

Ἡ ΠΡΩΤΙΚῆ ἜΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΑ΄

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Ἰδιοκτησία - Διευθυνταὶ
1954-56

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
1956-73

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἰδιοκτήτης - Διευθυντής
ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΕΤΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΓΙΩΡΓ. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ
ΚΩΝ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

(ἐτήσια)

Ἐσωτερικῶς	Δρχ. 800
Νομ. Προσώπων & Ὀργανο-	
σμῶν, Τραπεζῶν	» 1250
Κοινοτήτων & Σχολείων	» 800
Ἐξωτερικῶς	Δολλ. 35
Τιμὴ τέλους	Δρχ. 200

Ἀντιπροστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
 Α. Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήνα)
 ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
 ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήνα)
 ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ (Ἰάσιον Ρουμανίας)
 ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήνα)

Ἐμβόσματα: «ΝΠ. ΕΣΤΙΑ» Ὁδὸς Μελετίου Γεωγράφου 53, Ἰωάννινα, Τηλ. 26-659

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κάστα Πλακωτῆρ	: «Σπήλαιο Περάματος Ἰωαννίνων» (ἐλατογραφία)	Σελ. 650
Δημοσθ. Γραμματοπούλου	: Ἡ Μολδοβλαχία τοῦ 18ου αἰῶνος (ιστορ. μονογραφία)	» 651
Τριαντ. Δημ. Παπαζήση	: Δυὸ Καλαριτινοὶ ἐπιγογράφοι στὴ Δυτικὴ Θεσσαλία (ιστορικά στοιχεία)	» 660
Διον. Μιτάκη	: Οἱ Μαλαμαῖοι ἐπὶ Βασιλοκρατίας (ιστορ. μονογραφία)	» 673
Πάνου Δημ. Γζιόβα	: Ὁ Ἰωάννης Γερβάσιος Ὀρολογᾶς (ιστορ. μελέτη)	» 686
Ἀναστ. Εὐθυμίου	: Κονιτσιώτικα χρονικά (ιστορ. στοιχεία)	» 699
Ἄλεξ. Λαζάνη	: Λαογραφικὰ Κατσανοχωρίων Ἠπείρου (λαογρ. μελέτη)	» 705
Κων. Ἀθ. Δισυμάντη	: Λαογραφικὰ Ροδαυῆς Τζουμέρκων (δημ. τραγούδια)	» 709
Λάμπρου Χ. Τσιτσιόπουλου	: Γλωσσικὰ Κομποτίου (λαογρ. ἔρευνα)	» 714
Ἄλεξ. Ντίμα (εἰσαγ. - μετάφρ.: Ἀνδρέα Ράδου)	: Ἀρχές Συγκριτικῆς Λογοτεχνίας (φιλολ. πραγματεία)	» 724
Octavio Paz (μετ. Μάγιας - Μαρίας Ρούσου)	: Ἡ μαγικὴ τέχνη (δοκίμιο)	» 731
Ἰωάννου Ρ. Πανέρη	: Ὁ «Laelius de Amicitia» Διάλογος μετὸν Κικέρωνα (φιλολογ. πραγματεία)	» 736
Isa Brad (μετάφρ. Γ. Δ. Χουρμουζιάδη)	: Ἡ μάχη μετὰ τὸς Ἀμαζόνες (ποίημα)	» 746
Ἀρσένη Γερωνικῶ	: Συμπληρωματικά (δοκίμιο)	» 749
Νίκου Α. Τέντα	: Ἐνα ἄγνωστο ποίημα τοῦ Γιωσῆ Ἐλιγιά (παρουσίαση)	» 753
Χρυσάνθης Ζιτσαίας	: Ἡ Σπηλιὰ τοῦ Μαχαιρά (ἔδοιπορικό)	» 755
Τάσου Κανάτη	: Ἀνταπόκριση ἐρημίας (ποίημα)	» 757
Σωτῆρη Ζούμπου	: Στὸ Λορέντζο Μαβίλη (ποίημα)	» 758
Charles Baudelaire (μετ. Μιχ. Γάκη)	: Ὁ ἄνθρωπος κι' ἡ θάλασσα (ποίημα)	» 759
Νίκου Τέντα	: Χριστούγεννα (ποίημα)	» 759
Γιάννου Μ. Οικονόμου	: Ὁ πάπυρος τοῦ Ἀλ Μπακίμ - Τοῦ λεηλατημένου βυθοῦ (διήγημα)	» 760
Κάστα Π. Μισαήλ	: Αἰγαῖο (ποίημα)	» 763
Γεωργῆ Μαρτίνη	: Τοῦ κατακλυσμοῦ (ποίημα)	» 764
Τασίας Κουτρογιαννοπούλου	: Ἀγάπη - Τὸ ἄστρο τῆς Βηθλεὲμ (ποίηματα)	» 765
Rabindranath Tagore (μετ. Ν. Β. Αῶλη)	: Πές μου καιμὴν ἱστορία (διήγημα)	» 766
Ἄννας Μπουρατζῆ - Θάδα	: Ἡ δυναστεία τῆς φλόγας (ποίημα)	» 767
Νίκου Σπένια	: Edgar Lee Masters (εἰσαγωγή καὶ μετάφραση)	» 768
Μιχ. Κορδάση	: Στὸν Ἀθῶνα (ἔδοιπορικό)	» 772
Δημοσθ. Κόκκινου	: Χορικό (ποίημα)	» 775
Δημ. Σκυλίτση	: Οἱ φίλοι (διήγημα)	» 766
Κάστα Μιχ. Σταμάτη	: Τὸ ποιμενικό στοιχείο στὰ ἱερά κείμενα (μελέτη)	» 778

ΔΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Νοσκομεῖο καὶ πανεπιστημιακὲς κλινικὲς (Δημ. Β. Σιουμπούλου). — «Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη» (Α. Α. Τατσιόπουλου). — «Ὁ Ὀλυμπος στὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων» (Α. Κόκκινου). — Κοιτικὸ βραβεῖο στὸν Δημοσθ. Κόκκινου — Διεθνὲς βραβεῖο στὴν Ἐορηνεῖα Φωτιάδου (Α. Κόκκινου). — Διεθνὲς λοιητικὸ συνέδριο στὴ Γένοβα γὰρ τὸν Εὐνέμο Μοντάλε (Παναγιώτας Παοθενίου). — Λογοτεχνικό βραβεῖο στὸν Βασίλη Τσιάτη (Α. Κόκκινου). — Πνευματικὰ γεγονότα. — Κριτικὴ τοῦ βιβλίου. — Τεχνολογικά. — Προκήρυξη διαγωνισμοῦ τῆς Ἐταιροῦ Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν. — Οἱ συνεργάτες τοῦ ΔΑ' τόμου. — Περιεχόμενα τοῦ ΔΑ' τόμου.

Δ)ΝΣΕΙΣ: Συντάξας: Δ. Κόκκινος — Μελετίου Γεωγράφου 53 - Ἰωάννινα

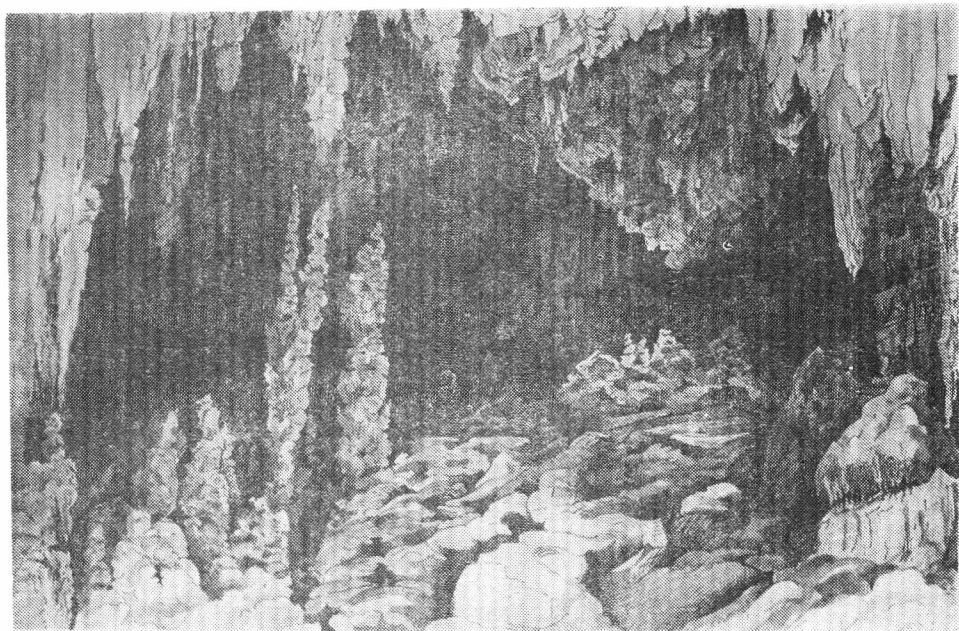

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΟΜΟΣ ΛΑ' - ΤΕΥΧΟΣ 366 • 367 = 368
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1982

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΚΩΣΤΑ ΠΛΑΚΩΤΑΡΗ: «ΣΠΗΛΛΙΟ ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ»

(Έλαιογραφία 3—22 Ίαν. 1957)

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΑ' ♦ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1982 ♦ ΤΕΥΧΟΣ 366 - 367 - 368

Δρος ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑ ΤΟΥ 18^{ου} ΑΙΩΝΟΣ

- 1) Νεώτεροι ἐκτιμήσεις ἐπὶ τῆς συνυφασμένης Ἑλληνορουμανικῆς ἱστορίας ἐν Μολδοβλαχία.
- 2) Πανευκλεεῖς ἑλληνικαὶ μεταβυζαντιναὶ οἰκογένειαι εἰς τὴν ἡγεμονίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Μολδοβλαχίας.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ἐκείνο τὸ ὅποιον δοκιμάζω καὶ προσπαθῶ νὰ ἐπιτύχω, εἶναι νὰ παρουσιάσω τὴν ἐποχὴν τὴν λεγομένην «τῶν Φαναριωτῶν» (εἰς τὴν πραγματικότητά Ἑλλήνων Ἡγεμόνων) ὑπὸ τὴν ἀληθινὴν τῆς ἐπιστημονικῆν ὄψιν, ὡς ἔδωκε τῶν Μολδοβλάχο-Ρουμάνων καὶ ὄχι ὡς ἐκμεταλλευτῶν καὶ σκληρῶν δεσποτῶν, ὡς ἀνδρῶν πεφωτισμένων καὶ φορέων νέου πνεύματος εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἡγεμονιῶν, εἰς τὴν παιδείαν, εἰς τὴν Δικαιοσύνην καὶ τὰς σχέσεις μὲ τὸν ξένον κόσμον.

Ἡ ἀποφίς μου αὕτη διαφέρει τῆς ἀντιλήψεως τῶν Ρουμάνων ἱστορικῶν οἵτινες προσηλακίζοντες τὴν ἐποχὴν τῶν Ἑλλήνων Ἡγεμόνων, ἐδημιούργησαν ἐσφαλμένην ἰδέαν περὶ τῶν πραγμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πράγμα τὸ ὅποιον ὠδήγησεν εἰς «ἀντιφαναριωτισμὸν» καὶ περαιτέρω εἰς μισελληνισμὸν. Σήμερον μόλις ἡ Ρωμανικὴ ἱστοριογραφία ἀναγνωρίζει δειλὰ, ὅτι οἱ Ἑλληνας ἡγεμόνες ἔφερον καὶ κατὰ τὸ καλὸν διὰ τὸν Ρουμανικὸν τόπον, τὴν Terra blachorum.

Ἡ δημιουργηθεῖσα ἀντιφαναριωτικὴ ψύχσις δὲν ἦτο φαινόμενον ὅλως αὐθόρμητον καὶ ἀσκοπον, ἀλλὰ ἀπετέλεσεν ἀντιπερισπασμὸν ἐν ὄψει τῶν ἐσωτερικῶν δυσχερειῶν τῶν πριγκιπάτων καὶ τοῦ γεωστὴ ἰδρυθέντος Ρουμανικοῦ ἀνεξαρτήτου κράτους. Διὰ τὰς δυσχερείας τῶν πριγκιπάτων θαρύνονται, κατ' ἐμέ, οἱ γηγενεῖς ἡγεμόνες τῆς λεγομένης «προφαναριωτικῆς ἐποχῆς» διὰ λόγους τοὺς ὁποίους θὰ ἀναπτύξω κατωτέρω καὶ ὄχι οἱ Ἑλληνας ἡγεμόνες.

Χωρὶς ὑπερβολὴν ὑποστηρίζω, ὅτι οἱ Ἑλληνας ἡγεμόνες μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς κτήτορες τῆς νέας μεταβυζαντινῆς Μολδοβλαχο-ρουμανικῆς κοινωνίας. Ἐπὶ τὰ ἔχνη τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἐπορεύθησαν καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς ἀκολουθήσαντες γηγενεῖς ἡγεμόνες, διὰ τὴν δυνάμωσιν τοῦ Ρουμανικοῦ κράτους ὑπὸ μορφήν ὑποτελῶν ἡνωμένων πριγκιπάτων ἀρχικὰ καὶ τὰ ὅποια ἀπέβησαν ὀλίγον τι ἀργότερον τὸ ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον Ρουμανικὸν Βασίλειον ὑπὸ τὸν Κάρολον τὸν Α'.

Διὰ τοῦτο θεωρῶ, ὅτι τὸ περὶ Φαναριωτῶν κεφάλαιον τῆς Ρουμανικῆς ἱστορίας, θὰ πρέπει νὰ ἀναθεωρηθῆ ριζικὰ καὶ νὰ γίνῃ μιὰ καθαρῶς ἐπιστημονικὴ ἐκτίμησις

τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, οἱ ὅποιοι ἐλάμπρυναν τὴν ἐποχὴν τοῦ 18ου αἰῶνος τῆς Μολδοβλαχίας.

Ἐὰν εἰς Ρουμάνος ἱστορικὸς ἐπιχειρήσῃ νὰ συγγράψῃ καὶ ἐκτιμήσῃ τὴν ἐποχὴν τοῦ 18ου αἰῶνος, παραδλέπων ἐσκεμμένως τὸν ἑλληνικὸν συντελεστὴν τῆς ἑλληνικῆς παρουσίας καὶ δημιουργίας, τότε θὰ ἔχῃ συγγράψῃ μίαν ἐντελῶς πτωχὴν καὶ μὴ ἀντιπροσωπευτικὴν ἱστορίαν, ἄνευ οὐσίας, ἄνευ χάριτος καὶ ἄνευ πνεύματος. Τοῦτο διότι, τὸ ἱστορικὸν βίωμα αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἦτο κτ' οὐσίαν βίωμα ἑλληνισμοῦ ἐν ἀναγεννήσει — παράλληλα μὲ ἄλλες ἐστίες τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου — καὶ «ρωμανισμοῦ» ἐν ἐδραύσει. Ἡ ἱστορία αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος ἦτο καθ' ὁλοκληρίαν ἑλληγορουμανικὴ, περιέχουσα δύο παράλληλα βιώματα, τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Μολδο - βλάχο - ρουμανισμοῦ.

Μία φορὰ κι ἓνα καιρό, κατὰ τὴν διάρκειαν ὁλοκληροῦ τοῦ 18ου αἰῶνος, «τὰ φτερά» τῆς ἑλληνικῆς ἀπεραντωσύνης, ἐκάλυψαν τὸ θόρειον τμήμα τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τὸ τμήμα τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τότε τὴν Μολδοβλαχίαν καὶ σήμερον ἀποτελεῖ τὸν Ρουμανικὸν χώρον, ὅπου αὐτοεξορίσθη τμήμα τοῦ κοσμικοῦ καὶ χριστιανικοῦ Βυζαντίου.

Ὁ 18ος αἰὼν, ἦτο ὁ αἰὼν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ὁ Ρωμανισμὸς τῶν Μολδοβλάχων, ἀπέσειε τὸ ἐλαφρὸν κάλυμμα τῆς συγκεχυμένης ἱστορικῆς του παραδόσεως, γιὰ νὰ ἀποβῆι πλέον, ἱστορικὴ συνείδησις τοῦ ὀρθομένου Ρουμανικοῦ Ἔθνους. Τοῦτο ἐπετεύχθη ἀφοῦ οἱ πρῶτοι διανοούμενοι ἐλαύνοντες διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ χώρου τῶν προγενεστέρων αἰῶνων καὶ καλλιεργηθέντες ὑπὸ τῶν μεταβυζαντινῶν Ἑλλήνων λογίων καὶ ἱστορικῶν, διέρρηξαν τὰ δεσμὰ αἰῶνων ἱστορικῆς ἀγνοίας καὶ συγχύσεως. Διότι διὰ τὸ παρελθὸν τῶν Μολδοβλάχων ἡσυχολήθησαν τότε καὶ τότε Ἑλληνες ἱστορικοί, ἀποκαλύψαντες κεκαλυμμένας ἀπὸ τὸν χρόνον ἱστορικὰς πηγὰς.

Ἐκεῖ εἰς συγγενὲς φυλετικὰ καὶ ὁμόθησκον περιβάλλον, ὑψώθη μία νέα ἐξέδρα ἀπὸ τῆς ὁποίας τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ταλαιπωρηθέντος Βυζαντίου, ἔστειλε μηνύματα ὄχι μόνον πρὸς τὸ ὑπόλοιπον Ἔθνος, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλους ἐν ὑποταγῇ ὑπάρχοντας λαοὺς καὶ ἀτενίζοντας πρὸς ἓνα καλύτερον μέλλον. Διότι αὐτὸς ἦτο ὁ προορισμὸς τοῦ πνευματικοῦ ἑλληνισμοῦ, νὰ προσφέρει πνευματικὴν στέγην, ἐλπίδα καὶ φῶς εἰς ὄλους.

Ἐκεῖ εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν συνεκροτεῖτο μία παγχριστιανικὴ ἄμυνα διὰ τὴν ἀποτροπὴν καὶ ἀποσόβησιν περαιτέρω εἰσβολῆς τοῦ Ἰσλάμ πρὸς τὸ κέντρον τῆς Εὐρώπης. Οἱ Βαλκανικοὶ λαοί, ἡτένιζον ἀγωνιῶντες πρὸς τὰ δύο ἐλπιδοφόρα κέντρα τοῦ Βουκουρεστίου καὶ Ἰασίου, ὅπου τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐθωράκιζε λαοὺς καὶ Ἔθνη ἐνώπιον τῆς ἐν ὄργασμῃ ἀκόμη Ἰσλαμικῆς ἐπιβουλῆς καὶ Ἰσλαμικοῦ σκότους. Διότι τὸ Βυζάντιον παρ' ὅλας τὰς ταλαιπωρίας καὶ συμφορὰς ἐπέζησεν ἐν Μολδοβλαχίᾳ κατὰ τὰ ρηθέντα ὑπὸ τοῦ Ν. Ιοργα. Τὸ Βυζάντιον μὲ τὸν ἀξιολογώτερον τῶν πολιτισμῶν τοῦ κοσμοῦ¹, ἐδημιούργει καὶ μετὰ τὴν πολιτικὴν του πτώσιν ἐντὸς τοῦ Ἰσλαμικοῦ θαράθρου καὶ ἐρέβους.

Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐκινεῖτο ἐλευθέρως εἰς τὸν εὐλογημένον ἐκεῖνον χώρον τῆς Μολδοβλαχίας καὶ ἐδημιούργει ὄχι διὰ νὰ καταδυναστεύσῃ — ὅπως κάποτε ἐνομίσθη ἀπὸ κακοβούλους τινὰς Ρουμάνους ἱστορικοὺς καὶ χρονικογράφους — λαοὺς καὶ Ἔθνη, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς προσφέρῃ σχεδίαν σωτηρίαν ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς πλέον καταθλιπτικῆς τυραννίας.

Ὁ Ρουμανικὸς χώρος προσέφερε τὰ καλά του διὰ τὴν ἀνάρρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ δυναμικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπεκάλυπτεν εἰς τὸ ὑπόδουλον Ρουμανικὸν Ἔθνος τὴν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς νοημοσύνης ἀπορρέουσαν ὑστάτην εὐδαιμονίαν καὶ καλλιέργειαν τοῦ ἦθους καὶ τοῦ πνεύματος, τὴν ἐξασφαλίζουσαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ παντὸς εἴδους καταδυναστευσιν.

Οί Ρουμάνοι ήγεμόνες, προσέφερον τήν φυλετικήν ρώμην τοῦ λαοῦ των, οἱ δὲ Ἕλληνες ήγεμόνες τήν εὐρωστειάν τοῦ ἀνάωως κινουμένου ἑλληνικοῦ πνεύματος διὰ τὰ τεθῆ φραγμῶς εἰς τήν ἀσιατο-οθωμανικήν προσβολήν καὶ ἀτίμωσιν Ἑλλήνων καὶ Μολδοβλάχων.

Τίποτε τὸ περισσότερο φυσιολογικὸν δι' αὐτὸν τὸν ἀπώτερον σκοπὸν, παρὰ ἡ παράλληλος πορεία τοῦ Michai Viteazul καὶ Stefan Cel Mare ἀφ' ἐνός καὶ Καντακουζηνῶν, Μαυροκορδαταίων, Ὑψηλάντηδων καὶ ἄλλων ἀφ' ἑτέρου πλαισιομένων ἀπὸ τόσους φωστήρας τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους οἱ ὅποιοι γενναϊδῶρα ἐγένοντο διδάσκαλοι τῶν λαῶν τοῦ Βαλκανικοῦ χῶρου.

Διανύοντες τήν Ρουμανικήν ιστοριογραφίαν καὶ κρίνοντες ἐπὶ τῶν σημαντικῶν γεγονότων τῆς χώρας καὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀνακαλύπτομεν μείζονας καὶ ἐλάσσονας ἱστορικοὺς στόχους περὶ τῶν ὁποίων αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἠσχολήθησαν κάποτε μὲ νηφάλιον κρίσιν καὶ κάποτε μὲ ἐμπάθειαν, ὅπως εἰς τήν περίπτωσιν τῶν Ἑλλήνων ήγεμόνων καὶ τῆς ρήξεως Ὑψηλάντου καὶ Θ. Βλαδιμιρέσκου.

Π ρ ῶ τ ο ς σ τ ὀ χ ο ς τῆς Ρουμανικῆς ιστοριογραφίας ἦτο νὰ ὑπογραμμισθῆ ἡ ἐξαιρετικὴ σημασία τοῦ 18ου αἰ. (μὲ ἱστορικὴν προέκτασιν ἐντὸς τοῦ 19ου αἰ.) ὁπότε τίθενται αἱ θάσεις τῆς Ρουμανικῆς πολιτικῆς ἀφυπνήσεως καὶ τῆς νέας πνευματικότητος, χωρὶς ὅμως νὰ τονισθῆ, ὅτι ἡ νέα αὐτῆ πνευματικότης ἦτο ἑλληνοβυζαντινῆς ἀποχρώσεως καὶ οὐσίας, προοίμιον τῆς συσχετίσεως ταύτης μὲ τήν πνευματικότητα τῆς Δύσεως. Δυστυχῶς ὁ 18ος αἰ. ἦτο ἐν τινι μέτρῳ αἰὼν μερικῶν ἑλληνορουμανικῶν παρεξηγήσεων, ἀντιθέσεων καὶ ἀπογοητεύσεων, παρ' ὅλην τήν μεγάλην προσφορὰν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους διὰ τήν ἀνάρρωσιν τοῦ λανθάνοντος δυναμικοῦ τοῦ Ρουμανικοῦ Ἔθνους.

Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὁ 18ος αἰὼν ἦτο ὁ αἰὼν τῆς πνευματικῆς ἀποκαταστάσεως καὶ τῶν δύο Ἐθνῶν καὶ πολιτικῆς εὐπραξίας ἀμφοτέρων. Αἱ ἀντιθέσεις, αἱ ἀπογοητεύσεις καὶ παρεξηγήσεις, ἦταν, πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ἐπακόλουθα τῆς μαζικῆς Ἑλληνικῆς παρουσίας ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ἡ ὁποία ἐκορυφώθη μὲ τὸν θεσμὸν τῆς διὰ Ἑλλήνων ήγεμόνων διοικήσεως τῶν Ρουμανικῶν χωρῶν περὶ τοῦ ὁποίου θέλω ἀσχοληθῆ ἐκτενέστερον εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον, ζυγίζοντας τὰ κατὰ καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ.

Αὐτὴ εἶναι μία πραγματικὴ καὶ ἀδιάσειστος ἀλήθεια ἡ ὁποία δὲν προτίθεται νὰ καλύψῃ τυχούσας ἀρνητικὰς πτυχὰς αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ (ἀπὸ Ρουμανικῆς πλευρᾶς). Ὑπογραμμίζω εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἡ πλειὰς τῶν Ἑλλήνων ήγεμόνων ἐπετάχυνε τήν πορείαν τῶν Μολδοβλάχων καὶ τοὺς ἔφερον πλησιέστερα τῶν πνευματικῶν καὶ πολιτιστικῶν κέντρων τῆς Εὐρώπης, τῆς πολυθρυλήτου Ρώμης, Πάντοβας, Βενετίας, Παρισίων καὶ ἄλλων. Μὲ τὸν καιρὸν τὸ γόητρον τῶν Ἑλλήνων ήγεμόνων ἀποκαθίσταται, ἡ προσωπικότης των ὀρθοῦται ἀκόμη πῶς θαλερά, ἐνῶ τὰ ἀμαυρωτικὰ εἰς θάρος τοὺς ἐπιχειρήματα ὠχριοῦν. Δὲν κάμω διάκρισιν μεταξὺ Ἑλλήνων τῆς προφαναριωτικῆς ἐποχῆς καὶ Ἑλλήνων ήγεμόνων τῆς καθ' ἑαυτοῦ ἐποχῆς, διότι ὅλοι μαζί ἀντιπροσωπεύουν ἐπαξίως τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σφρίγος τῆς Φυλῆς, εὐκλεσοῦς εἰς ἄνδρας μὲ ἱστορικὸν ἀνάστημα.

Μία δρᾶξ Ρουμάνων πολιτικῶν καὶ διανοουμένων, ἱστορικῶν, συγγραφέων, ποιητῶν, δραματοουργῶν καὶ γενικὰ ἔθναποστόλων, ὡς οἱ N. Balgescu, Eliade Tiberiu, Radulescu, Cipariu, Samuel Micu, N. Iorca, V. Papvan, B. Hasdeu, T. Maiorescu, Kogalnicean, Mitrop. Saguna, ἐμόχθησαν καὶ ὕψωσαν καὶ ἐστερέωσαν τήν Μεγάλην Ρουμανικήν Ἰδέαν, ἥτις ἠλέκτρισεν τὸ Ρουμανικὸν Ἔθνος ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Tissa μέχρι τοῦ Δνιστέρου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἔθναποστόλους, ἐγαλουχήθησαν μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνο - Βυζαντινοῦ - χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Δεύτερος στόχος: Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐγένετο μία τεραστία προσπάθεια ἐκ μέρους τῶν συνεσταλμένων πρώτων Ρουμάνων ἡγετῶν εἰς τὸν πολιτικὸν καὶ εἰδικώτερον πνευματικὸν τοιμέα τῆς χώρας, ὅπως θεμελιώσουν μίαν ἀνευ ρωγμῶν ἱστορικὴν «δικονομίαν» καὶ ἱστορικὴν «διαδικασίαν» ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἀνεγνωρίζετο ἀπὸ ὅλους καὶ χωρὶς ἐνδοιασμοῦ ἢ ἐκ τῶν Ρωμαίων καταγωγῆ τῶν σημερινῶν Ρουμάνων. «Ὅλοι οἱ ὀμιλοῦντες τὸ νεολατικὸν ἰδίωμα τῆς Μολδοβλαχίας, τῆς Τρανσυλθανίας, τῆς Bucovina καὶ πέραν τοῦ Προῦθου ποταμοῦ, ἦσαν μέλη τῆς ἰδίας ἐθνίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσφυρηλατήθη ἡ Ρουμανικὴ ἰδέα περὶ τῆς ὁποίας θέλω ὀμιλῆσαι ἀργότερον.

Ἐπρόκειτο διὰ ἔργον δυσχερέστατον, προσκρούοντος εἰς ὑπερμεγέθεις ὑφάλους, φυλετικούς, γλωσσικούς, ἐθνογραφικούς, ἱστορικούς, πολιτιστικούς, πλὴν ὅμως τὸ συναίσθημα τῶν Ρουμάνων διὰ τὴν ἐκ τῶν Λατίνων καταγωγὴν τους, ἐκυρίευσεν τὰ πλήθη, τὰς συνειδήσεις ἀπλῶν καὶ μορφωμένων (μᾶλλον αὐτῶν τῶν τελευταίων) καὶ τοῦτο ἦτο ἀποτέλεσμα ἐντέχνου χειρισμοῦ τῆς μεγάλης αὐτῆς ὑποθέσεως ἐκ μέρους τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ἡγεσίας τοῦ νεοεμφανισθέντος εὐρωστωτέρου Ρουμανικοῦ Ἔθνους μὲ ἐντονωτέραν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰ. Γλωσσικὰ οἱ Ρουμᾶνοι ἐλατίνιζον ἀνεκάθευ, πνευματικὰ ὅμως ἐβυζαντινίζον ἐπ' ἀρκετὸν καὶ ἐν μέρει ἐλλήνιζον (εἰς τὸ ἀνώτερον κοινωνικὸν στρώμα) πρᾶγμα ποῦ τοὺς ἔσωσεν ἀπὸ τὸν ἐκσλαβισμὸν.

Αὐτὸς ἦτο ὁ μείζων στόχος τῶν Ρουμάνων ἱστορικῶν, νὰ δημιουργήσουν ἕνα ἱστορικὸν ὑπόβαθρον διὰ τὸ Ἔθνος τὸ ὁποῖον ἐβάλλετο πανταχόθεν, μὲ πολὺπλοκον φυλετικὴν δομὴν καὶ μὲ πνευματικὴν ἐξάρτησιν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον, διὰ νὰ ἀράξῃ τὴν Κιβωτὸν του ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Δουνάβειου.

Τρίτος στόχος καὶ μείζων ἦτο νὰ ἀποσιωπήσουν ὅσον τὸ δυνατόν περὶ σφόδτερον τὴν α) σημασίαν τῆς Ἑλληνικῆς παρουσίας καὶ πνευματικῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν δομὴν τῆς Μολδοβλαχίας τοῦ 18ου αἰ. ἀντιθαλάμιου τῆς γεννόμενης Ρουμανίας τοῦ 19ου αἰ. ἢ ὅποια ἐπεδείκνυε ὑπερήφανα τὸν ἀρξάμενον καὶ καλπάζοντα ἤδη πολιτισμὸν τῆς καὶ β) τὴν σημασίαν τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὰς Ρουμανικὰς ἡγεμονίας τῶν εὐκλεῶν ἐλληνικῶν οἰκογενειῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των αἰ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν ἀναμφίβολον στοιχεῖον ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τὴν ἀποτροπὴν τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ ἐκσλαβισμοῦ τοῦ Ρουμανικοῦ Ἔθνους καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι ἐδημιούργησαν τὰς προϋποθέσεις συνδέσεως τῆς νέας πνευματικῆς Ρουμανίας μετὰ τῆς Δύσεως.

Τέταρτος στόχος (Στόχος ἐλάσσων): Συνίστατο εἰς τὸ νὰ ἀπαλλάξουν ἀπὸ ἱστορικὴν εὐθύνην τὸν ἀτυχῆ Ρουμᾶνον ὄπλαρχηγὸν T. Vladimirescu διὰ τὴν ἀρνητικὴν του στάσιν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, στάσις ἢ ὁποία ἔδραψε τὰ ἴδια ἐθνικὰ συμφέροντα τοῦ γηγενοῦς πληθυσμοῦ. Ἡ ἀποσπίρτησις του καὶ ἡ ρῆξις του μὲ τὴν Φιλικὴν Ἐταιρίαν δὲν ἔβλαψεν μόνον τοὺς σκοποὺς διὰ τοὺς ὁποίους ἐμάχοντο Φιλικοὶ Ἕλληνες καὶ Ρουμᾶνοι, ἀλλὰ καθυστέρησεν τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν χειραφέτησιν τῶν Μολδοβλάχων διὰ μίαν τουλάχιστον γενεάν. Ἡ διένεξις μεταξὺ τοῦ Ρουμάνου ὄπλαρχηγοῦ καὶ τοῦ Ὑψηλάντου παρερμηνευθεῖσα διὰ λόγους ἐσωτερικῆς σκοπιμότητος, ἔπρεπε νὰ βαρύνῃ τὸν Ὑψηλάντην, πρᾶγμα ἀσύμφωνον μὲ τὴν ἀντικειμενικὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Τὸ ἀληθινὸν θῆμα ὑπῆρξεν ὁ Ἄλ. Ὑψηλάντης καὶ ὄχι ὁ T. Vladimirescu ὅστις ὑπέκλυεν εἰς τὰ μοιραῖα πολιτικὰ του λάθη, τοὺς τυχοδιωκτικὸς προσανατολισμοὺς του καὶ θεθαίως εἰς τὰ ἐλαττώματα τοῦ χαρακτῆρος του (ὑπέριμετρος φιλοδοξία, ἀδιαλλαξία καὶ πρὸ παντὸς σκληρότης).

Δοκιμάζω μίαν σύντομον ἀνασκόπισιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ μίαν νέαν ἐκτίμησιν ἐπὶ τῆς πολυαμφισβητηθείσης ἐποχῆς τῶν καταχρηστικῶς ἀποκληθέντων Φαναριωτῶν (διότι δὲν ἦσαν ὅλοι Φαναριῶται τὴν καταγωγὴν τους) θεωρουμένων

πάντοτε γενικά εις τὰ πλαίσια τῆς πνευματικῆς, πολιτικῆς, οικονομικῆς καὶ πολιτιστικῆς στάθμης ὑποκειμενικότητος ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ ἀδικῶν ἐσκεμμένων τὴν ἄλλην πλευρᾶν, δηλαδὴ τὴν Ρουμανικὴν.

Ἡ ἀλλοίωσις καὶ παραχάραξις τῆς ἱστορίας δὲν μένει ἄνευ ἐπιπτώσεων ἐπὶ τῶν μελλοντικῶν ἐξελίξεων καὶ σχέσεων μεταξὺ λαῶν καὶ ἐθνῶν. Οἱ ἐναγκαλιζόμενοι τὴν ἱστορίαν δὲν πρέπει νὰ λησιμονοῦν, ὅτι ἡ ἱστορία εἶναι ὑπεύθυνος ἐπιστήμη καὶ ὄχι βῆμα προπαγάνδας ἀπὸ τοῦ ὁποίου νὰ ἐξαγγέλωνται φλυαρίαὶ καὶ κακῶδουλοι θεωρίαὶ, ἀποσκοποῦσαι νὰ καλύψουν ἄλλοτρίους σκοπούς.

Οἱ γέτο-δάκο-σκυθο-θράκες ἀπετέλεσαν τὸν βασικὸν πυρῆνα ἐκείνων οἵτινες κατὰ τὰ τέλη τῆς πρώτης μ.χ. χιλιετηρίδος ὠνομάσθησαν «Βλάχοι» καὶ ἀργότερον Ρουμᾶνοι. Οἱ σλάβοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ὠνόμασαν τοὺς γετο-δακο-σκυθο-θράκας «Βλάχους» 650 μ.Χ. Ἀπόδειξις ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι σύνθετος εἰς τὸν κόσμον τῶν σλάβων, εἶναι τὸ ὅτι οἱ μὲν Πολωνοὶ τοὺς ὠνόμασαν Vlacatz, δηλαδὴ βρασκαί, οἱ δὲ Ρῶσοι τοὺς ὠνόμασαν Vlohita μὲ τὴν ἰδίαν ἔννοιαν. Τὸ ὄνομα δὲ Ρουμανία τὸ ὁποῖον ἀπέκτησε ἡ Μολδοβλαχία, ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνου Δανιὴλ Φιλίππου, μέλους διασῆμου ἑλληνικῆς οἰκογενείας διανοουμένων εἰς τὸ Ἰάσιον, ἡ ὁποία ἔδωσε Γεωγράφους, ἱστορικούς, Λαογράφους καὶ ποιητάς, οἱ ὅποιοι καὶ σήμερον διατηροῦν τὴν ἑλληνικὴν ὀρθογραφίαν τοῦ ὀνόματός του καθὼς καὶ τὸ συναίσθημα τῆς ἑλληνικῆς αὐτῶν καταγωγῆς.

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἀρχικῶν φυλετικῶν στοιχείων, μετεμφυτεύθησαν διαδοχικῶς καὶ ἄλλα πολλὰ στοιχεῖα, ἕτερα καὶ ἀνομοιογενῆ, ὡς οἱ Κέλται, οἱ Λατίνοι, οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἱ Οὐννοὶ, οἱ Γότθοι, οἱ Σλάβοι, οἱ Ἀβαροὶ, οἱ Ἀλανοὶ, οἱ Γεπηδες, οἱ Κουμᾶνοι, οἱ Πετσένεγοι οἱ Βούλγαροι, οἱ Τάταροι καὶ οἱ μεταβυζαντινοὶ Ἕλληνες.

Εἰς τὴν ἄλλοτε Γετο-δακο-μολδοβλαχίαν, δηλαδὴ τὸν σημερινὸν Ρουμανικὸν χῶρον, ἐπετέλεσθη μιὰ πολυφυλετικὴ σύνθεσις ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ παλαιολιθικοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου. Δείγματα τῆς νεολιθικῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ταύτης ἀνευρέθησαν εἰς ὀλόκληρον τὸν Ρουμανικὸν χῶρον καὶ φαίνεται ὅτι οἱ ἱδρυταὶ τῆς νεολιθικῆς «κουλτούρας» ἦσαν οἱ γηγενεῖς «Θράκες» οἱ ὅποιοι ἐπηρέασαν τοὺς πληθυσμοὺς τῆς βαλκανικῆς ἀπὸ βορρᾶν πρὸς νότον καὶ ὄχι ἀντιστρόφω (N. Jorga). Παράξενος θεωρία, διότι ἡ Εὐρώπη ἐξεπολιτίσθη ἀπὸ τῆς Μεσογείου θελάσσης πρὸς τὰ βορειανατολικά μέχρι τοῦ ποταμοῦ Δνεισθέρου καὶ νοτίως μέχρι Ροδόπης (N. Jorga). Καὶ ἀκόμη περισσότερον μερικὰ Θρακικὰ φύλα διέδθησαν τὸν Βόσπορον πρὸς Μικρὰν Ἀσίαν (Φρῦγες, Βιθύνιοι).

Ὅλα τὰ προαναφερθέντα φυλετικὰ στοιχεῖα, ἀπερροφήθησαν ἀπὸ τὰς μάζας τῶν γηγενῶν αἱ ὅποια διεφύλαξαν τὸ ἀγέρωχον τῶν Γετοδακῶν εἰς τὸ γεωμετρικὸν περίμετρον, τὸ μεταξὺ τῶν δυτικῶν Ἀλπεων, τοῦ ποταμοῦ Tissa, τοῦ Δνεισθέρου, τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ὁ χῶρος οὗτος ἔφερε τὴν σφραγίδα τῆς Ρώμης (N. Jorga).

Αὐτὴ ἡ διαδοχικὴ μετεμφύτευσις διήρκησεν ἐπὶ αἰῶνας καὶ ἐγένετο κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ οὕτως ἐπεξεργάσθησαν τὰ χαρακτηριστικὰ ἐνὸς νέου λαοῦ ἀπὸ τὰ σύμμικτα χαρακτηριστικὰ τῶν ὡς ἄνω ἀφροισιωθέντων Γετο-δακο-σκυθο-θρακῶν. Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ Γετοδακία ἀμφοτέρωθεν τῶν Καρπαθίων ὑπετάγη εἰς τὸν κατακτητὴν, ἡ λατινικὴ καὶ ἀκολούθως ἡ νεοελληνικὴ ἠκούσθη καὶ βορείως καὶ νοτίως τῆς καταπληκτικῆς εἰς πλοῦτον καὶ εἰς φυσικὸν κάλλος ὀροσειρᾶς. Τὸ γεωγραφικὸν περίμετρον τῶν ἀρχαίων Γετο-δακο-σκυθο-θρακῶν ἦτο ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ τοῦ σημερινοῦ Ρουμανικοῦ χῶρου, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Βεσσαραβίας (τῆς ἀποσχισθείσης ἐπαγγελματικῶς ὑπὸ τῶν Ρώσων ἀπὸ τὸν κορμὸν τῆς Ρουμανικῆς Μολδαβίας).

Βαρὺς καὶ θαυρῶν, ἀνηλεῆς καὶ μὴ διαφανῆς ὁ ζόφος ὁ καλύψας τὸ πάλαι ποτὲ

τὴν χώραν τῶν Γετο-δακο-σκυθο-θρακῶν, τῶν αὐστηρῶν ἠθῶν τούτων ἡμιδαρδάρων, ἀπρώτων εἰς τὰς κοσμοπολιτικὰς ἀδυναμίας τῆς πεπολιτισμένης, ἀλλὰ καὶ εὐθαρμέ-νης Ρώμης, τῶν προσφερόντων θυσίας εἰς τὸν Σαβάξιον, τὴν οὕτω καλουμένην θεό-τητα τῶν Θρακικῶν φύλων, τὴν ἰσοδυναμοῦσαν μὲ τὸν Διόνυσον καὶ συνάμα πιστῶν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ζαμιόλξεως, μαθητοῦ καὶ δούλου τοῦ Πυθαγόρου περὶ μιᾶς λιτῆς καὶ πειθαρχημένης ζωῆς.

Ἄλλ' ἢ Ῥωμαϊκὴ κατοχὴ τῆς Γετοδακίας δὲν διήρκησεν ἐπὶ πολὺ, παρὰ μόνον ἐπὶ 165 ἔτη διότι ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ Aurelianus τὸ 270 μ.Χ. ὅστις ἀπεσῦρθη νοτίως τοῦ Δουνάβεως. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν διαιμορφώθη, ὁ πρῶτος πυρῆν τῶν μετέπειτα Ρουμάνων καὶ ἤρχισε νὰ ἐκκολάπτεται ἄτολμα ἐν γλωσσικὸν ἰδίωμα, βάσις τῆς μετέπειτα Ρουμανικῆς.

Ἀπὸ τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι κατέλαβον τὴν Ἰλλυρίαν ἐγένετο τὸ πρῶτον δῆμα «Ῥωμαιοποιήσεως» τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ ἠκολούθησαν εἰς αὐτὴν τὴν προσπάθειαν Ῥωμαιοποιήσεως ἢ Ἡπειρος, ἢ Μακεδονία, ἢ Θράκη.

Τὸ ζήτημα παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, διότι ἢ κοινὴ Λατινικὴ γλῶσσα, ἐνεφανίσθη πρωτίστως νοτίως τοῦ Δουνάβεως μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἀδριατικῆς, δηλαδὴ εἰς Ἰλλυρίαν καὶ Δαλματίαν καὶ Ἑλληνικὴν χερσόνησον, προτοῦ δηλαδὴ κάμῃ τὴν ἐμφάνισίν της εἰς τὴν Γετο-δακίαν. Ἐπομένως οὐδεμία σχέσις μεταξὺ τῆς νεολατινικῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας καὶ τῆς νεολατινικῆς τῆς Γετο-δακίας. Αἱ φωνητικαὶ καὶ λεξικαὶ ὁμοιώσεις τῆς Ρουμανικῆς καὶ τῆς νεολατινικῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας, δὲν διακιολογοῦν τὴν θεωρίαν καὶ τῆς ἰδίας φυλετικῆς ταυτότητος τῶν Γετο-δακῶν καὶ τῶν ἐπιγόνων τους, δηλ. τῶν σημερινῶν Ρουμάνων μὲ τοὺς καθόλου Ἑλληνας Ἡπειρώτας, Μακεδόνας, Θράκας καὶ Θεσσαλοὺς, τοὺς καὶ νεολατινίζοντας ἐν μέρει, ὅπως τοῦτο συμβαίνει μὲ ἀριθμὸν τινα Ἀλβανῶν.

Ἡ μὴ ἀναγνώρισις αὐτῆς τῆς ἀληθείας ὠδήγησεν τὰς παλαιότερας Ρουμανικὰς Κυβερνήσεις μέχρι τῆς 3ης δεκαετηρίδος τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ εἰς μὴ φιλικὰς ἔναντι τῆς Ἑλλάδος πράξεις ὑποστηρίζουσαι ἀνθελληνικὰς τάσεις ἐν μέσῳ Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Τοῦτο ἐμμνήθη ἀργότερον καὶ ὁ Μουσολίνι «κοιπώμενος» διὰ τὴν δῆθεν λατινικότητα καὶ διατὶ ὄχι καὶ «Ἰταλικότητα» τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ Ἀλβανῶν.

Ἐβρισκομένη μακρὰν τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ πεπολιτισμένου χώρου, ἢ Γετο-δακία ἦτο ἢ πλεόν ἀπομειμακρυσμένη πρὸς βορειοανατολικά ἐπαρχία τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπο-μένως ἢ πλεόν καθυστερημένη. Τὰ μόνα καὶ ὀλίγα στοιχεῖα πολιτισμοῦ, οἱ Γετοδάκες τὰ παρέλαβον ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς ἐλάσσωνος Σκυθίας, τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου (Παρθenoύπολις, Διονυσούπολις, Ὀλβία, Τόμης, αἱ δύο τελευταῖαι ἀποικίαι τῶν Μηλίστων, Καλλάτις Μεσεμβρία, ἀποικία Μεγαραίων κ.ἄ. καθὼς καὶ ἀπὸ τὰς συναλλαγὰς των μὲ τοὺς πρὸς τὰ ἐκεῖ ταξιδεύοντας ἀπὸ τὰς ἑλ-ληνικὰς θαλάσσας. Δι' αὐτῶν ὄλων ἐστερεώθησαν αἱ σχέσεις τῶν Γετο-δακῶν μὲ τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον, περὶ τῶν ὁποίων ἠσχολήθησαν μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Ἡρό-δοτος καὶ ὁ Εὐτρόπιος.

Ἡ γλῶσσα καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν Γετο-δακῶν ἦσαν πρωτόγονα. Ἡ ἀπλὴ γλῶσ-σα των, ἀπὸ τῆς ὁποίας παρέμειναν μόνον ἐλάχισται λέξεις εἰς τὴν σημερινὴν Ρου-μανικὴν καὶ αὐταὶ συζητήσιμα, ἐξηγεῖ καὶ τὸ μοναδικὸν φαινόμενον τῆς ἀπολύτου ἐνδεείας μιᾶς ἱστορικῆς ἐποχῆς εἰς γραπτὰς μαρτυρίας περὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων καὶ περὶ τῶν πέριξ αὐτῶν γειτονικῶν λαῶν.

Ἀντιθέτως αἱ ἑλληνικαὶ πηγαὶ ὡς πρὸς τὴν Δακίαν εἶναι πολλαὶ καὶ σημα-ντικαί. Οἱ Γετο-δακικοὶ πληθυσμοὶ δὲν ἐγνώρισαν ἰδίαν γραφὴν καὶ ὅ,τι θεωρεῖται ὡς Δακικὸν λεξιλόγιον, εἶναι ἀπὸ τὰ ἀπλούστερα. Ὅ,τι γραπτὸν ὑπάρχει ἐν σχέσει μὲ τὴν παρουσίαν αὐτῶν τῶν πληθυσμῶν, τὴν σταδιοδρομίαν καὶ τοὺς πολέμους των, ὅ,τι γραπτὸν εὐρέθῃ ἀναφερόμενον εἰς τὸν τόπον καὶ εἰς τὸν κόσμον του, εἶναι γραμι-μένο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ὄχι εἰς τὴν Λατινικὴν. Καὶ ἐφ' ὅσον δὲν εἶχον ἰδίαν

γλώσσα με κάποιον έκφραστικόν πλούτον και ὅτε γραφήν, δὲν εἶχον οὔτε στοιχειώδη μόρφωσιν και ἀκόμη ἀργότερον πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Ἡ τέχνη τους ἦτο και αὐτὴ μετρίων ἀπαιτήσεων μαρτυρούσης ἀπλουστάτην σύλληψιν και ἀπλούστερον δρίζοντα.

Τὸ βιωτικόν τους ἐπίπεδον ἦτο πολὺ χαμηλόν. Οἱ Γετο-δάκες ἠσχολοῦντο μετὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν λατομείων και μεταλλευμάτων χρυσοῦ και σιδήρου, τὴν μελισσοκομίαν, τὴν ἐξαγωγήν ἁλατος. Τὰ δάση τους ἀπετέλουν και αὐτὰ ἐξαιρετικὸν ἐκμεταλλεύσιμον πλούτον. Δὲν δύναμαι νὰ ὑποστηρίξω, ὅτι οἱ Γετο-δάκες ἦσαν θάρβαροι, ἀλλ' οὔτε και ὅτι ἦσαν κτήτορες κάποιου πολιτισμοῦ, κάποιας κουλτούρας, ὅπως ἀφήνεται νὰ ἐννοηθῆ.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρωμαίων τὸ τελευταῖον ἀξιόλογον γεγονός εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, τὸ ἀπετέλεσαν αἱ ἀλλεπάλληλοι εἰσβολαὶ θαρβάρων, φαινόμενον ὅχι ἕνευ σημασίας εἰς τὴν δομὴν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Ἔθνους, τῶν εἰσβολῶν δὲ τούτων ἠκολούθησεν ἡ ἀπόλυτος ἱστορικὴ σιγή, ἡ ἀπόλυτος ἀνεξήγητος σιωπὴ τῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία δὲν ἀνέγραψεν τίποτε τὸ ἀξιόλογον, τίποτε τὸ σημαντικὸν ὡς πρὸς τὰ πράγματα, τοῦ τόπου και τοῦ λαοῦ μέχρι σχεδὸν τῶν ἀρχῶν τῆς 2ας μ.Χ. χιλιετηρίδος, ὅταν και ἐμφανίζονται αἱ πρῶται πληροφορίαι περὶ τῶν «βλάχων» ἀναμειγμένων τῶν πληροφοριῶν τούτων μετ' ἄλλας ὡς πρὸς τοὺς θαρβάρους οἵτινες εἰσέβαλλον ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν ἀπεχώρησαν, οἱ δὲ παρέμειναν και ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τῶν γηγενῶν και ἦλοι ὁμοῦ ὀργανώθησαν εἰς κρατίδια, εἰς τὴν μετέπειτα Μολδοβλαχίαν. Καὶ τότε εἰς τὰ τέλη τῆς 1ης χιλιετηρίδος και ἀρχὰς τῆς 2ας και ἀργότερον ἀκόμη εἰς τὸν τόπον ἐκείνον ἠκούσθη μία ἄλλη εὐχως γλώσσα ἡ ὁποία ἐνεθύμιζε λίγο-πολύ τὴν γλώσσαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐξεφράζοντο οἱ κατακτηταὶ και οἱ ἄποικοι τῆς Μολδοβλαχίας μετ' ἐπικεφαλῆς τοὺς Ρωμαίους τοπάρχας και αὐτοκρατορικοὺς Lecatus.

Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ τόπου δὲν ἐβελτιώθη μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρωμαίων, διότι ἡ Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ σκληρὰ ὅπως και τὸ ἦθος τῶν Ρωμαίων και αἱ ἀρπαγαὶ και αἱ λεηλασίαι τῶν θαρβάρων ἐπέφερον τὴν πτώχευσιν και ἐξαθλίωσιν τῶν πληθυσμῶν ἐκ τῶν ὁποίων δὲν συνήλθον παρὰ πολὺ ἀργότερον.

Οἱ πληθυσμοὶ τῶν πρώτων «προρρομανικῶν» κρατιδίων (Κνεζάτα, Βοεβοδάτα) κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 2ας μ.Χ. χιλιετηρίδος, δὲν εἶχον ἐθνικὴν συνείδησιν ἢ μᾶλλον εὐρίσκοντο ὑπὸ ἔντονον Σλαβικὴν και Βουλγαρικὴν ἐπιρροήν.

Ἀπὸ ὅσα γνωρίζομεν δὲν φαίνεται νὰ ἔχει ἐπωφεληθῆ ἡ Γετο-δακία ἀπὸ τῆν τῶν Ρωμαίων παρουσίαν ἢ μᾶλλον κατοχὴν, παρὰ μόνον τὸ ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς ἀπέκτησεν ἕνα νέον γλωσσικὸν ἰδίωμα. Μᾶλλον ἡ χώρα εἶχεν ἐξαθλιωθῆ λόγῳ ἀγρίας ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους και τοῦ ὑπεδάφους τῆς και τῶν γηγενῶν ἐργατικῶν χειρῶν. Οἱ Ρωμαῖοι «ἐκουβάλησαν» ἔλον τὸν χρυσὸν και τὸν σίδηρον. Ἡ Αὐτοκρατορία εἶχεν ἀνάγκην και τῶν δύο τούτων μεταλλευμάτων. Τὸ νέον γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς νεολατινικῆς, ἀπετέλεσεν τὸ ἔρεισμα τῆς «Μεγάλης Ρουμανικῆς ἰδέας» τῆς ἐκ Ρώμης ἐξαρτήσεως αὐτοῦ τοῦ λαοῦ.

Αἱ συνεχεῖς ἐπιθέσεις τῶν Γότθων και ἡ ἀδυναμία τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας νὰ προστατεύσῃ τὴν Μοισίαν, Μακεδονίαν και λοιπὴν Ἑλλάδα καθὼς και τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς ἐναντίον τῶν θαρβάρων ἠνάγκασεν τὴν Ρώμην νὰ συμπήξῃ τὰς δυνάμεις τῆς και νὰ τὰς ἀποσύρῃ νοτίως τοῦ Δουνάβειος.

Μίαν καθυστερημένην κατάστασιν ἐκληρονόμησαν οἱ Ἕλληνες Ἡγεμόνες, ὅταν ἐκλήθησαν εἰς τὴν ἄλλοτε Γετο-δακίαν, τὴν μετέπειτα Μολδοβλαχίαν νὰ τὴν διακυβερνήσουν διὰ λογαριασμὸν τῶν Ὀθωμανῶν, δηλαδὴ κατάστασιν μεγάλῃς ἐνδελεῶς και ἀθλιότητος, ὀπισθοδρομήσεως και ἐκμεταλλεύσεως ὑπὸ τῶν μικρῶν γηγενῶν, ἡγεμόνων και ἡγεμονίσκων, ἐρίζοντων πρὸς ἀλλήλους ὅχι διὰ τὴν Πατρίδα, διότι δὲν εἶχον ἀκόμη πλήρη συνείδησιν τῆς ἐννοίας αὐτῆς, ἀλλὰ διὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν χωραφιῶν και τῶν κτημάτων.

Ἡ μεταβυζαντινὴ καὶ νεωτέρα Ἑλληνικὴ παρουσία ἐν Μολδοβλαχίᾳ τῶν 16ου· 19ου αἰ., εἶχε λάβει διαστάσεις μαζικῆς ἀποδημίας καὶ μετεμφυτεύσεως ἐκεῖ πολυαριθμῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ θεσμοῦ τῶν ξένων ἡγεμόνων, δηλαδὴ Ἑλλήνων, εἰς τὸν βαθμὸν ποῦ ἀρκεταὶ πόλεις νὰ προσλάβουν Ἑλληνικὴν χαρακτῆρα, ὡς ἐκ τῆς δομῆς τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας αὐτῶν καὶ τοῦ ἐμφανοῦς Ἑλληνικοῦ προβαδίσματος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Διὰ τοῦτο θὰ ὑποστηρίξω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἡ πτώσις τῆς Κων) πόλεως καὶ ἡ κατάργησις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, συνεπήγετο ὄχι μόνον μετεμφυτεύσιν ζωντανοῦ Ἑλληνικοῦ δυναμικοῦ, ἀλλὰ καὶ μεταλαμπάδουσιν τοῦ Ἑλληνοβυζαντινοῦ πολιτισμοῦ εἰς μίαν χώραν καθυστερημένην πολιτιστικά, λόγῳ ἰδιαίτερων γεωγραφικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συνθηκῶν. Ἡ καθυστέρησις τῶν ἤτο ὀλοκληρωτικῆ, τὸ σκότος ἤτο πυκνὸν καὶ μὴ διαμπερές καὶ ἐλπίδες διὰ μίαν ἐκ τῶν ἔνδον νεκρανάστασιν δὲν ὑπῆρχον παρὰ μόνον μία βαθμηδὸν ἀθόρυβος διήθησις τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τὴν Δύσιν, τὴν φοράν αὐτήν, διότι ἐκεῖ ἐπτελεῖτο μὲ γοργὸν ρυθμὸν ἡ ἀνανέωσις καὶ πρόοδος εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς κοινωνίας.

Ἡ μετεμφυτεύσις τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἐγένετο τόσον μαζικῆ, ὥστε ἡ Μολδοβλαχία νὰ θεωρηθῆ μία πρὸς θορρᾶν προέκτασις τοῦ Βυζαντίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ζωὴ ἐξελλίσσετο κατὰ τὸ Βυζαντινὸν πρότυπον καὶ ἐν πολλοῖς μὲ Ἑλληνοβυζαντινὸν πνευματικὸν καὶ θρησκευτικὸν περιεχόμενον. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, ζῆταιξιν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἐποχὴν του καὶ ὄχι εὐκαταφρόνητον, διότι διηύρυνε τὰς βάσεις τῆς ἠθικῆς γνώσεως τῶν πραγμάτων, παράλληλα μὲ ἐκείνην τῶν κλασσικῶν ἀνθρωπιστικῶν ἐπιστημῶν εἰς καθυστερημένον περιβάλλον.

Ἄλλωστε ἡ ἐκκλησία τῆς Μολδοβλαχίας, δὲν ἤτο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν παρὰ μία παραφυὰς τῆς Ἑλληνοβυζαντινῆς ἐκκλησίας, ὅπως τοιαῦται παραφυάδες ἦσαν καὶ αἱ ἐκκλησῖαι τῆς Βορείας Τραουνλθανίας (Κομιτάτον Maramures), τῆς Πολωνίας καὶ αὐτῆς τῆς Λιθουανίας καὶ ἀκόμη τῆς Δυτικῆς Ρωσίας.¹ Τὸ ἐξαφανισθὲν ποσιμικὸν Βυζάντιον ἐξηκολούθη νὰ ἐπιδρᾷ ἐξ ἀποστάσεως διὰ τῆς ἑτέρας ὀψεώς του, τῆς θρησκευτικῆς, ἀφοῦ καὶ πρότερον ἐπήρέασεν ὄχι μόνον τὴν Βουλγαρίαν καὶ Σερβίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ αὐτὴν τὴν μακρυνὴν Ἰρλανδίαν².

Ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπεσφάργισεν τὴν πορείαν ἀλλεπαλλήλων γενεῶν Ἑλλήνων καὶ ἄλλων μετ' αὐτῶν συνυπαρχόντων ἔθνων, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ κατάργησις καὶ τοῦ τελευταίου ἔχρους τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀπετέλεσεν καμπὴν ὀδυνηρᾶς διαδρομῆς, ἐμπεριεχοῦσης καὶ τὸν κίνδυνον τοῦ παρολίγον ἀφανισμοῦ τῆς Φυλῆς μας.

Ἡ ἀντικατάστασις τῆς κοσμικῆς Αὐτοκρατορικῆς ἡγεσίας τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς θρησκευτικῆς καὶ πνευματικῆς ἡγεσίας τῶν προκαθημένων τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμηνικοῦ θρόνου, ὑπῆρξε σωτήριος διὰ τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Τὰ ἡνία τούτου, τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, εὐρίσκοντο εἰς τὸ ἐξῆς εἰς δεδοκιμασμένας χεῖρας ἱεραρχῶν μὲ ἰσχυρὸν ἔθνικὸν φρόνημα καὶ ἀνεξαντλήτους διπλωματικὰς ἱκανότητας.

N. Iorga - Simera: BYZANTINA, σελ. 90.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) N. IORGA Operele lui Const. Cantacuzino 1941.
- 2) N. IORGA Histoire de l' Enseignement en Pays Roumains 1932.
- 3) N. IORGA Roumains et Grecs à travers les Siècles 1940.
- 4) N. IORGA Moldova si Tara Româneasca au fost provincii supuse Fanariotilor. Mem. Sect. Istoriei Sectia III tom VIII Mem.
- 5) N. IORGA Histoire des Roumains et de la Romanité Orientale Vol. 1. Buc. 1937—45.
- 6) N. IORGA Étude Byzantines. Tom I. Buc. 1939.

- 7) N. IORGA Nouvelle Histoire de L' Empire Byzantin 1941.
- 8) N. IORGA Le Despotisme clairé dans les Pays Roumains du XVIII siècle.
- 9) M. K. KOGALNICEANU Histoire Roumaine Vol. 1 p. 1—2. 1938.
- 10) M. K. KOGALNICEANU Histoire de la Valachie 1897 annotée par N. Balcescu. Edit. Académie Populaire Roumaine.
- 11) C. C. GIURESCU Istoria Românilor.
- 12) A. V. URECHEA Istoria Românilor.
- 13) D. ONCIUL Originile Principatelor Române Buc. 1897.
- 14) C. OBEDEANU Iarasi Grecii si Români Buc. 1807.
- 15) C. OBEDEANU Grecii în Tara Romaneasca Buc. 1900.
- 16) A.I.A.C. STURZA L' Europe Orientale et le Rôle historique de Maurocordato Paris 1913.
- 17) A.I.A.C. STURZA Figures Helléniques meconnues Paris 1912 (Alex. Maurocordato L' Exaporite).
- 18) C. ERBICEANU Priviri istorice si literare asupra Epocii Fanariote 1900.
- 19) C. ERBICEANU Discurs asupra Scolii Grecesti si Române Iasi 1885.
- 20) G. IONESCU Influenta Culturii Grecesti în Moldova si Muntenia Buc. 1900.
- 21) M.PH. ZALLANY Esai sur les Phanariotes. Marseille 1824.
- 22) Archives Historiques. Souverains. Personnages distingués. Toutes Les Nations. Famille des Cantacuzènes. Paris.
- 23) Revue Roumaine d' Histoire. Le Stolnic Const. Cantacuzène. L' Homme politique, l' humaniste. 1966 p. 588—629.
- 24) RANGHABE. Le Livre de la Noblesse Phanariote en Grèce, en Roumanie, en Russie et Turquie. Athènes 1892.
- 25) A. D. XENOPOL Istoria Românilor Vol. I—XII, 1913—11 1925.
- 26) N. CARTOJAN. D. SIMIONESCU. Stolnicul Kantacuzino. Istoria Tarii Românești Craiova.
- 27) V. CANDEA Stolnicul àntre Contemporani Buc. 1971.
- 28) CH. DIEHL Histoire de L' Empire Byzantin Paris 1919.
- 29) Symposion. 21—25 Oct. 1970 Thessaloniki.
- 30) D. SCARLATO SOUTZO Les Familles Princières Grecques de Valachie et de Moldavie Symposion 1970. Thessaloniki.
- 31) PAPADOPOUL — CALIMACHI Alex. Mavrocordato Exaporitul. Extras din Analele Avademiiei. Seria II. Tom I 1884.
- 32) Le PRINCE GREGOIRE GHICA. Hospodar de Moldavie. Arch. Générales. Revue Mensuelle 13 année.
- 33) V. SLAVESCU Viata si Opera lui P. Mavrogheni Buc 1936.
- 34) PRINCE NICOLAS SOUTZO. Mémoires. Vienne 1899.
- 35) L. FILITTI Framîntarile Politice si Sociale în Principatele Române. 1821—1828.
- 36) A. OTETEA Tudor Vladimirescu si Revolutia din 1821.
- 37) ΝΙΚ. ΚΑΛΛΕΡΓΗΣ - ΜΑΤΡΟΓΕΝΗΣ «Ο ἡγεμὼν τῆς Οὐγγροβλαχίας Νικ. Ἰωάννης Μαυρογένης».

(Συνεχίζεται)

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΔΗΜ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ
Πολιτικού Μηχανικού

ΔΥΟ ΚΑΛΑΡΙΤΙΝΟΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΙ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Οί Καλαριίτες, τὸ φημισμένο αὐτὸ χωριὸ τῆς παραφυάδας Λάκμιος (Περιοιότι) τῆς Πίνδου δὲν εἶναι μόνο πατρίδα δοξασμένων ἀγωνιστῶν τῆς ἐλευθερίας ὅπως τοῦ Γιώργου Τουρτούρη πού πρωτοστάτησε στὴν ἐπανάσταση τῶν Κλαριτινῶν τῆς 1ης Ἰουνίου 1821 ἢ πασίγνωστων ἀργυροκόων καὶ χρυσοκόων ὅπως οἱ Τόλης Δάσκαλος, Ἀθανάσιος Τοιμούρης, Διαμάντης Μπάφας κλπ., ἀλλὰ καὶ ξεχασμένων ἀγιογράφων πού τὰ ἔργα τους στολίζουν πολλές ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια, στὴν Θεσσαλία καὶ Μακεδονία κυρίως.

Ἀναφέρουμε τὸν Δημήτρη Ζούκη πού τὸ 1784 μαζί με τὸν μαθητὴ του Γεώργιο τοιχογράφησε τὸν νάρθηκα τῆς Μονῆς Ὑπαπαντῆς τῶν Μετεώρων, τοὺς ἀδελφοὺς Στέργιο καὶ Ἰωάννη πού τὸ 1766 ζωγράφησαν τὸ παρεκκλήσι τῶν Ἁγίων Πάντων στὴν Μητρόπολη τῆς Καλαμπάκας, τὸν Ἀθανάσιο Παπακώστα πού τὸ 1802 ζωγράφησε τὴν εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου πού φυλάγεται σήμερα στὸ ναὸ τῶν Ἁγίων Πάντων Κρανιάς Γρεβενῶν καὶ τὸν Γεώργιο τοῦ Γεωργίου, ἴσως τὸν μαθητὴ τοῦ Ζούκη πού τὸ 1787 ζωγράφησε τὶς δεσποτικὲς εἰκόνας στοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους Σαρακήνας Καλαμπάκας.

Ὁ Δημήτρης Ζούκης μπορεῖ ἴσως νὰ ταυτισθῆ με τὸν ἀγιογράφο Δημήτριο πού τὸν Μάρτιο τοῦ 1778 ζωγράφησε τὶς εἰκόνας τοῦ τέμπλου τοῦ ἐξωκκλησιοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὸν Κλεινὸ Καλαμπάκας, τὸ βλαχοχωρι αὐτὸ πού εἶναι γνωστότερο με τὴν παλιὰ ὄνομασία τοῦ Κλεινοβός καὶ εἶναι πατρίδα τοῦ ἐπισκόπου Λαμίας Ἱερόθεου πού ἀργότερα ἔγινε Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (1825—1845) καὶ τοῦ ἐπισκόπου Σταγῶν (Καλαμπάκας) καὶ ἔπειτα Συληβρίας καὶ Φιλιππούπολης Παΐσιου.

Στὸ χωριὸ αὐτὸ καὶ εἰδικότερα στὸν συνοικισμό του Ἀμπέλια ὑπάγεται καὶ ἡ μονὴ Χρυσίνου ἕνα ἀπὸ τὰ δύο μνημεῖα πού θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν στὸ σημερινό μας σημεῖωμα.

Ἡ Μονὴ Κοιμήσεως Θεοτόκου Χρυσίνου ὑπῆρχε καὶ τὸν 14ον αἰῶνα διότι ὅπως ἀναφέρει ὁ Φώτης Κοτοπούλης¹ λίγο μετὰ τὸ 1354 κάποιος μοναχὸς τοῦ μοναστηριοῦ, ὁ Μανασῆς, πῆγε καὶ μόνασε στὸ προσευχάδι «ἡ Θεοτόκος» τῶν Μετεώρων, μετονομάστηκε σὲ Μακάριο, ἔγινε καὶ ἀρχιμανδρίτης καὶ ἐπέστρεψε στὴ Μονὴ τὸ 1370.

Ἡ εἴσοδος τῆς Μονῆς εἶναι ἐρειπωμένη καὶ βρίσκεται πρὸς Α.

Ἐρειπωμένα ἐπίσης εἶναι καὶ τὰ κελλιά τοῦ μοναστηριοῦ.

Ἡ κόγχη τοῦ Ἁγίου Βήματος τοῦ καθολικοῦ εἶναι ἐξωτερικὰ τρίπλευρη με τρεῖς τυφλὲς ἀψίδες καὶ στὸ ἄνω μέρος τῆς διπλῆ ὀδοντωτῆ ταινία.

Ψηλότερα στὸν ἀνατολικὸ τοῖχο πάνω ἀπὸ δύο παραθυράκια ὑπάρχει τρίλοβη κόγχη πού περιβάλλεται ἀπὸ ὀδοντωτῆ ταινία.

Στὸν τοῖχο αὐτὸν ὑπάρχουν ἐντοιχισμένα καὶ ροδιακὰ πινάκια.

1. Μετέωρα, σελὶς 127.

Ὁ ναὸς εἶναι μονόκωρος μὲ τρία ἐνισχυτικὰ τόξα ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ δύο ἀκραῖα εἶναι σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἀνατολικὸ καὶ τὸν δυτικὸ τοῖχο.

Πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο πού ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸν πρόναο στὸν κυρίως ναὸ ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή:

«Ἀνηγέρθη καὶ ἱστορήθη ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπερευλο/γημένης ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξώδου / τοῦ πανοσιωτάτου προτοσιγγέλου κυρίου Ἀγαπίου ἱερομονάχου τοῦ ἐκ Κληνοβοῦ / † ἀρχιερατεύοντος τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ λογιωτάτου / ἐπισκόπου Σταγῶν κυρίου Θεοφάνους διὰ χειρὸς ἡμῶν τῶν ταπεινῶν αὐταδέλφων Γεωργίου καὶ / Στεργίου ἐκ κόμης Καλαρρύτας κατὰ τὸ σ(ωπή)ριον ἔτος ΑΨΜ Φεβρουαρίου β/1840».

Ὁ ἐπίσκοπος Θεοφάνης πού ἀναφέρεται στὴν ἐπιγραφή ἀρχιεράτευσσε ἀπὸ τὸ 1723 μέχρι τὸ 1749 ὅποτε καὶ παραιτήθηκε².

Στὰ δεξιὰ τοῦ εἰσερχομένου ὁλόσωμοι ὁ Ἅρχων Γαβριὴλ καὶ ὁ Ἅγιος Ἰάκωβος ὁ Πέροσης.

Ψηλότερα ἀπὸ Ν πρὸς Β σὲ στηθάρια οἱ Ἅγιοι «Διομίδης», Κήρυκος καὶ «Ἰουλίττα».

Στὰ ἀριστερὰ τοῦ εἰσερχομένου ὁλόσωμοι ὁ Ἅρχων Μιχαὴλ ὁ φοβερὸς φύλαξ πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Εἷ μὲν φίλος πέφυ/κας εἷσελθε καίρων / εἰ δὲ ἐχθρὸς κ(αἰ) βάσκα/νος κ(αἰ) γέμων δόλου / πόρρω πόρρω πέ/φευγε τῆς πύλης / ταύτης». καὶ ὁ Ἅγιος Μερκούριος.

Ψηλότερα ἀπὸ Ν πρὸς Β οἱ Ἅγιοι τρεῖς παῖδες Ἀνανίας, Ἀζαρίας καὶ Μισαήλ.

Πῶ πάνω σ' ὄλο τὸ δυτικὸ τύμπανο ἡ Γέννηση τῆς Θεοτόκου, ἡ Μετάσταση τῆς Θεοτόκου καὶ τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.

Στὸ ἑσωρράχιο τοῦ τόξου πού ἐφάπτεται στὸν δυτικὸ τοῖχο σὲ στηθάρια οἱ Ἅγιοι Σαμψῶν ὁ νέος, Σαμψῶν ὁ ξενοδόχος, Συμεῶν ὁ διὰ Χριστὸν σαλός, Ἰσαάκιος, Ἰωάννης, 2 δυσδιάγνωστοι. Νικήτας, Θεόδωρος, Ἀβράμιος, Παφνούτιος, Θεόδωρος ὁ σπουδίτης καὶ κατεβαίνοντας πρὸς Β Μάξιμος ὁ ὁμολογητῆς, Ἰλαρίων ὁ μέγας, Μαρτινιανός, Θεόκτιστος, Παῦλος ὁ ἀπλοῦς, Ποιμὴν, Ἰωάννης ὁ παλαιολαυρίτης, Κλήμης, 2 δυσδιάγνωστοι καὶ Εὐστράτιος.

Στὸ ἀνατολικὸ μέτωπο τοῦ τόξου ἀπὸ Ν πρὸς Β ὁλόσωμος ὁ Ἅγιος Παντελεήμων καὶ σὲ στηθάρια οἱ Ἅγιοι Ἀνεμπόδιστος, Φλῶρος, Στρατόνικος, Ἑρμυλος, 8 δυσδιάγνωστοι καὶ τὸ βόρειο μισὸ τοῦ τόξου Τάραχος, 3 δυσδιάγνωστοι, Βονιφάτιος, δυσδιάγνωστος, Φώπιος, Λουκάς, Αὐξέντιος καὶ ὁλόσωμη ἡ Ἁγία Παρασκευή. Στὸ βόρειο τοῖχο τοῦ δυτικώτερου τμήματος τοῦ ναοῦ ἀπὸ Δ πρὸς Α ὁλόσωμοι οἱ Ἅγιες Βαρβάρα καὶ Αἰκατερίνη καὶ οἱ Ἅγιοι Ἑλένη καὶ Κων)νος πού κρατοῦν τὸν σταυρό, Μηνᾶς ὁ Αἰγύπτιος, Νικήτας καὶ Θεόδωρος ὁ στρατηλάτης.

Ψηλότερα σὲ στηθάρια οἱ Ἅγιοι Εὐγένιος, Ὀρέστης, Μαρδάριος, Βίκτωρ, Βικέντιος καὶ μετὰ ἓνα στενὸ παράθυρο «Βασιλήσκος».

Πῶ πάνω «ἡ Ἀπόνιης τοῦ Πιλάτου», «ὁ Ἐμπεγιμὸς τοῦ Χριστοῦ», ὁ «Ἐλκόμενος ἐπὶ σ(αυ)ρ(ο)ῦ» καὶ «ἡ Σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ».

Ψηλότερα τά: «Νέαν ἔδειξε κτίσιν», «Ἐένον τόκον ἰδόντες», «Ὁλος

2. Βασιλείου Ἀτέση: Μητροπολίτη πρόην Λήμων, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, Ἀθήνα 1975, σελ. 264.

ἦν ἐν τοῖς κάτω» καὶ «Πᾶσα φύσις ἀγγέλων» τῶν 24 Οἴκων τῆς Θεοτόκου.

Πρὸ πάνω στὸ κέντρο τῆς ὀροφῆς ὁ Παντοκράτορας καὶ γύρω του ἡ ἐπιγραφή:

«Κύριε ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ κὲ ἴδε καὶ ἐπίσκεψαι τὴν ἄμπελον ταύτην καὶ κατάρτισαι αὐτὴν ἦν ἐφύτευσε ἡ δεξιὰ σου πέμψον καὶ τανῦν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς παναμώμου σου μητρὸς ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῷ ἁγίῳ οἴκῳ τούτῳ. Ἐγὼ θεὸς τε καὶ κριτὴς πάντων παιδῶν».

Γύρω γύρω του ἄγγελοι μὲ τὴν Παναγία πρὸς Δ καὶ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο πρὸς Α. Γύρω ἀπ' αὐτοὺς προφηῆτες δηλ. ἀρχίζοντας ἀπὸ Α καὶ πηγαίνοντας πρὸς Ν μετὰ ἀπὸ ἕνα ἐξαπτέρυγο Δανιὴλ πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἐγὼ ἐθ/εώρου/ν ἕως ο/οῦ θρόνο/ι ἐτέθη/σαν» (Δανιὴλ 7,9).

Ἰωνᾶς πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή (ὁ τελευταῖος στίχος μικρογράμματος).

«Ἐβόησ/α ἐν θλ/ίψει μο/υ πρὸς Κ/ύριον τὸν / Θεόν μου» (Ἰωνᾶς 2,3).

Ζαχαρίας ὁ πατέρας τοῦ Προδρόμου πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή: (ὁ τελευταῖος στίχος μικρογράμματος).

«Εὐλογι/τὸς Κύ/ριος ὁ Θε/ὸς τοῦ / Ἰσραὴλ / ὅτι ἐπε/σκέψατο».

Μωϋσῆς πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἐν ἀρχῇ / ἐποίη/σεν ὁ Θε/ὸς τὸν / οὐρανὸν / κ(αὶ) τὴν» (γῆν) (Γένεσις 1,1).

Ἀαρὼν πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἐγὼ δὲ / ἀνθή/σασαν / τὸν κτί/στην ἄν/θος π» (ροκατήγγειλα).

Ἀμὼς πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή (οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι μικρογράμματος).

«Κύριε / ἐκ Σιὼν / ἐφθέγ/ξατο κ(αὶ) / ἐξ Ἱερου/σαλήμ» (Ἀμὼς 1,2).

Ἱερεμίας πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Κύριε γνώ/ρισόν μοι / κ(αὶ) γνώσο/μαι τότε / ἴδον» (Ἱερεμίας 11,18) καὶ μετὰ ἀπὸ ἕνα ἐξαπτέρυγο πού βρίσκεται πρὸς Δ ὁ Προφήτης Ζαχαρίας ὁ νέος πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή (μικρογράμματος οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι:

«Λέγει Κύ/ριος πα/ντοκρά/τωρ ἰδο/ὺ ἐγὼ σώ/ζω τὸν λα/όν μου» (Ζαχαρίας 8,7).

Ἡσαΐας πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή: (μικρογράμματος ὁ τελευταῖος στίχος).

«Ἐκ νυκτ/ὸς ὀρθρί/ζει τὸ π/νεῦμα μ/ου πρὸς σὲ / ὁ Θεὸς» (Ἡσαΐας 26,9).

Ἰεζεκιήλ πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή: (ὁ τελευταῖος στίχος μικρογράμματος).

«Ἐγένε/το ἐπ'ἐμέ x/εἶρ Κυ/ρίου καὶ /εἶδον / καὶ ἰδοὺ πνεῦμα» (Ἰεζεκιήλ 1,3).

Δαυῖδ πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή: (οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι μικρογράμματος).

«Ὡς ἐμε/γαλήν/θη τὰ ἔργα σου Κ/ύριε πά/ντα ἐν σ/οφία ἐποί/ησας» (Ψαλμοὶ 103,24).

Ἡλίας πού κρατᾷ εἰλητάρια μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ζήλων / ἐζήλω/σα τῷ Κ/υρίῳ π/αντοκ/ράτορι» (Βασιλειῶν 19,14).

Ἐλισσαῖος πού κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή: «Ζῆ Κύρι/ος ὁ Θεὸς/ς τῶν δυ/νάμεων / οὐ μὴ σ/ὲ ἐγκατ/αλεΐψω».

Ἄββακοῦμ πού κρατᾶ εἰλητᾶριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Κύιε εἰ/σακήκο/α τὴν ἀκο/ήν σου / καὶ ἔφο/βήθην» (Ἄββακοῦμ 3, 1—2).

Στὸ ΒΑ λοφίο ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος πού κρατᾶ εἰλητᾶριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Βίβλο/ς γεν/έσεως / Ἰ(ησοῦ Χ(ριστοῦ)» (Μαθ. 1,1).

Στὸ ΒΔ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς πού ἱστορεῖ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου.

Στὸ ΝΑ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης μαζί μὲ τὸν Πρόχορο καὶ στὸ ΝΔ ὁ Εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος, πού κρατᾶ εὐαγγέλιο στὴν ἀριστερὴ σελίδα τοῦ ὁποῦ ἀναγράφεται:

«Ἀρχὴ / τοῦ ἔϋ/αγγε/λίου» καὶ στὴν δεξιᾶ:

«Ἰησοῦ / Χριστοῦ υἱοῦ / τοῦ Θεοῦ» (Μάρκ. 1,1).

Ὅλοι οἱ εὐαγγελιστὲς εἰκονίζονται μὲ τὰ σύμβολά τους.

Χαμηλότερα τά: «Ἰδον Παῖδες Χαλδαίων», «Κήρυκες Θεοφόροι», «Λάμψας ἐν τῇ Αἰγύπτῳ», «Μέλλοντος Συμεῶνος» τῶν 24 Οἰκῶν τῆς Θεοτόκου.

Χαμηλότερα μισοκατεστραμμένα λόγῳ διευρύνσεως τοῦ παραθύρου ἡ Βαῖοφόρος καὶ ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος καὶ ἔπειτα σὲ καλὴ κατάσταση ἡ Προδοσία καὶ τό:

«Ὑπὸ Ἄννα καὶ Καϊάφα κρινόμενος».

Πιὸ κάτω δεξιὰ ἀπὸ τὸ παράθυρο σὲ στηθάρια οἱ Ἅγιοι Ἀκίνδυνος, Πηγᾶσιος, Ἀφθόνιος καὶ Ἐλπιδοφόρος καὶ πιὸ κάτω ὀλόσωμοι Εὐστάθιος ὁ Πλακίδας μὲ τὸ παιδί του τὸν Ἅγιο Θεόπυστο καὶ οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι Κοσμάς καὶ Δαμιανός.

Στὴν δυτικὴ ὄψη τοῦ μεσαίου ἐνισχυτικοῦ τόξου ἀπὸ Β πρὸς Ν ὀλόσωμος ὁ Ἅγιος Προκόπιος καὶ ψηλότερα σὲ στηθάρια οἱ Ἅγιοι Πρόκλος, Ἰάσων, Σωσίπατρος, Φίλιππος, Σήμων, Ἀνδρέας, Φίλικος, Ἰωάννης, στὸ κέντρο τοῦ τόξου ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ κατεβαίνοντας πρὸς Ν Παῦλος, 2 δυσδιάγνωστοι, Ἰάκωβος, Βαρθολομαῖος, Θωμᾶς, Στάχυς, Σήμων, Νικηφόρος καὶ χαμηλότερα ὀλόσωμος ὁ Ἅγιος Νέστορας.

Στὸ ἐσωρράχιο τοῦ τόξου ἀπὸ Β πρὸς Ν ὀλόσωμος ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Τροπαιοφόρος. Ψηλότερα ἢ Ἁγία Ἐλισάβετ καὶ ὁ Προφήτης Ζαχαρίας καὶ πιὸ πάνω τά: «Ρήτορας πολυφθόγγους», «Σῶσαι θέλων τὸν κόσμον», «Τεῖχος εἶ τῶν παρθένων», στὸ κέντρο τοῦ τόξου ὁ Ἐμμανουὴλ Ἰησοῦς Χριστὸς, κατεβαίνοντας πρὸς Ν τὸ «Θεοδρόμον ἀστέρα», «Ἦκουσον οἱ ποιμένες», «Ζάλην ἔνδοθεν ἔχων», πιὸ κάτω οἱ Ἅγιοι Ἰωακείμ καὶ Ἄννα καὶ χαμηλότερα ὀλόσωμος ὁ Ἅγιος Δημήτριος ὁ Μυροβλήτης.

Στὴν ἀνατολικὴ ὄψη τοῦ τόξου αὐτοῦ ἀπὸ Ν πρὸς Β ὀλόσωμος ὁ Ἅγιος Χριστόφορος, ψηλότερα σὲ στηθάρια Μηνᾶς ὁ καλλικέλαδος, Γάιος, Ἐρμῆς, Ἀπελλῆς, δυσδιάγνωστος καὶ κατεβαίνοντας πρὸς Β δυσδιάγνωστοι, Ἀσύγκριτος, Ἰωσήφ, Λεόντιος καὶ χαμηλότερα ὀλόσωμος ὁ Ἅγιος Τρύφων.

Στὸ βόρειο τοῖχο τοῦ ἐπόμενου διαμερίσματος ὁ Ἀσπασμὸς τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου καὶ μέσα στὸ ἱερὸ ὀλόσωμοι οἱ Ἅγιοι Βησσαρίων ὁ Λαρίσης, τὸ ὄραμα τοῦ Ἁγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας ὅπου ὁ Ἅγιος ρωτᾶ τὸν Χριστό: «Τίς σοῦ τὸν χιτῶνα Χριστὲ διῆλεν». Χαμηλότερα σὲ μία κόγχη Ρωμανὸς ὁ Μελωδός.

Ψηλότερα σὲ στηθάρια οἱ Ἅγιοι Μαρῖνος, Ἀρέθας καὶ μέσα στὸ ἱερὸ Χαραλάμπης, Βλάσιος, Εὐστάθιος ὁ Ἀντιοχείας καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης.

Πιὸ πάνω ὁ Ἐπιτάφειος Θρῆνος καὶ μέσα στὸ ἱερὸ «ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χ(ριστοῦ)» καὶ «ἡ Ψηλάφησις τοῦ Θωμᾶ».

Ψηλότερα τά: «Φωτοδόχον λαμπάδα», «Χάριν δοῦναι θελήσας», «Ψάλ-

λοντές σου τὸν τόκον» καὶ «ὦ πανύμνητε μήτερ» τῶν 24 Οἴκων τῆς Θεοτόκου. Πιὸ πάνω τό: «Ὑμνος ἅπας ἠτᾶται» καὶ πάνω ἀπὸ αὐτὸ οἱ Δίκαιοι Μελχισεδέκ καὶ Σαμουήλ. Δεξιὰ ἀπὸ τὸν Οἶκο αὐτὸ τῆς Θεοτόκου καὶ τοὺς Δίκαιους ἡ Θεία Λειτουργία μὲ τὴν ἐπιγραφή: «ὁ Χριστὸς λειτουργοῦν/τα» καὶ τὴν ἀνάστροφα γραμμένην γραφή:

Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς ἅγιος ἅγιος ἅγιος Κύριος Σαββαὼθ πλήρης ὁ οὐρανός».

Στὸ κλειδί τῆς καμάρας ὁ Μεγάλος τῆς Βουλῆς ἄγγελος καὶ ἡ Ἁγία καὶ Ζωαρχικὴ Τριάς ὅπου ὁ Χριστὸς κρατᾷ εὐαγγέλιο μὲ τὴν ἐπιγραφή ἄριστερά:

«Ἐγὼ εἰμί / ἡ ἄμπε/λος ἡ ἀλ/ηθινὴ καὶ» καὶ δεξιὰ:

«ὁ πατήρ / μου ὁ γε/ωργὸς ἐπὶ / πᾶν κλῆ/μα» (Ἰωάν. 15, 1).

Ὁ δὲ Πατήρ κρατᾷ εὐαγγέλιο μὲ τὴν ἐπιγραφή ἄριστερά μὲν:

Οὗτος / ἐστὶν ὁ ὕ/ός μου ὁ / ἀγαπῆ» δεξιὰ δέ:

«τὸς ἐν / ᾧ εὐδό/κησα αὐ/τὸν ἀκ/ούετε» (Ματθ. 3,17).

Κατεβαίνοντας στὸ νότιο μὸδ τῆς καμάρας ἡ Θεία Λειτουργία μὲ τὴν συνέχεια τῶν ἐπιγραφῶν δηλ.:

«Μετὰ τῶν / ἀγγέλων» καὶ ἀνάστροφα πάλιν:

«καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου Ὡσαννὰ ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις»,

καὶ δεξιὰ τῆς οἱ Δίκαιοι Ἀβραὰμ καὶ Ἰὼβ καὶ ἀπὸ κάτω τους τὸ «Ἐχουσα Θεοδόχον».

Χαμηλότερα τὰ «Ἄγγελος πρωτοστάτης», «Βλέπουσα ἡ Ἁγία», «Γνωσὶν ἄγνωστον γνωσῶναι» καὶ «Δύναμις τοῦ Ὑψίστου» τῶν 24 Οἴκων.

Πιὸ κάτω ἡ Βάπτισμα, ἡ Μεταμόρφωση καὶ στὸν κυρίως ναὸ ἡ Ἐγερση τοῦ Λαζάρου.

Χαμηλότερα οὐκ ἐπιθήρια οἱ Ἅγιοι Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης καὶ δεξιὰ ἀπὸ ἕνα παράθυρο Γρηγόριος ὁ Ἀκραγαντίνων, Γερμανὸς ὁ Κων)λεως, Σουλβεότρος ὁ Ρώμης καὶ στὸν κυρίως ναὸ μετὰ τὸ παράθυρο ὁ Ἅγιος Πλάτων.

Πιὸ κάτω ὁλόσωμοι οἱ Ἅγιοι Νικόλαος ὁ Μυρέων καὶ μετὰ τὸ παράθυρο Σπυρίδων ὁ θαυματουργός, Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, Ἰωάννης ὁ Ἐλεήμων καὶ στὸν κυρίως ναὸ ὁ Προφήτης Ἡλίας ποὺ κρατᾷ εἰλητᾶριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ζήλων / ἐζήλω/σα τῷ Κυρίῳ / παντοκρά/τορι ὅτι ἐ/κατέλ/ηπον» (Βασιλειῶν Γ' 19,14).

Στὴν δυτικὴ ὄψη τοῦ ἐνίσχυτικοῦ τόξου ποὺ ἐφάπτεται μὲ τὸν ἀνατολικὸ τοῖχο ἀπὸ Β πρὸς Ν οὐκ ἐπιθήρια οἱ Ἅγιοι Ἀντύπας, δυσδιάγνωστος, Θωμᾶς Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων, Ἀγάπιος, 4 δυσδιάγνωστοι κατεβαίνοντας πρὸς Ν 4 δυσδιάγνωστοι, Παῦλος, Μεθόδιος, δυσδιάγνωστος, Πρόκλος.

Στὸ ἐσωρράχιο τοῦ τόξου ἀπὸ Β πρὸς Ν οὐκ ἐπιθήρια οἱ Ἅγιοι Νίκανδρος, δυσδιάγνωστος, Συμεών, Ἀντώνιος, Δομετιανός, Ἀβέρκιος, Σωφρόνιος, Ἐλευθέριος, Νικηφόρος, Ἱερόθεος, στὸ κλειδί Αὐτόνομος καὶ κατεβαίνοντας πρὸς Ν Εὐμένιος, Πατρίκιος, Εὐσέβιος, Ὑπάτιος, δυσδιάγνωστος, Ἰωσήφ, Παῦλος, Βουκόλος, Ἀχιλλεῖος ὁ Λαρίσης καὶ Οἰκουμένιος ὁ Τρίκκης.

Στὸν ἀνατολικὸ τοῖχο ἀνοίγεται ἡ κόγχη τῆς Πρόθεσης μὲ τό: «Ἄνω σὲ ἐν θρόνῳ καὶ κάτω ἐν τάφῳ» καὶ ἀπὸ κάτω ὀνόματα ζῶντων καὶ τεθνεώτων δηλ. Θεοφάνους ἀρχιερέως, Ἀγαπίου ἱερομονάχου, Ἰωάσαφ μοναχοῦ. Πρόκειται προφανῶς γιὰ τοὺς Θεοφάνη καὶ Ἀγάπιο στὴν κτητορικὴ ἐπιγραφή.

Δεξιὰ ἀπὸ τὴν κόγχη τῆς Πρόθεσης ὁ Ἅγιος πρωτομάρτυς Στέφανος,

ψηλότερα ἢ Μεσοπεντηκοστή καὶ δεξιὰ ἀπὸ τὴν κόγχη τοῦ Ἁγίου Βήματος ἢ Πεντηκοστή.

Στὴν κόγχη τοῦ Διακονικοῦ ὁ Ἅγιος Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας.

Ψηλὰ ψηλὰ στὸν ἀνατολικὸ τοῖχο ἢ Ἀνάληψη ποὺ διατρυπᾶται ἀπὸ δύο στενὰ παράθυρα.

Στὴν κόγχη τοῦ ἱεροῦ Μήτηρ Θεοῦ ἢ Ὑψηλότερα τῶν Οὐρανῶν μεταξὺ τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ ποὺ κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Τῆ ἀειπαρ/θένω καὶ / μητρὶ τοῦ / βασιλέως / τῶν ἄνω / δυνάμε/ων ἐκ κα/θαροτά/της καρ/δίας πιστοί».

καὶ Γαβριὴλ ποὺ κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Σὲ ἐσφρα/γισμέν/ην ἀλη/θῶς χο/ρὸς προ/φητικὸς / πηγὴν / κει/σμένην / πύλην».

Χαμηλότερα συλλειτουργοῦντες Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ποὺ κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή: (ὁ τελευταῖος στίχος μικρογράμματος).

«Δέσποτα / Κύριε ὁ / θεὸς ἡμῶν ὁ κ/αταστήσας / ἐν οὐρα/νῷ τάγματ».

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ποὺ κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Πιστεύω / Κύριε καὶ / ὁμολο/γῶ ὅτι σὺ / οἶ ὁ Χριστὸς ὑ/δὸς τοῦ Θε/οῦ ὁ ἐλθὼν».

καὶ δεξιὰ ἀπὸ ἓνα παράθυρο τύπου πολεμίστρας «Βασίλειος ὁ οὐρανοφάντων» ποὺ κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Οὐδοῖς ἄ/ξιος τῶν / συνδεδε/μένων / τῆς σαρκι/κῆς ἐπι/θυμίας / καὶ ὕδονῆς».

καὶ Ἀθανάσιος ὁ Ἀλεξανδρείας ποὺ κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἐξαιρέ/τως τῆς / Παναγίας / ἀκράντου / ὑπερευ/λογημέ/νης ἐν/δόξου / Δεσπύν/ης ἡμῶν».

Τὸ τέμπλο εἶναι ξυλόγλυπτο μὲ εἰκόνα τῆς Παναγίας, εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ὅπου ἀναγράφεται μὲ μεγαλογράμματη γραφή:

«Χεῖρ ταπνοῦ / Νικολάου / ΑΨΚΓ» (1723) καὶ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ποὺ κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἴδε ὁ ἄμνος / τοῦ Θε(ο)ῦ ὁ αἶρων / τὴν ἁμαρτί(αν) / τοῦ κόσμου / οὔτος ἐστὶ / περὶ οὗ ἐγὼ εἶ/πον ὀπί/σω μου ἐρχό/μενος» (Ἰωάν. 1,29—30).

Σὲ εἰκόνα τῆς Ὁδηγήτριας ἀναγράφεται μὲ μικρογράμματη γραφή:

«ΑΨΚΓ / Χεῖρ τα/πνοῦ Νι/κολάου» (1723).

Ἄς ἔλθουμε τώρα στὴν ἐξέταση ἐνὸς ἄλλου μνημείου τῆς ἐ κ κ λ η σ ί α ς δηλ. τῆς Ἀ γ ί α ς Π α ρ α σ κ ε υ ῆ ς ποὺ βρίσκεται στὴν Ἀνθοῦσα Καλαμπάκας.

Ἐχει τέσσερα ἐνδοχρυσὰ τόξα ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ δύο ἀκροῖα εἶναι ἐν ἐπαφῇ μὲ τὸν ἀνατολικὸ καὶ τὸν δυτικὸ τοῖχο.

Στὰ δημιουργούμενα ἔτσι διαμερίσματα ὑπάρχουν ἀπὸ δύο τυφλὲς κόγχες.

Στὴν τυφλὴ κόγχη τοῦ βόρειου τοῖχου τοῦ δυτικώτερου διαμερίσματος ὅλες οἱ παραστάσεις εἶναι δυσδιάγνωστες.

Πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή:

«Ἀνεγέρθη καὶ ἀνεστρωρίθη οὔτος θῆος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκ(ε)βῆς ἀρχηρατεύοντος τοῦ Θεοφι/λεστάτου καὶ λογιωτάτου κ(υρί)ω κ(ωρί)ω κυρ. Θεοφάνη ἐπικώπου Στα(γ)ὸν τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ ἐδεδειμοτάτου κ(υρί)ω κ(υρί)ω κυρ. Ἀποστόλοι / τὸν ἐντιμώτατον καὶ εὐγευγενεστάτου κ(υρί)ω κ(υρί)ω κυρ Νήκο Τούβλυ καὶ Γιώργο Γρίβα Καραδίμα καὶ Δίμο Μαρτζέλι καὶ Γερωπόχο καὶ νήκο Τζο... / καὶ Δημήτρι Χρίσκε καὶ Κρίτζα καὶ Γιάνη Πασούρα καὶ ἀπὸ δὲ λιπὶ χόρα ὄλι διὰ σινδρομῆς

κόπου και ἐξόδου ἐν ἔτι 1736 α(ὐ)γούστου / ἠπὸ χιρὸς καμάρᾳ μῆα ὄνομα-
ζομένη Κύμησι Στέργιος τοῦ παπᾶ Ἰω(άννη) / ἀπὸ χορίον Κα...».

Ἡ ἐκκλησία λοιπὸν ἀγιογραφήθηκε τέσσερα χρόνια πρὶν τὸ καθολικὸ
τῆς Μονῆς Χρυσίνου πὸ ἐξετάσαμε προηγουμένως, ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας
τοῦ ἴδιου ἐπισκόπου Σταγῶν, τοῦ Θεοφάνη.

Λογικὰ θὰ μπορούσε νὰ ὑποθέσει κανεὶς ὅτι ὁ ἀγιογράφος Στέργιος τοῦ
παπα Ἰωάννη πὸ ἀναφέρεται στὴν ἐπιγραφή εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν Στέργιο
πὸ ζωγράφισε τὸ 1740 μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφὸ του Γιώργο τὸ καθολικὸ τῆς Μο-
νῆς Χρυσίνου.

Οἱ τοικογραφίες εἶναι ὅμως τελειῶς διαφορετικῆς τεχνοτροπίας ἢ δὲ
ὀρθογραφία τῶν διαφόρων ἐπιγραφῶν τελειῶς διάφορη καὶ ἡ ὑπόθεση δὲν
εὐσταθεῖ.

Ἀναμφισβήτητα ὅμως ὁ ἀγιογράφος μας ἦταν Καλαριτίνος καὶ λόγω γει-
νιάσεως τῶν Κλαριτῶν καὶ λόγω τῆς διασώσεως στὴν κτητορικὴ ἐπιγραφή τῆς
πρώτης συλλαβῆς τῆς ὀνομασίας τῆς παιρίδας του (τὰ ὑπόλοιπα εἶναι κατα-
στρεμμένα) καὶ κυρίως λόγω τοῦ ὅτι ὅπως θὰ δοῦμε οἱ ἐπιγραφές τῶν εἰλη-
ταρίων τῶν προφητῶν, Ἱεραρχῶν καὶ μοναχῶν μοιάζουν μὲ τὶς ἀνίστοιχες
ἐπιγραφές στὰ εἰλητάρια τῶν ἁγίων αὐτῶν στὴ Μονὴ Χρυσίνου πράγμα πὸ
ἴσως ὑποδηλώνει ὅτι στὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα εἶχε ἀναπτύχθῃ στοὺς Καλα-
ρίτες ἀγιογραφικὴ Σχολή.

Στὰ δεξιὰ τοῦ εἰσερχομένου ἀπὸ Β πρὸς Ν εἰκονίζονται: «ὁ ἄρχον Μι-
καὴλ» καὶ οἱ Ἅγιοι Παῦλος καὶ Πέτρος πὸ κρατοῦν τὴν ἐκκλησία.

Στὰ ἀριστερὰ τοῦ εἰσερχομένου (διακρίνονται μόνο τὰ κεφάλια τους)
«ὁ ἄρχον Γαβριήλ» καὶ «ὁ Ἅγιος Κωνσταν/τῆνος» καὶ ἡ Ἁγία Ἑλένη πὸ
κρατοῦσαν τὸν σταυρὸ.

Ψηλότερα ἀπὸ Ν πρὸς Β σὲ σιγήθρια οἱ Ἅγιοι Στέφανος ὁ Σαβαΐτης,
Σισώης καὶ Ἰωάννης ὁ Παλαιολαυρίτης πὸ κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπι-
γραφή:

«Ἐχω / κατὰ νοῦν τὴν / κριτοῦ / παρουσίαν».

Στὴν συνέχεια εἰκονίζεται: «ἡ Κύμη/σοις / τῆς Θ(εοτόκο)» καὶ μετὰ
οἱ Ἅγιες Μαρία, «Σαλόμι», καὶ Μάρθα.

Πάνω ἀπὸ τὴν Κοίμησι τῆς Θεοτόκου στὴν ἴδια παράσταση: «ἡ Μετά-
στα/σοις / τῆς Θ(εοτόκο)» μὲ τὶς ἐπὶ μέρους παραστάσεις ἀριστερὰ μὲν:

«Δέξε τὸ βραβύον»

Καὶ δεξιὰ:

«Ἡ Ἀπόδιξις / τῆς Μετα/στάσεως».

Πρὸ πάνω: «ὁ χορισμὸς / τοῦ Ἡοακὺμ / καὶ τῆς Ἄ/νης» καὶ δεξιὰ: «Ἡ
Γένησις / τῆς Θ(εοτόκο)».

Ψηλότερα: «Ἡ Προσευχή / τοῦ Ἡοακ/ὺμ» καὶ δεξιὰ: «ἡ Προσευχή τῆς
/ Ἄνης», «Ἡσοδος / τῆς Θ(εοτόκο)» καὶ «ἡ Σίλιψης / τῆς Ἄνης».

Στὴν καμάρᾳ «ὁ Ἅγιος / Θεοφάνοις / ὁ ποιη/τής», «ἡ Σκυ/νὴ / τοῦ
Μαρτι/ρίου», «τὰ ἀπολο/λὰ / πρόβα/τα» καὶ «ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας / Κρίτης /
πιητὶς» πὸ γράφει σὲ εἰλητάριο: «Ἄναρ/χαι τι/άς».

Ψηλότερα «Ἡ Ἁγία ἐτιμορίθοι / μαὶ νεῦρα βοηδί/ον», «Ἡ Ἁγία ἐβάλ-
θη / εἰς φυλακὺν / ὁ Χ(ριστὸς) ἐκα/ταίβυ / μὲ πλῦ/θος ἀγγέλον», «Ἡ Ἁ-
γία φερομένη / εἰς ἱερὸν καὶ τὰ εἶδωλα / ἐκρεμίστικαν» καὶ ἡ Ἀποτομή τῆς
Ἁγίας Παρασκευῆς.

Πρὸ πάνω «κρυνόμενος / ὑπὸ Ἄνα / Καυά/φα», «ἔριξε τὰ τριάκοντα /
ἀργύρια» καὶ «ὁ Ἐμπε/γμός».

Ψηλότερα «ναοὶ καὶ παρά/δοισαι» (Λογικέ), «Παρθενοικῶν καύχημα».

Στὸ κλειδί ἢ Παναγία καὶ κατεβαίνοντας πρὸς Ν:

«Ἐπὶ σοὶ καίρι καὶ (χαρι)τωμαῖνοι πᾶσα ἰ κτήσης ἀγγέλλον τὸ σί/σι-
μα / καὶ ἀνθρώπον / τὸ γένος».

Χαμηλότερα ὁ Ἰησοῦς σύρων τὴν ὄνον, ἢ Βαϊοφόρος,
«παραχρῆμα / ἐξιράν/θη ἢ σικῆ», ἢ Προδοσία.

Πῶδ κάτω: «Ἡ Ἁγία ἐβάλθη εἰς / φυλα/κύν», «Ἡ Ἁγία καιομένη με
δάδες», «Ἡ Ἁγία φερομαῖνη / εἰς δρᾶκον», «Ἡ Ἁγία φερο/μένη ἐκ τοῦ καλ/
κώματος / ἀγγέλος ἐδρό/σιζε».

Χαμηλότερα «Ἴω(άννης) ὁ Δαμα/σκυνός», ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ, ἢ Ἁ-
γία / Βάτος» καὶ «Κοσμᾶς / ὁ πυητής» πὺ γράφει σὲ εὐαγγέλο ἀριστερά:
«γυνὴ / σὲ θνη/τήν» καὶ δεξιά: «ἀλ' ἰπ(ερφυῶς)»³.

Πῶδ κάτω σὲ στηθᾶριο ὁ Ἅγιος Εὐλόγιος καὶ δεξιά ἀπὸ τὴν τυφλὴ κόγ-
χη σὲ στηθᾶριο ὁ Ἅγιος Νεῖλος.

Στὴν τυφλὴ κόγχη σὲ στηθᾶριο: «ὁ Ἅγιος Ἐφρέμ / ὁ Σῦρος» χαμη-
λότερα σὲ στηθᾶρια: «ὁ Ἅγιος Πατάπη/ος» πὺ κρατᾶ εἰλητᾶριο με τὴν
ἐπιγραφὴ:

«Ὡς χόρ/τος ἡμ/ὸν τῶν / βροτὸν/ν αἰ ἡμέ/ρε» (Δαυὶδ ἔφησε)⁴, «Ὁ Ἁ-
γιος Ἡσαΐ/ας» πὺ κρατᾶ εἰλητᾶριο με τὴν ἐπιγραφὴ:

«Ἀναβαί/ναιται / ἀναβαί/ναιτε», «ὁ Ἅγιος Ἡουλια/νός ὁ Θηβέος» πὺ
κρατᾶ εἰλητᾶριο με τὴν ἐπιγραφὴ:

«Ἐπίχα/ρις ἡλί/ος ὄμμα/σι πέλει /ἰ δ' αὐ» (προσευχὴ φωσφορεῖ τὴν
καρδίαν)⁵, «ὁ Ἅγιος Ἀντίο/χος» πὺ κρατᾶ εἰλητᾶριο με τὴν ἐπιγραφὴ:

«Ἵπν/ος πε/ρισσός / συμμ/γής»⁶.

Πῶδ κάτω ὀλόσωμοι με ἀνάγλυφα φωτοστέφανα οἱ Ἅγιοι Κοσμᾶς, «Δα-
μηανός», «Παντελεῖμον», «Ἴω(άννης) / ὁ Θεολόγος» πὺ κρατᾶ εὐαγγέλιο
στὴν ἀριστερὴ σελίδα τοῦ ὁποῖου ἀναγράφεται:

«Ἐν ἀρ/χῇ ἦν ὁ λόγος / καὶ ὁ λόγος / καὶ ὁ λόγος: «γος ἦν πρ/ὸς τὸν / Θεὸν /
καὶ Θε» «ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος» πὺ κρατᾶ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ «ὁ Ἅγιος
Στέφανος / ὁ Νέος» πὺ κρατᾶ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.

Στὴν βόρεια τυφλὴ κόγχη τοῦ ἐπόμενου διαμερίσματος ὀλόσωμοι οἱ Ἁ-
γιοι Εὐστάθιος ὁ Πλακίδας με τὰ δύο παιδιὰ του, Ἀρτέμιος, Θεόδωρος ὁ στρα-
τηλάτης, καὶ Προκόπιος. Ἀριστερὰ ἀπὸ τὴν κόγχη ὁ Ἅγιος Χριστόφορος
καὶ δεξιά ὁ Ἅγιος Μύκιος.

Ψηλότερα σὲ στηθᾶρια οἱ Πατριάρχες Ἰσαάκ, Ἰακώβ οἱ Ἅγιοι Δομετι-
ανός καὶ Δόμνος. Πῶδ πάνω ἢ Κυριακὴ τοῦ Παραλύτου, «ὁ Χριστὸς συλαῶν
τῇ Σαμαρείτιδι», «ἢ Κυριακὴ τοῦ τιφλοῦ». Ψηλότερα Ἐλκόμενος ἐπὶ σταυ-
ροῦ, ἢ Σταύρωσις καὶ «ὁ Ἐπιτάφιος Θρῆνος».

Πῶδ κάτω σὲ κλειδί τῆς καμάρας ὁ Παντοκράτορας καὶ γύρω του ἐπι-
γραφὴ γραμμὴν ἀνάστροφα καὶ γύρω γύρω ἄγγελοι πρὸς Α ὁ Ἅγιος Ἰωάν-
νης ὁ Πρόδρομος καὶ πρὸς Δ ἢ Παναγία.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Κ(ύρι)ε ἐπήβλεπον ἐξ οὐ(ρα)νοῦ κ(αὶ) ἴδε κ(αὶ) ἐπίσκεψαι τὴν ἄμ-
μελον ταύτην κ(αὶ) κατάρτισαι αὐτήν ἦν ἐφύτευσεν ἢ δεξιά σου. πέμψον
κ(αὶ) τανὴν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος. εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς πα-
ναμώμου σου μητρὸς ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῷ ἀξίῳ οἴκῳ τούτῳ ἐγὼ θεός

3. Ὅπως ἐπιτάσσει ἢ «Ἐρμηνεία τῶν ζωγραφῶν» τοῦ Διονυσίου ἀπὸ τὸν Φουρνᾶ.

4. Ὅπως ἐπιτάσσει ἢ «Ἐρμηνεία» (β.π.) ἀλλὰ γιὰ τὸν Παῦλο τὸν Θηβαῖο.

5. Ὅπως ἐπιτάσσει ἢ «Ἐρμηνεία» (β.π.) ἀλλὰ γιὰ τὸν Ἅγιο Χαρίτωνα.

6. Ὅπως ἐπιτάσσει ἢ «Ἐρμηνεία».

τε κ(αί) κριτῆς πάντων πεδῶν· ἰδοὺ προκύψεις ὑψωθεν πρῶ τῆς δίκης⁷.
 Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος κρατᾷ εἰλητᾶριο μετὴν ἐπιγραφῆ:
 «Ὅρα / τὸν ἄμυδον / κ(αί)»

Στὶς γωνίες τοῦ τετραγώνου στὸ ὁποῖο ἐγγράφεται ὁ κύκλος τοῦ Παντοκράτορα οἱ Εὐαγγελιστὲς δηλ. στὴ ΝΑ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης μετὸν Πρόχορο, στὴ ΝΔ διακρίνεται μόνο τὸ σύμβολο τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, τὸ λιοντάρι, ἄρα θὰ ἦταν ὁ Μάρκος, στὴ ΒΔ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς καὶ στὴ ΒΑ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος.

Κατεβαίνοντας πρὸς Ν ἢ Βάπτιση, ἢ Μεταμόρφωση καὶ κατεστραμμένη ἢ Ἔγερση τοῦ Λαζάρου.

Χαμηλότερα «Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ ἐλέγχων / τὸν βασιλέα», «Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ δέχαιτε περικεφαλαῖαν / πυρωμένην κατακέφαλα» καὶ μία ἄλλη παράσταση μετὴν Ἁγία Παρασκευῆ.

Πιὸ κάτω σὲ στηθάρια οἱ Ἅγιοι Κύνδων, Πάμφιλος, Φιλήμων, Λογγῖνος.

Χαμηλότερα ἀριστερὰ ἀπὸ τὴν τυφλὴ κόγχη ὀλόσωμος ὁ Ἅγιος Νικηφόρος καὶ δεξιὰ ὁ Ἅγιος Τρύφων.

Στὴν κόγχη ὀλόσωμοι μετὰ ἀνάγλυφα φωτιστέφανα οἱ Ἅγιοι Νέστορας, δύο ἀποκεφαλισμένοι λόγῳ διευρύνσεως τοῦ παραθύρου καὶ μετὰ τὸ παράθυρο Ἰάκωβος καὶ Μηνᾶς.

Στὸ τρίτο διαμέρισμα ἀριστερὰ ἀπὸ τὴν κόγχη τοῦ βόρειου τοίχου σὲ στηθάρια ὁ Ἅγιος Εὐστράτιος καὶ δεξιὰ ὁ Ἅγιος Δομετιανὸς σὲ στηθάρια.

Στὴν κόγχη ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος καὶ τὸ ὄραμα τοῦ Ἁγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας. Σὲ μία κόγχη ποὺ ἀνοίγεται στὸ βόρειο τοῖχο ὁ Σταυρὸς μετὰ τὰ συντομογραφήματα:

«Ι(ησοῦ)Σ Χ(ριστὸ)Σ

ΝΙΚΑ

Α(ρχή) Π(ίστεως) Μ(υστηρίου) ΣΤ(αυρὸς)

Τ(όπος) Κ(ρανίου) Π(αράδεισος) Γ(έγονε)

Θ(έα) Θ(εοῦ) Θ(εῖον) Θ(αῦμα)

Ε(λένης) Ε(ῦρημα) Ε(βραίων) Ε(λεγχος)».

Ψηλότερα σὲ στηθάρια ὁ Προφήτης Ζαχαρίας ποὺ κρατᾷ εἰλητᾶριο μετὴν ἐπιγραφῆ:

«Εὐλόγητος Κ(ύριος) / ὁ Θ(εὸς) τοῦ Ἰ(σρα)ήλ ὅτι ἐπεσκέψα/το κ(αί) ἐποίησε λύ/τρωσιν / τῷ λαῷ αὐτοῦ»⁸.

οἱ Ἅγιοι Ἰσίδωρος καὶ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς.

Πιὸ πάνω «Ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν / αὐτὸν» (Μάρκου 16,6), «(ὁ Χριστὸς) εἰς Ἐμμαοὺς κλῶν τὸν ἄρτιον» καὶ «ἡ Ψηλάφῃσις τοῦ Θωμᾶ».

Ψηλότερα ἢ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ: «Γύνοι τί κλέης / τίνα ζη/τῆς» (Ἰωάννου 20,13) καὶ «(Μαρία) μὴ μοῦ / ἄπτου» (Ἰωάννου 20,17).

Πιὸ πάνω ἢ Θεῖα καὶ Ἱερὰ Λειτουργία, στὸ κέντρο τῆς ὀροφῆς ἡ Ἁγία Τριάς μετὸν τίτλο: «Εἷς Θεὸς» ὅπου ὁ «Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστὸ)ς» κρατᾷ εὐαγγέλιο μετὴν ἐπιγραφῆ:

«Ἐγὼ / εἰμὶ / ἡ ἄμ/ελος ἡ» καὶ δεξιὰ:

«ἀληθι/νὴ κ(αί) ὁ / πατήρ / μου ὁ γεω/ργὸς ἐστίν» (Ἰωάννου 15,1)⁹.

«ὁ Παλαμῶς / ἡμερῶν» κρατᾷ εὐαγγέλιο μετὴν ἐπιγραφῆ:

7. Ὅπως δηλ. στὴ Μονὴ Χρυσοῦ.

8. Ὅπως δηλ. στὴ Μονὴ Χρυσοῦ.

«Οὗτος / ἐστὶν / ὁ υἱός / μου ὁ» καὶ δεξιά:

«ἀγαπή/τος ἐν/ὧ εὐ/δόκη/σα» (Ματθ. 3,17)⁹.

Πρὸς Α τῆς Ἁγίας Τριάδας ὁ Δίκαιος Μελχισεδέκ καὶ πρὸς Δ ὁ Δίκαιος Σαμουήλ.

Κατεβαίνοντας πρὸς Ν πάλι ἡ Οὐράνια Λειτουργία, χαμηλότερα «ὁ Εὐ-αγγελισμὸς τῆς Θ(εοτό)κου» κῆ Γέννησις «(τοῦ Χριστοῦ) μία ἄλλη κατεστραμ-μένη παράσταση, πῶδ κάτω σὲ μία παράσταση:

«Π(άτ)ερ ἰδοὺ τὸ πῦρ κ(αὶ) ξύλα / ποῦ ἐστὶν τὸ πρόβατον τὸ εἰς ὄλο/κάρπωσην ὁ Θ(εὸς) ὄψετε εἰς ἑαυτὸν» (Γέν. 22, 7—8),

«Ἀβραάμ, Ἀβραάμ, ἄφες τὸν υἱὸν παράλα/βε τὸν κριὸν κ(αὶ) θῦσον τὸ Θεῶ» καὶ «Καθίσατε αὐτοῦ μετὰ τοῦ / ὄνου ἐγὼ δὲ κ(αὶ) τὸ / παιδάριον δι/ελεύσομεθα / ἕως ὡ/δε» (Γέννησις 22,5).

Πῶδ κάτω σὲ σηθάριο ὁ Ἅγιος Ἰερόθεος. «ὁ Ἅγιος Ἀλίπι/ος» καὶ δυσ-διάγνωστος.

Χαμηλότερα ἀριστερὰ ἀπὸ τὴν τυφλὴ κόγχη σὲ στηθάρια ὁ Ἅγιος Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ δεξιά Χαραλάμπης.

Στὴν κόγχη ἐκατέρωθεν τοῦ παραθύρου ὁλόσωμοι ὁ Ἅγιος Σπυρίδων ὁ θαυματουργὸς καὶ μετὰ τὸ παράθυρο «ὁ Ἅγιος Νικόλαος / ὁ Μυρέον θαυματουργὸς» καὶ Βησσαρίων ὁ Λαρίσης.

Στὴν κόγχη τῆς Πρόθεσης ὁ Ἐπιτάφιος θρῆνος καὶ ἡ ἐπιγραφή:

«1722 Ἀρσενίου ἀρχιερέως» καὶ ἄλλα ὀνόματα ζώντων καὶ τεθνεώτων». Ψηλότερα τὸ «ἄνω σὲ ἐν θρόνῳ καὶ κάτω ἐν τάφῳ».

Πῶδ πάνω ὁλόσωμοι οἱ Ἅγιοι Γρηγόριος τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας, Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ «Στέφανος / ὁ πρωτομάρτυς καὶ ἀρχιδιάκον» καὶ μετὰ τὴν κόγχη τοῦ Ἁγίου Βήματος Γρηγόριος ὁ θαυματουργός, Σουλβέστρος ὁ Πάπας Ρώμης καὶ Πολύκαρπος ὁ Σμύρνης.

Ψηλότερα σὲ στηθάρια Βλάσιος, «Ἀκεψημῆς» πάνω ἀπὸ τὴν κόγχη τοῦ Ἁγίου Βήματος τὸ Ἅγιο Μανδήλιο καὶ μετὰ τὴν κόγχη τοῦ Ἁγίου Βήματος δυσδιάγνωστος καὶ Νικηφόρος.

Πῶδ πάνω ἡ Ἀνάληψις ὅπου ἕνας ἄγγελος κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Οὗτος / βλέπε/τε με/τὰ σαρ/κὸς Θ(εο)ῦ / . .» καὶ ἡ Πεντηκοστή.

Στὴν κόγχη τοῦ Διακονικοῦ Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς ποῦ κρατᾷ εὐαγγέλιο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἡ παρθ/ένος σ/ήμερον / τὸν ὑ/περοῦ» καὶ δεξιά:

«σιον τί/κτει κ(αὶ) ἡ / γῆ τὸ σ/πήλαι/ον τῶ»

Στὴν κόγχη τοῦ Ἁγίου Βήματος ἡ Ὑψηλότερα τῶν οὐρανῶν μεταξὺ τῶν ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ ἀριστερὰ τῆς ποῦ κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἄκουε / θαυμά/των οὐρα/νῶ ἐνω/τίζου δὲ / ἡ γῆ ὅτι / θυγάτηρ» καὶ Γαβριὴλ δεξιά τῆς ποῦ κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Εὐφραί/νονται / οὐρανῶν / αἱ δυνά/μεις ὡ/ρῶσαι / σὲ ἀγάλλον/ται».

Χαμηλότερα Ἁγίου Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ποῦ κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Δέσποτα / Κύριε ὁ Θεὸς / ἡμῶν ὁ κατα/στίθας ἐν / οὐρανοῖς τά/γματα κ(αὶ) στρατιᾶς / ἀγγέλων»¹⁰ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ποῦ κρατᾷ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Πιστεύω / Κύριε κ(αὶ) ὁμολογῶ ὅτι / σὺ εἶ ἀληθῶς / ὁ Χ(ριστὸς) ὁ

9. Ὁποῦ δηλ. στὴ Μονὴ Χρυσίου.

υἱός / τοῦ Θεοῦ τοῦ / ζῶντος / ὁ ἐλθὼν»¹⁰ καὶ μετὰ τὸ παράθυρο Βασίλειος ὁ οὐρανοφάντωρ πού κρατᾷ εἰλητᾶριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Οὐδεὶς ἄξι/ος τῶν σην/δεδεμένων / ταῖς σαρκι/καῖς ἐπιθυ/μίας κ(αὶ) ἡ/δοναῖς προ/σέρχεσθε»¹⁰ καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος πού κρατᾷ εἰλητᾶριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Εἴπωμεν / πάντες ἐ/ξ ὅλης τῆς / ψυχῆς κ(αὶ) / ἐξ ὅλης τῆς / διανοί-
ας / ἡμῶν εἰ/π(ω)μεν».

Στὸ ἐσωρράχιο τοῦ ἀνατολικώτερου ἐνισχυτικοῦ τόξου ἀπὸ Β πρὸς Ν ὀλόσωμος ἀδιάγνωστος Ἅγιος ψηλότερα σὲ στηθάρια οἱ Ἅγιοι Ἐλευθέριος, Μελέτιος, Ἀντώνιος, Ἱερόθεος, Ἰωάννης, Μεθόδιος, «Σοφρόνιος» «Ἐπιφάνιος / Κύπρου», Ἀμβρόσιος καὶ κατεβαίνοντας πρὸς Ν Γερμανός, Πρόκλος, Ταράσιος, Εὐτύχιος, «Ἀχιλῖος / Λαρίσης», Παῦλος ὁ ὁμολογητής, Νίκανδρος, Πορφύριος, ἕνας χωρὶς ὄνομα καὶ χαμηλότερα ὀλόσωμος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης.

Στὴν δυτικὴ ὄψη τοῦ τόξου αὐτοῦ ἄγγελοι καθὼς καὶ στὴν ἀνατολικὴ ὄψη τοῦ ἐπόμενου τόξου.

Στὸ ἐσωρράχιο τοῦ δευτέρου αὐτοῦ τόξου ἀπὸ Β πρὸς Ν ὀλόσωμος ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Ἀλεξανδρείας ἀλλ' ἔχει καταστραφῆ τὸ σῶμα του. Ψηλότερα σὲ στηθάρια Ἐλισσάβη, Φίλιππος, Βαρθολομαῖος, Ἀνδρέας, Μάρκος, Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Πέτρος, στὸ κλειδί ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς πού κρατᾷ εὐ-αγγέλιο στὴν ἀριστερὴ σελίδα τοῦ ὁποίου ἀναγράφεται:

«Ἐγὼ εἰ/μὶ ἢ ἄ/μπελο/ς ἡμεῖς» καὶ δεξιᾷ:

«τὰ κλή/ματα / ὁ μέν/ων ἐν ἐ/μὶ» (Ἰωαν. 15,5).

Κατεβαίνοντας πρὸς Ν Παῦλος, διάφοροι κατεστραμμένοι, ἢ Ἁγία Ἄννα καὶ χαμηλότερα ὀλόσωμη ἢ Ἁγία Παρασκευή.

Στὴν δυτικὴ ὄψη τοῦ ἐνισχυτικοῦ αὐτοῦ τόξου ἀπὸ Β πρὸς Ν ὀλόσωμος ὁ Ἅγιος Ἀνίκητος, ψηλότερα σὲ στηθάρια Εὐπλος, Ἀβίβος, Ἐλιανός, Εὐγένιος, Εὐστράτιος, Κέλσιος, Ἐλπδοφόρος, Γερβάσιος, Ναζάριος στὸ κλειδί ὁ Προφήτης Μωϋσῆς πού κρατᾷ εἰλητᾶριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἐν ἀρ/χῇ ἐποί/ησεν / ὁ Θ(εὸ)ς τὸν / οὐρανὸ/ κ(αὶ) τὴν / γῆ» (Γέννεσις 1,1)¹¹ κατεβαίνοντας πρὸς Ν Λουκιανός, δυσδιάγνωστος, Νεόφυτος, Φώτιος, Προτάσιος, Σισίνιος, Γυμνάσιος, Οὐάρος, Πολύευκτος καὶ χαμηλότερα ὀλόσωμος Θαλαλαῖος.

Στὴν ἀνατολικὴ ὄψη τοῦ ἐπόμενου ἐνισχυτικοῦ τόξου ἀπὸ Ν πρὸς Β ὀλόσωμος ὁ Ἅγιος Γοβδελαῖς, ψηλότερα κατεστραμμένα στηθάρια μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ὁ Προφήτης Μιχαῖας πού κρατᾷ εἰλητᾶριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἀκού/σατε / πάν...».

Ἀμὼς πού κρατᾷ εἰλητᾶριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Κ(ύριο)ς ἐκ / Σιών / ἐφθέ/ξατο /κ(αὶ) ἐξ Ἱερουσαλήμ» (Ἄμὼς 1,2) κατεβαίνοντας πρὸς Β Προφήτης Ὡσηὲ πού κρατᾷ εἰλητᾶριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἀκούσα/τε λόγον / Κυρίου / υἱοὶ Ἰ/σραήλ» (Ὡσηὲ 4,1).

ὁ Προφήτης Ἡσαΐας πού κρατᾷ εἰλητᾶριο μὲ δυσδιάγνωστη ἐπιγραφή, δυσδιάγνωστος Προφήτης πού κρατᾷ εἰλητᾶριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Εὐλο/γητὸς / εἰ Κ(ύρι)ε / ὁ Θ(εὸ)ς /...».

ἄλλος Προφήτης πού κρατᾷ εἰλητᾶριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

10. Ὅπως δηλ. στὴ Μονὴ Χρυσίνου.

11. Ὅπως δηλ. στὴ Μονὴ Χρυσίνου.

«Καὶ εὐ/λογη/μένον / τὸ ὄνο/μά σου» δυσδιάγνωστος Προφήτης, ὁ Προφήτης Ἄγγαϊος πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ δυσδιάγνωστη ἐπιγραφή, ἄλλος προφήτης πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Κύριε / παν/τοκρά/τωρ ὁ / Θ(εὸς) Ἰ/σραὴλ ψυ/χή...» δυσδιάγνωστος, Σαμψών, Διομήδης καὶ χαμηλότερα ὀλόσωμος Νικήτας.

Στὸ ἐσωρράχιο ἀπὸ Ν πρὸς Β Δημήτριος ὁ Μυροβλήτης, Ἐξακουστοδιανός, ὀλόσωμος ὁ Προφήτης Ἰωνᾶς πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἐβόη/σα ἐν / θλίψει / μου πρὸς / Κ(ύριο)ν τὸν / Θ(εὸ)ν μου» (Ἰωνᾶς 2,3)¹².

Ἡλίας πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

Ζῆ/λον ἐ/ζήλω[σα Κυρίῳ παντοκράτορι] (βασιλειῶν Γ' 19,14)¹³.

Ζαχαρίας ὁ πατὴρ τοῦ Προδρόμου πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Εὐλογη/τὸς Κ(ύριο)ς / ὁ Θ(εὸς) τοῦ / Ἰσραὴλ»¹³ στὸ κλειδί ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ κατεβαίνοντας πρὸς Β ὁ Προφήτης Ἀαρὼν πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἐγὼ δ/ὲ ἀνθί/σασαν / τὸν κτί/στην»¹³.

Ἰερεμίας πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Κ(ύρι)ε γν/ώρισόν μοι / κ(αὶ) γνώσο/μαι τότε / ἴδον τὰ / ἐπιτη/δεύματ/α αὐτῶν» (Ἰερεμίας 11,18)¹³.

Ἡσαΐας πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἐκ νυ/κτὸς ὄρ/θρίζω τὸ / πνεῦ/μα μου / πρὸς σέ ὁ / Θεός» (Ἡσαΐας 26,9)¹³.

Ζαχαρίας ὁ νέος πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Λέγει / Κύριος / παντο/κράτωρ / ἰδοῦ ἐγὼ / σώζω» (Ζαχαρίας 8,7)¹³.
δυσδιάγνωστος, Προφήτης Ἀββακοῦμ πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Κύριε / εἰσακήκοα / τὴν ἀκο/ήν σου κ(αὶ) / ἐφοβή/θην» (Ἀββακοῦμ 3,1—2)¹³.

ὁ σοφὸς Σολομών πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἀγαπή/σατε δί/καιος ἐν / ...».

ὁ Πατριάρχης Ἀβραάμ καὶ χαμηλότερα ὀλόσωμος δυσδιάγνωστος ἅγιος.

Στὴν δυτικὴ ὄψη τοῦ ἐνισχυτικοῦ αὐτοῦ τόξου ἀπὸ Β πρὸς Ν. ὀλόσωμος Λεόντιος καὶ ψηλότερα δυσδιάγνωστα στηθάρια, Σαμωνᾶς, καὶ κατεβαίνοντας πρὸς Ν Ἐανθίας, Βάκκος, δυσδιάγνωστος, Μαρτύριος, Φιλάδελφος, Ἀναστάσιος καὶ Νικόλαος ὁ Νέος. Στὴν ἀνατολικὴ ὄψη τοῦ ἐνισχυτικοῦ τόξου πού ἐφάπτεται μὲ τὸν δυτικὸ τοῖχο ἀπὸ Ν πρὸς Β ὀλόσωμος ὁ Ἅγιος Ἀντωνῖος, Μωϋσῆς ὁ Αἰθίοψ σὲ στηθάρια ψηλότερα ὀλόσωμος Ἰωάννης ὁ Κολοβὸς πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Μώλω/πας / ψυ/χῆς»¹⁴ καὶ ψηλότερα σὲ στηθάρια Στρατόνικος, Φλῶρος, 5 δυσδιάγνωστοι, στὸ κλειδί ἄγγελος Κυρίου καὶ κατεβαίνοντας πρὸς Β Σολομονῆ, Βελβούς, Μάξιμος, Ἰωαννίκιος, Μαῦρος, Φαντίνος, Συμεὼν πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ δυσδιάγνωστη ἐπιγραφή καὶ χαμηλότερα ἢ Ἁγία Εἰρήνη.

Στὸ ἐσωρράχιο ἀπὸ Ν πρὸς Β Θεοδόσιος ὁ Κοινοβιάρχης πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

12. Ὅπως δηλ. στὴ Μονὴ Χρυσίνου.

13. Ὅπως δηλ. στὴ Μονὴ Χρυσίνου.

14. Ὅπως ἐπιτάσσει ἢ «Ἐρμηνεία» ἀλλὰ γιὰ τὸν Μάξιμο τὸν ὁμολογητῆ.

«Ἐὰν μὴ ἀπ/οτάξητε / πᾶσι τοῖς / τοῦ κόσ/μου οὐ / δύνασ/ε γενέ/σθαι μου/αχοί»¹⁵.

Δαυῖδ ὁ Θεσσαλονίκης σὲ στηθάριο, ψηλότερα ὀλόσωμος Μᾶρκος πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ δυσδιάγνωστη ἐπιγραφή, πὺδ πάνω Κυπρίνος, δυσδιάγνωστος, Τάραχος, δυσδιάγνωστος, Ἐλεάζαρ, ἄγγελος, στὸ κλειδί ἡ Μήτηρ Θεοῦ καὶ κατεβαίνοντας πρὸς Β ἄγγελος, Σίμωνας, Μαρτίνος, Αἰμιλιανός, Λουκάς ὁ Στειρεώτης πού κρατᾶ εἰλητάριο μὲ φθαρμένη ἐπιγραφή.

Στὸ τέμπλο πού εἶναι ξυλόγλυπτο ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή:

«Τὸ στερέωμα τῶν ἐπὶ σοὶ πεποισθῶτων στερέωσον Κύριε τὴν ἐκκλησίαν ἦν. . .».

Πίσω ἀπὸ τὰ βημόθυρα ὑπάρχει ἡ χρονολογία 1717.

Στὸ Βημόθυρο ψηλὰ εἰκονίζονται οἱ Προφῆτες Δαυῖδ καὶ Σολομών.

Ἵ Ο Δαυῖδ κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἄκου/σον θ/ύγατ/ερ κ(αὶ) ὕδε / καὶ κλ/ῆνον» (Ψαλμοὶ 44,11).

ὁ Σολομὼν κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Πολ/λαὶ θυ/γατέρ/ες ἐπί(ησαν) δύν/αμιν». (Παροιμίες Σολομῶντος 29,29).

Χαμηλότερα ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου ὅπου κάτω ἀπὸ τὸν Ἄρχάγγελο ὑπάρχει ἡ χρονολογία:

1717 καὶ πὺδ κάτω 6 ἅγιοι.

Ἵ Υπάρχουν παλιές εἰκόνες τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τῆς Παναγίας, τοῦ Χριστοῦ (1791), τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου. Ἵ Ο Χριστὸς κρατᾶ εὐαγγέλιο στὴν ἀριστερὴ σελίδα τοῦ ὁποῦ ἀναγράφεται:

«Ἀμὴν ἀ/μὴν λέ/γω ὑμῖν / ὅτι ὁ τὸν / λόγον μου» καὶ δεξιά: «ἀκούων / καὶ πιστεύ/ων τῷ /πέμψαν/τί με».

Ἵ Ἀριστερὰ ἀπὸ τὸν Ἁγιο Ἰωάννη ἀναγράφεται:

«Δέησις / τοῦ δού/λου τοῦ Θ(εο)ῦ / Στέριου / γιάτρας /» καὶ δεξιά: «1717».

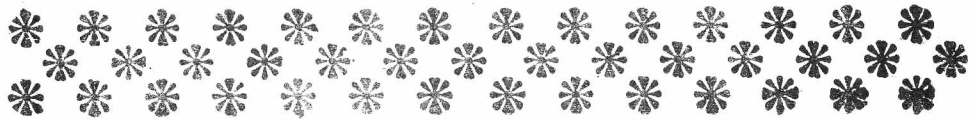
Ἵ Ὁ Ἁγιος Ἰωάννης κρατᾶ εἰλητάριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

«Ἵ Ἴδε ὁ ἀ/μνός τοῦ / Θ(εο)ῦ ὁ αἴρων / τὴν ἁμαρ/τίαν τοῦ / κόσμου / οὔτος ἐ/στὶ περὶ (οὔ) ἐγὼ / ἦπον» (Ἰωάν. 1,29).

Οἱ ἐκκλησίες πού ἐξετάσαμε εἶναι δύο ἀπὸ τὰ ἄπειρα λησμονημένα δείγματα τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς πού μάταια περιμένουν τὴν συντήρησή τους ἀπὸ τοὺς ἀρμόδιους κρατικούς φορεῖς πού ἡ παρουσία τους στὴν Πίνδο εἶναι ἀπὸ ἀνύπαρκτη μέχρι ἐλλειπτεστάτη. Πρέπει ὅμως κάποτε, πρὶν νὰ εἶναι πολὺ ἄργα, νὰ συγκινηθοῦν οἱ ἀρμόδιοι καὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ διασώσουν αὐτὰ πού μὲ τόσες θυσίες, ζῆλο καὶ μεράκι δημιούργησαν οἱ ὄρεσβιοι αὐτοδίδαχτοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καλλιτέχνες.

15. «Ἐρμηνεία τῶν ζωγράφων», ἔκδοση Παλαδοπούλου - Κεραμένα, σελ. 293.

ΔΙΟΝΥΣΗ ΜΙΤΑΚΗ

ΟΙ ΜΑΛΑΜΑΙΟΙ ΕΠΙ ΒΑΒΑΡΟΚΡΑΤΙΑΣ

Πολλοί Ήπειροσουλιώτες Μαλαμαίοι είναι στην ιστορία γνωστοί. Στους Σουλιώτικους αγώνες κατά του Άλφιασά ξεχώρισαν οι αδερφοί Διαμάντης και Κολέτσος. Γιός του δεύτερου ο Γιώργος Μαλάμος, π' αγωνίστηκε επίσης μικρός για το Σούλι, αναδείχτηκε στο Μεγάλο ξεσηκωμό ο πρώτος των Μαλαμαίων. Το 1824 υπηρέτησε στο σώμα των Μποτσαραίων ως χιλίαρχος¹ και το 1825 ως αντιστράτηγος². Πολέμησε γενναία σε πολλές μάχες, καθώς και στην Άραχόβα υπό τον Καραϊσκάκη³. 'Επί Καποδίστρια έγινε ταγματάρχης⁴ και χρημάτισε ύπασπιστής του Αύγουστίνου. Γνωστοί Μαλαμαίοι αξιωματικοί μ'ας είναι βέβαια κι άλλοι, ιδίως ο Παναγιώτης, αδερφός του Γιώργου, και ο ξάδερφός τους Κώστας, γιός του Διαμάντη. 'Αλλ' άκούγοντας ο γνώστης τής ιστορίας τής Χαλιγγενεσίας το επώνυμο «Μάλαμος» δίχως μικρόνομα, αυτόνομητα νοεί πρώτιστα το Γιώργο, παρόμοια πού στο άκουσμα «Τζαβέλας» ο νοός μας πάει πρώτα στον Κίτσο και λέγοντας «Ζέρβας» σκεφτόμαστε πρότερα το Νικόλα.

Εύλογα λοιπόν όσοι στην επανάσταση του 1836 ενάντια στη βαβαρική κατοχή διάβασαν στην από 16) 28-2-2836 προκήρυξη του 'Οθωνα τά, «Στερεολλαδίται! Τά όνόματα του Νικόλα Ζέρβα, Δήμιου Τζέλιου και του Μαλάμου έστιγματίσθησαν διά παντός...», ή είδαν σε διάταγμα τής ίδιας μέρας το ότι δεν έπαιρναν βασιλικό σχόριο «οί άποστάται Δήμιος Τζέλιος, Νικόλας Ζέρβας, Μαλάμος...»⁵, κατάλαβαν πως έπρόκειτο για το Γιώργο Μαλάμο. 'Αλλωστε μπορούσαν να δεβαιωθούν και από τον τύπο: 'Ο Ν. Ζέρβας και Γ. Μαλάμος, αφού έστάθησαν όλίγας ήμέρας εις Γουριά, μετέθησαν εις Άγρίνιον...»⁶.

'Όσο για τον σύγχρονο ιστορικό, αυτός έχει αρκετά δεδομένα για να μ'ην έχει καμμία άμφιβολία πως στην επανάσταση του 1836 από τους Μαλαμαίους ο Γιώργος είναι κείνος πού πρωτοστάτησε, αφού τον αναφέρει ρητά ο τότε μητροπολίτης Αιτωλοακαρνανίας Πορφύριος σ' έπιστολή του π'χει δημοσιευτεί: «έφθασε κατ' αυτήν την ήμέραν εκεί και ο Νικόλαος Ζέρβας με τον Γεώργιον Μαλάμον»⁷. 'Επίσης μαρτυριέται και ιδιότητα, πού μόνο ο Γιώργος από τους Μαλαμαίους την είχε: «'Ηδη δέ τ'φ 1836 είχεν έκραγή έν Ακαρνανία άποστασία υπό τρεις άρχηγούς, τον Δήμιον Τζέλιον, τον Ζέρβαν και τον Μαλάμον, προϋπάρξαντα ύπασπιστήν του Αύγουστίνου Καποδιστρίου»⁸.

1. Ά ρ χ ε ι ο Μ α υ ρ ο κ ο ρ δ ά τ ο υ, έκδ. 'Ακαδ., έπιμ. Έμμ. Προτοψάλη, 'Αθ. 1974, τόμ. 5. 551.
2. ΑΕΠ, 7, 137.
3. Ά ρ χ ε ι ο Κ ο υ ν τ ο υ ρ ι ώ τ η, έκδ. ΓΑΚ, έπιμ. Κ. Διαμάντη, τόμ. 5 (Ζ) σ. 335-336 και Σ π η λ ι ά δ η, 'Απομνημονεύματα, Γ' 157.
4. Κ α σ ο μ ο ύ λ η, 'Εθν. Γ' 255 και 305.
5. 'Εφημερίς Κυβερνήσεως, 17 και 23.2.1836, σ. 17 και 23.
6. 'Εφ. «'Αθηνάς, 29.2.1836.
7. Σ ω φ ρ. Π α π α κ υ ρ ι α κ ο υ, 'Η κατά του 'Οθωνος στάσις του 1836, ΔΙΕΕΕ (1926) Θ' 542.
8. Ο δ ί λ. Μ ί λ λ ε ρ, 'Η Τουρκία καταρρέουσα, μτφρ. Σπ. Λάμπρου, 'Αθ. 1914, σ. 211.

Πλήν, όπως και στά ως άνω θαρραλικά έγγραφα, έτσι και στην από 17) 29-2-1836 επιστολή του πρέσβη στην Αθήνα Λάιους προς τον Πάλμερστον, στην οποία προφανώς στηρίζεται ο Μίλλερ κι ο Πετρόπουλος κι άλλοι⁹, δέ γράφεται μικρόνομα, παρότι με την ιδιότητα του ύπασπιστή σημαίνεται. Γι' αυτό και βίσιος διαβάσει στην έγκυκλοπαίδεια αυτά, «Αποσυρθείς (Γ. Μαλάμος) τής υπηρεσίας επί Όθωνος, δέ μετέσχε τής υπό τον έξάδελφόν του Κωνσταντίνον στάσεως, ούτω δέ δέν απώλεσε τά παράσημα και τον θαυμόν, τον όποιον έφερεν εις την βασιλικήν φάλαγγα, τής όποιας ήτο άπόστρατος ταγματάρχης, όταν άπεβίωσε τό 1850»¹⁰, όφείλει ν' άμφιβάλλει, άν ο Γιώργος Μαλάμος, έλαβε μέρος στην κατά των Βαβαρών επανάσταση. Μά και ξανά μάλλον θά του φύγει ή άμφιβολία άν παρατηρήσει τά από 25 Άπρίλη / 7 Μάρτη 1836 αυτά:

«Διεγράφησαν των έλέγχων του στρατού ως άνάξιοι από την βασιλικήν φάλαγγα... Άπό την 4 τετραρχίαν: Ό ύπολοχαγός αντισυγματάρχης Νικόλαος Ζέρβας... Ό άνθυπολοχαγός ταγματάρχης Γεωργάκης Μαλάμος. Ό σημαιοφόρος λοχ. Παναγιώτης Μαλάμος... Οι έκλεκτοί άνθυπολ... Κώστας Μαλάμος... και Γιαννάκης Μαλάμος. Άπό την 5 τετραρχίαν: ο ύπολοχαγός αντισυγματάρχης Δήμος Τσέλιος...»¹¹. Λοιπόν τούτα είναι εύγλωττα άποκαλυπτικά, άφού, όχι μόνο ο πρώτος, άλλ' όλοι οι Μαλαμαίοι ξεσηκώθηκαν κατά τής θαδαροκρατίας.

Έξάλλου οι Πρωτομαλαμαίοι λέγονται και ως σκοτωμένοι στην άποτρόπαια έμφύλια μάχη του Θεριακιδιού Βάλτου την 13 Άπρίλη 1836. Τή νύχτα τής μέρας εκείνης πδπαιρνε τέλος ή άπαίσιος μνήμης μάχη και ή άτυχη πολιτική επανάσταση του 1836, ο Γρίβας άνάφερε από Μαυροχώρι μαύρα μαντάτα, ότι δηλ. μόνο μέχρι κείνη τή στιγμή, που είχαν επιστρέψει τά δυο τρίτα του σώματός του, οι άντρες του είχαν φονεύσει 120 άντάρτες και «μεταξύ των φονεμένων υπάρχουν και οι Μαλαμαίοι»¹², ενώ τρεις μέρες μετά ο Μαιούρης, τό τυφλό τούτο θαδαρικό όργανο όλο θαρραλικά κόμπω, έπαιρόταν σ' άναφορά του από Συκιά Βάλτου πώς μόνο από τό σώμα του σκοτώθηκαν «άνευ υπερβολής επέκεινα των 130 κακούργων... από τό άλλο μέρος (δηλ. του Γρίβα) ... έγνωρίσθη μεταξύ των φονευμένων και ο Μαλάμος»¹³. Τήν 21 Άπρίλη ο Κασμούλης σημείωσε «τόν θάνατον και σφαγήν τετρακοσίων λησταποστατών του Μαλάμου»¹⁴ και την 28 του ίδιου μήνα κάποιος γριβικός μ' άρχικά ΖΠ έγραφε και δημοσίευσε ότι από τά κομμένα κεφάλια των σκοτωμένων γνωρίστηκαν πώς «δύο ήτον των άρχιστασιαστών Μαλαμαίων»¹⁵. Συνεπώς δικαιολογημένα ο Κτενιάδης λέγει σκοτωμένους στο Θεριακίσι τους Μαλαμαίους, άν και άδικαιολόγητα τους κάνει άρχιληστές: «έφονεύθησαν οι άρχιλησται Μαλαμαίοι»¹⁶.

9. Lyons to Palmerston, 29.2.1836, FO 32/58 και I. A. Petropoulos, Politics and Statecraft in the Kingdom of Greece 1833—1843, Princeton N. Jersey 1968, σ. 262. Βλ. και 'Ιστορία του Έλληνικού Έθνους, έκδ. «Εκδοτικής», Αθ. 1977, ΙΓ' 64.
10. ΜΕΕ, ΙΣΤ' 571.
11. Έφημερίς Κυβερνήσεως, 10.6.1836, σ. 119.
12. Έφ. «Σωτήρ», 3.5.1836.
13. Έφ. «Σωτήρ», 24.4.1836.
14. Κασμούλης, Έμμερολόγιο, έπιμ. Έμμ. Πρωτοφάλη, Αθ. 1968, σ. 93. Παρά τους άληθοφανείς ισχυρισμούς τους, οι βασιλικοί σοματάρχες Γρίβας — Μαιούρης παραποιούσαν τά γεγονότα, διαδίνοντας συνολικό άριθμό φονευμένων ύπέρογκο (300—400), δηλ. διπλάσιο του πραγματικού, γιατί άτυχώς στην έμφύλια σύμφορά του Θεριακισιού σφάγηκαν δόλια κάπου 150 ή και 200 παλληκάρια.
15. Έφ. «Σωτήρ», 10.5.1836.
16. Ν. Κτενιάδης, 'Η αίματηρά έξέγερσις τής Άκαρνανίας του 1836, έφ. «Πρωία», 17.7.1935.

Όπωςδήποτε τα παραπάνω δεδομένα πείθουν τον οποιοδήποτε εύσυνείδητο μελετητή, ότι ο κατεξοχή Μαλάμιος ή ο πρώτος των Μαλαμαίων, δηλ. ο Γιώργος, και άλλος ένας τουλάχιστο από τους επόμενους σημαντικούς, είτε ο Παναγιώτης είτε ο Κώστας, σκοτώθηκαν στο Θεριακίσι. "Όποιος μάλιστα τύχει να δει το ιστορικό έγγραφο «Όνομαστική κατάσταση των αρχηγών της αποστασίας με χρονολογία 17) 29 Ιούνη 1836 πείθεται απόλυτα από τα συγκεκριμένα αυτά: «Γ ε ώ ρ γ ι ο ς Μ α λ ά μ ο υ κ α ι ά δ ε λ φ ό ς τ ο υ, Σούλι. Έφρονεύθη εις την μάχην του Θεριακισίου μετά του αδελφού του»¹⁷. Είναι λοιπόν φανερό ότι μαζί με το Γιώργο πίστευαν νεκρό και τον Παναγιώτη.

Όστόσο, ως συγκρατήσει τώρα την κατάπληξή του ο αναγνώστης, αν μπορεί, κοιτώντας μια δεύτερη αρχειακή πηγή, χρονολογικά μόλις ενός μήνα μετά, ή κατάσταση των αξιωματικών της τετραρχίας Μακρή, υπογραμμισμένη από το Ζυγιώτη στρατιωτικό ήγέτη:

«27. Γ ε ώ ρ γ ι ο ς Μ α λ ά μ ο ς», χρόνων 45, Σούλι. Ταγματάρχης εκ του λόχου των διαθεσίμων αξιωματικών Ήπειροσουλωτών, διαμένοντος εις Μεσολόγγιον. Κατά την εποχήν ταύτης της αποστασίας εύρέθη με άδειαν εις τας Άθήνας με τον Συνταγματάρχην - Αρχηγόν κ. Κίτζιον Τζαβέλαν. Περί τας 4 Μαρτίου επέστρεφεν ένταύθα. Έχρησίμειυσεν εις φυλακάς της φρουράς. Εις την από 21 Μαρτίου έκστρατείαν Ζυγού ακολουθήσεν με τον τετράρχην προς καταδίωξιν των κακούργων και με ίδιον περι τας 22 Απριλίου επέστρεφεν εις την διανομήν του, όστις αξιωματικός εξ αρχής εκπλήρωσε ταύτα τα χρέη του με όλον τον ζήλον, άφοσίωτιν και πίστιν προς τον Υ. Θρόνον της Α.Μ.»¹⁸.

Τούτα προκαλούν έκπληξη πολλαπλή, αφού σύμφωνα μ' αυτά ο Γιώργος Μαλάμιος, όχι μόνο δέ φονεύθηκε, μα ούτε κι έλαβε μέρος στη μάχη στο Θεριακίσι, άλλ' ούτε καν υπήρξε επαναστάτης, και μάλιστα φέρεται και ως άντεπαναστάτης πιστός δθωνικός. "Ας τα πάρουμε όμως με τη σειρά. Και πρώτα, ότι ή σχετική με το φόνο του διάδοση ήταν άσύστατη, θγαίνει άδιαμφισβήτητα και μόνο από τις ακόλουθες αιτήσεις στον "Όθωνα:

Αίτησις του Γεωργίου Μαλάμου, Σουλιώτου, διά να επικυρωθεί ο βαθμός του ταγματάρχου, τον όποιον είχεν και ή Βαθμολογική Έπιτροπή ενέκρινεν.

«Μεγαλειότατε,
 "Ο ύποσημιούμενος πιστός υπήκοος της Υ.Μ. από της αρχής του υπέρ άνεξαρτησίας άγώνος υπηρέτησα στρατιωτικώς εις την Πατρίδα μου Σούλι μέχρι της καταστροφής του και εις την Ελλάδα μέχρι του τέλους του πολέμου.

Η Κυβέρνησις του 1828, άναγνώρισασ τας πιστάς έκδουλεύσεις μου, με ήξίωσε τον βαθμόν του ταγματάρχου. Κατά δυστυχίαν όμως ή πρώτη (έπι του 1833) διορισθείσα Έξεταστική των Στρατιωτικών Έκδουλεύσεων Έπιτροπή με ήδίκησεν, ως και πολλούς άλλους. Ήναγκάσθη ένεκα τούτου να άναφερθώ ένώπιον της Υ.Μ. (τη 20 Ιανουαρίου 1836) έκθέτων τά δίκαια παράπονά μου, Η δέ Υ.Μ. ηύδόκησε να διευθύνη την άναφορά μου προς την Βαθμολογικήν Έπιτροπήν, ή όποία όρμωμένη από πνεύμα δικαιοσύνης, άνεγνώρισε τον νόμιμον βαθμόν μου.

Την περιληπτικήν ταύτην ένθύμησιν έδιάσθη ήδη να κάμω, διά να εύαρεστηθή να γνωρίση ή Υ.Μ. το μέγ άδίκιον, το όποιον με έπροξένησεν ή πρώτη Έπιτροπή. Ένεκα τούτου του άδικήματος στεροϋμαι τόσους ήδη χρόνους τά τακτικά όφέλη του βαθμού μου και διά τον ίδιον λόγον οίκογένεια πολυάριθμος και δυστυχής εκ των

17. ΓΑΚ, 'Οθ. Έσωτ. Φ176, 17)29.6.1836.
 18. ΓΑΚ, 'Οθ. Έσωτ. Φ177, 15.7.1836.

περιστάσεων του πολέμου κατήντησεν εις την πλέον έλσεινήν άπορίαν.

Και εγώ και ή πάσχουσα οικογένειά μου, Μεγαλειότατε, άλλην πάνποτε δέν έχομεν έλπίδα ζωής, ειμή εις μόνον τὸ στρατιωτικόν έπάγγελμα, τὸ όποιον παρελάβομεν πατρόθεν. Έξαιτούμαι θερμῶς διά τούτο νά ευδόκηση ή Υ.Μ. έπιкуроύσα τὸν βαθμόν, τὸν όποιον δικαίως ανεγνώρισεν ή Βαθμολογική Έπιτροπή, διά νά δυνηθῶ οὕτω νά ζήσω, πρόθυμος πάνποτε νά προσφέρω τὰς πιστὰς εκδουλεύσεις μου εις τὸν Ύψηλόν του Θρόνον με τήν ιδίαν εκείνην άφοσίωσίν μου, με τήν όποιαν έδούλευσα τήν Πατρίδα τόσους χρόνους.

Υποσημειούμαι μετά θαυτάτου σεβάσματος

Έν Αθήναις τήν 21 Ἀπριλίου 1837.

Εὐπειθέστατος ύπήκοος
Γιώργιος Μαλάμος¹⁹.

Τὸν άλλο μήνα ξανάγραψε:

«Μεγαλειότατε!

Αίτησις του Γεωργίου Μαλάμου, Σουλιώτου, εξαιτουμένου παρά τής ΑΜ. νά επικυρωθῇ ὁ βαθμός του Ταγματάρχου, τὸν όποιον είχε πρὶν τής Αἰς Δεκεμβρίου του 1871 μέχρι τής άφίξεως τής Α. Μεγαλειότητος και τὸν όποιον ένέκρινε και ή Στρατιωτική Έπιτροπή.

Ὁ ύποσημειούμενος πιστὸς ύπήκοος τής Α.Μ. από τής αρχῆς του ύπέρ τής ανεξαρτησίας άγώνος ύπηρέτησε στρατιωτικῶς εις τήν Πατρίδα μου Σούλι μέχρι τής καταστροφής του και εις τήν Ελλάδα μέχρι του τέλους τῶν πολέμων.

του 1833 διορισθεῖσα Έξεταστική ήδίκησε παραβλέψασα και νόμιμα αξιόχρεα άποδεικτικά.

Η Κυβέρνησις του 1828 του Ιωάννη Καποδίστρια αναγνώρισασα τὰς πιστὰς εκδουλεύσεις μου με ήξίωσε τὸν βαθμόν του Ταγματάρχου Υπασπιστου εις τήν ένέργειαν μέχρι τής ευτυχούς άφίξεως τής Υ. Μεγαλειότητος του Βασιλέως μου. Κατά δυστυχίαν όμως ή πρώτη έπι τῶν Στρατιωτικῶν Εκδουλεύσεων Έπιτροπή με διπλώματα τῶν παρελθουσῶν Κυβερνήσεων και

Αναγκασθεῖς ένεκα τούτου ν' αναφερθῶ ένώπιον τής Υ. Μεγαλειότητος τῆ 20 Ιανουαρίου 1836 εκθέτων τὰ δίκαια παράπονά μου, ή δέ Υ.Μ. ηδδόκησε νά διευθύνη τήν άναφοράν μου πρὸς τήν Βαθμολογικήν Έπιτροπήν, ή όποία όρρωμένη από πνεύμα δικαιοσύνης ανεγνώρισε τὸν νόμιμον βαθμόν του Ταγματάρχου.

Τήν περιληπτικήν ταύτην ένθύμησιν έβιάσθην ήδη νά κάμω διά νά ευαρεστηθῇ νά γνωρίση ή Υ.Μ. τὸ μέγα άδικον, τὸ όποιον μ' έπροξένησεν ή πρώτη Έπιτροπή. Ένεκα τούτου του άδικήματος ύστεροῦμαι ήδη τόσους χρόνους τὰ τακτικά όφέλη του βαθμοῦ μου και διά τὸν ίδιον λόγον οικογένεια πολυάριθμος και δυστυχῆς εκ τῶν περιστάσεων του πολέμου κατήντησεν εις τήν πλέον έσχάτην πενίαν και άπορίαν.

Και εγώ και ή πάσχουσα οικογένειά μου, Μεγαλειότατε, άλλην πάνποτε δέν έχομεν έλπίδα ζωής, ειμή εις μόνον τὸ στρατιωτικόν έπάγγελμα, τὸ όποιον παρελάβαμεν πατρόθεν.

Έξαιτούμαι θερμῶς διά τούτο νάευδόκηση ή Υ.Μ. επικυρώνουσα τὸν βαθμόν μου, τὸν όποιον δικαίως ανεγνώρισε ή Βαθμολογική Έπιτροπή, διά νά δυνηθῶ οὕτω νά ζήσω, πρόθυμος πάνποτε νά προσφέρω τὰς πιστὰς εκδουλεύσεις μου εις τὸν ύψηλόν θρόνον με τήν ιδίαν εκείνην άφοσίωσιν, με τήν όποιαν έδούλευσα τήν Πατρίδα τόσους χρόνους.

Υποσημειούμαι με σεβάς θαθύτατον.

Αθήναις τήν 26 Μαΐου 1837

Ὁ ευπειθέστατος ύπήκοος
Γιώργιος Μαλάμος²⁰.

19. ΓΑΚ, 'Οθ. Στφ. ΜΑ, Φ432.

20. ΓΑΚ, 'Οθ. Στφ. ΜΑ, Φ427.

Κι ἐπειδὴ δὲν πῆρε ἀπόκριση, ὑπόβαλε μετὰ πεντάμηνο καὶ τρίτη παράκληση:

«Μεγαλειότατε!

Ἄπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὑπὲρ τῆς Ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος ὑπηρετήσα στροτιωτικῶς.

Αἴτησις τοῦ Γεωργίου Μαλάμου, ἐξαιτουμένου παρὰ τῆ Α. Μεγαλειότητος νὰ ἐπικυρωθῇ ὁ βαθμὸς τοῦ Ταγματάρχου, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐπὶ Κυβερνήτου καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Βαθμολογικὴ Ἐπιτροπὴ δικαίως ἐνέκρινε καὶ ἡ Στρατιωτικὴ Β. Γραμματεία ἐπρότεινε.

Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Ἰ. Καποδίστρια κατὰ τὸ 1828 ἔτος ἀναγνωρίσασα τὰς πιστὰς ἐκδουλεύσεις μου μὲ ἤξιωσε μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου καὶ οὕτω ἐκτέλεσα ἀκριβῶς τὰ χρέη μου μὲ πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Κυβέρνησιν μέχρι τῆς εὐτυχοῦς ἐλεύσεως τῆς Ὑμ. Μεγαλειότητος, πρὸς τὴν ὁποῖαν καὶ ἄλλοτε

ἀνεφέρθη παρακαλῶν τὴν δικαιοσύνην τῆς διὰ νὰ ἐπικυρωσῆ τὸν βαθμὸν μου τοῦ Ταγματάρχου, τὸν ὁποῖον δικαίως ἀνεγνώρισε καὶ ἡ Βαθμολογικὴ Ἐπιτροπὴ.

Ἦδη πάλιν λαμβάνω τὴν τόλμην νὰ καθυποβάλω ὑπὸ τοῦς πόδας τοῦ θρόνου σου ὅτι καὶ αὕτῃ ἡ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Β. Γραμματεία ἐπρότεινε τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος βαθμὸν μου καὶ οὕτω δὲν μένει εἰμὴ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς Ὑμ. Μεγαλειότητος.

Βασιλεῦ! δέκα περίπου μῆνες παρῆλθον ἀφότου περιπλανώμενος περιμένω ἐπ' αὐτῷ τούτῳ εἰς τὴν Καθέδραν καὶ μακρὰν ὄν τῆς πολυαριθμοῦ οικογενείας μου κατάντησα καὶ ἐγὼ καὶ ἡ πάσχουσα οικογένειά μου εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπορίαν καὶ ἔνδειαν.

Ἐνεκα τούτου παρακαλῶ μὲ θερμότητα τὴν μεγαλοδωρίαν τῆς Ὑ. Μεγαλειότητος ὥστε ἀφοῦ ἐξετάσῃ τὴν διαγωγὴν μου καὶ τὰς παρελθούσας ἐκδουλεύσεις μου καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ θρόνου ἀφοσίωσίν μου.

:* τῆς Ἀκαρνανίας κατὰ τὰς περυσινὰς ἀνταρσίας, μάρτυρες τῆς ὁποίας εἰσὶν οἱ ΚΚοι ἀρχηγὸς Τζαβέλας καὶ φρούραρχος Μεσολογίου Ἀλμείδας, νὰ εὐδοκήσῃ καὶ ἐπικυρώσῃ τὸν βαθμὸν τούτον, τὸ μόνον καταφύγιον τῶν δεινῶν μου, δυνάμει τοῦ ὁποίου νὰ ἠμπορῶ νὰ ἐξοικονομῶ τὴν ταλαίπωρον οικογένειά μου.

Ὑποσημειοῦμαι μετὰ βαθυτάτου σεβάσματος

Ἐν Ἀθήναις τὴν 4 Ὀκτωβρίου 1837

Ὁ εὐπειθέστατος ὑπῆκοος

Γιώργος Μαλάμος²¹.

Τὸ Μάρτη τοῦ 1838 παρουσίασθηκε ὁ ἴδιος στὸν Ὅθωνα καὶ τέλος Μάη ὑπόβαλε καὶ ἄλλη παράκληση γιὰ τὸ ἴδιο θέμα:

Αἴτησις Γεωργίου Μαλάμου, ταγματάρχου τῆς Β. Φάλαγγος εἰς τὴν 8ην Τετραρχίαν περὶ τοῦ νὰ δοθῇ ὁ μισθὸς τοῦ βαθμοῦ του.

Δι' ὑψηλοῦ Βασ. Διατάγματος εὐαρεστήθητε, ὦ Σεβαστὲ Βασιλεῦ, ν' ἀναγνωρίσῃτε τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποφαινομένου, τὸν ὁποῖον διὰ τῶν πολυχρονίων ἐκδουλεύσεών του εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἱερὸν Ἀγῶνα ἀπέκτησε, δηλοῦντι τοῦ Ταγματάρχου. Καὶ τὸν τοιοῦτον βαθμὸν ἔχαιρε καὶ

ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ μακαρίτου Κυβερνήτου ἐν ἐνεργείᾳ.

Περὶ τὸν παρελθόντα Μάρτιον ἠξιώθη νὰ λάβῃ τὴν τιμὴν ὁ ὑποφαινόμενος διὰ νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ Ἀνακτορικοῦ θρόνου τῆς Α. Μεγαλειότητος διὰ νὰ

* Εἶναι φανερό, ὅτι τὸ προηγούμενο κενὸ τ' ἄφησε νὰ τὸ καλύψουν προφορικὰ οἱ Τζαβέλας καὶ Ἀλμείδας.

21. ΓΑΚ, ὉΘ. ΣΤΘ. ΜΑ, Φ428.

προσφέρειν τὴν εὐκρινῆ ἀφοσίωσίν του καὶ ἄκραν εὐγνωμοσύνην του καὶ ἐπομένως νὰ καθυποβάλλῃ ταπεινῶς ὑπὸ τοὺς πόδας σας, ὦ Κράτιστε Βασιλεῦ, διὰ νὰ δοθῇ ὁ μισθὸς τοῦ βαθμοῦ εἰς ὅποιανδήποτε Βασ. ὑπηρεσίαν.

Ἡ Βασιλικὴ σας φιλανθρωπία ἔλαβε συμπάθειαν εἰς τὰς ταπεινάς δεήσεις του συγκατανεύσασα, ἐπαρηγόρησε τὸν ὑποφαινόμενον μὲ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ ἡσυχάσῃ καὶ νὰ πληρῶνεται τὸν μισθὸν τοῦ βαθμοῦ του. Ἐκτοτε ὁ ὑποφαινόμενος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Τετραρχίαν, περιμένων νὰ ἴδῃ τὴν πραγματικὴν ὑπαρξίν τῆς βασιλικῆς ταύτης ὑποσχέσεως, καὶ εἰσέτι δὲν ἠξιώθη.

Τολμῶ, Μεγαλειότατε Βασιλεῦ, νὰ παρατηρήσω ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἐμοῦ νὰ φέρῃ τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰς ἀποδοχὰς τοῦ ἀπλοῦ φαλαγγίτου. Τοῦτο ὡς νομίζω, καὶ ἡ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματεία τὸ καθυπέβαλεν ὑπ' ὄψιν σας, ἐπιφορτισμένος ὢν ὁ ὑποφαινόμενος μὲ πολυάριθμον οἰκογένειαν καὶ ἐνδεεστάτην μὴ ἔχουσαν οὔτε οἰκίαν, οὔτε ἀγρὸν οὔτε κανὲν ἄλλο συντηρητικὸν πρὸς τὴν ζωὴν μέσον, εἰμὴ μόνον ἐλπίζουσα ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἄπειρον ἔλεος τῆς Βασιλικῆς προνοίας.

Διὰ τοῦτο παρακαλῶ θερμῶς τὴν ἀμέτρητον εὐσπλαχνίαν σας νὰ εὐαρεστηθῇ καὶ ἐπιδλέψῃ εἰς τὰς ταπεινάς παρακλήσεις του, νὰ διατάξῃ νὰ δοθῇ ὁ μισθὸς τοῦ βαθμοῦ του.

Εὐέλπις εἰς τὴν ταπεινὴν δέησίν του ταύτην ἄπτεται τῶν βαθμίδων τοῦ Ἀνακτορικοῦ θρόνου τῆς, ἔτοιμος πάντοτε ὢν νὰ ὑπηρετήσῃ μ' ὄλον τὸν ζῆλον καὶ προθυμίαν μέχρι τῆς τελευταίας ρανίδος τοῦ αἵματός του καὶ ὑποσημειοῦμαι μὲ θαύτατον σέβας καὶ ἑδαφιαίαν ὑπόκλισιν.

Τῆς Μεγαλειότητός Της εὐπειθέστατος

Γεώργιος Μαλάμας
Ταγματάρχης»²².

Ἐν Μεσολλογίῳ τὴν 31 Μαΐου 1838

Ἀπόλυτο ἐπομένως εἶναι ὅτι δὲ φονεύθηκε τὸ 1836 ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μαλαμαίων. Ἄλλ' οὔτε κι ὁ ὑπαρχηγὸς Παναγιώτης, ὅπως δεῖχνουν οἱ ἀκόλουθες αἰτήσεις του:

«Μεγαλειότατε!

Αἰτήσις
Τοῦ Παναγιώτη Μαλάμου, ἐξαιτουμένου τὸ ἔλεος τῆς Α. Μεγαλειότητος διὰ ν' ἀναγνωρισθῇ ὁ βαθμὸς του καὶ νὰ μὴ ματαιωθῶν αἱ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀπ' ἀρχῆς ἐκδουλεύσεις καὶ θυσίαι του.

Ὁ ὑποφαινόμενος ἠπατήθη ἀπὸ τὰς δολερὰς παρακινήσεις τῶν κινήσαντων τὴν στάσιν τῆς Ἀκαρνανίας, μολοντί τὸ ληφθὲν εἰς αὐτὸ τὸ ἀμάρτημα παρ' ἐμοῦ μέρος δὲν ἦτον ἐνεργητικόν, διότι οὔτε εἰς τοὺς πολέμους παντελῶς ἔλαβον μετοχὴν οὔτε εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς στάσεως ἐκείνης ἐκίνησα ἀμέσως καὶ διότι μετὰ παρέλευσιν 13 ἡμερῶν μεταμεληθεὶς ἐτραβήχθη καὶ ἐπαραδόθη εἰς τοὺς ὑπαλλήλους ἀρχὰς τῆς Ὑ. Μεγαλειότητος.

Διὰ τὴν παράθεσίν μου ταύτην, Μεγαλειότατε, ἀρκετὰ ὁ Θεὸς καὶ ἡ ὀργή σου μ' ἐπαίδευσε καὶ ἔκτοτε μέχρι σήμερον ἀπομακρυνόμενος τοῦ ἔλέους σου δυνατὰ ὑπέφερα καὶ ὑποφέρω.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος καὶ ἐγὼ καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά μου ἀρκετὰς θυσίας καὶ αἵματα ἐπροσφέραμε διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος. Τὰ εἰς τὴν Ἐξεταστικὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Στρατιωτικῶν ἐκδουλεύσεων εὐρισκόμενα διπλώματα καὶ ἀποδείξεις μας μαρτυροῦσι τὴν ἀλήθειαν ταύτην.

Ποτὲ δὲν ἐφάνημεν ἀπειθεὶς κατὰ τῶν συμφερόντων τῆς Πατρίδος καὶ ποτὲ δὲν ἠρνήθημεν νὰ χύσωμεν τὸ αἷμα μας εἰς τὴν πρώτην φωνὴν τῆς, ἀλλὰ κατὰ δυστυ-

χίαν μου παρασυρθείς ἐσχάτως ἀπὸ μεταμορφωμένας παραστάσεις ὑστερήθην ὅλας τὰς δολερὰς ἐκδουλεύσεις μου.

Μὴ συνερισθῆς, Μεγαλειότατε, εἰς μίαν πρᾶξιν τῆς ὁποίας ἀπὸ ἀνοησίαν καὶ ἀπὸ δολερὰς παραμορφώσεις ἐγίνα μέτοχος, ἀλλὰ λάβε συμπάθειαν καὶ οἶκτον εἰς τὰς δυστυχίας μου καὶ εἰς τὰς συμφορὰς μιᾶς πολυσώμου οἰκογενείας, ἥτις ἄλλον πόρον δὲν ἔχει παρὰ τὸ ἔλεος τῆς Υ. Μεγαλειότητος, ἥτις ἄς εὐδοκῆσῃ ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν βαθμὸν μου, ὅπως διὰ τοῦ ἀπολαμβάνοντος μισθοῦ μου ν' ἀνακουφίσω ἐμαυτὸν καὶ τὴν δυστυχῆσαν οἰκογένειάν μου, ἐγγυώμενος τοῦ λοιποῦ ὅτι θέλω χύσει καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα μου ὑπὲρ τοῦ θρόνου τῆς Υ. Μεγαλειότητος.

Καὶ μὲ βαθύτατον σέβας ὑποσημειοῦμαι τῆς Υ. Μεγαλειότητος.

Εὐπειθέστατος ὑπῆκοος
Π. Μαλάμος²³.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 13 Ἰουνίου 1837

«Μεγαλειότατε!

Κατὰ τὴν 13 Ἰουνίου ἔλαβον ὁ ὑποφαινόμενος τὴν τόλμην τοῦ νὰ παρακαταθέσω ἐνώπιον τοῦ Ὑψηλοῦ Θρόνου τῆς Υ.Μ. ἱκετευτικὴν ἀναφοράν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπεκαλούμην θερμῶς τὴν Πατρικὴν εὐσπλαχνίαν τῆς Υ.Μ. εἰς τὴν δυστυχιστάτην κατάστασίν μου.

Οὐδὲ δι' ἐκείνης τῆς ἀναφοράς μου, οὐδὲ διὰ τῆς παρούσης μου, Βασιλεῦ! ἠρνούμην τὸ μέγα σφάλμα μου τοῦ νὰ συρθῶ ἀπὸ τὰς δολερὰς εἰσιγῆσεις ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐτόλμησαν ν' ἀπειθῆσωσιν εἰς τὸν ὑψηλὸν σου θρόνον. Ἄλλ' ἂν καὶ ἄπειρος ὑπέπεσα ἐξ ἀγνοίας εἰς τὴν παρεκτροπὴν αὐτήν, ἐσυλλογίσθην ὅμως ἐγκαίρως καὶ ἐπέισθην, ὅτι ἡ εὐσπλαχνία τῆς Υ.Μ. θέλει ἐπιδαφιλευθῆ πρὸς ἐμὲ ἅμα ὑποπέσω εἰς τὰς Βασιλικὰς Ἀρχάς σου.

Τοιοῦτος ἐπολιτεύθην, Βασιλεῦ! καὶ πρόθυμος ἐξεπλήρωσα τὰ χρέη μου μετὰ τοῦ γενναίου στρατοῦ σου ἐναντίον τῆς ἀπονενομημένης ἐκείνης ἀνταρσίας. Μάρτυς τῆς διαγωγῆς μου εἶναι καὶ ὁ Συνταγματάρχης Ὑπασπιστὴς τῆς Υ.Μ. Κορ Κίτζος Τζαβέλας, διωρισμένος εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην κατὰ τῶν κινήματων τῆς Ἀκαρνανίας.

Ἐκτοτε, Βασιλεῦ! διατελῶ εἰρηνεύων χωρὶς νὰ ἐπιθυμῶ ἄλλο τι, εἰμὴ τὰς βασιλικὰς διαταγὰς τῆς Υ.Μ. διὰ νὰ δειξῶ ἐκ νέου τὸν ζῆλον μου, ὅποιον ἄλλοτε ἔδειξα ὑπὲρ Πατρίδος, ἀκολουθοῦν τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, καὶ προβιβασθεὶς διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις μου εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου* ἐπὶ τῶν 1830.

Μεγαλειότατε! Συγχωρῶν ὡς Πατὴρ ἓνα ὑπῆκοόν του πιστόν, σπεῦσον νὰ τὸν κατατάξῃς εἰς τὸ στάδιον, τὸ ὅποιον ἠκολούθει καὶ ἀπὸ γενναίαν καρδίαν κινούμενος καταδέχθητι νὰ τὸν ἀποδώσῃς τὸν βαθμὸν, τὸν ὅποιον ὑστερήθῃ, οἰκογένειαν πολυπρόσωπον ἐπιφορτισμένος καὶ πάντα ἄλλον πόρον ζωῆς στερούμενος δὲν ἠμπορῶ εἰμὴ νὰ ἐλπίσω εἰς μόνην τὴν Βασιλικὴν συμπάθειαν τῆς Υ.Μ. ἔτοιμος εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεώς σου, ἔτοιμος νὰ χύσω τὸ αἷμα μου ὑπὲρ τῆς στερεώσεως τοῦ κραταιοῦ θρόνου Σου.

Μετὰ βαθύτατου σεβάσματος ὑποσημειοῦμαι

Ἐν Ἀθήναις τὴν 15 Ἰουλίου 1837

ὑπῆκοος εὐπειθέστατος
Π. Μαλάμος²⁴.

23. ΓΑΚ, ὉΘ. ΣΤΘ. ΜΑ, Φ427.

* Πιθανῶς νοεῖ ὅτι ἔκανε χρέη ταγματάρχη, σὺν ἀναπληρωτῆς τοῦ Γιώργου Μαλάμου, γιὰτὸ ἂν ὅσα ξέρομε δὲν εἶχε ἐπὶ Καποδίστρια τὸ βαθμὸ αὐτό.

24. ΓΑΚ, ὉΘ. ΣΤΘ. ΜΑ, Φ430.

Στις δεήσεις αυτές δόθηκε τούτη ή πρόχειρη λύση:

«Ὁ Ὅθων, Ἐλάφ Θεοῦ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπὶ τῆς προτάσεως τῆς Ἡμετέρας ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματείας ἀπὸ 23/5 Σεπτεμβρίου / Ὀκτωβρίου λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸν κατὰ τὰς ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα ἐκδουλεύσεις τοῦ Παναγιώτη Μαλάμου καὶ τὴν σημερινήν πενίαν του, ἐγκρίνομεν δι' αὐτὸν χάριτος μισθὸν πενήτηνκατα δραχμῶν κατὰ μῆνα εἰς λογαριασμὸν τῆς Φάλαγγος κατὰ τὸ παρὸν καὶ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ παρόντος ἔτους.

Ἡ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματεία θέλει καθυποβάλλει πρότασιν πρὶν τοῦ τέλους τῆς ἐποχῆς ταύτης, πῶσον ὁ σχεδιαζόμενος περὶ διανομῆς γαιῶν νόμος δύναται νὰ ἐκτανθῇ τουλάχιστον κατὰ μέρος καὶ ἐπὶ τοῦ Μαλάμου.

Ἀθῆναι τὴν 28/10 Σεπτεμβρίου / Ὀκτωβρίου 1837.

Ἐπὶ τὴν Γραμματείαν τῶν Στρατιωτικῶν, περὶ δεήσεως τοῦ Σουλίου τοῦ Παναγιώτη Μαλάμου»²⁵.

Εἶναι λοιπὸν ἀπόλυτα βέβαιον πῶς οὐτε ὁ πρῶτος τῶν Μαλαμαίων, ὁ Γεώργιος, οὐτε ὁ δεύτερος, ὁ Παναγιώτης, φονεύθηκε στὸ Θεριακίσι. Καὶ ἡ ἐκπληξὴ μας μεγαλώνει πού οὐτε ὁ τρίτος, ὁ Κώστας, σκοτώθηκε τότε ἐκεῖ. Βγαίνει κι αὐτὸ ὡς ἀναντίρρητο ἀπὸ ἀναφορὰ τοῦ Πάνου Ράγκου: «Ἡ πρὸ ἡμερῶν ἀναχώρησις τοῦ Κώστα Μαλάμου, ὅστις, ἐνῶ διὰ τῆς Βονιτζῆς ὑπῆγεν εἰς Ἀγίαν Μαύραν, ἐπανῆλθε πρὸ ἡμερῶν ἐκεῖθεν καὶ μετέβη εἰς Μεσολόγγιν»²⁶.

Ἐξάλλου, οὐτε καν πῆραν μέρος στὴ μάχη τοῦ Θεριακισιοῦ οἱ δύο πρῶτο-Μαλαμαῖοι. Θεωροῦμε εἰλικρινῆ τὴ μαρτυρίαν τοῦ Μακροῦ ὅτι ἀπὸ τῆς 4 Μάρτη ὁ Γεώργιος Μαλάμος θρισκόταν στὸ Μεσολόγγιν μὲ τοὺς βασιλικούς, ἄλλο ἂν ἀποκρύβει τὴν πρὶν ἀνταρτικὴν του δράσιν. Ἀξιόπιστη κρίνομε καὶ τὴν εἰδηση κείνων τῶν ἡμερῶν: «Ὁ πλεονέκτης Παναγιώτης Μαλάμος ἀρπάσας θοὺς, ἵππους καὶ γιδοπρόβατα ἐπέρασεν εἰς Κεφαλληνίαν ἢ Ζάκυνθον»²⁷. Δηλ. βέβαιον εἶναι πῶς πέρασε στὰ Ἐπτάνησα καὶ δὲν εἶχε λάβει μέρος στὸ Θεριακίσι, ἀλλὰ φέρνοντάς τον σὰ ζωκλέφτη, μᾶλλον τὸν συκοφαντοῦν, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀκόλουθη ἀναφορὰ τοῦ Τζαβέλα:

«Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Β. Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας.

Ἐλαβον τὴν ὑπ' ἀριθ. 11189 διαταγὴν, δι' ἧς προσκαλοῦμαι νὰ δώσω πληροφορίας περὶ τοῦ πρώην φαλαγγίτου κ. Παναγιώτου Μαλάμου, καὶ ἀπαντῶ ὡς ἀκόλουθως.

Ὅτι ὁ εἰρημένος Η. Μαλάμος κατ' ἀρχάς, ὅταν ἐκινήθησαν οἱ ἀποστάται καὶ ὕψωσαν τὴν σημαίαν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀποστασίας Νικόλαος Ζέρβας ἔστειλεν τὸν Παναγιώτην Μαλάμον εἰς Ζάκυνθον διὰ νὰ ἀγοράσῃ πολεμοφόδια, ἀλλ' αὐτὸς δὲν εὐκολύνθη διὰ νὰ τοὺς φέρῃ, καὶ πιθανὸν ὅτι δὲν ἠθέλησεν. Ἐστάθη εἰς Ζάκυνθον ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἔπειτα ἀνεχώρησε καὶ ἀπέρασεν εἰς Πρέβεζαν, εἰς τὸ χωρίον Καμαρίνα καὶ ἐστάθη ἐκεῖ ἕως ἐγκατάστησαν οἱ ἀποστάται, καὶ ἐδιαλύθησαν εἰς τὴν τότε τελευταίαν μάχην. Τοῦ ἐφρονεῦθησαν καὶ δύο αὐτάδελφοί του, Γεώργιος Μαλάμος καὶ Γιάννος Μαλάμος, ὅπου οἱ δύο οὗτοι ἦτον μαζί μὲ τοὺς ἀποστάτας. Μαθὼν δὲ ὁ αὐτάδελφός του Παναγιώτης Μαλάμος, ὅπου ἦτον εἰς χωρίον Καμαρίναν τῆς ἐπαρχίας Πρέβεζας, ἦλθεν εἰς Κομποτάκι καὶ ἐζήτησε τὸ ἔλεος τῆς Α. Μεγαλειότητος διὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ ἡσυχάσῃ εἰς Ἀγρίνιον, καὶ νὰ κλαύσουν τὴν δυστυχίαν ὅπου τοὺς ἐσυνέβη.

Μένει δὲ οὗτος ὁ Η. Μαλάμος, νὰ οἰκονομήσῃ καὶ ζήσῃ τὰς δύο φαμίλιας, τῶν

25. ΓΑΚ, ὉΘ. Στφ. ΜΑ, Φ437.

26. ΓΑΚ, ὉΘ. Ἐσω.τ Φ174, 12.10.1836.

27. Ἐφ. «Ἀθηνᾶ», 18.3.1836.

αυτάδελφων του Γεωργίου και Γιάννου φονευθέντων, όπου ο αριθμός των δύο αυτών οικογενειών είναι από 8 ψυχάς, και ένας αυτός 9. Όσον δὲ περὶ τῆς καταστάσεώς των όπου ἄφησαν οἱ δύο του αυτάδελφοί, δὲν εἶχον οὔτε τὰ τοῦ ζῆν ἀναγκαῖα των, τόσοσιν αὐτοί, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος Παναγιώτης, πρῶην φαλαγγίτης, καὶ σήμερον δυστυχοῦν εἰς τὸ ἄκρον.

Κατὰ τὸ 1836, Ἀπριλίου 20, ἦλθεν εἰς Ἀγρίνιον καὶ ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν ἀρχήν. Ταῦτα πρὸς πληροφόριαν τῆς Β. ταύτης Γραμματείας, ὡς ἀρχηγὸς τῆς τότε ἐκστρατείας κατὰ τῶν λησταποστατῶν.

Ἵποσημειοῦμαι μὲ σέβας

Τὴν 9 Αὐγούστου 1839
Ἐν Ἀθήναις

Κίτζος Τζαβέλας
Συνταγματάρχης»²⁸.

Τὰ πληροφοριακὰ τοῦ Τζαβέλα ξεδιαλύουν κάπως τὸ ζήτημα σὸς διὰ σ τ ἡ μάχη Θεριακισιοῦ φονεύθηκε ὁ τέταρτος στήν ἱεραρχία τῶν Μαλαμαίων, ὁ Γιάννος Μαλάμος, ἰσόβαθμος τοῦ Κώστα²⁹. Συνάμα ὅμως τὸ περιπλέκει, δίδοντάς του αἰνιγματικὴ πλοκὴ ἀστυνομικῆς ὑπόθεσης σχετικὰ μὲ τὸν Γεώργιο Μαλάμο, ποῦ τὸν ἀναφέρει ἐπίσης ἐκεῖ φονεμένο, ἐνὼ ξέρομε πολὺ καλὰ πὼς ζεῖ καὶ τὸν βλέπομε τὸ ἴδιον ἔτος νὰ ὑπογράφει ὡς ταγματάρχης (σὰ νάχει δηλ. ἀποκατασταθεῖ) σὲ ἐνδιαφέρον ἔγγραφο γιὰ τοὺς Σουλιῶτες, ἰδίως τοῦ Βραχωριοῦ:

«Μεγαλειότατε!

Αἰτήσεις τῶν Σουλιωτῶν περὶ τῆς ἀποζημιώσεως καὶ ἀποκαταστάσεώς των.

Κατὰ συνέπειαν διαφορῶν αἰτήσεων γενομένων ἐκ μέρους τῶν ἐν Ἑλλάδι Σουλιωτῶν ἢ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας δι' ἐγγράφου τῆς ὑπ' ἀριθ. 3037 τῶν 27 Ἀπρι-

λίου 1834 ἐξηγγούσα τὴν ὁποίαν ἡ Γ.Μ. συναισθάνεται διὰ τὴν δυστυχίαν τούτων λύπην καὶ τῆς ἐπιθυμίαν ταυτοχρόνως τοῦ νὰ ὀρισθῇ πραγματικῶς ἢ ἀποκατάστασις των, διέταξε νὰ διορθωθῶσιν ἐκ μέρους αὐτῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ τακτικοὶ Πληρεξούσιοι, οἱ ὅποιοι συνεννοηθέντες μετ' αὐτῆς νὰ ἐνεργήσωσι τὰ περαιτέρω ἀπαιτούμενα.

Συμμορφωθέντες, Βασιλεῦ, οἱ εἰρημένοι Σουλιῶται μὲ τὴν διαταγὴν ταύτην ἀπεκατέστησαν ἤδη τοὺς ὑποφαινομένους Πληρεξούσιους Ἀντιπροσώπους των, διὸ λαμβάνοντες τὴν τόλμην νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν πραγματοποιήσιν τῶν εὐεργετικῶν Σουσκοπῶν, κρίνομεν ἐν ταυτῷ ἐπάναγκες νὰ υποβάλωμεν ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Κρατικοῦ Θρόνου Σου τὴν ἐφεξῆς παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν ἡ πραγματικὴ ἐλεεινότης τῶν Συμπολιτῶν μας καὶ ἡ κατεπείγουσα ἀνάγκη εἰς τὴν ὁποίαν οὗτοι εἶναι θυθισμένοι μᾶς ὑπαγορεύουσιν.

Εἶναι ἤδη γνωστὸν καὶ εἰς τὴν Γ.Μ. πόσον συνήργησαν οἱ διαληφθέντες εἰς τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς φιλατῆς Πατρίδος, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης γνωστὸν, Βασιλεῦ, καὶ ὅτι ἀπομακρυνθέντες τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς των ζῶσιν ἤδη βίον ἀβίωτον, ἄστεγοι, ἀκτήμονες καὶ εἰς τὴν πλέον ἐλεεινὴν κατάστασιν.

Πιστὰ τῆς Πατρίδος τέκνα, Βασιλεῦ, οἱ Σουλιῶται ἐθέρισαν πάντοτε τὴν συμπάθειαν τῶν κατὰ καιροὺς Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων. Τὸ Βουλευτικὸν Σῶμα τῆς Β' Περιόδου διὰ θεσπίσματος ὑπ' ἀριθ. 109 τῆς 9 Μαΐου 1823 ἀπεφάσισε νὰ παραχωρηθῇ εἰς αὐτοὺς ὡς ἰδιοκτησία τὸ εἰς τὸ τιμῆμα Βλοχοῦ κείμενον χωρίον Ζαπάντι, ἢ γῆ τοῦ ὁποίου ἂν δὲν ἤθελεν ἐξαρκέσει πρὸς ἐξοικονόμησίν των, νὰ παραχωρηθῶσιν ὡσαύτως εἰς αὐτοὺς καὶ ἄλλαι ἐθνικαὶ γαῖαι. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 1796 ἔγγραφο τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος τῆς Β' Περιόδου, ἢ ἐν Τροϊζήνι Συνέλευσις θεωροῦσα ὅτι

28. - ΓΑΚ, ὉΘ. Στρ. ΜΑ, Φ430.

29. Ἐφημερὶς Κυβερνήσεως, 10.6.1836, σ. 119. Βλ. τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόσ. 11.

ἡ Στερεὰ Ἑλλάς εἶχε κυριευθῆ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἐψήφισε νὰ δοθῆ εἰς αὐτοὺς εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀνάλογος γῆ ὡς ἰδιοκτησία, ἀντὶ τῆς εἰς Ζαπάντι κειμένης. Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ὑ.Μ. ἀκολούθως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μήπω ἐνεργηθέντος ψηφίσματος ἔδειξεν ὡσαύτως πατριωτάτην ὑπὲρ αὐτῶν διάθεσιν, ἀλλ' ἰδοὺ καιρὸς, Βασιλεῦ, καθ' ὃν προσήκει νὰ πραγματοποιηθῶσι ταῦτα καὶ τεθῆ βάλασιμον εἰς τὰς εἰσέτι ἀνοικτάς πληγὰς των, οἵτινες ἀκτῆμονες καὶ πενέστατοι τρέφονται ἀπὸ μόνην τὴν ὅποιαν ἔχουσι εἰς τὴν Ὑ.Μ. ἐλπίδα τῆς ἀποζημιώσεώς των.

Κρίνομεν πάντη περιττόν, Βασιλεῦ, νὰ παρενοχλῶμεν τὰς πολυτίμους στιγμὰς Σου μὲ πλειοτέρας τοῦ ἀντικειμένου παραστάσεις.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς μας ἐνταῦθα ἀποβλέπει κυρίως τὴν ἐνέργειαν τῶν προδιατεταγμένων. Οἱ ἐκδουλεύσεις τῶν Σουλιωτῶν ἐν ἐνὶ λόγῳ εἶναι μέγιστα, ἢ δυστυχία των ἐξ ἐναντίας κεκορυφωμένη, ὥστε ἡ τούτων πρόνοια καὶ περίθαλψις εἶναι ἀληθῶς βασιλικώτατον καὶ θεϊότατον ἔργον.

ταῦτα ὑποβάλλοντες ταπεινῶς ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Ὑ. Θρόνου Σου εἴμεθα ἐντελῶς πεπεισμένοι ὅτι εὐμενέστατα θέλεις δεθεῖ τὰς δικαιοτάτας αὐτῶν αἰτήσεις καὶ ἐνεργήσῃ ὅσονοῦπω αὐτάς.

Τῆς Ὑ. Μεγαλειότητος

Εὐπειθέστατοι καὶ πιστότατοι ὑπήκοοι
Ἐπίτροποι Πληρεξούσιοι τῶν Σουλιωτῶν
Ναστούλης Νταγκλῆς, Ἀντισυνταγματάρχης
Γεώργιος Μαλάμος, Ταγματάρχης»³⁰.

Ἀθήναι τῇ 22 Ἀπριλίου 1839

Παρερχόμαστε τὸ δξὺ καὶ μακρόχρονα ἄλυτο πρόβλημα τῆς ἀποκατάστασης τῶν Σουλιωτῶν γιὰ νὰ προσηλωθοῦμε στ' ἀξεδιάλυτο ἀκόμα μυστήριο γιὰ τὸ Γιώργο Μαλάμο, ποὺ τὸν ξαναβλέπουμε ζωντανό, μὰ καὶ ἀποκαταστημένο, γιὰτὶ θάταν παράδοξο νὰ τελεῖ σὲ ὀθωνικὴ δυσμένεια καὶ νὰ ἐκλεγεῖ πληρεξούσιος τῶν συμπατριωτῶν του γιὰ νὰ τοὺς διευθετήσῃ τόσο σοβαρὰ θέματά τους. Ἄλλωστε, ὅτι ἀποκαταστάθηκε στρατιωτικὰ στὸ βαθμὸ ταγματάρχῃ σ' ἐνεργὸ ὑπηρεσία, βγαίνει ὡς βέβαιον καὶ ἀπ' αὐτά:

«Ἐν Ναυπάκτῳ τῇ 13 Νοεμβρίου 1838

Ὁ Ταγματάρχης τῆς Β' Τετραρχίας
τῆς Β' Φάλαγγος Γεώργιος Μαλάμος
Πρὸς τὴν Διοίκησιν αὐτῆς. Ἐνταῦθα.

Αἴτησις ἀδείας

Ἐναφέρω ταπεινῶς, ἐπειδὴ ἔχω ἀνάγκην ἰδιαιτέρων μου ὑποθέσεων, παρακαλῶ τὴν Σεβαστὴν ταύτην Διοίκησιν νὰ ἐνεργήσῃ νὰ μοὶ χορηγηθῆ ἑνὸς μηνὸς ἀδεια διὰ νὰ ἀπέλθω εἰς Μεσολόγγιον πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ὡς ἄνω ὑποθέσεων τῆς οἰκογενείας μου.

Γ. Κ. Μαλάμος
Ταγματάρχης»³¹.

Μήπως λοιπὸν ὁ Κίτσος Τζαβέλας ἀναφέρθηκε σ' ἄλλο Γιώργο Μαλάμο, ποὺ πραγματικὰ φονεύθηκε μὲ τὸ Γιάννο Μαλάμο στὸ Θεριακίσι; Πλὴν μιὰ τέτοια ἐκδοχὴ κάθε ἄλλο παρὰ μᾶς λύνει τὸ αἰνίγμα, ἀφοῦ θὰ ἐπρόκειτο γι' ἄγνωστό μας καὶ ἀσήμαντο συγκριτικὰ ἐπαναστάτη, ἐνῶ οἱ πληροφορίες μας ἢ ὀνομάζουσι ρητὰ τὸν Πρωτομαλάμο «Γεώργιος Μαλάμος καὶ ὁ ἀδελφός του» ἢ τὸν σημαίνουν αὐτονόητα

30. ΓΑΚ, Ὁθ. Ἐσωτ. Φ46.

31. ΓΑΚ, Ὁθ. Στρ. ΜΑ, Φ543. Τὴν αἴτηση Μαλάμου διαβίβασε τὴν ἴδια μέρα στὸ Ἐπ. Στρατιωτικῶν ὁ Ἀντισυνταγματάρχης Νικολὸς Τζαβέλας.

δίχως μικρόνομα. Κι ἔμως αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν πρωταρχηγὸ τῶν Μαλαμαίων, Γεώργιο Κολέτσου Μαλάμο ὑπασιιστὴ τοῦ Αὐγουστίνου Καποδίστρια, τὸν εἶδαμε ἐπανειλημμένα μετὰ τὸ 1836 ζωντανὸ καὶ ἀποκατεστημένο, ἐγὼ ὁ δεῦτερος τῶν Μαλαμαίων, ὁ Παναγιώτης, παρακαλεῖ γι' ἀποκατάσταση μ' ἄλλους Ἡπειροσουλιωτὲς καὶ τὸ 1840:

«Μεγαλειότατε!

Μὲ τρεμάμενα χεῖλη, ἀλλὰ μὲ θαρραλέαν ψυχὴν διὰ τὴν ἄκραν συγκατάθεσιν τῆς Β Σου εὐμενείας, τολμῶμεν νὰ ἐξαιτήσωμεν μετὰ θερμῶν δεήσεων τὴν διὰ τῆς Β. ἀντιλήψεως ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν μας.

Ἐλπίζομεν ἀδιστακτῶς ὅτι ἡ λαμπρὰ ἐκείνη ἐπίσημος ἡμέρα τῶν 25 Ἰανουαρίου, ἔμελλε νὰ χαροποιήσῃ τοὺς ὑποφαινομένους μὲ τὴν ἐπιδαφίλευσιν τῆς Β χάριτός Σας, ἀλλὰ μὴ τυχόντες τότε, τολμῶμεν νὰ καταφύγωμεν καὶ ἤδη ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Ἀνακτορικοῦ Σας Θρόνου.

Ὁμολογήσαμεν καὶ ὁμολογοῦμεν μετὰ συντετριμμένης καρδίας τὸ σφάλμα μας, εἰς τὸ ὅποιον ὑπέπεσαμεν ἀνοήτως ἀπὸ κακῆς εἰσηγήσεως, ἀλλ' ἐξ ἐκείνης τῆς ἐπαράτου ἐποχῆς ἡ τιμὴ διαγωγὴ τῶν ὑποφαινομένων εἶναι ἀληθὲς τεκμήριον τῆς ἀληθοῦς μετανοίας μας.

Δὲν νομίζομεν ποτέ, Μεγαλειότατε! διὰ στιγμιαίαν παράθεσιν νὰ ἀποκλεισθῇ διὰ παντός εἰς ἡμᾶς τοὺς δυστυχεῖς, ἡ ἐπιδαφίλευσις τῆς Β. χάριτός Σας. Ὅθεν καὶ ἐνθαρρυνόμενοι, προσπίπτομεν ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Ἀνακτορικοῦ Σας Θρόνου, ἐπικαλούμενοι μετὰ θερμῶν δεήσεων τὸ ἔλεος τῆς Β. εὐμενείας καὶ ἐλπιδοποιούμεθα ὅτι ἡ πατρικὴ πρόνοια τῆς Ἰ.Μ. δὲν θέλει ἀνεχθεῖ ποτέ νὰ χαθῶσι τόσαι οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι συνέτεινον μὲ ἀπείρους καμιάτους, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνας διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς Πατρίδος, αἵτινες καὶ ὑποσημειοῦνται μὲ ἐδαφιαίαν ὑπόκλησιν: Ἐν Ἀγρινίῳ τὴν 21 Ἀπριλίου 1840

Οἱ πιστοὶ ὑπήκοοι
Ἄποστόλης Ροκάς
Π. Χρηστίδης
Κωνσταντῖνος Ροκάς
Ἄπ. Καραμπίνης
Γιαννάκης Ζέρβας
Π. Μαλάμος
Θ. Μπαῖραχτάρης»³².

Ἐδκαιριακὰ δίνομε καὶ ἕνα ἄλλο δαίγμα ἰκεσιῶν γιὰ βασιλικὸ ἔλεος, προηγούμενο, τῶν περισσώτερων ἀπ' αὐτοὺς καὶ ἄλλων Ἡπειροσουλιωτῶν:

«Μεγαλειότατε!

Ἐγγνωμονοῦντες οἱ ἐντελῶς ὑποφαινομένοι πρὸς τὸν Ἰ.Β. Θρόνον Τῆς διὰ τὴν ὁποῖαν ἐχαρίσατο ἀμνηστίαν εἰς ἡμᾶς λογισθέντες τότε ὡς συμμετόχους τῆς ἐπαράτου λησταποστασίας, δὲν λείπομεν αἶροντες ἀενάως χεῖρας ἰκέτιδας πρὸς τὸν ὕψιστον διὰ τὴν συντήρησιν καὶ περιφύρησιν τῆς Α.Μ. ὑπὸ τῆς ὁποίας τὰς πτέρυγας καὶ τῆς αἰγίδος τοῦ Β. Διατάγματός Τῆς διάγοντες τότε ἀπολαμβάνομεν εἰρημικῶς τὰ ὅποια ἐπιδαφιλεῖ ἡ Βασιλικὴ καὶ πατρικὴ προπόιά Τῆς ἀγαθὰ, ὅτε ἡ κακόνιοι καὶ ἀχαριστία τινῶν ἀπονενομημένων ἀποπλανήσασα πολλοὺς τῆς εὐθείας ὁδοῦ κατόρθωσε δι' ἀπειλῶν καὶ μυρίων ἄλλων ἀθεμιτῶν μέσων νὰ ἀπατήσῃ καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς εἰλικρινοῦς ἡμῶν ψυχῆς καὶ συμπαραλάβῃ ἀντιλήπτορα τῶν ἀθεμιτῶν πράξεών τῆς, ἔνεκα τῶν ὁποίων ἐμείναμεν θύματα τῶν ἀγρίων παθῶν τῶν καὶ ὡς ἐκ τούτων καταδιωκόμενοι ἡμεῖς σήμερον κλαίομεν μὲ ἀπαρηγόρητον καρδίαν διὰ τὰς

32. ΓΑΚ, ὍΘ. Ἐσῶτ. Φ49, 21.4.1840. Ὁ Θ. Μπαῖραχτάρης εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ στὸ ἐπόμενο ἔγγραφο ὑπογράφει ὡς «Θ. Σπύρος», πρόκειται προφανῶς γι' ἀδερφὸ τοῦ γνωστοῦ Γιάννη Μπαῖραχτάρη.

ὁποίας ἀπολαύσαμεν τιμᾶς, θαυμούς καὶ εὐνοίαν παρὰ τῆς Α.Μ., τὰ ὁποῖα ἐξαγοράσαντες εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης με̄ χύσεις αἱμάτων καὶ πληγὰς ἀνιάτους, εὐηρεστήθη γὰ ἀναγνωρίση καὶ ἡ Α.Μ. μετὰ τὴν ἀφιξίν Τῆς εἰς τὴν πατρίδα Τῆς Ἑλλάδα.

Προστρέχοντες ὄθεν οἱ ὑποφαινόμενοι καὶ ἐπικαλούμενοι τὸ ἔλεος τῆς Βασιλικῆς ἐπιεικείας Τῆς καθικετούμεν θερμῶς τὴν Α.Μ. ὅπως εὐαιρεστηθεῖσα ἐπιβλέψη πάλιν εὐνοϊκῶς εἰς τοὺς ὑποφαινόμενους πιστοὺς καὶ ἀφωσιωμένους εἰς τὸν Υ.Β. Ὁρόγον Τῆς, δυνηθῶν γὰ ζήσουν τοῦ λοιποῦ μεταξὺ τῶν συναγωνιστῶν των με̄ τὰς πλουαρίθιμους οἰκογενείας των, ἐπικαλοῦντες τὸν ὕψιστον ὑπὲρ τῆς μακροβιώσεώς Τῆς.

Εὐέλπιδες εἰς τὴν Βασιλικὴν ἐπιεικείαν καὶ φιλανθρωπίαν τῆς Α.Μ., ἥτις δὲν θέλει θεωρήσει με̄ ὄμμα ἀδιάφορον τὴν με̄ συντετριμμένην καρδίαν ταύτην αἰτησίην μας, λαμβάνομεν τὴν τόλμην γὰ ὑποσημειωθῶμεν με̄ τὸ θαυτάτον καὶ ὑποκλινέστατον σέβας.

Ἐν Ἀγρινίῳ τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1837.

Τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος
εὐπειθέστατοι καὶ πιστότατοι ὑπήκοοι
Νάστας Ζέρβας
Θ. Σπύρος
Ἰωάννης Νικολάου
Γιωργάκης Κώστας
Γιαννάκης Ζέρβας
Κιτζάκης Πάνου
Ἀποστόλης Ροκάς
Ἀποστόλης Καραμπίνας
Π. Χρηστίδης
Θανάσης Κρικοχωρίτης
Κωνσταντῆς Β. Ροκάς»²³.

Παρατηρητέο τώρα ὅτι ὁ Ὀθωνας, πού δείχγεται μέχρι τὸ 1840 ἀνελέητος στοὺς ἀμνηστευμένους ἀπὸ τὸν ἴδιο ἐπαναστάτες, ἐλεεῖ γρήγορα τὸν πρῶτο τῶν Μαλαμαίων, τὸ Γιῶργο, πού τὸν στιγμάτισε ἐπίσημα καὶ τὸν ἀποκήρυξε στὰ δύο πρῶτα ἀμνηστευτικὰ διατάγματα τῆς 16) 28-2-1836 καὶ 28-4) 10-5-1836, καὶ μόλις με̄ τὸ τρίτο σχετικὸ διάταγμα τῆς 20-5) 1-6-1837 ἀμνηστεύει αὐτόν³⁴. Τί τέλος πάντων συνέβη;

Ἀπόσα γνωρίσαμε, μπορούμε βάσιμα γὰ δεχτοῦμε ὅτι ἀπὸ τοὺς τέσσερες γνωστοὺς ἢ σημαντικοὺς Μαλαμαίους, μόνο ὁ 4ος στὴ σειρά, ὁ Γιάννος, φονεύθηκε στὸ Θεριακίσι. Ὁ τρίτος, ὁ Κώστας, μπορεῖ γὰ ἔλαβε μέρος σὲ κείνη τὴ μάχη, πλὴν δὲ φονεύθηκε. Οἱ δύο πρῶτοι, ὄχι μόνο δὲ φονεύθηκαν στὸ Θεριακίσι, ὅπως διαδόθηκε, ἀλλ' οὔτε καὶ παραδρέθησαν ἐκεῖ. Γιὰ τὸν δεῦτερο, τὸν Παναγιώτη, δὲν ἔχομε πιά πρόβλημα. Μολογοῦσε σ' ὄλες τίς ἀναφορές του στὸν Ὀθωνα τὸ «σφάλμα» του καὶ ἐκλιπαροῦσε ἔλεος, πού δὲ τοῦ διγόταν, ὅπως δὲ διγόταν σὲ τόσους ἄλλους ὁμοιοπαθεῖς του. Συνεπῶς τὸ αἶνιγμα παραμένει ἀναφορικὰ με̄ τὸν πρωταρχηγὸ τῶν Μαλαμαίων, τὸ Γιῶργο, πού ἀποφεύγει γὰ πει πῶς ἔχουν τὰ πράγματα σχετικὰ μ' αὐτόν τὸ 1836. Μόνο στὴν 3ῃ ἐπιστολῇ του στὸν Ὀθωνα θίγει ἀόριστα τὸ ζήτημα ἀπλῶς

33. ΓΑΚ, Ὁθ. Στρ. ΜΚ, Φ23. Ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἀρνητικὴ ἀπόφαση τοῦ Σμάλτς ἀπὸ 4.1.1838: «...Ἐπειδὴ ἡ Α.Μ. δὲν ἐνέκρινε διαφόρους ἄλλας τοιαύτης φύσεως προτάσεις μας γενομένης ὑπὲρ ἄλλων, εὐαιρεστηθεῖσα γὰ ἐκφράση ὅτι μετὰ παρέλευσιν καιροῦ, καὶ ὅταν ἀποδειχθῇ ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἐμετανόησαν ἔργῳ καὶ λόγῳ, τότε μόνον δύνανται γὰ ἐπιτύχωσιν τῆς Β. Α. χάριτος...».

34. Ἐφημερίς Κυβερνήσεως, 17.2.1836 σ. 17, 23.2.1836 σ. 23, 12.5.1836 σ. 78 καὶ 20.5.1837. σ. 77.

για να επικαλεστεί μαρτυρίες των Τζαβέλα και Ἀλμείδα, πού όμως δὲ μᾶς τίς γνωρίζει οὔτε κι ἀπ' ἄλλου τίς γνωρίζομε.

Ὡστόσο γνωρίζομε ἀρκετά, ὥστε νὰ μὴν ἔχομε καμιὰ ἀμφιβολία ὅτι ὁ πρωτο-Μαλάμος Γιώργος πρωτοστάτησε σὰν ἐπαναστάτης τὸ 1836 καὶ μὲ τὴν ιδιότητά του αὐτὴ ἔχει συνυπογράψει μὲ τοὺς Δημοτσέλιο, Πεσλῆ, Ν. Στράτο κ.ἄ. ἐπιστολὴν γιὰ τὸ Τζαβέλα τὴν 3-3-1836. Ὁ Μακρῆς τὸν φέρνει νὰ ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τὴν 4-3-1836. Πιθανότητα τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἦρθε σὲ κρυφὴ συνεννόηση μὲ τὸ Τζαβέλα καὶ παραδόθηκε σ' αὐτόν. Τὸ προσκύνημα τοῦ κρατήθηκε αὐστηρὰ μυστικό, ἐπειδὴ ὡς νομικὰ ἄτυπο, ἀν μαθαινόταν, θὰ σήμαινε θάνατο γιὰ τὸν ἀποκηρυγμένο καὶ μὴ ἀμνηστευμένο Μαλάμο, ὅπως ἀκριβῶς καὶ γιὰ τοὺς Τσέλιο, Ζέρβα, Πεσλῆ καὶ Καινούργιο.

Προφανῶς ὁ Τζαβέλας θέλησε συγκαλύπτοντας τὴν πραγματικότητα νὰ γλυτώσει μὲ κάθε τρόπο τὸ συμπατριώτη του καὶ δμόφρονά του νάπα Παλάμο, ἐνῶ ὁ Μακρῆς, πού ἐπίσης γινώριζε τὸ μυστικό, μπῆκε στὸ παιγνίδι μ' ἀντάλλαγμα, τόσο τὸ γλυτωμὸ συντρόφων του, ὅπως λ.χ. τοῦ Κ. Λιάλιου κ.ἄ., ὅσο καὶ τὴν προσωπικὴ του συγκάλυψη καὶ προώθηση. Ἐξηγῶ ἐδῶ ὅτι ὁ Ζυγιώτης πρωταρχηγὸς εἶχε συμβῆλθει ἔνοργα μὲ τὴν ἐπανάσταση καὶ πιθανότατα σύμφωνος ἀρχικὰ μ' αὐτὴ ἦταν καὶ ὁ Τζαβέλας, ἄλλο ἀν μετὰ ἄλλαξαν γνώμη. Ἐπλάσαν λοιπὸν τὸ μῦθο πὼς τὸ Φλεβάρη τοῦ 1836 π' ἀναψε ἡ ἔγερση κείνη ὁ Μαλάμος θρυσκόταν τάχα μ' ἄδεια στὴν Ἀθήνα καὶ μὲ τὸ γυρισμὸ του στὴν Αἰτωλία θάρσσε δῆθεν τοὺς ἐπαναστάτες σὰν πιστὸς βασιλικός. Πιθανῶς σύμφωνος σ' αὐτὸ θᾶταν, ἔχι μόνον ὁ Ἀλμείδας, ἀλλὰ καὶ ὁ Ροῦσος, ἀν μὴ καὶ ἄλλος πῶς πάνω. Τοῦτο τὸ ὑποθέτομε ἀπὸ ἐκδηλῆ ἔνδειξη κατάλογου τῆς 3ης Τετραρχίας Μακρῆ, ὅπου οἱ ἄλλοι Μαλαμαῖοι (Παναγιώτης καὶ Κώστας, ἀκόμα καὶ ὁ σκοτωμένος Γιάννος) σημειώνονται ὡς «λιποτάκται μὲ τοὺς ἀποστάτας», ἐνῶ: «Γεώργιος Μαλάμος, μὲ διαταγὴν ἀνώτερον κατετάχθη εἰς τὴν Τετραρχίαν Μεσολογίου»³⁵.

Μ' ἄλλα λόγια ἡ λύση τοῦ αἰνίγματος γιὰ τὸ Γιώργο Μαλάμο βρίσκεται στὴ συμπαιγνία Τζαβέλα - Μακρῆ κ.ἄ., πού ἐκμεταλλεύτηκαν σφαλερῆς διαδόσεις ὅτι τάχα φονεύθηκε στὸ Θεριακίσι καὶ συντήρησαν τὸ παραμῦθι αὐτό, ὥστε ἄλλοι νὰ τὸν θεωροῦν φονεμένο καὶ ἄλλοι πὼς «δὲν μετέσχε τῆς στάσεως», ἐνῶ εἶναι παραπάνω ἀπὸ βέβαιο πὼς ὅλοι οἱ Μαλαμαῖοι ἐπαναστάτησαν τὸ 1836, ἐνῶ ὁ πρωτο-Μαλάμος ὑπῆρξε καὶ πρωτεπαναστάτης. Καὶ πάντως τὰ ὡς ἄνω τόσα μπερδέματα, καθιστοῦν θαρρῶ πολὺ ἀντιληπτὸ τὸ πόσο δύσκολα βγαίνει κάποτε ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια.

ΠΑΝΟΥ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑ

Ο ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΓΕΡΒΑΣΙΟΣ ΩΡΟΛΟΓΑΣ*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 1911 — Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΓΕΡΒΑΣΙΟΥ — ΤΟΜΕΑΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ — ΓΕΝΙ- ΚΕΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Στὰ τέλη τοῦ Γενάρη τοῦ 1911 ἡ τότε χριστιανικὴ κοινότητα τῶν Γιαννίνων ὀδηγεῖται σὲ ἐκλογές γιὰ τὴν ἀνάδειξη νέας ἐφοροεπιτροπείας καὶ Δημογεροντίας, ἐπειδὴ ἡ περίοδος τῶν παλαιῶν κοινοτικῶν σωματείων εἶχε λήξει ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1910¹.

Στὶς ἐκλογές τοῦ Γενάρη τοῦ 1911 ἔλαβαν μέρος τρία κόμματα² ποὺ στὴν οὐσία ἦταν δύο, ἀφοῦ τὸ τρίτο κόμμα τὸ Ἄνεξαρτήτο, ποὺ εἶχε ἡγέτη του τὸ γιατρό Στέφανο Σαλαμάγκα³, σχηματίστηκε ἀπὸ ἀποστάτες τῶν δύο παραδοσιακῶν κομμάτων τῆς Κόσσας καὶ τῆς Βλιώρας καὶ εἶχε στὴ σύνθεσή του δύο νέα πρόσωπα, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἔπαιρναν μέρος σὲ ἐκλογικὴ μάχη⁴.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 493

1. Βλ. τὸ ἄρθρο 3 τοῦ κανονισμοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ 1908, ἀρχειο Πάνου Τζιόβα, ὅπου ρητὰ ἀναφέρεται: «Ἡ ἐφοροεπιτροπεία ἐκλέγεται κατὰ διετίαν ὑπὸ τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν κοινότητα μελῶν καὶ ἐχόντων τὰ ὑπὸ τοῦ παρόντος κανονισμοῦ ὀριζόμενα προσόντα».
2. Βλ. Δημ. Σαλαμάγκα, Ἡ Κόσσα καὶ ἡ Βλιώρα, Γιάννινα 1958, σ. 27 κ.έ., ὅπου παρουσιάζονται καὶ τὰ τρία ψηφοδέλτια ποὺ ἔλαβαν μέρος στὴν ἐκλογικὴ μάχη τοῦ 1911.
3. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀνεξαρτήτων γιατρός Στέφανος Σαλαμάγκας εἶχε ιδρύσει μετὰ τὴν παταγώδη ἀποτυχία τοῦ λαϊκοῦ κόμματος τῆς Βλιώρας τοῦ 1909 τὴ θρησκευτικὴ ἀδελφότητα Θεοτόκος. Καταστατικὸ τῆς ἀδελφότητος βρίσκεται στὸ ἀρχειο τοῦ συγγραφέα. Τὸ πρωτότυπο τὸ κατέχει ὁ κ. Φωτόπουλος. Σύντομα βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν Στέφανο Σαλαμάγκα βλ. περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἔστια τ. 2 (1953) σ. 211 καὶ Δημ. Σαλαμάγκα, Ὁ Νεομάρτυρας Ἅγιος Γεώργιος Ἰωαννίνων, Συναξαρι, Ἀθήνα 1954, σ. 220.
4. Βλ. Δημ. Σαλαμάγκα, ὁ.π., σ. 28, ὅπου δημοσιεύεται καὶ ἡ παρακάτω ἰδρυτικὴ προκήρυξη τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἀνεξαρτήτων Στεφάνου Σαλαμάγκα: «Συμπολίται: Ἡ κρίσιμος στιγμὴ ἐπλησίασε· τὰ ψηφοδέλτια τῶν δύο κομμάτων εἶναι ἔτοιμα, ἀλλὰ ἀτυχῶς, εἰς οὐδὲν ἕξ αὐτῶν συνδυάζεται ἡ ἀρμοδιότης μετὰ τῆς ἔξασφαλίσεως τῶν δικαίων τῆς πόλεως καὶ τῶν πτωχῶν. Διὰ τοῦτο, μὴ δυνθῆεις νὰ ἔλθω εἰς τελείαν συνεννόησιν μετ' οὐδενός, θέτω σήμερον ὑπὸ τὴν κρίσιν ὑμῶν, τὸ ἰδιαίτερόν μου ψηφοδέλιον, ἐν ᾧ ἐφρόντισα νὰ περιλάβω πρόσωπα, φέροντα ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἰκανότητα ὅπως ἐφαρμόσωσι ἐν πρόγραμμά, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν θέλησιν ὅπως ἐξυψώσωσι τὸ γόητρον τῆς πόλεως καὶ ἀνακουφίσωσι τοὺς πτωχοὺς. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα πρόσωπα, λίαν κατάλληλα, ἀλλὰ ἔδωκα τὴν προτίμησιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ μὴ ὑπηρετήσαντα μέχρι τοῦδε τὴν πατρίδα».

Ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν δικαιούχων πολιτῶν τῆς πόλης τῶν Γιαννίνων⁵ συνήλθε στὰ τέλη τοῦ Γενάρη τοῦ 1911 στὴν αἴθουσα τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς μὲ πρόεδρο τὸ Μητροπολίτη Γερβάσιο, ποὺ ἀπευθυνόμενος στὸ ἀκροατήριον, πρὶν ἀπὸ τὴν ψηφοφορία, τόνισε ιδιαίτερα τὴν ἀξία τῆς ψήφου μὲ τὰ παρακάτω λόγια: «Εἶνε ἱερὰ καὶ ὁσία ἡ ψήφος ὑμῶν. Δι' αὐτῆς θὰ συντελέσητε ἕκαστος τὸ καθ' ἑαυτὸν ἢ εἰς τὴν πρόοδον ἢ εἰς τὴν κατάπτωσιν καὶ εὐτέλειαν τῶν εὐαγῶν καθιδρυμάτων. Ἐκαστος, ὡς ἄνθρωπος, ὄν τοῦτέστι λογικὸν καὶ ἐλεύθερον, νὰ σταθμίση δέον καλῶς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα καὶ μόνον τοῦ συμφέροντος τῆς πατρίδος ὑπεραμυνόμενος καὶ μὴ εἰς πρόσωπα καὶ χαμαιζήλα πάθη, δουλείων, δέον, λέγομεν, διὰ τῆς ψήφου του ν' ἀναδείξῃ τοὺς ὄντως ἀξίους καὶ ἂν ἔτι τυγχάνουσιν ὄντες οἱ ἀσπονδότεροι τῶν ἐχθρῶν του»⁶.

Οἱ κοινοτικὲς ἐκλογές τοῦ 1911, οἱ τελευταῖες τῆς Τουρκοκρατίας, ἔγιναν μὲ παραδειγματικὴ τάξιν καὶ ἡ λαϊκὴ ψήφος ἔδωσε τὴ νίκη στὸ Ἀνεξάρτητον κόμμα, ποὺ κυβέρνησε τὴν κοινότητα δύο χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσίν της⁷.

Ἀπευθυνόμενος ὁ Γερβάσιος, ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ προέδρου τῆς ἐφοροεπιτροπείας⁸, στοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ λαοῦ, στὴ πρώτη συνεδρία τοῦ κοινοτικοῦ αὐτοῦ σωματοείου, τόνισε τὰ ἑξῆς: «Χαίρομεν καὶ ἀγαλλόμεθα διότι περιστοιχούμεθα ὑπὸ ἀνδρῶν ὧν ἐγνωσμένη τυγχάνει ἡ φιλοπατρία καὶ φιλογένεια καὶ ὁ ὑπὲρ εὐδωσῶς τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων ἀπλετος καὶ ἀκράτητος ἔρως. Τὰ πολύτιμα ταῦτα ἐφόδια ἔχοντες, ἀγαπητοὶ πάνοπλοι κατέρχεσθε εἰς τὸν ἀγῶνα εἰς ὃν ἡ φωνὴ τῆς Πατρίδος καὶ ἡ ψήφος τοῦ λαοῦ ἐκάλεσεν ὑμᾶς. Συγχαίροντες ὑμῖν ἐπὶ τῇ οὕτως πανδήμως ἐκλογικῇ ἐκτιμῆσει, τρέφομεν τὴν ἐδραϊάν πεποίθησιν ὅτι μετ' ἀγαστῆς ἐκάστοτε προθυμίας θέλετε ἐπιτελεῖν τὸ ἀνατεθὲν ἡμῖν ἱερὸν καθήκον ἐπ' ἀγαθῶν καὶ ὠφελείᾳ τῶν ἱερῶν καθιδρυμάτων ἐν οἷς ἐμπερικλείεται ὅτι τιμαλφές καὶ ἱερὸν τῆς πατρίδος ἐγκρύπτεται, δηλονότι αὐτὴ αἴτη ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδιά τῆς κοινότητος»⁹. «Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη ἐκεῖ καὶ μενέτω» εἶπεν ὁ μέγας τῶν ἔθνων ἀπόστολος τοῦτο ἐπαναλαμβάνοντες ὑμῖν καὶ ἡμεῖς σήμερον προτροπόμεθα πάντας ἐν ὀνόματι τῆς ἀγίας ἡμῶν ἐκκλησίας καὶ τοῦ πολυπαθοῦς ἔθνους, ὅπως πᾶσαν ἄλλην ἰδέαν κατὰ μέρος τεθέμενοι, ἐν καὶ μόνον τοῦτο φρονεῖτε καὶ μία μεταξὺ ὑμῶν ὑπαρξάτω ἄμιλλά της τίνα νὰ ὑπερβάλλῃ ἐν τῇ διαπράξει τοῦ καθήκοντος, ὅπως εἰπρόσωποι τὸν προσήκοντα χρόνον παραστήτε, ὅτε λόγον ἀποδώσητε τῶν ὑμῖν πεπραγμένων ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι οἱ ἐκλογεῖς θὰ παρακολουθῶσιν ὑμᾶς μακροθὲν, προσέχετε δὲ μήπως ἐκπέσητε ἐν τῇ λαϊκῇ συνειδήσει, ἥτις ὡς ὄλον λαμβανομένη εἶνε ὡς τὰ πολλὰ ἀψευδῆς καὶ ἔλλογος ἢ ἑταινέτης ἢ κατήγορος ἢ δὲ Ἁγία Γραφὴ εἶπεν «ὁ σπείρων φραῦλα θερίσῃ κακὰ» εἰ βούλει τέκνον, καλῶς ἀκούειν, μάθε καλῶς λέγειν, πειρῶ καλῶς πράττειν καὶ οὕτω καρπώσει τὸ καλῶς ἀκούειν, μέλημα τοίνυν ὑμῶν ἔστω ἡ μελέτη ἢ ἐνδελεχῆς τοῦ κανονισμοῦ καὶ ἡ συνωδῶ τούτω καὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν ἱερῶν

5. Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρον 13 τοῦ κανονισμοῦ τῆς πόλης καὶ τῆς ἐπαρχίας τοῦ 1908 «Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὀλομελείας τῶν δικαιούχων πολιτῶν» ἔχει ὅμως κῦρος καὶ νομιμότητα ἐὰν ἐν αὐτῇ παρίστανται οἱ ἡμῖς τῶν δικαιούχων πολιτῶν πλέον τοῦ ἑνός».
6. Βλ. Ἐφημερίδα «Ἡπειρος» φύλλο τῆς 30-1-1911, ὅπου δημοσιεύεται ὁλόκληρος ὁ λόγος τοῦ Γερβασίου πρὸς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν.
7. Βλ. Δημ. Σαλαμάγκα, ὁ.π., σ. 29. Ὁ συγγραφεὴς σημειώνει ὅτι «αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ τελευταῖον ψηφοδέλτιο τῆς Τουρκοκρατίας, ποὺ καὶ ἐπεκράτησε ἀπόλυτα. Μετὰ δύο ἀκριβῶς χρόνια, τὰ Γιάννινα γινόταν ἐλεύθερα καὶ τὰ Κοινοτικά μας πῆραν ἄλλο πλέον δρόμον».
8. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, Ἡ λύσις τοῦ προνομακοῦ ζητήματος στὰ 1701, περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἐστία, τ. 29 (1981), σ. 387 κ.ἑ.

ἡμῶν καθιδρυμάτων· «ἐν ἧ μὲν ἂν πόλει ἀρχόμενος ἦ καὶ ἄκυρος ὁ νόμος, φθορὰ ὄρω τῇ τοιαύτῃ ἐτοίμην οὖσαν· ἐν ἧ δὲ ἂν δεσπότης τῶν ἀρχόντων, οἱ δὲ ἀρχοντες δοῦλοι τοῦ νόμου, σωτηρίαν καὶ πανθ' ὅσα θεοὶ πόλεσιν ἔδωσαν ἀγαθὰ γιγνόμενα καθορᾶ· βουλευέσθε μὲν πάντοτε περὶ τῶν κριεπτόνων, ἀλλ' ἔχετε πάντοτε ἐν νῶ «ὅτι τὸ καλὸν οὐκ ἔστι καλόν, ἂν μὴ καλῶς γένηται καὶ ὅτι οἱ πόνοι γεννώσι δόξαν καὶ κάματοι στεφάνους» ἀποφεύγετε τὰς ἀντεγκλήσεις, χαρακτηρίζετω δὲ τὰς ἡμετέρας συνεδριάσεις τάξις καὶ εὐπρέπεια, τιμῶσα τὸ ἡμέτερον σωματεῖον· μηδεὶς ἐχέτω τὸν ἐγωϊσμὸν νὰ λαμβάνῃ ἀμέσως σάρκα καὶ ὅσα, ὅτι ἂν αὐτὸς φρονῇ καὶ ἐγκρίνῃ ἀλλ' ἀποδεχέσθω εὐλαβῶς πᾶν ὅτι ἡ ὀλομέλεια ἐν πλειονότητι ἀποφαίνεται ἔχων ὑπ' ὄψει ὅτι πάντες ἄγονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα αἰσθημάτων ἀγάπης, ἧς οὐδελώποτέ τις ἐχέτω τὴν γελοῖαν φαντασίαν ὅτι κατέχει τὸ μονοπώλιον μηδαμῶς ἐλαφρᾶ τῇ καρδίᾳ κατακρίνωμεν τοὺς προγενεστέρους ἀλλὰ τοῦτο μόνον δι' ἔργων δειξώμεν καὶ ὡς οἱ τῶν Σπαρτιατῶν παῖδες ὑπερηφάνως κηρύξωμεν ὅτι «ἄμμεν ἐσόμεθα πολλῶν κάρρονες» Εἶπε ὁ Κύριος ὁ Θεὸς καθοδηγεῖ τὰ διαθήματα ἡμῶν εἰς πᾶν ἀγαθόν. Γένοιτο»⁹.

Ἐκ μέρους τῆς ἐφοροεπιτροπείας ἀπάντησε στὸν πρόεδρο ὁ δικηγόρος Ἀθανάσιος Στούπης καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα ὅτι τὰ ἐκλεγμένα ἀπὸ τῆ λαϊκῆ ψήφου σωματεῖα θὰ ἀνταποκριθῶν στὶς προσδοκίαις τῶν ἐκλογέων καθὼς καὶ στὶς ἀνάγκες τῆς Πατρίδας καὶ τῆς κοινότητος¹⁰.

Ἡ πόλη τῶν Γιαννίνων, μεγάλο πνευματικὸ κέντρο στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, διέθετε τὴν ἐποχὴ τοῦ Γερβασίου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίφημη Ζωσιμαία Σχολὴ πού ἦταν ἀναγνωρισμένο Γυμνάσιο ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας¹¹, τρία Παρθεναγωγεῖα¹² καὶ τέσσερα δημοτικὰ σχολεῖα¹³, πού τὰ διοικούσε ἡ ἐφορία τῶν ἐκπαιδευτηρίων μὲ πρόεδρο τὸν Μητροπολίτη¹⁴.

Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ παιδεία πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Γερβασίου εἶχε ἀναπτυχθεῖ πολὺ, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν πάει νὰ πεῖ πῶς δὲν εἶχε καὶ τὶς ἀδυναμίες της. Ἡ ἐπαρχία ἦταν ἀρκετὰ μεγάλῃ καὶ ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν δὲν μποροῦσε νὰ στεγαστεῖ ἀνετα στὸ κεντρικὸ δυναμικὸ πού ὑπῆρχε. Αὐτὴ ἡ ἀνάγκη ἀρχισε νὰ βάξει σὲ σκέψεις τὴν ἐφορία ἀπὸ τὰ 1911 καὶ μετὰ, γιὰ τὴν ἀνάγκη ἀπὸ τότε τὸ πρόβλημα ἀπαιτοῦσε ἄμεση λύση. Μὲ κίνητρο τὴν κατάστασι αὐτὴ στὶς 17 τοῦ Αὐγού-

9. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, βιβλίον ἐτῶν 1910—1916, σ. 314—315, ἀριθ. 909 παρ. 1.
10. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ὁ.π., σ. 315 ἀριθ. 909.
11. Στὰ 1860 ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας ἀναγνώρισε τὴ Ζωσιμαία Σχολὴ «διὰ τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν αὐτῆς καὶ τὴν ἀρίστην κατάρτισίν των» ὡς ἰσότιμη μὲ τὰ Γυμνάσια τοῦ ἐλευθέρου κράτους. Βλ. Δημ. Β. Σιωμόπουλου, Ἠπειρωτικά, Ἰωάννινα 1975, σ. 130 κ.έ.
12. Γιὰ τὰ τρία Παρθεναγωγεῖα τῆς πόλης γενικὰ βλ. Γεωργίου Ἀθ. Οἰκονόμου, Ἱστορία τῶν τριῶν Ἐλισαβετινῶν Παρθεναγωγείων τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἔзд. περιοδικοῦ Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας Ἰωαννίνων, Ἰωάννινα 1957.
13. Βλ. Ἰωάννου Λαμπρίδη, Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα, τόμος 2ος, ἐκδόσεις ΕΗΜ, Ἰωάννινα 1971, σ. 63 κ.έ.
14. Βλ. τὸ ἄρθρο 32 τοῦ κανονικοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας τοῦ 1908 (ἀρχεῖο συγγραφέα) πού ρητὰ γράφει: «Ἡ ἐφορεία, ὡς διοικητικὸν καὶ ἐποπτικὸν σῶμα ἐπὶ τῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐνεργεῖ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου του ἀνεξαρτήτως πάσης ἐπεμβάσεως τῆς ἐπιτροπείας».

στου τοῦ 1911 συνέρχεται ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς πόλης καὶ τῆς ἐπαρχίας¹⁵ καὶ ἐγκρίνει τὴν παρακάτω πρόταση τοῦ Μητροπολίτη Γερβασίου:

«Νὰ συστηθῶσι δύο διδασκαλεῖα, ἀρρένων καὶ θηλέων, τῶν μὲν ἀρρένων ὡς παραρτήματος τοῦ Γυμνασίου μονοετοῦς, τῶν δὲ θηλέων διετοῦς ὧν τὴν διοργάνωσιν ἀνέλαβεν ὁ ἐλλόγιμος καὶ διακρηπῆς συμπατριώτης κ. Ἀναστάσιος Σακελλαρίου καὶ πρὸς σύστασιν τοῦ ὁποίου θὰ βοηθήσῃ ἡμῖν καὶ ὁ Ἡπειρωτικὸς Σύλλογος, ὡς θὰ ἴδητε ἐκ γράμματος ἀναγνωσθησομένου· μεγίστην ὑπηρεσίαν θὰ προσφέρῃ εἰς ὅλην τὴν Ἡπειρον ἢ ἴδρυσις τῶν διδασκαλείων καθόσον αἱ κοινότητες θὰ εὐρίσκωσι προχείρως καλῶς καταρτισμένους καὶ μὲ μικρότερον μισθὸν διδασκαλιστὰς καὶ διδασκαλίσσας ὧν ἀπόλυτον ἀνάγκην ἔχουσι»¹⁶.

Ἀκόμη γὰρ νὰ προστατευτῆ ἡ νεολαία τῶν χωριῶν καὶ γὰρ νὰ μπορέσει νὰ σπουδάσει πρὸ οἰκονομικά, στὴν αὐτὴ συνεδρία τῆς ἀντιπροσωπείας, ὁ Γερβάσιος πρότεινε τὴν ἴδρυση οἰκοτροφείου καὶ τόνισε ὅτι «ἡ ἀνάγκη αὕτη εἶναι ἐπείγουσα καθόσον θὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς μαθητὰς τῆς ἐν χανίοις διαμονῆς καὶ πολὺ θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νεότητος, ἥτις ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας ὅτι ἐκ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας ἀποκομοῖζι ἐκ τῆς σχολῆς ἀπόλλυσιν ἐν τοῖς χανίοις, οὐδεμιᾶς οὐδαμιόθεν τυγχάνουσα ἐπιτηρήσεως καὶ ἐπιβλέψεως»¹⁷.

Γιὰ νὰ ἀντιμετωπιστοῦν οἱ ἀνάγκες οἱ καθημερινῆς τόσο γιὰ τὴ συντήρηση τῶν φτωχῶν μαθητῶν ὅσο καὶ γιὰ τὴν καλύτερη λειτουργία τῶν σχολείων, γιὰ πρώτη φορὰ, τουλάχιστο στὰ Γιάννινα, προτείνει ὁ Γερβάσιος νὰ ἐφαρμοστῆ «καὶ παρ' ἡμῖν τὸ σύστημα τῶν εἰσιτηρίων, ἵνα οἱ δυνάμενοι πληρώσωσι ποσὸν τι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων των· οἱ ἀπανταχοῦ εὐεργέται εὐεργετοῦντες ἔχουσι ἐν νῷ καὶ ἐπ' ὄψιν τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀδυνάτους· εἶνε δὲ ἀνάξιον ἀνδρὸς πλουσίου καὶ ὀπωσθήποτε εὐποροῦντος καὶ σεβομένου ἑαυτὸν νὰ καταδέχῃται νὰ εὐεργετῆται ὡς πτωχός»¹⁸.

Ὅλες οἱ παραπάνω προτάσεις τοῦ Γερβασίου ἔγιναν δεκτῆς ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῆς ἀντιπροσωπείας καὶ ἐγκρίθηκε γιὰ τὸ οἰκοτροφεῖο ἡ σύσταση πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐκλέχθησιν ἀπὸ τὰ παρόντα μέλη τοῦ σωματείου γιὰ τίς περαιτέρω ἐνέργειες¹⁹.

Ὅλα τὰ διδακτικὰ βιβλία, τὰ προγράμματα ἐργασίας, ὁ διορισμὸς τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν δασκάλων γίνονται ἀπὸ τὴν ἐφορία τῶν ἐκπ)ρίων πρὸς συνεδρία-

15. Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 15 τοῦ κανονισμοῦ τῆς πόλης καὶ τῆς ἐπαρχίας τοῦ 1908 «ὁσάκις πρόκειται περὶ ἐκτάκτου ζητήματος μὴ προβλεπομένου ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ καὶ μὴ ὑπαγομένου εἰς τὴν δικαιοδοσίαν μόνης τῆς ἐφοροεπιτροπείας, τότε προσκλήσει τῆς Α.Σ. τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ νομίμου αὐτοῦ ἀντιπροσώπου συνέρχονται εἰς κοινὴν συνεδρίαν ἢ Ἐνιαία Δημογεροντία, τὸ Μ. Ε. δικαστήριον καὶ ἡ ἐφοροεπιτροπεία ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ, ὁπότε ἀντιπροσωπεύουσι τὴν τε Κοινότητα Ἰωαννίνων καὶ τὴν ὅλην ἐπαρχίαν».

16. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, Ἡ Ἐνιαία Δημογεροντία Ἰωαννίνων, περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, ἔτος 1979, τ. 27, σ. 200.

17. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, ὁ.π., σ. 201.

18. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, ὁ.π., σ. 201.

19. Τὴν πενταμελῆ ἐπιτροπὴ, πρὸς κυκλοφόρησιν ἐγκύκλιου μὲ τοὺς ὅρους τῆς πρόσληψης καὶ μὲ τίς διατάξεις ἐσωτερικῆς λειτουργίας τοῦ οἰκοτροφείου, τὴν ἀποτελέσαν οἱ κ.κ. Δάνος, Τζέτζος, Στούπης, Μίσσιος καὶ Γκλίνας, μὲ πρόεδρο τὸν Μητροπολίτη Γερβάσιο. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, ὁ.π., σ. 201 κ. ἐ.

ζε ιδιαίτερα ἀπὸ τὴν ὀλομέλεια τῆς ἐφοροεπιτροπείας ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ κατὰ καιροῦς Μητροπολίτη²⁰.

Γιὰ τὰ διδασκικά βιβλία εἰδικὰ ἡ ἐφορία ἔπρεπε νὰ ἔχει ὑπόψη τῆς τόσο τῆ γνώμη τοῦ συλλόγου τῶν δασκάλων καὶ τῶν καθηγητῶν, ὅσο καὶ τὴν ἔγκρισή τῆς ἀπὸ τὸν ἐκπαιδευτικὸ σύμβουλο Σακελλαρίου καὶ ὕστερα ἔπαιρνε τὴν τελικὴ ἀπόφαση. Στὴν οὐσία ἡ πρόταση τῶν δασκάλων καὶ τῶν καθηγητῶν καὶ ἡ ἔγκρισή τῆς ἀπὸ τὸν Σακελλαρίου εἶχαν κάποια ἀξία. Καὶ ἡ ἀξία αὐτὴ ἐντοπίζεται στὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐφορία πρὶν ἀποφασίσαι τελικὰ ζητοῦσε τὶς γνώμεις τῶν ἀρμοδίων²¹.

Ὅσὸσο τὸ πρόβλημα τῆς προμήθειας τῶν διδασκτικῶν βιβλίων ἔμενε πάντα ὀξὺ καὶ εἰδικὰ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση, ἂν καὶ ἔγιναν πολλὲς ἐνδιαφέρουσες ἐνέργειες ἀπὸ τὰ τότε κοινοτικά σωματεῖα. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξιν τοῦ πρώτου Βαλκανικοῦ πολέμου (1912—1913), τὸ Τουρκικὸ νόμισμα, πὺν μὲ αὐτὸ γίνονταν οἱ πάσης φύσεως συναλλαγές²², ἄρχισε νὰ βουλιάζει μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργήσῃ ἐν τῇ ἀγορᾷ μεγάλη κρίση. Εἰδικὰ ἡ κατάστασις τοῦ Ταμείου τῶν ἐλεῶν ἦταν πολὺ ἀπελπιστικὴ, γιὰτὶ οἱ ὑποχρεώσεις του ἦταν μεγάλες καὶ ἄμεσες, μὲ πρώτη καὶ κύρια τὴν μέρημα γιὰ τὴν ὀμαλὴ λειτουργία τῶν ἐκπ)ρίων. Ἡ ἀνατίμησις τοῦ Τουρκικοῦ νομίσματος ἔφερε γενικὴ ἀναστάτωση στὸ ἐμπόριο, γιὰτὶ ἄρχισε τὸ ἀπότομο ἀνέβασμα τῶν τιμῶν. Μ' αὐτὰ τὰ δεδομένα καὶ μὲ τὸ πρόσημα τῆς ἀνατίμησις τοῦ Τουρκικοῦ νομίσματος οἱ βιβλιοπῶλες ἀνέβασαν πολλὰ ψηλὰ τὶς τιμὲς τῶν βιβλίων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ μποροῦν ν' ἀγοραστοῦν τόσο ἀπὸ τὸ ταμεῖο τῶν ἐλεῶν, ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς μαθητές, πὺν διέθεταν κάποια οἰκονομικὴ ἐπιφάνεια²³.

Μὲ κύρια ἀφορμὴ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν βιβλιοπωλῶν τῶν Γιαννίνων, ὁ Μητροπολίτης Γερβάσιος κάνει τὴν παρακάτω εἰσήγησιν ἐν τῇ ὀλομέλεια τῆς ἐφοροεπιτροπείας ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 19ης τοῦ Φλεβάρου τοῦ 1912:

«Ἡ Α. Σεβασμιότης ἀφορμὴν λαβοῦσα ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἣν ἐξασκοῦσιν οἱ βιβλιοπῶλαι τῆς πόλεως μας διὰ τῆς πωλήσεως βιβλίων εἰς ὑπερόγκους τιμὰς εἰς βάρος τοῦ βιβλιοπώλου πτωχῶν οἰκογενειάρχων καὶ τοῦ ταμείου τῶν ἐλεῶν, διαθέσαντος κατὰ τὸ τρέχον σχολ. ἔτος περὶ τὰς 120 λίρας Ὁθωμ., ὡς προσέτι καὶ ἐπὶ παρακωλύσει τῆς παιδείας, ἐπρότεινε, ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, νὰ ἰδρυθῇ κοινοτικὸν βιβλιοπωλεῖον, ὅπερ, εἰς λογικὰς τιμὰς πωλοῦν, θέλει ἀφ' ἑνὸς ἐνισχύσῃ τὴν παιδείαν, ἀνακουφίσῃ δὲ ἀφ' ἑτέρου τοὺς ἀγοραστὰς καὶ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἐλεῶν συντελέσῃ»²⁴.

Ἡ πρότασις τοῦ Γερβασίου ἔγινε παμψηφεί δεκτὴ ἀπὸ τὰ παρόντα μέλη τῆς ἐφοροεπιτροπείας, ἀλλὰ ἡ ὑλοποίησίς τῆς σκόνταψε ἀπὸ τὸ ἰσνάφι τῶν βιβλιοπωλῶν, πὺν κινήθηκε καὶ αὐτὸ ἄμεσα. Ἡ ἔγκρισις γιὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ κοινοτικοῦ βιβλιοπωλείου, πὺν ἀποτελεῖ σταθμὸν ἐν τῇ χρονικῇ τῶν Γιαννίνων, ἦταν ἐπόμενον νὰ τοὺς ἀνησυχῆσιν καὶ μπροστὰ ἐν τῷ κίνδυνῳ τοῦ λουκεταρισμοῦ τῶν καταστημά-

20. Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρον 33 τοῦ κανονισμοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας τοῦ 1908 «Οἱ διορισμοὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐκπ)ρίων ἐνεργοῦνται ὑπὸ τῆς ἐφορείας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου του. Πάντα δὲ τὰ ζητήματα τῆς ἐφορείας ἀφορῶντα τὰ ἐκπ)ρία εἴτε περὶ ὑλικοῦ ἀντιζειμένου εἴτε περὶ προσωπικοῦ, λύνονται κατὰ πλειοψηφίαν· ἐν περιπτώσει ἰσοψηφίας νικᾷ ἡ ψῆφος τοῦ προέδρου».

21. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικά ἐφορείας τῶν ἐκπ)ρίων, ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, βιβλίον ἐτῶν 1909—1916, σ. 55 κ. ἑ.

22. Κατὰ τὸ ἄρθρον 61 τοῦ κανονισμοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας τοῦ 1908 «Ὁ ταμίης κρατεῖ τὰς ληφοδοσίας τοῦ ταμείου πρὸς γόρσια 100 τὴν λίραν».

23. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικά ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ὁ. π., σ. 368, ἀριθ. πρακτ. 941.

24. Βλέπε ἀνέκδοτα πρακτικά ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ὁ. π., σ. 368, ἀριθ. πρακτ. 941.

των τους, συγκρότησαν επιτροπή από τους Βαγενᾶ, Ἰωαννίδη, Κουμπλομάτη και Κασιούμη και τὴν ἐξουσιοδότησαν νὰ ἐνεργήσῃ γιὰ τὴ ματαίωση τῆς ἀπόφασης²⁵.

Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν βιβλιοπωλῶν ὑπέβαλλε αἴτηση στὸν Μητροπολίτη Γερβασίω, στὴν ὁποία ἐξηγοῦσε τοὺς λόγους τῶν ἠψηλῶν τιμῶν πώλησης, ἀλλὰ δὴλωνε «ὅτι εἶνε πρόθυμοι νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς ὁδηγίας και τὰς συμβουλὰς τῆς Α. Σεβασμιότητος»²⁶. Ἡ αἴτηση τῶν βιβλιοπωλῶν ἐξετάσθη ἀπὸ τὴν ὀλομέλεια τῆς ἐφοροεπιτροπείας, πὺ στὴν προσπάθειά της «νὰ καταστήσῃ τὰς τιμὰς τῶν βιβλίων μᾶλλον λογικὰς και προσιτὰς και διὰ τὰ πτωχότερα βαλάντια και κηδομένη ἀφ' ἐτέρου και τοῦ συμφέροντος τοῦ ταμείου τῶν ἐλεῶν πολλὰς σκέψεις ἀντήλλαξεν αἰτίνες ἀπασαί κατέληγον ὅπως χάριν γενικεύσεως τῆς παιδείας παταχθῆ ἢ ἐκ μέρους τῶν βιβλιοπωλῶν ἐκμετάλλευσις, δι' ἣν δίκαια παράπονα ἐγείρονται παρὰ τῆς πόλεως και τῆς ἐπαρχίας»²⁷.

Τὸ ὄλο θέμα ἀφέθηκε στὴν κρίση τοῦ Γερβασίου, πὺ κάλεσε ἀμέσως στὴ Μητρόπολη τοὺς βιβλιοπῶλες και τοὺς ἀνέπτυξε τὴν εὐθύνη τους «διὰ τὴν ὑπερτιμῆσιν ταύτην, ἣτις και τὴν παιδείαν παρακαλῶναι και ἰλικίως ζημίαις προξενεῖ» και ζήτησε νὰ τοῦ δώσουν ἐγγυήσεις ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι θὰ κανονίσωσι τιμὰς, συμβιβαζομένας πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πόλεως και ἐπαρχίας, διότι ἄλλως ἢ ἐφοροεπιτροπὴ θὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὴν περὶ ἰδρύσεως κοινοτικοῦ βιβλιοπωλείου ἀπόφασίν της»²⁸.

Οἱ βιβλιοπῶλες ὑποχώρησαν και παρακάλεσαν τὸν Μητροπολίτη νὰ τοὺς δώσει μία προθεσμία λίγων ἡμερῶν, γιὰ νὰ σκεφθοῦν και νὰ ὑποβάλλουν νέες προτάσεις. Ἡ παράκλησή τους ἐγίνε δεκτὴ ἀπὸ τὴν ἐφοροεπιτροπεία, ἀλλὰ ἢ ὄλη ὑπόθεση διαβιβάστηκε στὴν ἀντιπροσωπεία τῆς πόλης και τῆς ἐπαρχίας, μὲ τὸ δικαιολογητικὸ ὅτι τὸ ζήτημα ἦταν γενικοῦ ἐνδιαφέροντος²⁹. Δεπτομερεῖς ἐλεγχος τῶν πρακτικῶν τῆς ἐνιαίας Δημογεροντίας τῶν Γιαννίνων ἀπέδειξε πὺς ποτὲ ἢ ἀντιπροσωπεία δὲν ἀσχολήθηκε μὲ τέτοια αἴτηση, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν πάει νὰ πεῖ ὅτι τὸ ὄλο ζήτημα ἔληξε. Ἀνέκδοτο ἐγγραφο τοῦ ἀνέκδοτου ἀρχείου Σωτηριάδῃ τὸ ὁποῖο και παραθέτομε, ὅπως ἔχει, ἀποδεικνύει τὴν ὑποχώρηση τῶν βιβλιοπωλῶν και τὴ μὴ ὑλοποίησιν τῆς ἀπόφασης τῆς ἐφοροεπιτροπείας. Τὸ ἐγγραφο φέρει ἀριθ. 100 ὑπογράφεται ἀπὸ τὰ τρία μέλη τῆς ἐπιτροπῆς και φέρει Τουρκικὸ χαρτόσημο:

«Οἱ ὑποφαινόμενοι βιβλιοπῶλαι ἐν τῇ πόλει Ἰωαννίνων δηλοῦμεν και ὁμολογοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος ἐγγράφου ὅτι, ἀποδεχόμενοι καθ' ὀλοκληρίαν τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς πόλεως και ἐπαρχίας Ἰωαννίνων, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποῖαν τὰ μὲν βιβλία, τὰ προοριζόμενα διὰ τοὺς ἀπόρους μαθητὰς τῶν ἐν Ἰωαννίνους ἐκπαιδευτηρίων και ὧν ἢ ἀξία καταβάλλεται παρὰ τοῦ ταμείου τῶν ἐλεῶν Ἰωαννίνων ὡς και τὰ ὑπὲρ ἀπόρων κοινοτήτων τὰ παρὰ τῆς Σεβ. Ἐνιαίας Δ. Δημογεροντίας χορηγοῦμενα, νὰ παραχωροῦνται ἄνευ οὐδενὸς κέρδους, τὰ δὲ διὰ τὴν πόλιν και ἐπαρχίαν Ἰωαννίνων ὀφειλομεν νὰ πωλῶμεν ἀντὶ τῆς τιμῆς, ἣτις θέλει ὀρισθῆ ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ.κ. Γερβασίου και τῆς ἐπὶ τούτῳ συσταθείσης ἐπιτροπῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τιμολογίων, ὑποσχομεθα και ὑποχρεοῦμεθα ἵνα, ὅμα προσκληθῶμεν, παρουσιάσωμεν εἰς τὴν Α. Σεβασμιότητα τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων κ.κ. Γερβασίω τὰ αὐθεντικὰ τιμολόγια τῶν διαφόρων βιβλίων ὡς προσέτι παραχωρήσωμεν τὰ διὰ τοὺς ἀπόρους μαθητὰς

25. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ὄ.π., σ. 368, ἀριθ. πρακτ. 941.

26. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ὄ.π., σ. 368, ἀριθ. πρακτ. 941.

27. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ὄ.π., σ. 383, παρ. 2, ἀριθ. πρακτ. 946.

28. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ὄ.π., ἀριθ. πρακτ. 946, παρ. 2, σ. 383.

29. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ὄ.π., ἀριθ. πρακτ. 946, παρ. 2, σελ. 383.

Ἰωαννίνων καὶ ἐπαρχίας ὡς εἴρηται ἄνευ κέρδους, τὰ δὲ ἄλλα βιβλία πωλῶμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατιμῆσεως, ἣτις θέλει συνταχθεῖ παρὰ τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ.κ. Γεωργασίου καὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπῆς, ὑποχρεούμεθα ἐπίσης ὅπως ἕκαστος ἡμῶν προμηθευθῆ καὶ ἔχῃ διαθέσιμα ἅπαντα τὰ ἐν τῷ ἐγκριθέντι προγράμματι διδακτικὰ βιβλία καὶ τοσοῦτον ἐξ αὐτῶν ποσόν, ὥστε νὰ ἐπαρκῆ διὰ τε τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐπαρχίαν. Ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν οἷος δῆποτε ἡμῶν ἤθελε παραβῆ οἰονδήποτε τῶν ἄνω ὄρων τότε ὑποχρεούμεθα νὰ καταβάλωμεν λόγῳ ἀποζημιώσεως καὶ ἄνευ προηγουμένης διαμαρτυρήσεως εἰς τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων λίρας Ὁθωμ. δέκα πέντε (ἀριθ. 15) καὶ συγχρόνως ἢ Ἀντιπροσωπεία Ἰωαννίνων δικαιούται νὰ μεταβάλῃ ἀμέσως, ἂν θελήσῃ, τὸ πρόγραμμα τῶν βιβλίων, συστήσῃ κοινοτικὸν βιβλιοπωλεῖον καὶ ἐν γένει λάβῃ οἰονδήποτε μέτρον ἠθέλεν ἐγκρίνῃ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν τε ἐλεῶν καὶ τῶν πολιτῶν, πρὸς ἀσφάλειαν δὲ τῆς καταβολῆς καταθέσασιν ἕκαστος ἀπὸ τοῦδε εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν ἀνὰ λίρας Ὁθωμ. δέκα πέντε (ἀριθ. 15), ἃς ἐν περιπτώσει ὡς εἴρηται παραβάσεως δικαιούται νὰ παρακρατήσῃ ἢ Α. Σεβασμιότητις ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων πρὸς ὄφελος τοῦ Ταμείου τῶν ἐλεῶν διὰ τὴν ὡς εἴρηται ὑποχρέωσιν ἡμῶν πρὸς ἀποζημιώσιν. Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 6ῃ Ἰουλίου 1912, παν. Γ. Κασσιούμης, Ἀθαν. Κουμπλομάτης, Παν. Βαγενᾶς»³⁰.

Γενικά, γὰρ τὴν παιδεία στὰ χρόνια τοῦ Μητροπολίτη Γεωργασίου, ἂν κανεὶς συμβουλευτεῖ τὰ ἐπίσημα καὶ ἀνέκδοτα γραφτὰ στοιχεῖα, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι στοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν ἐτῶν 1911 καὶ 1912 τὰ ποσὰ γι' αὐτὴ ἀνεβαίνουν συνέχεια, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κράτημα ἑνὸς παγίου ποσοῦ ἀπὸ 50.000 γρ., πὺν εἶχε προϋπολογιστεῖ γιὰ τὸ χτίσιμο μιᾶς σχολῆς³¹.

Ἐγιναν ἀκόμη προσπάθειες γιὰ τὴ συντήρηση τῶν σχολικῶν κτιρίων γιὰ τὴν προμήθεια θρανίων καὶ γενικὰ γιὰ κάθε τί τὸ ἀπαραίτητο³², μὲ τελευταία ἀπόφαση, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης, τὴν ἀναδιοργάνωση τῶν σχολείων σύμφωνα μὲ τὰ πρότυπα τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν. Τὴν πρόταση αὐτὴ τὴν ἔκανε ὁ ἔφορος τῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν Ἀνεξαρτήτων Στέφανος Σαλαμαγάκας στὴ συνεδρία τῆς 24 τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1912 καὶ παρόδωσε στὴν ἐφορία ὑπόμνημα. Στὸ ὑπόμνημα τοῦ Σαλαμαγάκα ἀναφέρονται οἱ λόγοι πὺν δικαιολογοῦν τὴ μεταβολὴ καὶ ὑποδεικνύονται οἱ τρόποι «τῆς ἐπιτεύξεως αὐτῶν διὰ τοῦ ὑπάρχοντος προσωπικοῦ». Μὲ ἄλλα λόγια ὁ Σαλαμαγάκας ζήτησε τὴ μετατροπὴ «τῆς Καπλανείου καὶ Βαλανείου σχολῆς εἰς ἑξατάξιους ἀσικὰς παραθέτων καὶ τοὺς λόγους τοὺς συνηγοροῦντας ὑπὲρ ταύτης»³³. Ἡ πρόταση Σαλαμαγάκα, ἂν καὶ ἐγκρίθηκε, δὲν πρόφτασε νὰ ἐφαρμοστεῖ λόγῳ τοῦ πολέμου καί, ὅταν τὸν Φλεβάρη τοῦ 1913 τὰ Γιάννινα ἦταν πιά ἐλεύθερα, τὰ ἐκπαιδευτήρια πέρασαν στὴ δικαιοδοσία τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, πὺν μὲ νόμο καθόρισε νὰ πάψῃ ὁ διορισμὸς τοῦ προσωπικοῦ τους ἀπὸ τὴν ἐφορία. Σ' αὐτὸ τὸ νόμο ἀντέδρασε ὁ Γεωργασίος, γιὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ κληροδότημα τῶν Ζωσιμαδῶν καὶ τοῦ Ζῶνι Καπλάνη καὶ νὰ βάλλῃ τὶς βάσεις τῆς ἰδρύσεως νέων σχολείων ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ δημόσιον. Μόλις ἔγινε γνωστὴ ἡ ἀπόφαση τοῦ Ὑπουργείου ἀπὸ τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴ τῶν Γιαννίνων, Παπούλια, συνέρχεται ἡ ἐφορία τῶν ἐκπ.)ρίων καὶ μὲ ἀπόφασή της ἐξουσιοδοτεῖ τὸν Γεωργασίον νὰ συντάξῃ ὑπόμνημα. Τὸ ὑπόμνημα Γεωργασίου, ὑπογραμμένο ἀπὸ τὰ μέ-

30. Βλ. ἀρχειο σιγγραφία. Εὐχαριστῶ πολὺ τὸν σιτήρη Σωτηριάδη γιὰ τὴν παραχώρηση τοῦ ἐγγράφου, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἄδειά του γιὰ τὴ δημοσίευσή του.

31. Βλ. ἀνέκδοτο ἀπολογισμὸ πόλεως Ἰωαννίνων τοῦ 1911, πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας τῶν Ἰωαννίνων, ὁ.π., σ. 371.

32. Γιὰ τὶς προσπάθειες τῆς ἐφορίας Βλ. Γενικὰ ἀνέκδοτα πρακτικὰ τῆς ἐφορίας τῶν ἐκπ.)ρίων, ὅπου ἀναφέρονται πολλὲς ἐνδιαφέρουσες ἐνέργειες.

33. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφορίας ἐκπ.)ρίων Ἰωαννίνων, ὁ.π., ἀριθ. 216, σ. 62 κ. ἐ.

λη τῆς ἐφορίας καὶ τὸν ἴδιο, διαβιβάστηκε στὸν τότε Ὑπουργὸ τῆς Παιδείας Τσιριμῶκο καὶ ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἔγραφε:

«Προκειμένου ἤδη νὰ τεθῆ εἰς ἐφαρμογὴν ὁ νόμος περὶ ἀφομοίωσης τῆς ἐκπ) σεως ἐν ταῖς νέαις χώραις καθ' ὃν ὁ διορισμὸς τοῦ προσωπικοῦ νὰ γίνηται οὐχὶ παρὰ τὰς ἐφορίας ὡς μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ Ὑπουργοῦ, φρονοῦμεν καὶ ὑποβάλλομεν ἐυλαβῶς τὴν γνώμην ὅπως ἡ ἀφομίωσις αὕτη ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐνταῦθα Ζωσιμαίαν Σχολὴν καὶ τὴν Καπλάνειον καὶ μόνον εἰς τὴν σαφῆ καὶ ὠρισμένην βούλησιν τῶν ἀειμνήτων εὐεργετῶν τὴν σαφῶς ἐκδηλωθῆσαν ἐν τῇ διαθήκῃ ἤθελε προσκρούσῃ ἀλλὰ καὶ ζητήματα ἤθελε γεννήσῃ καὶ πρὸς εἰσπραξίν τῶν τόκων ἐν τῷ Ἀυτοκρατορικῷ Θησαυροφυλακείῳ Κων)πόλεως κατετεθειμένων χρημάτων. Ἡ παράβασις δὲ τῆς διαθήκης τῶν ἀειμνήστων ἀδελφῶν Ζωσιμαδῶν καὶ τοῦ Ζώη Καπλάνη οὐδαμῶς φρονοῦμεν δύναται νὰ δικαιολογηθῆ ἄλλως τε καὶ διότι καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι ὑπάρχουσι Γυμνάσια συντηρούμενα διὰ κληροδοτημάτων, ἅτινα διευθύνονται ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιτροπειῶν συμφώνως πρὸς τὰς διαθήκας ὡς λ.χ. τὸ ἐν Ἀμφίσει Γιάγτσειον Γυμνάσιον. Ἔπειτα ἀφοῦ ἔχουν τοὺς ἀναγκαίους πόρους καὶ δύναται τὸ Κράτος ἐκ παραλλήλου νὰ συστήσῃ καὶ ἕτερον δημόσιον Γυμνάσιον, ἐν τῇ πόλει Ἰωαννίνων ἢ καὶ νὰ διατάξῃ τὴν ἐναρξίν τῆς λειτουργίας τοῦ Ἀναγνωστοπουλλείου καθόσον μάλιστα ἡ Ζωσιμαία Σχολὴ μόνη ἐν Ἡπειρῷ δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν παρ' ὅλην τὴν διαίρεσιν πέντε τάξεων ταύτης εἰς τμήματα»³⁴.

Τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας δέχτηκε τὴν πρόταση καὶ ἐπέτρεψε τὸ διορισμὸ τῶν καθηγητῶν τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς ἀπὸ τὴν ἐφορία³⁵. Ἡ ἐνέργεια ὅμως αὕτη, τοῦ Γερβασίου καὶ τῆς ἐφορίας, ὅσο καὶ ἂν ἦταν ἀντίθετη μὲ τις διαταγὰς τοῦ Κράτους, ἐν τούτοις εἶχε ἀποτελέσματα ἀποφασιστικῆς σημασίας γιὰ τὴν πόλη τῶν Γιαννίνων, πὺν φάνηκαν μετὰ ἀπὸ τὸ θάνατό του. Ὁ διάδοχος τοῦ Γερβασίου στὴ Μητροπόλη τῶν Γιαννίνων Σπυρίδων³⁶ ἀνακοινώνει στὴ συνεδρία τῆς ἐφορίας, μετὰ τὸ 1923, ὅτι οἱ πόροι τῶν σχολείων ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ μερίσματα τῶν 208 1)2 μετοχῶν τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς πρὸς δρχ. 2600 ἐτησίως 4544100.

Ἀναλύοντας, ὁ Σπυρίδων, τὸν τρόπο ἐξοικονόμησης τῆς δαπάνης τῶν 260. 073460 δραχ., πὺν χρειάζονταν γιὰ τὰ ἐκπαιδευτήρια, τόνισε ὅτι τὸ ποσὸ αὐτὸ θὰ βγεί α) ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ ἀποθέματος τοῦ προκύψαντος ἐν τῇ παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζίης καταμετρήσεως τῶν σχολικῶν πόρων καὶ β) ἐκ τῶν ἐμβασθέντων κατὰ τὴν τριετίαν 1914—1916 μερισμάτων τῶν 208 1)2 μετοχῶν³⁷.

Στὴ συνέχεια τῆς μελέτης θὰ παρακολουθήσουμε τίς προσπάθειες τοῦ Γερβασίου καὶ στοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς δράσης του. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων του, ἄρχισε μίᾳ σειρᾷ ἐπαφῶν μὲ τοὺς παράγοντες τῆς τότε Ἡπειρωτικῆς

34. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφορίας ἐκπ)ρίων Ἰωαννίνων, ὁ.π., ἀριθ. 270, σ. 120 κ. ἐ., ὅπου καταχωρεῖται ὁλόκληρο τὸ ὑπόμνημα τοῦ Γερβασίου.

35. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφορίας ἐκπ)ρίων Ἰωαννίνων, π.π., ἀριθ. 273, σ. 125 κ. ἐ. Βλ. καὶ φάκελλο διαφόρων ἐγγράφων, ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, ὅπου ὑπάρχουν σὲ καλὴ κατάστασι καὶ τὰ ἀπαραίτητα συμβόλαια.

36. Ὁ Βελλᾶς καὶ Κονίτης Σπυρίδων Βλάχος, ἐκλέχθηκε Μητροπολίτης Ἰωαννίνων τὴν 1 τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1916 καὶ ἐνθρονίστηκε στίς 23 τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1916. Βλ. Μητροπολίτου Παραμυθίας καὶ Πάργας Ἀθηναγόρα, Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἰωαννίνων, Ἡπειρωτικὰ Χρονικά, ἔτος Γ (1928), σ. 44, Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι τῶν ἐν Ἡπειρῷ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, Ἡπειρωτικὰ Χρονικά, τ. IB (1937), σ. 72.

37. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφορίας ἐκπ)ρίων Ἰωαννίνων, ὁ.π., ἀριθ. 301, σ. 164 κ. ἐ.

ζωής, για να πληροφορηθεί τόσο την κατάσταση της επαρχίας, όσο και την κατάσταση των αγαθοεργών καταστημάτων της πόλης και ανάλογα να ενεργήσει. Οι πρώτες πληροφορίες, που κατόρθωσε να συγκεντρώσει, αφορούσαν τους κατάδικους Έλληνες που ή κατάστασή τους ήταν πολύ απελπιστική, γιατί δεν είχαν ούτε ρούχα να φορέσουν, ούτε και φωμί ακόμη. Η μαρτυρική της ζωή γίνονταν ακόμη πιο τραγική από τα μέτρα που εφαρμόζαν οι Τουρκικές αρχές των Γιαννίνων, στην προσπάθειά τους να επιβληθούν σαν κυρίαρχοι. Η απελπιστική κατάσταση των φυλακισμένων αντιμετωπίστηκε άμεσα από τον Μητροπολίτη Γερβάσιο και την ολομέλεια της έφοροεπιτροπείας, που στη συνεδρία της 22 του Αυγούστου του 1910 αποφάσισε όπως: «το ταμείον της πόλεως και της επαρχίας, έρχομένης επικούρου και της ιδιωτικής εισφοράς ανακουφίσει κατά το ένδον την θέσιν αυτών» Η έφοροεπιτροπεία εκτιμώντας σωστά την κατάσταση «έψηφισεν εκ του κονδυλίου των εκτάκτων γρ. 300 με την ευχήν όπως και το ταμείον της Δημογεροντίας ένισχύση τούτο»³⁸. Εκτός από τη συνδρομή του κοινοτικού ταμείου, το Πάσχα του 1911 ο Γερβάσιος, με έγκυκλιό του σ' όλη την επαρχία, διέταξε την περιφορά δίσκων σε όλες τις εκκλησίες για τους φυλακισμένους. Η έφημερίδα "Ηπειρος σχολιάζει εννοικά την απόφαση του Μητροπολίτη και των κοινοτικών σωματείων και βρίσκει την ευκαιρία να υπενθυμίσει στους βουλευτές του Σαντζακίου των Γιαννίνων να συμμαρτυρούν την κατάσταση των φυλακισμένων και να ακολουθήσουν το παράδειγμα των βουλευτών της Μακεδονίας, που με διαβήματά τους «πέπευον σύστασιν ανακριτικής επιτροπής υπέρ των υπό των στρατοδικείων καταδικασμένων»³⁹.

Άσχετα από τη χλιαρή παράσταση των Ήπειρωτών βουλευτών, το ζήτημα των φυλακισμένων αντιμετωπίζεται ξανά από την έφοροεπιτροπεία των Γιαννίνων, που τον Σεπτέμβρη του 1912 συντάσσει τηλεγράφημα, με την υπογραφή όλων των κοινοτικών σωματείων «παρακαλούντων όπως ενεργήση το Πατριαρχείον διά να άπονεμηθή χάρις εις τους πολιτικούς χριστιανούς καταδικούς» Η Σύνοδος δέχτηκε την πρόταση και αποφάσισε όπως: «γείνη ή κατάλληλος παρά τη Κυβερνήσει ένεργεια»⁴⁰.

Τον Αυγούστο του 1911 δηλαδή πριν από την παράκληση που υποβλήθηκε από τα κοινοτικά σωματεία στο Πατριαρχείο ή αντιπροσωπεία της πόλης και της επαρχίας για χάρη των φυλακισμένων και έχοντας σαν άποψή την άμνηστία που είχε χορηγηθεί από τη Νεοτουρκική Κυβέρνηση στους Άλβανούς, σύνταξε το παρακάτω τηλεγράφημα προς το Μεγάλο Βεζύρη και αντίγραφέ του κοινοποίησε στον Τούρκο Νομάρχη των Γιαννίνων και στο Πατριαρχείο:

«Μετά πολλής της χαράς πληροφορούμεθα ότι ή Σεβ. Κυβέρνηση ηδύοχησε ν' άπονείμη γενικήν άμνηστειάν εις τους συμπατριώτας Άλβανούς' σπειδόμεν ευπειθώς να υποβάλωμεν Αυτῇ θερμήν παράκλησιν όπως έπεκτείνη την άμνηστειάν και εις πάντας τους καταδικασμένους ως και τους ήδη προφυλακισμένους και καταδικωμένους συμπολίτας μας Ήπειρώτας, αφού μάλιστα είναι γνωστόν και εις αυτὰς τὰς Σεβαστὰς έγχωρίους Άρχάς ότι οι συμπολίται μας ούτοι εις την βίαν και μόνον υπείκοντας υπέπεσον άκουσίως όλως εις άδικήματα χαρακτηρισθέντα υπό της δικαιοσύνης ως πολιτικά. Το μέτρον τούτο και έργον άπολύτου δικαιοσύνης είναι και θα ένισχύση την πεποίθησιν ότι άποδεκτὰ έπίσης άποβαίνουναι τὰ ειρηνικά

38. Βλ. άνέκοδα πρακτικά έφοροεπιτροπείας Ίωαννίνων, ό. π., άριθ. 897, παρ. 3, σ. 91.

39. Βλ. Έφημερίδα "Ηπειρος, φύλλο 88)6-3-1911.

40. Βλ. έφημερίδα Πρόδος, φύλλο 2996)12-9-1912.

αιτήματα και τῆς ἐθνότητός μας οὐδὲ πλέον αἰτούσης ἢ τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τῆς συνταγματικῆς ἰσοπολιτείας»⁴¹.

Ἡ πώλη τῶν Γιαννίνων ἀρκετὰ πλούσια, χάρις στὰ μεγάλα κληροδοτήματα τῶν Ζωσιμαδῶν καὶ τῶν ἄλλων εὐεργετῶν της, εἶχε ἀναπτύξει μιὰ κοινωνικὴ πολιτικὴ ἀξία προσοχῆς μὲ τὴ δημιουργία φιλανθρωπικῶν καταστημάτων. Καὶ ὅμως καὶ σ' αὐτὰ τὰ καταστήματα κάτι δὲν πήγαινε καλά. Ἡ πρώτη ἐπίσκεψις τοῦ Γερβασίου στὸ Γεροντοκομεῖο τῆς πόλης⁴² ἐπαλήθευσε τὴν κακὴ κατάστασι. Ἡ ἐντύπωση τοῦ Μητροπολίτη ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψή του ἦταν κακὴ καὶ γιὰ τὴ διόρθωσή της συνέχεται ἡ ὀλομέλεια τῆς ἐφοροεπιτροπείας στὶς 22 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1910. Τῆ σχετικῆ ἀπόφασί της θὰ τὴν καταχωρίσουμε ὅπως ἔχει, γιὰ νὰ φανεῖ τόσο ἡ κατάσταση τοῦ ἰδρύματος ὅσο καὶ τὰ μέτρα, ποὺ ἀποφασίστηκαν γιὰ τὴ διόρθωσή της:

«Ἡ Αὐτοῦ Σεβασμότης προκειμένου περὶ τοῦ Γεροντοκομείου, ὅπερ ἐπισκέφθη καὶ ἰδίως ὄμμασιν ἀντελήφθη τῆς καταστάσεως παρέστησεν ὅτι τοῦτο ὑπολείπεται τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἔποψιν καθαριότητος καὶ κλινῶν, ἐφαπλωμάτων, στρωμνῶν καὶ λοιπῶν χρειδῶν, ἅτινα φθαρῆντα ἤδη γέμουσι πάσης ἀκαθαρσίας. Πάντες ἀνωμολόγησαν τὰς ἐλλείψεις τοῦ φιλανθρωπικοῦ τούτου καθιδρύματος καὶ συνέστησαν ὅπως καταβληθῆ συντονωτέρα μέρημα πρὸς ἀνακοφρῆσιν καὶ περιποίησιν ὑπάρξεων οὐσῶν εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τοῦ βίου αὐτῶν χωρὶς ἀφ' ἐτέρου νὰ παραγνωρίσωσι καὶ τὸν ζῆλον τῶν ἐπιτρόπων⁴³ οἵτινες μετ' ἐνδιαφέροντος εἰργάσθησαν. Οἱ ἐπίτροποι εἰς ταῦτα ἀντέταξαν ὅτι δυσκόλως ἐξοικειοῦται μὲ νέον βίον ἄνθρωποι ὧν αἱ ἔξεις εἶνε βαθῶς ἐρριζωμέναι ἐκτὸς ἐὰν ἀπαγορευθῆ αὐτοῖς παντελῶς ἡ ἔξοδος αὐξηθῆ δὲ ἡ ἐπιστασία, ἣτις νῦν ἐκτελεῖται δι' ἐνὸς μόνου ἐπιστάτου καὶ δύο ἐπιτροπιῶν ἐχόντων τὴν ἐπιμέλειαν πλέον τῶν 40 γερόντων. Ἡ ἐφοροεπιτροπεία εἰς ἓν μόνον ἀποβλέπουσα εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ Καταστήματος τούτου ἐξουσιοδότησε τοὺς ἐπιτρόπους ἵνα πράξωσι πᾶν ὅτι ἐπιβάλλεται ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην προβαίνοντες καὶ εἰς τὰς ἀναγκαίας ἐπισκευὰς τοῦ κτιρίου, ἐπέτρεψε δὲ ὅπως ἐξοδεύσωσι ἐκτὸς τοῦ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀναγραφέντος ποσοῦ καὶ τὸ περυσινὸν τοιοῦτον τὸ ὧς περισσευμα ἐπαφεθὲν ἕκ γρ. 4906»⁴⁴. Ἡ ἀπόφασις τῆς ἐφοροεπιτροπείας, ὑλοποιήθηκε καὶ σὲ σεφὰ πρακτικῶν της ὑπάρχουν ἀποφάσεις ἐπίσημες γιὰ ἐπισκευὰς, ἐπεκτάσεις, προμήθειες τροφῶν, κλινῶν καὶ ἄλλων ἀπαραιτήτων»⁴⁵.

Στὰ 1911 μῆκαν οἱ βάσεις γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ τοῦ Νοσοκομείου Χατζηκώστα, ὕστερα ἀπὸ πρότασι τοῦ Γερβασίου καὶ παρὰ τὴν ἀντίδραση τοῦ ἐφόρου τῶν ἐκπ.)ριῶν Σαλαμάγκα, ποὺ ἤθελε τὴν ἰσχὺ τοῦ παλαιοῦ κανονισμοῦ ποὺ ὁ ἴδιος εἶχε συντάξει. Μετὰ τίς κοινοτικῆς ἐκλογῆς τοῦ Γενάρη τοῦ 1911, συνέρχονται οἱ ἐπίτροποι τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλης, γιὰ νὰ ἐκλέξουν μὲ κλῆρο τὴν τριμελῆ ἐπιτροπὴ τοῦ Νοσοκομείου Χατζηκώστα σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 69 τοῦ κανονισμοῦ τῆς πόλης καὶ τῆς ἐπαρχίας⁴⁶. Τὸ πρακτικὸ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Νοσοκομείου Χατζηκώστα εἶναι τὸ παρακάτω:

41. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, ὁ. π., σ. 195.

42. Βλ. τὸ ἄρθρο 27 τοῦ κανονισμοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας τοῦ 1908 ποὺ ρητὰ γράφει: «Εἰς τὸ κατάστημα τοῦτο δὲν πρέπει νὰ εἰσάγονται πλείονα τῶν 40 προσώπων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀδυνάτων, ἡλικίας οὐχὶ ὑποδεστέρας τῶν 60 ἐτῶν κατὰ τὰ βαπτιστικὰ των».

43. Βλ. τὸ ἄρθρο 64 τοῦ κανονισμοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας τοῦ 1908, ὅπου καθορίζονται ἡ διοίκησις τοῦ καταστήματος καὶ οἱ ὑποχρεώσεις τῶν ἐπιτρόπων του.

44. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ὁ. π., σ. 298 παράγρ. 2.

45. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ὁ. π., σ. 308 κ. ἑ.

46. Βλ. τὸ ἄρθρο 69 τοῦ κανονισμοῦ ποὺ ρητὰ γράφει: «Ἐπίτροποι τοῦ Νοσοκομείου τούτου κατὰ τὴν διαθήκην εἶναι οἱ ἐπίτροποι τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν Μητροπόλεως,

«ΑΡΙΘ. 913: Συνεδρία των ἐπιτρόπων τῶν 3 ἐκκλησιῶν, Μητροπόλεως, Ἁγίου Νικολάου καὶ Ἀρχιμανδρείου τῆς 24ης Φεβρουαρίου 1911.

Συνελθόντες οἱ ὑποφαινόμενοι ἐπίτροποι τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν, ἦτοι τῆς Ἱερᾶ Μητροπόλεως, τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ Ἀρχιμανδρείου ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιώτητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ.κ. Γερβασίου προέβημεν συνφθὰ τῷ 69ῳ ἄρθρῳ τοῦ κανονισμοῦ τῆς Κοινότητος εἰς τὴν ἐκλογὴν τριμελοῦς ἐπιτροπῆς διὰ τὸ Νοσοκομεῖον Χατζηκώστα κληρώσεως δὲ γενομένης ἀνεδείχθησαν ὡς τοιοῦτοι οἱ κ.κ. Φιλ. Περάτης, Π. Χρυσοβιτινὸς καὶ Γ. Μαρνέλης, οἵτινες θέλουσιν ἔχει τὴν ἐποπτεῖαν καὶ ἐπίβλεψιν τοῦ εἰρημένου Καταστήματος καὶ ἐν γένει διοικῆ αὐτὸ κατὰ τὴν διετίαν τὴν ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1911 ἀρχομένην»⁴⁷.

Μετὰ τὴ διοικητικὴ τακτοποίηση, δηλαδὴ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐφόρων, τὸ ζήτημα τῆς ἀναθεώρησης τοῦ κανονισμοῦ τοῦ Νοσοκομείου φέρεται, μὲ πρότασιν τοῦ Γερβασίου, στὴν ἀντιπροσωπεῖα τῆς πόλης καὶ τῆς ἐπαρχίας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1911. Τὸ σχετικὸ πρακτικὸν τῆς συνεδρίας εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθ. 388 καὶ εἶναι καταχωρημένον στὶς σελίδες 108—109 τοῦ βιβλίου τῶν πρακτικῶν τῆς Ἐνιαίας Δημογεροντίας τῶν Γιαννίνων. Στὴ συνεδρία ὁ Γερβάσιος εἰσηγγήθη «ὅπως ὁ κατ' ἀπόφασιν ἀρμοδίως ληφθεῖσαν, ἐκπονηθεῖς παρὰ τῶν ἰατρῶν κ. Ἰ. Πισπιρῆ καὶ Στ. Σαλαμάγκα κανονισμὸς τῆς λειτουργίας τοῦ ἐνταῦθα Νοσοκομείου Χατζηκώστα, παραπεμφθῆ εἰς ἰδιαιτέραν ἐπιτροπὴν ἐξ ἰατρῶν, εἰς ἣν θὰ συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ ἐν ἐνεργείᾳ ἰατροὶ τοῦ Νοσοκομείου τούτου, ἥτις νὰ μελετήσῃ τὸν κανονισμὸν τούτον καὶ ὑποβάλῃ πρὸς διαφώτισιν τῆς Ἀντιπροσωπεῖας ὑπόμνημα διὰ τὰ περαιτέρω»⁴⁸.

Στὴν πρότασιν τοῦ Γερβασίου ἀντέδρασε ὁ γιατρὸς Στέφανος Σαλαμάγκας καὶ ἐπέμενε νὰ μὴ μετέχουν στὴν ἐπιτροπὴ οἱ γιατροὶ τοῦ Νοσοκομείου «καθόσον ἡ γνώμη αὐτῶν περὶ κανονισμοῦ εἶνε δεδηλωμένη ἤδη διὰ τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ κανονισμοῦ τοῦ Νοσοκομείου ὃν πρὸ ἐξαετίας συνέταξαν αὐτόν». Στὴν ἀρνησὴν τοῦ Σαλαμάγκα ὁ Γερβάσιος ἀπάντησε: «ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος τοῦ κ. Στ. Σαλαμάγκα εἶνε ἀβάσιμος καθότι οἱ ἰατροὶ οὗτοι ἀπλῶς τὴν γνώμην των θὰ ὑποβάλωσιν ἢ δὲ ἀντιπροσωπεῖα εἶνε ἐλευθέρᾳ νὰ τὴν παραδεχθῆ ἢ μὴ»⁴⁹.

Τὴ διαμάχῃ τοῦ Γερβασίου καὶ τοῦ Σαλαμάγκα τὴν τεματίσει ἡ ἀπόφασιν τῆς ἀντιπροσωπεῖας, ποὺ «κατὰ πλειοψηφίαν διορίζει ἐπιτροπὴν ἀπαρτιζομένην ἐκ τῶν ἰατρῶν κ.κ. Γ. Σταυρίδου, Β. Ρέγκα, Ε. Παπᾶ, Ἀναστ. Χρησιτίδου καὶ Β. Βοῖλα, εἰς τὴν ὁποίαν παραπέμπεται ὁ παρὰ τῶν κυριῶν Ἰ. Πισπιρῆ καὶ Στ. Σαλαμάγκα ἐκπονηθεῖς κανονισμὸς πρὸς μελέτην μὲ τὴν σύστασιν ἵνα ἐντὸς 15 ἡμερῶν ὠρισμένως ὑποβάλῃ τὸ πόρισμά της ἐν ἰδιαιτέρῳ ὑπομνήματι χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ ἀλλοίωσιν τινα ἐπὶ τοῦ κεμένου τοῦ παραπεμπομένου κανονισμοῦ»⁵⁰. Τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Σαλαμάγκα, γὰρ τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ κανονισμοῦ τοῦ Νοσοκομείου Χατζηκώστα, τὴν ἐκμεταλλεύτηκε τὸ δημοσιογραφικὸ ὄργανον τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου⁵¹ ἢ ἐφη-

Ἁγίου Νικολάου καὶ Ἀρχιμανδρείου, οἵτινες ἐργαζόμενοι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου ἀναδεικνύουσι διὰ κλήρου τρεῖς ἐξ αὐτῶν, ἓνα ἐξ ἐκάστης ἐκκλησίας, διοικοῦσι δὲ τὸ κατὰ τὴν διετίαν».

47. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ὁ. π., ἀριθ. 913, σ. 323.

48. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, ὁ. π., σ. 1012.

49. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, ὁ. π., σ. 1012.

50. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, ὁ. π., σ. 1012.

51. Βλ. Δημ. Σαλαμάγκα, Καθὼς γάρφαζε ἡ Λευτεριά, περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, ἔτος 1961, τ. 9, σ. 590. Ὁ Σαλαμάγκας γράφει: «Ὁργανον — ὄχι φυσικὰ στὰ φανερά — τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ἦταν ἡ ἐφημερίδα «Ἡπειρος».

μερίδα Ἡπειρος, πὸν σὲ κύριο ἄρθρο της, μὲ τὸν τίτλο «Ὁ κανονισμὸς τοῦ Νοσοκομείου», ἐπιτίθεται στὸν ἀντιδραστικὸ ἔφορα τῶν ἐκπ)ρίων καὶ τοῦ ὑπενθυμίζει παλιὰ σὲ βάρος του κατηγορία. Τὴν κατηγορία ἡ ἐφημερίδα τὴν προβάλλει μὲ ὑπονοούμενα, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ παραποιεῖ τὴν ἀλήθεια τῆς διαλογικῆς συζήτησης Γερβασίου — Σαλαμάγκα: Καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι πὸς πραγματικὰ ὁ Σαλαμάγκας παρατέμφθηκε σὲ δίκη, ἀπὸ τὸ κόμμα τῆς Κόσσας, πὸν τότε ἦταν κυρίαρχο στὴν κοινοτικὴ διοίκηση, ἀλλὰ ὡστόσο ἀθωώθηκε ἀπὸ κάθε κατηγορία⁵². Στὴ δευτέρη περίπτωση ἡ ἐφημερίδα σχολιάζει τὴ συνεδρία τῆς ἀντιπροσωπείας καὶ γράφει: «Ἡ συζήτησις οὕτω περιῆλθεν εἰς ἐπισηφάλες σημείον καὶ ἡ Α. Σεβασμιότης εἰς τὴν ἐπιμονὴν ταύτην τοῦ κ Σαλαμάγκα, καὶ τὸ κατηγορητήριον ἀναγκάσθη ἐν τέλει νὰ ἀπαντήσῃ, ἀναγόμενος εἰς παλαιότερους χρόνους καὶ εἰς ἐν πρακτικὸν τῆς Ἐφορείας τῆς πόλεως⁵³. Ἄλλὰ, κύριε Σαλαμάγκα, λέγουσιν ὅτι καὶ σεῖς κάποτε...»⁵⁴.

Ὁ ἀρθρογράφος τῆς ἐφημερίδας ἡ δὲν πληροφορήθηκε καλὰ τὰ γεγονότα ἢ τὰ γνώριζε καὶ τὰ προσάραμοσε κατὰ τὸ δοκοῦν. Αὐτὸ ἀποδεικνύει τὸ πρακτικὸ τῆς ἀντιπροσωπείας πὸν ἀναφέραμε καὶ τὰ σχόλια περιτεύουν. Ὅσο γιὰ τὴν ἐπιμαχη φράση — ἀλλὰ, κύριε Σαλαμάγκα, λέγουσιν ὅτι καὶ σεῖς κάποτε... — δὲν ἀναφέρεται στὸ πρακτικὸ ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ ἴδιος ὁ Σαλαμάγκας, δικαιολογώντας τὴ μετοψηφία του δὲν δίστασε νὰ πεί: «ἐν προγενεστέρα ἐποχῇ διειτυπώθησαν καὶ ἐναντίον μου παράπονα, ταῦτα ὁμοῦ συνεζητήθησαν τότε, ἐδικάσθη καὶ ἠθωώθη παμψηφεῖς⁵⁵.

Ἡ ἀναθεώρηση τοῦ κανονισμοῦ τοῦ Νοσοκομείου δὲν εἶναι σίγουρο πότε τέθηκε σὲ ἐφαρμογὴ. Ἀπὸ ἔρευνα, πὸν ἔγινε στὸ ἀρχεῖο τοῦ Νοσοκομείου καὶ στὰ ἀρχεῖα τῆς Μητροπόλεως, δὲν κατορθώσαμε νὰ ἐντοπίσουμε κανένα σχετικὸ στοιχεῖο.

Στὶς διοικητικὲς, τέλος, ἐνέργειες τοῦ Γερβασίου καὶ τῶν κοινοτικῶν σωματείων θὰ προσθέσουμε καὶ τὴν πρόταση γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ Μητροπολιτικοῦ μεγάρου τῶν Γιαννίνων. Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1911 συνέρχεται ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας τῶν Γιαννίνων καὶ ὁ πρόεδρος Γερβάσιος κάνει στὰ μέλη τῆς γνωστὴ «τὴν ἀνάγκη τῆς δι' ἐράνων ἀνοικοδομήσεως τοῦ πεπαλαιωμένου κτιρίου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως καὶ ἀνεγέρσεως τοιοῦτου εὐπροσώπου καὶ ἐπαξίως ἐκπροσωποῦντος τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἣτις δὲν πρέπει νὰ ὑστερῇ εἰς τοῦτο ἄλλων ἐπαρχιῶν, αἵτινες ἀπὸ πολλοῦ ἐφρόντισαν καὶ ἔχτισαν ἀξιοπρεπεῖς Μητροπόλεις. Τὸ τοιοῦτον θὰ τιμῆσῃ καὶ τὴν ἐπαρχίαν καὶ τοὺς ἐν τοῖς πράγμασιν οἵτινες δέον νὰ ἀφίσωσι ἴχνη τῆς διαβάσεώς των⁵⁶.

Ἡ πρόταση τοῦ Γερβασίου ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὴν ἀντιπροσωπεία καὶ προκάλεσε τὸν πρῶτο ἔρανο μεταξὺ τῶν μελῶν της. Ὁ ἔρανος ἔδωσε τὸ σημαντικὸ, γιὰ τὴν

52. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, βιβλίον 3ον, σ. 195 κ. ἐ., ὅπου παρουσιάζεται ἡ ὅλη ὑπόθεσις Σαλαμάγκα καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ του.

53. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 830)22-10-1908 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῆς ἀντιπροσωπείας τῶν Γιαννίνων, ὅπου ἡ ὑπόθεσις Σαλαμάγκα χαρακτηρίζεται «σκανδαλώδης», πρακτικὰ ἀνέκδοτα ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ὁ. π., σ. 142.

64. Βλ. ἐφημερίδα Ἡπειρος, φύλλο 120)16-10-1911.

55. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, ὁ. π., σ. 1012.

56. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, 169 ἀνέκδοτες ἀποφάσεις τῆς Ἐνιαίας Δημογεροντίας Ἰωαννίνων, ἐφ. Ἡπειρωτικὸς Ἀγών, φύλλο 13998)4-11-1978.

ἐποχή, ποσὸ τῶν 250 ὀθωμανικῶν λιρῶν, ποὺ κατανέμεται ὀνομαστικὰ ὡς ἐξῆς:

1. Α. Σεβασμιώτης	Λιρ. Ὀθωμ.	30
2. Δ. Κίγκος	» »	50
3. Β. Ρέκκας	» »	5
4. Σ. Σαλαμάγκας	» »	5
5. Π. Σακελλάριος	» »	15
6. Α. Μέξης	» »	15
7. Ἴ. Πισπιρῆς	» »	10
8. Α. Στούπης	» »	10
9. Περ. Βασ. καὶ Παῦλος Κίγκος	» »	30
10. Γ. Γκάνιος	» »	11
11. Ε. Παπῆς	» »	5
12. Α. Μίσιος	» »	5
13. Κ. Νίκας	» »	5
14. Δ. Μίσιος	» »	20
Σύνολο		250 λίρες Τουρκίας ⁵⁷ .

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀνοίχθηκε ἀργότερα βιβλίον συνδρομῶν, ποὺ ἀκόμη ὑπάρχει στὸ ἀρχεῖο τῆς Μητροπόλεως, ἀλλὰ πέρα ἀπὸ τὰ παραπάνω ὀνόματα δὲν ἀναφέρονται ἄλλα⁵⁸. Ἀργότερα, στὰ 1916⁵⁹, ὅταν ὁ Γερβάσιος ἔκλεινε γιὰ πάντα τὰ μάτια του, ἐξέφρασε τὸ παράπονό του μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «Λυποῦμαι μόνον ποὺ δὲν πρόφτασα νὰ κάμνω δύο πράγματα, νὰ σπουδάσω τὸν Ἐπαμεινώνδα καὶ νὰ κτίσω τὴν Μητρόπολιν»⁶⁰.

(Συνεχίζεται)

57. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, ὁ.π., ἐφ. Ἡπειρωτικὸς Ἀγών, φύλλο 13998)4-11-1978.

58. Τὸ βιβλίον συνδρομῶν ὑπάρχει στὸ ἀρχεῖο τῆς Μητροπόλεως, στὴ σειρὰ τῶν κτηματολογίου τῶν Μονῶν σὲ ἀριστη κατάσταση.

59. Βλ. ἀρχεῖο Δήμου Ἰωαννιτῶν, βιβλίον θανόντων πρὸ τοῦ 1920 ἄνευ ἀριθμῆσεως.

60. Ἀνέκδοτο ἀρχεῖο Ἐπαμεινώνδα Σωτηριάδη, ὅπου περιγράφονται μὲ κάθε λεπτομέρεια οἱ τελευταῖες στιγμὲς τοῦ Γερβασίου.

ΑΝΑΣΤ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

**Ταχυδρομικοί, Τηλεγραφικοί και Οικονομικοί Ὑπάλληλοι
στήν Κόνιτσα ἐπὶ Τουρκοκρατίας (Δ/ντὲς Δημ. Ταμείου κλπ.)**

Πότε ἀκριβῶς συστάθηκε τὸ πρῶτο ταχυδρομεῖο «ἡ Πόστα» στήν Κόνιτσα καὶ πότε πρωτάρχησε νὰ λειτουργεῖ ἢ τηλεγραφικὴ ὑπηρεσία δὲν μπορέσαμε νὰ τὸ προσδιορίσωμε μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια. Θὰ παραθέσωμε λοιπὸν ἕναν ἀπλὸ κατάλογο τῶν μέχρι σήμερα γνωστῶν μας ἐπὶ τουρκοκρατίας διατελεσάντων ταχυδρομικῶν καὶ τηλεγραφικῶν ὑπαλλήλων.

16-7-1875

Ἀπὸ εἶδηση τῆς Τουρκο-Ἑλληνικῆς ἐφημερίδας Γιάνγια - Ἰωάννινα πληροφορούμαστε ὅτι: «συσταίνεται κατ' αὐτὰς ταχυδρομικὴ γραμμὴ Κονίτσης, θὰ ἀρχίσῃ νὰ λειτουργῇ Ταχυδρομεῖον».

1878

Ὁ Παναγιώτης Στ. Ρούβαλης διορισμένος εἰς τὴν πόσταν (ταχυδρομεῖο) ἀπὸ τὸν Καϊμακάμη (ὑποδιοικητὴ) ζητεῖ δι' αἰτήσεώς του ἀπὸ τὸν προϊστάμενο τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγραφείων Ἰωαννίνων, νὰ τοῦ ἀποστείλῃ σφραγίδα γιὰ νὰ μπορῇ νὰ σφραγίσῃ τὰ πούλια (γραμματόσημα) καὶ νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀποστέλῃ καὶ ἐπιστολὰς μέσω τῶν κερατζίδων (ἀγωγέων) λόγω τῆς μὴ κανονικῆς λειτουργίας τῆς πόστας ἢ ὅποια φαίνεται πῶς ἦταν νεοσύστατη.

1879

Μπεσίμης Βελῆ ὑπάλληλος πόστας.

1881

Ἰσᾶ ἐφέντης μειοῦρης (ὑπάλληλος) πόστας.
Γιακούπ ἀγάς τσιαούσης (λοχίας) καὶ καθάσης τῆς πόστας τὸν ἀπαντήσαμε καὶ τὸ 1882—83.

Αὐτὸ τὸ ἔτος (1881) λειτουργοῦσε καὶ τηλεγραφεῖο στήν Κόνιτσα.

1882—83

Ἄλῃ ἐφέντης τηλεγραφητής. Πιθανὸν ὁ ἴδιος πού ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1884, τὸ 1902 κ.λ.

1889

Ἰσμαήλ ἐφέντης μειοῦρης τηλεγράφου.

Χουσέν άγας Άβδουραχιμάν τσιαούσης τηλεγράφου. Τόν άπαντούμε και στα 1891—92.

1891

Μουσεντιν Μισιρλή (Αίγύπτιος) τσιαούσης τηλεγράφου και Χασήμ ή Χουσέν άγας έπίσης.

1892

Σερβέτ έφέντης τηλεγραφητής.

1893—94

Χακί έφέντης τηλεγραφητής και Έμίν έφέντης τηλεγραφητής. Όμεί άγας καθάσης (κλητήρας) του τελεγράφου. Τόν άπαντήσαμε ως καθάση και τό 1900.

1895

Έμίν έφέντης τηλεγραφητής· ό ίδιος του 1893.

Χαίρεδιν άγας καθάσης (κλητήρας - διανομέας) τηλεγραφείου. Τόν άπαντούμε ως καθάση και τό 1897 και 1898.

1897

Μουχδ ή έφέντης διευθυντής τηλεγραφείου και Έμίν έφέντης τηλεγραφητής.

1898

Νιχάτ έφέντης τηλεγραφητής.

1899

Χαμήςτ, καθάσης πόστας.

1900

Έδχέμ έφέντης τηλεγραφητής, και Κιαμήλ μπέης Λεσκοβικινός τσιαούσης τηλεγράφου.

1902—1903

Άλή έφέντης τηλεγραφητής. Κατά προφορικές πληροφορίες ύπηρέτησε στην Κόνιτσα μέχρι τό 1913 που έγινε ή άπελευθέρωση.

Προτού διοργανωθεί ή έπίσημη και κανονική λειτουργία Δημοσίων Ταμείων κατά τό Εύρωπαϊκό σύστημα στην Τουρκία, οι δημόσιοι φόροι συλλεγόταν από τους κατά καιρούς έπιτετραμμένους - πληρεξούσιους του Βαλή (Γενικού Διοικητού) ή του Μουσελίμη (Υποδοικητού). Και σαν τέτοιους γνωρίζομε προς τό παρόν τους έξής στην Έπαρχία μας.

1831—32

Σαλήχ βέης, Γενικός εισπράκτορας Ἐπαρχίας Κονίτσας.

1832

Ντερβίς Χασάν μπέης (Ἡπ. Χρον. 1937, σελ. 154).

1868

Εισπράκτορας Κονίτσας Σαφὲτ ἐφέντες.

1870

Ἐδχέμ ἐφέντης, Ταμίας

1871

Κώστας Βαίου Σούρλας (Πυρσογιαννίτης), Ταμίας.

1872

Ἐτέμ ἐφέντης μεμούρης τῆς κάσας (ταμειακὸς ὑπάλληλος).
 Ταήπ ἐφέντης καὶ Ἀχιμέτ ἐφέντης τοῦ Κασήμαγα γικλαμά (ἐπὶ τῶν καταγραφῶν) μεμούρηδες.
 Ὁρέριμπεης Ἰωαννίτης ἀσήρ (ἐπὶ τῆς δεκάτης) μεμούρης.

1874

Δημήτριος Ἡγουμενίδης (Κονιτσιώτης) Ταμίας.

Ἐδχέμ ἐφέντης βοηθὸς λογιστοῦ.

Κεράμ βέης καὶ Ἰβραήμ ἀγάς εισπράκτορες ἐπὶ τοῦ φόρου τῶν γαιῶν (θεργκί).

1875

Ταμίας Σαλή ἐφέντης.

1877

Ἀβδουλά ἐφέντης ἀσήρ μεμούρης (ἐπὶ τῆς δεκάτης).

1879

Ἀσήρ μεμούρηδες: Σπύρος Γκότζος καὶ Μουσταφᾶς.

1884

Τεφήκ ἐφέντης καὶ Σερίφ ἐφέντης, ἀσήρ μεμούρηδες.

1893

Ὅσιμάν ἐφέντης Ταμίας. Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1894.

1894

25-9-94. Ἀφίχθη νέος Ταμίας ὁ Μαχμουτ ἐφέντης πού τὸν ἀπαντήσαμε καὶ τὸ 1895.

1896

Ταμίας Οὐζεκέρ ἢ Οὐζεέρ ἐφέντης. Ὁ ἴδιος καὶ τὸ 1898.

1899

Ἰσιαήλ βέης Ταμίας.

1900

Διευθυντής Ταμείου Σααδῆ ἢ Σααδεδῆ ἐφέντης.

1901

Ταμίας Νουρῆ ἐφέντης. Τὸν ἀπαντήσαμε καὶ στίς 11-2-1902.

1902

Σαλῆ ἐφέντης Ταμίας.

1907

8 Ἰανουαρίου. Βρισκόταν στήν Κόνιτσα ὁ Χιλιμή βέης μουφετίς ταξιλάρης (ἐπιθεωρητής δημοσίων εἰσπρακτόρων).

1910

11 Ὀκτωβρίου. Βρισκόταν πάλι στήν Κόνιτσα ὁ Σουλεϊμάν ἐφέντης μουφετίς ταξιλάρης, τὸν ὁποῖο συναντήσαμε ἐπίσης καὶ στὰ 1912.

Ἄλλοι οἰκονομικοὶ υπάλληλοι τῶν τελευταίων δεκαετιῶν τῆς Τουρκοκρατίας στήν Κόνιτσα (δημόσιοι κοινοτικοὶ εἰσπράκτορες καὶ λοιποὶ) υπῆρξαν περίπου οἱ ἑξῆς: Σαγγίτης 1864—68, Ἰλιὰζ ἐφέντες 1865, Τασούλιας Γκότης 1868—1886, Νικόλαος Λίτος 1868—69—70, Δημήτρης Παπαπάντος 1872 καὶ ἑξῆς, Ἀνδρέας Κορδᾶς 1876—1882, Κων) νος Παμπᾶς 1881, Γιάννης Καταραχιᾶς 1881—83, Κυρρήμιπης Λεσκοβικινὸς 1881—83, Μουχτάρμπης 1882, Ἀντέμ ἐφέντης 1883—1898 κ.λ.π. Σιρρῆ ἐφέντης νοφούζ ταξιλάρης (φόρου στρατολογία) 1894—98, Τεφίχ ἐφέντης τζιελιέπ μειμούρης (ἐπὶ τοῦ φόρου αἰγοπροβάτων κ.λ.) 1894, πιθανὸν ὁ ἴδιος τοῦ 1884, Σπυρ. Βεκιάρης 1899, Μπεκέρ ἐφέντης εἰσπράκτορας φόρου στρατολογίας 1902, Ἐδχέμ ἐφέντης σοφαρῆ (ἔφιππος) ταξιλάρης 1900—1902, Μπεκῆρμπης Ἀμπεντίμπη Μπέτσιου 1903—1913, Μάνθος ταξιλάρης 1906—1913, Πέτρος Δ. Παπᾶς 1907 καὶ τέλος ὁ Παῦλος Καμιάνας 1912.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΕΤΕΡΟΙ (Μαλμουδیرهδες).

1870

Μελίχ ἐφέντης μαλμουντίρης 1870.

Βαϊράμ ἐφέντης ἐπὶ τῶν προσόδων.
Ταλήπ ἐφέντης βοηθὸς τοῦ μαλμουντίρη, 1870—75.

1872

Χακή ἐφέντης μαλμουντίρης καὶ Ἐτέμ ἐφέντης βοηθὸς του.

1874

Ταήπ ἐφέντης γραμματεὺς ἐπὶ τῆς ἐξελέγγεως τῶν γαιῶν.

1875

22-1-1875. Διορίστηκε οἶκον. ἔφορος ὁ Ρεοῦφ βέης.

1880—81

Ἄντέμ ἐφέντης μαλμουδίρης.

1889

Ἀπαντήσαμε οἶκον. ἔφορο τὸν Ζεϊνέλ Ἄμπεντίν.

1890—98

Ἄμπεντίν ἐφέντης μαλμουντίρης (280—98 συνεχῶς).

1898

Ὀκτώβριος, Νουρή ἐφέντης, οἶκ. ἔφορος.

1900

Σαφὲτ ἐφέντης, οἶκ. ἔφορος.

1901

Χατζή βέης μαλμουδίρης.

1905

Μουχτάρ βέης μαλμουδίρης (κατὰ Σεπτέμβριον) καὶ Κιαζήμ ἀγᾶς Πρεμετινὸς βοηθὸς του.

ΤΕΛΩΝΗΔΕΣ ἢ ΓΙΟΜΠΡΟΥΚΤΣΗΔΕΣ* ΚΑΙ ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

* Οἱ γιομπρουκτσῆδες εἰσέπρατταν διάφορους δασμοὺς εἰσερχομένων καὶ πωλουμένων μέσα στὴν πόλη προϊόντων, τόσον ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ (ἐμπορευμάτων) ὅσο καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐπαρχίες ἢ χωριά. Ἡ ὑπηρεσία αὐτὴ ἦταν παρόμοια περίπου μ' ἐκείνη πού προσφέρουν καὶ οἱ δικοὶ μας τελώνηδες.

1881—82

Ἀχμέτ ἐφέντης τοῦ Κασίμ ἁγᾶ. Ἦταν Κονιτσιώτης.

1885

Μεχμέτ ἐφέντης Λεσκοβεκλή (ἀπὸ τὸ Λεσκοβίκι) γιομπρουκ μειούρης (τελων. ὑπάλληλος).

1889

Βεῆζ Ἀρίφ Τεπελενλής κολτζής γιομπρουκιού (τελωνοφύλακας). Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1898 καὶ 1900.

1891

Χαλήτ ἐφέντης Λεσκοβικινὸς γιομπρουκτῆς καὶ Ἀλῆ μπέης βοηθὸς του (κολτζής). Τοὺς ἀπαντοῦμε καὶ στὰ 1895—98.

1893

Φεῖτζῆ ἐφέντης καὶ Σεριφ ἐφέντης τὸν ὅποιο ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1894. Ὁ Σεριφ ἦταν Κονιτσιώτης καὶ κατοικοῦσε πίσω ἀπὸ τὸ σημερινὸ σπίτι τοῦ Τσαρτσάλη. Τὸ 1894 ἀπαντήσαμε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Τζεβτζῆ ἐφέντη πρῶην βεκήλ (ἀναπληρωτοῦ) γιομπρουκτῆ.

1896—98

Ἀλῆ ἐφέντης γιομπρουκτῆς. Τὸν ἀπαντοῦμε κατὰ διαστήματα μέχρι τὸ Φεβουάριο τοῦ 1902.

1900

Τὸ 1900 ἀπαντοῦμε τρεῖς γιομπρουκτῆδες: 1) Τὸν Χαλέτ ἐφέντη Λεσκοβεκλή (ἀσφαλῶς ὁ τοῦ 1891). 2) Τὸ Σεριφ ἐφέντη τοῦ 1893—94 καὶ 3) τὸν Ἀλῆ ἐφέντη τοῦ 1896—98.

1902—1904

Χασάν ἐφέντης.

1910—13

Σεριφ ἐφέντης γιομπρουκτῆς. Πιθανὸν ὁ τοῦ 1893 κ.λ.

ΑΛΞ. ΛΑΖΑΝΗ
Συνταξιούχο Διδασκάλου

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΩΝ ΗΠΕΙΡΟΥ*

- Κάθομι σ' αναμμένα κάρνα.
- Κάπως μί πόνισι ιδώγια στού χ'λιάρ' τσ' καρδιάς.
- Κάπως δέ μ' γιομίζ' τὸ μάτ' ὀρέ πιδί... .
- Κ'μᾶσι στού χαμόμ'λου μ' φαίνιτι... .
- Κ'τάσει νά βγάλ' ἄπου τ' μύγα ξύγκ'.
- Καλά εἴμεστε κι γειά δὲν ἔχομι.
- Κάπως δὲν ἔχομι γειά φέτο, ἀδὲ κι μὴ κλωσσάμε.
- Καλά; γροὺν στού σακκί θά πάρω;
- Κατὰ φωνή κι ὀ... γάιδαρος... .
- Καταβρώμα κάτσε σέ μιὰ μεριά.
- Κάν'ς πὼς τὰ ξέρ'ς ὄλα... .
- Κάπωςδὲ μ' δὲντίζ' γιὰ καλὸς ἄνθρωπος αὐτός.
- Κ'κί ἤταν κι ἔσκασι. Φτοῦ ἴδιος πατέρας τ' εἶνι.
- Κουμπώσ' ὀρέ σ' φαίνοντι τὰ πλιάτσικα σ'.
- Κι οἱ δυὸ σ' μπυρουστιὰ νά κατρίσιτι... .
- Κάτσι στ' αὐγά σ' πιδάκι μ' κι μὴ ζαγκαμπ'δάς.
- Κόσμιος κι κουσιμάκ'ς.

- Λάλλ'σα σὰν τοῦ πιτ'νάρ' ἀπόψι ἀποὺ τοῦ θῆχα.
- Λές κι ἔχ' τ' ἄστρα στ' μπάλα.
- Λίγα εἶνι τὰ φουμιά τ' αὐτοῦ.
- Λαχανιασμένος φαίνεσι γιὰτὶ κοσθεύς;
- Λέει φέμια μὲ νουρά... .

- Μ' κόπ'καν τὰ ἥπατα ἀπου τοῦ φόβου... .
- Μ'θῆμι ἢ πίστ' ὅσο νά τελειώσω.
- Μι καλουκάρ'δ'σι. Μ' ἔκαμι ν'καρδιά μπαξιέ... .
- Μὴ Θέμ' χειρότερα νά λές... .
- Μὲ πῆρε κι ἐμένα ἢ κλάρα.
- Μὲ πῆρε κι ἐμένα τὸ σκέδιο.
- Μὴ ρωτᾶς! μ' αὐγάτσαν οἱ δ'λειές.
- Μᾶς κἀν' τὸν καμπόσο ἢ τὸν τάχα τάχα.
- Μωρὲ φαίνεται σὰν ἢ μύγα στοῦ γάλα.
- Μωρὲ δὲν π'στεύου καέγαν ἂν δὲ δοῦν τὰ μάτια μ'.
- Μωρ' τί μᾶς λές;... .
- Μωρὴ κρούνα κι μουρὴ ἄλλαλ' τ' εἶν' αὐτὸ πῶπαθες; ἢ πῶκαμες;... .
- Μπῆκι τοῦ γιρὸ στ' αὐλάκ' τῶρα.
- Μ' τσαγκαδεύκαν πέντ' ἔξ γίδες.
- Μὴ μ' κρεμάς τὰ μοῦτρα ἐμένα... .
- Μ' ἔβαλι στοῦ χέρ' κι ἀπου δῶ πᾶν οἱ ἄλλ'.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 541.

- Μὴ τὸν ξίσ'νερίζεστε πιδιά, εἶνι λίγο ζουρλός...
- Μ' ἡῶρι σκάλα καλανέβατ' αὐτός...
- Μ' σηκώθ'κι τοῦ πιτσι δυὸ δάχλα.
- Μάξιψι τὰ κατουρμένα τ' κι ἔφ'γι.
- Μ' λάλαε τ' αὐτί, ἦταν π'θὰ σὲ ἰδῶ...
- Μωρὲ ντίπ γ'δοκοῦρ (ἢ γιδοξιούρ') εἶσαι;
- Μὴ τὸν ξεσνερίζεστε εἶνι νευρικός χαλασσιά τ'.
- Μπιζέρσα νὰ τοὺν παρακαλάου.
- Μὴ ζαγκαμπ'δὰς γιατί θὰ σ'δγεί σὲ κακό.
- Μ' πλακῶν' ἢ πλάκα τὰ ποδάρια, κιαπὲ σ'δλεγα ἰγῶ.
- Μ' ἀν'ξι τὰ μάτια.
- Μὲ βάρεσαν τὰ σμάδια ἰμένα πῶς κάτ' γένετι.

- Νά γαιμπρός νά μάλαμα.
- Ντίπ φουρλακίδα εἶσι...
- Ντὸ μουζντὸ ἦρθι κι αὐτός.
- Ναὶ ἀλλὰ τὸ στόμα τῶεις χάρβαλο.
- Ναὶ πῶς... θὰ σὲ πιάσου πόρτα γιὰ τοῦ χ'μῶνα.
- Νὰ π'νὰ σκάεις, μᾶς ἔκαμεις κι γιλάσαμαν.
- Εἰέρ'ς τί θ'δὸ πουτάμ' εἶν' αὐτός;
- Εἰοῖκ' κι πάστρα νὰ γένετι ἔλ'
- Εἰέρ'ς τί γχουντόσθιου εἶν' αὐτή;
- Εἰέρ'ς τί σ' γράφ'ν τὰ χαρτιά τ';
- Εἰκουμπίσ' νὰ μὴ σὶ γλέπου.

- Ὅρὲ ντίπ γομάρ εἶσαι;
- Ὅτ' νὰ τ' πείς δὲ παίρ' χαμπέρ'.
- Ὁ πᾶσα ἕνας στοῦ σπίτ' τ' θὰ κάμ' ὅτ' θέλ'.
- Ὅρσε γαιμπρὲ κουφέτα...
- Οὔτε τὸ διάλογο νὰ ἰδῆς οὔτε τὸ σταυρό σ' νὰ κάμ'ς.
- Ὁ ἕνας θέλ' τὸ κοντό τ' κι οὐ ἄλλους τὸ μακριό τ'.
- Ὅπ' νᾶνι ἔφτασι...
- Ὅσου νὰ πείς κρυμιμύδ' τῶφιρι.
- Ὅλ' ἔλ' ἀντάμα κι οὐ φουριάρ'ς χῶρια.

- Πῆρε τὰ μάτια τ' κι γίνκι ἄμορος.
- Πάει κι αὐτός τᾶφαιε τὰ ψωμιά τ'.
- Πεντάρρα δὲ δίνω.
- Πέρα βρέχ'.
- Πάει αὐτός σαλάησι.
- Πάει μιὰ λυκοσκισιμέν' γίδα κι μῶφαιε τὸ κλῆμα.
- Πῆραν τὰ μυαλά τ' ἀέρα.
- Πάει αὐτὴ θῆκι στοῦ κλαρί.
- Πιάστ'καν κι γίνκαν μαλλιὰ κουβάρια.
- Πάει γυρεῦοντας αὐτός...
- Πότε μῆλα πότε φύλλα.
- Παν'γύρ' κι αὐτό... τρεῖς λαλοῦν κι δυὸ χορεῦν'.
- Ποῦ τὰ πᾶς, ποῦ τὰ φέρν'ς ἀνταμουθήκαμαν πάλι...
- Πετ'χαῖν κι αὐτός ἕνα στὰ χίλια ἀλλότι...
- Πιάτον δέστον μὸλις ἄτσι ἔτσ'.

- Πέντ' άπάν, πέντι κάτ' τ' σιάσαμιαν τ' δ'λειά.
- Ποιός σήερ σhiaποϋ έκαμι. . .
- Περπατάει σά νά τ'βαλαν νέφτ' στούν κώλο.
- Πήρι τού χλιάρ'ς νιρò ισένα.
- Πανατα Βόης! (βοήθησε).
- Πετιέτι κι αυτòς σάν ή πουρδή άπ' τού θρακί.

- Ρέκαξα άπου τουνπόγου.
- Ρίξ'τ ξύλου για νά μάθ'.
- Ράψ' τού στόμα σ' κι κάτσι.

- Σ' έσιασα μι τά χιράκια μ'.
- Σε λάλ'σι ού ήλιους στού κιφάλ'.
- Σύμασ' τά λόγια σ' σ'λέω. . .
- Σάμα τί έχασι ν'τσόχα ή τά ραφτ'κά. . .
- Σ' αυτòν τούν άνήφουρου θά μ'ας κοπή ή σπλήνα.
- Σκέμ' τ'σεις τού κιφάλ' όρέ.
- Σκόρπ'σαν σάν τά πιδιά τ'λαγοϋ.
- Σκόρδα στα μάτια σ' μουρή γκαβλιόρου (σε θασκανιούχους).
- Σώπα γιάμ. Ίγώ δέν ειδα άπου τά μάτια θά ιδω άπου τά φρύδια;
- Σε θάν'ν' στα λόια ή τόν θάν'ν' στα λόια.
- Σάμα σ' ειδα κι δε σ'κρινα;
- Στου σπít' αυτνοϋ νά φέρς τού παλιούρ γύρα δε σκαλών' π'θινά.
- Σ' πακίν' σάν τ'γομαριού ή σέλλα.
- Σ' πήρ' ού διαούλους τούν πατέρα σ' πήρι.
- Σκούεις άδαρτους μ' φαίνιτι. . .
- Σπουδαία τά λάχανα. . .
- Σφούγγ'σ τ' μύτ' σ' . . .
- Σάν κακά ει'ν' τά ψέμιματα. . .
- Στου γάμου σ' θά γκ'θαλάου νιρò μι τού κóσηκνου.
- Σηκιπάσ' μουρή στρίγλα π' μ'κατσας χάδα;
- Σε γαργαλάει κι έσένα μ' φαίνιτι. . .
- Σούρθι κακή λαχτάρα σουρθι.

- Τί λές μωρέ κακóτ'χου;
- Τί λές μωρέ χαντακωμένο;
- Τ'δωκα μιá γροθιά κι τ' χούχλαξαν τά αίματα.
- Τ'χασε κι αγάλλιασεσ καψαρέ.
- Τ'αστραφα ένα φοϋσκο ποϋταν όλος δ'κός τ'.
- Τ'οειπα όσα σέρ' ή σκούπα ή Τ'σειρα όσα σέρ' ή σκούπα.
- Τò γουδι τò γουδοχέρ' αυτòς.
- Τ'θεις χαμένο μ' φαίνετα. . .
- Τά πάθια μ' μολοημò δέν έχ'ν.
- Τί νά σ'πώ και τί νά σ'μολοήσω.
- Τούρθι νταμπλ'ς φόντα τ' άκ'σι.
- Τί φκιάν'ς, πώς πορεύεις; ή πώς τά πορεύ'ς;
- Τόν φέραμιαν στο δρόμο τ' Θεοϋ.
- Τ'ασιαξαν για νά μήν άκ'στούν στούν κóσμο.
- Τ'οειπ' ού διάλογòς ώρα καλή.
- Τί χαλεύ' ή άλ'πού στο παζάρ';

- Τὸν ἔχου στοῦ παχὺ τ' ἄντερο.
- Τὸ μυαλὸ τῶχ' φλοέρα.
- Τ' πιάν' τοῦ χέρ' κακά.
- Τοῦρθ' οὐρανὸς σφοντύλ'.
- Τῶχ' τιτρακόσια.
- Τὰ ζωντανὰ τὰ θάρεσε νταουντζιάς (κρύωμα, πνευμονία).
- Τὸν θάρεσαν τὰ σμάδια πὼς κατ' κακὸ τ' γίνκι.
- Τὸν πάου φίρι φίρι.
- Τὸν ἔκαμα πέρα κι λάρωσα.
- Τί λές; κατ' τρέχ' στὰ γύφτ'κα.
- Τώρα τὰ μούσκιφισ.
- Τώρα τᾶκαμιν ρόιδο.
- Τὰ πρόκοφες.
- Τώραγια, κάπως ἔμ'να πανί μι πανί.
- Τῶταξαν λαγούς μι πιτραχήλια γιὰ νὰ τὸν παντρέψ'ν.
- Τί μολογᾶς τώραγια νᾶξερα...
- Τ' κόστ'σι οὐ τσίτζικας ἀηδόν'.
- Τοὺν πῆρ' ἢ φτώχεια σθάρα.
- Τοὺν φᾶμαν τοῦ μιζέ ὅσο νᾶρθ'ς.
- Τᾶχασι ὄλα κι ἀπόμκι μι τοῦ δάχλου στοῦ στόμα.
- Τὸ κάναμαν τρεῖς τρογύρω.
- Τὰ τίναξι κι ἡσύχασι.
- Τί με τ'ρᾶς με τῶνα μάτ';
- Τ'τὸ λέν ἀκόμα τὰ ποδάρια ἢ τὸν ἀκοῦν ἀκόμα τὰ ποδάρια τ'.
- Τόσα ξέρ'ς τόσα λές. Σάμα ξέρ'ς κι τίποτ' ἄλλο;
- Τώρα τοῦρθαν τὰ γίδια ἢ δὲν τοῦρθαν τὰ γίδια ἀκόμα (ἢ φρόνηση).
- Τ' ἀπόρρξαν δυὸ πρατίνις.
- Τί πααίν'ς χάβδα χάβδα.
- Τώρα γίγκαν σάν τὰ λάχανα στοῦ τσακάλ'.
- Τὰ κακάρουσι κι αὐτὸς ἢ Μανίκουσι κι αὐτὸς ἢ Τεζάρσι κι αὐτὸς.

- Φτυεῖ ὁ ἕνας κι οὐ ἄλλος μαζών' (εἶναι ἀγαπημένοι) ἢ ὁ ἕνας φτυεῖ κι οὐ ἄλλους μαζών'.
- Φωτιά π'νά σέ κάψ'.
- Φουρτούνας κακὴ μι τοῦ μυαλὸ πῶεις...
- Φτύσ' τοὺν κόρφου σ'.

- Χέστ'κι ἢ φοράδα στ' ἄλὼν (δηλ. δὲν ἔγινε τίποτε τὸ σπουδαῖο).
- Χέστ'κι οὐ Ρέτζιους στ' ὄργωμα κι ἢ Βαγγελή στ' αὐλάκ'.
- Χαλεύ'ς φύλλ'ς στ' ἄχυρα...

- "Ωρα σ' καλή κι ἢ στράτα σ' πλατειά.

(Συνεχίζεται)

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΡΟΔΑΥΔΗΣ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ*

(ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ)

47. ΤΟΥ ΜΑΝΟΥΣΗ

Ὁ Μανούσης κι ὁ Ρεσούλης κι ὁ Ντερβέναγας
σὲ κοῦτσόπουλο πηγαῖναν γιὰ νὰ φᾶν, νὰ πιοῦν.
Καὶ ποῦ τρώγαν καὶ ποῦ πίναν καὶ ποῦ γλένταγαν,
κάτι πέσαν σὲ κουβέντα γιὰ τὶς ἔμορφες:

- 5 — ν' Ἐμορφη γυναῖκα πῶχεις, βρὲ Μανούσαγα!
— Ποῦ τὴν εἶδες καὶ τὴν ξέρεις καὶ τὴ μολογᾶς;
— Ψὲς τὴν εἶδα στὸ πηγάδι πῶπαιρνε νερὸ
καὶ τῆς ρίζα τὸ μαντήλι μ' καὶ μοῦ τόπλυνε.
— Σὰν τὴν εἶδες καὶ τὴν ξέρεις, πές μας τί φορεῖ.
10 — Κεντισμένη βρακοζῶνα, παρδαλὴ ποδιά.
Κι ὁ Μανούσης μεθυσμένος πάη τὴν ἔσφαξε.
Τὸ πρωτὶ ξεμεθυσμένος πάη τῆς ἔκρινε:
— Σήκω, πιάπια μ', σήκω, χήνα μ', σήκω κι ἄλλαξε.
Σήκω, ντύσου κι ἀρματώσου κι ἔβγα στὸ χορὸ.
15 Νὰ σὲ δοῦν τὰ παλληκάρια νὰ μαραίνονται.
Νὰ σὲ ἰδῶ κι ἐγὼ ὁ καημένος γιὰ νὰ χαίρωμαι.

48. ΤΗΣ ΠΕΡΔΙΚΑΣ

— Ποῦ ἦσαν, πέρδικα γραμμένη, κι ἦρθες τὸ πρωτὶ βρεμένη;
— Ἦμουνα πέρα στὰ πλάγια στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια.
— Τ' ἔτρωγες, ρούσσα πέρδικα, τ' ἔτρωγες πέρα στὰ πλάγια, στὶς δροσιές καὶ
(στὰ χορτάρια;

- Ἐτρωγα τὸ Μάη τριφύλλι καὶ τὸν Αὐγουστο σταφύλι.
5 — Ἐπινα νερὸ ἀπ' τ' αὐλάκι κι ἔπαιζα μὲ τὸ παιδάκι.
Ἐπινα νερὸ ἀπ' τὴ βρύση κι ἔπαιζα μὲ τὸ ντερβίση... —
— Νὰ ἦμουν στὰ βουνὰ μιὰ ἀσφάκα, στὸ λαιμὸ σου μιὰ χανάκα.
Νὰ ἦμουνα στὴ γῆς χορτάρια, στὴ μεσοῦλα σ' θ' λυκοτάρια.

49. ΣΤΟΝ ΑΔΗ ΘΑ ΚΑΤΕΒΩ

- Στὸν Ἄδη θὰ κατέβω καὶ στὸν Παράδεισο,
τὸ Χάρο ν' ἀνταμώσω δυὸ λόγια νὰ τοῦ πῶ:
— Χάρε, γιὰ χάρισέ μου σαῖτες κοφτερές,
νὰ πάω νὰ σαϊτέψω δυὸ τρεῖς μελαχροινές.
5 Μιᾶς χήρας θυγατέρα, μιὰ ρούσσα, μιὰ ξανθιά,
πῶχει στὰ χεῖλη βάμμα, στὸ μάγουλο ἐλιά.

50. ΤΗΣ ΣΑΜΑΡΙΝΑΣ

— Ἐσεῖς παιδιά, μωρέ, κλεφτόπουλα, παιδιά τῆς Σαμαρίνας, μωρὲ παιδιά
(καημένα,

παιδιά τῆς Σαμαρίνας κι ἄς εἶστε λερωμένα.

Κι ἂν πάτε ἀπάνω στὰ βουνά, κατὰ τὴ Σαμαρίνα,

ἂν δεῖτε τὴ μανούλα μου, τὴ δόλιαν ἀδερφή μου.

5 μὴν πεῖτε πὼς σκοτώθηκα, πὼς εἶμαι σκοτωμένος.

Μόν' πεῖτε πὼς παντρεύτηκα, πὼς εἶμαι παντρεμένος.

Πῆρα τὴν πέτρα εθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναίκα

κι αὐτὰ τὰ λιανοχάλικα τὰ πῆρα συγγενάδια.

51. ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

Ἄϊτε, ναὐτὰ τὰ μάτια, Δῆμο μ', τᾶμορφα,

τὰ φρύδια γοιὸν γαῖτάνι, γειά σ', ἀγάπη μ', γειά σ',

τὰ φρύδια γοιὸν γαῖτάνι (ἦ: τὰ γραμμένα), σὲ κλαῖν τὰ μάτια μου.

Αὐτὰ μὲ κάνουν, Δῆμο μ', κι ἀρρωστῶ καὶ πέφτω καὶ πεθαίνω.

52. ΤΗΣ ΤΑΒΛΑΣ

Σὲ τοῦτ' τὴν τάβλα πού εἶμαστε, σὲ τοῦτο τὸ τραπέζι,

τὸν Ἄγγελο φιλεύουμε καὶ τὸ Χριστὸ κερνάμε

καὶ τὴν Παρθένο Δέσποινα τὴ διπλοπροσκυνᾶμε

νά μᾶς χαρίσει τὰ κλειδιά, κλειδιά τοῦ Παραδείσου

5 ν' ἀνοίξω τὸν Παράδεισο νά ἰδῶ τὸ τί ἔχει μέσα.

53. ΤΟΥ ΚΙΤΣΙΟΥ Η ΜΑΝΑ

Τοῦ Κίτσιου ἢ μάνα κάθονταν στὴν ἄκρη στοῦ ποτάμι.

Μὲ τὸ ποτάμι μάλλονε καὶ τὸ πετροβολοῦσε:

— Ποτάμι, γιὰ λιγότεψε, ποτάμι, στρέψε πίσω

γιὰ νά περάσω ἀντίπερα, πέρα στὰ κλεφτοχώρια

5 πῶχουν οἱ κλέφτες μάζωξη (ἦ: σύναξη) κι ἔχουν παλιὰ λημέρια,

κι ἔχουν ἀρνιά πού ψένονται, κριάρια σουφλισμένα.

Πῶχουν κι ἓνα γλυκὸ κρασί ἀπὸ τὸν Ἅγιο Μαύρα.

Πῶχουν τὴ Ρῆνα στοῦ πλευρὸ πού τοὺς κερνάει καὶ πίνουν.

— Κέρνα μας, Ρῆνα μ', κέρνα μας, κέρνα νῶσο νά φέξει.

10 Ὅσο νά σκάσ' ὁ Αὐγερινός, νά πάει ἢ Πούλια γιόμα.

54. ΤΗΣ ΑΓΓΕΛΩΣ

— Ἀγγέλω μ', κρέν' ἢ μάνα σου, δὲν ξέρω τί σὲ θέλει.

Νά πᾶς στὴ θρούση γιὰ νερὸ νά πιοῦν τὰ παλληκάρια.

— Τὰ παλληκάρια κι ἂν διψοῦν, νερὸ νά πᾶν νά πιοῦνε.

Κι ἐγὼ θὰ πάω στοῦ κέντισμα μὲ τ' ἄλλα τὰ κορίτσια.

55. ΤΟΥ ΓΕΡΟΥ

Σαράντα παλληκάρια, παιδιά μου, ὦρέ, νὰπὸ τὴ Λιβαδιά.

Καλά κι ἀρματωμένα, παιδιά μου, ὦρέ, πᾶνε γιὰ κλεισιά.
 Στὸ δρόμο πὸν πηγαΐναν, παιδιά μου, βρῖσκουν ἓνα γέροντα.
 — Καλημέρα σου, Γέρο, βρὲ Γέρο!

— Καλῶς τα τὰ παιδιά!

- 5 — Σήκω, βρὲ Γέρο, βάλε τὰ τσαρούχια σ' νὰ πᾶμ γιὰ κλεισιά.
 — Δὲν ἤμπορῶ, παιδιά μου, σᾶς λέγω, γιατί 'μα Γέροντας (ἦ: γιατί γέρασα).
 Περᾶστε ἀπὸ τὴ στάνη, παιδιά μου, κι ἀπὸ τὰ πρόβατα
 καὶ πᾶρτε τὸν υἱγιό μου, παιδιά μου, τὸν πιὸ μικρότερο.
 Ξέρει τὰ μονοπάτια, παιδιά μου, κι ὅλα τὰ σύρματα.
 10 Ξέρει καὶ τὶς θρυσουῖλες, παιδιά μου, πὸν πίναμε νερό.
 Ξέρει καὶ τὶς κουμπάρες, παιδιά μου, πὸν παίρναμε ψωμί.

56. ΔΕΝΤΡΟ ΝΕΧΩ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΜΟΥ

Δέντρο νὲ — αἶ μωρὴ κοντούλα — δέντρο νέχω στὴν αὐλή μου.
 Δέντρο νέχω στὴν αὐλή μου, δὲν τὸ ξέρω τί κλαρὶ ἦταν.
 Πράσινα πλατειὰ εἶν' τὰ φύλλα κι οἱ ριζοῦλες ἀσημένιες.
 Κόρη κάθονταν στὸν ἥσκιο κι ἔπλεκε χρυσὸ γαϊτάνι.
 5 — Πλέξτο, κόρη μ', τὸ γαϊτάνι, πλέξτο καὶ κρουστάλιανέ το.
 Δόμ' το ἔμένα τοῦ λεβέντη νὰ τὸ βάλω φούντα στὸ σπαθὶ μου.

57. Η ΛΙΒΑΔΙΑ

- Ὁραία πού 'ναι ἡ Λιβαδιὰ πὸν κεῖται μὲς στὸ ρέμα.
 Πᾶν τὰ κορίτσια γιὰ νερὸ κι ἔρχονται φιλημένα.
 Ἄς μ' ἀφήνανε νὰ στέκω, μέρα νύχτα νὰ σὲ βλέπω.
 Ντεμπεντέρισσα, Βασίλω, στρῶσ' τὸ μπράτσο σου νὰ γείρω.
 5 Σένα τὰ λέγω τοῦτα κι ἂν θέλεις ἄκουστα.
 Πᾶρε χαρτὶ καὶ πέννα καὶ κάτσε γράψε τα.
 Κλώσσω μὲ τὰ πλιά, κλώσσω μὲ τὰ πλιά,
 κλώσσω μὲ τὰ πλιά δὲν τ' ἔβγαλες σωστὰ (ἦ: καλά).
 Σῶβαλα εἴκοσ' ὄχτῶ καὶ σὺ μῶβγαλες ὄχτῶ.

58. Η ΚΛΑΡΑ

Κόβω μιὰ κλάρα — κυρὰ Δασκάλα (ἦ: νὰ ξεῖς κουμπάρα, ἦ: νὰ ξεῖς καὶ
 νὰ 'σαι).
 Κόβω μιὰ κλάρα λεμονιά μὲ δυὸ λεμόνια δίφορα.
 Καὶ τὴν φυτεύω καὶ τὴν κλαδεύω
 καὶ τὴ φυτεύω σὲ γιαλὸ — κι ἂν μαραθεῖς, δὲ σ' ἀγαπῶ.

59. Η ΡΕΝΤΖΕΛΩ

Τῆς Ρεντζέλως τὰ παιδιά στὸ χορὸ κατέβαιναν
 μὲ κουβάρια ράμματα, μὲ σακκιά μπαλώματα.
 Χόρευε, κυρὰ Σουσοῦ, κοίτα κι ἀπὸ πίσω σου,
 κολοκύθια κρέμονται, νὰ μὴ σοῦ κακοφαίνονται.

60. ΤΟΥ ΓΡΙΒΑ

— Γρίβα μ', σὲ θέλ' ὁ Βασιλιᾶς — ὅλος ὁ κόσμος κι ὁ ντουνιαῶς (ἦ: τὰ τί
 μὲ θέλ' ὁ κ.)

Κάτι σὲ θέλει νὰ σοῦ εἰπεῖ — γει ἄσυο, χαρά σου, Γρίβα μου —
Γιὰ νὰ σὲ κάμει στρατηγό, νὰ κυβερνήσεις τὸ στρατό.

61. Η ΣΤΡΟΥΜΠΟΥΛΩ

— Στρουμπούλω μ', ποῦ εἶν' ἡ μάνα σου,
Στρουμπούλω μ', κι ὁ πατέρας σου;
— Ἡ μάνα μ' πάει στὴν Ἐκκλησιά,
ὁ πατέρας μου στὰ μαγαζιά.

62. ΣΤΑ ΣΑΛΩΝΑ

Στὰ Σάλωνα σφάζουν ἀρνιά — Μαρία καὶ Κωνσταντινιά (ἢ: Μαρία
Πενταγιώτισσα)
καὶ στὸ Χρισὸ κριάρια — μικρὴ Παπαδοπούλα (ἢ: Δασκαλοπούλα)
καὶ στῆς Μαρίας τὴν ποδιὰ
σφάζονται παλληκάρια.

63. ΤΟΥ ΡΟΒΑ

Κίνησ' ὁ Ρόβας κίνησε μὲς στὴ Βλαχιά νὰ πάει — γειά σου, Ρόβα μου
μὲς στὴ Βλαχιά νὰ πάει -- πάπια χήνα μου νᾶχεις τὸ κοῖμα μου (ἢ: Σταυ-
ραδερφούλα μου)

Νύχτα σελλώνει τ' ἄλογο, νύχτα τὸ καλιγώνει.

Βάνει τὰ πέταλα χρυσὰ καὶ τὰ καρφιὰ ἀσημένια,

5 κι ἡ κόρη ποῦ τὸν ἀγαπᾷ κρυφὰ τὸν κουβεντιάζει:

— Αὐτοῦ ποῦ πάνεις, Ρόβα μου, πᾶρε καὶ μὲ μαζί σου.

— Ἐδῶ ποῦ πάνω, κόρη μου, κορίτσια δὲν περνᾶνε.

64. Ο ΞΕΝΟΣ

Τώρα εἶν' ὁ Μάης κ' ἡ ἀνοιξη, εἶν' τὸ καλοκαίρι.

Τώρα κ' ἡ γῆς στολιζεται στ' ἀνθὶ καὶ στὸ λουλουδί.

Τώρα κι ὁ ξένος βούλεται στὸν τόπο του νὰ πάει.

Νύχτα σελλώνει τ' ἄλογα, νύχτα τὸ καλιγώνει.

5 Βάνει τὰ πέταλα χρυσὰ καὶ τὰ καρφιὰ ἀσημένια

καὶ αὐτὰ τὰ καλ'βοσφύρια του ἀγνὸ μαργαριτάρι.

Νύχτα ζυμών' ἡ μάνα του, νύχτα τὸν ξεκινάει.

Κι ἡ κόρη πῶχει τὸν καημὸ (ἢ: ποῦ τὸν ἀγαπᾷ) κρυφὰ τὸν κουβεντιάζει
(ἢ: τὸν κρυφοκουβεντιάζει)

— Αὐτοῦ ποῦ πᾶς, βρὲ ξένε μου, γιὰ πᾶρε με μαζί σου (ἢ: πᾶρε καὶ μὲ
κοντὰ σου).

10 Ἐδῶ ποῦ πάνω, κόρη μου, κορίτσια δὲν περνᾶνε,

γιατὶ εἶν' οἱ Τοῦρκοι ἀνύπαντροι κ' οἱ Φράγκοι παλληκάρια

Κ' ἡ κόρη ποῦ τὸν ἀγαπᾷ βαρειά τὸν καταριώται:

— Αὐτοῦ ποῦ πᾶς, βρὲ ξένε μου, πολλὴ ἀκριβειὰ νὰ γένει (ἢ: χίλια ἀκριβειὰ
νὰ γένει):

Νὰ πάει τὸ στάρι χίλια δυὸ κ' ἡ ρόκα χίλια πέντε.

15 — Ἐδῶ ποῦ πάνω, κόρη μου, πολλὴ φτήγεια θὰ γένει,

θὰ πάει τὸ στάρι δώδεκα κ' ἡ ρόκα δέκα πέντε.

65. Η ΜΑΡΓΙΟΛΗ

Ἡ Μαργιολή παντρεύεται κι ὅλος ὁ κόσμος χαίρεται.

— Τὰ ποιόν θὰ πάρεις, Μαργιολή;

— Τοῦ Τριτσιπίδα τὸ παιδί.

66. ΤΟ ΜΑΡΓΙΟΛΙΚΟ

Γιὰ ιδέστε τὸ Μαργιολικὸ πῶς σέρνει τὸ φεσάκι του στραβά —

— ἄϊ, Μαρούσια μ', ἄϊ! — σὰν νὰ 'σαι μεθυσμένο, ὠρέ, δὲν εἶν' ἀπὸ κρασί —

— ἄϊ, Μαρούσια μ', ἄϊ!

67. ΤΟ ΠΑΠΑΚΙ

Τὸ παπάκι πάει — μωρὲς παπὶ —

Τὸ παπάκι πάει τὴν ποταμιά.

Πάει γιὰ νὰ βρεῖ συντροφιὰ.

68. ΤΟΥ Α·Ι·ΤΟΥ

Ἐνας αἰτὸς καθόντανε, στὸν ἥλιο καὶ λιαζόντανε (ἦ: στὰ νύχια τηραζόντανε).

Ἐνύχια μου ἀνυχάκια μου καὶ νυχοποδαράκια μου,

τὴν πέρδικα πὺν πιάσατε νὰ μὴ μοῦ τὴ χαλάσετε.

69. Η ΒΑΓΓΕΛΙΩ

Ἐνα νερό, κυρὰ Βαγγελιώ, ἕνα νερό κρύο νερό.

— Γειά μ', τὰποῦθε κατεβαίνει — Βαγγελιώ μου παινεμένη; —

— Ἀπὸ γκρεμό, κυρὰ Βαγγελιώ, ἀπὸ γκρεμὸ γκρεμίζεται.

Γειά μ', σὲ περιβόλι μπαίνει, Βαγγελιώ μου παινεμένη.

5 Ποτίζει δὲ — κυρὰ Βαγγελιώ — ποτίζει δέντρα καὶ κλαριά.

Γειά μ', ποτίζει λεμονίτσες, γειὰ χαρά σας, κοπελλίτσες.

Ποτίζει καὶ — κυρὰ Βαγγελιώ — ποτίζει κι ἕνα γιόκλημα.

Γειά μ', πὺν κάνει τὰ σταφύλια σὰν τῆς Βαγγελιωῦς τὰ ἀχείλια.

70. ΤΗΣ ΑΡΧΟΝΤΩ ἢ ΠΡΟΣΦΥΓΟΠΟΥΛΑ

Ἄρχοντου γιὸς παντρεύεται καὶ παίρει Προσφυγοῦλα, Προσφυγοῦλα

(ἢ μαυρομάτα μου,

καὶ παίρει Προσφυγοῦλα, Προσφυγοῦλα σὲ κλαῖν τὰ μάτια μου.

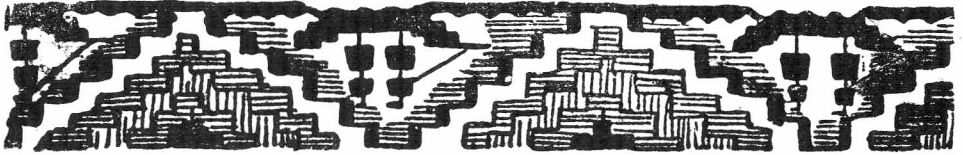
Κ' ἢ πεθερὰ σὰν τ' ἄκουσε, πολὺ τῆς κακοφάνη.

Παίρει τὰ ὄρη ψάχνοντας καὶ τὰ βουνὰ ρωτούντας,

γιὰ νὰ 'βρεῖ φίδι φτερωτὸ (ἦ: κολοβὸ) κι ὄχιὰ μὲ δυὸ κεφάλια.

(Τὴ συνέχεια βλέπε στὸν ἀριθμὸ 3, στίχοι 10—33 τῆς Συλλογῆς αὐτῆς)

(Συνεχίζεται)

ΛΑΜΠΡΟΥ ΑΠ. ΤΑΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΚΟΜΠΟΤΙΟΥ*

4. Γαλλίας

άβαντάζ: ύποστήριξη	(avantage)
άβέρτα: έλεύθερα	(averto)
άγκαζέ: δεσμευμένο	(angagé)
άζούρ: ύφασμα με στολίδια	(azur)
άκορντεόν: μουσικό όργανο	(accordeon)
άλά: με τον ίδιο τρόπο	(ala)
άλέα: δενδροστοιχία	(allée)
άλιζαρίνη: έρυθρόδανο	(alizerine)
άλό: έμπρός	(allo)
άλπακās: ύφασμα	(alpaga)
άλτρουϊσμός: φιλαλληλία	(altruiste)
άμπαζούρ: λαμπτήρας	(abat - zour)
άμπαλάζ: συσκευασία	(abaleage)
άμπερ: μέτρο ήλεκτρισμού	(ampère)
άμπρι: σκάμα καταφυγίου	(abri)
άντζα: κνήμη	(hanche)
άντιμόνιο: χημικό στοιχείο	(antimoine)
άντρέ: είσοδος	(entrée)
άντρεσα: διεύθυνση	(abresse)
άπάχης: άλήτης — γλεντζές	(apache)
άπεριτίφ: όρεκτικό	(aperitif)
άργκώ: άλητόγλωσσα	(argot)
άρμπιτρόζ: χρηματιστηριακή πράξη	(arbitrage)
άρτεσιανό: πηγάδι με γεώτρηση	(artois)
άρτιφισιέ: άνώμαλο σοβάτισμα	(artificiel)
άσανσέρ: άνελκυστήρας	(ascenseur)
άσετυλίνη: τó άκετυλένιο	(acétyléne)
άσετόν: άκετόνη	(acétone)
άσορτί: ταιριαστά	(assorti)
άταβισμός: προγονισμός	(atavisme)
άτού: έπιχείρημα ισχυρό	(atont)
άφίσα: τοιχοκόλλημα διαφήμισης	(affiche)
βαζελίνη: χημικό προϊόν	(vaseline)
βαλβολίνη: λάδι μηχανής	(valvoline)
βαλές: ύπηρέτης	(valet)
βάνα: διακόπτης νερού	(vanne)
βαριετέ: θέατρο ποικίλων	(variété)

* Συνέχεια έκ του προηγούμενου, σελ. 521

βερμούτ: ποτό	(vermout)
βερμπαλισμός: λογοκοπία	(verbalisme)
βιζαβί: απέναντι	(vis - a - vis)
βιταμίνη: ουσία ωφέλιμη	(vitamine)
βιτρίνα: προθήκη	(vitrine)
βιτριόλι: θεϊκό όξύ	(vitriol)
βολτάζ: ποσότητα βόλτ	(voltage)
βουλεβάρτο: τόπος περιπάτου	(boulevard)
βρόμιο: αμέταλλο στοιχείο	(brome)
βωξίτης: σιδηρούχο όρυκτό	(bauxite)
γαβριάς: ζωηρό παιδί	(gavroche)
γάζα: αραϊό ύφασμα	(gare)
γάντι: χειρόκτιο	(gant)
γαρδένια: τó άνθος	(gardenia)
γαρνιτούρα: διακόσμηση	(garniture)
γκάζι: πετρέλαιο	(gaz)
γκαζοζέν: αεριογόνο	(gazogéne)
γκαράζ: σταθμός αυτοκινήτων	(gurage)
γκαρσόνι: σερβιτόρος	(garçon)
γκαρσονιέρα: σπιτί άνύπανδρου	(garçonniere)
γκάφα: άστοχη ενέργεια	(gaffe)
γκιλοτίνα: λαμητόμος	(guillotine)
γκουβερνάντα: παραμάννα	(gouvernante)
γκραβούρα: χαλκογραφία	(gravure)
γκρί: χρώμα σαχτι	(gris)
γραβιέρα: τυρί	(gruzére)
γρανάζι: δόντι τροχοϋ	(grenaga)
γρανίτης: τó στουρνάρι	(granit)
γρίλλια: παραθυρόφυλλο έξωτερικό	(grille)
νταντέλλα: πλεχτό	(dentelle)
ένστιχτο: έμφυτη όρμη	(instinct)
έξιστανσιαλισμός: ύπαρξισμός	(existencialisme)
έξπρεσιονισμός: τεχνοτροπία	(exptressionisme)
έξτρα: έξαιρετικό	(extra)
έξτρέ: άνάτυπο δημοσιεύματος	(extrait)
έξώσωση: διαπίδηση ούσίας	(exosmose)
έσάρπα: έπόμιο — σάλι	(écharpe)
ζακέττα: γυναικείο σακκάκι	(paguette)
ζαρντινιέρα: γλαστροθήκη	(jardiniere)
ζελές: ζαχαρωτό φρούτων	(gelee)
ζενίθ: ή άνω άκρη τοϋ ουρανοϋ	(zenith)
ζικ - ζάκ: έλιγμοί με γωνίες	(zig - zag)
ζιλές: πλεχτό γιλέκο	(gilet)
ζιπουνάκι: έσώρρουχο παιδιοϋ	(jupon)
ζούγκλα: παρθένο πυκνό δάσος	(jungle)
ιμπρεσιονισμός: τεχνητροπία	(impresionisme)
ίνστιτουτό: άνωτερο έπιστημονικό ίδρυμα	(institut)
καλοριφέρ: θέρμανση κεντρική	(calorifére)
καναβάτσα: ύφασμα	(canevas)
καμέλια: άνθος	(camelia)

καμιόνι: αὐτοκίνητο φορτηγὸ	(camion)
καμουφλάζ: μεταμόρφωση με κάλυμμα	(camouflage)
καμπαρέ: κέντρο νυχτερινοῦ χοροῦ	(cambaret)
καμπινέ: ἀποχωρητήριον	(cabinet)
καναπέ: κάθισμα μακρὸ πολυθέσιο	(canapé)
κανό: βαρκούλα:	(canot)
καπετάνιος: ἀρχηγὸς	(capitaine)
καπιταλισμός: κεφαλαιοκρατία	(capitalisme)
καρμπόν: ἀποτυπωμένο χαρτί	(carbon)
καρναβάλι: Ἐποκριᾶς χορὸς	(carnaval)
καρρό: τετράγωνον	(carreau)
κάρτ - ποστάλ: ταχυδρομικὴ κάρτα	(cart - postale)
κασκόλ: περιλαίμιον	(cachecol)
καστόρι: δέρμα κάστορα	(castor)
κατούνα: στενὴ διάβαση	(canton)
καφέ: ὁ καφές	(café)
καφεσαντάν: καφενεῖο τραγουδιῶν	(cafe - chantant)
κιλό: χιλιόγραμμα	(kilo)
κλάκ: καπέλο	(clagne)
κλισέ: μεταλλικὴ πλάκα ἐκτύπωσης	(cliché)
κόκορας: πετεινὸς	(coq)
κοκέτα: φιλάρεσκη	(coquete)
κολλιέ: περιδέριον	(collier)
κολόνια: ἀρωματικὸ νερὸ	(eau de Cologne)
κομπίνα: συνδυασμὸς συμφέροντος	(combine)
κομπινεζόν: μεσοφόρι γυναικὸς	(combinaison)
κομπλέ: πλῆρες	(complet)
κόμπλεξ: ψυχικὸ σύμπλεγμα	(complexe)
κομφόρ: σπίτι με τὰ ὅλα του	(confort)
κονιάκ: ποτὸ	(cognac)
κόντρα πλακέ: ψύλλο ξυλοκομοῦ	(contre - plaqué)
κοντρόλ: ἔλεγχος	(contrôle)
κορσάζ: πλεχτὸ διαφανές:	(corsage)
κοτιγιόν: χοροεσπερίδα	(cotillon)
κοτολέττα: πλευρὰ ἀρνιοῦ	(cotellette)
κουβερτούρα: ἐπικάλυμμα	(couverture)
κουπέ: κλειστὴ ἄμαξα	(coupé)
κουπόνι: ἀπόκομμα χαρτιοῦ	(coupon)
κούρσα: διαδρομὴ αὐτοκινήτου	(course)
κραγιόν: βαφὴ χειλιῶν	(crayon)
κρέμ: χρῶμα κρέμας	(crème)
κρέπι: πέπλος πένθους	(crépe)
κρετόν: υφασμα	(cretonne)
κροκέττα: αὐγὰ με πατάτες	(croquette)
κρουαζιέρα: περιήγηση στὴ θάλασσα	(croisiere)
κυλόττα: βρακί	(culotte)
λακές: ὑπηρέτης με στολή	(laqais)
λανσάρω: προβάλλω κἀτι	(lancer)
λάσσο: πεταχτὴ θηλειὰ γιὰ ζῶα	(lasso)
λεβιές: μοχλὸς αὐτοκινήτου	(levier)

λεζάντα: εικόνα υπόμνησης	(légende)
λιγνίτης: γαιάνθρακας	(lignite)
λικέρ: ποτό	(liquer)
λίλα: χρώμα ιώδες	(lilus)
λιμπεραλισμός: φιλελευθερισμός	(liberalisme)
λοσιόν: άρωματικό νερό	(lotion)
λούξ: πολυτελές	(lux)
λούτρο: γούνα	(loutre)
μαγιό: μπανιερό	(maillot)
μαγιονέζα: σάλτσα λαδιού	(mayonnaise)
μαίτρο: διευθυντής — δάσκαλος	(maitre)
μαιτρέσσα: σπιτωμένη φιλενάδα	(maitresse)
μακάβριο: φρικιαστικό	(macabre)
μακιγιάζ: φκιασίδωμα	(magnillage)
μαμμούθ: μεγαθήρια	(mammouth)
μαννεκέν: μοντέλλο	(manneguin)
μανικιούρ: περιποίηση νυχιών χειριού	(manicure)
μαντάμ: κυρία	(madame)
μαντό: πανωφόρι	(manteau)
μαριονέττα: άγαλμα, κούκλα	(marionette)
μαρκίζα: γείσωμα	(marquise)
μαρμελάδα: θρασμένα με ζάχαρη φρουτά	(marmelade)
μάρς: έμβατήριο — παράγγελμα	(marche)
μασσάζ: έντριβή	(massage)
μάτ: χαρτί θαμπό — χρώμα μουντό	(mat)
μενού: φαγητά	(menu)
μερσί: εύχαριστώ	(merci)
μίζα: κέρδος	(mise)
μιλιταρισμός: στρατοκρατία	(militarisme)
μινιόν: ντελικάτα	(mignon)
μινίστρος: ύπουργός	(ministre)
μοτέρ: κινητήρας	(moteur)
μοτοσυκλέττα: μοτοσακó	(motocyclette)
μουλινέ: κλωστή	(moulinet)
μούσι: γένη	(mouche)
μαγάσσας: παλιάνθρωπος	(bagasse)
μπακανότα: νόμισμα χάρτινο	(banque - note)
μπαίν - μίξτ: κοινά λουτροά	(bains - mixtes)
μπέζ: χρώμα γκριζοκίτρινο	(beige)
μπέκ: ράμφος	(bec)
μπέρτα: πλεχτή έσάρπα	(berthe)
μπετόν: σκυρόδεμα	(béton)
μπετόν άρμέ: σκυρόδεμα με σίδερα	(béton - armé)
μπετόνι: δοχείο	(bidon)
μπίζ: δευτέρωμα — επανάληψη	(bis)
	(bizon)
μπιμπελό: στολίδι	(bibelot)
μπιμπερό: θήλαστρο — ρωγοβύζι	(biberon)
μπιντές: νιπτήρας λουτρού	(bidet)
μπιφτέκι: φέτα ψητού βοδινού	(biftek)

μπλέ: χρώμα γαλάζιο	(bleu)
μπλε — μαρέν: θαλασσι	(bleu - marin)
μπλόκ: σημειωματάριο	(bloc)
μπλούζα: φόρεμα	(blouse)
μπλόφα: τέχνασμα	(bluff)
μποέμ: ξέγνοιαστος	(bohème)
μποϊκοτάζ: παρεμπόδιση έργου	(boycottage)
μπολερό: μπλούζα	(boléro)
μπόν φιλέ: καλύτερη βοδινή φέτα	(bon filé)
μπορντούρα: γαρνίρισμα	(bordure)
μπόττα: ψηλό παπούτσι	(botte)
μπουζί: σπινθηριστήρ	(bongie)
μπουκέττο: άνθοδέσμη	(bouquet)
μπούκλα: βόστρυχος μαλλιῶν	(buccula)
μπουλόνι: σφήνα ξύλινη — σιδερένια	(bullon)
μπουντουάρ: τουαλέτα γυναικοστολισματο	(boudoir)
μπουρζουάς: πλούσιος αστός	(bourgeois)
μπουφές: κυλικείο — θήκη γυαλικῶν	(buffet)
μπριγιαντίνη: αλοιφή μαλλιῶν	(brillantine)
μπριζόλλα: φιλέττο σάκρας	(brésollee)
μπροσουρά: έντυπο μαχητικό	(brochure)
νατουραλισμός: φυσιολατρεία	(naturalisme)
νικοτίνη: ούσια καπνοῦ	(nicatine)
ντάλια: άνθος	(dahlia)
νταντέλλα: πλεκτό κέντημα	(dentelle)
ντεκολτέ: έξώλαιμο	(decolleté)
ντελικᾶτος: λεπτοκαμωμένος	(delicat)
ντεμι — σαιζόν: μισοεποχή	(demi - saison)
ντοσσιέ: φάκελλος έγγραφῶν	(dossier)
ντουμπλάρω: διπλοντύνω	(doubler)
ντουμπλ — φάς: διπλή ὄψη	(doublee - face)
ντούς: κατάβρεγμα	(douche)
ντριλλι: ὕφασμα	(drille)
ὀβίδα: ὀβις	(obus)
ὀδαλίσκη: παλλακίδα — καμαριέρα	(odalisque)
ὀμελέττα: αυγά τηγανιτά	(omelette)
ὀντουλασιόν: κατσάρωμα μαλλιῶν	(ondulation)
ὀπορτουνιστής: καιροσκόπος	(opportuniste)
ὀπτιμιστής: αισιόδοξος	(optimiste)
οὔζο: ποτὸ	(uso - Massalia)
παγιασόν: ψάθινο καπέλλο	(paillason)
πανσές: ἴον	(pensée)
πανσιόν: ξενοδοχείο	(pension)
παπιγιόν: φιόγκος πεταλούδας	(papillon)
παραβάν: παραπέτασμα	(paravent)
παραφφίνη: κερι	(paraffin)
παρκέ: πάτωμα λουστρισμένο	(parquet)
παρμεζάνα: τυρί	(parmesan)
παρντόν: συγγνώμη	(pardon)
παρτέροι: βραγιά άνθοκήπου	(parterre)

παριζάνος: αντίρτης	(pariisan)
παρτενέρ: συγχορευτής — ντάμα	(partainer)
πάσσα: κλωτσιά μπάλλας — χαρτωσιά	(passe)
πασιφιστής: ειρηνιστής	(pacifiste)
παστεριώνω: άποστειρώνω	(pasteur)
πατινάζ: πεδιλοδρομία	(patinage)
πατρόν: σχέδιο φορέματος	(patron)
πενικιλίνη: αντιβιοτικό φάρμακο	(peniciline)
πεντάλ: μοχλός ποδηλάτου	(pédale)
πεντικιούρ: περιποίηση ποδιών	(pédicure)
περμανάντ: κόμμωση διαρκείας	(permanante)
πεσσιμιστής: άπαισιόδοξος	(pessimiste)
πιερρότος: μεταμφιεσμένος	(pierrot)
πικ - νίκ: πρόχειρο έξοχικό γεύμα	(pique - nique)
πινέζα: καρφίδα πλατυκέφαλη	(pinaise)
πίονι: πεσσός σκακιού — έτεροκίνητος	(pion)
πιστόνι: έμβολο μηχανής	(piston)
πλάζ: άμμουδερή παραλία	(plage)
πλάνο: σχεδιάγραμμα	(plan)
πλασάρω: διαθέτω έμπόρευμα	(placer)
πλατφόρμα: κινητό σανίδωμα	(plate - forme)
πλαφονιέρα: πολύφωτο	(plafonnier)
πλισσές: πτυχωτό ύφασμα	(plissé)
πορτμαντό: κρεμάστρα ρούχων	(porte - manteau)
πορτραίτο: προσωπογραφία	(portrait)
πόστ - ρεσάντ: ταχυδρομική φύλαξη	(poste - restante)
πούδρα: καλλυντική σκόνη	(poudre)
πουρές: πατατοπολτός	(purée)
πουρμπουάρ: φιλοδώρημα να πιη	(pour boire)
πουτίγκα: γλύκισμα	(poudingne)
πρεμιέρα: πρώτη παράσταση	(premiere)
πρέφα: χαρτοπαίγνιο	(préférence)
πρίζα: ρευματοδότης ήλεκτρισμού	(prise)
πρίμ: προεπιδότηση παραγωγής	(prime)
προτεκτοράτο: ύποτελης χώρα	(protectoral)
προφίλ: πλάγια όψη	(profil)
ράδιο: ραδιόφωνο	(radio (phonie))
ραντεβού: συνάντηση καθωρισμένη	(render - vous)
ρασιοναλισμός: όρθολογισμός	(rationalisme)
ρεβεγιόν: νυχτερινό γλέντι	(reveillon)
ρεβέρ: άναδίπλωση πανταλονιού	(revers)
ρεζερβουάρ: άποθήκη βενζίνης	(réservoir)
ρεκλάμα: διαφήμιση	(réclame)
ρεκόρ: μεγάλη επίδοση	(record)
ρελαντί: άργόστροφα	(relenti)
ρεντικότα: επίσημο άνδρικό κουστούμι	(rédingote)
ρεπό: άνάπαυση έργατη	(repos)
ρεπορτάζ: συλλογή ειδήσεων	(reportage)
ρεσιτάλ: έκτέλεση μουσικού έργου	(recital)
ρετιρέ: τελευταίο πάτωμα πολυκατοικίας	(retiré)

ρεφραίν: γύρισμα τραγουδιού	(refrain)
ριγέ: ριγωτό — γραμμωτό	(rayé)
ρόζ: τριαντάφυλλο	(rose)
ρολό: κυλινδρικό	(rouleau)
ρόλος: έργο ήθοποιού	(rôle)
ρούζ: κόκκινο	(rouge)
ρουλεμάν: δακτύλιος με μπίλες	(rouleman)
ρουλέττα: παιγνίδι τυχερό	(roulette)
ρουμπινές: κάνουλα βρύσης	(robinet)
ρουτίνα: ρυθμός συνήθης	(routine)
σαδισμός: σεξουαλική διαστροφή	(sadisme)
σαιζ - λόγκ: πολυθρόνα	(chaise - longue)
σαιζόν: έποχή	(saison)
σακάτης: ανάπηρος	(sakat)
σαλμί: φαγητό	(salmis)
σαλόني: αίθουσα ύποδοχής	(salon)
σαμπάνια: άφρωδες κρασί	(champagne)
σαμποτάζ: δολιοφθορά	(sabotage)
σαμπρέλλα: άεροθάλαμος τροχού	(chambre - air)
σάν - φασόν: άταχτα	(sans facon)
σάξ: χρωμα	(saxe)
σαξόφωνο: μουσικό όργανο	(saxophone)
σασσί: σκάρα αυτοκινήτου	(chassis)
σατέν: μεταξωτό	(satin)
σατινέ: γυαλιστερό	(satiné)
σεβρό: δέρμα	(chevreau)
σέπαλο: φυλλοκάλυκας άνθους	(sépale)
σερβίρω:	(servir)
σερί: συνέχεια παραγωγής	(série)
σερπαντίνα: χάρτινη ταινία	(serpantine)
σίκ: κομψός	(chic)
σιλό: σωλήνας φορτώσεως	(silo)
σιλουέττα: γραμμή σώματος	(silhouette)
σιρόπι: διάλυμα ζάχαρης	(sirop)
σκαμπίλι: ράπισμα	(drus - quehmille)
σί: χιονοπέδιλο	(ski)
σόκ: νευροπληξία	(choc)
σολίστ: μονωδός	(soliste)
σολφέζ: άσκηση μουσικής	(solfège)
σοσιαλισμός: κοινωνισμός	(socialisme)
σοσσόνι: κοντή κάλτσα	(chausson)
σουαρέ: χοροεσπερίδα	(soirée)
σουβενίρ: ένθύμιο	(souvenir)
σουίττα: σειρά μουσικών κομματιών	(suite)
σουμπλιμές: διχλωριούχος ύδραργυρος	(sublimé)
σουξέ: έπιτυχία	(succés)
σουρτοϋκό: πανωφόρι άνδρικό	(surtout)
σουτιέν: στηθόδεσμος	(soutien)
σοφέρ: οδηγός αυτοκινήτου	(chauffeur)
σοφίτα: δωματιάκι ύπερώου	(soffite)

σπεσιαλιτέ: ιδιοσκεύασμα	(specialité)
σπόρ: αγώνισμα	(sport)
στατιστική: συλλογή στοιχείων	(statistique)
στόρ: κουρτίνα	(store)
στυλ: τεχνοτροπία	(style)
στυλό: στυλογράφος	(stylographe)
συρρεαλισμός: υπερπραγματικότητα	(surrealisme)
ταγιέρ: φούστα — σακκάκι	(tailleur)
τάκτ: τρόπος συμπεριφοράς	(tact)
τάλκ: άντισηπτική σκόνη	(talc)
ταμπλό: πίνακας	(tableau)
ταμπόν: τάπα-μελάνη σφραγίδα	(tampon)
ταξί: άγοραίο αυτοκίνητο	(taxi)
τάπα: βούλωμα	(tape)
ταρτουφρός: ύποκριτής ήθικολόγος	(tartuffe)
τατουάζ: δερματοστιξία	(tatouage)
τζανταρμάς: χωροφύλακας	(gendarme)
τιρμπουσόν: έκπώμαστρο	(tire - bouchon)
τόννος: χιλιόκιλο	(tonne)
τορπίλλη: νάρκη	(torpille)
τουαλέττα: καλλωπισμός - άποχωρητήριο	(toilette)
τούλλι: δικτυωτό ύφασμα	(tulle)
τουλίπα: άνθος	(tulipe)
τούννελ: σήραγγα	(tunnel)
τουπέ: στάση άλαζονική	(toupet)
τουρισμός: περιήγηση	(tourisme)
τουρμπίνα: στρόβιλος	(turbine)
τουρνέ: περιοδεία	(tournée)
τούρτα: γλύκισμα	(tourte)
τράκ: φόβος ξαφνικός	(trace)
τρακτέρ: βενζιναρότρο	(tractenr)
τράμ: ηλεκτροκίνητο όχημα	(tram)
τρίκ: τέχνασμα	(truc)
τροβαδούρος: ποιητής πλανώδιος	(troubadour)
τρόκ: τροχασμός άλόγου	(trot)
τρούφφα: σοκολάτα τριμμένη	(truffe)
φαβορί: εύνοούμενος	(favori)
φαβορίτα: παραγναθίδα	(favorites)
φασαμέν: ματογυάλια με λαβή	(face - a - main)
φαταλισμός: ή μοιρολατρεία	(fatalisme)
φείγ βολάν: σκόρπιο διαφημιστικό φύλλο	(feuille volante)
φεμινισμός: γυναικοδικαίωση	(feminisme)
φερμουάρ:	(fermoir)
φέστιβαλ: πανηγύρι	(festival)
φιλέξ: δίχτυ	(filet)
φλέρτ: έρωτοτροπία	(fleirt)
φλίτ: έντομοκτόνο	(flit)
φοντάν: ζαχαρωτό	(fondant)
φορμαλισμός: τύπος χωρίς ουσία	(formalisme)
φορμόλη: άντισηπτικό	(formol)

φουρρό: εσώρουχο γυναικείο	(fourreau)
φουτουρισμός: τεχνοτροπία	(futurisme)
φράκο: μαύρο επίσημο άνδρ. ζουστούμι	(frac)
φρέζα: τόνος	(fraise)
φρένο: τροχοπέδι	(frein)
φρικασσέ: χοιρινό με χόρτα	(fricassée)
φρονι-γλασέ: ζαχαρωτά φροῶτα	(fruits glacés)
χακί: στολή στρατιωτική	(khaki)
χαμίνι: ἀλητόπαιδο	(gamin)
ὄρεβουάρ: καλή ἀντάμωση	(au revoir)
ὠτομοτρίς: αὐτοκινητάμαξα	(automotrice)

5. Γερμανίας

ἀσπιρίνη: φάρμακο	(aspirin)
βούρτσα: ψήκτρα	(burtza)
θερμός: διατηρητής ποτῶν	(thermos)
ναζί: ἔθνικοσοσιαλιστές	(nazi)
ντήζελ: μηχανή	(diesel)
ὄρα!: ζήτω!	(hurra)
παρλαπίπας: φλύαρος	(paperlapapp)
ροάιντγκεν: ἀκτίνες	(roentgen)
ρόαϊχ: κράτος Γερμανίας	(Reiche)
ρόκκα: ἡλακάτη	(roccko)

6. Ἰσραήλ

ἀλληλούϊα: αἰνεῖτε τὸν Κύριον	(hallelyjah)
ἀμήν: εἶθε — τέλος	(amen)
γένενα: κόλαση	(gê - hinnon)
κορβανᾶς: χρηματοκιβώτιο	(cinnâmône)
κορβανᾶς: χρηματοκιβώτιο	(korvan)
μπάτσα: ράπισμα	(Maschiah)
νίτρο: ἄζωτοῦχο	(batsch)
πάσχα: Λαμπρὴ — διάβαση	(netr)
σάββατο: ἡμέρα Σαββάτου	(pâsah)
σάκκος: τσουβάλι — θήκη	(sehabbath)
σατανᾶς: διάβολος	(saq)
σεραφεῖμ: ἀγγελοῦδι	(satan)
ταλμούδ: κώδικας ἑβραϊκός	(seraphim)
χάβρα: συναγωγή — ὄχλοβοή	(talmûh)
χερουβείμ: ἀγγέλων τάγματα	(havra)
ὠσαννά: δόξα στὸ Θεὸ	(kerûbim)
ὠσαννά: δόξα στὸ Θεὸ	(hosiana)

7. Ἰαπωνίας

καράτε: πάλη	(carate)
σόγια: φυτὸ	(soja)
χαρακίρι: σκίσιμο κοιλιάς θεληματικά	(harakiri)

8. Ἰνδίας

παοίας: ραγιᾶς — ὑπόδουλος (paraiyar)

9. Ἰσπανίας

βακαλάος: ψάρι (bacalao)
γιλέκο: φόρεμα (jileco)
καμαρίλλα: μυστικοσύμβουλοι ἡγεμόνα (camarilla)
καμπαρτίνα: παναφόρι (gabardina)
κορτέζ: νομοθετικὸ σῶμα (cortes)
μαλαγάνας: κόλακας (malagana)
μερινό: ὕφασμα (merino)
νέγρος: μαῦρος (negro)
πατάτα: γεώμηλο (patata)
πλατίνα: λευκόχρυσος (platina)
ραντζο: κρεβάτι (rancho)
σάμπα: χορὸς (saba)
σοκολάτα: γλύκισμα (chocolata)
ταγκό: χορὸς (tango)
ταμπάκος: σκόνη καπνοῦ (tabaco)
τραμποῦκος: ψευτοπαλληκαροῦς (trabuco)
τσιγάρο: τσιγάρο (cirago)
χούντα: στρατιωτικὸ παρακράτος (junta)

(Συνεχίζεται)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

AL. DIMA

(Μετάφρ.: ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ)

ΑΡΧΕΣ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ἐκδ. Ρουμάνικης ἐγκυκλοπαίδειας Β' ἔκδ. - Βουκουρέστι 1972

Ὁ διακεκριμένος Ρουμάνος καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς Ἀλεξάνδρου Ντίμα (1905—1978) ἀρχικὰ ἐμφανίζεται ὡς αἰσθητικὸς καὶ θεωρητικὸς τῆς λαογραφίας. «Ἡ ἔννοια τῆς λαϊκῆς τέχνης» - 1939 εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ βασικὰ του βιβλία. Σὲ μιὰ δευτέρη περίοδο τῆς ἐπιστημονικῆς του σταδιοδρομίας ἀφιερώνεται τελικὰ καὶ ὀριστικὰ στὰ προβλήματα τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας, ὡς διάδοχος τοῦ ἐκλειπόντος ἀκαδημαϊκοῦ Τοῦντορ Βιάου, τομέας τὸν καιρὸ ἐκεῖνο πολὺ λίγο γνωστός. Ὑπηρετήσε ἀπὸ τὸ 1948 τὴν παγκόσμια λογοτεχνία, συγκεκριμένα τὴν ἀρχαία λογοτεχνία καὶ βασικὰ τὴν ἑλληνική, (γιὰ τὴν ὁποία πάντα μιλάει μ' ἐνθουσιασμό, σεβασμὸ καὶ ἐκτίμηση) στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Ἰασίου καὶ ἀργότερα στὸ Βουκουρέστι. Ὁ Ἄλ. Ντίμα διετέλεσε καὶ διευθυντὴς τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Ἰνστιτούτου τῆς θεωρίας καὶ ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας «Τζεόρτζε Καλινέσκου», καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὰ πολὺπλευρα καὶ πολὺπλοκα προβλήματα τῆς λογοτεχνικῆς ἐπιστήμης καὶ αἰσθητικῆς.

Μὲ τὶς ἐπιστημονικὲς του μελέτες ἔχει γίνῃ γνωστός ὄχι μόνον στὴ χώρα του, ἀλλὰ καὶ στὸ ἐξωτερικὸ — Ἀνατολὴ καὶ Δύση. Πάντα παρὼν στὶς λογοτεχνικὲς καὶ αἰσθητικὲς συζητήσεις, συμπόσια, συνέδρια, ἐθνικὰ καὶ διεθνή, (ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια ἐπισκέφθηκε καὶ τὴν Ἑλλάδα). Ἐπισημαίνουμε μερικὲς ἀπ' τὶς βασικὲς του ἐργασίες: «Ἡ ἔννοια τῆς λαϊκῆς τέχνης» 1949, «Ὁ τομέας τῆς αἰσθητικῆς» 1947, μονογραφίες γιὰ τοὺς Γκαρμπὲτ Ἰμπραϊλεάνου, Ἀλέκου Ρουσώ, μελέτες γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ἐμινέσκου, Ὀντομπέσκου, Ἰὸν Πιλὰτ, Τίτου Μαϊορέσκου γιὰ τὸν ρουμάνικο καὶ εὐρωπαϊκὸ ρομαντισμὸ γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἰδιομορφία τῆς ρουμάνικης λογοτεχνίας καὶ πολλὲς ἄλλες.

Τὸ βασικὸ μέρος τοῦ νέου βιβλίου τοῦ Ἄλ. Ντίμα «ἀρχὲς τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας» («Principes de Zitterotime Comparée») Βουκουρέστι 1982, β' ἔκδοση, περιλαμβάνει τὴν θεωρητικὴ πλευρὰ ἀνάλυσης τῆς μεθόδου, τῆς θέσης τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας ἀνάμεσα στοὺς διάφορους τομείς τῆς λογοτεχνικῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν μελέτη διαφόρων μορφῶν ἢ τρόπων τῶν διεθνῶν σχέσεων, ὅπως τὰ κεφάλαια: «Ἡ συγκριτικὴ λογοτεχνία ἀνάμεσα στοὺς τομείς τῆς λογοτεχνικῆς ἐπιστήμης». «Ὁ ὅρος καὶ τὸ ἀντικείμενο» καθὼς καὶ τὰ κεφάλαια ποὺ σκιαγραφοῦν τὴν κίνηση τῆς συγκριτικῆς σὲ παγκόσμιο καὶ ἐθνικὸ κλίμακα.

Φυσικὰ, ἡ συγκριτικὴ λογοτεχνία ἀγκαλιάζει ἓναν εὐρὺ τομέα ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, ἀλλὰ ὁ ὀρισμὸς της καὶ ἡ μεθοδολογία της γενικὰ, εἶναι γνωστοί. Ἄλλο πρόβλημα τώρα, τὸ ἂν ὑπάρχουν — καὶ θὰ ὑπάρχουν καὶ στὸ μέλλον — συζητήσιμα ἢ ἐκκρεμῆ θέματα. Μᾶλλον καὶ ὁ ἴδιος ὁ στρουκτουραλισμὸς δὲν μπόρεσε νὰ ἀλλάξει βασικὰ τὴν μεθοδολογία τῆς λογοτεχνικῆς συγκριτικῆς, ἢ ὁποία μελετᾶται ἔχοντας φανερὰ θετικὰ ἀποτελέσματα μακρινούς παραλληλισμούς μὲ ὅμοια ἱστορικὴ, κοινωνικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ βάση.

Σύμφωνα μὲ τὴν λογοτεχνικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἀντίληψη τοῦ συγγραφέα τοῦ βιβλίου ἡ παγκοσμιότης (ὁ παγκόσμιος χαρακτήρας) περιλαμβάνει 3 κριτήρια: α) τὸν παραλληλισμὸ, δηλαδὴ τὴν ἐμφάνιση ταυτόχρονα ἢ περίπου ταυτόχρονα σὲ διάφορες χώρες λογοτεχνικῶν ἔργων καὶ ρευμάτων κοντινῆς διάρθρωσης (στρουκτούρας), β) τὴν ἐπίδραση ποῦ ἔξασκεῖ ἓνα λογοτεχνικὸ φαινόμενον σὲ ἄλλες λογοτεχνίες καὶ τέλος γ) ἡ προβολὴ τῆς λογοτεχνίας ἔξω ἀπὸ τὰ γλωσσικὰ σύνορα τὰ ὁποία τὴν δημιούργησαν.

Ξεπερνώντας κάποια παλιά και μονόπλευρη όπτική, σύμφωνα με την όποια η συγκριτική λογοτεχνία πρέπει να ασχολείται μόνο με τις επιδράσεις και τις πηγές, ο συγγραφέας των «ἀρχών...» τονίζει τον σπουδαίο ρόλο των «λογοτεχνικών παραλληλισμών», αλλά συμπληρώνοντάς τους με την επιστημονική έρευνα της «έθνικης ιδιομορφίας» κάθε λογοτεχνίας, επίσης καθορισμένη με βάση τη συγκριτική.

Η υπερβολή των ξένων επιδράσεων μάς οδηγεί σε «κάποια λογοτεχνική σκλαβιά ή άποικιοκρατία» — αξιοθαύμαστο τονίζει ο ακαδημαϊκός Άλ. Ντίμα, αλλά επίσης τὸ νὰ ἀρνείσαι ὀλοκληρωτικὰ αὐτὲς τὲς ἐπιδράσεις, ὅπως κάνουν διάφορες σύγχρονες γνωστὲς στρουτκουραλιστικὲς σχολὲς (π.χ. τοῦ Ρ. Βέλλεκ), σημαίνει νάρθει σὲ σύγκρουση με τὴν ἴδια τὴν πραγματικότητα τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας, με τὴν ἴδια τὴν λογοτεχνικὴ πρακτικὴ καὶ πείρα, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ὁ συγγραφέας τῆς πραγματείας ἐπισημαίνει τὴν ἀνάγκη, μέσω τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας τὴν μελέτη τῶν ιδιομορφιῶν κάθε ἐθνικῆς λογοτεχνίας. Ἀλλά, ὅπως εἶναι φυσικὸ, τὸ πρόβλημα αὐτὸ μένει ἀκόμα ἀνοικτὸ γιὰ τὴν σύγχρονη συγκριτικὴ. Ἐπίσης, τονίζεται τὸ ὅτι τὰ λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ρεύματα εἶναι, κατὰ πρῶτον λόγον, ἡ ἔκφραση διαφόρων παραλληλισμῶν, καὶ κατὰ δεύτερον, τὸ ἀποτέλεσμα ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, ὅπως π.χ. ἡ Ἀναγέννηση.

Στὸ βιβλίο τοῦ ὁ καθηγητῆς Άλ. Ντίμα προτείνει καὶ συγκεκριμένες νέες κατευθύνσεις ἔρευνας, καθὼς καὶ πρακτικὰ ἀντικείμενα μελέτης τῆς παγκόσμιας καὶ ρουμάνικης ἐπιστήμης τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας.

Ἡ ἐργασία τοῦ Ρουμάνου ἀκαδημαϊκοῦ Άλ. Ντίμα εἶναι πραγματικὰ μιὰ βαθεῖα στοχαστικὴ ἐπιστημονικὴ μελέτη - ἀποτέλεσμα ἐντατικῆς δουλειᾶς καὶ πολὺπλευρῆς πείρας. Βιβλίο - ὁδηγὸς γιὰ τὴν ἀνάλυση τῶν σύγχρονων λογοτεχνικῶν φαινομένων καὶ τάσεων. Ἡ ἐργασία αὐτὴ εἶναι μιὰ πρακτικὴ συμβολή, στὴν ἀνάπτυξη ὄχι μόνο τῆς σύγχρονης ρουμάνικης λογοτεχνικῆς ἐπιστήμης καὶ λογοτεχνικῆς αἰσθητικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς παγκόσμιας. Προσωπικὰ νομίζω, πὼς τὴν ἐργασία αὐτὴ μπορούμε νὰ τὴν χαρακτηρίσουμε καὶ σὰν ἓνα κάλεσμα πρὸς ὅλους τοὺς μελετητὲς τῆς λογοτεχνίας νὰ ἀξιοποιήσουν ὅλες τὲς ἐπιτεύξεις τῆς συγκριτικῆς ἔρευνας πρὸς ὄφελος τῆς ἐθνικῆς λογοτεχνίας καὶ ἀντίστροφα.

Ἄς ἐλπίσουμε πὼς ἡ λογοτεχνικὴ διανόηση τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας θὰ δώσει τὸ παρὼν.

Ἰάσι - Ρουμανία

Ἰούλιος 1981 - Αὐγούστος 1982

ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ

(Υφηγητῆς Παν)μίου

Ἡ συγκριτικὴ λογοτεχνία (litterature comparée) μετὴν ὅποια ἀσχολούμαστε, γνωρίζει παντοῦ μιὰ ἀνοδο ἀπὸ τὲς πρὸ ἰσχυρότερες, προπαντὸς τὰ τελευταῖα χρόνια, ὅπως τονίσαμε σὲ προηγούμενο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου μας.

Σὲ πρόλογό μου στὸ μικρὸ ἐγχειρίδιο τοῦ Μ. F. Guyard 1951, ὁ Jean Marie Carré διαπίστωνε, πὼς στὴν Σορβὼννη παρουσιάστηκαν πάνω ἀπὸ 200 διατριβὲς σ' αὐτὸν τὸν τοιμέα. Ἀργότερα δημοσιεύτηκαν ἀρκετὲς εἰδικὲς μελέτες καὶ μεῖς δὲν ἀναφερθήκαμε, παρὰ μόνο σὲ μερικὲς ἀπ' αὐτὲς. Συμπτωματικὰ εἶναι καὶ τὰ ἄρθρα, μελέτες καὶ εἰσαγωγὲς με σκοπὸ ἀρχαριείας καὶ διεύθυνσης, ποὺ ἄρχισαν νὰ δημοσιεύονται τὴν τέταρτη δεκαετία τοῦ αἰῶνα μας.

Ὅλ' αὐτὰ εἰκονογραφοῦν τὴν ἀνάγκη νομοθέτησης αὐτοῦ τοῦ τοιμέα, τῆς συγκεκριμενοποίησης τῆς θεματολογίας, τῆς ἀντίληψης στὸ ὄφελος τοῦ τοιμέα, τὸ ὅποιο δὲν ἐπιχειρεῖται παρὰ μόνο τότε, ὅταν ἡ ἐπιστῆμη προχωρεῖ νὰ ἀπαρτιστεῖ πρὸς τὰ τελικὰ καὶ οἱ συγκεκριμένες ἔρευνες ἐκφράζουν τὴν ἀνάγκη στερέωσης κάποιας θεωρίας, μετὴν προσανατολισμένο τελικὸ σκοπὸ. Ἄλλωστε, καὶ τούτῃ ἡ παρουσίασὴ μας (ἔχθεσὴ μας) ἔχει τὸν ἴδιο σκοπὸ.

Ἡ συνεισφορά τοῦ Διεθνoῦς Συλλόγου συγκριτικῆς λογοτεχνίας (Association Internationale de littérature comparée) μετὰ τὸ τελευταῖο του συνέδριu, στὸ ὁποῖο ἀναφερθῆκαμε προηγουμένα, καταγράφουν ἀντικειμενικὰ τὴν ἴδια ἀνοδο τοῦ τοιμέα (discipline). Μεγάλωσε ὄχι μόνο ἡ θεματολογικὴ ἀκτίνα, ἀλλὰ ἀντιπαραβλήθησαν νέες καὶ παλιές ἀντιλήψεις καὶ παρουσιάστηκαν φαινόμενα, τὰ ὁποῖα εἰκονογραφοῦν καθαρὰ τὴν πρόοδο στὸν τοιμέα αὐτόν. Μᾶλλον, καὶ ἡ ἴδια ἡ «κρίση τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας» γιὰ τὴν ὁποία γίνονται λόγος τὸν τελευταῖο καιρὸ, δὲν χαρακτηρίστηκε ὡς τὸ τέλος, παρά, σὰν μιὰ «κρίση ἀνόδου».

Δίπλα σ' ἄλλα αὐτά, συμπληρῶνεται καὶ ἡ ἡχώ τῆς συγκριτικῆς στὴν ἀνώτερη ἐκπαίδευση πολλῶν χωρῶν, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες καὶ στὴν χώρα μας. Ὁργανώνονται συχνὰ ἐπιστημονικὲς συνδιασκέψεις καὶ νέες πανεπιστημιακὲς ἔδρες, πράγμα, τὸ ὁποῖο σημαίνει πῶς τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν συγκριτικὴ λογοτεχνία θρίσκειται σὲ συνεχῆ ἀνάπτυξη.

Ποιὰ νᾶναι ἡ ἐξήγηση αὐτῆς τῆς κατάστασης, πῶς δικαιολογεῖται ἡ φανερὴ πρόοδος τῆς συγκριτικῆς τόσο θεωρητικὰ, ὅσο καὶ πρακτικὰ;

Νὰ παρακαταθέσουμε, πρῶτα - πρῶτα, τὸ ὄφελος τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἐθνικῆς λογοτεχνίας, θέμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχοληθῆκαμε καὶ μὲ ἄλλες εὐκαιρίες, ἀλλὰ παρασυμπτωματικῆς. Οἱ ἱστορικοὶ τῶν εἰδικῶν λογοτεχνιῶν πάντα ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ ἀπευθινοῦν καὶ σὲ ἄλλες λογοτεχνίες γιὰ νὰ ἐξηγήσουν διάφορα ἐσωτερικὰ φαινόμενα. Ἄπ' ἐδῶ καὶ οἱ διεισδύσεις — πέρα ἀπὸ τὰ σύνορα τῶν ἐθνικῶν λογοτεχνιῶν. Ὁ τρόπος ὅμως, μᾶς παρουσιάζεται κάπως ἐμπειρικὸς καὶ γι' αὐτὸ χρειάζεται κάποια πιὸ αὐστηρὴ ὀργάνωσή του μὲσω τοῦ νέου τοιμέα τῆς συγκριτικῆς.

Οἱ ἀναφορὲς στὰ φαινόμενα τῶν ξένων λογοτεχνιῶν ἔχουν ὑπόψη τους τὶς μὴσεις, μετασχηματισμοὺς, μεταφράσεις, ἐπιδράσεις καὶ πηγές, δηλαδὴ τὶς πλευρὲς τῶν σχέσεων, ἀλλὰ καὶ τοὺς παραλληλισμοὺς ἀνάμεσα στὶς ἐθνικὲς καὶ ξένες λογοτεχνίες. Ἄλλωστε, ἀρκετὰ προβλήματα, ὅπως π.χ. τὰ λογοτεχνικὰ γένη, ρεύματα ἢ στυλ, δὲν μποροῦν νὰ ληθοῦν τοπικὰ ἢ περιφερειακὰ κατὰ ἕναν τρόπο σὲ ἐθνικὴ καὶ κατὰ ἄλλον τρόπο σὲ παγκόσμια κλίμακα. Ὑπὸ κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς ὀπτικές, οἱ λογοτεχνικὲς ἀξίες ἀποκτεῖν ἄλλους τόνους, φωτισμοὺς ἢ ἴσκιους. Φυσικὰ, ἡ εὐρωπαϊκὴ ἢ ἡ παγκόσμια ἀποψη δὲν χρειάζεται νὰ συντρίψει τὶς ἐθνικὲς ἀξίες, τὸ ἀξιολογικὸ σύστημα ὑπὸ σταθερὲς περιεπιπτώσεις, ἀλλὰ ἡ ἀναφορὰ αὐτῶν στὰ ξένα φαινόμενα γίνεται ἀναγκαστικὰ ἀκριβῶς γιὰ τὸ γνώρισμα — μὲσω τῆς σύγκρισης — τοῦ πνεύματος κάθε λογοτεχνίας.

Ἀφιερῶνοντας ἕνα μεγάλο κεφάλαιο τοῦ τοιμέα τῆς στὶς εἰδικὲς στρουκτοῦρες (διαρθρωσεις) τῶν λογοτεχνιῶν, ἡ συγκριτικὴ συμβάλλει ἐξαιρετικὰ στὴν ἱστορία τῶν ἐθνικῶν λογοτεχνιῶν. Ἀλλά, φυσικὰ, πέρα ἀπ' αὐτὸ καὶ σὲ ἐπέκτασή του, ἔχουμε τὸν εἰδικὸ σκοπὸ τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας: τὴν ἀποστολὴ νὰ οἰκοδομήσει μιὰ γενικὴ εἰκόνα τῆς ἀνθρωπότητος, μὲ βάση τὶς ἀπόψεις τῶν ἰδιαίτερων λογοτεχνιῶν.

Δὲν ἀναγόμεστε μόνο στὰ ψυχολογικὰ χαρακτηριστικὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ἀναφερθῆκαμε σὲ ἄλλο κεφάλαιο στὴν αἴσθηση ἐντύπωσης τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας, στὸν ὀρθολογισμό τῆς γαλλικῆς, στὸν πραγματισμὸ τῆς ἀμερικανικῆς, στὴν μεταφυσικὴ τάση τῆς γερμανικῆς κλπ. μὲ τὶς τροποποιήσεις ποὺ κάναμε τότε, ἀλλὰ καὶ στὴν καλλιτεχνικὴ ἐκφραστικὴ ἰκανότητα μὲσω διαφορετικῶν γλωσσῶν διαφόρων λαῶν. Ὅ,τι δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς προσφέρει, παρὰ μεροληπτικὰ, μιὰ ἐθνικὴ λογοτεχνία ἢ ἕνας μικρὸς ἀριθμὸς ἐθνικῶν λογοτεχνιῶν, μᾶς προσφέρει τὸ ρεπερτόριο περισσοτέρων.

Τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται τόσο λόγος, εἶναι μιὰ σύνθεση τῶν ἰδιαίτερων συνεισφορῶν, τὶς ὁποῖες ἡ λογοτεχνία τὶς καθρεφτίζει μὲ τὸν πιὸ πλα-

στικό και συγκεκριμένο τρόπο. Ἀλλά ἐδῶ δὲν συνοφίζονται μόνο μεγάλες ψυχικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ιδιότητες, ἀλλὰ καὶ ἀποχρώσεις, διάφορες βαθμίδες καὶ ἐντάσεις, συνδυασμοὶ χαρακτήρων, προσόντων καὶ ἐλλείψεων, τὰ ὁποῖα συντελοῦν στὴ δημιουργία τῆς ἀτμόσφαιρας τοῦ γενικοῦ πίνακα. Εἶναι ἀληθές, πὼς κάθε ἔθνος εἶναι ἓνα ἀπόσπασμα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ σὰν pars prototo καθρεφτίζει ὅλα τὰ χαρακτηριστικά του, ὅμως μόνο μὴ τὴν ἐκπλήρωση τὸν κοινὸ χάρτη δόλοκληρης τῆς ἀνθρωπότητος ἀποκτάται τὸ πλήρες πορτραῖτο. "Ὅσο οἱ ἔθνικὲς συνεισφορὲς εἶναι περισσότερες καὶ ποικίλες, ἄλλο τόσο ὁ γενικὸς πίνακας γίνεται πιὸ φαρδύς καὶ πιὸ πιστός.

Ἡ μελέτη τῶν ἁμεσῶν σχέσεων μὲ ὅλες τὶς μορφὰς τους, τῶν παραλληλισμῶν καὶ τῶν ἰδιαίτερων στρουκτουρῶν, προσφέρει τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν, σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο συνθετικὸ ἔργο.

Στὸ γενικὸ πορτραῖτο τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ ὁποῖο εἰκονογραφεῖ ἢ συγκριτικὴ λογοτεχνία, παίρνουν τὴν θέση πού τους ἀνήκει καὶ οἱ λεγόμενοι «μικροὶ λαοὶ» ἀπὸ ἀποψη ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων. Τὶς ψυχικὲς τους ιδιότητες, καθὼς καὶ τὴν δημιουργικὴ τους ἰκανότητα, δὲν τὶς ἀμφισβητεῖ πλέον σήμερα κανένας καὶ παίρνουν τὴν θέση τους στὸ διεθνὲς θησαυροφυλάκιο. Ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ λογοτεχνία εἶναι προϊόν τῆς διακριμένης καὶ διακεκριμένης ποιότητος, καὶ ὄχι τῶν μεγαλύτερων ἢ μικρότερων ποσοτήτων. Ὁλοκληρώνονται στὸν ἴδιο παγκόσμιον πίνακα ὄχι σὲ πιὸ μικρὸ βαθμὸ καὶ οἱ συνεισφορὲς τῶν λογοτεχνιῶν σὲ διαλέκτους στὸν βαθμὸ, στὸν ὁποῖο ἔχουν ξεπεράσει τὸν πολὺ στενὸ περιφερειακὸ τους χαρακτήρα. Ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ φτωχίγει τὴν γενικὴ εἰκόνα τῆς ἐνότητος ἀποβάλλοντας τὸν Μιστάρ ἐκπρόσωπο τῆς προβενσαλικῆς λογοτεχνίας, τὸν Ρούτερ, τὸν Πόρτα ἐκπρόσωπο τῆς λοιμδαρδικῆς λογοτεχνίας ἢ τὸν Πασκερέλλα τῆς ρωμαϊκῆς;

Αὐτὴ ἡ γενικὴ εἰκόνα τῆς ἀνθρωπότητος ἐνδυναμῶνεται ἀπ' τὴν συνεισφορὰ τοῦ παγκοσμίου ρεπερτουάρ τῶν γλωσσῶν σὰν ὄργανο τῆς λογοτεχνικῆς καλλιτεχνικῆς ἔκφρασης. Οἱ γλώσσες μεγάλῃς κυκλοφορίας μεταφέρουν τὸ πορτραῖτο γιὰ τὸ ὁποῖο μιλοῦμε πολὺ γρήγορα: ἡ λατινικὴ γιὰ τὴν Δύση, οἱ σλαβικὲς γλώσσες γιὰ τὴν Ἀνατολὴ τὸν μεσαίωνα, οἱ σύγχρονες γλώσσες: ἡ ἰταλικὴ στὴν Ἀναγέννηση, ἡ γαλλικὴ στὸν XVII καὶ XVIII αἰῶνα ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερα, μετὰ ἡ γερμανικὴ καὶ ἡ ἀγγλικὴ, τέλος ἡ ρωσικὴ στὸν XIX καὶ μέχρι σήμερα. Δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἐπιστημάνουμε, ὅμως, καὶ τὸ γεγονός, πὼς τὸν τελευταῖον καιρὸ, οἱ γλώσσες τῶν «μικρῶν λαῶν» ἀρχίζουν νὰ διαδίδονται καὶ νὰ ἐνδιαφέρουν ὅλο καὶ περισσότερο ὄχι μόνο τοὺς εἰδικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνθρώπους γενικῆς κουλτούρας.

Τὸ θεωρητικὸ ὄφελος, ὅμως, τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας συντελεῖται καὶ στὸ πιὸ βαθθὺ γνῶρισμα τῶν λογοτεχνικῶν φαινομένων γενικά, καὶ στὸ ἐξελικτικὸ προσὲς αὐτῶν.

Ἀπολαμβάνομε ἔτσι πρῶτα-πρῶτα, πιὸ εὐρεῖες καὶ πιὸ ποικίλες γνώσεις γιὰ τὸ ἔργο, τοὺς συγγραφεῖς, τὶς λογοτεχνικὲς ομάδες, σχολές, λογοτεχνικὰ γένη, ρεύματα, γνώσεις πέρα ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς κάθε ἔθνικῆς λογοτεχνίας ξεχωριστά.

Εἶναι ὀλοφάνερο, πὼς ὅποιος θέλει νὰ ἐμβαθύνει μελετώντας τὴν οὐσία καὶ τὴν στρουκτούρα τοῦ μυθιστορήματος σὰν λογοτεχνικοῦ εἴδους, δὲν μπορεῖ νὰ περιοριστεῖ π.χ. στὸ ἀγγλικὸ μυθιστορημα τοῦ XVIII αἰῶνα, δηλαδὴ στὶς πλευρὲς μιᾶς μονάχα ἔθνικῆς λογοτεχνίας ἀλλὰ πρέπει νὰ στρέψει τὰ βλέμματά του πρὸς δόλοκληρη τὴν ἱστορία τοῦ λογοτεχνικοῦ εἴδους, ἀπ' τὸν μεσαίωνα μέχρι σήμερα, φυσικὰ σὲ γενικὴ κλίμακα. "Ὅποιος θέλει νὰ γνωρίσει τὸ δικό μας ρομαντικὸ δρᾶμα ἀπ' τὸν Χασντέου¹ ὡς τὸν Ἀλεξαντρί², ἀπ' τὸν Νταβιλά³ ὡς τὸν Ντελαβράντσεα⁴, δὲν μπορεῖ

1. Μ π ο γ κ ν τ ἄ ν Π ε τ ρ ο ι τ σ ἔ ι κ ο υ Χ α σ ν τ ἔ ο υ (1838—1907): Μεγάλη ρομαντικὴ ἐπιστημονικὴ καὶ λογοτεχνικὴ προσωπικότητα. Πραγματικὸς σοφός, ποιητής, ἐκδότης καλλιτεχνικῶν περιοδικῶν, μέλος πολλῶν ξένων ἐπιστημονικῶν ἐταιριῶν καὶ γνώ-

νά περιοριστεί στα ἔθνικα σύνορα ἀλλὰ εἶναι ἀναγκασμένος νά ἀπευθυνθεῖ ὀπωσδήποτε καί στό γαλλικόν ρομαντικόν δράμα, τὸ ὁποῖο προπορεύθηκε καί ἐπέδρασε ὀλοφάνερα στό ρουμανικόν. Θὰ ἔχουμε νά κάνουμε, ἔτσι λοιπόν, μὲ προβλήματα τοῦ ἀφοροῦν τὶς ἐπιδράσεις καί τὶς πηγές, ἀλλὰ ἴσως καί παραλληλισμούς. Ἀρκετὰ διεθνή λογοτεχνικά φαινόμενα θὰ χρειαστεῖ νά ἀναλυθοῦν καί νά ἐξηγηθοῦν οἱ κοινές αἰτίες τοῦ τὸ δημιουργήσαν, ἴσως ἐπιρροές, ἴσως παραλληλισμοί.

Μαζί μὲ τὶς λογοτεχνικὰ συνθήκας καί τὶς παραδόσεις, θὰ χρειαστεῖ νά ἐξηγηθοῦν οἱ οἰκονομικὰς, πολιτικὰς καί κοινωνικὰς αἰτίες ὄλων τῶν εἰδῶν καί μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ γίνῃ πῶς εὐρὺ τὸ γνῶρισμα τοῦ λογοτεχνικοῦ προτύπου, γενικὰ, πέρα ἀπὸ τὸ ἔθνικόν του περιβάλλον. Ἡ μελέτη τῶν ἄμεσων σχέσεων ἀνάμεσα στὶς λογοτεχνικὰς — σὰν πρῶτο κεφάλαιο τῆς συγκριτικῆς — θὰ θγάλει στὴν ἐπιφάνεια τὶς ἐνέργειαι καί τὶς ἀντιδράσεις τῶν διεθνῶν φαινομένων, θὰ ἐμπλουτίσει τὴν ἔρευνα τῆς ψυχολογίας τῆς ἴδιας τῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας μὲ μιὰ πῶς ἐνδόμυχη διεξόδουσι στὸ ἔσωτερικόν προτύπου.

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιον ἀφομοιώθηκε σὲ μᾶς π.χ. ὁ συμβολισμὸς στὴν περίοδο τοῦ Ματσειντόνσκου⁵, μετὰ στὴν περίοδο τῆς «Βιάτσα Νόουα» («Νέα Ζωή»)⁶ καί τέλος, στὴν περίοδο ἀνάμεσα στοὺς δυὸ παγκοσμίους πολέμους, φέρνει (προσφέρει) χαρακτηριστικὰς ἐξηγήσεις γιὰ τὸ λογοτεχνικόν προτύπου ὀλοκληρῆς τῆς ἐποχῆς.

Γενικὰ, ἡ συγκριτικὴ πλαταίνει ἀρκετὰ τὸ γνῶρισμα τῆς συνθετικότητος τῶν φαινομένων παίζοντας τὸν ρόλο τοῦ μεταδότῃ διαφόρων συγγραφέων, παρακολουθώντας τὴν ἀκτινοβολία τοῦ ἔργου τους πρὸς πολλαπλὰς διεθνεῖς κατευθύνσεις, ὅπως π.χ.: τὸ ἔργο τοῦ Πετράρα, Βολταίρου, Ρουσσώ, Τολστόϊ ἢ Ντοστογιέφσκου, τὸν ρόλο τοῦ παραλήπτη μὲ τὴν ἐξήγησι τῶν πηγῶν, οἱ ὁποῖαι ἐπέδρασαν πάνω του, ἢ τοῦ μεσολαβητῆ ἀνάμεσα σὲ διαφορὰς λογοτεχνικὰς, ξανά στὰ πλαίσια τῆς ἔρευνας τῶν σχέσεων ἀνάμεσα σ' αὐτὰς.

— Δίπλα σ' ὅλα αὐτὰ, πὸς ὑποθέσαμε πῶς πάνω, προσθέτεται καί τὸ προφανὲς πρακτικόν ὄφελος τοῦ τοιμέα. Μελετώντας τὶς σχέσεις ἀνάμεσα στὶς λογοτεχνικὰς καί

-
- στὶς πολλῶν γλωσσῶν. Ἀσχολήθηκε μὲ τὴν λογοτεχνία καί τὴν ἐπιστήμη, τὴν ἔθνικὴ καί ξένῃ ἱστορία, τὴν γλωσσολογία, τὴν συγκριτικὴν φιλολογογία καί τὶς βαλκανικὰς μελέτες.
- Β α σ ί λ ε - Ἀ λ ε ξ α ν δ ρ ῖ (1819—1890): Ἐνας ἀπ' τοὺς μεγαλύτερους κλασσικοὺς ἔθνικους Ρουμάνους ποιητὰς καί δραματουργοῦς. Πρωτοεργάτης καί ἐμπνευστὴς τῆς Ἐνωσεως τῶν ρουμάνικων Πριγκιπάτων, στὰ 1861— Ἰμνητὴς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα στὰ 1877—1878. Ὁ λυρισμὸς του πηγάζει ἀπὸ τὴν βαθεὴ σύνδεσθ του μὲ τὴν λαϊκὴν δημιουργία καί τὰ βασικὰ κοινωνικὰ-ἐκπολιτιστικὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ του. Τὸ ἔθνικόν Θεάτρο τοῦ Ἰασίου φέρνει σήμερα τ' ὄνομά του. Ἐνας ἀπ' τοὺς προγόνους του ἦταν Ἐλληνας.
  - Ἀ λ ε ξ α ν δ ρ ο υ Ν τ α β ῖ λ ἄ (1862—1929): Δραματουργός, ἄνθρωπος τοῦ θεάτρου, ἠθοποιός, ἐμπνευστὴς τῆς ρομαντικῆς θεατρικῆς κίνησις.
  - Μ π ἄ ρ μ π ο υ Σ τ ε φ α ν ἔ σ κ ο ὕ Ν τ ε λ α β ρ ἄ ν τ σ ε α (1858—1918): Μυθιστοριογράφος καί ἀκαδημαϊκός, βουλευτὴς καί δικηγόρος, φίλος τοῦ μεγάλου Ρουμάνου δραματουργοῦ Ἰὸν Λούκα Καρατζιάλε.
  - Ἀ λ ε ξ α ν δ ρ ο υ Μ α τ σ ε ν τ ὄ ν σ κ ο υ (1854—1920): Ρουμάνος ποιητὴς, ἐκδότῃς πολλῶν λογοτεχνικῶν ἐπιθεωρήσεων. Ἡ ποιήσθ του εἶναι σύμπλεγμα λυρισμοῦ καί σάτυρας, γεμάτος ἐντυπωσιασμούς καί αἰσθήσεις, μὲ πῶς λίγες ψυχικὰς συγκινήσεις. Γι' αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ του καί ἄλλα, ὁ Ματσειντόνσκου θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς μοντέρνους ποιητὰς.
  - «Β ι ἄ τ σ α Ν ὀ ο υ α»: Δεκαπενθήμερη λογοτεχνικὴ ἐπιθεώρησις συμβολισμοῦ, πὸς ἐκδίδονταν στὴ δευτέρα-τρίτη δεκάδα τοῦ αἰῶνα μας. Ἀρχισυντάκτης ὁ Ὄβ. Ντενσουσιάνου.

παρατηρώντας τους παραλληλισμούς αναμεταξύ τους διευκολύνεται το πνευματικό προσές προσέγγισης ανάμεσα στους λαούς, τής αμοιβαίας εκτίμησης, τής συνεννόησης, τής συμπάθειας και τής διεθνούς αλληλεγγύης, σφυρηλατούνται οι δεσμοί ανάμεσα στα έθνη, ξεγγούνται οι ομοιότητες αναμεταξύ τους, με άλλα λόγια, μεσολαβεί για την μεγάλη παγκόσμια ένότητα.

Νά προσέξουμε όμως, πώς σ' αυτόν τον κοινό πίνακα διαγράφονται — αναγκαία — οι διαφορές ανάμεσα στις λογοτεχνίες και πώς δλόκληρος ο πίνακας εικονογραφεί την παλιά αρχή τής ένότητας σε πολλαπλότητα (ποικιλία). Διάφορα κεφάλαια του τομέα τής συγκριτικής λογοτεχνίας συμβάλλουν — σαν έκείνα τὰ άφιερωμένα στις σχέσεις και τους παραλληλισμούς — στο να καθιστούν έκδηλες τις κοινές πλευρές ανάμεσα στους λαούς, άλλα — σαν έκείνο το άφιερωμένο στις ειδικές στρουκτούρες — καθιστά έκδηλη την διαφοροποίηση ανάμεσα στις λογοτεχνίες, αλλά το τελευταίο καταντάει, όπως είναι γνωστό, μιά από τις άφορμές ή όποια συνδέει τὰ έθνη ανάμεσά τους.

Η αλληλεγγύη ανάμεσα στους λαούς, για την όποια μιλούμε, δέν έχει όμως τίποτα το κοινό ούτε με τον άφηρημένο γενικό και πάνω από το έθνος κοσμοπολιτισμό, τον όποιο θά μπορούσε να υποβάλει. Το αίσθημα τής ένότητας, ούτε με τον στενό και σωθινιστικό έθνικισμό τον όποιο θά μπορούσε να υποβάλει ή διαφοροποίηση. Γίνονται λόγος ούσιαστικά, για μιά οργανική προσέγγυση — Πνευματικού χαρακτήρα — βασισμένη στην διαλεχτική σχέση ανάμεσα στο γενικό και ειδικό, που είναι τόσο επιτελεστικά. Πάντως ή ιδέα τής απομόνωσης ανάμεσα στα έθνη, με τον τονισμό των διαφορών αναμεταξύ τους, εξαφανίζεται ολοκληρωτικά. Τόσο από πολιτική άποψη, όσο και από πολιτιστική και λογοτεχνική, μιά τέτοια μοναστική στάση δέν είναι πιά δυνατή. Μέσω τής συγκριτικής, οι λογοτεχνίες πείθονται για την αναγκαιότητα των έπαφών αναμεταξύ τους, αναγνωρίζουν με περισσότερη σαφήνεια τις αξίες και τὰ έλλείμματα γίνονται — συνεπώς — πιό σεμνές αποκρούοντας την έθνικιστική έξαρση.

Έξακριβώσεις, σαν αυτές πιό πάνω, αντανακλώνται και στην εκπαίδευση, ή όποια άποια, μέσω τής συγκριτικής λογοτεχνίας, πιό διευρυμένες γνώσεις τόσο για την ιστορία των έθνικών λογοτεχνιών, όσο και για την παγκόσμια λογοτεχνία. Έτσι, οι μαθητές και οι φοιτητές θά άφομοιώσουν πιό πλούσιες και πιό ποικίλες γνώσεις και πιό θεμελιωμένες άποψεις για τή λογοτεχνική εξέλιξη

Έπίσης, οι πολιτικές και διπλωματικές σχέσεις, δέν έχουν παρά να κερδίσουν, έχοντας ύπόψη, πώς ή συγκριτική λογοτεχνία τους διαθέτει ύλικό, μέσω τής όποιας αυτοί που την διακογούν μπορούν να γνωρίσουν πιό καλά τους λαούς με τους όποιους βρίσκονται σ' έπαφή.

Τό όφελος του τομέα έκδηλώνεται, σε συνέχεια, και στις προοπτικές του, στις όποιες αναφερθήκαμε κάπου - κάπου συμπτωματικά.

Άναφερόμαστε, κατ' αρχήν στην ικανότητα συνθέσεως, την όποια μπορεί ν' άναπτύξει ή συγκριτική λογοτεχνία, λόγω τής ίδιας τής φύσεως των τομέων και των μεθόδων της. Ξεπερώντας τις άπασχολήσεις τής έθνικής λογοτεχνίας και άξιοποιώντας τις επιτεύξεις περισσότερών λογοτεχνιών, ο νέος τομέας κατέχει την δυναμικότητα των συνθέσεων όλων των ειδών: συνθέσεις που άφορούν τὰ θέματα και τις άφορμές (αίτίες), τις ιδέες και τὰ αισθήματα, τὰ λογοτεχνικά γένη και είδη, τις λογοτεχνικές σχολές και τὰ λογοτεχνικά ρεύματα, άλλα και τους ευρύτερους τομείς τής ιστορίας τής παγκόσμιας λογοτεχνίας, όπως π.χ. την ιστορία των ευρωπαϊκών λογοτεχνιών, με την όποια ασχοληθήκαμε, ειδικά, χε άλλο κεφάλαιο.

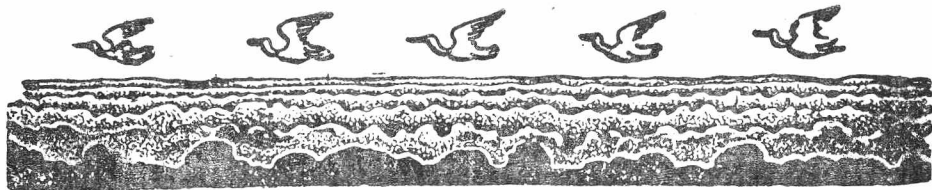
Η τελική προοπτική θά είναι, θέβαια, μιά ιστορία τής ίδιας τής παγκόσμιας λογοτεχνίας, έργασία ή όποια μπορεί να έκφοβίσει άρχικά, άλλα έκπληρωμένη, με μιά πολύπλευρη διεθνή συνεργασία, άναπτυσσόμενη σ' ένα μεγαλύτερο χρονικό διά-

στημα, θά μπορούσε νά φέρει, τελικά, τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Αὐτὰ θά μπορούσαν μετὰ νά χρησιμοποιηθοῦν σέ περισσότερες κατευθύνσεις, πρὸς μιὰ τυπολογία τοῦ λογοτεχνικοῦ φαινομένου (πρὸς μιὰ τυπολογία τῶν θεμάτων καὶ τῶν ἀφορμῶν - αἰτιῶν, τῶν ιδεῶν καὶ αἰσθημάτων, τῶν ἀντιλήψεων, τῶν θεωρήσεων τῆς μορφῆς κλπ.) πρὸς μιὰ ψυχοκοινωνιολογία τοῦ λογοτεχνικοῦ προτύπου, προπαντὸς πρὸς μιὰ ποιητικὴ καί, μέσω αὐτῆς, μᾶλλον πρὸς μιὰ γενικὴ αἰσθητικὴ, προοπτικὴς συνεπῶς, ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὴς καὶ εὐρείας.

Οἱ συνθέσεις, ὅμως τέτοιου τύπου, φέρνουν διάφορες ἀμφιβολίες, οἱ ὁποῖες πρέπει νὰ συζητηθοῦν. Συνήθως τὴν ιδέα σύνθεσης τὴν ἐννοοῦν ἀπαιτητικὰ, σὰν ἕνα πελώριο ἔργο μὲ γενικὸ καὶ τελικὸ χαρακτήρα, ἕνα εἶδος φιλοσοφικοῦ στεφανώματος, τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ νὰ ξεπεραστεῖ. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ ὁ χαρακτήρας τροχοπέδησης πολλῶν συνθετικῶν δοκιμῶν, καθὼς καὶ ἡ καταστρεπτικὴ ἐπίδραση κάποιου χαλινοῦ, ὁ ὁποῖος ἐμποδίζει κάποιες πρὸς ὑψηλὰ πτήσεις. Εἶναι ἀναγκαῖο, ἐπίσης, καὶ οἱ συνθέσεις νὰ προλογίζονται μὲ διάφορες εἰσαγωγικὰς μελέτες, διάφορες μονογραφίες, δίχως τίς ὁποῖες δὲν θά μπορούσαμε νὰ περάσουμε σέ οἰκοδομὴς γενικῆς δομῆς.

Φυσικά, ἕνας τέτοιος τρόπος θά ἦταν ἰδανικός, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν θά ἐπιβεβαιώγονταν στὴν πραγματικότητα, μὲ κανέναν τύπο σύνθεσης. Σὲ κανέναν τομέα δὲν διεξήχθησαν ἐργασίες τόσο ἐπαγωγικά, δὲν συγκεντρώθηκαν ὅλες οἱ ἐνδεχόμενες πράξεις, δὲν συντάχθηκε οὔτε τουλάχιστον ἕνας ἀριθμὸς προεἰσαγωγικῶν μονογραφιῶν, κι' ὅμως δοκιμὴς σύνθεσης συντάχθηκαν. Αὐτὸ ἀποδεικνύει τὴν σπουδαιότητα τῆς δημιουργικῆς ἰκανότητος τῶν ἐρευνητῶν, οἱ ὁποῖοι μεταχειρίζονται μὲ ἐπιδειξιότητα τὰ ἀποτελέσματα τῶν προηγουμένων μελετῶν, ἔστω καὶ ἂν αὐτὰ δὲν εἶναι ὀλοκληρωμένα, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα δὲν στηρίζονται κυριολεκτικὰ μόνον στὴν οἰκοδομητικὴ φαντασία. Θὰ χρειαστεῖ νὰ προσθέσουμε, πῶς οἱ ἐπιστημονικὴς συνθέσεις, δὲν ἔχουν παρὰ ἕνα προσωρινὸ χαρακτήρα, ἀντιπροσωπεύοντας μόνον τὸ ἄθροισμα καὶ τὴν οὐσίαν μιᾶς ὀρισμένης ἱστορικῆς στιγμῆς, καὶ ὄχι ἕνα ἔργο αἰώνιο.

OCTAVIO PAZ

Μετάφραση: ΜΑΓΙΑΣ — ΜΑΡΙΑΣ ΡΟΥΣΣΟΥ

Η ΜΑΓΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

(Στὰ 1955 ὁ Ἀντρέ Μπρετόν ἔστειλε ἓνα ἐρωτηματολόγιο σχετικὰ μὲ τὴ Μ α γ ι κ ῆ Τέχνη σὲ μιὰ ὁμάδα ἀπὸ κοινωνιολόγους, ἐθνολόγους, φιλοσόφους, ἱστορικούς καὶ κριτικούς τῆς τέχνης, ψυχολόγους, ἐσωτεριστές, μάγους καὶ ποιητές. Στὴ συνέχεια παρατίθενται οἱ ἀπαντήσεις πὺ δόθηκαν σ' αὐτές τὶς ἐρωτήσεις).

Ἔχει ὑποστηρικτεῖ πρόσφατα (J. A. Rong La Magie) πὺς «ὁ πολιτισμὸς δὲν ἀφάνισε τὴν φαντασία τῆς μαγείας παρὰ γιὰ νὰ ἐξάρει στὴν τέχνη τὴ μαγεία τῆς φαντασίας». Θὰ ὑπογράφατε ἐσεῖς αὐτὴ τὴν ἄποψη; Μὲ δεδομένο πὺς ὁ παλιὸς μάγος καὶ ὁ σύγχρονος καλλιτέχνης (ὁ πρῶτος ψηλαφῶντας πάνω στὴν πραγματικότητα κι ὁ δεῦτερος πάνω στὸ φανταστικό, πὺ τὸν ἀντίκτυπὸ τοῦ πάνω στὴν πραγματικότητα, ἀργὰ ἢ γρήγορα, δὲν μπορούμε νὰ τὸν ἀρνηθοῦμε), ἀποβλέπουν στὶς δυνατότητες καὶ τὰ μέσα νὰ «διασκεδάσουν τὸ σύμπαν», θὰ καταλήγατε στὸ συμπέρασμα πὺς ὁ ἴδιος ὀδηγητικὸς μίτος καθοδηγεῖ τὰ βήματά τους καὶ ποιά εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη σας, ἡ «φύση» αὐτοῦ τοῦ μίτου;

Ἡ σύγχρονη ἀνθρωπολογία — ἐνάντια σὲ ὅ,τι πίστευε ὁ Frazer, θεωρεῖ πολὺ πιθανὴ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς ρευστῆς «μαγικῆς ἐποχῆς» ἀπὸ τὴν ὁποία, μὲ διαδοχικὲς ἐπαναστάσεις, θὰ ἀποκόπηκαν ὁ θρησκευτικὸς, ὁ φιλοσοφικὸς καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς στοχασμὸς. Στὴν πραγματικότητα, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς ἴσαμε τὶς μέρες μας, οἱ μαγικὲς πεποιθήσεις βρῖσκονται ἄρρηκτα δεμένες μὲ ὅλες τὶς ἀνθρώπινες δραστηριότητες. Κρυφὰ ἢ φανερά, ἡ μαγεία κυκλοφορεῖ μέσα στὴν τέχνη ὅλων τῶν ἐποχῶν, μὲ τρόπο πὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ξεχωρίσουμε τὰ ἱστορικὰ ὅρια τῆς «μαγικῆς τέχνης» οὔτε νὰ τὰ περιορίσουμε σὲ κάποιες λίγες τυποποιημένες γραμμές.

Ἄλλὰ ἂν ἡ τέχνη δὲν ὑποκαθιστᾷ τὴ μαγεία, σὲ κάθε ἔργο τέχνης ὑπάρχουν κάποια στοιχεῖα ἐπιδεκτικὰ στὸ νὰ τὴν μεταβάλλουν, σὲ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο βαθμὸ ἀπὸ ἀντικείμενο αἰσθητικῆς παρατήρησης σὲ ὄργανο μαγικῆς πράξης. Γιὰ παράδειγμα, στὴ «Νέα Ζωὴ» εἶναι ἀξιοπρόσεκτε ἡ παρουσία τοῦ ἀριθμοῦ ἑννιά, σύμβολο φορτισμένο μὲ δυνάμεις κατὰ τὸν Δάντη. Ἡ γοητεία τοῦ ἀριθμοῦ ἑννιά στὸ ἔργο τοῦ Δάντη — ὅπως τοῦ ἑφτὰ στὸν Νερβάλ — προέρχεται ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ σημασία του ὡς ἀστρολογικοῦ σύμβολου. Ἀνάμεσα στὴ μαγεία καὶ τὴν τέχνη ὑπάρχει ἓνας ροῦς κι ἓνας ἀνάρρους διαρκῆς: ἡ ποίηση ἀνακαλύπτει ἀντιστοιχίες καὶ ἀναλογίες πὺ εἶναι παράξενες γιὰ τὴ μαγεία, προκαλώντας ἓνα εἶδος λεκτικῆς μαγείας: τὴν ἴδια στιγμή, ποιητῆς κι ἀναγνώστης, χρησιμοποιοῦν τὸ ποίημα ὡς ἓνα μαγικὸ φυλαχτὸ, κυριολεκτικὰ ἱκανὸ νὰ τοὺς μεταμορφώσει.

Δίχως νὰ ἐξασκήσουμε βία ἐνάντια στὴν ἀρχικὴ φύση, ἀναλαμβάνομε νὰ ὀνομάσουμε «ἀντικείμενα τέχνης» πολλὰ προϊόντα — γλυπτά, πίνακες, τρόπους ἀπόλαυσης, ἐξορκισμοὺς, δεήσεις — ἀπὸ τοὺς ἀποκαλούμενους ἀρχαϊκοὺς πολιτισμοὺς. Γιὰ τοὺς ἄγνωστους δημιουργοὺς τους ἡ ἀξία αὐτῶν

τῶν ἔργων βρισκότανε στὴν ἀποτελεσματικότητά τους, ὄχι στὴν ὁμορφιά τους. Ἡ πρωτόγονη «μαγικὴ τέχνη» δὲν φιλοδοξεῖ τὴν ἔκφραση: εἶναι ἐκφραστικὴ γιατί θέλει νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ.

Ἡ ἀντίδρασή μας, λοιπόν, μπροστὰ στὰ ἔργα τῆς «μαγικῆς τέχνης» δὲν ὑπακούει σὲ κάποιο λάθος ἱστορικῆς προοπτικῆς. Ὅλοι γνωρίζομε πὼς αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα ἦταν ὄργανα μαγικῆς δραστηριότητος. Ἐπομένως, πρόκειται γιὰ κάτι ἀπλὸ καὶ σύγχρονα πρὸ ἀποφασιστικὸ: ἡ ἰδέα μας γιὰ τὴν τέχνη ἐννοούμενην σὰν ἀπλὴ ἀδιάφορη παρατήρηση, παραμορφώθηκε οὐσιαστικά. Τὰ ἀντικείμενα τῆς «μαγικῆς τέχνης» ποὺ γερμίζουν τὰ μουσεῖα

ΣΗΜ.: Αὐτὴ ἡ παρατήρηση ταιριάζει στὶς περισσότερες καλλιτεχνικὲς διακηρύξεις ἄλλων πολιτισμῶν: Στὴν καταβολὴ τους πολὺ λίγα ἔργα, ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀποκαλοῦμε καλλιτεχνικά, προορίζονταν γιὰ παρόμοια ἀφιλοκερδῆ αἰσθητικὴ θεώρηση, ποὺ γιὰ τὸν Κάντ ἀποτελοῦσε τὴν οὐσία τῆς τέχνης. Οὔτε καν οἱ Ἕλληνες θεώρησαν τὴν τέχνη σὰν ἓνα αὐτοσκοπὸ καὶ ὅλη ἡ ποιητικὴ δημιουργία ὑπαγόταν γι' αὐτοὺς μέσα στὴν περιοχὴ τῆς π α ι δ ε ῖ α ς .

μας, δὲν συγκροτοῦν ἓνα καινούργιο λάφυρο τῆς ἀκόρεστης ἱστορικῆς συνείδησης τῆς Δύσης, ἀλλὰ εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ σημάδια τοῦ γκρεμίσματος τῆς ἀναγεννησιακῆς ἀντίληψης τῆς τέχνης. Δὲ μᾶς ἀρκεῖ πιά ἡ ἀτένιση ἑνὸς ἔργου ἢ ἑνὸς ποιήματος: θέλομε, ἄς εἶναι καὶ γιὰ ἓνα μονάχα λεπτό, νὰ εἴμαστε τὸ ἴδιο τὸ ποιήμα.

II

Ἡ «μαγικὴ τέχνη», θεωρημένη μὲ τὸ πλατύτερο νόημά της, εἶναι ἡ ἔκφραση μᾶς ἀναφαίρετης ἀνάγκης τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδιάς, ποὺ οὔτε ἡ ἐπιστῆμη οὔτε ἡ θρησκεία εἶναι κατάλληλες νὰ ἱκανοποιήσουν; Ἡ μαγεία, στὸ μέτρο ποὺ ἀναζητᾶ, τουλάχιστον ἐμπειρικά, νὰ συμβιβάσει καὶ νὰ συνδυάσει τίς δυνάμεις τῆς φύσης καὶ τίς δυνάμεις τῆς ἐπιθυμίας, θὰ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἀποκατασταθεῖ τουλάχιστον στὸ στοιχεῖο της; Αὐτὴ ἡ ἀποκατάσταση θὰ ἦταν ἐπικίνδυνη, καταστρεπτικὴ ἢ ἐπιθυμητή;

Ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς μαγείας συνίσταται στὴ σύλληψη τοῦ σύμπαντος σὰν μᾶς ὁλότητος ὅπου τὰ μέρη της ἐνώνονται μεταξύ τους ἀπὸ ἓνα ρεῦμα μυστικῆς συμπάθειας. Τὸ πᾶν εἶναι ἔμψυχο καὶ κάθε μέρος βρίσκεται σὲ ζωντανὴ ἐπικοινωνία μ' αὐτὸ τὸ πᾶν. Ἡ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε μὲ τὸν ὀρισμὸ τῶν στωικῶν: Συμπάθεια τῶν ὄλων. Ἀπ' ἐδῶ ξεκινᾶ καὶ τὸ γεγονός ποὺ τὸ μαγικὸ ἀντικείμενο καλύπτεται ἢ γυμνώνεται μπροστὰ στὰ μάτια μας καὶ προσφέρεται σὰν τὸ οὐδέποτε ἰδωμένο καὶ τὸ ἰδωμένο πιά. Τὸ κάθετὶ ἔχει ἀγωνία νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο του ἑαυτὸ καὶ νὰ μεταμορφωθεῖ στὸ ἐγγύτατό του ἢ στὸ ἀντίθετό του: αὐτὴ ἡ καρέκλα μπορεῖ νὰ μετατραπεῖ σὲ δέντρο, τὸ δέντρο σὲ πουλί, τὸ πουλί σὲ κοπέλλα, ἡ κοπέλλα σὲ σπύρο ροδιοῦ ποὺ τὸν ραμφίζει ἄλλο πουλί στὸν κῆπο ἑνὸς περικοῦ παλατιοῦ. Τὸ μαγικὸ ἀντικείμενο ἀνοίγει μπροστὰ μας τὴν ἐκτυφλωτικὴ ἄβυσσὸς του: Μᾶς προσκαλεῖ ν' ἀλλάξομε καὶ νὰ γίνομε ἄλλοι δίχως νὰ πάσομε νὰ εἴμαστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι. Τὸ σύγχρονο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν «μαγικὴ τέχνη» δὲν ἐκφράζει μιὰ καινούργια αἰσθητικὴ περιέργεια, παρὰ ἔχει ρίζες ἀρκετὰ πρὸ βαθιές: Ξέρομε πὼς ἡ ὑπαρξὴ μας εἶναι πάντα μιὰ δίψα νὰ εἶναι «ἄλλη» καὶ πὼς τότε μόνο θὰ γίνομε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἂν εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ γίνομε οἱ ἄλλοι. Ζητᾶμε ἀπὸ τὴν τέχνη τὸ μυστικὸ τῆς ἀλλαγῆς καὶ ψάχνομε σὲ κάθε ἔργο, ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ ἐποχὴ του καὶ

ή τεχνοτροπία του, τὴ δύναμη αὐτὴ τῆς μεταμόρφωσης ποὺ ἀποτελεῖ τὸ βασικὸ στοιχεῖο τῆς μαγικῆς τέχνης.

Εἶναι φανερὸ πὼς κανεὶς δὲν ἔχει πρόθεση νὰ γυρίσει πίσω στὶς μαγικὰς μεθόδους τῶν προγόνων μας (ἂν καὶ πιά δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὶς θεωρήσουμε ὡς ἄπλεις καὶ ἀνόητες προλήψεις). Ἄλλὰ ἡ μαγεία — ἡ ἀκριβέστερα: ἡ ἀντίληψη τοῦ κόσμου ὡς μιᾶς ἀχανοῦς society of life ἀπὸ τὴν ὁποία ἀνασέρνομε καὶ βγάζομε μαγεία, ποίηση, μυθολογία, φιλοσοφία καὶ ἐπιστήμη — εἶναι κάτι τὸ παντοτεινὰ παρὸν στὴ συνείδηση τῶν ἀνθρώπων στὸ βαθμὸ ποῦ, νὰ συγχέεται μὲ τὴν ἴδια του τὴν ὑπαρξήν. Πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἄποψη τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσης χτίστηκαν τὰ συστήματα τῆς φιλοσοφίας, τὰ δόγματα τῶν θρησκειῶν καὶ οἱ θεωρίες τῆς ἐπιστήμης. Πολλὰς φορὰς αὐτὰ τὰ κτίσματα γκρεμίστηκαν, ἀλλὰ πάντοτε ἄφησαν ἀνέπαφο τὸ ἀρχέγονο αἶσθημα. Ἀναμφίβολα, ὁ προσωπικὸς τρόπος ὑπαρξῆς τοῦ ἀνθρώπου — ὁ τρόπος τοῦ ὁ ποὺ ἄμεσος πηγαῖος καὶ παλιδῶς — εἶναι νὰ αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸ του μέρος κάποιου ζῶντος ὄλου. Κι' αὐτὸ γίνεται φανερὸ στὰ δύο ἀκραῖα σημεῖα τῶν ζωτικῶν μας δυνατοτήτων: τὴ μοναξιά καὶ τὴν ἐπικοινωνία. Πραγματικά, εἴτε καθόμαστε χωρισμένοι, ξεριζωμένοι, σαρωμένοι πέρα ἀπὸ τὸν κόσμο, εἴτε βρισκόμαστε στὸ κέντρο του μὲ τὴν φυσικότητα ἐκεῖνου ποῦ γυρνᾷ στὸ σπίτι του, θεμελιακὸ μας συναίσθημα εἶναι πὼς ἀποτελοῦμε μέρος κάποιου ὄλου. Στὸν καρὸ μας τὸ κυρίαρχο στοιχεῖο εἶναι ἡ μοναξιά. Ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται κομμένος ἀπὸ τὸ ροῦ τῆς ζωῆς καὶ γιὰ νὰ ἐξουδετερώσει αὐτὴ τὴν αἴσθηση τῆς ὀρφάνειας καὶ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ καταφεύγει σὲ κάθε εἶδος ὑποκατάστατα: πολιτικὰ δόγματα, ὁμαδικὰς ἀποκτηνωτικὰς διασκεδάσεις, δίχως διάκριση σεξουλισμὸ, καθολικὸ πόλεμο, μαζικὰς αὐτοκτονίες καὶ τὰ λοιπά. Ὁ ἀπρόσωπος καὶ καταστρεπτικὸς χαρακτήρας τοῦ πολιτισμοῦ μας τονίζεται ἀνάλογα μὲ τὴν αὔξηση τῆς μοναξιάς στὶς ψυχὰς. «Ὅταν πεθαίνουν οἱ θεοί, ἔλεγε ὁ Νοβάλτις, γεννιόνται τὰ φαντάσματα». Τὰ φαντάσματά μας ἔχουν πάρει τὴ θέση θεοτήτων ἀφηρημένων καὶ τρομακτικῶν: ἀστυνομικῶν θεσμῶν, πολιτικῶν κομμάτων, ἀρχηγῶν δίχως πρόσωπο. Κάτω ἀπ' αὐτὰς τὶς συνθηκὰς ἐπιστροφή στὴ μαγεία δὲν σημαίνει ἐπαναφορὰ στὶς τελετουργίες τῆς γονιμότητας, ἢ στὸν ὁμαδικὸ χορὸ γιὰ νὰ πέσει βροχή, ἀλλὰ στόχος εἶναι νὰ χρησιμοποιήσουμε ξανά τὶς δυνάμεις ἐξορκισμοῦ τῆς ζωῆς: νὰ ἀποκατασταθεῖ ἡ ἐπαφή μας μὲ τὸ σύμπαν καὶ νὰ ἐπιστρέψει, ἐρωτικὴ, ἠλεκτρικὴ, ἢ ἐπαφή μας μὲ τὸν κόσμο. **Νὰ ἀγγίξομε μὲ τὸ πνεῦμα καὶ νὰ σκεφτόμαστε μὲ τὸ σῶμα.** Νὰ ἀνοίξομε τὶς μπουκαπόρτες, νὰ ἀποκαταστήσομε τὴν ἐνότητα. Νὰ ἀφομοιώσομε, μὲ λίγα λόγια, τὴν ἀρχικὴ καὶ ἀκόμα ζωντανὴ σύλληψη τοῦ σύμπαντος ὡς μιᾶς ἐρωτικῆς τάξης ἐπικοινωνιῶν καὶ ὄχι ὡς μιᾶς τυφλῆς ἀλυσσοῖδας αἰτίων καὶ αἰτιατών. Νὰ περιβληθοῦμε τὴν πραγματικότητα τῆς μαγείας, ὄχι νὰ δεχτοῦμε παθητικὰ τὴν πραγματικότητα τῶν φαντασμάτων τῆς μαγείας, ἀλλὰ νὰ ἐπιστρέψομε στὶς ἀφετηρίες τῆς ποῦ εἶναι καὶ ἡ πηγὴ ἡ ἴδια τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ συμπεριφορὰ μας ἀπέναντι στὴ μαγεία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι διαφορετικὴ ἀπ' αὐτὴν ποῦ προτείνει ὁ Ἀντὲ Μαλρὼ γιὰ τὴν θρησκεία: «Ἐδῶ καὶ πενήντα χρόνια ἡ ψυχολογία ἀνακαλεῖ τὰ δαιμόνια στὸν ἄνθρωπο. Τὸ ἔργο τοῦ ἐπόμενου αἰῶνα θὰ εἶναι νὰ ἀνακαλέσει τοὺς θεοὺς». Ἄν ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἡ ἱστορία τῆς ἀλλοτρίωσής του πρὸς ὄφελος τῶν ἰδίων του μυθικῶν δημιουργημάτων, γιὰ ποῖο λόγο ὁ ἄνθρωπος τοῦ σήμερα δὲν πρέπει νὰ πραγματοποιήσῃ ἓνα ἀνάστροφο ἐγχείρημα καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἀνακυρίευση τοῦ ἑαυτοῦ του;

Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ ἀπέναντι στὴν ἔμπνευση δείχνει

τὸ δρόμο πὸν θὰ μπορούσε νὰ ἀκολουθηθεῖ. Ὅπως εἶναι γνωστό, μέχρι τὴν Ἀναγέννηση, τὴν ἔμπνευση τὴν θεωροῦσαν ἕνα μυστήριον. Τόσο γιὰ τὸν Πλάτωνα ὅσο καὶ γιὰ τὸν Δάντη, ἡ ἔμπνευση εἶταν μιὰ ἀποκάλυψη τοῦ ὑπερβατικοῦ: κάποια θεότητα μιλοῦσε μὲ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ. Ἀλλὰ εἶταν ἕνα μυστήριον, ὄχι ἕνα πρόβλημα: τίποτα δὲν εἶταν πῶς φυσικὸ ἀπὸ τὸ νὰ ἐνσαρκώνεται τὸ ὑπερφυσικὸ σὲ ἄνθρωπον καὶ νὰ μιλεῖ τῆ γλώσσα του. Ἀπὸ τὸν Ντεκάρτ οἱ ἀντιλήψεις μας γύρω ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ πραγματικότητα μεταβλήθηκαν ριζικά. Οἱ ἀρχαῖες θεϊκὲς δυνάμεις ἐξατιμίστηκαν καὶ ἡ φύση ἔπαυε νὰ εἶναι ζωντανὸ σύμπαν. Ἐξαφανίστηκε ἔτσι ἡ παλιὰ ἰδέα τοῦ κόσμου, δίχως ὅμως, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, νὰ ἐξαφανιστεῖ ἡ ἔμπνευση, πὸς συνέχισε νὰ εἶναι «ἡ ἄλλη φωνή», «ἡ παράξενη φωνή» καθ' ὄρισμόν. Ὅμως, σ' ἕναν κόσμον ἐρημωμένο ἀπὸ θεοὺς, τίπος μπορούσε νὰ εἶναι «ἡ ἄλλη φωνή»; Ἀνάμεσα στὴν ἔμπνευση καὶ τὴν ἀντίληψή μας γιὰ τὸν κόσμον ὀρθώθηκε ἕνας τοῖχος. Ἡ ἔμπνευση παραμορφώθηκε καὶ τὸ ἱερὸ μυστήριον μεταμορφώθηκε σὲ ψυχολογικὸ πρόβλημα. Δὲν εἶναι παράξενο πὸς σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ 20οῦ αἰῶνα πολλαπλασιάστηκαν οἱ τάσεις γιὰ νὰ ἀποσοβηθεῖ ἢ νὰ ἐξαφανιστεῖ τὸ σκάνδαλον μιᾶς πραγματικότητας πὸς εἶταν ἡ πρόκληση γιὰ τὴν ἴδια τὴ δομὴ τοῦ σύμπαντος, ἔτσι ὅπως τὴν εἶχαν συλλάβει οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἐπιστήμονες. Ἡ δυσαρέσκεια τῶν ποιητῶν καὶ τῶν φιλόσοφων εἶχε αἰτία τὴν ἀδυναμία τους νὰ ἐξηγήσουν «σὰν μοντέρνοι ἄνθρωποι «ἕνα φαινόμενο πὸς ἔμοιαζε νὰ ἀρνιέται τὶς ἴδιες τὶς θεμελιακὲς ἀρχὲς τῆς σύγχρονης ἐποχῆς: ἐκεῖ, στὰ βάθη τῆς συνείδησης, στὸ ἐγώ, στύλο τοῦ κόσμου μοναδικὸ βράχο πὸς δὲν θρυμματίζεται, ἐμφανιζόταν ἔξαφνα ἕνα στοιχεῖο ἀλλόκοτον πὸς κατὰστρεφε τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ταυτότητα τῆς συνείδησης. Εἶταν ἀνάγκη νὰ ταρακουνηθεῖ ἡ ἀντίληψή μας γιὰ τὸν κόσμον ὥστε ἡ σύγχρονη ἐποχὴ νὰ μπεῖ σὲ κρίση γιὰ νὰ μπορέσει τὸ πρόβλημα νὰ τοποθετηθεῖ σωστά. Στὴν ἱστορία τῆς ποίησης αὐτὴ τὴ στιγμή ὀνομάζεται ὑπερρεαλισμός. Ἀντίθετα πρὸς τοὺς ἀμέσως προγενεστέρους τους οἱ ὑπερρεαλιστὲς ποιητὲς ὑποστήριξαν τὴν ἐμπειρικὴ πραγματικότητα τῆς ἔμπνευσης, δίχως νὰ ἀξιῶνουν τὴν ἐξάρτησή της ἀπὸ μιὰ ἐξωτερικὴ δύναμη (Θεός, ἱστορία, οἰκονομία, λίμπιντο, μούσα, κλπ.). Ἡ ἔμπνευση εἶναι κάτι πὸς δίνεται στὸν ἄνθρωπον, πὸς συμφαίνεται μὲ τὴν ἴδια του τὴν ὑπαρξὴ καὶ πὸς μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ μόνον ἀπὸ καὶ μέσα στὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖο ἐκκίνησης τοῦ «Πρώτου Μανιφέστου».

Δὲν εἶναι τώρα ἡ στιγμή νὰ γίνει ἡ ἀνάλυση αὐτῶν τῶν ιδεῶν, γιὰτὶ δὲν εἶναι οὔτε αὐτὲς οἱ ἴδιες, οὔτε ἡ ἀκριβολογία, σχετικὰ μ' αὐτὲς, ὅ,τι μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ. Τὸ ἀποφασιστικὸν εἶταν νὰ ἔχει παρεβληθεῖ ἡ ἔμπνευση στὴν ἀντίληψή μας γιὰ τὸν κόσμον. Χάρη στὸν ὑπερρεαλισμὸν, ἡ ἔμπνευση δὲν εἶναι ἕνα μυστήριον ὑπερφυσικόν, οὔτε μιὰ κενὴ πρόληψη ἢ μιὰ ἀρρώστεια. Εἶναι μιὰ πραγματικότητα πὸς δὲν βρίσκεται σὲ ἀντινομία μὲ τὶς θεμελιακὲς ἀντιλήψεις μας, μιὰ δυνατότητα πὸς δίνεται σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ πᾶνε πῶς πέρα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους. Ἔτσι λοιπόν, ἡ ἀντίδρασή μας μπροστὰ στὴ μαγεῖα ὀφείλει νὰ προσανατολιστεῖ πρὸς μιὰ παρόμοια ἀντίληψη: πρέπει νὰ τὴν φέρομε στὰ ἀνθρώπινα μέτρα, νὰ τὴν ἐρευνήσομε σὰν ἕνα γεγονός πὸς δίνεται στὴ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου καί, ἀκόμα περισσότερο, νὰ τὴν θεωρήσομε σὰν αὐτὸ πὸς εἶναι πραγματικόν: ἕνα ἀπὸ τὰ συστατικὰ τῆς ἴδιας τῆς συνείδησης.

III

Μπροστὰ σὲ ἕνα ἀντικείμενον πὸς ἀνήκει στὴν «μαγικὴ τέχνη» ποιῆς θὰ

εΐταν οί μέθοδοι ἔρευνας ἢ γνωριμῆς του;

Κατὰ τὴ γνώμη μου ἡ μόνη ἔγκυρη μέθοδος γνώσης τῆς «μαγικῆς τέχνης» — ὅπως καὶ κάθε τέχνης — εἶναι ἡ ἄμεση ἐμπειρία, γυμνὴ καὶ δίχως μεσάζοντες. Τὸ μόνο ποῦ μετρᾷ εἶναι τὸ αὐθόρμητο τῶν προσωπικῶν ἀντιδράσεων. Αὐτὸ τὸ κριτήριον δὲν εἶναι τόσο αὐθαίρετο ὅσο, ἀπὸ πρώτη ματιὰ, θὰ μπορούσε νὰ νομίζει κανεὶς, ἀφοῦ ἔχω διαπιστώσει πὼς ὅλες οἱ ἀντιδράσεις τοῦ θεατῆ μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῶν ἔργων — ἀπὸ τὴ φρίκη ὡς τὴν ἀπόλαυση — μπορούν νὰ περιοριστοῦν σ' αὐτὸ τὸ σχῆμα: αἴσθησις ὅτι βρίσκεσαι καταμέτωπα μὲ τὸ «ἄλλο», αὐτὸ ἀκριβῶς, μπροστὰ σὲ κάτι ξένο πρὸς ἐμᾶς καὶ ποῦ μᾶς ἐξοργίζει, ἀλλὰ ποῦ, παρ' ὅλα αὐτά, μᾶς προσκαλεῖ νὰ κάνομε ἓνα βῆμα μπρὸς καὶ νὰ σμιῶμε μὲ τὴν ὑπαρξή του. Ἰλιγγος, ἀπορία, ἀναγνώρισις. Φρίκη καὶ συνάμα πάθος νὰ εἰσχωρήσεις σ' ἐκεῖνο ποῦ μὲ τέτοιο τρόπο ἐπιτίθεται καὶ θρυμματίζει τὴ βεβαιότητά μας σὰν ὑπαρξή, προσωπικὴ καὶ αὐτόνομη. Οἱ δυὸ ἀντίθετες κινήσεις συμβιβάζονται μέσα στὴν ἐπιθυμία νὰ δόσουν τὸ «σάλτο μορτάλε» καὶ νὰ φτάσουν στὴν «ἄλλη ὄχθη». Συνοψίζοντας, ἡ κλίμακα τῶν συγκινήσεων: ἐκπληξις, φρίκη, ἴλιγγος, ἀπόλαυσις, πτώσις στὸ ἀντικείμενον — ἐπακαλεῖται πάντα τὴν παλιὰ εἰκόνα τῆς μεταμόρφωσης.

IV

Τὰ μαγικὰ ἀντικείμενα ἔχουν δυνατότητες νὰ παρεμβληθοῦν στὴν προσωπικὴ μας ζωή; Φαντάζομαι πὼς ὅλοι, κάποτε, εἶχαμε στὴν κατοχή μας μαγικὰ ἀντικείμενα γιὰ μακρότερον ἢ μεγαλύτερον χρονικὸ διάστημα. Παρατήρησα πὼς αὐτὸ συμπίπτει μὲ ἀποφασιστικὰς περιόδους τῆς ζωῆς μας, ἀλλὰ μόλις περάσει ἡ ἰσχὺς τους — ἢ ἡ ψυχικὴ κατάστασις ποῦ τὰ φόρτισε μ' αὐτὴ τὴ μυστηριώδη ιδιότητα — ἐξαφανίζονται ἀπὸ τὴ ζωὴ μας γιὰ πάντα. Κι' ὅταν μιὰ φορὰ χαθοῦν δὲν τὰ συναντᾶμε ποτὲ ξανά. Θεωρῶ ἀπαραίτητο ὠστόσο, νὰ ἐπισημάνω μιὰ διάκριση ἀνάμεσα σ' ἓνα «μαγικὸ ἀντικείμενον» — ποῦ δὲν εἶναι, ἴσως, παρὰ τὸ ἀδρανὲς καὶ πρόσκαιρον θεματοφυλάκιον τῆς συναισθηματικότητάς μας — καὶ σ' ἓνα ἔργον «μαγικῆς τέχνης». Σ' αὐτὸ τὸ τελευταῖον ἐνυπάρχουν — ἂν πραγματικὰ εἶναι ἔργον τέχνης — ἀναμφισβήτητες δυνάμεις ἀπόλαυσις ποῦ δὲν ἐξαρτῶνται μόνο ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικότητα, ἂν καὶ ἔχουν ἀνάγκη νὰ ἀποκαλυφτοῦν ἀπὸ αὐτὴ τὴ συμπάθεια, δίχως τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει σχέση ἀνάμεσα στὸ ἔργον καὶ τὸν θεατῆ. Κάθε ἔργον τέχνης διατηρεῖ μέσα του μιὰ ἀναμφισβήτητη δύναμις τῆς ἐνοσάρκωσης καὶ τῆς ἀποκάλυψης: εἶναι μιὰ σταθερὴ δυνατότητα γιὰ μεταμόρφωσις, ἀνοιχτὴ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

ΙΩΑΝΝΗ Ρ. ΠΑΝΕΡΗ

«Ο LAELIUS DE AMICITIA»*
ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ
ΜΕ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

§ 62

α' Ἡ ἀδιαφορία τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴ φιλία

...omnibus in rebus homines diligentiores essent (...) capras et oves quot quisque haberet, dicere posse; amicos quot haberet, non posse dicere

Ἔντονη ὁμοιότητα μὲ τὸν Ξενοφῶντα, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται σὲ σωκρατικὴ συζήτηση: «ἐπιμελομένους δὲ παντὸς μᾶλλον ὄραν ἔφη (sc. ὁ Σωκράτης) τοὺς πολλοὺς ἢ φίλων κτήσεως καὶ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκευὴ κτωμένους τε ἐπιμελῶς ὄραν ἔφη» («Ἀπομν. II 4, 1—2). «ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὄραν ἔφη τοὺς πολλοὺς τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων (...) τὸ πλῆθος εἰδότας, τῶν δὲ φίλων τὸ πλῆθος ἀγνοοῦντας» (ὅ.π. II 4,4).¹⁴²

β' Ἡ δοκιμὴ τῶν φίλων

et judicare (sc. amicum) difficile est sane nisi expertum

Καὶ πάλι ὁμοιότητα μὲ τὴ σωκρατικὴ συζήτηση τοῦ Ξενοφῶντα: «καὶ εἰς τὸ δοκιμάζειν φίλους, ὁποῖους ἄξιον κτᾶσθαι...» («Ἀπομν.» II 6,1), «πῶς οὖν ἂν ταῦτα δοκιμάσαιμεν, πρὸ τοῦ χρῆσθαι (πρβλ. nisi expertum) (ὅ.π. II 6,6).

§ 63

α' Προτίμηση χρημάτων ἀντὶ γιὰ φίλους

in parva pecunia perspicuntur quam sint leves

Πρβλ. Ξενοφ. «Ἀπομν.» II 6,3: «ὅστις διὰ τὸν ἔρωτα τοῦ χρηματίζεσθαι μὴδὲ πρὸς ἓν ἄλλο σχολὴν ποιεῖται, ἢ ὁπόθεν αὐτὸς κερδανεῖ; ἀφεκτέον καὶ τούτου».

β' Προτίμηση ἀξιομάτων ἀντὶ γιὰ φίλους.

ubi eos inveniamus, qui honores, magistratus imperia, potestates, opes amicitiae non anteponant?

Πρβλ. Ξενοφ. «Ἀπομν.» II 6,20: «εἰ δὲ καὶ οἱ ἀρετὴν ἀσκοῦντες στασιάζουσί τε ἐν ταῖς πόλεσι καὶ φθονοῦντες ἑαυτοῖς μισοῦσιν ἀλλήλους, τίνες ἔτι φίλοι ἔσονται καὶ ἐν τίσιν ἀνθρώποις εὖνοια καὶ πίστις ἔσται;».¹⁴³

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 560 καὶ τέλος.

142. Πρβλ. Heimeran 184, Stock 48.

143. Πρβλ. Heimeran ὅ.π. Πρβλ. καὶ § 64: *verae amicitiae difficillime reperiuntur in iis, qui in honoribus reque publica versantur.*

§ 64

Ὁ φίλος φαίνεται στις δυσκολίες

«amicus certus in re incerta cernitur»

Ὁ Κικέρων χρησιμοποιεῖ, ὅπως λέει ὁ ἴδιος, στίχο τοῦ Ἐννίου (Ennius certe - sc. inquit). (Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ παρήχησις τοῦ cer -). Ἀπὸ ποῖο ἔργο προέρχεται ὁ στίχος δὲν ξέρομε.¹⁴⁴ Ὁ Ἀριστοτέλης — μόλο πού ἡ σκέψη ἀποτελεῖ κοινὸ τόπο γιὰ ὅσους ἔγραψαν γιὰ τὴν φιλία — μιλάει διεξοδικὰ καὶ μὲ ψυχολογικὴ συνέπεια («Ἡθ. Νικ.» 1171 α κ.έ.). Π.χ.: «ἡ ἔννοια τοῦ συναλγεῖν ἐλάττω τὴν λύπην ποιεῖ (...), κουφίζονται γὰρ οἱ ἀλγούμενοι συναλγούντων τῶν φίλων (...), παραμυθητικὸν γὰρ ὁ φίλος καὶ τῇ ὄψει καὶ τῷ λόγῳ, ἐὰν ἦ ἐπιδέξιος».

§ 65

Ἡ πίστις στὴ φιλία

in amicitia (...) fides

Πρβλ. Ξενοφ. «Ἀπομν.» II 6,20: «τίνες ἔτι φίλοι ἔσονται καὶ ἐν τίσιν ἀνθρώποις εὖνοια καὶ πίστις ἔσται;», Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1156 b: «ἡ τοιαύτη δὲ φιλία (sc. τῶν ἀγαθῶν) μόνιμος εὐλόγως ἐστίν».

§ 66

Ἡ γλυκύτητα τῶν λόγων καὶ τοῦ χαρακτήρα στὴ φιλία

suavitas (...) sermonum atque morum (...) condimentum amicitiae

Πρβλ. Ξενοφ. «Ἀπομν. II 6, 4—5: «ἀλλὰ ποῖον, ὦ Σώκρατες, φίλον ποιεῖσθαι; οἶμαι μὲν, ὅς ἂν (...) εὖνους (...) καὶ εὐξύμβολος ὦν τυγχάνει»,¹⁴⁵ Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1171 a: «ἡ παρουσία δ' αὐτῶν ἡδεῖα οὔσα...», ὅ.π. b: «οἶδε γὰρ τὸ ἦθος καὶ ἐφ' οἷς ἡδεῖται καὶ λυπεῖται», ὅ.π. 1157 b: «δοκεῖ (...) φιλητὸν (...) τὸ ἀπλῶς ἀγαθὸν ἢ ἡδύ», ὅ.π. 1158 a: «ἐν δὲ τοῖς στρυφνοῖς (...) ἦτιον γίνεται ἡ φιλία».¹⁴⁶

§ 67

Φίλοι ὅσοι ἔφαγαν ἀλάτι

...multos modios salis simul edendos esse ut amicitiae munus expletum sit

Καθαρὴ ἀναφορὰ στὸν Ἀριστοτέλη, ὁ ὁποῖος μὲ τὴ σειρά του μνημονεύει μὰ παροιμία (πού ζεῖ ὡς τώρα): «χρόνου δεῖ· διὸ καὶ εἰς παροιμίαν ἐλήλυθεν ὁ μέδιμνος τῶν ἀλῶν» («Ἡθ. Εὐδ.» 1238 a), «οὐκ ἔστιν εἰδῆσαι ἀλλήλους πρὶν τοὺς λεγομένους ἄλας συναλῶσαι» («Ἡθ. Νικ.» 1156 b).¹⁴⁷

§ 68

Ἡ δύναμις τῆς συνήθειας στὴ φιλία

maxima est (...) vis vetustatis et consuetudinis (sc. in amicitiiis)

Βλ. § 20 β, 29 α, 30 γ, 67.

144. Πρβλ. Heimeran ὅ.π.

145. Πρβλ. Heimeran 185.

146. Βλ. καὶ § 27 γ.

147. Πρβλ. Heimeran ὅ.π., Nauck (52), ὁ ὁποῖος στὴν ἀλληγορία βόισκει eine vollkommene Harmonie der Seelen. Ἡ παροιμία στὴν ἀρχαία μορφή της ἐπισημαίνει — ὅπως διευκρινίζει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης — τὴ μακροχρόνια ἀμοιβαίη συμβίωση. Στὴ σύγχρονη μορφή της («φάγαμε ψομί κι ἀλάτι») τονίζει τὸ φιλικὸ μοίρασμα τῶν στερόσεων. Βλ. καὶ § 20 β, 29 α.

§ 69

Ἡ φιλία τῆς ὑπεροχῆς
maximum est in amicitia parem esse inferiori

Ὁ Κικέρων εἰσηγεῖται τὴν ἐξομοίωση μὲ τὸν κατώτερο. Ὁ Ἀριστοτέλης μιλάει διεξοδικὰ γι' αὐτὴ τὴ φιλία τῆς ὑπεροχῆς («Ἡθ. Νικ.» 1158 b κ.έ.). Συμπέρασμα τοῦ Σταγίριτη εἶναι ἡ ἀπόδοση στὸν καθένα τῆς ἀνάλογης μὲ τὴν ἀξία του ἀγάπης· αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος ἰσότητος — ἀπαράβατης ἀρχῆς τῆς φιλίας —, ποὺ τελικὰ σώζει τὴ φιλία: «ὅταν γὰρ κατ' ἀξίαν ἢ φίλησις γίνηται, γίνεται πως ἰσότης, ὃ δὴ τῆς φιλίας εἶναι δοκεῖ (...) τὸ κατ' ἀξίαν (...) ἐπανισοῖ καὶ σώζει τὴν φιλίαν» (ὅ.π. 1163 b).

§ 70

Ἡ συγγενικὴ φιλία
...communicentque cum proximis

Πρόκειται γιὰ τὴν «συγγενικὴν φιλίαν» τοῦ Ἀριστοτέλη («Ἡθ. Νικ.» 1155 a): «φύσει τ' ἐνυπάρχειν ἔοικε πρὸς τὸ γεγεννημένον τῷ γεννήσαντι καὶ πρὸς τὸ γεννησάν τῷ γεννηθέντι».¹⁴⁸

§ 71

Οἱ κατώτεροι στὴ φιλία τῆς ὑπεροχῆς
inferiores non dolere se a suis (sc. amicis) aut ingenio aut fortuna aut dignitate superari

Ὁ Κικέρων ἐδῶ φαίνεται ν' ἀντιφάσκει μὲ τὴν § 69 καὶ νὰ δέχεται τὴ λύση ποὺ δίνει ὁ Ἀριστοτέλης γιὰ τὴ διάσωση τῆς φιλίας τῆς ὑπεροχῆς (βλ. § 69).

Πρβλ. Ξενοφ. «Ἀπομν.» II 6, 21: «μισητὸν ὁ φθόνος».¹⁴⁹

§ 72

Ἀνύψωση τῶν κατωτέρων φίλων
inferiores extollere

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1169 a: «ἐνδέχεται δὲ καὶ πράξεις τῷ φίλῳ προῖσθαι, καὶ εἶναι κάλλιον τοῦ αὐτὸν πρᾶξει τὸ αἴτιον τῷ φίλῳ γενέσθαι».

§ 73

Πρωῦθηση φίλων σὲ ἀξιώματα
non (...) tu possis, quamvis excellas, omnes tuos ad honores amplissimos perducere

Καθαρὰ ρωμαϊκὴ ἀντίληψη, ὅπως φαίνεται καὶ στὴ συνέχεια: Scipio P. Rupilius potuit consulen efficere, fratrem ejus (sc. Rupilii) Lucium non potuit. Στὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ ἰδεαλιστικὸ στοχασμὸ ἀνάλογες καταστρατηγήσεις τῆς ἀξιοκρατικῆς διάκρισης δὲν ὑπάρχουν καὶ ἡ φιλικὴ συμπαράσταση, ποὺ φτάνει ὡς τὴν αὐτοθυσία, δὲ θυσιάζει καὶ τὴν Ἡθική: «ἀληθὲς δὲ περὶ τοῦ σπουδαίου καὶ τῶν φίλων ἕνεκα πολλὰ πράττειν καὶ τῆς πατρίδος, κ' ἂν δέη ὑπεραποθνήσκειν» (Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1169 a), «καὶ ἔστι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς τὸ εὐεργετεῖν, κάλλιον δ' εὖ ποιεῖν φίλους ὀθνεῖν» (ὅ.π. 1169 b).¹⁵⁰

148. Βλ. καὶ § 27 α.

149. Πρβλ. Heimeran ὅ.π.

150. Βλ. καὶ § 69.

§ 74

α' Οί «τροφοί» καὶ οἱ «παιδαγωγοί» ἀνάξιοι γιὰ φίλοι

nutrices et paedagogi jure vetustatis plurimum benivolentiae postulabunt

Οἱ «παιδαγωγοί», ποὺ συνόδευαν τὰ παιδιὰ, καὶ οἱ «τροφοί», «οἰκέται»¹⁵¹ καὶ οἱ δύο, ὅσο κι ἂν βρῆκαν συχνὰ συμπάθεια καὶ στοὺς Ἑλληνας¹⁵² καὶ στοὺς Ρωμαίους,¹⁵³ δὲν κρίθηκαν ἄξιοι γιὰ φίλοι, ἀφοῦ προσέκρουαν στὴν ἀρχὴ «φιλότις ἰσότης» (Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1157 b).

Ἔτσι ὁ Ἀριστοτέλης — τὸν ὁποῖο δέχεται καὶ ὁ Κικέρων — θὰ πεῖ: «ἐν οἷς γὰρ μηδὲν κοινὸν ἐστὶ (...) οὐδὲ φιλία· οἷον τεχνίτη πρὸς ὄργανον (...) καὶ δεσπότη πρὸς δοῦλον (...). ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἵππον ἢ βοῦν, οὐδὲ πρὸς δοῦλον ἢ δοῦλος. οὐδὲν γὰρ κοινὸν ἔστιν· ὁ γὰρ δοῦλος ἔμψυχον ὄργανον, τὸ δ' ὄργανον ἄψυχος δοῦλος. ἢ μὲν οὖν δοῦλος, οὐκ ἔστι φιλία πρὸς αὐτόν, ἢ δ' ἄνθρωπος» (ὅ.π. 1161 a - d).¹⁵⁴

β' Ἡ ἀνομοιότητα διαλύει τὴ φιλία

dissimilitudo dissociat amicitias

Πρβλ. Ξενοφ. «Ἀπομν.» II 6.20: «οὐκ ἂν τοῖς χρηστοῖς οἱ πονηροὶ ποτε συναρμόσειαν εἰς φιλίαν».¹⁵⁵

§ 75

Ὁ Νεοπτόλεμος καὶ ὁ Λυκομήδης

nec (...) Trojam Neoptolemus capere potuisset, si Lycomedem (...) audire voluisset

Ἀναφέρεται ὡς ἀκράσια φιλίας¹⁵⁶ ὁ πῦρ πάνω ἐμποδισμὸς φιλικοῦ προώπου νὰ πραγματοποιήσῃ ἐπικίνδυνο, ἀλλὰ μεγάλο ἔργο.¹⁵⁷

§ 76

Διάλυση τῆς φιλίας μὲ κακοὺς

...vitia amicorum (...) amicitiae eluendae...

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1165 b: «ἐὰν (...) γένηται δὲ μοχθηρὸς καὶ δοκεῖ, ἄρ' ἔτι φιλητέον; (...) οὔτε (...) φιλητὸν <τὸ> πονηρὸν οὔτε δεῖ».¹⁵⁸

§ 77

Ἀλλαγὴ τοῦ χαρακτῆρα τοῦ φίλου

morum (...) commutatio

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1165 b: «πλεῖστοι διαφοραὶ γίνονται τοῖς φί-

151. Π.χ. Ἡρόδ. VIII 75: «Σίκωνος, οἰκέτης δὲ ἦν καὶ παιδαγωγὸς τῶν Θεμιστοκλέος καὶ δων», Πλάτ. «Πολιτ.» 373 c: «ἢ οὐ δοκεῖ δεήσειν παιδαγωγῶν, τιτθῶν, τροφῶν...».

152. Ὅμ. β' 361: «φίλη τροφὸς Εὐρύκλεια», Εὐριπ. «Μήδ.» 53: «τέκνων ὅπαδὲ πρέσβυ τοῦ Ἰάσονος».

153. Cic. «De amic.» § 74: qui (sc. nutrices et paedagogi) neglegendi quidem non sunt, sed alio quodam modo aestimandi.

154. Γιὰ τὴ θέση τῶν δούλων στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα βλ. Ἰ. Πανέρης, «Ὁ σοφιστὴς Ἀντιφῶν ὡς πρῶτος θεωρητικὸς τῆς κατάργησης τῶν φυλετικῶν διακρίσεων» 47 κ.έ. (ἀνάτ. 12 κ.έ. ἰδιαίτερα), ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

155. Πρβλ. Heimeran 185. Βλ. § 50 α, γ, 27 γ, 24 α, 23 α, 20 γ, 18 α.

156. Stock 54.

157. Βλ. Ὅμ. λ. 506—509, τ. 326, Σοφοκλ. «Φιλ.» 243—245. Πρβλ. Dusch Anm. 75.

158. Βλ. καὶ § 34, 42.

λοις, όταν μὴ ὁμοίως οἴωνται καὶ ὧσι φίλοι. ὅταν μὲν οὖν διαψευσθῆ τις καὶ ὑπολάβῃ φιλεῖσθαι διὰ τὸ ἦθος, μηδὲν ἐκείνου πράττοντος, (...) ἀλλοιωθέντα οὖν ἀδυνατῶν ἀνασῶσαι ἀφίστασθαι».¹⁵⁹

§ 78

Ἐπεύθυνος γιὰ τὴ διάλυση τῆς φιλίας ὁ ἄδικος φίλος

is in culpa sit qui faciat, non is qui patitur injuriam

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1165 b: «ἀλλοιωθέντα οὖν ἀδυνατῶν ἀνασῶσαι ἀφίστασθαι».¹⁶⁰

§ 79

α' Στους ἀξιους φίλους ἡ αἰτία τῆς φιλίας τους θρίσκειται μέσα τους

digni (...) sunt amicitia, quibus in ipsis inest causa, cur diligentur

Πρόκειται γιὰ τὴν «τελείαν φιλιάν» τοῦ Ἀριστοτέλη: «τελεία δ' ἐστὶν ἡ τῶν ἀγαθῶν φιλία (...). ἀγαθοὶ δ' εἰσὶν καθ' ἑαυτοὺς (...), δι' αὐτοὺς γὰρ οὕτως ἔχουσι καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκὸς (...). καὶ ἔστιν ἐκότερος ἀπλῶς ἀγαθός».¹⁶¹

β' Σπάνιο τὸ εἶδος τῶν τελείων φίλων

...rarum genus...

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1156 b: «σπανίας δ' εἰκὸς τὰς τοιαύτας (sc. φιλίας) εἶναι».

§ 80

α' Ἡ φιλία πηγάζει ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν ἑαυτὸ μας

...ipse(...) se quisque diligit(...), quod per se sibi quisque carus est, quod nisi idem in amicitiam transferetur, verus amicus numquam reperietur

Καθαρὰ Ἀριστοτελικὴ ἄποψη, ποὺ ἀναπτύσσεται διεξοδικὰ στὰ «Ἠθικὰ Νικομάχεια» (1166 a κ.έ., 1168 a κ.έ.). «τὰ φιλικὰ δὲ τὰ πρὸς τοὺς πέλας, καὶ οἷς αἱ φιλίαι ὀρίζονται, ἔοικεν ἐκ τῶν πρὸς ἑαυτὸν ἐληλυθέναι (...). καὶ βούλεται δὴ ἑαυτῷ τ' ἀγαθὰ καὶ τὰ φαινόμενα καὶ πράττει (τοῦ γὰρ ἀγαθοῦ τ' ἀγαθὸν διακονεῖν) καὶ ἑαυτοῦ ἕνεκα (τοῦ γὰρ διανοητικοῦ χάριν, ὅπερ ἕκαστος εἶναι δοκεῖ)» (ὅ.π. 1166 a).¹⁶²

β' Ὁ φίλος ἄλλος ἑαυτὸς

...qui est tamquam alter idem

Ὅπως καὶ στὸν Ἀριστοτέλη: «ἔστι ὁ φίλος ἄλλος αὐτὸς» («Ἡθ. Νικ.» 1166 a), «ἕτερος (...) αὐτὸς ὁ φίλος ἐστίν. καὶ αἱ παροιμίαι δὲ πᾶσαι ὁμογνωμοῦσιν οἷον τὸ «μία ψυχὴ» καὶ «κοινὰ τὰ φίλων».¹⁶³ Ἡ ἀρχὴ αὐτῆ τῆς ψυχικῆς ταύτισης τῶν φίλων πέρασε καὶ στὸν Παναίτιο.¹⁶⁴ Βλ. καὶ § 23 α.

159. Βλ. καὶ § 33 β, 34, 42, 76.

160. Βλ. καὶ § 33 β, 34, 42, 76, 77. Πρβλ. Stock 56.

161. Πρβλ. Heimeran 185. Βλ. καὶ § 18 α, 20 δ, 22 γ, 27 δ, 28 β, 30 α, 31 β, 38, 39, 50 β, 65.

162. Βλ. καὶ «Ἡθ. Νικ.» 1168 a. Πρβλ. Stock 56, Pohlenz 63.

163. Πρβλ. Stock 56.

164. P. 25, 26. Βλ. Pohlenz 63.

§ 81

α' Καὶ τὰ ζῶα ζητοῦν τὰ ὁμοιά τους

hoc apparet in bestiis, volucris, nantibus, agrestibus, cicuribus, feris (...), ut requirant atque adpetant, ad quos se adpicient, ejusdem generis animantes

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1155 a: «φύσει τ' ἐνυπάρχειν ἔοικε οὐ μόνον ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἐν ὄρνισι καὶ τοῖς πλείστοις τῶν ζῶων». ¹⁶⁵ Ὅμως τὴν ἄποψη αὐτὴ τὴν πρωτοβρίσκουμε στὸ Δημόκριτο: «καὶ γὰρ ζῶα φησὶν (sc. ὁ Δημόκριτος) ὁμογενέσι ζώοις συναγελάζεται ὡς περισσότεραὶ περισσότεραῖς καὶ γέρανοι γεράνοις. . .» (Σέξτ. «Πρὸς μαθημ.» VII 116 = DK 164). Πρόκειται γιὰ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς «ὅμοιον - ὁμοίω», γιὰ τὴν ὁποία βλ. § 24 καὶ σημ. 80. ¹⁶⁶

β' Μία ψυχὴ ἀπὸ δυὸ ψυχῶν

...cujus animum ita cum suo misceat, ut efficiat paene unum ex duobus

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1166 a: «μία ψυχὴ». ¹⁶⁷ Βλ. καὶ § 23 α, 80 β.

§ 82

Ἡ ἰσότης στὴ φιλία

aequitate (...) gaudebunt (sc. amici)

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1157 b: «λέγεται γὰρ φιλότης ἰσότης». Βλ. καὶ § 50 α,

§ 83

Ἡ φιλία στὴν ὑπηρεσία τῆς ἀρετῆς

virtutum amicitia adiutrix...

Βλ. § 18 α, 20 δ, 22 γ, 23 α, 24 α, 27 γ, 28 δ, 30 α, 31, 38, 39, 50, 65, 79 α.

§ 84

Ἡ εὐτυχία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρετὴ

quod (sc. beata vita) optimum maximumque sit, (...) virtuti opera danda est

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1177 a: «εὐδαιμονία ἢ κατ' ἀρετὴν ἐνέργεια». ¹⁶⁸

§ 85

Δοκιμὴ φίλων

...cum judicaris diligere oportet

Βλ. § 62 β.

§ 86

Τὰ τέσσερα εἶδη τῆς ζωῆς

...qui ad rem publicam se contulerunt (...) qui verum cognitione doctrinaque delectantur (...) qui suum negotium gerunt (...) qui se totos tradiderunt voluptatibus...

Ἄναφορὲς ἀντίστοιχα στὴν ἀριστοτελικὴ διάκριση σέ: «βίον πολιτικόν», «βίον θεωρητικόν», «βίον ἀπολαυστικόν» («Ἡθ. Νικ.» 1095 b), ¹⁶⁹ στοὺς ὁποίους προστίθενται οἱ «ιδιωταί»: «ὃ τε νῦν εἰρημένος (sc. βίος ἀπολαυστικός) καὶ ὁ πολιτικός καὶ τρίτος ὁ θεωρητικός».

165. Πρβλ. Heimeran 185.

166. Πρβλ. § 20 α, 27 α.

167. Πρβλ. Pohlenz 63.

168. Βλ. καὶ § 83 μὲ τὶς σχετικὲς παραπομπές.

169. Πρβλ. Stock 59. Πρβλ. § 32 α.

§ 87

α' Ὁ Τίμων

...qualem fuisse Athenis Timonem (...), tamen is pati non possit, ut non anquirat aliquid, apud quem evomat virus acerbitalis suae

Πρβλ. Ἀριστοφ. «Λυσ.» 809 - 814: «Τίμων (. . .) ὤχεθ' ὑπὸ μίσους». (Πρβλ. Διογ. Λαέρτ. IX 12).¹⁷⁰ Ἦταν χαρακτηριστική, ὅπως περιγράφει ὁ Λουκιανός, ἡ ἔκφραση τοῦ μίσους του, κάθε πού συναντοῦσε ἀνθρώπους (ἔτσι ἐκφραζόταν). Βλ. Λουκιαν. «Τίμων» 42: «μονήρης δὲ ἡ δίαιτα καθάπερ τοῖς λύκοις, καὶ φίλος εἰς Τίμων», 44: «καὶ ὄνομα μὲν ἔστω ὁ Μισάνθρωπος ἡδιστον», 46: (συμπεριφορὰ πρὸς «Γναθωνίδην») «καὶ μὴν ἐλεγεία γε ἄση μάλα περιπαθῶς ὑπὸ ταύτῃ τῇ δικέλλῃ».¹⁷¹

α' Ἡ μοναξιά

...in solitudine (...): quis tamen esset ferreus, qui eam vitam ferre posset (...)?

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1155 a: «ἄνευ (. . .) φίλων οὐδεις ἔλοιτ' ἂν ζῆν, ἔχων τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ πάντα», ὅ.π. 1169 b: «οὐδεις (. . .) ἔλοιτ' ἂν καθ' αὐτὸν τὰ πάντ' ἔχων ἀγαθὰ· πολιτικὸν γὰρ ὁ ἄνθρωπος καὶ συζῆν πεφυκός», «Πολιτ.» 1252 b κ.έ.: «ὁ ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῶν, καὶ ὁ ἄπολις διὰ φύσιν καὶ οὐ διὰ τύχην ἦτοι φαῦλός ἐστιν, ἢ κρείττων ἢ ἄνθρωπος (. . .), ὁ δὲ μὴ δυνάμενος κοινωνεῖν ἢ μηδὲν δεόμενος δι' αὐτάρκειαν οὐθὲν μέρος πόλεως (. . .) ἢ θηρίον ἢ θεός».

§ 88

Ὁ Ἀρχύτας ἀπὸ τὸν Τάραντα

...a Tarentino Archyta...

Ἄναφορὰ στὸ γνωστὸ πυθαγόρειο φιλόσοφο τοῦ 4ου αἰώνα π.Χ. Βλ. Διογ. Λαέρτ. VIII 79, 82, 83.¹⁷²

§ 89

Ἀλλοιῶς μὲ τὸν τύραννο κι ἀλλοιῶς μὲ τὸ φίλο

aliter cum tyranno, aliter cum amico vivitur

Βλ. § 52, 53.

§ 90

α' Ἡ κολακεία

...qui dulces videantur...

Ἡ κολακεία ἀποτελεῖ γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη γνῶρισμα τοῦ κατώτερου στῆ φιλία τῆς ὑπεροχῆς («ὑπερεχόμενος (...) φίλος ὁ κόλαξ» («Ἠθ. Νικ.» 1159 a), ἢ εἶναι προσποίηση φιλίας («ἢ προσποιεῖται τοιοῦτος» (sc. φίλος) ὅ.π.).

β' Ἡ ἀμοιβαία διόρθωση τῶν φίλων

oportebat (sc. amicos) (...) correctione gaudere

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1172 a: «δοκοῦσι δὲ καὶ βελτίους γίνεσθαι ἐνεργοῦντες καὶ διορθοῦντες ἀλλήλους», ὅ.π. 1170 a: «γίγνοιτο δ' ἂν καὶ ἄσκησις τις τῆς ἀρετῆς ἐκ τοῦ συζῆν τοῖς ἀγαθοῖς».¹⁷³

170. Πρβλ. Heimeran 70, Stock 60.

171. Πρβλ. Λουκ. «Τίμων» 48, 51.

172. Πρβλ. Stock 61, Kornitzer 46.

173. Πρβλ. § 37, 44 α, γ, 60, 61.

§ 91

α' Ἐνταλλαγή συμβουλῶν μεταξύ τῶν φίλων

monere et moneri proprium est verae amicitiae

Βλ. § 90 β καὶ σημ. 173.

β' Ἡ κολακεία

...nullam in amicitia pestem esse majorem quam abulationem, blanditiam, adsentationem

Βλ. § 90 α.

§ 92

Μία ψυχὴ φκιαγμένη ἀπὸ πολλές

...unus quasi animus fiat ex pluribus

Πρβλ. Διογ. Λαέρτ. III 19: «ἐρωτηθεὶς (sc. ὁ Ἀριστοτέλης) τί ἔστι φίλος, ἔφη, «μία ψυχὴ δύο σώμασιν ἐνοικοῦσα». Βλ. καὶ § 23 α, 80 β, 81 β.

§ 93 - 94

Ἡ κολακεία

§ 93: «*negat quis, nego. Ait, aio. Postremo egomet mihi omnia adsentari*»

§ 94: *horum est adsentatio molesta*

Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι τοῦ Τερέντιου («Eunuchus» II 2,21) ὀδηγοῦν συμπερασματικά στὴν παράγραφο 94. Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1159 α: «καίρουσι γὰρ οἱ πολλοὶ ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐξουσίαις τιμώμενοι διὰ τὴν ἐλπίδα (οἶονται γὰρ τεύξεσθαι παρ' αὐτῶν, ἄν του δέωνται).

Βλ. καὶ § 90 α, 91 β.

§ 95

Ὁ κόλακας πολίτης

...adsentatorem et levem civem...

Πρβλ. Εὐρ. «Ἐκ.» 134: «ἠδυλόγος, δημοχαριστής». ¹⁷⁴ Βλ. καὶ § 90 α, 91 β, 93 - 94.

§ 96

Ἡ κολακεία

...quibus blanditiis...

Βλ. § 90 α, 91 β, 93 - 94, 95.

§ 97

Ἡ κολακεία

parasitorum adsentatio

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1159 α: «οἶονται γὰρ τεύξεσθαι παρ' αὐτῶν, ἄν του δέωνται».

Βλ. § 90 α, 91 β, 93 - 94, 95, 96.

§ 98

Προσποίηση ἀρετῆς

virtute enim ipsa non tam multi praediti esse quam videri volunt

Πρβλ. Πλάτ. «Πολιτ.» 365 c: «πρόθυρα μὲν καὶ σχῆμα κύκλω περὶ ἑμαυτὸν σκιαγραφίαν ἀρετῆς (πρβλ. *rebus fictis et adumbratis*) ¹⁷⁵ περιγραφτέον».

174. Πρβλ. Stock 64.

175. Πρβλ. Stock 65. Πρβλ. γιὰ τὸ φραστικὸ σχῆμα μόνου Πλάτ. «Πολιτ.» 362 α: «οὐ δοκεῖν ἄδικον ἀλλ' εἶναι ἐθέλειν», Αἰσχύλ. «Ἐπτά ἐπὶ Θήβ.» 592: «οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει» (Stock δ.π.).

§ 99

Ἡ κολακεία

...*qui (...) adsentetur, et (...) blandiatur...*

Βλ. § 90 α, 91 β, 93 - 94, 95, 96, 97.

§ 100

α' Ἡ ἀρετὴ δημιουργὸς φιλίας

virtus, virtus (...) conciliat amicitias et conservat

Ὁ Κικέρων καταλήγει στὴν «τελείαν» ἢ «πρώτην φιλίαν» τοῦ Ἀριστοτέλη, ποῦ συνάπτεται καὶ διατηρεῖται μὲ τὴν ἀρετὴ. «Ἡθ. Νικ.» 1156 b: «τελεία δ' ἐστὶν ἢ τῶν ἀγαθῶν φιλία κατ' ἀρετὴν ὁμοίων», «Ἡθ. Εὐδ.» 1236 a - d: «ἢ κατ' ἀρετὴν (sc. φιλία) τῶν βελτίστων (...). ἢ πρώτη φιλία ἢ τῶν ἀγαθῶν ἐστὶν ἀντιφιλία καὶ ἀντιπροαίρεσις πρὸς ἀλλήλους». Βλ. § 18 α, 20 δ, 22 γ, 23 α, 24 α, 27 ζ, 28 δ, 30 α, 31, 38, 39, 50, 65, 79 α, 83, 84.

β' Ἡ ὠφέλεια ὄχι σκοπὸς ἀλλὰ αὐτοφυεὲς ἀποτέλεσμα τῆς φιλίας

...*quae tam ipsa (sc. utilitas) exflorescit ex amicitia, etiamsi tu eam minus secutus sis*

Πρὸ βλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1156 b: «οἱ γὰρ ἀγαθοὶ καὶ ἀπλῶς ἀγαθοὶ καὶ ἀλλήλοις ὠφέλιμοι, ὁμοίως δὲ καὶ ἡδεῖς· καὶ γὰρ ἀπλῶς οἱ ἀγαθοὶ ἡδεῖς καὶ ἀλλήλοις (...). συνάπτει γὰρ ἐν αὐτῇ πάνθ' ὅσα τοῖς φίλοις δεῖ ὑπάρχειν». Βλ. καὶ § 15, 22 β, 30 β, 32 β, δ, 44 β, 48 γ, 56, 57, 64, 66, 72, 73. Τέλος τοῦ κυρίου μέρους τοῦ θέματος.

§ 101

φιλία μεγαλύτερου μὲ νεότερο

senes in adolescentium caritate adquiescimus

Ἄρχη τοῦ ἐπίλογου.

Ὁ Ἀριστοτέλης αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὸ δεσμὸ κατατάσσει στὴ φιλία τῆς ὑπεροχῆς: «ἕτερον δ' ἐστὶ φιλίας εἶδος τὸ κατ' ὑπεροχὴν οἶον (...) ὄλως πρεσβυτέρῳ πρὸς νεώτερον». «Ἡθ. Νικ.» 1158 b).

§ 102

Ἡ φιλία κάνει τὴ ζωὴ εὐχάριστη

...*caritate enim benivolentiaque sublata, omnis est e vita sublata jucunditas*

Πρὸ βλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1156 b: «ὁμοίως δὲ καὶ ἡδεῖς (sc. οἱ ἀγαθοί)· καὶ γὰρ ἀπλῶς οἱ ἀγαθοὶ ἡδεῖς καὶ ἀλλήλοις». 176 Βλ. καὶ § 22 β, 30 β, 32 δ, 48 γ, 55, 64, 66, 84, 87 β, 100.

§ 103

α' Φιλικὴ συμπαράσταση στὸν πολιτικὸ καὶ ἰδιωτικὸ βίο

in hac (sc. amicitia) mihi de re publica consensus, in hac rerum privatarum consilium

Πρὸ βλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1156 b: «συνάπτει γὰρ ἐν αὐτῇ πάντα' ὅσα τοῖς φίλοις δεῖ ὑπάρχειν», ὅ.π. 1167 b: «πολιτικὴ δὲ φιλία φαίνεται ἢ ὁμόνοια». Βλ. καὶ § 22 β, 23 β, 48 γ, 49, 64, 66, 72, 73, 87, 100 β.¹⁷⁷

176. Πρὸ βλ. «Ἡθ. Νικ.» 1155 a.

177. Πρὸ βλ. § 30 β, 32 β, 40 β, 44 β, 67, 86, 102.

β' Φιλική συμβίωση
una domus erat, idem victus

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1157 b: «οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐστὶ φίλων ὡς τὸ συζῆν».

Βλ. καὶ § 15 α, 20 β, 22 β, 23 α, 29 α, 67.¹⁷⁸

§ 104

α' Τὰ σύντομα κακὰ εἶναι ὑποφερτὰ
omnia autem brevia tolerabilia esse debent

Ἐπικούρεια ἄποψη¹⁷⁹ συμβιβάσιμη μὲ τὴ στωικὴ «ἀλυπεΐαν». Πρβλ. Διογ. Λαέρτ. («Ἐπίκουρος») IX 140: «οὐ χρονίζει τὸ ἀλγοῦν συνεχῶς (...). τὸ δὲ μόνον ὑπερτεῖνον τὸ ἠδόμενον κατὰ σάρκα οὐ πολλὰς ἡμέρας συμμένει», ὁ.π. «Ζήνων» 96—97: «τέρψιν καὶ εὐφροσύνην καὶ ἀλυπίαν καὶ πᾶσαν τὴν κατ' ἀρετὴν πράξιν τελικὰ (sc. ἀγαθὰ)». Πρβλ. «De amic.» § 12: moriendi (...) sensum celeritas abstulit. Βλ. καὶ § 9, 12.

β' Ἡ ἀρετὴ στὴ φιλία
...virtutem (...), sine qua amicitia esse non potest

Τελικὸ συμπέρασμα τοῦ διαλόγου σύμφωνα μὲ τὴν ἀριστοτελικὴ κυρίως ἄποψη ὅτι ἡ «τελεΐα» καὶ «πρώτη φιλία» στηρίζεται στὴν ἀρετὴ: «τελεΐα δ' ἐστὶν ἡ τῶν ἀγαθῶν φιλία κατ' ἀρετὴν ὁμοίων» («Ἡθ. Νικ.» 1156 b), «ἡ κατ' ἀρετὴν φιλία τῶν βελτίστων (...) ἡ πρώτη φιλία...» («Ἡθ. Εὐδ.» 1236 a-d).

Βλ. § 15, 22 β, 30 β, 32 β, δ, 44 β, 48 γ, 56, 57, 64, 66, 72, 73, 100 α.

Ἀγιά, 1981

I. P. ΠΑΝΕΡΗΣ

Σ η μ . : Στὶς συλλαβὲς ἢ λέξεις -ή, ῆ, ῆ, -ώ, ῶ, ῶ -, ᾶ - γιὰ τεχνικούς λόγους (λινοτυπία) λείπει ἡ ὑπογεγραμμένη στίς σελ. 16: στίχ. 19, 21, 20: στίχ. 20, 25: στίχ. 15, 16, 17, 18, 29: στίχ. 17, 30: στίχ. 18, 32: στίχ. 6, 36: στίχ. 9, 38: στίχ. 1, 40: στίχ. 6, 42: στίχ. 10, 22, 23, 44: στίχ. 28 καὶ 46: στίχ. 8, 13:

178. Πρβλ. Beier 170—171, Pohlenz 63. Πρβλ. καὶ § 27 γ, 30 γ, 57, 81 β, 80 β.

179. Πρβλ. Stock 69.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ION BRAD

Η ΜΑΧΗ ΜΕ ΤΙΣ ΑΜΑΖΟΝΕΣ

(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ)¹

Πολύ πιό κουρασμένος από μένα², ὁ Θησέας,
ἔμοιαζε μὲ ὄρφανὸ παιδί καὶ γερασμένο,
ποὺ γέρασε στὶς μάχες γιὰ τὸ δίκιο.
Δὲν εἴχαμε τὸν κόσμον μοιραστῆι
νὰ τὸν πατήσουμε σὰν σάπιο μανιτάρι,
οὔτε καὶ νιώθαμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἥρωες
κι ἔλους τοὺς ἄλλους μὴ φουχτιὰ μερμηγγικια,
ἀδέρφια νιώθαμε, ποὺ τὰ ἔνωσεν ὁ πόνος.
Δὲν τριγυρνούσαμε ν' ἀρπάξουμε ἕν' ἀκόμα
κομμάτι ἀπ' τοῦ ἄλλουνοῦ τὸν οὐρανὸ ἢ τὸ χῶμα,
μὲ τὰ δικά του δάκρυα ποτισμένο
καὶ μὲ τοῦ αἱμάτου μας τοὺς σπόρους φυτεμένο.
"Ἔτσι θλιμμένο σὰν τὰν εἶδα, τοῦ εἶπα:
— "Ἐλα νὰ σέ φιλήσω μὲ τὸν "Ἐρωτα.
Μονάχ' αὐτὸς εἶναι σέ θέση νὰ σέ κάνει
ν' ἀνθίσεις πάλι κάτω ἀπ' τὸ πουκάμισό σου
σὰν τὸ λειβάδι, τὸν χειμῶνα, στὰ βουνά,
ποὺ μέσα τους κοιμοῦνται ἄγρυπνα ἠφαιστεία!
"Ἀκόμα κι ἂν σοῦ βγάλει αὐτὸ τὸ ντύμα
ποὺ τὸ ἔχει ἢ κούραση πιεράνει, ἀποχαυνώσει.
"Ἐλα, νὰ σέ φιλήσω μὲ τὸν "Ἐρωτα,
ποὺ ἀραιὰ καὶ πότε προσκαλεῖ καὶ ξένους ἄντρες
στῶν "Ἀμαζόνων τὴν ἀπλωτοπιά, τὸν "Ἴστρο.

"Ἐσκυψε τὸ κεφάλι του: δεχόταν!
Τὸν πῆρ' ἀπὸ τὸ χέρι· κ' ἔμοιαζε παιδί,
ποὺ τὸ ξαφνίζουσε τὰ ἴδια θήματά του,
καθὼς μὲ ἀκολουθοῦσε στὸ λιμάνι, τὸ ἄρρωστο
ἀπὸ τῶν μαύρων καραβιῶν τὸ βόγγο.
Οἱ ναῦτες σὰν μᾶς εἶδαν μᾶς γνωρίσανε
σημάδι πῶς κ' οἱ θρύλοι ταξιδεύουν
στόλος τοῦ καθενοῦ καὶ τοῦ κανένα.
Γι' αὐτὸ καὶ δὲν θελήσαν νὰ μᾶς πάρουν:
— Διὸ γίγαντες δὲν μπαίνουν στὸ ἴδιο πλοῖο.
Θὰ πὰν στὸ φούντο, καὶ θὰ πάρουν καὶ τοὺς ναῦτες!
— "Ἄσε τ' ἄσπετα, σύντροφε, δὲ βλέπεις
πόσο σὰς μοιάζουμε, δὲ βλέπεις τὰ μελίγγια μας,
ποὺ τ' ἄσπρισε τῆς θάλασσας τὸ ἄλατι,
τὰ μάτια μας, ποὺ τὰ ἔκαψε ἕνας ἥλιος
κι ἀπ' τοὺς Θεοὺς ἀκόμα πιό ἀνελέητος;
Κοίταξε τίς πληγές μας γιὰ νὰ δεῖς

1. Ἀπὸ τὸ ἔπος «'Ο ἀγώνας γιὰ τὴ μάθηση».

2. Ἀφηγητῆς εἶναι ὁ Ἡρακλῆς.

πόσο βαθιά οί ρίζες τους ματώνουν!
 Δεν έχουμε μαλάματα και ούτε άλλα τζοβαίρια,
 ούτε σαβούρα θύμησες. Τίποτα να βουλιάξει
 τὸ πλοίο σου δεν έχουμε. Μονάχα τὴν ψυχὴ μας,
 πὸν κέντρισε τῆς περιπλάνησής ὁ πόθος.

Τοὺς πείσαμε· και στὰ κουπιὰ ριχτήκαμε
 ὡς τὰ πουλιὰ πὸν λάμνουν στὸν ἀέρα.
 Ἄμιλητος στεκόταν ὁ Θησέας. Ἄδερφὸ
 τῆς λαγαρῆς Σελήνης, πὸν μᾶς ἔδειχνε
 τὸ δρόμο, θὰ τὸν ἔλεγες, και τῶν φτωχῶν ψαράδων,
 σφουγγάρια πὸν μαζεύουσε στῆς θάλασσας τὰ βάθη.
 Ἴσως και νὰ τὸ μάντευε πὸς ὁ πραγματικὸς
 σκοπὸς, πὸν τὸν ἐπήγαινα στὸ Δούναδη, δὲν ἦταν
 τῶν Ἀμαζόνων νὰ γνωρίσει τῆς Βασίλισσας
 τὴν ἀδερφή, τὴ φεγγαρίσσια Ἀντιόπη.
 Τὸν βλέπω κιόλας τὸν περίφημο ζωστήρα
 τῆς Ἴππολύτης — πὸς τυφλώνει τὴ ματιὰ μου! —
 στὴν παιδικὴ τῆς κόρης μέση νὰ τὸν ζώνει,
 φαρμακερὸ ποτάμι, ὁ πατέρας τῆς,
 πατέρας και τοῦ ἐγκλήματος, ὁ Ἄρης.
 Ἡξέρα πὸς τὰ μάτια θὰ μοῦ τύφλωναν
 ἀχτίδες ἀπ' τ' ἀστέρια τῆς διαζώστρας τῆς,
 ἀγκάθια και σκορπιοῦ φαρμακερότερα.
 Πόσοι δὲ χάθηκαν στ' ἀπάνθρωπο βασίλειό τῆς,
 θύματα μᾶς φυλῆς σκληρῆς και ψεύτρας!
 Γι' αὐτὸ και τὴ λατρεύουν τὰ κορίτσια τῆς,
 πὸν εἶδαν τὸ φῶς μὲς σ' ὄργια και πολέμους.
 Κορίτσια, πὸν ἡ Βασίλισσα τοὺς ἔκοψε
 τὸν δεξιὸ τους μαστό, νὰ μὴν τίς ἐμποδίζει
 ὡς ρίχνουν τὸ κοντάρι τους, κι ὁ κόρφος νὰ μὴ γίνεи
 καμιά φορὰ ζεστὴ ἀγκαλιά, και γιὰ κανένα.
 Τόξο νὰ γίνεи φονικό, και πὸν σκοπεύει
 τὰ παλικάρια ἀπὸ μικρά, ἴσια στὶς κόρες
 τῶν ματιῶν, γιὰ νὰ τὰ κάνει
 σακάτες ραψωδοὺς και γυροκόπους.

Χαρούμενος πὸς νᾶσαι ὅταν πλωρίζεις
 τίς Ἀμαζόνες γιὰ νὰ θρεῖς κατὰ τὴν Ἰωνία
 κι ἀκόμα πιὸ μακριὰ, στὸν Εὐξείνιο τὸν Πόντο;

Ἀράξαμε μιὰ μέρα ἐμπρὸς στὴν Ἐφεσο,
 πόλη χτισμένη ἀπὸ τίς Ἀμαζόνες και πὸν μοιάζει
 σάμπως νᾶος, κ' ἔχει λαμπάδες ἀπὸ μάρμαρο,
 δωμοὺς γιὰ τὴν Ἀρτέμιδα, θεὰ πὸν διαφεντεύει
 αὐτὲς πὸν τίς σαῖτες τους ρίχνουν και δὲν τοὺς νοιάζει
 ζαρνάδια ἂν θὰ τοξεύσουνε ἢ τῶν παδιῶν τὰ μάτια

Ἀπὸ τὴν Ἐφεσο τραβήξαμε στὴν Τροία
 ἀκολουθώντας τὴν ἀκτὴ, ὡς τὸν τυφλὸ
 πὸν φάχνει τὸ μηδὲν μὲ τὸ ραβδί του.

Ἦταν καιρὸς πὸν δὲν ὑπῆρχε πιά
 τὸ Κάστρο, ξεχασμένο στὴν Ἰλιάδα.

Κάποιοι έμποροι μαζεύαν τ' άγια λείψανα
 κοιμιασιασμένη να πουλήσουν ιστορία...
 Τους κόψαμε τ' αυτιά, τὰ τιμωρήσαμε
 τ' ανάξια τούτα έγγόγια του Πριάμου:
 — Πώς θγάξεις στο τεζάκι τους προπάπους σου;
 — άγρίεφε ό Θησέας, που ξυπνοῦσε —
 Κι αν νικημένων είναι όστά, να φωσφορίζουν
 δέν πάψανε ποτέ, σαν τὸ φεγγάρι.
 Πώς ήταν δυνατόν να τους άφήσουμε
 να διαλαλουν τὸ καύκαλο του Πάρι, σανπραμάτεια;
 Τις κουκλες από ξέθωρο κανάβι
 πώς είναι τάχα τὰ ξανθά βοστρύχια τῆς Ἑλένης;
 Να τὸ παραδεχτῶ για κάποιον κούτσουρο,
 άπομεινάρι άπ' τὸν πανούργο Δούρειον Ἴππο,
 όχι ὅμως και στολίδια φαντασμάτων!
 Του λόγου πάλι θλάστησεν ό σπόρος
 στην ψυχὴ του μονάκριβου μου φίλου.
 Μά, με τὰ λόγια γρήγορα ζωκέλνεις
 στην άγκαλιά του Ἐρωτα, στο χάδι
 των Ἀμαζόνων τῆς Βασίλισσας, που ζώνη
 φαρμακερὴ φορεῖ και που σκοτώνει.
 Ὁ ἴδιος δρόμος θγάξει και στην Ἀντιόπη,
 τὴν άδερφή της, σχέδια που κάνει
 από τὴ φοβερὴ πομπὴ να δραπετέψει,
 να νιώσει τὸ μαστὸ της να ξαναθλασταίνει
 κάτω άπ' τὸ χάδι του Θησέα, που όνειρευέται,
 κάτω άπ' τ' άχειλι ενός μωρου, που μοίρα του δε θάνα
 μόλις τὰ μάτια άνοίξει να τυφλώσει.
 Ἐνιωθα πιὸ χαρούμενος εγὼ κι από τὸ φίλο μου,
 που όστόσο άδημονοῦσε να γνωρίσει
 του Εὐξείνου Πόντου τις φουρτοῦνες,
 τῆς θάλασσας τῆς δολερῆς, που με τὸ μέλι
 του εὐφημισμοῦ οἱ Ἀχαιοὶ τὸν καλοπιάνουν
 μήπως ξεγελαστῆ και γαληνέψει.
 — Που θέλεις να τραδηῖξουμε, στον Ἴστρο ἢ στη Σκυθία;
 Στην καρδιά τῆς πλατωσιᾶς τῆς πράσινης
 που τρέφει τις ανέλεες Ἀμαζόνες,
 ἢ μήπως προτιμᾶς τὸν κεραυνὸ του Καύκασου,
 του Προμηθέα τὴν κραυγὴ, ὃ αετὸς σαν τὸν σπαράζει;
 — Στὸν Ἴστρο, μου άποκρίθηκε. Θέλω και για να πιὸ
 λίγο νερὸ από τὴν άστείρευτη πηγὴ
 ὅπου του δάσους αναβρύζουνε τὰ δάκρυα
 που κλαίει τὴ μοναξιᾶ τῆς Ἀντιόπης μου...
 — Τὸ θαῦμα λοιπὸν ἔγινε, τὴν ἔκανες δική σου
 πριν να τὴ δεις, πριν τὴ ματιά της να διαβάσεις.
 Ὅμως, τί θά συμβεῖ αν οἱ Ἀμαζόνες
 σφίξουν τὸν κύκλο γύρω από τὴ ζώνη
 τῆς Ἴππολύτης και μαζί τους σε καλέσουν
 τὸ χορὸ να χορέψεις του θανάτου;
 — Μὴ νοιάζεσαι, άδερφέ μου, πάνε χρόνια
 που ἔχω σκεφθεῖ πὼς να σωθῶ, από τις ὄχιες - Ἄστρα!
 Μετάφραση (άπ' τὰ ρουμανικά): Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ

(δοκίμιο)

Τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα βρήκε ἐπιτέλους μιὰ κάποια λύση. Καὶ ἔτσι λείπει ἀπὸ τὸ προσκήνιο μιὰ ἀπὸ τὶς βασικὰς αἰτίες τῆς ἐθνικῆς κακοδαιμονίας μας. Δὲν θὰ μπορούσαμε πιά σ' ἕναν κόσμο ποὺ χτυπιέται στὸ πρακτικὸ πεδίο γιὰ νὰ θρέψει τὸν πληθυσμὸ του, νὰ χάνουμε ὥρες μὲ μετοχές ἀπόλυτες καὶ ἰσοκύβητα καὶ ὁμοιοτέλευτα, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ κάνει ἐδῶ καὶ πεντακόσια χρόνια ἕνας δυτικὸς σοφὸς, κάτοικος τῆς γῆς μας. Κάνοντας ἔτσι ὅμως τότε ὁ δυτικὸς σοφὸς ἐβάδιζε τὸν δρόμο τῆς προόδου.

Ὡς τὴν ἐποχὴ του, τὴν πρώιμη δηλαδή Ἀναγέννηση, τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ, φορέας φωτὸς πνευματικοῦ, ἦταν ξορκισμένα ἀπὸ τὴν δυτικὴ Ἐκκλησία, ποὺ λάτρευε τότε τὸ παράλογο, ἀφοῦ μὲ κατάχρηση τοῦ παράλογου κυβερνοῦσε τὸν κόσμο της:

«Credo quia absurdum est, τὸ πιστεύω αὐτὸ ἐπειδὴ δὲν εἶναι λογικόν», ἔλεγε ὁ Τερτυλλιανός, πατέρας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Κι ἕνας ἄλλος ἔγραφε, γιὰ κάποιον ποὺ ἀγωνιζόταν νὰ μπεῖ στὰ μυστικὰ τῆς παλιᾶς ἑλληνικῆς, ποὺ ἦταν φορέας σοφίας γιὰ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ὅτι εἶναι: obtusior plumbo vel apide (κεφάλι πηχτὸ σὰν πέτρα καὶ μολύβδι) καὶ omnibus in risum (καταγέλαστος). Καὶ οἱ μεταφραστές, ὅταν συναντοῦσαν, στὰ κείμενα ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ ἀποδώσουν, ἑλληνικὰ γραμμένες λέξεις, ἔγραφαν στὴ θέση τους τὴν τυπικὴ φράση: Gracia sunt non liguntur (εἶναι ἑλληνικὰ, δὲν διαβάζονται). Ὅταν ὅμως ἄρχισε ἡ εἰσβολὴ ἢ εἰρηνικὴ στὴ Δύση τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου, ποὺ κατέρρευε, καὶ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κείμενα μπήκαν στὴν παιδεία τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀνθρώπου τῆς παρακμῆς, ἦταν τόσο ὁ πλοῦτος νέων ἰδεῶν ποὺ ἔκρυβαν μέσα τους, ἦταν τόσο τὸ φῶς ποὺ ἔχυναν μπροστὰ στὰ μάτια ναρκωμένων θέβαια ἀπὸ τὰ δόγματα, πνευματικὰ ὅμως δυναμικῶν, πλασμαμάτων, ὥστε τοὺς σοφοὺς τῆς Δύσης τοὺς κυρίεψε ἐκεῖνο ποὺ εἶναι γνωστὸ σὰν delirium graecum, ἑλληνικὸ παραλήρημα. Γιατὶ μέσα στὰ κείμενα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων εὗρισκαν τὰ μέσα γιὰ νὰ χτίσουν ἕναν νέο Λόγο, ποὺ δὲν εἶχε καμιά σχέση μὲ τὸν Λόγο τοῦ Εὐαγγελιστῆ. Μὲ τὸν καινούργιο αὐτὸν λόγο, σὰν ἐφόδιο, ὁ ἄνθρωπος τῆς Ἀναγέννησης μπόρεσε νὰ νικήσει τὶς ἀνάγκες του καὶ πατώντας τὰ χῶματα τῆς γῆς, χωρὶς ὑπερβατικὰς πτήσεις, νὰ φτάσει ὡς τοὺς καιρούς μας. Καὶ ἡμεῖς πρέπει τώρα νὰ τὸ πάρουμε ἀπόφαση: Ὁ ρόλος τοῦ ἑλληνισμοῦ μέσα στὸν σημερινὸ κόσμο ἔπαψε νὰ ἔχει τὸ θάρος ποὺ εἶχε τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγέννησης. Νέα μεγέθη, σὲ πληθυσμὸ καὶ ἀνάγκες, κάθησαν ἐπάνω στὸν πλανήτη μας, μεγέθη ποὺ δὲν καλύπτονται μὲ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὰ ἀρχαῖα κείμενα. Καὶ νέος Φάουστ, ἡ Ἐπιστήμη, ἀγωνίζεται, μὲ περισσότερη ἐπιτυχία ἀπὸ τὸν παλιό, νὰ ἱκανοποιήσει τὶς ὑλικὰς ἀνάγκες μιᾶς ἀνθρωπότητας, ποὺ περίσσεψε, ἂν ἔχει σὲ ἐγκεφάλους, τουλάχιστον σὲ στομάχια καὶ σὲ ὄργανα ἀναπαραγωγῆς. Ἐμεῖς ἐδῶ, ὡς προχτές, αὐτὸ δὲν τὸ εἶχαμε καταλάβει καὶ πιστεύαμε στὸ παράλογο σχῆμα: ὅτι ὁ λόγος, ὅπως τὸν διαμόρφωσαν περασμένοι καιροί, μποροῦσε καὶ τώρα νὰ θρέψει τὸν κόσμο. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα: καταντήσαμε ἡμεῖς, οἱ κατὰ κάποιο τεκμήριο ἀπόγονοι τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ τοῦ Δημόκριτου, ποὺ ζοῦμε σὲ μιὰ χώρα κατ' ἐξοχὴν σεισμοπαθῆ, νὰ ζητοῦμε σεισμολογικὰ φῶτα ἀπὸ τὴν Οὐψάλα, ποὺ δὲν πιστεύω νὰ δονήθηκε ποτὲ ἀπὸ τὸν Ἐγκέλαδο, καὶ ποὺ ἐδῶ καὶ χίλια χρόνια, ὅταν ἡ Ἄννα ἢ Κομνηνὴ ἔγραφε στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ τὴν ἱστορία τοῦ πατέρα της, ἦταν πηγὴ πειρατῶν καὶ μισθοφόρων, καὶ ἔχει ἥρωικῶν πολυλογάδων. Ἀνθρώπων ὅμως δυνα-

μικῶν καὶ τίμων. Ἡ καρδιά τοῦ Γιαλιάρ πατέρα τοῦ Λεόντ Ντελίλ, μᾶς δίνει χαρακτηριστικά τὴν εἰκόνα τῶν προγόνων τῶν, σχετικὰ μὲ τὰ σεισμολογικὰ προβλήματα, συμβούλων μας. Ὁ Γιαλιάρ, πεθαίνοντας στὸ πεδίο τῆς μάχης, στέλνει τὴν καρδιά του μὲ τὸ κοράκι στὴ μνηστή του:

«Εἰς τὴν Οὐψάλα ἔπου οἱ Γιαρλοὶ πίνουν τὴν καλὴ μύρα
καὶ τραγουδοῦν καὶ ρυθμικὰ θροντοῦν χρυσὰ καδιά».

Χίλια χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε. Κι ἔμεις, λάτρες τοῦ ἐν τόπῳ στα-
σης, μείναμε σχεδὸν ἐκεῖ, πὺ ἐδῶ καὶ χίλια χρόνια θρισκόμαστε, ἐνῶ οἱ Γιαρλοὶ,
πὺ τότε, πίνοντας τὴν καλὴ μύρα, θροντοῦσαν τὰ χρυσὰ καδιά, ἔγιναν οἱ σημερινοὶ
Σκανδιναβοί, ἕνας ἀπὸ τοὺς πύδ τίμους καὶ τοὺς πύδ πολιτισμένους λαοὺς τῆς γῆς.

Ἔτσι, ἐνῶ στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο καὶ ἔπου ζοῦν πολιτισμένοι ἄνθρωποι, ὅλα
κινοῦνται πρὸς τὰ ἐμπρὸς, ὄχι ὅμως μὲ σεισμούς, ἔμεις κλωστήσαμε τὴν γόνιμη
ροπή πὺ λέγεται: εἰς τόπον κί ν η σ ι ε καὶ ἀδιαφορήσαμε γιὰ τὴν θαυ-
μαστὴ ἐκείνη τάση πρὸς τὰ ἐμπρὸς τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος. Καὶ ὅπως
στὸ Βυζάντιο εἶχαν προβλήματα γιὰ τὸ πόσο Ἄγγελοι μποροῦσαν νὰ σταθοῦν στὴ
μύτη μιᾶς θελόνας καὶ ἔγραφαν διατριβές, στὰ μέσα τοῦ δέκατου ὄγδου αἰῶνα,
περὶ τῆς τοῦ Κοπερνίκου κακοσηθείας, γιὰ νὰ ἀναγκά-
σουν ξανά τὸν ἥλιο νὰ γυρίζει γύρω ἀπὸ τὴ γῆ, ἐδῶ σὲ μᾶς, τοὺς Νεοέλληνες, ἐνῶ
στοὺς ἄλλους Εὐρωπαίους δὲν ἔφτανε ὁ χρόνος γιὰ νὰ μπιάσουν τὰ παιδιὰ τους στὶς
θάσεις τῆς νεώτερης ἐπιστήμης, χαρίζαμε χρόνο καὶ χρόνια στὸ μακρὸν πρὸ θρα-
χέος περισπᾶται, ἐνῶ δὲν ἔχουμε οὔτε θραχέα οὔτε μακρά· προσφέραμε δηλαδὴ στὰ
ἐλληγόπουλα, ἀντὶ τῶν μαθηματικῶν, κουταμάρες.

Τώρα, στὰ δικὰ μας χρόνια, νομικὰ τουλάχιστον, φαίνεται πὺς λύθηκε τὸ
γλωσσικὸ μας πρόβλημα, πὺ ἦταν γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας πρόοδο πρώτης τάξεως
ἀνασχετικὸς φραγμῖς. Καὶ ἂν σκεφτεῖ κανεὶς πόσον παιδιῶν τὸ μέλλον χαντακώ-
θηκε, μέσα στὴ νεώτερη ἱστορία μας, γιὰτὶ ἔβαζαν ὄξεια στὸ μακρὸ πρὸ θραχέος,
ἐνῶ στὴ νέα γλώσσα δὲν ὑπάρχει οὔτε μακρὸ οὔτε θραχὺ, ἢ ἐπειδὴ ἔβαζαν φιλή
στὸ δασὺ φωνῆεν καὶ δασεῖα στὸ φιλό, χωρὶς ἢ γλώσσα νὰ γνωρίζει φιλά καὶ δασεῖα
φωνῆεντα, ἂν σκεφτεῖ κανεὶς αὐτὴ τὴν ἄσκησι σπατάλη δυνάμεων, δὲν μπορεῖ θέ-
βαια παρὰ νὰ τραβάει τὰ μαλλιά του. Καὶ γι' αὐτὸ τὸν σκοπὸ ἴσως ἦταν καρηκο-
μῖοντες οἱ μαλλιαροί. Καὶ ἂν σκεφτεῖ κανεὶς πόσο δύσκολο θὰ ἦταν νὰ ἀπαλλα-
γοῦμε ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς καθαρολόγας γραμματικῆς, πὺ τὴν ἐπιτρόπευαν τὰ σιμήνη
τῶν σχολαστικῶν, πὺ εἶχαν ἀράξει σὲ κομματικὸς ὀργανισμοὺς καὶ Ἰπουργεῖα·
ἂν τὰ σκεφτοῦμε ἔμεις ὅλα αὐτὰ, πρέπει τώρα νὰ ἀνασάνουμε, νὰ θρισκόμαστε ὅμως
πάντα ἐπὶ σκοπόν. Γιὰτὶ ἂν ἀπὸ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα γλυτώσαμε μιὰ γιὰ
πάντα, ὑπάρχουν ἀκόμη πολλὰ πράγματα πὺ πρέπει νὰ γίνον, γιὰ νὰ ἀπαλλα-
γοῦμε ὀριστικὰ ἀπὸ τὸν γλωσσικὸ ἐφιάλτη. Γιὰ νὰ καθαριστεῖ ἢ γλώσσα, δὲν ἀρκεῖ
ἢ νόμιφ ἀπέλασις πνευμάτων καὶ τόνων. Χρειάζεται ριζικὴ τακτοποίηση τοῦ τυπικοῦ
τῆς γραμματικῆς, γιὰ νὰ μὴν ὀργιάζουν ἐλεύθερα ἀπάνου του ἢ φαντασία καὶ ἢ
ἐπιπολαιότητα. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ξέρουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες πὺς κλίνονται τὰ ρήματα
— καὶ πρέπει νὰ κλίνονται κατὰ ἕναν μόνον τρόπο, χωρὶς φιλόφρονες ὑποχωρήσεις
στοὺς γλωσσικοὺς τοπικισμοὺς —. Ἐπίσης καὶ τὰ ὀνόματα, γιὰ νὰ μὴν καταφεύ-
γομε σὲ αὐθαίρετες προσωπικὲς λύσεις. Πρέπει νὰ ξέρουν ποιὲς εἶναι οἱ λέξεις
τῆς γλώσσας τους καὶ ποιὲς δὲν εἶναι, γιὰτὶ οἱ λέξεις οἱ ἐπέσιαιτες εἶναι συχνὰ
ἀσυμβίβαστες μὲ τὸ δικὸ τῆς γλωσσικῆς ὄμμα, καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς μουσικότητας
καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ τυπικοῦ. Ἀρκεῖ νὰ σκεφτεῖ κανεὶς τὰ σιμήνη τῶν
ἀμερικανικῶν λέξεων πὺ μπολιάζονται στὴ γλώσσα μας ἰδιαίτερα μέσω τηλεόρα-
σης, λέξεων μὲ μονοκατάληκτη κλίση, κλίση τελείως ἀπαράδεκτη γιὰ τὸ δικὸ μας
αὐτὶ. Γι' αὐτὸ τὸ Κράτος, πὺ ἐπιτέλους ἔκαμε τὸ καθήκον του, ἀνάλαβε δηλαδὴ,

και αυτό είναι προς τιμή του, τόν άγώνα τής κάθαρσης στους γλωσσικούς σταύλους του Αύγειου, να μὴν ἀναπαυθεῖ πάνω στις δάφνες του, γιατί ἔχει πολλά ἀκόμη να κάνει. Καί τὸ σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα αὐτὰ εἶναι τὸ να διευκολύνει τὸν πολίτη, πὺ ἀγωνιᾷ τῶρα, ἂν εἶναι εὐσυνειδητος, μέσα στὰ νέα νερά τοῦ καινούργιου γλωσσικοῦ καθεστῶτος, τὴν πρόσβαση ἐκτὸν σωστὸ δρόμο. Καί τὸ πρῶτο πράγμα πὺ ἔχει να κάνει ἢ Πολιτεία εἶναι να ἐκδώσει ἕνα ἰδιόρρυθμο, ἄς τὸ ποῦμε, λεξικό, ἕνα λεξικό πὺ δὲν θ' ἀφήνει ἀμφιβολίες γιὰ τὴν κλίση τοῦ ὀνόματος. (Ἀλήθεια, τοῦ ὀνόματος, ἢ τοῦ ὀνόματος ἢ τοῦ ὀνομάτου)· εἶναι ἴσως χιλιάδες τὰ παρεμφερῆ παραδείγματα. Τὸ ἴδιο καί γιὰ τὸ ρήμα: Τὸ νέο λεξικό πρέπει να δίνει στὰ ρήματα μὲ ἀμφισβητούμενη κλίση τὸν νόμιμο τύπο, πὺ θὰ πρέπει να εἶναι ὑποχρεωτικός καί να μὴν κρέμεται ἀπὸ τὴν καλὴ θέληση νοσηρῶν τοπικισμῶν καί ἀπὸ τὴν ἐπικράτηση, σὲ ὁρισμένες περιοχὲς τῆς χώρας, εἴτε τοῦ δυναμικοῦ εἴτε τοῦ γλωσσικοῦ τονισμοῦ. Τὸ λεξικό αὐτὸ πρέπει να ἐκδοθεῖ μὲ κρατικὰ ἔξοδα, γιατί θὰ πρέπει να θεωρηθεῖ ὡς βασικὸ ὄπλο στὸν ἀγώνα μας γιὰ ἐπιβίωση, ἂν σκεφτεῖ κανεὶς τὸ πόσο πίσω, ἀπὸ πλευρᾶς πολιτισμοῦ, ἔφερε τὸν τόπο τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Καί να πουληθεῖ στὴ χαμηλότερη δυνατὴ τιμὴ, γιὰ να τὸ ἀποκτήσουν ὅλες οἱ οἰκογένειες. Καί να συνταχθεῖ ὄχι ἀπὸ ὑπαλλήλους τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, μὴ πρὸς κακοφανισμόν τους, οὔτε ἀπὸ εὐφάνταστους λογοτέχνες μὲ βασικὸ ἐφόδιο τὴν ποιητικὴ φλέβα. Χρειάζονται οἱ ἐκλεκτοί, οἱ προικισμένοι καί μὲ σωστὸ καλλιτεχνικὸ αἰσθητήριο καί μὲ ἀσυνήθιστη ἐπιστημονικὴ συγκρότηση. Καί θὰ πρέπει οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ να εἶναι πλούσιοι σὲ ὑπομονὴ καί σὲ θάρρος, γιὰ να ἀντιμετωπίσουν ἀντιδράσεις, λίβελλους, ἐξυπνάδες καί θρσιὰς διπλόδων καί τετραπλόδων. Αὐτὸ ὅμως τὸ Λεξικό εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ να μποῦμε ὁριστικὰ στὸ δρόμο τῆς πρακτικῆς λύσης τοῦ γλωσσικοῦ, γιατί ἢ θεωρητικὴ, ἢ διὰ Νόμων, δὲν ἀρκεῖ.

Αὐτὴ θὰ εἶναι μιὰ προσπάθεια θετικὴ γιὰ να διευκολυνθεῖ ὁ μέσος πολίτης, ὅταν γράφει, στὸ να ἀποφεύγει εἴτε τίς ἐπιπόλαιες εἴτε τίς αὐθαίρετες προσωπικὲς λύσεις. Αὐτὴν ὅμως τὴν προσπάθεια τὴν θετικὴν πρέπει να τὴν ἀκολουθήσει μιὰ ἀρνητικὴ ἢ μᾶλλον θεραπευτικὴ προσπάθεια.

Αὐτὴ ἢ προσπάθεια ἢ ἀρνητικὴ θὰ πρέπει να κατατείνει στὸ να ἀπαλλάξει τοὺς δρόμους τῶν πόλεων καί ἰδιαίτερα τῆς πρωτεύουσας, ἀπὸ τίς ἀηδιασμένες γλωσσικὲς νεοπλασίες, πὺ δημιουργεῖ καί κρεμάει στὶς εἰσόδους καί στὶς βιτρίνες μικρῶν καί μεγάλων καστημάτων ἢ ἀμορφωσιὰ καί τὸ ἄρρωστο γλωσσικὸ αἰσθητήριο. Πιστεύει ὁ νοικοκύρης τοῦ μαγαζιοῦ, μικροῦ ἢ μεγάλου, ὅτι ἢ παρουσία, στὴν πρόσφῃ του μιὰς πολυσύλλαβης σκουληκομυρμηγκότρυπας, θὰ προσελκύσει τοὺς πελάτες. Μὰ καί ἂν ἀκόμη εἶχε δίκιο, πράγμα πὺ δὲν συμβαίνει, δὲν θὰ ἔπρεπε να τοῦ ἐπιτρέπεται να τσαλακωρὶ καί τὸ γλωσσικὸ αἰσθητήριο τοῦ λαοῦ μὲ νεολογίες ὅπως: κ ο υ β ε ρ - τ ε μ π ο ρ ι κ ῆ , κ λ ι μ α κ α ν ο ν ι σ τ ι κ ῆ , β ο ο α σ φ α λ ι σ τ ι - κ ῆ ἢ ὅταν ἔχει ἀδυναμία στὶς ξένες γλώσσες, ὅπως κάποια κομμῶτρια γειτόμισσά μου τὰ παλιὰ χρόνια, πὺ ἔφερε τὸ πολὺ ἑλληνικὸ ὄνομα Ἑλπίς, να παρουσιάζεται στὴν προθήκη τῆς μὲ μιὰ γαλλικὰ γραμμηνὴ λέξη πὺ δὲν θύμιζε τὸ ἐπάγγελμά της ἀλλὰ τίς φυσικὲς τῆς ἀνάγκες. Γι' αὐτὸ θὰ ἔπρεπε να ἀπαγορευεταὶ ὁ στολισμὸς τῆς εἰσόδου τῶν καταστημάτων μὲ γλωσσικὰ δημιουργήματα τῆς ἐμπορικῆς φαντασίας, χωρὶς τὴν ἔγκριση κάποιου εἰδικοῦ κρατικοῦ γραφείου· ἐνὸς ἀπὸ ἐκεῖνα πὺ περιτεύουν ἢ πλεονάζουν. Γιατὶ ἀρκετὰ ὑποφέρει ὁ πολίτης ἀπὸ κἀπνοὺς καί θορύβους καί σκουπίδια καί νέφη. Δὲν εἶναι ἀνάγκη να τραυματίζεται, μὲσα στὸν ἑλληνικὸ δρόμο, ἀκόμη καί τὸ γλωσσικὸ του αἰσθητήριο.

Ἄφου μὲ ἀδρὲς γραμμὲς σκιαγραφήσαμε δυὸ καυτὰ προβλήματα τοῦ χώρου τῆς γραφῆς μας, χρειάζεται ἴσως να κάμουμε κάποια νύξη γιὰ δυὸ νέες δυσκολίες, πὺ θὰ παρουσιαστοῦν στὸν Ἑλληνα ἀναγνώστη, ὕστερα ἀπὸ εἰκοσι τοῦλάχιστο

χρόνια. Αυτές οι δυσκολίες θα είναι ένα από τα φυσικά παρεπόμενα της γλωσσικής μεταρρύθμισης, της αξιέπαινης δηλαδή απόφασης της Πολιτείας να ξεκαθαρίσει τους γλωσσικούς σταύλους του Λόγου. Η πρώτη δυσκολία: Άρκετές μορφές της λογοτεχνίας μας, μερικές απ' αυτές σημαντικότερες, και που θα είναι απαράδεκτο να άπωθηθούν εις γήν άβατον, άφησαν ένα έργο, που θα είναι άπροσπέλαστο στον Έλληνα που θα έχει τελειώσει τον πρώτο κύκλο σπουδών, στην μεγάλη του τουλάχιστο πλειοψηφία. Δέν αναφέρομαι στους Έλληνες λυρικούς του πρώτου μισού του περασμένου αιώνα, τον Παπαρρηγόπουλο, τον Καρασούτσα, τον Βασιλειάδη, τον Ραγκαδά, που το ποίημ άτου Δι ο ν ύ σ ο υ Η λ ο υ ς χαλούσε κόσμο κάποτε στην πρωτεύουσα. Όλοι αυτοί οι καθαρολόγοι Έλληνες λυρικοί, και μαζί τους ο Ζάν Μορεάς, τιμή της γαλλικής ποίησης, που άρχισε όμως έδω την ποιητική του καριέρα με τη συλλογή «Τρυγόνες και Έχιδναι», όλοι αυτοί μπορούν να λείψουν χωρίς ζημιά από το ποιητικό μας στερέωμα. Γιατί είναι τόσο άφθονη στην έποχή μας η προσφορά λυρικής ύλης, και είναι τόσες χιλιάδες όσοι και όσες ασχολούνται μ' αυτή, ώστε η ζήτηση είναι άνίκανη να την ικανοποιήσει. Ένω η έκλειψη λίγων παλαιών ονομάτων, μαζί με την έκλειψη εκατοντάδων καινούργιων, δέν πρόκειται να προκαλέσει ανατολικό ζήτημα. Για την πεζογραφία όμως το πράγμα αλλάζει, ακόμη και για την πολύ σοβαρή ποίηση. Δέν επιτρέπεται οι Έλληνες του 2000 μετά Χριστόν να άγνωστον, γιατί δέν θα μπορούν να έλθουν σε έπαφή μαζί τους, έπειδή γράφουν είτε στην καθαρεύουσα είτε εις ύφος μικτόν αλλά νόμιμον, όνόματα σών του Βιζυηνού, του Κάλβου, του Παπαδιαμάντη ή του Ρσΐδη, που θα είναι πάντα τιμή των Γραμμάτων μας. Το πώς θα διασωθούν από το επερχόμενο ναυάγιο τα έργα των ανθρώπων αυτών, που αποτελούν βασικό σταθμό στην πνευματική πορεία του Έθνους μας, είναι θέμα που θα απαιτήσει την επίμονη έγκυψη φωτισμένων ειδικών.

Παρόμοιο πρόβλημα θα παρουσιαστεί σε δυό-τρεις δεκαετίες με τα άρχαία κείμενα, αφού, όπως πηγαίνουν τα πράγματα, όσο πάει και λιγότερα παιδιά των Έλλήνων θα έρχονται σε έπαφή στα σχολικά θρανία με την άρχαία γλώσσα μας. Δέν συμφέρει όμως στον άνθρωπο και ιδιαίτερα στον Έλληνα άνθρωπο, να άπωθήσει στα συρτάρια της λησιμονιάς έργα, που θα τον κάνουν πάντα να αισθάνεται την πολύτιμη ζεστασιά της κοινής ρίζας με ανθρώπους, που έχουν γίνει δραματικότερα αγωνιστές στον γήινο χώρο, για να γίνει ανθρωπινότερη η ζωή, πιδ άξια δηλαδή για να τη ζήσεις. Έργα που μέσα στις σελίδες τους κλειούν ακόμη τις τρεις βασικές άρετές του γραπτού λόγου: την βραχυλογία, την σαφήνεια και τον σπόρο όλων, ακόμη και των πιδ μοντέρνων, ιδεών, που η άρχαία λιτότητα, με την απαλκτική του περιττού, αντί να τις νεκρώνει, τις έκανε πιδ δυναμικές.

Για όλα αυτά, και για να μίν άχρηστευθεί το τεράστιο πνευματικό κεφάλαιο που δημιούργησε ο ιδρώτας των παλαιών κατοίκων της γής μας της έλληνικής, με το σπάνιο καλλιτεχνικό τους αισθητήριο και την καταπληκτική ζωντάνια της σκέψης τους, η έλληνική Πολιτεία έχει την υποχρέωση να προσφέρει στο λαό σε ειδικά έλεγμένες μεταφράσεις, που να συνοδεύουν, σελίδα τη σελίδα, τα άρχαία κείμενα, τα πιδ ώραία και τα πιδ βασικά έργα του πνευματικού μόχθου των παλαιών Έλλήνων.

Με τον τρόπο αυτό το Κράτος θα βάλει λογικά την τελεία στο ώραίο και χρήσιμο έργο που έγκαινιάσε με τη γλωσσική μεταρρύθμιση.

ΚΙΛΚΙΣ : ΕΝΑ «ΑΓΝΩΣΤΟ» ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΕΒΡΑΙΟΥ ΠΟΙΗΤΗ;

Τὸ Νοέμβριον τοῦ 1972 βρέθηκα στὸ Κιλκίς μὲ μετάθεσιν. Ἐνα χρόνον νωρίτερα ὑπηρετοῦσα στὴ Νομαρχία Πρεβέζης. Ἔτσι ἔζησα κοντὰ στοὺς χώρους ποὺ δημιούργησαν δύο ποιητές: ὁ Κώστας Καρυωτάκης καὶ ὁ ἑβραιογιναιιώτης Γιωσέφ Ἐλιγιά.

Γιὰ τὸν πρῶτον ἢ Νομαρχία Πρεβέζης, μὲ πρωτοβουλία τοῦ λόγιου Νομάρχου Θ. Βγενόπουλου, ἔστησε ταπεινὸ μνημεῖον, σχεδιασμένον ἀπ' τὸν Βασίλη Χαρίση. Γιὰ τὸν δεύτερον, ἢ ἀνάλογη προσπάθεια τοῦ τότε νομάρχου Ι. Σαμπατανακῆ καὶ τῶν διανοομένων τοῦ Κιλκίς, δὲν καρποφόρησε. Ὁ «σοσιαλιστής» Γ. Ἐλιγιά δὲν ἦταν καὶ τόσο «συμπαθής» στοὺς «κρατοῦντες»...

Ἡ γνωριμία μου μὲ τὸν «Κιλκισιώτην» Γ. Ἐλιγιά εἶχε τὴν ἀμεσότητα τῆς ἀστραπῆς. Τοῦ αἰφνιδίου ποὺ συγκλονίζει.

Εἶχα - δὲν εἶχα δύο μέρες ἀναλάβει ὑπηρεσία ὅταν ἐμφανίστηκε στὸ γραφεῖο μου ἕνας εὐαίσθητος Κρητικὸς: ὁ ποιητὴς Γιάννης Κατσιγάρης. Εἶχε μάθει πὺς εἶμουνα ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Μοῦ λέει ἀπλά: «Ἄν περιμένεις μετάθεσιν λάθος στοχεύεις. Θὰ τὴν πάθεις σὰν τὸν συμπατριώτη σου Γ. Ἐλιγιά». Καὶ μοῦ δίνει ἕνα ποίημα. Τίτλος «Κιλκίς». Ὑπογραφή «Γιωσέφ Ἐλιγιά».

«Εἶναι ἔθιμον. Τὸ δίνουμε σὲ κάθε νέο ὑπάλληλον. Ἄν καὶ τὸ Κιλκίς ἔχει ἀλλάξει σημαντικὰ, σπάνια κρατᾶει τὸν ξένον. Βλέπεις ἢ Θεσσαλονίκη εἶναι 40 χιλιάδες μετρα κοντὰ. Ἐλάχιστοι ὑπάλληλοι μένουσι ἐδῶ.

«Ἐγὼ καὶ ἡ οἰκογένειά μου, θὰ μείνουσι» τὸν διαβεβαίωσα. Καὶ διάβασα τὸ ποίημα. Κεραυνοβολήθηκα. Εἶμουνα βέβαιος πὺς γιὰ πρώτη φορὰ διάβαζα τοὺς στίχους τοῦ «Κιλκίς» ποὺ μοῦ ἔδωσε ὁ Γιάννης Κατσιγάρης. Κάτι ποὺ διακιολογοῦσε ἀπόλυτα τὴ μεγάλη μου συγκίνηση.

Ζήτησα πληροφορίες. Ὁ καλὸς φίλος δὲν ἤξερε τίποτε πέρα ἀπὸ τὸ ἔθιμον. «Κάποιος» μοῦ εἶπε «πάντα τὸ συνεχίζει». Ἴσως καὶ ξέρει ὁ γυμνασιάρχης κ. Χαριστὸς καὶ ὁ γλύπτης κ. Σιδέρης». Τοὺς γνώρισα καὶ τοὺς δύο. Ἐέρανε τὸ ποίημα. Δὲν ξέρανε ἂν — ποὺ καὶ τότε — εἶχε δημοσιευθεῖ.

Ἐαναδιάβασα τίς δύο ἐκδόσεις τῶν ποιημάτων τοῦ Γ. Ἐλιγιά ποὺ εἶχε ἐπιμεληθεῖ ὁ Γ. Ζωγραφάκης. Τοῦ «Μπαριμπουνάκη» καὶ τῆς «Δωδώνης». Τὸ ὁμώνυμον ποίημα ποὺ περιλαμβάνεται καὶ στίς δύο ἐκδόσεις δὲν εἶχε καμιά ἀπολύτως σχέση, μὲ ὅτι, στὴ Νομαρχία Κιλκίς, χέρι - χέρι κυκλοφοροῦσε. Καὶ ἔρευνες ἐτῶν δὲν ἔφεραν κανένα ἀποτέλεσμα.

Πότε γράφτηκε τὸ «Κιλκίς»;

Πρέπει νὰ θυμίσουμε ὅτι ἡ τρίτη καὶ τελευταία περίοδος τοῦ Γιωσέφ Ἐλιγιά στάθηκε καὶ ἡ πιὸ σύντομη. Ἀπὸ τὸ 1930 μέχρι καὶ Ἰούλιον τοῦ 1931. Ὑπῆρξε καὶ ἡ κορύφωση τῆς μόνιμης κλήρας τῶν ἀπογοητεύσεών του. Μακρὰ ἀπ' τὴ μάνα, τοὺς φίλους καὶ τοὺς λογοτέχνες. Μὲ σθημένη τὴν ἐλπίδα τῆς μετάθεσης...

Σ' αὐτὸν τὸν κόσμον «τῆς πίκρας καὶ τοῦ φτόνου» ἔμεινε, κι ἄλλες φορὲς μόνος ὁ ποιητὴς. Μὰ πάντα κατὰ τὸν ἔδενε μὲ τὴ γενέτειρα. Ἔτσι στὴ χαρισμένη «στὸν καλὸ μου φίλον ποιητὴ Τάκη Σιωμόπουλον» «Νοσταλγία», διαβάζομε:

Ἦ σὺ γλυκεῖα Παμβώτιδα — μέσ' τ' ἄναστρο σκοτάδι

τῆς ξενητειᾶς μου καὶ στ' ὠχρὸ κηπάρι τῆς ψυχῆς μου
 "Ἐνα γλαυκὸ καὶ πονεμένο ἀνθοχαμόγελο εἶσαι.

Ἦταν ἡ Παμβώτιδα. Ἡ Λίμνη τῶν παιδικῶν του χρόνων. Ὁ κρίκος τῆς ζωῆς του. Πὸ φτάνει μέχρι τὸ 1930. Ἐκεῖ σπάει. Ὅριστικά.

Στὰ 1931, γράφει τὸ «Πουρεῖμι. Κάτι σὰν γράμμα τῆς μαννούλας μου»:

Κι ἐγὼ μαννούλα μου ὄρφανή, τῆς ξενητειᾶς ἀπόρριγμα
 σὲ μιὰ ψυχρή, μὲ μιὰ ἄχαρη γωνιά νὰ ρέθω μόνος.

Ὁ κύκλος τῆς μοναξιᾶς στένευε. Ἐκλείνε τὸν κύκλο τῆς ζωῆς του. Τὸν Μάρτη τοῦ 1931, γράφει τὸ ἐπώνυμο «Κιλκίς» στὴ μακάρια σκιά τοῦ ποιητῆ τῆς «Πρέβεζας»:

... ἡ ζωὴ σου νὰ λιμνάζει ὀκνή

... πουρνὸ - βραδύ, στὴν πονεμένη
 ψυχῆ, βραχνᾶς νὰ σοῦ θαραίνει
 ὁ μολυθένιος οὐρανὸς

... Κι' ὄλημερίς ν' ἀναρωτιέσαι
 στὸν κρύο βοῦρκο ποῦ κυλιέσαι
 νὰ ζεῖ κανεῖς ἢ νὰ μὴ ζεῖ;

Ἡ ἀπόγνωση. Πὸ φτάνει μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀνοιξιᾶς τοῦ 1931. Καὶ τὸ ὁμώνυμο «Κιλκίς» μιλά γιὰ τὸν Ἀπρίλη. Ἄν εἶναι «ἀδημοσίευτο» αὐτὸ τὸ ποίημα, τοῦ Γιωσέφ Ἐλιγιά, τότε πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ τελευταῖο του.

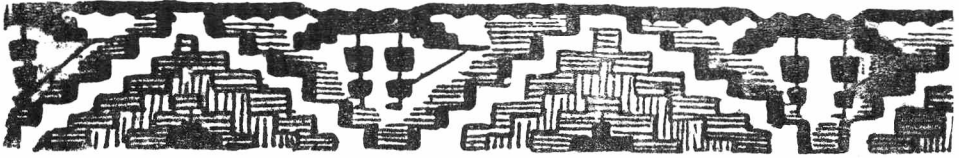
Τὸ παραδίνω ὅπως καλοὶ φίλοι μοῦ τὸ ἔδωσαν. Μὲ μιὰ παρατήρηση: Ἀπὸ ἀντιγραφὴ - σὲ ἀντιγραφὴ. Ἴσως ἢ «ράχη» τοῦ τρίτου στίχου τῆς πρώτης στροφῆς νὰ ἦταν «χάρη». Ἴσως... Γιατὶ τὸ ποίημα εἶναι παραδοσιακὰ ὁμοιοκατάληκτο. Καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεση: τώρα ποῦ μετατέθηκα στὴ Θεσσαλονίκη — ἀπραγματοποίητος στόχος τοῦ Γ. Ἐλιγιά — θὰ συνεχίσω τὴν ἔρευνα, γιὰ τὸ δημοσιευμένο στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» ΚΙΛΚΙΣ. Κάτι μπορεῖ νὰ βρεθεῖ.

ΚΙΛΚΙΣ

Ὁ Ἀπρίλης νὰ κρυφογελεῖ, κι ὁ πόθος νὰ σπαρτάρη
 Στὸ χᾶδι μιᾶς ἀπαντοχῆς,
 Ἡ φύση γύρω σου νὰ ὀργᾶ στὴν πράσινῃ της ράχη
 — Κι ἐσὺ φτωχέ μου, στὸ Κιλκίς!

Κάπου δυὸ μάτια γαλανὰ τὸ φῶς νὰ χαιρετίζουν
 Κάπου τὸ γάλα τῆς ἀλκῆς
 Ἡ Νιότη νὰ θυζαίνη τὰ πουλιὰ νὰ τετερίζουν
 — Κι ἐσὺ φτωχέ μου, στὸ Κιλκίς!

Κάπου ἡ ζωὴ νὰ ξεχειλίζη ἀσπέδωτη κι ἀκράτη,
 Στὴ λάμψη μιᾶς ἀνατολῆς
 Κι ἐσὺ, φτωχέ, μὲ τὴ θარიεστημένη τοῦ ἀκαμάτη
 ψυχῆ — νὴ ζῆς μέσ' τὸ Κιλκίς.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Η ΣΠΗΛΙΑ ΤΟΥ ΜΑΧΑΙΡΑ

(Ὅδοιοπορικὸ)

«Ὁλοκαύτωμα Γρηγόρη Αὔξεντιοῦ - 1957»

Ἐδῶ τὸ Κοῦγκι ἀνιστορεῖ κι ἐδῶ μιλεῖ τ' Ἀρκάδι.

Σμίγουν στὴν κόψη τῶν καιρῶν καινούργια καὶ παλιά.

Φλόγες τινάζονται ψηλὰ καὶ σχίζουν τὸ σκοτάδι.

Ἐδῶ τῆς Λευτεριᾶς Βωμός. Τοῦ Μαχαιρᾶ ἢ Σπηλιά.

Μιά φωλιά μ' ἀνέσπερο φῶς, ἐκεῖ στ' ἀποκαΐδια μιᾶς χαράδρας, σ' ἓνα δασωμένο βουνὸ τῆς Κύπρου. Τόπος πανίερος, μὲ θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ ἱερότητα. Ἐκεῖ ποῦ ἡ ψυχὴ τῆς Κύπρου, κλεισμένη στὰ στήθη ἐνὸς ἥρωα, νίκησε τὸ σίδηρο, τὴ φωτιά, τὴν ἀνελέγητη βία τῶν πολλῶν, τῶν δυνατῶν, καὶ ὑψώθηκε Σύμβολο μὲ οἰκουμένην διάσταση. Τὸ λέγε ΣΠΗΛΙΑ ΤΟΥ ΜΑΧΑΙΡΑ. Ἀδέρφι καὶ τρίτο στὴ σειρά ὀλοκαύτωμα, τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, μετὰ τὸ Κοῦγκι τῆς Ἠπείρου καὶ τ' Ἀρκάδι τῆς Κρήτης.

Εἶναι τῆς Κύπρου τὸ φλογισμένο ταμπούρι ποῦ τὸ σφράγισε μὲ τὴν ἥρωϊκὴ θυσία του, ὁ Γρηγόρης Αὔξεντιοῦ, ὁ Σταυραετὸς τοῦ Μαχαιρᾶ, ὅπως τὸν ἀποκαλοῦν, στὶς τρεῖς Μαρτίου, τὸ 1957, δυὸ χρόνια μετὰ τὴν κήρυξη τοῦ ἀγῶνα — 1η Ἀπριλίου 1955 — ἐναντίον τῆς ἀποικιοκρατίας τῶν Ἀγγλῶν.

Γιὰ κείνον τὸν ἱερὸ τόπο, ξεκινήσαμε καὶ πάλι εὐλαβικοὶ προσκυνητές, ν' ἀποθέσουμε, τὴ φτωχὴ σπονδὴ τῆς καρδιάς μας, στὸ Βομὸ τῆς Ἀθανασίας.

Μάρτιος μῆνας πάλι. Λίγες μέρες μετὰ τὴν ἐπέτειο — 25η χρονιά ἐφέτος — ποῦ πάντα γιορτάζεται σ' ὅλο τὸ νησί, μὲ τιμητικὲς καὶ συγκινητικὲς ἐκδηλώσεις, καθὼς ἀξίζει. Πόσα συναισθήματα, πόσες πικρὲς σκέψεις. Εἰκοσιπέντε χρόνια, καὶ οἱ θυσίες, ἀδικαιώτες. Ἡ Κύπρος δοκιμάζεται κοιμητιασμένη, οἱ ψυχὲς τῶν ἡρώων δὲ βρίσκουν γαλήνη, τὸ μεγάλο «γιατί» ὀρθώνεται ἀναπάντητο. Τότε φτέρωνε ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ πίστη. Τώρα θαραίνει ὁ στοχασμός, πνίγει τὸ παράπονο. Πᾶμε στὴ Σπηλιά τοῦ Μαχαιρᾶ, ν' ἀντλήσουμε δύναμη, κοιράγιο, πίστη. Ὅσες φορές καὶ ἂν πῆγαμε, πάντα ἔχουμε τὴν αἴσθησι πὼς πᾶμε γιὰ πρώτη φορά. Τὸ ἴδιο ρίγος στὴν ψυχὴ, τὸ ἴδιο δέος μπροστὰ στοῦ μεγαλείου τὸ νόημα, στῆς ἱστορικῆς μνήμης τὸ θάρος.

Μάρτης μῆνας. Ὁ τόπος ὀλοπράσινος, οἱ πλαγιὲς στολισμένες μ' ἀνθισμένα δέντρα, πολύχρωμα λουλουδάκια κεντοῦνε τὴ γῆ. Ἡ ἀνοιξὴ ἔρχεται γρήγορα στὴν Κύπρο. Μὰ καὶ ὅλος ὁ χειμῶνας ἀνοιξὴ εἶναι, καὶ ὁ ἥλιος πάντα καίει καὶ ὅλα λάμπουν καὶ ἀνθίζουν. Τ' αὐτοκίνητο τρέχει καὶ τὸ μάτι ἀρπάζει ἀπανοτά, τίς εἰκόνες ποῦ ξετυλίγονται βιαστικά. Δρόμοι μαιανδρικοί, λόφοι κυματιστοί, γραφικά, χαριτωμένα τοπία, μὲ τὸ ξεχωριστὸ χρῶμα τους, τὴν ἰδιαιτέρη ὁμορφιά τους. Τὸ χρυσὸ τῆς γαζίας, τὸ λευκορόδινο τῆς ἀνθισμένης ἀμυγδαλιάς, τὸ κίτρινο τῆς μαργαρίτας, ποῦ δὲν ἀφίνει γωνιά καὶ ὄχτο χωρὶς ν' ἀπλώσει τὴ βασιλεία της. «Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὰ βουνὰ καὶ γιὰ τοὺς κάμπους ποῦ εἶδα». Ἐδῶ στὴν Κύπρο, ὅπου καὶ ἂν πᾶς, ὁ στίχος, ἀπὸ τὴν προσευχὴ τοῦ ταπεινοῦ, τοῦ Ζ. Παπαντωνίου, ἔρχεται συνεχῶς στὰ χεῖλιά σου.

Τὸ Μοναστήρι θρίσκειται σὲ δασομένη περιοχή κι ἐπιβλητικὸ τοπίο. Στὴν εἴσοδο τὸ καμπαναριό, ὑψώνεται μεγαλόπρεπο, σὲ τρεῖς ὀρόφους, πού μοιάζουν περιτεχνούς κίονες ἀρχαίου ναοῦ. Οἱ πόρτες ἀνοιχτές, προσκυνητές καὶ μοναχοὶ πᾶνε κι ἔρχονται στοὺς ἐξώστες, στοὺς διαδρόμους, στὶς πλακόστρωτες πεντακάθαρες αὐλές, κάτω ἀπὸ τίς περήφανες κυπριακές καμιάρες. Ἱστορία, παραδόσεις, θρύλοι, γεγονότα, ἀνακατώνονται μὲ τὸ μοσχολίθινο καὶ τοὺς ψαλμούς.

Τὸ Μοναστήρι ἰδρύθηκε τὸ 1125, ἀπὸ τοὺς ἀσκητὲς Νεόφυτο καὶ Ἰγνάτιο. Στὸ μέρος τοῦτο ὀδηγήθηκαν ἀπὸ ἕνα ἱερὸ φῶς, πού στάθηκε σ' ἕνα ἀγκαθωμένο σπήλαιο. Ἔκοψαν τὰ βῆτα μὲ τὸ μαχαίρι κι ἔβαλαν τὸ θεμέλιο τοῦ ναοῦ. Γι' αὐτὸ κι ἡ Μονὴ ὀνομάζεται Μαχαιριώτισσα. Τὸ 1165, ἀφοῦ ἔχτισαν τὸ Μοναστήρι οἱ Νεόφυτος καὶ Ἰγνάτιος, πῆγαν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ζήτησαν δούθεια ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ τὸν Κομνῆν. Ἐκεῖνος τοὺς προσφέρει ἀνεξαρτησία καὶ κτήματα. Μακρὰ ἡ ἱστορία τοῦ Μοναστηριοῦ, πολλές κι οἱ διακυμάνσεις ἀνάμεσα ἀκητῆς, πτώσης, εὐνοίας αὐτοκρατόρων, κατατρεγίμους κατακτητῶν. Μόνο ἡ πίστη τῶν Κυπρίων μένει πάντα σταθερὴ κι ἀναλλοίωτη. Ὅλο τὸ ἱστορικὸ, ὑπάρχει σὲ εἰκόνες ἀναρτημένες στὸ μακρὸ διάδρομο, πότε μὲ τὸ λόγο, πότε καὶ μὲ τὴν ἀναπαράσταση τῶν γεγονότων, πού φιλοτέχνησαν χέρια ἀγιογράφων μοναχῶν. Ἐδῶ καὶ εἰκόνα τοῦ ἔθνομάρτυρα τοῦ 1821 Κυπριανοῦ, νὰ εὐλογεῖ τὴν ἀγχόνη καὶ νὰ συγχωρεῖ τὸν Κιουτσούκ, ὅπως ἔκανε ὁ Χριστὸς, γιὰ τοὺς σταυρωτὲς του. Ἐνα δωμάτιο στὸ βάθος, ἔγινε «Μουσεῖον Γρηγόρη Αὔξεντίου». Σὲ μιὰ γυάλινη βιτρίνα τὸ ράσο πού φοροῦσε μεταμφιεσμένος σὲ μοναχὸ μὲ τὸ ὄνομα Χρῦσανθος Μαχαιριώτης. Ἔτσι γύριζε ὅλη τὴν περιοχή, ὀργάνωνε τοὺς ἀγωνιστὲς, ἐμφύχωνε, καθοδηγοῦσε. Τὸ ὄπλοπολυβόλο του κι ἄλλα προσωπικά του ἀντικείμενα, τὰ εἶδαμε στὸ Μουσεῖον Ἐθνικοῦ ἀγῶνος στὴ Λευκωσία, καὶ πλάι ὀρθὸς ὁ-ἥρωας, σὲ ὁλόσωμη φωτογραφία.

Τώρα, ἀπὸ τὸ 1957, τὸ Μοναστήρι ἔγινε τὸ ἔθνικὸ Κοῦγκι τῆς Κύπρου.

Ἐνα στεγνὸ δύσβατο μονοπάτι, πῶς κάτω, μ' ἀγκάθια, πέτρες, κι ἀγριόχορτα, —ἔτσι ὅπως ὁ ἥρωας τὸ ἀνοιξε μόνος καὶ τὸ κρατοῦν ἴδιο πάντα— φτάνει στὸ κρυψύγετο. Ἀποκαθία, μαῦρα κοτρώνια, ἀπὸ τὴ φωτιά, σάχτη ἱερή, ἀνοδοθέσιμες στὴν εἴσοδο. Προχωροῦμε μὲ δέος κι ἱερὸ ρίγος στὴν ψυχή.

Ἡ Σπηλιὰ ἦταν γεμάτη δάφνινα στεφάνια καὶ λουλούδια, πού κατατέθηκαν — χρέος τιμῆς— στὴν ἐπέτειο, λίγες μέρες πρὶν. Ποίημα τοῦ Κύπριου Ἄντη Περνάρη, ψηλὰ σὰν εἰκόνισμα σὲ κορνίζα.

«Βωμὸς μιᾶς θυσίας ἡ Σπηλιὰ
«Χαίρε Ἐκλεκτὲ Κανούργιε Ἀκρίτη»
πού μὲ τὸ φῶς σου, φῶς τοῦ ἀποσπερίτη
μὲς στῆς σκλαβιάς τ' ἀπαίσιο ξεροβόρι
περίχυσε τοὺς κάμπους καὶ τὰ ὄρη.

Σὲ ἄλλη κορνίζα —εἰκόνισμα τῆς Λευτεριάς— στίχοι τοῦ Ἀνδρέα Κάλδου.

«Μακρὰν καὶ σκοτεινὴν ζωὴν
τὰ παλληκάρια μισοῦν
ὄνομα ἀθάνατον φέρουν
καὶ τάφον ἔνδοξον
ἀντὶς διὰ στῶμα...»

Κι' ἄλλα ποιητικὰ ἀφιερῶματα, ἀφημένα στὰ ἄδυτα αὐτοῦ τοῦ ναοῦ. Ἀφήνουμε κι ἐμεῖς ταπεινὰ τὸ δικό μας, πάνω σὲ μιὰ καμένη πέτρα. Γράφτηκαν κι ἂν δὲ γράφτηκαν ποιήματα γιὰ τὴν καλληκαριά του. Πρῶτο πού εἶδε τὸ φῶς —Θεέ

μου τί χτυπητή αντίνομία— ήταν ενός Άγγλου, που δημοσιεύτηκε στις 8 Μαρτίου, πέντε μέρες μετά το δλοκαύτωμα στους Τάξις. Μεταφέρω εδώ λίγους στίχους.

«...Κι ό Στρατάρχης σάν έφτασε τότε στο στρατό του,
λέει μπράβο, άντρίκεια δόξα αλήθεια κερδίσατε.
Χίλιοι έσείς, σκοτώσατε έναν μονάχα...»

Τό ποίημα μεταφράστηκε σέ πολλές γλώσσες κι έκανε τό γύρω του κόσμου πρὸς δόξα των Άγγλων... Έτσι εἶπε ό ποιητής. Τά επίσημα χαρτιά λένε πώς, δύο τάγματα είχαν περικυκλώσει τή σπηλιά από τις πέντε τά ξημερώματα. Πώς τήν ανακάλυψαν; Δυστυχώς δέ λείπουν οί Έφιάλτες, από τ' αρχαία ως τὰ νεώτερα χρόνια. «Γούμενε τή Μονή σου θά τήν κάνω Κούγκι» εἶχε παῖ ό Γρηγόρης στόν Ήγούμενο, λές και προφήτευε τί έμελλε νά γίνει.

Τά ελικόπτερα πάνω έκαναν γύρους, οί όθίδες έσκαγαν άπανωτές, τὰ πολυβόλα ανατάραζαν τή χαράδρα, κι ό τηλεβόας τούς καλούσε νά παραδωθούν. Μέσα στή στενή κρύπτη, οί έξη άγωνιστές δέ λυγούσαν. Η ώρα προχωρούσε. Ό αρχηγός μάντευε τί θά συμβεί, και διέταξε τούς συντρόφους νά βγουν. Άρνήθηκαν, μα ό Γρηγόρης επέμεινε. «Σας διατάζω νά βγείτε έξω. Έγώ πρέπει νά πεθάνω. Θά μείνω». Έτσι κι έγινε. Τότε από τό βάθος τής σπηλιάς κι από τής ιστορίας τὰ μάκρη, άκούστηκε ή Έλληνική άπάντηση, από τό στόμα του γενναίου. ΜΟΛΩΝ ΛΑΒΕ.

Κατάλαβαν, μάταιο νά περιμένουν άλλο. Ώρα 11.45, έρριξαν τή βενζίνη κι έβαλαν φωτιά. Ώρα 2 μ.μ. κόπασε ή φλόγα, άπόμεινε καπνός και στάχτη. Τό σπήλαιο άχνιζε. Πήγαν νά πάρουν τόν νεκρό άγωνιστή. Βρήκαν μιά μάζα καιμιμένη. Ό Γρηγόρης Αύξεντίου, εἶχε περάσει στήν άθανασία, σέ ηλικία 29 χρόνων.

Έγινε θρύλος, δόξα, τραγούδι, σύμβολο, κι ή σπηλιά του Μαχαιρά Τέμενος θυσίας.

Ό τάφος του Αύξεντίου είναι στα «Φυλακισμένα Μνήματα» μαζί με των άλλων παλληκαριών, ήρώων και μαρτύρων. Τό Ήρώο του, με τό άργυρό Στεφάνι, που κατέθεσε ό Πρεσβευτής τότε τής Ελλάδας στήν Κύπρο, βρίσκεται στή Λύση, τό τουρκοκρατούμενο τώρα χωριό του ήρωα.

Παίρνουμε ένα χορταράκι για ανάμνηση, φιλούμε τό χώμα και φεύγουμε άμίλητοι. Τί νά πούμε;

Θρύλος δέν τόν χωράει κι ύμνος κανένας.

Έδώ εἶν' οί Θερμοπύλες των καιρών.

Σημάδι των άθανατων ώρών.

Έδώ είναι των Τραγουδιών ό ΕΝΑΣ.

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΕΡΗΜΙΑΣ

Προχωράς στο σκοριασμένο πεζοδρόμι και σκοντάφεις στή σκιά σου.

Παίρνεις τό σχήμα των άγριων θράχων κι έκμηδενίζεις τήν ανθρώπινη ύπόστασή σου.

Κλείνεσαι έριμηνιακά στο γρανιτένιο στόμα του τοπίου.

Συνοθλίβεσαι...

Σκηνοθετείς και μεταφέρεις σέ φίλιο πλάνο τήν έγχρωμη προέκταση τής άπραξίας σου, μα ή κραυγή τής έρημίας σέ προδίδει.

Σκουντοφλάς στο σκοτάδι. Βάζεις τή φωνή σου «ύπό μάλης» και καρτεράς...

Τό παρελθόν, μικρά λεπίδια, στο δικό σου στόχο.

Τό παρόν, νωχελικό τραίνο μέσα σέ τούνελ.

Τὸ μέλλον, φαγωμένο μῆλο, νὰ τραμπολιζέται στὸν ἦχο τῆς καμπάνας ἢ στὸν ξύλινο μεταφορέα τῆς σιωπῆς.

Καμιά φορά, φτάνει μὲ τὸ δελτίο κάποια εἶδηση:

«Οἱ ἀδερφές χώρες, χορηγοῦν ὄπλα».

Θές δὲν θές, ἀκολουθᾷς τὶς δημόσιες συντεταγμένες τῆς πορείας σου.

Μιά προσευχή, μιὰ νοερὴ ἐπαφὴ μὲ τὶς χτεσινὲς μνήμες, μιὰ κραυγὴ σ' ἓνα δάκρυ.

Ἐπιμυκνήσεις τοῦ νοσηροῦ χρόνου γιὰ αὐτοκαταστροφή.

Μετράς τὶς χιλίες ἐπικλήσεις τῆς νύχτας, τὶς πλέκεις ἀλυσσιδα, νὰ δέσεις τὶς πικρὲς μέρες, νὰ τὶς κάνεις κραυγὲς νὰ διαμαρτυρηθεῖς.

Ἄλλὰ ποῦ;

Ἡ ἀδιαφορία προσπερνᾷ θεατὴ μὲ τὰ οἰκτρὰ ἐλαφρυντικά της: «τὴ λεοπτικὴ ἐκπομπὴ γιὰ τοὺς κολασμένους τῆς ὑπαίθρου».

Αἰσθάνεσαι τὸ βάρος τοῦ καιροῦ.

Τὸν ὄγκο τῶν βουνῶν, μετέωρο πάνω σου.

Βρέχεσαι ἀπ' τὴν λάσπη ποῦ πέφτει.

Ἐκεῖ ποῦ ἡ Ἱστορία προσπαθεῖ νὰ καταγράψει τὴν παράδοση, τραβώντας τὰ βαριὰ ριγτῶ ποῦ τὴ σκεπάζουν, ἀποκαλύπτει τὴν διαρκὴ ἐγκατάλειψη τοῦ χώρου.

Εἴμαστε μετρημένοι, καθὼς κι οἱ ἐγχρωμες παραστάσεις ποῦ ξεφεύγουν τῆς σιωπῆς μας: ἡ γιορτὴ, ὁ γάμος, τὸ πανηγύρι...

Τί μπορεί νὰ σκέφτεται ἓνας ἄνθρωπος, μόνος, σὲ ἀπέραντη χιονιένια ἔκταση;

Μ' ἓνα ἀμείλικτο «κατηγορῶ» δικάζουμε τὴν «ἄλλη ὄχθη», καταγράφοντας ἐμπειρίες γιὰ τὴ μελλοντικὴ μας συνάντηση στὴ δίκη τῶν «ἐχθρῶν τῆς ὑπαίθρου».

Ἡ φωνὴ μας χάνεται μὲ τὸ βοριά, στίς παγωμένες χαράδρες τῆς ζωῆς μας.

Μόνοι μας, ὑπομένουμε τὴν ἀβάσταχτη διαμαρτυρία τῆς ἐγκατάλειψής μας.

Λιμορραγοῦντες, ὑπάρχουμε.

ΤΑΣΟΣ ΚΑΝΑΤΣΗΣ

ΣΤΟ ΛΟΡΕΝΤΖΟ ΜΑΒΙΛΛΗ

Ἐσὸ καὶ βάρδος κι' ἥρωας
μαζὶ μὲ τοὺς λεβέντες
καὶ τοὺς ἀντρείους πολεμᾶς
μὲ λόγχη καὶ μὲ πέννα.

Σοῦ τόχε γράψ' ἡ μοίρα Σου
στοὸ πάνθεο νὰ εἰσέλθης
ὅπως ΕΣΥ ὄνειρευτήκες
πρεπούμενη θυσία μὲς τὸ βωμὸ τῆς λευτεριᾶς.

Κι' ὄλα γιὰ τὴν Πατρίδα
πλέρια ἔσὸ τὰ πρόσφερες
κι' ὑπέρτατη θυσία.

Κι' ἔκαμες ποίημα τὴ ζωὴ
καὶ τὴ θυσία δόξα
καὶ μέσ' αὐτὰ Ὀλύμπιος
στοῦ Δρίσκου τὴν κορφοῦλα
κοιμᾶσαι τὸν Ἀθάνατο
τῶν δοξασιμένων ὕπνο.

CHARLES BAUDELAIRE

Μετάφραση: ΜΙΧ. ΓΑΚΗ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΙ Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Ἄνθρωπε ἐλεύθερε, πάντοτε θ' ἀγαπᾶς τὴ θάλασσα,
ποῦ εἶναι ὁ καθρέφτης σου· ἐκεῖ μέσα βλέπεις τὴν ψυχὴ σου,
στὸ ἀτέλειωτο ξετύλιγμα τοῦ ἄγριου κυματισμοῦ τῆς
λιγότερο πικρῆ ἄβυσσος δὲν εἶναι καὶ τὸ πνεῦμα σου.

Σοῦ ἀρέσει νὰ θυθίζεσαι στὸν κόρφο τῆς εἰκόνας σου·
τὴν ἀγκαλιάζεις μὲ χέρια καὶ μάτια, κι ἡ καρδιά σου
κάποτε διασκεδάζει, ἀκούοντας τοὺς δικούς τῆς χτύπους,
μαζὶ μὲ αὐτὸ τὸ ἀδάμαστο κι ἀτέλειωτο βουητό.

Κι οἱ δύο σας εἶστε σκοτεινοί, μὰ καὶ διακριτικοί.
Ἄνθρωπε, παιὸς ἐρεῦνησε τὴν ἄβυσσο τοῦ ἑαυτοῦ σου;
Θάλασσα, οὔτ' ἓνας γνῶρισε ὅλα τὰ κρυφὰ σου πλοῦτη;
κι οἱ δύο, τόσο κρυφὰ κρατᾶτε ὅλα τὰ μυστικά σας.

Κι ἔμως, ἐδῶ καὶ πολλούς, ἀναρίθμητους αἰῶνες,
παλεύετε οἱ δύο σας, χωρὶς καμιά λύπη καὶ τύψη,
τόσο ἀγαπᾶτε τὸ θάνατο καὶ τὸ μακελειό,
ὦ ἀδέρφια ἀμείλιχτα κι ὦ αἰῶνιοὶ ἀνταγωνιστές.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Λευκόλαιμο γυρίζει περιστέρι
ἢ Μάνα καὶ στὴ φάτνη ἀντικρῶζει
γαλήνιο βλέμμα πνεῦμα νὰ αὐγίζει
γιὰ τὴ ντροπὴ καὶ τὴν ὀργὴ μαχαίρι.

Μὲ φῶς ἀπὸ τὰ μάτια Του ἀστέρι
σὲ ταπεινοὺς ξωμάχους λαμπυρίζει.
Ἄνάμεσά τους ἄγγελος ὀρίζει
τὴν Εἰρήνη θεῖο τῆς ἀγάπης ταίρι.

Ἡ Δύναμη σὲ λίγο θὰ μετρήσει
σκλάβων κορμιά. Μὰ ἓνα τώρα μόνο
ὅλης τῆς γῆς φορτώνεται τὸν πόνο.

γιὰ νὰ τὴν κάνει Θεοῦ πατρίδα.
Κι αἰῶνια τῶν πιστῶν ὑψώνεται ἐλπίδα
γιατὶ στὸ δάκρυ τὴν ψυχὴ τους θὰ βαφτίσει!...

ΓΙΩΡΓΟΥ ΜΑΤΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Ο ΠΑΠΥΡΟΣ ΤΟΥ ΑΛ ΜΠΑΚΙΜ - ΤΟΥ ΛΗΛΑΤΗΜΕΝΟΥ ΒΥΘΟΥ

Ο ΠΑΠΥΡΟΣ ΤΟΥ ΑΛ ΜΠΑΚΙΜ

— "Α, ὁ ἄνεμος! ἔκανε ἡ πρώτη γοιὰ. Ἐκείνη μὲ τὸ ἀσημένιο χτένι. Ὁ... ἄ...νε...μος. ψιθύρισε πάλι συλλαβιστά. Καὶ εἶδε τὸν Ἄι-Γιώργη ἀόματο, ἐπάνω σὲ ἀκέφαλο ἄλογο, νὰ κρατάει σπασμένο τὸ κοντάρι του καὶ νὰ περνάει βουβὸς τὴν πεδιάδα.

— Ὁ ἄνεμος εἶναι, βέβαια. Ἔρχεται ἀπ' τὸ καμπαναριό, φορτωμένος λιβά-νι, εἶπε καὶ ἡ δεύτερη γοιὰ, ποὺ καθόταν στὴ βελούδινη πολυθρόνα, κρατώντας καὶ χαϊδεύοντας ἀπαλὰ τὴν Ἐλίτ· τὴν κοιμισμένη, ἀπὸ χρόνια, γάτα τοῦ Σιάμ.

Βορινὸ νεκροταφεῖο, ἀνάμεσα σὲ πανύψηλα, γυμνὰ δέντρα. Οἱ γοιᾶς εἶναι θαμμένες στὴ σειρά. Ἡ Μάριαν, ἡ Βίβιαν, ἡ Ἰσιδώρα. Χειμώνας. Καὶ ἡ σιωπὴ νὰ πέφτει σὰν ἀξεδιάλυτο χιόνι.

Ὁ πάπυρος τοῦ Ἄλ Μπακίμ δὲν ἀναφέρει πολλὰς λεπτομέρειες. Λέει μόνο, πὼς ὅταν οἱ Ἀσσαῖοι βρῆκαν τὸν Κοῦρο, μέσα στὴν ἔρημο τοῦ Μαλέρο, ὁ ἥλιος εἶχε στάθει ψηλά, στὴν κορυφὴ τ' οὐρανοῦ, καὶ τὸ φῶς ξεχυνόταν ἐκτυφλωτικὰ παντοῦ. Ἦταν ἓνα μεσημέρι ἀκίνητο. Καὶ ὁ Κοῦρος, μαῦρος κι ἀστραφτερός βασάλτης, στεκόταν ἐκεῖ, ἐπάνω στὴν ἄμμο, μοναχὸς του, σιωπηλός, περὶ φαντα ὄρθιος, καὶ κοιτοῦσε πρὸς τὸ μέρος τῆς Ράθ· ἐκείνης τῆς πανάρχαιας πολιτείας τῶν Μόγκ, ποὺ ἦταν χαμένη χιλιάδες χρόνια, μέσα στὴν ἔρημο τοῦ Μαλέρο.

— Ὁ ἄνεμος εἶναι. Ἀπὸ κεῖ, ἀπ' τὸ καμπαναριό. Ὁ ἄνεμος, φορτωμένος λιβά-νι καὶ στάγτη, εἶπε καὶ ἡ τρίτη γοιὰ, ποὺ ὄλο στοιμοχνόταν ἀδέξια, σὰν γιὰ νὰ χωρέσει μέσα στὸν παλιό, κορμασμένο τίνακα.

Οἱ Ἀσσαῖοι, λοιπόν, ἤξεραν γιὰ τὸν Κοῦρο. Τὰ παλιὰ κείμενά τους ἔλεγαν καθαρά, πὼς εἶχε κατέβει ἀπ' τὸν οὐρανό, τὴ μέρα ποὺ χάθηκεν ἡ Ράθ, κι ἀπὸ τότε στεκόταν ἐκεῖ, στὴ μέση τῆς ἐρήμου, κοιτάζοντας συνεχῶς πρὸς τὸ μέρος τῆς χαμένης πολιτείας: Τῆς θαυμαστῆς Ράθ καὶ τῆς πανέμορφης, ποὺ εἶχε κήπους πολλούς, γεμάτους ἀνθισμένους λωτοὺς καὶ γιασεμί πορφυρό, καὶ πουλιὰ τ' οὐρανοῦ, πολύχρωμα, ἀπὸ σφυρήλατο χρυσάφι κι ἀσημί, κι ἓναν πύργο πανύψηλο μὲ τορεῖς μεγάλους ἐξώστες, ὅπου ἀνέβαιναν τὶς νύχτες οἱ σοφοὶ καὶ μελετοῦσαν τ' ἄστρα.

Ὁ ἄνεμος! ψιθύρισε ξανά ἡ πρώτη γοιὰ. Ἔρχεται ἀπ' τὸ καμπαναριό, φορτωμένος λιβά-νι καὶ σιμόνα. Καὶ εἶδε, τότε, τὸν Ἄι-Γιώργη τῆς, μέσα στὴν ἄδεια πάντα πεδιάδα, νὰ γυρίζει μὲ τὸ ἀκέφαλο ἄλογό του, νὰ στέκεται ἀκίνητος καὶ νὰ τὴν κοιτάζει μὲ τὰ τυφλά του μάτια.

Καὶ χάθηκαν πολλὰ οἱ Ἀσσαῖοι, ποὺ βρῆκανε τὸν Κοῦρο, συνεχίζει ὁ πάπυρος τοῦ Ἄλ Μπακίμ. Κι ἀρχίσανε νὰ ψάχνουν γιὰ τὴν πολιτεία, πηγαίνοντας πρὸς τὸ μέρος ὅπου κοιτοῦσε ἐκεῖνος. Μὰ ὅσο κι ἀν πάσχισαν, δὲν ἴδραν νὰ βροῦνε τὴ Ράθ, μὲ τοὺς ἀνθισμένους γιασεμί κήπους καὶ τὸ σφυρήλατο χρυσάφι. Παντοῦ, ἀπλωνόταν ἡ ἔρημος κι ὁ ἥλιος ἔκαιγε τὴ γύμνια τῆς χωρὶς οἶκτο. Καὶ πέρασε καιρὸς πολὺς. Ἦρθε στὴν ἔρημο ἡ ἐποχὴ τῶν ἀνέμων. Καὶ σηκώθηκε ψηλά, μανιασμένη ἡ ἄμμος. Κι ἔκρυψε ὄλο τὸν ὀρίζοντα. Καὶ στὴν ἔρημο τοῦ Μαλέρο, ἔπεσε μιὰ

νύχτα παράξενη, σαν από λευκό, δαμονισμένο σκοτάδι. Τίποτα δὲν ξεχωρίζε. Καὶ τριγυρνοῦσαν οἱ Ἀσσαῖοι ἐδῶ κι ἐκεῖ χαμένοι, ὥσπου πέρασε κι ἄλλος χρόνος. Κι ὁ ἄνεμος ἔφυγε. Καὶ ἦρθε, ξανά, στὴν ἔρημο, ἡ ἐποχὴ τοῦ ἡρεμιάς. Καὶ ἡσύχασαν ὅλα· ὁ ὀρίζοντας καθάρισε. Καὶ οἱ Ἀσσαῖοι, ἐκεῖ ποὺ προχωροῦσαν κι ἐφαχναν, εἶδαν, ξαφνικά, προστά τους, ἕναν πύργο μισοθαμμένο στὴν ἄμμο. Καὶ στάθηκαν. Ἦταν βράδι. Καὶ τὸ φεγγάρι φάνταζε ἀνέγγιχτο στὸν οὐρανό, σαν ἕνα μεγάλο χωράφι ὄριμο στάρι. Κι ἔριχνε στὸν πύργο χρυσόσκονη κι ἀσῆμι. Κι ἔμοιαζεν ἐκεῖνος ὁ πύργος ἀνθισμένος.

Βορινὸ νεκροταφεῖο, ἐγκαταλειμμένο ἀπὸ αἰῶνες. Ἡ Μάριαν, ἡ Βίβιαν, ἡ Ἰσιδώρα. Χειμώνας. Ἡ ἐξώθυρα εἶναι ὀρθάνοιχτη. Καὶ ἡ σιωπὴ νὰ πέφτει σαν ἀόρατο, ἀξεδιάλυτο χιόνι.

Στάθηκαν οἱ Ἀσσαῖοι χαρούμενοι, γιατί κατάλαβαν ἀμέσως πὼς ἐκεῖνα τὰ μισοθαμμένα στὴν ἄμμο ἐρείπια, ἦταν ὅ,τι εἶχεν ἀπομείνει ἀπ' τῆς Ράθ τὸν πανόρχαιο θαυμαστὸ πύργο, ὅπου ἀνέβαιναν τὶς νύχτες οἱ σοφοὶ καὶ μελετοῦσαν τ' ἄστρα. Μὰ ἦταν κατάκοποι, πιά, οἱ Ἀσσαῖοι. Καὶ ἡ νύχτα εἶχε προχωρήσει. Καὶ πέσανε νὰ κοιμηθοῦν, ἀφοῦ, πρῶτα, συμφώνησαν ὅλοι νὰ ξυπνήσουν πρῶι, γιὰ νὰ βροῦνε καὶ τὴν ὑπόλοιπη πολιτεία. Τὸ πρῶι, ὅμως, δὲ ξύπνησε κανεὶς. Τὰ μεσάνυχτα, ἐκεῖ ποὺ κοιμόνταν βαθιά, εἶδαν ξανά τὸν Κοῦρο, ὄρθιο καὶ περῆφانو, νὰ λάμπει ἐκτυφλωτικά, μέσα στὴν ἔρημο τοῦ Μαλέρ, καὶ νὰ κοιτάζει σκεπτικὸς πρὸς τὸ ἴδιο σημεῖο, ποὺ τότε φάνηκε καθαρά, πὼς δὲν ἦταν ὁ μισοθαμμένος στὴν ἄμμο πύργος, οὔτε ἡ Ράθ, ἡ πολιτεία μὲ τὸ πορφυρὸ γιασεμί καὶ τὸ σφυρήλατο χρυσάφι τῶν πουλιῶν, ἀλλά, ὅλο καὶ πιὸ μακριά, ὅλο καὶ πιὸ μακριά. Σάμπως νὰ μὴν ὑπῆρχε κανένα σημεῖο. Καὶ οἱ Ἀσσαῖοι φοβήθηκαν πολὺ. Καὶ χάθηκαν μονομιᾶς, μέσα στ' ὄνειρό τους, κοιτάζοντας, μαζί μὲ τὸν Κοῦρο, τὴν ἀτέλειωτη σκοτεινιά τ' οὐρανοῦ.

Μάριαν τοῦ Μπουργκάζ· οἰκοδέσποινα, 1510—1580. Βίβιαν Φὸν Βέμπερ· οἰκοδέσποινα, 1515—1583. Ἰσιδώρα Ράιλκε· κόρη τοῦ μεγάλου δουκός, 1512—1584.

Μεσαιωνικὸς πίνακας ἀγνώστου ζωγράφου. Ὁ φωτισμὸς εἶναι θαμπός. Τὰ χρώματα ὄλο καὶ σκοτεινιάζουν. Ὑπάρχει ἕνα μεγάλο, ἀνοιχτὸ παράθυρο. Ἡ κεντημένη ἀδλαῖα ἔχει τραβηχτεῖ στὴν ἄκρη. Στὸ βάθος, διακρίνεται ὁ ἔρημος λόφος, ὅπου ὑψώνεται ἕνα καμπαναριό. Δυὸ-τρία γυμνά δέντρα στὴν πλαγιά. Δεξιά, μὰ μισοσθησμένη γέφυρα μὲ δυὸ τόξα. Τὸ ποτάμι κίτρινο. Οἱ τρεῖς γριές, ἡ Μάριαν, ἡ Βίβιαν καὶ ἡ Ἰσιδώρα, εἶναι στὸ σαλόνι τοῦ πύργου. Κάθονται μαζί· δίπλα στὸ τζάκι. Τὸ τζάκι εἶναι ἀναμμένο. Ἡ φωτιὰ καίει ἀκίνητη. Οἱ γριές σὲ κοιτάζουν. Ἡ πρώτη ἡ Μάριαν τοῦ Μπουργκάζ, δείχνει λίγο φοβισμένη. Φορᾶει ἕνα χτένι ἀσημένιο στὰ μαλλιά της. Ἡ δεύτερη, ἡ Βίβιαν Φὸν Βέμπερ, κρατᾶει μιὰ λευκὴ γάτα στὴν ἀγκαλιά της καὶ τὴ χαϊδεύει. Ἡ γάτα κοιμάται. Ἡ Βίβιαν δὲ σὲ κοιτάζει κατάματα· μοιάζει νὰ ὄνειρεῖται. Τὸ φῶσμά της εἶναι πρὸς τὸ θολὸ χρυσαφί. Ἡ τρίτη, ἡ Ἰσιδώρα Ράιλκε, ἡ κόρη τοῦ μεγάλου δουκός, βρῖσκεται στὴν ἄκρη τοῦ πίνακα καὶ προσπαθεῖ κάτι νὰ πεῖ. Δὲν ξεχωρίζεις λέξη. Ἡ Ἰσιδώρα προσπαθεῖ πάντα. Μὰ μακρινὴ ἔρημιά πέφτει μέσα στὸν πίνακα. Ἡ κεντημένη ἀδλαῖα ἀναταράζεται. Καὶ τὰ χρώματα μυρίζουν λιβάνι καὶ στάχτη.

ΤΟΥ ΛΗΛΑΤΗΜΕΝΟΥ ΒΥΘΟΥ

Εἶναι οἱ ναῦτες ἀκίνητοι πάντα, στὸ ἐγκαταλειμμένο γήπεδο τῶν ματιῶν σου. Μέσα στὸ δυσχείμερο φῶς τοῦ παγωμένου ἄστρου. Ἐφτὰ σειρὲς ἀγάλματα· ἐφτὰ σειρὲς οἱ ναῦτες ἀκίνητοι, μὲ τὰ ὄπλα τους «παρουσιάστε», τὰ ὀλοστρογγύλα κα-

πέλλα τους σάν ἄδεια πουλιά, καὶ τὴν κρυμμένη σάλπιγγα μακριά, στοῦ Γαθαῶν τὴν ἔρημη πύλη, νὰ παίζει ἐπίμονα τὴν ἄχνη τῶν ἀγγέλων κι ἕναν ψαλμὸ τοῦ Βάαλ καὶ τῆς Ἀνθήνης.

— Κύριε τοῦ ληλατημένου βυθοῦ.

Τῆς καταποντισμένης χίμαιρας Κύριε.

Εἶναι ὁ κύριος ἀξιωματικός, ψηλὸς κι ἀγέρωχος, ντυμένος τὴν αὐτοκρατορική του στολή, καταμεσίς στὴ μὸβ πλατεία, ὄρθιο, φουντωμένο κυπαρίσσι· ὁ σερ-Ντόναλτ Μπῆμον, ἐπτάκις παρασημοφορηθεὶς — στὸν ἀλληλοῦα καιρὸ καὶ στὸν καιρὸ τὸν ἄφαντο — ὁ Μπῆμον Ρέν Ντόναλτ, νὰ κρατᾷ περήφανος τὸ τεράστιο, κοφτερό του ξίφος, τὸ ξίφος τὰ ἀμύριστομο τοῦ βασιλιᾶ Σεργκέι· καὶ τὸ στολισμένο ἀσημί καὶ μετὰξί ἄλογό του, νὰ καλπάζει ἄφωνο στὴν ἀνθισμένη τάιγκα, στὴν ἀνθισμένη τσαὶ καὶ χαμομήλι τάιγκα — τρεῖς χιλιάδες χρόνια ψάχνοντας τὸν πορφυρὸ καὶ Φαραῶ - Ἀφέντη· καὶ τ' ἀσημένια πέταλα ν' ἀχνίζουν σιωπῇ· καὶ τ' ἀσημένια πέταλα ν' ἀχνίζουν στάχτη.

— Κύριε τοῦ βυθοῦ· τοῦ ληλατημένου Κύριε.

Εἶναι ὁ κύριος ἀξιωματικός τῶν ἀρχαίων, λαμπερῶν οὐσάρων· ὁ ἀξιότιμος κύριος ἀξιωματικός ποὺ ἔχασε τὸ σύνταγμά του κι ἀπόμεινε ὄρθιο, φουντωμένο κυπαρίσσι — στὴ μὸβ πλατεία, στὴ μὸβ πλατεία ἐκεῖνο τὸ μεσημέρι — ὁ σερ-Μπῆμον Ρέν, ἐπτάκις καρατομηθεὶς, στὸ Βεχεμῶθ — Καιρὸ καὶ στὸν Καιρὸ Ἀλλόφρονα· ὁ Ντόναλτ Ρέν τῶν ἀχράντων μυστηρίων τρύπιος, καθὼς ὁ γερο-Πῶμ ποὺ σὲ θυμᾶται πάντα μὲ τὴν κούκλα σου, ἀνάβει σκεφτικός τὴν πίπα του, καὶ κάθεται στὴν ψάθινη καρέκλα του ἀπὼν, καὶ πέφτει ἀπ' τὸν οὐρανὸ ἢ τελευταία νύχτα σου· φιλό-φιλό κινάβαρι καὶ πεῦκο.

— Κύριε τοῦ ληλατημένου βυθοῦ.

Τῆς καταποντισμένη χίμαιρας Κύριε.

Λοιπόν, ὁ Ντίκ, αὐτὸ τὸ σκοτωμένο σκυλάκι μὲ τὸ γαλάζιο ἄνθος στὸ λαιμὸ του, αὐτὸ τὸ ἀμίλητο σκυλάκι τοῦ μεσημεριοῦ, ὁ Ντίκ, ποὺ ἔρχεται πάντα μοναχὸς του, στὸ ἐγκαταλειμμένο γήπεδο τῶν ματιῶν σου, ὅταν ἀποσύρεται ἄπρακτη ἢ ρομφαία τοῦ Κυρίου καὶ οἱ ναῦτες καίνε τὴ σημαία· ὁ Ντίκ — ἕνα ἐπίπεδο ἄστεγο χρωῶμα κι αὐτὸ τὸ σκοτωμένο σκυλάκι τοῦ μεσημεριοῦ, ὁ Ντίκ, ποὺ κρατᾷ ἀκόμα, στὰ μεγάλα, ἀστραφτερά του δόντια, τὴν παιδική σου φουσαρόνικα κι ἕνα παλιὸ καπέλλο τοῦ παπποῦ σου — τέσσερα τραγούδια τῶν ἀγγέλων καὶ τὸ χαμένο περιδέραιο τῶν ἀστρῶν.

ΑΙΓΑΙΟ*

Μάτια γεμάτα οὐρανὸ — ἄστρα οἱ ξέρες — τὰ νησιά
τοῦ μυρολάτη — μπάτη ἀγκαλιὲς φιλιὰ
τοῦ Φοίβου ἢ κόμη —

Φῶς Ξανθό: Αἰγαῖο...

... πὲς τὸ τραγούδι σου

— γλυκόπικρη ἀρμύρα — καὶ δρόσο ἀπὸ τὸ πέλαγο.

Λόγια στοχαστικὰ — χαλίκια τοῦ γιαλοῦ —
μπράτσα — στέρνα — καρδιὲς —
κόρφους — ἀνασασμοὺς τῶν κитροκοριτσιῶν —

Ἄσπρα σπιτάκια — Αὐλὲς —
Γεράνια καὶ βασιλικά
οὐ πάστρες ἄσπρες γλάστρες —

κι ἄσπρα καμπαναριὰ...

... καὶ ταξιδεύουνε στὸν οὐρανὸ

— καὶ ταξιδεύουμε στὸ Γαλανὸ —

Τραγούδα Αἰγαῖο

Καράβια ἀρμενίσματα — πανιά — φλόκους καὶ παπαφίγκους
χαρὲς — λαχτάρεις — πλῶρες — κύματα

«βογγᾶνε — τραγουδᾶν τὰ κύματα

νίβουν τὰ πόδια τῶν νησιῶν τὰ κύματα»

ξέρες — γιαλοὺς — κόρφους τῆς θάλασσης

«αἷμα καρδιᾶς καφτὸ — ἢ θάλασσα

σύγκρουο κορμοῦ καὶ τρέμουλο — ἢ θάλασσα»

Τὰ μυστικὰ τοῦ πέλαγου —

τοῦ πόντου τὶς φωνὲς

«ἀντιβουίζει ὁ κόχυλας»

Δέλφινά σάλτα παιχνιδίσματα —

Γλάρων φτερὰ — πετάγματα —

... Ἄστροπελέκια...

Τὸ χάρμα — τὴ Ροδαυγὴ

στὸ μάτι τοῦ Ἡλίου

* Πρῶτο βραβεῖο πανελλαδικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ περιοδικοῦ «ΝΕΑ ΣΚΕΨΗ» (ἀθλοθέτηση Καίτης Τσατσαφονάκη).

Γειά και χαρά στο Φῶς
καί γειά, Θεέ τοῦ Κόσμου...

.....
— Τραγουδά Αἰγαῖο.

Ἄπάνω στοὺς ριανταδὺ τοὺς ἀνέμους
Ἄπάνω στ' ὄνειρο — στὸ Γαλανὸ
Γυμνὸ στὸν Ἥλιο — Αἰγαῖο Φῶς

— Πές τὸ τραγούδι σου.

Φῶς γαλανὸ — στὰ μάτια ζυμωμένο
Φῶς στὶς παλάμες — ἀπλωτὸ
«καὶ στὶς καρδιές μας»
Φῶς ἀνέσπερο: Αἰγαῖο

Νευρώνουν τὰ πανιὰ οἱ ἀγέρηδες —
Σφυρίζουν στὰ σκοινιὰ οἱ ἀγέρηδες —
Χαϊδεύουν τὰ μαλλιά οἱ ἀγέρηδες —

Στὸ πιὸ ἀψηλὸ κατάρτι — Τ' ὄνειρο.

Γυμνοὶ στὸ Φῶς — στὸν Ἥλιο
Μαζὶ μὲ τ' ὄνειρο
Μαζὶ μὲ τοὺς Ἀγέρηδες
Στὸ πιὸ ἀψηλὸ κατάρτι: Α ἰ γ α ῖ ο

.....
... Τραγουδάμε. —

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΙΧΑΗΛ

ΤΟΥ ΚΑΤΑΚΛΥΣΜΟΥ

Κλείνουν οἱ δρόμοι, ράγισαν τοῦ κόσμου τὰ γιοφύρια
τρέμει τὸ φῶς στοὺς ἄξονες ἰσόροπων Ζυγῶν.
Ἄγρυπνος ἀξημέρωτος θιγλίζω τὶς κινήσεις:
ἡ ἀγωνία πύκνωσε στὶς δίνες τοῦ καιροῦ.

Πίσω ἀπὸ τὸ φράγμα τῶν μορφῶν, ὄραμα οἱ συνθέσεις
τῆς μέλλουσας Γραφῆς μ' ἄρμους στὶς κλίμακες τοῦ νοῦ.
«— Ἀδράζω τὶς σημαῖες Σαν αἷμα καὶ φῶς πλεγμένες
στὶς τάξεις Σου στρατεύομαι καὶ ἱπεύω τὰ βουνά.

Σαράντα μαυροπόταμα κινῶνε νὰ μὲ ζώσουν
οἱ θάλασσες φουρτουνιασμένες πίσω τους ἐφτά.
Ζύγιασε τὶς δυνάμεις μου, ἀρπάζω τὸ κοντάρι».
Κι ὀρθὸς στὴν Κιβωτὸ μου, καρφώνω τὸ Στοιχειό.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΜΑΡΤΙΝΗΣ

«Τὶς ἡμᾶς χωρίζει...»

1

Ἄγάπη

Ἔτσι γεννήθηκα
 ἓνα τόξο
 ἐκτοξευμένο
 εὐθέως
 καὶ Ἄσφαλα
 καὶ τίποτε,
 καμμιά δύναμις
 καμμιά ἄρνηση
 καμμιά κάμψη
 δὲν μποροῦσε νὰ μὲ
 ἀναχαιτίσει
 νὰ μὲ ξωστρακίσῃ
 Ὁ σκοπὸς
 ἦτανε μέσα μου
 ἐκεῖ ἀντικρὺ μου
 ἀσυνόρευτα
 κι ὦδεα ἀκάθεκτη
 δὲν ἔβλεπα
 παρὰ αὐτόν,
 δὲν συζητοῦσα
 δὲν παζάρεσα
 δὲν τὸν σκεπτόμουν
 τὸν ζοῦσα
 ἡ βουλή μου
 συμπορευτότανε
 μαζί Του
 ἀνεξίχνιαστη
 καὶ παντοδύναμη.
 Ὅχι, δὲν τοῦ ἀντιστεκόμουν
 Ὅχι,
 δὲν ἤμουν σκλάβο Του,
 ἤμουν λεύτερη
 ἀπὸ μοναχὴ μου.
 Ὅχι, δὲν τοῦ ἀρνιόμουν

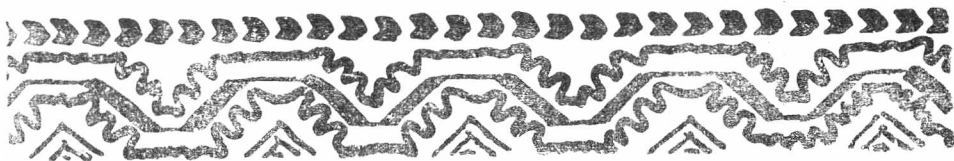
τὸ τίμημα.
 Ἐπλήρωνα
 κάθε στιγμή
 δική μου
 καὶ δική του
 ἀντίκρου στὸν κόσμον
 μ' ἓνα πάθος
 χαροποῖο
 μ' ἓνα χαρούμενο
 θάνατο.
 Ἡ προσφορά μου
 ἦτανε ὀλοκληρωτικὴ
 ἀνίσκιωτη
 ἀρράγιστη
 ἡ χλωμὴ λογικὴ
 οἱ ἄχρωμες αἰσθήσεις
 ἔσπαζαν
 σὰν παρακλάδια
 ξένα
 σὲ μένα καὶ σὲ
 Κεῖνον.
 Τί μποροῦσε νὰ μπιῆ
 ἀνάμεσά μας,
 σ' τούτη τὴν ὀρμη
 τὴ δική μου
 καὶ τὴ δική Του...
 Τὰ χλωμὰ πρόσωπα
 οἱ περαστικὲς σκιὲς...
 Κρύσταλλο πού τ' ἀντιφεγγιζόμουν
 καὶ μ' ἀντιφεγγιζόταν
 κι ἦταν τὰ Σύμπαντα
 ἐντός μου
 δικά Του ἐγὼ
 κι αὐτὸς δικός μου.

2

Τὸ Ἄστρο τῆς Βηθλεέμ

Γεννήθηκα
 κάτω ἀπὸ
 τ' ἀστέρι τῆς Βηθλεέμ,
 μοῦ ρίχνει τὸ φῶς του
 δὲν ὑπάρχει
 θύρα νὰ μπῶ,

παραθύρι νὰ κλείσω, ὅπως,
 σκιά νὰ σταθῶ, ὅ,τι κι ἂν κάνω,
 νὰ ξωστρακίσω ὅ,τι κι ἂν γίνη,
 μονοπάτι, ἓνα μόνον ὁδρόμο
 δὲν ὑπάρχει θὰ βαδίσω,
 ὅπου κι ἂν πορευθῶ, τὸν δικό Του!

RABINDRANATH TAGORE

Μετάφραση ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ: ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΛΩΛΗ

Ὁ ΡΑΜΠΙΝΤΡΑΝΑΘ ΤΑΓΚΟΡ (1861—1941) δὲν χρειάζεται εἰσαγωγή, ἀφοῦ ἦταν ὁ πρῶτος Ἀσιάτης ποὺ κέρδισε ποτὲ τὸ Βραβεῖο Νομπέλ τῆς Λογοτεχνίας. Ἐλυσε τὸ πρόβλημα γιὰτὸ ἐναντίον δασκάλου, ποὺ τίθεται μὲ τὶς παρατηρήσεις ποὺ ἀνοίγουν τούτη τὴν Ἀνθολογία, ἰδρύοντας ἓνα μοναδικὸ ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα στὸ Σαντινικετὰν τῆς Δυτικῆς Βεγγάλης, ὅπου διατηρεῖται ἀκόμα ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν εὐφυΐα τῆς γιαιγιᾶς ἢ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ εὐγενικοῦ Θείου Ραμπιντρανάθ.

ΠΕΣ ΜΟΥ ΚΑΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Μόλις τὸ παιδὶ μαθαίνει νὰ μιλάει, λέει: «Πές μου καμμιά ἱστορία».

Ἡ γιαιγιὰ ἀρχίζει: «Μιά φορά καὶ ἓναν καιρό, τὸ Βασιλόπουλο καὶ ὁ φίλος του, ὁ γυιὸς τοῦ Πρωθυπουργοῦ...»

Ἄλλὰ τὴν σταματᾷ ὁ δάσκαλος, ποὺ λέει: «Τρεῖς φορές τὸ τέσσερα μᾶς κάνουν δώδεκα».

Οἱ καλοθεληταὶ συνεχίζουν καὶ ξεκωφαίνουν τ' αὐτιὰ τοῦ παιδιοῦ: «Τρεῖς φορές τὸ τέσσερα κάνουν δώδεκα» αὐτὸ εἶναι ἓνα γεγονός, ἐνῶ τὸ Βασιλόπουλο εἶναι ἓνα παραμῦθι· γι' αὐτό...»

Αὐτὸ ὅμως δὲν κάνει ἐντύπωση στὸ παιδί, γιὰτὶ τὸ μυαλό του ἔχει πετάξει μακριὰ σὲ μιὰ χώρα ποὺ δὲν βρίσκεται στὸ χάρτη, ὅπου τὸ Βασιλόπουλο σκότωσε τὸν Δράκοντα, καὶ ὅπου καμμιά ἀριθμητικὴ δὲν ἔχει τὰ φτερὰ νὰ πετάξει πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Οἱ καλοθεληταὶ κουνοῦν περίλυπα τὸ κεφάλι τους καὶ λένε: «Κακομαθημένο, πάρα πολὺ κακομαθημένο· χρειάζεται βέργα γιὰ νὰ σωθῆ».

Ἡ γιαιγιὰ θουδαίνεται ἀπὸ τὸν δάσκαλο. Ἄλλὰ ὁ ἓνας παραμυθᾶς παίρνει τὴ θέση τοῦ ἄλλου. Δὲν ἔχουν τέλος αὐτοί. Οἱ καλοθεληταὶ στὰ χαμένα ἐπαναλαμβάνουν: «Οἱ ἱστορίες αὐτὲς δὲν ἀναφέρονται ἀπὸ τὴν πραγματικὴ Ἱστορία. Εἶναι πλαστὲς».

Ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ στὸ Γυμνάσιο, καὶ ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο στὸ Πανεπιστήμιο, ἡ προσπάθεια συνεχίζεται γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ἐμποδίσαι τὴν προσταγὴ του: «Πές μου καμμιά ἱστορία».

Σ' ὅλο τὸν κόσμον, σὲ κάθε σπίτι, οἱ ἱστορίες στοιδιάζονται ἀπὸ χρόνον σὲ χρόνον, γραπτὲς ἢ προφορικὲς, καὶ ὑποσκελίζουν κάθε ἄλλη ἀνθρώπινη κληρονομιά.

Οἱ καλοθεληταὶ ποτὲ δὲν φρόντισαν νὰ σκεφθοῦν λογικὰ πάνω σ' ἓνα σημεῖο: ὅτι τὸ φτιάσιμο τῶν παραμυθῶν ἦταν τὸ μεράκι τοῦ ἴδιου τοῦ Πλάστη. Στὸ χέρι σου εἶναι νὰ πάρεις τὴ συνήθεια αὐτὴ ἀπὸ τὸν Πλάστη, δὲν μπορεῖς ὅμως νὰ τὴν πάρεις ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Μιά φορά καὶ ἓναν καιρό, τότε ποὺ ὁ Πλάστης ἦταν πολυάσχολος, ἀρχισε νὰ φτιάχνει ἀπὸ τὸ χάος. Τὸ σύμπαν τότε ἦταν μιὰ ρευστὴ μάζα. Οἱ βράχοι καὶ τὰ μέταλλα κείτονταν ἀπανωτά. Ἐὰν ἔβλεπες τὸν Πλάστη ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ποτὲ δὲν

θά φανταζόσουν ότι υπήρχε σπέραμα παιδικού μυαλού μέσα Του; Ώτιδήποτε έκαμνε τότε είναι αυτό που καλούμε «θεμελιώδες».

Μετά άρχισε ή ζωή. Τό γρασίδι μεγάλωσε, τά δέντρα ξεπετάχτηκαν και έγιναν τά πουλιά, τά θηρία και τά φάρια. Τά πρώτα έχτισαν φωλιές. Τά δεύτερα αναπτύχθηκαν πάνω στή γή και πολλαπλασιάστηκαν. Και τά τρίτα κρύφτηκαν μέσα στο νερό.

Οί αιώνες πέρασαν. Στο τέλος, μιá μέρα, ό Πλάστης έφτιασε τόν άνθρωπο. Μέχρι τότε ήταν μισός Φυσικός και μισός Άρχιτέκτων, τώρα έγινε αυτό που αποκαλούμε λογοτεχνικά Καλλιτέχνης.

Άρχισε νά ξεδιπλώνει τήν ανθρώπινη ψυχή ανάμεσα από τά παραμύθια. Τά ζωά έτρωγαν, έκοιμώνταν και μεγάλωναν τά μικρά τους. Άλλά ή ζωή του ανθρώπου κινήθηκε ανάμεσα από υλικά παραμυθιών — ανάμεσα από τή δίνη που σχηματίστηκε από τή σύγκρουσι μεταξύ τών παθών, ανάμεσα άτομισμοϋ και κοινωνίας, πνεύματος και σάρκας, επιθυμιών και άρνήσεων. Όπως τό ποτάμι είναι ένα κύμα από τρεχούμενο νερό, έτσι και ό άνθρωπος είναι ένα κύμα από παραμύθια. Όταν δυό άνθρωποι συναντιώνται, ή αναπόφευκτη έρώτησι είναι: «Τί νέα; Τί συνέση μετά;» Οί άπαντήσεις έπλεξαν ένα δίχτυ που σκέπασε τή Γή. Είναι ή ιστορία τής Ζωής, ή πραγματική Ιστορία του Άνθρώπου.

Η Ιστορία και τά Παραμύθια συνδυάστηκαν για νά κάνουν τόν κόσμο μας. Στόν άνθρωπο ή ιστορία του Άζόκα και τής Άχιμαρ δέν είναι ή μόνη πραγματική. Έξ Ίσου πραγματική σ' αυτόν είναι ή ιστορία του Βασιλόπουλου που πέρασε τούς έφτά ώκεανούς για νά πάρει τό πολύτιμο διαμάντι. Στόν άνθρωπο μιá μορφή από τά παραμύθια είναι τόσο πραγματική όσο και μιá ιστορική μορφή. Τό ζήτημα δέν είναι ποιό είναι τό πιό αξιοπίστευτο γεγονός, αλλά ποιό είναι τό πιό απολαυστικό παραμύθι.

Ό άνθρωπος είναι ένα έργο τέχνης. Κατά τήν κατασκευή του, ή έμφασις δέν έτέθη ούτε στο φυσικό ούτε στο ήθικό, αλλά στο φανταστικό στοιχείο. Οί καλοθελητάι του ανθρώπου προσπαθούν νά σκεπάσουν αυτή τήν αλήθεια, αλλά ή αλήθεια φωντώνει και καίει τό σκέπασμα. Στο τέλος, στο φόβο τους, οί δάσκαλοι και οί καλοθελητάι προσπαθούν νά συμβιάσουν τήν ήθική και τά παραμύθια. Άλλά και τά δυό συναντιώνται μόνον για νά αλληλοσφαγούν, και ό σωρός από τά άχρηστα στοιβάζεται σαν βουνό.

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΗΣ ΦΛΟΓΑΣ

Ό στοχασμός τής πέτρας πήγαος
γυμνός ως τή μέση
έσερνε τό χορό τής λεβεντιάς.
Με τόν ήλιοφρουρό
πηδούσα στ' άστέρια,
άγριομυλιά
μέ καλπασμό ζωής.
Ό λόγος μου φρέσκος

στη ράχη τής θυσίας οί λέξεις του,
σχημάτιζαν θράκια ταγμένα στο φώς.
Ήταν ή δυναστεία τής φλόγας
κύτταρο τολμηρό στην αυλή μου
κι οί μνήμες χοπφόρες
μέ σπουδή λευτεριάς
κι άγέρα ανεξαρτησίας
τρέφαν τά νιάτα τής χώρας μου.

Σύγχρονοι Ἀμερικανοὶ ποιητὲς

Εἰσαγωγή καὶ μετάφραση: ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΝΙΑ

EDGAR LEE MASTERS

«Κυνικός καὶ πεσιμιστής, ὅμως μὲ ζωντανὴ τὴν αἴσθησιν τοῦ χιουῶμορ, τὴν ἀγάπην γιὰ τὴ φύσιν καὶ τὴν πληρότητα τῆς ζωῆς, κι ἀκόμα μὲ κάποια ποιότητα σεβασμοῦ τοῦ ὁποίου ἡ συνεχὴς ἀπογοήτευση δημιουργεῖ ἴσως τὴν ἀπροκάλυπτη πίκρα του». Ἔτσι χαρακτηρίζουν τὸν ἄνθρωπον καὶ δὲν μπορῶ νὰ ξέρω ἂν εἶναι ἀληθινὴ ἡ περιγραφή. Ὅμως ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς ταιριάζει τόσο πολὺ γιὰ τὴν ποίησίν του καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ ποίημά του «SPOON RIVER».

Ὁ MASTERS γεννήθηκε στὰ 1868 στὸ CARNETT τοῦ Κάνσας καὶ ἀνατράφηκε στὸ PETERSBURG τοῦ Ἰλλινόις. Σπούδασε νομικὰ καὶ φιλοσοφία καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλα λογοτεχνία, ἀνακατεῦθηκε ζωηρὰ στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους τοῦ Σικάγου, δημοσίευσε ἑκατοντάδες ποιήματα, πραγματεῖες, θεατρικὰ ἔργα, δοκίμασε πικρότατες ἀπογοητεύσεις καὶ ἐξαθλιώσεις κι ἔζησε «ζωὴ σκυλίσια», ὅπως λέει κι ὁ ἴδιος, χωρὶς ποτὲ νὰ πάψει νὰ τρέφει τὰ ποιητικὰ του ὄραματα.

Τὸ περίεργον μὲ τὸν MASTERS εἶναι, ὅτι ἕνας χρόνος, τὸ 1915, καὶ μιὰ ἔκδοσις ποιητικῆς συλλογῆς σημαδεύουν ὀριστικὰ τὴν ποίησίν του: δημιουργοῦν ἕναν ἀξεπέραστον καὶ μοναδικὸν σταθμὸν γιὰ τὸν ποιητὴν.

Τὸ 1913, ὁ W. W. REEDY τοῦ χάρισε ἕναν τόμον μὲ «Ἐπιγραμματικὰ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἀνθολογία». Τὸ 1915 ὁ MASTERS ἔβγαζε τὴν ἀνθολογία του «SPOON RIVER» μιὰ συλλογὴ μὲ ἐπιτύμβια ἀπόκρυφα, ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο μιᾶς πόλεως τοῦ Ἰλλινόις, ἡ ὁποία ἀναγνωρίσθηκε ὡς «ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον πρωτότυπα ἔργα τῆς δημιουργικῆς λογοτεχνίας». Ὅλη ἡ ὑπόλοιπη ἐργασία του, πρὶν ἢ μετὰ, οὔτε μπορεῖ νὰ παραβληθῆ οὔτε μπορεῖ νὰ ἰσοφαρίσῃ τὸ μοναδικὸν τοῦτο βιβλίον. Φυσικὰ, ἡ ἰδέα ἀπὸ ἀποψη θεμελιώδη, δὲν εἶναι νέα, εἶναι ὅμως νέα ἡ ἐπεξεργασία.

Τὸ «SPOON RIVER», μιὰ ποίησις ὅπου οἱ ρίζες τῆς ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ φθάνουν εἰς τὴν πραγματικότητα, εἶναι ἡ «Νεκρόπολις» τοῦ MASTERS, ὅπου οἱ νεκροὶ δὲν ἀναπαύονται σ' αἰώνια γαλήνη, μῆτε χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὶς ἐπιτύμβιες ἐπιγραφὰς τῶν ζώντων: Ἐκεῖ ὑπάρχει μιὰ πραγματικότητα ἄλλη, πολλαπλὴ καὶ τεθλασμένη, ὡς εἰδωλὸ ἀντανακλῶμενον μὲς ἀπὸ γωνιώδη κάτοπτρον. Ἡ ἀλήθεια δὲν ὑπάρχει ἀκέραια καὶ μοναδική, ἀλλ' ὑπάρχει ἡ ἀνταπόκρισις μιᾶς ἀλήθειας, ἕνα μέρος ἀλήθειας, ὅπου κάθε νεκρὸς ἀβίαστα μᾶς ἀποκαλύπτει μὲ τὸν τρόπον του.

Ἔτσι, ἡ ἀλήθεια γιὰ κάθε νεκρὸν (κατὰ κανόνα διαφορετικὴ ἀπὸ ὅ,τι τὴν πίστευον ζωντανοὶ) πότε συσχετίζεται, πότε ἐπεκτείνεται καὶ πότε ἀναστέλλεται ἀπὸ ἄλλη ἀλήθεια, ἄλλου νεκροῦ, ἔχοντος σχέσιν μὲ τὸν προηγούμενον.

Μᾶς παρουσιάζει ἐδῶ ὁ ποιητὴς τὴν ἀρχαία σοφὴ λιτότητα τοῦ ἐπιγραμματικοῦ: σὲ κάθε ποίημα ὀλοκληρῶνει τέλεια τὸ στοχασμὸν του, μᾶς χαρίζει τὴν αὐτοτέλεια καὶ συνάμα ὑπόσχεσιν γιὰ μιὰ «ἐπέκτασιν». Αὐτὸ τὸν βοηθεῖ νὰ

κινηθεί σ' ένα πλατύτατο κόσμο ιδεών και αλληλοσυγκρουομένων καταστάσεων, πολλές φορές εφιαλτικών, όχι για τὸ καθαυτὸ θέμα τους, ἀλλὰ κυρίως για τὸ νόημα καὶ τὴ σημασία, πὺ μπορεί νὰ πάρει ὁ «ὄρος» ἀλήθεια, καὶ νὰ μᾶς κάνει, τέλος, ν' ἀμφιβάλουμε για κάθε πεπραγμένο».

Αὐτὴ, νομίζω, εἶναι ἡ οὐσία τῶν ποιημάτων του.

Ἴσως μερικοὶ νὰ φαντάζονται ὅτι ἡ ποίηση αὐτὴ εἶναι «διδασκτική», γιατί ἀκούγεται ἕνας ἀντίπαλος παραβολῆς καὶ νουθεσίας, θάλεγε κανεὶς. Δὲ μὺ ἀρέσουν «ἐτικέτες» στὴν ποίηση. Πάντως, δὲν εἶναι διδασκτική μὲ τὴν ἔννοια ὅτι θέτει ἕνα ὁποιοδήποτε «πρότυπο».

Τὰ ποιήματα, ὅπως παρουσιάζονται χωρὶς μέτρο καὶ ρυθμὸ, χωρὶς οὔτε μιὰ ὁμοιοκαταληξία, γυμνά, θὰ νομίζει κανεὶς πῶς μόνη τους ἐπίτευξη ἔχουν τὸ φιλοσοφικὸ τους στοχασμὸ, μέσα τους ὅμως ξεπηδᾶ συχνὰ μιὰ αἴσθηση τόσο ζωντανὴ ὅσο καὶ ἡ ἴδια ἡ ζωὴ καὶ τόσο σύνθετη καὶ πολύπλοκη ὅσο ἡ ἴδια ἡ πραγματικότητα. Τότε, ὅ,τι μπορεί νὰ νομίστηκε σύντομο καὶ συνθισμένο, δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀπόρριψη τοῦ περιττοῦ καὶ ἡ καταξίωση τοῦ οὐσιώδους.

Μπορεὶ κανεὶς ἄφοβα νὰ πεί, ὅτι δὲν εἶναι ποίηση συναρπαστική. Εἰκόνας, μεταφορὲς καὶ παρομοιώσεις σπανίζουν ἢ ἀπουσιάζουν. Ἐχουμε κατασταλάξει ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ ποιητικὰ κίνητρα σὲ μιὰ λαμπρὴ καὶ ζηλευτὴ ἀπλότητα σχεδὸν κλασσική. Ἄκόμα, στὰ ποιήματα τοῦ Μάστερς δὲν θὰ βρεῖ κανεὶς τὴν ποίηση μιᾶς κάποιας «ἐποχῆς» ἢ μιᾶς «τεχνοτροπίας». Τέτοια ποίηση, πολὺ σωστὰ τὸ εἶπε ὁ LAURENCE, δὲ ζεῖ παραπάνω ἀπὸ 50 χρόνια. Ἡ «νεκρόπολις» ὅμως τοῦ MASTERS φαίνεται νᾶχει συμμαχήσει μὲ τὸν χρόνο: θὰ διαβάζεται ἀπὸ τοὺς ζωντανούς, γιατί εἶναι κλασσικὴ στὴ λιτότητά της, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τοὺς πειραματισμούς καὶ τὰ διάφορα «κινήματα» τῶν σχολῶν πὺ δὲν ἐπρόφτασαν νὰ ἐνσωματωθοῦν στὴν ποίηση, καί, τέλος, γιατί εἶναι ἀποκαλυπτικὴ κάθε «ἐμπειρία καὶ γνώσης».

Κάθε ποίημα, ἀντὶ ἄλλου τίτλου, φέρει τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμο τοῦ νεκροῦ πὺ μιλεῖ:

Αὐτὲς οἱ μεταθανάτιες ἐκφωνήσεις εἶναι οἱ περισσότερες μιὰ κριτικὴ τῆς ζωῆς πὺ «διανύθηκε».

Θᾶταν ἐνδιαφέρον νὰ παρακολουθήσει κανεὶς τὶς καταστάσεις τοῦ θανάτου σὲ μερικὰ ποιήματα.

Στὸν «Τυφλὸ JACK» π.χ., ὁ θάνατος εἶναι μιὰ ἀπλὴ μετάβαση, ὅπου ὁ καθένας συγκεντρώνεται («περὶ τοὺς ὁμοίους») του, παίρνοντας τὴ θέση πὺ τοῦ ἀρμόζει. Εἶναι ἀληθινὰ συγκινητικὴ ἡ ἀπλότητα, ὁ σεβασμὸς καὶ τὸ χρέος πὺ νιώθει ὁ τυφλὸς βιολιτζῆς ἀπέναντι τοῦ Ὀμήρου, τοῦ γενάρχη ὄλων τῶν ραψωδῶν. Γι' αὐτὸν ἡ τελειωτικὴ εὐχαρίστηση εἶναι νὰ κάθεται μόνο στὰ πόδια τοῦ μεγάλου ραψωδοῦ, μαζί μὲ τοὺς ὁμοίους του στὸν Ἄδη, ἀκούοντάς τον νὰ ψάλλει.

Στὴν «Κυρὰ KESLER» ἡ ζωὴ εἶναι μιὰ πλύστρα (σὰν καὶ ἐκείνη) καὶ οἱ ζωντανοὶ ὀδηγοῦνται στὸ θάνατο ὅπως ἕνα λερωμένο ρούχο πᾶει στὴν πλύση, ὅπου στὸ τέλος πλυμένο καὶ σιδερωμένο φέρει ὅπως ὁποῖοτε τὰ ἴχνη τῆς χρήσης: ἔτσι καὶ τὰ πρόσωπα τῶν νεκρῶν διατηροῦν, πλυμένα καὶ σιδερωμένα, τὰ ἴχνη τῆς ζωῆς ὅπου ἔζησαν.

Στὴν «REBECCA WASSON», ἡ ζωὴ στάθηκε ἡ παρακολούθηση γενεῶν ὀλόκληρων: εἶναι μιὰ γενναία φυσιογνωμία «μητριαρχική», ὅπου ὁ θάνατος δὲν μπορεί νὰ τῆς στερήσει τίποτα ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο της καὶ τὴ γήινη δόξα της. Ὅχι χωρὶς λόγο ὁ ποιητὴς τῆς δίνει τὸ βιβλικὸ ὄνομα: Ρεβέκκα. Ἡ ἀνιστόρηση

της εκατόχρονης γερόντισσας, όπου η ζωή της στάθηκε ανάμεσα ιστορίας και θρύλου, παίρνει τέτοια καθολικότητα και πλάτος, ώστε μάς κάνει να αντικρύσουμε το μικρό τούτο ποίημα — με τις άδρες αποκαλυπτικές γραμμές του — σαν ένα μικρό έπικό πίνακα — μια έποποιία. Η μορφή της δεσπόζει ανάμεσα σε ζωντανούς και πεθαμένους, ύψώνεται πάνω από γεγονότα αποφασιστικά, παρακολουθεί την ιστορική εξέλιξη, δένεται με τους «Κενταύρους της Έπανάστασης», όπως λέει σ' άλλο του ποίημα ο ποιητής, και τείνει να ταυτιστεί με το χρόνο: «Όπου ένας τρόμος άγγίζει την καρδιά μου πότε-πότε, με το συναίσθημα πώς έχω γίνει αιώνια». Έτσι τοποθετείται μπροστά μας σαν ένα ιστορικό πλαίσιο, όπου ανακαλούνται με τη νοσταλγία του παλιού καιρού κάθε αποχτημένη έμπειρία που συγκεφαλαιώνεται στο θαύτατο και άφροισμένο έρωτα για τον σύντροφό της. Όλο το ποίημα είναι μια ρωμαλέα εικόνα ζωικής δύναμης και κραταιής έγκαρτέρησης, με ταχύτατους, στιβαρούς, έναλλασσόμενους ρυθμούς — σαν μια ραψωδία του BRAHMS.

Πρώτος παρουσίασε το MASTERS στο έλληνικό κοινό ο Ν. Ράντος, μέσα από το περιοδικό «Κύκλος», έδω και είκοσι χρόνια, περίπου. Συγκρατώ μιά φράση του. «Είναι αδύνατο ν' αφήσει (ο MASTERS) άσυγκίνητους όσους ζητούν νέους δρόμους στην ποίηση».

Άργότερα μεταφράσεις του MASTERS παρουσίασαν οι Κ. Κύρου και Θ. Σταύρου.

Ο ΤΥΦΛΟΣ JACK

Βιολί έπαιζα όλη μέρα στο πανηγύρι της χώρας.
Μά γυρνώντας σπíti με τ' άμάξι ο WELDY ó «Ψωμωμένος» και ó JACK MCGUIRE
σήκωναν φωνές και σαματά και μένα με θάζαν
να τραβώ όλο δοξαριά στο σκοπό της SUSIE SKINNER,
και μαστιγώναν τ' άλογα για να καλπάζουν.
Τυφλός καθώς ήμουν, έκανα να κατεβώ
τη στιγμή που τ' άμάξι έπεφτε στο χαντάκι,
και μπερδεύτηκα στις ρόδες και σκοτώθηκα.
Υπάρχει έδω ένας άντρας τυφλός
με τέτωπο τόσο μεγάλο και λευκό σά σύννεφο
κι έμεις όι βιολιτζήδες όλοι από τον ύψηλότερο ως τον ταπεινότερο,
μελωδοί και ραψωδοί, καθόμαστε στα πόδια του
και τον άκούμε να ψάλλει την πτώση της Τροίας.

Η ΚΥΡΑ KESSLER

Ό κύριος Κέσερ, ξέρετε, υπηρέτησε στο στράτευμα,
και έπαιρνε σύνταξη έξι δολάρια τó μήνα,
και στεκόταν στις γωνιές συζητώντας για πολιτική,
ή καθότανε στο σπíti μελετώντας τ' άπομνημονεύματα του GRAM.
Κι' έγώ ήμουν τó στήριγμα της οικογένειας με την πλύση
Μαθαίνοντας όλα τά μυστικά του κόσμου,
άπ' τις κουρτίνες, τις κουβέρτες, τά ποκάμισα , τις φούστες.
Γιατί τó καινούργιο παλιώνει στο τέλος,

καί τ' αντικαθιστᾶς μὲ καλύτερο ἢ τίποτα ὀλωσθ'όλου:
 Οἱ ἄνθρωποι εὐτυχοῦν ἢ παίρνουν τὴν κάτω βόλτα,
 καὶ τὰ σκισίματα καὶ τὰ μπαλώματα πλαταίνουν μὲ τὸ χρόνο.
 Καμιὰ κλωστή ἢ βελόνα δὲν μπορεῖ ν' ἀντισταθμίσει μιὰ καταστροφή.
 Ὑπάρχουνε λεκέδες ποὺ ἐξαπατοῦν τὸ σαποῦνι,
 ὑπάρχουν χρώματα ποὺ δαικρίνονται ὅσο καὶ νὰ μὴ θέλεις.
 Τραπεζομάντηλα, μαντίλια, ἔχουν κι αὐτὰ τὰ μυστικά τους —
 ἢ πλύστρα ἢ ζῶν τὸ ξέρει αὐτὸ καλά.
 Κι ἐγὼ ὅπου ἀκολούθησα ὅλες τὶς κηδεῖες
 τοῦ SPOON RIVER, ὀρκίζομαι ὅτι ποτὲ
 δὲν εἶδα πρόσωπο νεκροῦ χωρὶς καὶ νὰ σκεφτῶ,
 ὅτι μοιάζει σὰν κάτι πλυμένο καὶ σιδερωμένο.

REBECCA WASSON

Ἄνοιξη καὶ καλοκαίρι, φθινόπωρο καὶ χειμῶνας κι ἄνοιξη,
 ἓνα μὲ τ' ἄλλο σπρώχνονται, περνᾶνε τὸ παράθυρό μου σπρώχνονται!
 Καὶ τόσους χρόνους ἐγὼ στέκω τηρώντας τα νὰ σπρώχνονται καὶ μετρώντας
 τὰ χρόνια, ὥσπου ἓνας τρόμος ἀγγίζει τὴν καρδιά μου,
 μ' ἓνα συναίσθημα, πῶς ἔχω γίνει αἰώνια. Τέλος
 ὁ ἑκατοστός μου χρόνος ἦρθε! Καὶ τώρα ἀκόμα
 στέκω γροικώντας τοῦ ρολογιοῦ τὸ χτύπο καὶ βελάσματα
 καὶ τὴν κραυγὴ τῆς κίσσας, πετώντας ἀνάμεσα ἀπὸ πεσμένα φύλλα!
 Μέρα τὴ μέρα μοναχὴ σὲ μιὰ κάμαρη τοῦ σπιτιοῦ
 μιᾶς νύφης πληγωμένης ἀπὸ γηρατειά, καὶ μὲ μαλλιά σὰν στάχτη.
 Καὶ τὴ νύχτα ἢ τὴ μέρα κοιτώντας ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρο
 ἔτρεχε ἡ σκέψη μου πίσω — μοῦ φαινόταν — διὰ μέσου χρόνου ἀπείρου,
 στὴ Βόρεια Καρολίνα καὶ σ' ὅλες τὶς παρθενικὲς μου μέρες
 καὶ στὸ JOHN, τὸ JOHNY μου, πέρα στὸν πόλεμο μὲ τοὺς Βρετανούς,
 σ' ὅλα τὰ παιδιά, τοὺς θανάτους, κι ὅλους τοὺς καημούς.
 Κι ἐκεῖνο τὸ ἄπλωμα τῶν χρόνων, σὰ λιβάδι, στὸ Ἰλλινόις,
 ὅπου μορφὲς μεγάλες ἐπερνοῦσαν σὰν καθαλλάρηδες θιαστικοί,
 WASHINGTON, JEFFERSON, JACKSON, WELSTER, CLAY.
 Ὡ ὁμορφὴ νεαρὴ δημοκρατία! Γιὰ σένα ὁ ὁ JOHNY μου
 κι ἐγὼ δώκαμε ὅλη μας τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀγάπη!
 Καὶ ὦ JOHNY μου!
 Γιατί, στὸ κρεβάτι σὰν πλάγιαζα ἀπελπισμένη
 τόσα χρόνια καὶ προσευχόμουν νὰ γυρίσεις καθυστεροῦσε ὁ ἐρχομός σου;
 Βλέποντάς σε μ' ἔκστασης κραυγὴ, σὰν ἐκείνην ποὺ
 πρόσφερα ὅταν μὲ βρῆκες στὴν παλιὰ Βιρτζίνια, μετὰ τὸν πόλεμο,
 κραύγασα καθὼς σ' ἀντίκρισα ἐκεῖ πλάι στὸ κρεβάτι.
 Ὅταν ὁ ἥλιος στάθηκε χαμπλὰ στὴ δύση,
 μικραίνοντας καὶ χάνοντας τὸ φῶς του, πάνω στὸ πρόσωπό σου!

MIX. ΚΟΡΔΩΣΗ

ΣΤΟΝ ΑΘΩΝΑ*

ε) Τὰ μεγάλα μοναστήρια. Ἱστορία καὶ θρύλος

Τὸν καιρὸ τῆς ἀκμῆς του ὁ Ἄθωνας ἦταν γεμάτος μοναστήρια. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἄλλα ἐπιζοῦν, ἄλλα ἔχουν ξεπέσει οὐδὲ ἀπλὰ κελιά καὶ μερικά κείτονται ἐρειπωμένα, θαμμένα κυριολεκτικὰ μέσα στὴν πυκνὴ βλάστηση. Καμιά φορὰ μόνον τὸ ὄνομα μιᾶς τοποθεσίας θυμίζει τὴν ἀλλοτινὴ δόξα. Ἄν ψάξεις στὰ μοναστηριακὰ ἔγγραφα, κάθε πιθαμὴ τῆς ἄγριας καὶ ἀκαλλιέργητης αὐτῆς γλώσσας ξηρᾶς κάτι ἔχει νὰ σοῦ πεῖ. Αὐτὴ τὴν τύχη τὴν εἶχαν λίγες περιοχὲς στὸ Βυζάντιο· γιατί ἂν θές νὰ μάθεις γιὰ τὴ μοίρα κάποιου τόπου στὸ μεσαίωνα, θὰ εἶσαι ὀπωσόδηποτε ἄτυχος, ἐκτός κι ἂν ἐκεῖ κοντὰ ἔτυχε νὰ ζήσει κανένας ἑακουστός ἀσκητής, πού τὰ κατορθώματά του ἔφθασαν ὡς ἐμᾶς, γραμμένα ἀπὸ τὸ χέρι κάποιου εὐλαβικοῦ μαθητῆ του ἢ ἂν χτίστηκε κάνα μοναστήρι, πού ὁ χρόνος καὶ ἡ φωτιά δὲ στάθηκαν ἱκανὰ νὰ καταστρέψουν κάθε τι πού εἶχε σχέση μὲ τὴν ἱστορία του. Καὶ στὸν Ἄθωνα δὲν εἶναι λίγα τὰ μοναστήρια πού ἐπέζησαν ὡς τίς μέρες μας. Τρία - τέσσερα μάλιστα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὰ μεγαλύτερα καὶ ἱστορικότερα.

Ἄν καὶ τὰ εἴκοσι μοναστήρια πού ὑπάρχουν σήμερὰ στὸν Ἄθωνα ἔχουν νὰ ὑπερηφανεύονται γιὰ τοὺς κτήτορές τους, ἡ Μεγάλῃ Λαύρα μπορεῖ νὰ ὑπερηφανεύεται διπλά, ἀφοῦ τὸ ὄνομά της συνδέθηκε μὲ τὸν αὐτοκράτορα Νικηφόρο Φωκᾶ καὶ μὲ τὸν Ἀθανάσιο, τὸν θεμελιωτὴ τοῦ κοινοβιακοῦ συστήματος στὸν Ἄθωνα. Ὁ Νικηφόρος γνώρισε τὸν Ἀθανάσιο κοντὰ στὸ θεῖο του Μιχαὴλ Μαλεΐνο καὶ ἀμέσως μάντεψε τὸ μέλλον τοῦ δυναμικοῦ τούτου καλόγερου. Ὁ Ἀθανάσιος ἔγινε ὁ πνευματικὸς του σύντροφος, ἀλλὰ γιὰ λίγο καιρὸ μόνον. Ὁ ἀνήσυχος ἀσκητής ἔφυγε κρυφὰ γιὰ τὸν Ἄθωνα καὶ χρειάστηκαν δυὸ χρόνια ἐπίμονης ἀναζήτησης γιὰ νὰ τὸν ξανασυναντήσει. Ὁ Νικηφόρος τὸν φόρτωσε χρήματα ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν Σαρακηνῶν τοῦ Χάνδακα, μὲ σκοπὸ τὴν ἴδρυση τῆς Λαύρας, ὅπου θὰ κατέφευγε ἀργότερα καὶ ὁ ἴδιος.

Ὡς πὴ στιγμῇ πού ἔφθασε ὁ Ἀθανάσιος στὸ Ὄρος, οἱ καλόγεροι ζοῦσαν ἀνεργάνωτα ὡς ἀσκητὲς καὶ ἐρημίτες. Τώρα ὄχι μόνον ὀργανώνονται, ἀλλὰ τεράστια χτήρια ὑψώνονται μέσα στὶς ἐρημίες καὶ τὴν παρθένα βλάστηση τοῦ Ἄθωνα. Ἀπὸ τοὺς αὐστηροὺς ἐρημίτες ἄλλοι δέχτηκαν τὴ νέα κατάσταση καὶ ἄλλοι σκανδαλίστηκαν, τὸ νέο ὅμως σύστημα τοῦ μοναχικοῦ ἀθωνικοῦ βίου δὲν τὸ ἀκολούθησαν ὅλοι. Ὡς σήμερα ἀκόμη, ἐπιζοῦν στὸ Ὄρος ὄλες οἱ μορφὲς μοναχισμοῦ· ἐρημίτες, ἀσκητὲς, κελιώτες, μοναστηριακοί. Ἡ φύση τοῦ Ἄθωνα καὶ τὸ Ἄβατο εὐνόησαν ὄλες τίς καταστάσεις.

Πηγαίνοντας γιὰ τὴ Λαύρα, περνᾶς ἀπ' ὄλους τοὺς ταρσανάδες τῆς νότιας πλευρᾶς τοῦ Ἄθωνα. Ὁ ταρσανᾶς τῆς Λαύρας εἶναι ὁ πῶδ συμπαθητι-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 261.

κός· ένα μικρό κλειστό λιμανάκι που πλαισιώνεται από χτήρια κι ένα φύλακα πύργο στο ψηλότερο σημείο. Έδω θα πλευρίζαν τα καράβια που κουβαλούσαν τα ύλικά για το μεγάλο μοναστήρι. Από δω με βοϊδάμαξες τα κουβαλούσαν ψηλά. Δρόμος δύσκολος και κόπος πολύς, πράγμα που γίνεται φανερό μέσα από τις παραδόσεις της Μονής. Ακόμη και ο άγιος Αθανάσιος ζήτηκε την άμαξα, όταν το ένα από τα δυο βόδια που την έσερναν σκότιασε κι έσπασε το πόδι του. Ήχιζαν - έχιζαν και τελειωμό δεν είχε. Πονηρά πνεύματα γκρέμιζαν τη νύχτα ό,τι οί άνθρωποι έφτιαχναν τη μέρα. Για να τα άπομακρύνουν γέμισαν τον τόπο από σταυρούς.

Η Λαύρα χιζόταν αλλά ο Νικηφόρος ξέχασε την υπόσχεσή του κι έγινε αυτοκράτορας. Όταν τόμαθε ο Αθανάσιος άφησε την εκκλησία του μοναστηριού μισοφτιαγμένη κι έτρεξε στην Κωνσταντινούπολη. Ο Νικηφόρος τον καθούχασε, λέγοντάς του ότι όλα είναι προσωρινά, ότι όλα έγιναν από ανάγκη και ότι θα τηρούσε την υπόσχεσή του. Έτσι, το μεγάλο όνειρο έγινε πραγματικότητα. Το μοναστήρι συμπληρώθηκε και σύντομα έγινε το κέντρο της μοναχικής ζωής. Πλουτίστηκε με σκευή και κειμήλια από αυτοκράτορες και άλλους άξιωματούχους. Ανάμεσά τους και ένα κομμάτι από τίμιο ξύλο «πλεϊόν σπιθαμής το μήκος» και σχήματος διπλού σταυρού. Οί καλόγεροι χρόνο με το χρόνο πλήθαιναν κι έφτιασαν τον επόμενο αιώνα στους 800. Ολόκληρη πόλη· μιá μεσαιωνική όχυρωμένη πόλη που θα μπορούσε να χωρέσει ακόμη περισσότερους κατοίκους, αφού πίσω από το άδιαπέραστο τεΐχος με τους πλατειούς χαμηλούς «πύργους» αισθάνεται κανείς ασφαλής. Η τεράστια αυλή του μοναστηριού είναι γεμάτη χτήρια. Έδω οί χώροι είναι περισσότερο κοινόχρηστοι, γιατί τα κελιά των μοναχών άκουμπούν πάνω στα τεΐχη. Το κόκκινο καθολικό στη μέση, δίπλα στο χιλιόχρονο γιγάντειο κυπαρίσσι, είναι το πιο σεβάσιμο χτίσμα. Η βιβλιοθήκη της Μονής κοντά του, σέ ιδιαίτερο χτήριο, περιέχει, χωριστά, τα έντυπα, τα χειρόγραφα και το θησαυροφυλάκιο με τα ανεκτίμητα κειμήλια. Έδω μέσα φυλάγεται ζηλότυπα ή χιλιόχρονη κληρονομιά.

Κάθε χρόνο, στη γιορτή του άγιου Αθανασίου μαζεύονται πάνω από τρακόσια άτομα, καλόγεροι και λαϊκοί. Για δυο μέρος ξαναζει το μοναστήρι εκεινες τις παλιές ιστορικές στιγμές, όταν έσφυζε από ζωή και ο τόπος μαύριζε από το ράσο. Έξω από την είσοδο της Μονής και στο κίοσκι, καλόγεροι έργοχειράδες και γυρολόγοι κοσμικοί άπλώνουν τιςπραμάτειές τους. Ακόμη και έρημίτες από την κοντινή έρημο, τον κακοτράχαλο δηλ. Αθωνα, έρχονται να δώσουν το φτηνό εργόχειρό τους και να προμηθευτούν τα απαραίτητα. Σπάνια παρουσιάζονται άλλοτε στα μάτια του κοσμικού. Πολλές φορές και οί ίδιοι οί καλόγεροι τους βλέπουν μόνο από μακριά. Κανείς δεν νοιάζεται γι' αυτούς, γιατί τη φροντίδα τους δεν την έχουν ανάγκη. Δεν είναι λίγες οί φορές που περαστικοί καλόγεροι δε βρήκαν έξω από τη σηλιά ένός έρημίτη, παρά ένα σωρό από κόκκαλα, ξαοπρισμένα από τον ήλιο και τη βροχή.

Αν ή Λαύρα είναι το πρώτο, δεν είναι το μόνο μεγάλο μοναστήρι. Έξισου μεγάλα είναι το Βατοπέδι και ή Ιβήρων, δυο μοναστήρια πρώτα κατά την τάξη μετά τη Λαύρα. Το Βατοπέδι από τη μεριά της θάλασσας μοιάζει με επιβλητική όχυρωμένη πόλη, από την αντίθετη όμως πλευρά δίνει την έντύπωση όχυρότατου φρουρίου, ίκανό να άμνηφήσει οποιαδήποτε άπειλή. Γύρω του ή ψηλόκορμη θλάστηση βρίσκεται σε συμφωνία με τα χτήρια. Λαμπρό μοναστήρι, δικαιολογει την περηφάνεια των μοναχών του. Την άρχοντιά τη

νώθεις πρὶν μπεῖς καὶ αὐτὴ ἡ γνώμη σου ἐνισχύεται μόλις περάσεις στὴν αὐλὴ καὶ ἐπισκεφτεῖς τὰ διαμεράσματα τῶν προηγουμένων, ἄξια νὰ συγκριθοῦν μὲ τὰ καλύτερα κοσμικὰ σαλόνια. Εἶναι τὸ μοναστήρι πού δὲ φοβᾶται τὸν μοντερνισμό. Εἶναι τὸ μόνο πού διαθέτει ἠλεκτρικὸ ρεῦμα καὶ πού βαδίζει μὲ τὸ καινούργιο ἡμερολόγιο. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἁγιορίτες τὸ κατηγοροῦν γι' αὐτές του τίς ἰδιορρυθμίες. Ἄλλοι, πὸ κυνικοί, λένε ὅτι εἶναι κακὸ νὰ εἶσαι δεύτερος, γιατί μπαίνεις στὸν πειρασμὸ νὰ ξεχωρίζεις ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ φαίνεσαι πρῶτος. Εἶναι τύχη νὰ βρεθεῖς στὸ πανηγύρι τῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Λαμπρὲς ἀκολουθίες μὲ προεξάρχοντα κάποιον δεσπότη πού τὸν ἔχουν καλέσει γιὰ νὰ δώσει μεγαλύτερη ἐπισημότητα. Τὰ κεράσματα καὶ τὰ φαγητὰ ἀκολουθοῦν τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο. Πλούσιοι οἱ Βατοπεδινοί, θέλουν νὰ φαίνονται ἀκόμη πλουσιότεροι!

Θάλασσα, βουνὸ καὶ ψηλόκορμα δέντρα. Νὰ μιὰ περιοχὴ ὅπου τὸ πνεῦμα μπορεῖ νὰ ἀφθεῖ ἐλεύθερο γιὰ νὰ δημιουργήσει. Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης πρόσεξε πόσο εὐνοημένη ἦταν ἡ φύση στὸ λόφο πού βρίσκεται λίγο παραπάνω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, ὅπου χτίστηκε ἡ Ἀθωνιάδα Σχολὴ «Ἐδῶ, γράφει, καὶ ὕδατα καλλίρροα, καὶ ἀῆρ εὐκραέστατος, καὶ αὔρα ποντίας, τὸ περιέχον ἡμᾶς καταψύχουσα· ἄλλη τε συνηρεφῆ καὶ κατάσκια πανταχόθεν καὶ χλδὴ ἀειθαλῆ τὴν ὄρασιν κατατέρπουσα· φυτῶν δὲ εἶδη παντοῖα, ἐλαῖαι, ἄμπελοι, δάφναι, μυρσίαι... Καὶ πτηνῶν στίφη καλλικελάδων, ἐν οἷς πολλὴ ἡ ἀηδῶν καὶ ὁ κόσσουφος καὶ ἡ χελιδῶν ταῖς φωναῖς τῶν τῆδε κακεῖσε περιόντων, καὶ ἐπ' ἀδεία μελετώντων μουσοτρόφων τούτων νεανίσκων συναμιλῶμενα». Ἀλλοίμονο! Δὲν πρόλαβε ὁ φωτισμένος δάσκαλος νὰ χαρεῖ τὸ δημιουργημὰ του καὶ ὅλοι ξεσηκώθηκαν ἐναντίον του. Ἀκόμη καὶ μαθητές του πού πρὶν τοῦ πλέαν «ἐπαίνους καὶ στεφάνους», μετὰ τὴν «βίαν καὶ στενοχωρίαν» ἀναγκάστηκαν νὰ υπογράψουν ἐναντίον τοῦ μεγάλου διδάσκालου, «Πολλοὶ ἐβιάσθησαν καὶ ἐκαταδυναστεύθησαν νὰ μείνωσι καθὼς τὸ χαρτίον μὲ τὸ μελάνι, ἔτσι καὶ τὴν ψυχὴν μὲ τὴν ἄδικον μαρτυρίαν». Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριλλος μποροῦσε νὰ ἦταν εὐχαριστημένος. Κατόρθωσε νὰ διώξει τὸν Εὐγένιο Βούλγαρη ἀπὸ τὸ Ὅρος καὶ μαζί μ' αὐτὸν καὶ τὴν πρώτη καὶ τελευταία προσπάθεια γιὰ πνευματικὴ ἐξύψωση τοῦ ἀγιορείτικου μοναχισμοῦ.

Τὸ μοναστήρι τῶν Ἰβήρων βρίσκεται στὸ μυχὸ ἐνὸς γελαστοῦ ὄρμου. Εἶναι ἡ βορεινὴ σκᾶλα τῶν Καρυῶν. Ἡ Μονὴ εἶναι περήφανη γιὰ δυὸ πράγματα· γιὰ τὴν ἱστορίαν της καὶ γιὰ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Πορταΐτισσας. Χτίστηκε ἀπὸ τὸν γενναῖο Ἰβηρα στρατηγὸ Ἰωάννη Τορνίκιο, πού εἶχε ἔρθει νὰ ἀσκητέψει στὸν Ἄθωνα, μαζί μὲ τὸν ἄρχοντα Δαβὶδ καὶ ἄλλους συμπατριῶτες του. Ὅταν ἐγίνε ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Σκληροῦ καὶ ὁ τότε αὐτοκράτορας Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ ἡγεμόνα τῶν Ἰβήρων, ὁ στρατηγὸς Τορνίκιος πέταξε γιὰ λίγο τὸ μοναχικὸ ράσο, γιὰ νὰ ὀδηγήσει τὰ στρατεύματα τῆς πατρίδας του στὴ νίκη. Ἀμέσως μετὰ ξαναγύρισε στὸν Ἄθωνα καὶ ἔχτισε, μὲ τὰ πλούτη πού προσκόμιζε ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ μὲ δωρεὰς τοῦ αὐτοκράτορα, τὴ μεγάλη Μονή. Ἀπὸ τότε τὸ μοναστήρι τῶν Ἰβήρων ἐγίνε μορφωτικὸ κέντρο τοῦ μακρινοῦ αὐτοῦ λαοῦ τῆς Μαύρης θάλασσας.

Ἡ Πορταΐτισσα εἶναι ἀπὸ τίς πὸ σεβάσιμες εἰκόνας τοῦ Ὁρους. Τοποθετημένη στὴν εἴσοδο τοῦ μοναστηριοῦ, φρουρὸς ὄχι μόνο τῆς Μονῆς, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρου τοῦ Ἁγίου Ὁρους, φέρνει τὰ σημάδια βίαιου χτυπήματος ἀπὸ χέρι ἄπιστου. Ἀκόμα φαίνονται τὰ ἴχνη ἀπὸ τὸ αἷμα πού ἔτρεξε ἀπὸ τὴν εἰ-

κόνα. Ὁ πειρατής πού τόλμησε νά σηκώσει τὸ σπαθί του πάνω της μετανόησε κι ἔγινε χριστιανὸς καὶ καλόγερος. Σήμερα τὸν βλέπει κανεὶς ζωγραφισμένο στὸ νάρθηκα τοῦ παρεκκλησίου, ὅπου στεγάζεται ἡ εἰκόνα, μὲ φορεμένα τὰ ὄπλα του καί, δίπλα του, μὲ τὴν ἐπιγραφή «ἅγιος Βάρβαρος»· γιατί ὅσο ζοῦσε δὲν ἤθελε νά τὸν φωνάζουν μὲ τὸ καλογορικό του ὄνομα, ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα ἐκεῖνο πού θὰ τοῦ θύμιζε γιὰ πάντα τὴν ἀνόσια πράξη του.

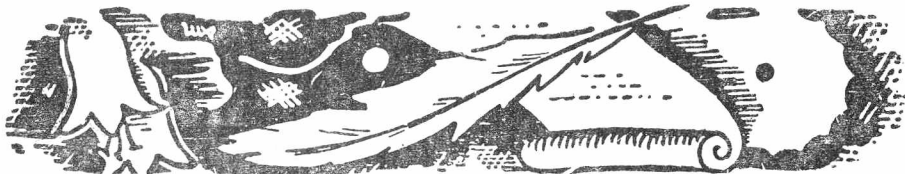
Τοὺς Ἰβηρες ἀκολούθησαν στὸ Ὅρος Ἀμαλφιτανοί, Βούλγαροι, Ρῶσοι καὶ ἀργότερα οἱ Σέρβοι. Ὁ Ἀλέξιος Γ' ὁ Ἀγγελος παραχώρησε τὸ Χιλανδάρι στὸν μεγάλο ζουπάνο τῆς Σερβίας Στέφανο Νεμάνια. Ἐνας ἀπὸ τοὺς γιουὺς τοῦ Νεμάνια, ὁ Σάββας, ἔγινε μοναχὸς στὸ Ἅγιο Ὅρος καὶ ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας. Οἱ Νεμάνια ἔκαναν πολλές δωρεές στὸ μοναστήρι, πού ἀποτέλεσε, ὅπως καὶ γιὰ τοὺς Ἰβηρες, ἓνα κομμάτι τῆς σερβικῆς ἱστορίας. Σήμερα εἶναι τὸ πῶ ἀκμαῖο ἀπ' ὅλα τὰ σλαβικά μοναστήρια τοῦ Ἀθῶνα καὶ γιὰ τὸν Ἑλληνα ἐπισκόπητο τοῦ Ὄρους πραγματικὴ εὐκαιρία ν' ἀκούσει στὸ Χιλανδάρι λειτουργία στῆ σερβικὴ γλῶσσα. Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ξένα μοναστήρια, τὸ Βουλγάρικο καὶ τὸ Ρώσικο εἶναι τεράστια, τὰ καινούργια, ὅμως, μισοερεπωμένα χτήριά τους εἶναι ξένα πρὸς τὴν ἀγιορείτικη ἀρχιεκτονική.

ΧΟΡΙΚΟ

Σ' αὐτὸ τὸ ταπεινὸν ἄνθος
 μὲ τὴν γαλάζια μνήμη στὸν κάλυκα
 κρατήσαμε τὸν ἄνεμο καὶ τὰ στάχνα
 ἐν ἡμέραις πτωχείας τῆς γῆς
 τὸν ἕτερον ἀναμένοντες
 πάνω σὲ σύννεφο χωρὶς οὐρανὸ
 οἱ ἐξόριστοι τῶν ὠκεανῶν
 μὲ ὄνειρα τῶν σπηλαίων
 γιὰ τοὺς κληρονόμους πού περιμένουν
 μ' ἓναν μίσχο τεφρὸν
 τὸν ἀετὸν μὲ τὸν ὄφιν ἐπὶ τοὺς ὄνυχας
 πάνω ἀπ' τὶς προῶνές ὀμίχλες τοῦ ποταμοῦ
 πού γεράζει γαλήνιος στὴν ἀκίνητη πεδιάδα.

Κι αὐτὰ τὰ μεθυσμένα πλήθη
 νὰ ζητοῦν ἓναν ἀνάπηρον Μεσσία
 γιὰ νὰ ρίξει τὸν ἥλιο στὴ θάλασσα
 ὅταν ἡ ἐσπέρα ἐπικάθεται στὸν οὐρίζοντα
 ὡσεὶ νεφέλη περιλείπομένων
 στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου
 μὲ τὰ ἴχνη τῶν αἰχμαλώτων.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΚΥΛΙΤΣΗ

ΟΙ ΦΙΛΟΙ

(διήγημα)

Ἡ σκλαβιά εἶναι ταφόπετρα, πού σοῦ πλακώνει τὴν καρδιά. Εἶναι συνεχές πένθος, πού στερεώνει τὸ γέλιο ἀπ' τὰ χεῖλη σου. Κάνει τὴν καρδιά χολή.

Μὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι γιὰ τοὺς ἐνήλικες. Ἀπὸ τότε δηλαδὴ πού οἱ ἄνθρωποι ἀποκτοῦν συνείδηση, πού ἀναλαμβάνουν τὴν εὐθύνη τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τους. Ἀπὸ τότε πού ἀρχίζουν νὰ ἐρωτεύονται, νὰ δουλεύουν.

Τὰ μικρὰ παιδιὰ δὲν νοιώθουν τέτοια αἰσθήματα. Ἡ ἀβωότητά τους τὰ φυλάγει. Θυμᾶμαι τὸν Βάνια καὶ τὸν Χασάν.

Μ' ἀγαποῦσαν ὅσο τοὺς ἀγαποῦσα κι ἐγώ. Μὲ τὸν Βάνια εἶχαμε τὴν ἴδια θρησκεία κι ἄς ἦταν Βουλγαράκι. Ὁ Χασάν ἦταν Τούρκος, ἀλλὰ ὅταν ἤθελε νὰ τὸν πιστέψουμε ἔκανε τὸν σταυρό του, κι ἔλεγε «μὰ τὸ Θεό».

Παίζαμε κάθε μέρα μαζί, γειτονόπαιδα βλέπεις. Θᾶναι ἐξδομήντα χρόνια, καὶ βᾶλε ἀπὸ τότε. Ὅταν μεγαλώσαμε, πότε ἀκριβῶς; Δὲν τὸ θυμᾶμαι. Γέρασα βρὲ παιδιὰ καὶ ξεχνῶ. Γέρασα. Δὲν θυμᾶμαι καλά. Συμπαθάτε με. Νά τότε πού βγήκαν στὰ βουνὰ οἱ κομιτατζίδες καὶ μακεδονομάχοι νὰ χτυποῦν τοὺς Τούρκους, τοὺς ἄπιστους. Καὶ νὰ πετσοκόβονται μεταξύ τους. Ὁμόθησκοι. Τί νὰ πῶ; Κατάρρα τοῦ Θεοῦ θὰ ἦταν.

Οἱ Τούρκοι εἶχαν σκλαβώσει ὅλους τοὺς λαοὺς ὡς τὴν Αὐστρία. Στὰ πολλὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς σάπισαν οἱ πάσσαλοι κι ἔπεσαν. Πήρανε καὶ τὰ σύρματα οἱ ἄνθρωποι νὰ φράξουν τοὺς μπαξέδες, κι οὔτε σημάδι ἀπ' τὰ σύνορα δὲν ἔμεινε.

Βούλγαροι, Σέρβοι, Ἀλβανοί, καὶ μεῖς, ὅλοι ἀντάμα δουλεύαμε στὸν ἀγά. Μαζί μας καὶ οἱ Τούρκοι, οἱ φτωχοί. Τίποτε δὲν μᾶς χώριζε, ἐξὸν ἀπ' τὴ θρησκεία. Ευπόλητοι μῆσα στὰ χωράφια. Μὲ τσαρούχια καὶ ποδοπάνια τὸν χειμῶνα, κι ἀπὸ τὴν ἴδια χύτρα τρώγαμε.

Ὁ Βάνιας μὲ τοὺς γονεῖς του, δούλευε στὸν Ἐμὴν ἀγά, ὀκτῶ ὧρες κεῖθε ἀπ' τὰ μεριά μας. Πῶς ἔγινε; Δὲν ξέρω. Τοὺς ἄλλαξε μαζί μὲ τὰ χωράφια ὁ ἀγάς; Τοὺς ἄλλαξε μὲ Τούρκους; Τί νὰ πῶ. Δὲν ξέρω. Μπορεῖ νὰ πήγαν κι ἀπὸ μόνον τους. Εἶχα πολλὰ χρόνια νὰ δῶ τὸν Βάνια. Ἐμαθα πῶς ἦταν μὲ τὰ κομητάτα. Καὶ τὸν Χασάν δὲν τὸν ἔβλεπα. Εἶναι πολλὰ χρόνια πού ἔγινε ἀγροφύλακας. Φύλαγε τὰ μπουστάνια καὶ τὰ καλαμπόκια στὸν κάμπο.

Παπὰ δὲν εἶχαμε στὸ χωριό. Ἐρχονταν ἀπ' ἄλλο χωριὸ καὶ λειτουργοῦσε τὶς Κυριακὲς. Κάπου κάπου ἔρχονταν καὶ Βούλγαρος παπὰς, τὰ ἴδια γράμματα, τὰ ἴδια λόγια λέγανε. Μὰ σ' ἄλλη γλώσσα. Στὴ θρησκεία μας δὲν μᾶς ἐμπόδιζαν οἱ Τούρκοι. Τὶς γιορτὲς τὶς γιορτάζαμε. Δὲν δουλεύαμε κεῖνη τὴν μέρα, καὶ δυὸ μέρες καὶ τρεῖς τὸ Πάσχα καὶ τὰ Χριστούγεννα.

Μιά Κυριακὴ ὁ παπὰς μοῦ τὸ ψιθύρισε, ἤθελε νὰ τὸν δῶ, μετὰ τὸ ἐκκλησιάσμα. Πήρα τὸ ἀντίδωρο καὶ τὴν εὐχή, κι ἀντὶ νὰ φύγω μῆγκα στὸ ἱερὸ καὶ περίμενα. Ὅταν ἦρθε μέσα ὁ παπὰς ἡ ἐκκλησία εἶχε ἀδειάσει. Φόρεσε τὸ πατραχιλί, εἶπε μιὰ εὐχή, εἶπε νὰ γονατίσω καὶ μὲ ὄρκισε. Ἦταν ἐντολὴ τοῦ ἀρχηγοῦ, εἶπε.

Ἀπὸ τότε καὶ μετὰ, ἀνήκω στὸν Χριστὸ καὶ στὴν Πατρίδα πρῶτα, καὶ μετὰ

στη φαμίλια μου. "Οποια ώρα μου δίνανε διαταγή έπρεπε να την εκτελέσω, έστω κι αν ήταν να πεθάνω. "Εστω κι αν ήταν να κάψω την φαμίλια μου. 'Η τιμή ήταν μεγάλη. Δεν μπορούσα να την καλοθέσω μέσα μου. Φτερουύγιζε, μ' έκανε να πετώ. Κανείς δεν έπρεπε να μάθει την ιδιαίτερη τιμή. "Επρεπε νάμαι ταπεινός και φρόνιμος. Το πόστο ήταν μυστικό. Μ' άξιωσε ο θεός και εκπλήρωσα τις μεγάλες και μικρές έντολές που μου δώσανε.

Μιά μέρα ο άγγελιαφόρος μου είπε. Το πρωί, πριν βγει ο λιος, νάμαι στ' άλώνια. "Εξω απ' το χωριό, απ' την μεριά του μπιστανιουθ, θαρχόταν ένας Βούλγαρος να με βρει. Κι ότι μου πει να κάνουμε, να το κάνουμε. Είναι έντολή του άρχηγού! Το συζητήσανε οι άρχηγοί και το άποφάσισαν. Το πρωί ηρθε ο Βούλγαρος. Τόν είδα. "Ηταν ο Βάνιας. "Ετρεξα να τον άγκαλιάσω. Με κράτησε ψυχρά σε άπόσταση. "Άσε, είπε, να σε μιλήσω πρώτα και μετά. "Ηταν κρύος, ένα κομμάτι πάγος. Ξεκινήσαμε. Είναι να φέρουν όπλα, είπε, και οι δικοί μας και οι δικοί σας. 'Ο άγροφύλακας έμποδίζει, και μόνο που είναι κει, έμποδίζει. Είπα πως είναι φίλος μας, ο Χασάν, δεν το ρισκάρανε. 'Η διαταγή είναι διαταγή, είπαν. Πρέπει να χτυπήσουμε μαζί, και οι δύο μαζί, αυτή είναι ή διαταγή. Πάγωσα και γώ. Φίδι με δάγκωσε την καρδιά.

Σ' όλο τον δρόμο, κι όση ώρα είμασταν στις καλαμποκιές και περιμέναμε να φανει ο Χασάν, δεν είπαμε κουβέντα.

"Ηταν τόσα!... που θέλαμε να πούμε με τον Βάνια, κι όμως καθόμασταν δυο ώρες δίπλα δίπλα και δεν μιλήσαμε.

Κάθε φορά που άνταμύνησε τα μάτια μας τα ρίχναμε στη γής, κι αρχίζαμε με το δάχτυλο να σκαλίζουμε το χώμα.

Κάποτε ηρθε ο Χασάν. Μόλις μās είδε άρχισε να δοξάζει τον 'Αλάχ που του χάρισε τόση χαρά. Μās πεθύμησε τόσο!... και να μās δεϊ και τους δυο μαζί δεν το περίμενε. Καθήσαμε και οι τρεις σταυροπόδι στις ρίζες των καλαμποκιών. 'Ο Χασάν έβγαλε την ταμπακιέρα του και μου την έδωσε να στρίψω τσιγάρο. Μετά την έδωσε άριστερα στον Βάνια. Τέλος έσφιξε στα δάκτυλά του ένα τσιγαρόχαρτο, το γέμισε καπνό και βάλθηκε να το στρίβει. Κείνη την στιγμή τραθήξαμε τις κάμες και τις θυθήσαμε στη σάρκα του.

'Ο Χασάν έπεσε ανάσκελα με άρθάνοιχτα μάτια. Τα γύρισε σε μάνα, στον Βάνια, κι ύστερα γέμισε δάκρυα.

Σκουπίσαμε τις κάμες μας στο χώμα και φύγαμε. 'Η διαταγή εκτελέστηκε. Σ' όλο το δρόμο, κι όση ώρα είμασταν στις καλαμποκιές και περιμέναμε να περάσει ο Χασάν, δεν μιλήσαμε. Τώρα που είχαμε νωπό το αίμα του φίλου μας, στις κάμες μας, τί να πούμε; Βαδίζαμε βουβοί.

Φτάσαμε στο σημείο που θα χωρίζαμε. Ούτε κείνος ούτε γώ, βρήκαμε το θάρρος να δώσουμε τα χέρια, να πούμε ένα γειά σου. Με σκυφτό το κεφάλι πήρε κείνος το δρόμο για τα στέκια τους, και εγώ για το χωριό. Δεν πρόλαβα να κάνω δέκα βήματα όταν άκουσα να με καλει ο Βάνιας. Γύρισα. Είδα τον Βάνια. Κρατούσε την κάμα στηριγμένη στην καρδιά του. 'Ο Χασάν, είπε, ο Χασάν. "Ηταν ίδιος με μās, όμοιος με μās. Σκλάβος κι αυτός με άλλο όνομα, και βύθισε την κάμα μέσα του. Σωριάστηκε.

"Όταν γύρισα στο χωριό, οι άνθρωποι, όλοι οι άνθρωποι ήταν κουνούπια, σφήκες, μύγες. Με τις σωστές ανθρώπινες διαστάσεις τους. Με το κεντρι και τις πρβοσκίδες προτεταμένες επάνω μου.

Με τσιμπούσαν και τσίριζα. Κολλούσαν πάνω μου και ούρλιαζα. "Άρχισα να τρέχω ούρλιάζοντας. "Υστερα βρέθηκα άλυσσοδεμένος στην εκκλησία.

Οι άνθρωποι, άλλοτε άνθρωποι που μου δίνανε να τρώω, να πίνω κι άλλοτε πάλι σφήκης, κουνούπια, μύγες, και ούρλιαζα. "Ωσπου οι άνθρωποι βρήκαν την πραγματική τους μορφή και με λύσανε.

ΚΩΣΤΑ ΜΙΧ. ΣΤΑΜΑΘΗ

ΤΟ ΠΟΙΜΕΝΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΑ ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΕΝΑ*

23. ᾠσμα ᾠμάτων

Εἶναι τὸ ποιητικότερο καὶ λυρικότερο ποίημα ὄλων τῶν ἐποχῶν καὶ ἔχει μιὰ θαυσιματὴ πίστη στὸ ἀνθρώπινο αἶσθημα, ἀγκαλιάζει τὴν τρυφερότερη στιγμή τῶν ἀνθρώπων στὴν ἰδανικότερη μορφή της καὶ σύγκαιρα εἶναι τὸ συμβολικότερο ἀνθρώπινο δημιούργημα, καθὼς φέρνει κοντὰ τὴν Χριστιανικὴ Ἐκκλησία μὲ τὸν Ἰησοῦ καὶ αὐτὴ ἢ Ἀγάπη καὶ Ἀφσίωση ἀποτελεῖ ἰδανικὸ γιὰ μίμηση καὶ πρότυπο γιὰ κάθε ἀνώτερο, ἀγνὸ καὶ εἰλικρινὲς αἶσθημα. Στὴ συνέχεια δίνεται ὀλόκληρο τὸ «ᾠσμα» στὴν ὠραία καὶ αὐστηρὴ μετάφραση, ποὺ ἔκανε ἡ «Βιβλικὴ Ἑταιρεία»:

ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

ΚΕΦ. α'.

ΤΟ ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ, ΤΟ ΤΟΥ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ

2 ἈΣ μὲ φιλήσῃ μὲ τὰ φιλήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ. Διότι ἡ ἀγάπη σου εἶναι καλητέρα παρὰ τὸν οἶνον.

3 Διὰ τὴν εὐωδίαν τῶν καλῶν μύρων σου, τὸ ὄνομά σου εἶναι μύρον ἐκκεχυμένον· διὰ τοῦτο αἱ νεάνιδες σὲ ἀγαπῶσιν.

4 Ἔλκυσόν με· θέλωμεν δράμει κατόπιν σου· ὁ βασιλεὺς μὲ εἰσήγαγεν εἰς τὰ ταμεία αὐτοῦ·

θέλωμεν ἀγάλλεσθαι καὶ εὐφραίνεσθαι εἰς σέ, θέλωμεν ἐνθυμεῖσθαι τὴν ἀγάπην σου μᾶλλον παρὰ οἶνον· οἱ ἔχοντες εὐθύτητα σὲ ἀγαπῶσι.

5 Μελαίνα εἶμαι, πλὴν εὐχαρις, θυγατέρες τῆς Ἱερουσαλήμι· ὡς τὰ σκηνώματα τοῦ Κηδάρ, ὡς τὰ παραπετάσματα τοῦ Σολομῶντος.

6 Μὴ βλέπετε εἰς ἐμέ, ὅτι εἶμαι μεμελανωμένη, ἐπειδὴ ὁ ἥλιος μὲ ἔκαυσεν· οἱ υἱοὶ τῆς μητρός μου ὠργίσθησαν κατ' ἐμοῦ· μὲ ἔβαλον φύλακα εἰς τοὺς ἀμπελῶνας· τὸν ἴδιόν μου ἀμπελῶνα ὅμως δὲν ἐφύλαξα.

7 Ἀπάγγειλὼν μοι, σὺ, τὸν ὅποιον ἀγαπᾷ ἡ ψυχὴ μου, ποῦ ποιμαίνεις, ποῦ ἀναπαύεις τὸ ποίμνιον τὴν μεσημβρίαν·

διὰ τί νὰ γείνω ὡς περικεκαλυμμένη μεταξὺ τῶν ποιμνίων τῶν συντρόφων σου;

8 Ἐὰν δὲν γνωρίζῃς τοῦτο ἀφ' ἐαυτῆς, ὠραία μεταξὺ τῶν γυναικῶν, ἔξελθε σὺ κατόπιν εἰς τὰ ἴχνη τοῦ ποιμνίου, καὶ ποιμαίνε τὰ ἐρίφιά σου πλησίον τῶν σκηνῶν τῶν βοσκῶν.

9 Μὲ τὰς ἵππους τῶν ἀμαξῶν τοῦ Φαραὼ σὲ ἐξωμοίωσα, ἠγαπημένη μου.

10 Αἱ σιαγόνες σου εἶναι ὠραῖαι μὲ τὰς σειρὰς τῶν μαραγκιτιῶν, καὶ ὁ τράχηλός σου μὲ τὰ περιδέρραια.

11 Θέλωμεν κάμει εἰς σέ ἀλύσεις χρυσᾶς, μὲ στίγματα ἀργυρίου.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 620 καὶ τέλος.

12 Ἐνόσῃ ὁ βασιλεὺς κάθηται εἰς τὴν τράπεζαν αὐτοῦ, ὁ νάρδος μου δια-
χέει τὴν ὄσμήν αὐτοῦ.

13 Δεμιάτιον σιμόρνῃς εἶναι εἰς ἐμέ ὁ ἀγαπητὸς μου· θέλει διανυκτερεύει μετα-
ξὺ τῶν μαστῶν μου.

14 Ὁ ἀγαπητὸς μου εἶναι εἰς ἐμέ ὡς θότρυς κύπρινος εἰς τοὺς ἀμπελῶνας
τοῦ Ἐνγαδδί.

15 Ἴδού, εἶναι ὠραία, ἀγαπητὴ μου· ἰδού, εἶσαι ὠραία· οἱ ὀφθαλμοὶ σου εἶναι
ὡς περιστερῶν.

16 Ἴδού, εἶσαι ὠραῖος, ἀγαπητέ μου, ναί, εὐχαρισ· καὶ ἡ κλίνη ἡμῶν εἶναι
εὐθαλής

17 Αἱ δοκοὶ τῶν οἴκων ἡμῶν εἶναι κέδροι, τὰ σανιδιώματα ἡμῶν ἐκ κυπαρίσσου.

(ΚΕΦ. β΄.) Ἐγὼ εἶμαι τὸ ἄνθος τοῦ Σαρῶν, καὶ τὸ κρίνον τῶν κοιλάδων.

2 Καθὼς τὸ κρίνον μεταξὺ τῶν ἀκανθῶν, οὕτως εἶναι ἡ ἀγαπητὴ μου μεταξὺ
τῶν νεανίδων.

3 Καθὼς ἡ μηλέα μεταξὺ τῶν δένδρων τοῦ δάσους, οὕτως εἶναι ὁ ἀγαπητὸς
μου μεταξὺ τῶν νεανίσκων·

ἐπεθύμησα τὴν σικιὰν αὐτοῦ, καὶ ἐκάθισα ὑπ' αὐτήν, καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ ἦτο
γλυκὺς εἰς τὸν οὐρανίσκον μου.

4 Μὲ ἔφερον εἰς τὸν οἶκον τοῦ οἴνου, καὶ ἡ σημαῖα αὐτοῦ ἐπ' ἐμέ ἦτο ἀγάπη.

5 Ὑποστηρίζατέ με γλυκάσματα δυναμωτικά, ἀναψύξατέ με μὲ μῆλα· διότι
εἶμαι τετρωμένη ὑπὸ ἀγάπης.

6 Ἡ ἀριστερὰ αὐτοῦ εἶναι ὑπὸ τὴν κεφαλὴν μου, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ μὲ
ἐναγκαλιίζεται.

7 Σὰς ὀρκίζω, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, εἰς τὰς δορκάδας, καὶ εἰς τὰς ἐλά-
φους τοῦ ἀγροῦ, νὰ μὴ ἐξεγείρητε μηδὲ νὰ ἐξυπνήσετε τὴν ἀγάπην μου, ἕωσὸς θε-
λήσῃ.

8 Φωνὴ τοῦ ἀγαπητοῦ μου! Ἴδού, αὐτὸς ἔρχεται πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη, σκιρτῶν
ἐπὶ τοὺς λόφους.

9 Ὁ ἀγαπητὸς μου εἶναι ὅμοιος μὲ δορκάδα, ἢ μὲ σκύμνον ἐλάφου·
ἰδού, ἴσταται ὀπισθεν τοῦ τοίχου ἡμῶν, κυττάζει ἔξω διὰ τῶν θυρίδων, προκύ-
πτει διὰ τῶν δικτυωτῶν.

10 Ἀποκρίνεται ὁ ἀγαπητὸς μου, καὶ λέγει πρὸς ἐμέ, Σηκώθητι, ἀγαπητὴ
μου, ὠραία μου καὶ ἐλθέ·

11 διότι ἰδού, ὁ χειμῶν παρήλθεν, ἡ βροχὴ διέβη, ἀπῆλθε·

12 τὰ ἄνθη φαίνονται ἐν τῇ γῇ· ὁ καιρὸς τοῦ ἄσματος ἔφθασε, καὶ ἡ φωνὴ
τῆς τρυγῶνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν·

13 ἡ συκὴ ἐξέφερε τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, καὶ αἱ ἄμπελοι μὲ τὰ ἄνθη τῆς στα-
φυλῆς διαδίδουσιν εὐωδίαν·

σηκώθητι, ἀγαπητὴ μου, ὠραία μου, καὶ ἐλθέ·

14 ὦ περιστέρα μου, ἦτις εἶσαι ἐν ταῖς σχισμαῖς τοῦ θράχου, ἐν ταῖς ἀποκρύ-
φοις τῶν κρημνῶν, δεξιόν μου τὴν ὄψιν σου, κάμε με νὰ ἀκούσω τὴν φωνὴν σου·

διότι ἡ φωνὴ σου εἶναι γλυκεῖα, καὶ ἡ ὄψις σου ὠραία.

15 Πιάσατε εἰς ἡμᾶς τὰς ἀλώπεκας, τὰς μικρὰς ἀλώπεκας, αἵτινες ἀφανίζουσι
τὰς ἀμπέλους· διότι αἱ ἄμπελοι ἡμῶν ἀνθοῦσιν.

16 Ὁ ἀγαπητὸς μου εἶναι εἰς ἐμέ, καὶ ἐγὼ εἰς αὐτόν· μεταξὺ τῶν κρίνων.

17 Ἐωσὸς πνεύσῃ ἡ αἴρα τῆς ἡμέρας καὶ φύγωσιν αἱ σικαί, ἐπίστρεψον, ἀγα-
πητέ μου·

γίνου ὅμοιος μὲ δορκάδα, ἢ μὲ σκύμνον ἐλάφου ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ διεσχισμένα.

(ΚΕΦ. γ΄.) Τὴν νύκτα ἐπὶ τῆς κλίνης μου ἐζήτησα ἐκεῖνον, τὸν ὅποιον ἀγαπᾷ
ἡ ψυχὴ μου· ἐζήτησα αὐτόν, καὶ δὲν εὑρηκα αὐτόν.

2 Θέλω σγκωθῆ τώρα, καὶ περιέλθει τὴν πόλιν, ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ ἐν ταῖς πλατεῖαις·

θέλω ζητήσῃ ἐκεῖνον, τὸν ὅποιον ἀγαπᾷ ἡ ψυχὴ μου· ἐξήγησα αὐτόν, καὶ δὲν εὔρηκα αὐτόν.

3 Μὲ εὔρηκαν οἱ φύλακες, οἱ περιερχόμενοι τὴν πόλιν. Μὴ εἶδετε ἐκεῖνον τὸν ὅποιον ἀγαπᾷ ἡ ψυχὴ μου;

4 Ἀφ' οὗ ὀλίγον ἐπέρασα ἀπ' αὐτῶν, εὔρηκα ἐκεῖνον τὸν ὅποιον ἀγαπᾷ ἡ ψυχὴ μου·

ἐπίασα αὐτόν, καὶ δὲν ἀφήκα αὐτόν, ἕως οὗ εἰσῆγαγον αὐτόν εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρὸς μου, καὶ εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς συλλαβούσης με.

5 Σᾶς ὀρκίζω, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, εἰς τὰς δορκάδας, καὶ εἰς τὰς ἐλάφους τοῦ ἀγροῦ, νὰ μὴ ἐξεγερῆτε, μηδὲ νὰ ἐξυπνήσετε τὴν ἀγάπην μου ἕως οὗ θελήσῃ.

6 Τίς αὖτη, ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου ὡς στύλοι καπνοῦ, τεθυμαιμένη μὲ σμύρναν καὶ λίβανον, μὲ πᾶσαν ἀρωματικὴν σκόνην τοῦ μυρεψοῦ;

7 Ἴδου ἡ κλίνη τοῦ Σολομῶντος· ἐξήκοντα δυνατοὶ ἄνδρες εἶναι περὶ αὐτήν, ἐκ τῶν δυνατῶν τοῦ Ἰσραήλ·

8 πάντες οὗτοι κρατοῦσι ρομφαίαν, δεδιδαγμένοι πόλεμον· ἕκαστος ἔχει τὴν ρομφαίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ, διὰ νυκτερινούς φόβους.

9 Ὁ βασιλεὺς Σολομῶν ἔκαμιν εἰς ἑαυτὸν φορεῖον ἐκ ξύλων τοῦ Λιβάνου·

10 τοὺς στύλους αὐτοῦ ἔκαμιν ἐξ ἀργύρου, τὸ ἀνακλινητήριον αὐτοῦ ἐκ χρυσοῦ, τὴν στρωμνὴν αὐτοῦ ἐκ πορφύρας·

τὸ μέσον αὐτοῦ ἦτο ἐγκοσμημένον ἐρασιμίως ὑπὸ τῶν θυγατέρων τῆς Ἱερουσαλήμ.

11 Ἐξέλθετε, καὶ δότε, θυγατέρες Σιών, τὸν βασιλέα Σολομῶντα ἐν τῇ διαδήματι, μὲ τὸ ὅποιον ἔστεφεν αὐτόν ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς νυμφεῦσεως αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς εὐφροσύνης τῆς καρδίας αὐτοῦ.

(ΚΕΦ. 8'.) ἸΔΟΥ, εἶσαι ὠραία, ἀγαπητὴ μου· ἰδού, εἶσαι ὠραία· οἱ ὀφθαλμοὶ σου εἶναι ὡς περιστερῶν μεταξὺ τῶν πλοκάμιων σου·

τὰ μαλλία σου εἶναι ὡς ποίμνιον αἰγῶν, καταβενόντων ἀπὸ τοῦ ὄρους Γαλαάδ.

2 Οἱ ὀδόντες σου εἶναι ὡς ποίμνιον προβάτων κεκουρευμένων, ἀναβαινόντων ἀπὸ τῆς λούσεως, τὰ ὅποια πάντα γεννῶσι δίδυμα, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄτεκνον μεταξὺ αὐτῶν·

3 τὰ χεῖλη σου ὡς ταινία ἐρυθρά, καὶ ἡ λαλιά σου εὐχαρις·

αἱ παραιαὶ σου ὡς τριῆμα ροῦθίου μεταξὺ τῶν πλοκάμιων σου·

4 ὁ τράχηλός σου ὡς ὁ πύργος τοῦ Δαβὶδ, ὁ ὠκοδομημένος διὰ ὀπλοθήκην, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κρέμανται χίλιοι θυρεοί, πάντες ἀσπίδες ἰσχυρῶν·

5 οἱ δύο μαστοὶ σου ὡς σκύμνοι δορκάδος δίδυμοι, βόσκοντες μεταξὺ τῶν κρίνων.

6 Ἔωσοῦ πνεύσῃ ἡ αὔρα τῆς ἡμέρας, καὶ φύγωσιν αἱ σκιαί, ἐγὼ θέλω ὑπάγει εἰς τὸ ὄρος τῆς σμύρνης, καὶ εἰς τὸν λόφον τοῦ θυμιάματος.

7 Ὅλη ὠραία εἶσαι, ἀγαπητὴ μου· καὶ μῶμος δὲν ὑπάρχει ἐν σοί.

8 Ἐλθέ μετ' ἐμοῦ ἀπὸ τοῦ Λιβάνου, νύμφη, ἀπὸ τοῦ Λιβάνου μετ' ἐμοῦ·

διέλθον ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄμιανά, ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Σενεὶρ, καὶ τοῦ Ἀεριμών,

ἀπὸ τῶν φαλεῶν τῶν λεόντων, ἀπὸ τῶν ὀρέων τῶν παρδάλεων.

9 Ἐτρωσας τὴν καρδίαν μου, ἀδελφὴ μου, νύμφη· ἔτρωσας τὴν καρδίαν μου, δι' ἐνός τῶν ὀφθαλμῶν σου, δι' ἐνός πλοκάμιου τοῦ τραχήλου σου.

10 Πόσον ὠραία εἶναι ἡ ἀγάπη σου, ἀδελφὴ μου, νύμφη! πόσον καλητέρα ἡ ὀσμὴ τῶν μύρων σου πρᾶρὰ πάντα τὰ ἀρώματα!

11 Τὰ χεῖλη σου, νύμφη, στάζουσιν ὡς κηρήθρα· μέλι καὶ γάλα εἶναι ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου· καὶ ὀσμὴ τῶν ἱματίων σου ὡς ὀσμὴ τοῦ Λιβάνου.

12 Κήπος κεκλεισμένος είναι ἡ ἀδελφή μου, ἡ νύμφη μου· θρύσις κεκλεισμένη, πηγὴ ἐσφραγισμένη.

13 Οἱ βλαστοὶ σου εἶναι παράδεισος ροιδίων, μετὰ ἐκλεκτῶν καρπῶν· κύπρος μετὰ νάρδου·

14 νάρδος καὶ κρίκος· κάλαμος καὶ κιννάμωμον, μετὰ πάντων τῶν δένδρων τοῦ θυμιάματος· σιύρνα καὶ ἄλδῃ, μετὰ πάντων τῶν πρωτίστων ἀρωμάτων·

15 πηγὴ κήπων, φρέαρ ὕδατος ζῶντος, καὶ ρύακες ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.

16 Ἐγέρθητι, Βορρᾶ· καὶ ἔρχου, Νότε· πνεῦσον εἰς τὸν κήπον μου. Ἄς ἔλθῃ ὁ ἀγαπητός μου εἰς τὸν κήπον αὐτοῦ, καὶ ἄς φάγῃ τοὺς ἐξαιρετοὺς καρποὺς αὐτοῦ.

(ΚΕΦ. ε'). Ἦλθον εἰς τὸν κήπον μου, ἀδελφή μου, νύμφη·

ἐτρύγησα τὴν σιύρναν μου μετὰ τῶν ἀρωμάτων μου· ἔφαγον τὴν κηρήθραν μου μετὰ τοῦ μέλιτος του· ἔπιον τὸν οἶνόν μου μετὰ τοῦ γαλακτός μου·

φάγετε φίλοι· πίετε, γαί, πίετε ἀφθόνως, ἀγαπητοί.

2 Ἐγὼ κοιμῶμαι, ἀλλ' ἡ καρδιά μου ἀγρυπνεῖ· φωνὴ τοῦ ἀγαπητοῦ μου· κρούει·

«Ἄνοιξόν μοι, ἀδελφή μου, ἀγαπητή μου, περιστερὰ μου, ἀμίμητέ μου·

διότι ἡ κεφαλὴ μου ἐγέμισεν ἀπὸ δρόσου, οἱ δόστρυχοί μου ἀπὸ ψεκᾶδων νυκτός».

3 «Ἐξεδύθῃν τὸν χιτῶνά μου· πῶς νὰ ἐνδυθῶ αὐτόν; ἔνιφα τοὺς πόδας μου· πῶς θέλω μολύνει αὐτούς;»

4 Ὁ ἀγαπητός μου εἰσήξε τὴν χεῖρα αὐτοῦ διὰ τῆς τρύπης τῆς θύρας, καὶ τὰ σπλάχνα μου ἐταράχθησαν δι' αὐτόν.

5 Ἐγὼ ἐσηκώθην διὰ νὰ ἀνοίξω εἰς τὸν ἀγαπητόν μου· καὶ αἱ χεῖρές μου ἔσταζον σιύρναν,

καὶ οἱ δάκτυλοί μου σιύρναν σταλακτὴν, ἐπὶ τὰς λαβὰς τοῦ μοχλοῦ.

6 Ἐγὼ ἤνοιξα εἰς τὸν ἀγαπητόν μου· ἀλλ' ὁ ἀγαπητός μου ἐσύρθη, ἔφυγεν· ἡ ψυχὴ μου ἐλείποθύμησεν εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ·

ἔζητήσα αὐτόν, καὶ δὲν εὔρηκα αὐτόν· ἐφώνησα αὐτόν, καὶ δὲν μοι ἀπεκρίθη.

7 Μὲ εὔρηκαν οἱ φύλακες, οἱ περιερχόμενοι τὴν πόλιν, μὲ ἐκτύπησαν, μὲ ἐπλήρωσαν· οἱ φύλακες τῶν τειχῶν ἀφῆρσαν ἀπ' ἐμοῦ τὸ ἱμάτιόν μου.

8 Σὺς ὀρκίζω, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἐὰν εὔρητε τὸν ἀγαπητόν μου, τί θέλετε εἰπεῖ πρὸς αὐτόν; Ὅτι εἶμαι τετρωμένη ὑπὸ ἀγάπης.

9 Τί διαφέρει ἄλλου ἀγαπητοῦ ὁ ἀγαπητός σου; ὦ ὦραία μεταξὺ τῶν γυναικῶν;

τί διαφέρει ἄλλου ἀγαπητοῦ ὁ ἀγαπητός σου, καὶ ὄρκισας ἡμᾶς οὕτως;

10 Ὁ Ἀγαπητός μου εἶναι λευκὸς καὶ ἐρυθρὸς, διακρινόμενος μεταξὺ μυριάδων·

ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ εἶναι χρυσοῦν δεδοκιμασμένον, αἱ πλόκαμοι αὐτοῦ κλάδοι φοινίκων, μέλανες ὡς κόραξ·

12 οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστερῶν ἐπὶ τῶν ρυάκων τῶν ὕδατων, λελουμένοι ἐν γάλακτι, καθήμενοι ὡς λίθοι ἐνθέσεως·

13 αἱ σιαγόνες αὐτοῦ ὡς πρασιαὶ ἀρωμάτων, ὡς ἀλώνια φυτῶν μυρσεφικῶν· τὰ χεῖλη αὐτοῦ ὡς κρίνα, στάζοντα σιύρναν σταλακτὴν·

14 αἱ χεῖρες αὐτοῦ δακτυλίδια χρυσοῦ, πεπληρωμένα μεθ' ἠθροῦ· ἡ κοιλία αὐτοῦ ἐλεφάντινον τεχνούργημα, περικεκοσμημένον μεθ' ἠθροῦ·

15 αἱ κνήμαι αὐτοῦ στύλοι μαρμάρিনি, ἐστηριγμένοι ἐπὶ βάσεων καθαροῦ χρυσοῦ· τὸ εἶδος αὐτοῦ ὡς Λίβανος· ἔξοχος ὡς κέδρος.

16 Ὁ οὐρανίσκος αὐτοῦ εἶναι γλυκασμὸς· καὶ αὐτὸς ὅλος ἐπιθυμητός.

Οὗτος εἶναι ὁ ἀγαπητός μου, καὶ οὗτος ὁ φίλος μου, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ.

(ΚΕΦ. ε΄.) Ποῦ ὑπῆγεν ὁ ἀγαπητός σου, ὦ ὠραία μεταξὺ τῶν γυναικῶν; ποῦ ἐστράφη ὁ ἀγαπητός σου; καὶ θέλομεν ζητήσαι αὐτὸν μετὰ σοῦ.

2 Ὁ Ἀγαπητός μου κατέβη εἰς τὸν κήπον αὐτοῦ, εἰς τὰς πρασιάς τῶν ἀρωμάτων, διὰ νὰ ποιμάνῃ ἐν τοῖς κήποις, καὶ νὰ συνάγῃ κρίνα.

3 Ἐγὼ εἶμαι τοῦ ἀγαπητοῦ μου, καὶ ἐμοῦ ὁ ἀγαπητός μου· ποιμαίνει μεταξὺ τῶν κρίνων.

4 Εἶσαι ὠραία, ἀγαπητή μου, ὡς Θερσά, εὐχαρις ὡς Ἱερουσαλήμ, τρομερὰ ὡς στράτευμα μὲ σημαίας.

5 Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς σου ἀπεναντίον μου, διότι μὲ κατέπληξαν τὰ μαλλία σου εἶναι ὡς ποίμνιον αἰγῶν, καταβαινόντων ἀπὸ Γαλαάδ.

6 Οἱ ὀδόντες σου εἶναι ὡς ποίμνιον προβάτων, ἀναβαινόντων ἀπὸ τῆς λούσεως, τὰ ὅποια πάντα γεννῶσι δίδυμα, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄτεκνον μεταξὺ αὐτῶν·

7 αἱ παραιαὶ σου ὡς τριῖμα ροιδίου μεταξὺ τῶν πλοκάμων σου.

8 Ἐξήκοντα βασίλισσαι εἶναι, καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαί, καὶ νεάνιδες ἀναρίθμηται·

9 μία εἶναι ἡ περιστέρα μου, ἡ ἀμιώμητός μου· αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη τῆς μητρὸς μου· αὐτὴ εἶναι ἡ ἐκλεκτὴ τῆς τεκούσης αὐτήν.

Εἶδον αὐτήν αἱ θυγατέρες, καὶ ἐμακάρισαν αὐτήν· αἱ βασίλισσαι καὶ αἱ παλλακαί, καὶ ἐπήγεσαν αὐτήν.

10 Τίς αὕτη, ἡ προκύπτουσα ὡς ἡ αὐγή, ὠραία ὡς ἡ σελήνη, λάμπουσα ὡς ὁ ἥλιος, τρομερὰ ὡς στράτευμα μὲ σημαίας;

11 Κατέβην εἰς τὸν κήπον τῶν καρῶν διὰ νὰ ἴδω τὴν χλόην τῆς κοιλάδος, νὰ ἴδω ἐὰν ἐβλάστησεν ἡ ἄμπελος, καὶ ἐξήγηθησαν αἱ ροιδίαί.

12 Χωρὶς νὰ αἰσθανθῶ, ἡ ψυχὴ μου μὲ κατέστησεν ὡς τὰς ἀμάξας τοῦ Ἀμινναδῆ.

13. Ἐπίστρεψον, ἐπίστρεψον, ὦ Σουλαμίτις· ἐπίστρεψον, ἐπίστρεψον. διὰ νὰ σὲ θεωρήσωμεν.

Τί θέλετε ἰδεῖ εἰς τὴν Σουλαμίτιν; Ὡς χορὸν δύο στρατοπέδων;

(ΚΕΦ. ζ΄.) Πόσον ὠραία εἶναι τὰ θήματά σου μὲ τὰ σανδάλια, θύγατερ τοῦ ἡγεμόνος! τὸ τόρνευμα τῶν μηρῶν σου εἶναι ὅμοιον μὲ περιδέρραιον, ἔργον χειρῶν καλλιτέχνου.

2 Ὁ ὀμφαλός σου κρατῆρ τورνευτός, πλήρης κεκερασιμένου οἴνου· ἡ κοιλία σου θημιωνία σίτου περιφραγμένη μὲ κρίνους·

3 οἱ δύο σου μαστοὶ ὡς δύο σκύμοι δορκάδος δίδυμοι·

4 ὁ τράχηλός σου ὡς πύργος ἐλαφάντινος· οἱ ὀφθαλμοί σου ὡς αἱ καλυμβήθραι ἐν Ἐσεθῶν, πρὸς τὴν πύλην Βάθ-ραβδίμ·

ἡ μύτη σου ὡς ὁ πύργος τοῦ Λιθάνου, βλέπων πρὸς τὴν Δαμασκόν·

5 ἡ κεφαλὴ σου ἐπὶ σὲ ὡς Κάρμηλος, καὶ ἡ κόμη τῆς κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα· ὁ βασιλεὺς εἶναι δεδεμένος εἰς τοὺς πλοκάμους σου.

6 Πόσον ὠραία καὶ πόσον θυμήρης εἶσαι, ἀγαπητή, διὰ τὰς τρυφάς!

7 Τοῦτο τὸ ἀνάστημά σου ὀμιᾷζει μὲ φοίνικα, καὶ οἱ μαστοὶ σου μὲ βότρυες.

8 Εἶπα, θέλω ἀναβῆ εἰς τὸν φοίνικα, θέλω πιᾶσαι τὰ βατὰ αὐτοῦ·

καὶ ἰδοῦ, οἱ μαστοὶ σου θέλουσιν εἶσθαι ὡς βότρυες τῆς ἐμπέλου, καὶ ἡ ὀσμὴ τῆς ρινὸς σου ὡς μῆλα·

9 καὶ ὁ οὐρανίσκος σου ὡς ὁ καλὸς οἶνος ρέων ἠδέως διὰ τὸν ἀγαπητόν μου, καὶ κάμνων νὰ λαλῶσι τὰ χεῖλη τῶν κοιμωμένων.

10 Ἐγὼ εἶμαι τοῦ ἀγαπητοῦ μου, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ εἶναι πρὸς ἐμέ.

11 Ἐλθέ, ἀγαπητέ μου, ἄς ἐξέλθωμεν εἰς τὸν ἀγρόν· ἄς διανυκτερεύσωμεν ἐν ταῖς κόμαις.

12 Ἄς ἐξημερωθῶμεν εἰς τοὺς ἀμπελώνας· ἄς ἴδωμεν ἐὰν ἐβλάστησεν ἡ ἄμ-

πελος, ἐὰν ἤνοιξε τὸ ἄνθος τῆς σταφυλῆς, καὶ ἐξήνθησαν αἱ ροῖδιαι· ἐκεῖ θέλω δώσει τὴν ἀγάπην μου εἰς σέ.

13 Οἱ μανδραγόροι ἔδωκαν ὄσμήν, καὶ ἐν ταῖς θύραις ἡμῶν εἶναι πᾶν εἶδος καρπῶν ἀρεστῶν, νέων καὶ παλαιῶν, τοὺς ὁποίους ἐφύλαξα, ἀγαπητέ μου, διὰ σέ.

(ΚΕΦ. 7.) Ἐἴθε νὰ ἦσο ὡς ἀδελφός μου, θηλάσας τοὺς μαστοὺς τῆς μητρὸς μου!

εὐρίσκουσά σε ἔξω, ἤθελον σὲ φιλήσει, καὶ δὲν ἤθελον μὲ καταφρονήσει.

2 ἤθελον σὲ σύρει, καὶ σὲ εἰσάξει εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρὸς μου, διὰ νὰ μὲ διδάξῃς.

ἤθελον σὲ ποτίσει οἶνον ἀρωματικόν, καὶ χυμὸν τοῦ ροιδίου μου.

3 Ἡ ἀριστερὰ αὐτοῦ ἤθελεν εἶσθαι ὑπὸ τὴν κεφαλὴν μου, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ ἤθελε μὲ ἐναγκαλισθῆ.

4 Σὰς ὀρκίζω, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, νὰ μὴ ἐξεγειρήτε, μηδὲ νὰ ἐξυπνήσητε τὴν ἀγάπην μου, ἕως οὗ θελήσῃ.

5 Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου, ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀγαπητὸν αὐτῆς;

Ἐγὼ σὲ ἐξύπνησα ὑπὸ τὴν μηλέαν· ἐκεῖ σὲ ἐκοιλοπόνησεν ἡ μήτηρ σου· ἐκεῖ σὲ ἐγέννησεν ἡ τεκοῦσά σε.

6 Θέσον με, ὡς σφαργίδα, ἐπὶ τὴν καρδίαν σου, ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὸν ὄρχιόνά σου·

διότι ἡ ἀγάπη εἶναι ἰσχυρὰ ὡς ὁ θάνατος· ἡ ζηλοτυπία ὡς ὁ ἄδης·

αἱ φλόγες αὐτῆς φλόγες πυρός, ἀνάφλεξις ὀρμητικωτάτη.

7 Ὑδατα πολλὰ δὲν δύνανται νὰ σθέσωσι τὴν ἀγάπην, οὐδὲ ποταμοὶ δύνανται νὰ πνίξωσιν αὐτήν·

ἐὰν τις δώσῃ πάντα τὰ ὑπάρχοντα τοῦ οἴκου αὐτοῦ διὰ τὴν ἀγάπην, παντελῶς θέλουσι καταφρονήσει αὐτά.

8 Ἡμεῖς ἔχομεν ἀδελφὴν μικράν, καὶ μαστοὺς δὲν ἔχει·

τί θέλομεν κάμει εἰς τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν γείνη λόγος περὶ αὐτῆς;

9 Ἐν ἦναι τείχος, θέλομεν οἰκοδομήσει ἐπ' αὐτὴν παλάτιον ἀργυρῶν· καὶ ἐὰν ἦναι θύρα, θέλομεν περιασφαλίσαι αὐτήν μὲ σανίδας κεδρίνας.

10 Ἐγὼ εἶμαι τείχος, καὶ οἱ μαστοὶ μου ὡς πύργοι· τότε ἤμην εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς εὐρίσκουσα εἰρήνην.

11 Ὁ Σολομὼν εἶχεν ἀμπελῶνα ἐκ Βάαλ-χαμιών· ἔδωκε τὸν ἀμπελῶνα εἰς φύλακας· ἕκαστος ἔπρεπε νὰ φέρῃ διὰ τὸν καρπὸν αὐτοῦ χίλια ἀργύρια.

12 Ὁ ἀμπελῶν ἐμοῦ εἶναι ἐμπροσθέν μου· τὰ χίλια ἄς ἦναι διὰ σέ, Σολομὼν, καὶ διακόσια διὰ τοὺς φυλάττοντας τὸν καρπὸν αὐτοῦ.

13 Ὡ σὺ ἡ καθημένη ἐν ταῖς κήποις, αἱ σύντροφοι προσέχουσιν εἰς τὴν φωνὴν σου· κάμει με νὰ ἀκούσω αὐτήν.

14 Φεῦγε, ἀγαπητέ μου, καὶ γίνου ὅμοιος μὲ δορκάδα, ἢ μὲ σκύμνον ἐλάφου ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν ἀρωμάτων.

25. Ἡσαΐας

Τὸ ἐπιβλητικὸ αὐτὸ βιβλίον περιέχει πλοῦστο καὶ ποικίλον ποιμενικὸ ὕλικόν, τὸ ὁποῖον εἶναι διάσπαρτο μέσα στὰ προφητικὰ λόγια τοῦ Ἡσαΐα καθὼς καὶ μέσα στὶς ὀλοζώντανες περιγραφὰς τοῦ μεγάλου προφήτη. Ἔτσι σταχυολογοῦμε τὰ ἑξῆς: «Ὁ θεὸς γνωρίζει τὸν κτήτορα αὐτοῦ καὶ ὁ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ», «κεχορτασμένος εἶμαι ἀπὸ ὀλοκαυτωμάτων κριῶν καὶ ἀπὸ πάχους τῶν σιτευτῶν» καὶ δὲν εὐαρεστοῦμαι εἰς αἷμα ταύρων, ἢ ἀρνίων ἢ τράγων» (κεφ. α' 3, 11). «Καὶ ἡ κιθάρα καὶ

ἡ λύρα, τὸ τύμπανον καὶ ὁ αὐλός, καὶ ὁ οἶνος, εἶναι ἐν τοῖς συμποσίοις αὐτῶν», «Τότε τὰ ἀρνία θέλουσι βοσκηθῆ κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν, καὶ ξένοι θέλουσι φάγει τοὺς ἐρήμιους τόπους τῶν παχέων» (κεφ. ε' 12,17). «Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἄνθρωπος τρέφων μίαν δάμαλιν καὶ δύο πρόβατα, ἀπὸ τῆς ἀφθονίας τοῦ γάλακτος τὸ ὅποιον θέλουσι δίδει, καὶ μέλι θέλει τρώγει ἕκαστος ὅστις ὑπελείφθη ἐν τῇ μέσῃ τῆς γῆς» (κεφ. ζ' 21,22). «Καὶ ὁ λύκος θέλει συγκατοικεῖ μετὰ τοῦ ἀρνίου, καὶ ἡ λεοπάρδαλις θέλει ἀναπαύεσθαι μετὰ τοῦ ἐριφίου· καὶ ὁ μύσχος καὶ ὁ σκύμνος καὶ τὰ σιτευτὰ ὄμοῦ, καὶ μικρὸν παιδίον θέλει ὀδηγεῖ αὐτά. Καὶ ἡ δάμαλις καὶ ἡ ἄρκτος θέλουσι συμβόσκεισθαι, τὰ τέκνα αὐτῶν θέλουσιν ἀναπαύεσθαι ὄμοῦ, καὶ ὁ λέων θέλει τρώγει ἄχυρον καθὼς ὁ βοῦς» (κεφ. ια' 6,7). «Καὶ θέλουσιν εἶσθαι ὡς δορκάδιον κυνηγημένον, καὶ ὡς πρόβατον ἐγκαταλελειμμένον», καὶ σάτυροι θέλουσι χορεύει ἐκεῖ» (κεφ. ιγ' 14,21). Στὴν προφητεία, ποῦ ἀκολουθεῖ ὁ Ἡσαΐας διέπει τὸ βραμίον τοῦ μέσα σὲ μὴ καθάρια εἰδυλλιακὴ περιγραφή: «Καὶ τὰ ὕδατα θέλουσιν ἐκλείψει ἐκ τῶν θαλασσῶν, καὶ ὁ ποταμὸς θέλει ἀφανισθῆ καὶ καταξηρανθῆ. Καὶ οἱ ποταμοὶ θέλουσι στερεῦσαι· οἱ ρυάκες οἱ περιπεφραγμένοι θέλουσι κενωθεῖ καὶ καταξηρανθεῖ· ὁ κάλαμος καὶ ὁ σπάρτος θέλουσι μαρανθεῖ· τὰ λιβάδια πλησίον τῶν ρυάκων, ἐπὶ τῶν στομιῶν τῶν ρυάκων, καὶ πᾶν τὸ ἐσπαρμένον παρὰ τοὺς ρυάκας, θέλει ξηρανθεῖ. . . καὶ οἱ ἄλιεις θέλουσι στενάξει, καὶ πάντες οἱ ρίπτοντες ἄχυστρον εἰς τοὺς ρυάκας θέλουσι θρηγήσει. . .» (κεφ. ιθ' 5—8). «Ἄλλ' ἰδοὺ χαρὰ καὶ εὐθυμία· σφάζουσι βόας, καὶ θύουσι πρόβατα, τρώγουσι κρέατα καὶ πίνουσιν οἶνον. . .» (κεφ. κβ' 13). «Ἐκεῖ θέλει βοσκηθεῖ τὸ μωσάριον, καὶ ἐκεῖ θέλει ἀναπαυθῆ, καὶ καταφάγει τοὺς κλάδους αὐτῆς (κεφ. κζ' 10). «Καθὼς ὁ λέων καὶ ὁ σκύμνος τοῦ λέοντος βρυχώμενος ἐπὶ τὸ θήραμα αὐτοῦ, ἂν καὶ συνήχθη ἐναντίον αὐτοῦ πλῆθος βοσκῶν, δὲν πτοεῖται εἰς τὴν φωνὴν αὐτῶν, οὐδὲ συστέλλεται εἰς τὸν θόρυβον αὐτῶν» (κεφ. λα' 4). «Τὰ φρούρια καὶ οἱ πύργοι θέλουσι κατασταθῆ ἕως αἰῶνος σπήλαια, τρυφῆ ἀγρίων ὄνων, βοσκῆ ποιμνίων» (κεφ. λδ' 14). «Ἡ μάχαιρα τοῦ Κυρίου εἶναι πλήρης αἵματος· ἐπαχύνθη μὲ τὸ πᾶχος, μὲ τὸ αἷμα τῶν ἀρνίων καὶ τράγων, μὲ τὸ πᾶχος τῶν νεφρῶν τῶν κριῶν. . .», «καὶ οἱ μονόκεροι θέλουσι καταβῆ μετ' αὐτῶν, καὶ οἱ μύσχοι μετὰ τῶν ταύρων. . .» (κεφ. λδ' 6,7). «Θέλει βοσκήσει τὸ ποιμνίον αὐτοῦ ὡς ποιμὴν· θέλει συνάξει τὰ ἀρνία διὰ τοῦ βραχίονος αὐτοῦ, καὶ βαστάσει ἐν τῇ κόλπῃ αὐτοῦ» καὶ θέλει ὀδηγεῖ τὰ θηλάζοντα» (κεφ. μ' 11). «Οὗτος εἶναι ὁ βοσκός μου, καὶ θέλει ἐκπληρώσει πάντα τὰ θελήματά μου» (κεφ. μδ' 28). «Θέλουσι βοσκηθεῖ πλησίον τῶν ὀδῶν, καὶ οἱ βασκῆ αὐτῶν θέλουσιν εἶσθαι ἐν πᾶσι τοῖς ὑψηλοῖς τόποις» (κεφ. μθ' 9). «Πάντες ἡμεῖς ἐπλανήθημεν ὡς πρόβατον τοῦ κείροντος αὐτὸ ἄφωνον. . .» (κεφ. νγ' 6,7.) «Ὅστις δὲ σφάζει βοῦν, εἶναι ὡς ὁ φονεὺν ἄνθρωπον· ὅστις θυσιάζει ἀρνίον, ὡς ὁ κόπτων κυνὸς λαμίον» (κεφ. ξστ' 3).

26. Ἱερεμίας

Κι ἐδῶ ὑπάρχει ζωντανὸ βουκολικὸ στοιχεῖο. «Καὶ θέλω σὰς δώσει ποιμένες κατὰ τὴν καρδίαν μου, καὶ θέλουσι σὰς ποιμάνει ἐν γνώσει καὶ συνέσει», «τὰ ποιμνία αὐτῶν καὶ τὰς ἀγέλας αὐτῶν. . .» (κεφ. γ' 15,24). «Οἱ ποιμένες καὶ τὰ ποιμνία αὐτῶν θέλουσι ἐλθεῖ εἰς αὐτὴν· θέλουσι στήσει σκηνὰς κύκλῳ ἐναντίον αὐτῆς· θέλουσι ποιμάνει ἕκαστος ἐν τῇ τόπῃ αὐτοῦ» (κεφ. στ' 5). «Διὰ τὰ ὄρη θέλω ἀναλάβει κλαυθμὸν καὶ θρήνον, καὶ διὰ τὰς βασκὰς τῆς ἐρήμιου ὀδυρμὸν, διότι ἠφανίσθησαν, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος διαβαίνων, οὐδὲ ἀκούεται φωνὴ ποιμνίου. . .» (κεφ. θ' 10). «Ἄλλ' ἐγὼ ἤμην ὡς ἀρνίον ἄκακον φερόμενον εἰς σφαγὴν» (κεφ. ια' 19). «Σύρε αὐτοὺς ὡς πρόβατα διὰ σφαγὴν, καὶ ἐτοίμασον αὐτοὺς διὰ τὴν ἡμέραν τῆς σφαγῆς» (κεφ. ιβ' 3). «Ποῦ εἶναι τὸ ποιμνίον, τὸ δοθὲν εἰς σέ, τὰ ὄραϊα σου πρόβατα;» (κεφ. ιγ' 20). «Ὁλοθύξατε, ποιμένες, καὶ ἀναβοήσατε· καὶ κυλισθήτε εἰς τὸ χῶμα, οἱ ἔγκριτοι τοῦ ποιμνίου· διότι ἐπληρώθησαν αἱ ἡμέραι σας διὰ τὴν σφα-

γῆν, καὶ διὰ τὸν σκορπισμὸν σας' . . . καὶ θέλει λείψει ἡ σφαγὴ ἀπὸ τῶν ποιμένων, καὶ ὀλοθυμὸς τῶν ἐγκρίτων τοῦ ποιμνίου· διότι ὁ Κύριος ἠφάνισε τὴν βοσκὴν αὐτῶν» (κεφ. κε' 34—36). «Καὶ θέλει ἐνδυθῆ τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου, καθὼς ὁ ποιμὴν ἐνδύεται τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ» (κεφ. μγ' 12). «Θέλουσι κυριεύσει τὰς σκηνὰς αὐτῶν καὶ τὰ ποίμνια αὐτῶν» (κεφ. μθ' 29). «Ὁ λάβος μου ἔγεινε πρόβατα ἀπολωλότα· οἱ ποιμένες αὐτῶν παρέτρεψαν αὐτούς, περιεπλάνησαν αὐτούς εἰς τὰ ὄρη» (κεφ. ν' 3).

27. Θρηνοὶ τοῦ Ἱερεμίου

Ἔξω ἀπὸ τὸ πλούσιο λατρευτικὸ στοιχεῖο, ποῦ ὑπάρχει στὸ βιβλίον αὐτὸ δὲν ἐντοπίστηκε κανένα ποιμνικὸ γνῶρισμα ἰκανὸ γιὰ ἀναφορά.

28. Ἰεζεκιήλ

«Ὅσαι εἰς τοὺς ποιμένας τοῦ Ἰσραὴλ, ὅστινες βόσκουσιν ἑαυτούς! Οἱ ποιμένες δὲν βόσκουσι τὰ ποίμνια; . . . Καὶ διεσκορπίσθησαν, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ποιμὴν· καὶ ἔγειναν κατάθρομα εἰς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ διεσκορπίσθησαν. Τὰ πρόβατά μου περιεπλανῶντο ἐπὶ πᾶν ὄρος, καὶ ἐπὶ πάντα λόφον ὑψηλόν· καὶ ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἦσαν διεσκορπισμένα τὰ πρόβατά μου· καὶ δὲν ὑπῆρχεν ὁ ἐρευνητὴς, οὐδὲ ὁ ζητῶν. Διὰ τοῦτο ἀκούσατε, ποιμένες, τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· ἔγω ἐγώ, λέγει Κύριος ὁ Θεός, ἐξάπαντος, ἐπειδὴ τὰ πρόβατά μου ἔγειναν κατάθρομα πάντων τῶν θηρίων τοῦ ἀγροῦ δι' ἔλλειψιν ποιμένος, καὶ δὲν ἐζήτησαν οἱ ποιμένες μου τὰ πρόβατά μου, ἀλλ' οἱ ποιμένες ἐβόσκησαν ἑαυτούς, καὶ δὲν ἐβόσκησαν τὰ πρόβατά μου, διὰ τοῦτο ἀκούσατε, ποιμένες, τὸν λόγον τοῦ Κυρίου. . . Ἴδού, ἐγὼ εἶμαι ἐναντίον τῶν ποιμένων· καὶ θέλω ἐκζητήσει τὰ πρόβατά μου ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν, καὶ θέλω παῦσει αὐτούς ἀπὸ τοῦ νὰ ποιμαίνωσι τὰ πρόβατα· καὶ δὲν θέλουσι πλέον βόσκει ἑαυτούς οἱ ποιμένες· διότι θέλω ἐλευθερώσει ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν τὰ πρόβατά μου, καὶ δὲν θέλουσιν εἶσθαι κατάθρομα εἰς αὐτούς. Ἴδού, ἐγὼ θέλω καὶ ἀναζητήσει τὰ πρόβατά μου, καὶ ἐπισκεφθῆ αὐτά. Καθὼς ὁ ποιμὴν ἐπισκέπεται τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, καθ' ἣν ἡμέραν εὐρίσκεται ἐν μέσῳ τῶν προβάτων αὐτοῦ διεσκορπισμένων, οὕτω θέλω ἐπισκεφθῆ τὰ πρόβατά μου, καὶ θέλω ἐλευθερώσει αὐτά ἐκ πάντων τῶν τόπων, ὅπου ἦσαν διεσκορπισμένα, ἐν ἡμέρᾳ νεφώδει καὶ ζοφερᾷ. Καὶ θέλω ἐξαγάγει αὐτά ἐκ τῶν λαῶν, καὶ συνάξει αὐτά ἐκ τῶν τόπων, καὶ φέροι αὐτά εἰς τὴν γῆν αὐτῶν, καὶ βοσκήσει αὐτά ἐπὶ τὰ ὄρη τοῦ Ἰσραὴλ, πλησίον τῶν ποταμῶν, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ κατοικούμενα τῆς γῆς. Θέλω βοσκήσει αὐτὰ ἐν ἀγαθῇ νομῇ, καὶ ἡ μάνδρα αὐτῶν θέλει εἶσθαι ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὄρεων τοῦ Ἰσραὴλ· ἐκεῖ θέλουσι ἀναπαύεσθαι ἐν μάνδρᾳ καλῇ, καὶ θέλουσι βόσκεσθαι ἐν παχείᾳ νομῇ, ἐπὶ τῶν ὄρεων τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐγὼ θέλω βοσκήσει τὰ πρόβατά μου, καὶ ἐγὼ θέλω ἀναπαύσει αὐτά, λέγει Κύριος ὁ Θεός. Θέλω ἐκζητήσει τὸ ἀπολωλός, καὶ ἐπαναφέρει περὶ ἡμῶν, ποίμνιον μου, οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεός. Ἴδού, ἐγὼ θέλω κρίνει ἀναμέσον προβάτου καὶ προβάτου, ἀναμέσον κριῶν καὶ τράγων. Μικρὸν εἶναι εἰς ἐσᾶς, ὅτι ἐβοσκήσατε τὴν καλὴν βοσκὴν, τὸ δὲ ἐπίλοιπον τῆς βοσκῆς σας κατεπατεῖτε μὲ τούς πόδας σας; . . . Τὰ δὲ πρόβατά μου ἐβόσκον τὸ καταπεπατημένον μὲ τούς πόδας σας, καὶ ἔπιον τὸ τεταραχμένον μὲ τούς πόδας σας. . . Ἴδού, ἐγὼ, θέλω κρίνει ἀναμέσον προβάτου παχέος, καὶ ἀναμέσον προβάτου ἰσχυροῦ. . . Θέλω καταστήσει ἐπ' αὐτοῦ ἓνα ποιμένα, καὶ θέλει ποιμαίνει αὐτά, τὸν δούλον μου Δαβὶδ· αὐτὸς θέλει ποιμαίνει αὐτά, καὶ αὐτὸς θέλει εἶσθαι ποιμὴν αὐτῶν. . . Καὶ σεῖς, πρόβατά μου, τὰ πρόβατα τῆς βοσκῆς μου, σεῖς εἶσθαι ἄνθρωποι καὶ ἐγὼ ὁ Θεός σας. . . » (κεφ. λδ' 2,5—23,31). « . . . νὰ πληθύνω αὐτούς μὲ ἀνθρώπους ὡς ποίμνιον προβάτων » (κεφ. λστ' 37). Ἐπίσης ἀντίστοιχες περι-
κοπές συναγτᾶμε στὰ κεφάλαια λθ' 18, μγ' 19, 20, 21, 22—26, με' 15, 22, 23, 24, μστ' 4, 5, 6, 7, 11.

29. Δανιήλ

«Ὁ κριὸς τὸν ὁποῖον εἶδες, ὁ ἔχων τὰ δύο κέρατα, εἶναι οἱ βασιλεῖς τῆς Μιδίας καὶ τῆς Περσίας. Καὶ ὁ τριχωτὸς τράγος εἶναι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος· καὶ τὸ κέρασ τὸ μέγα τὸ μεταξύ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος βασιλεὺς... (κεφ. η' 20, 21).

30. Ὡσηὲ

«Διότι ὁ Ἰσραὴλ ἀπεσκίρτησεν ὡς δάμαλις ἀποσκιρτῶσα· τώρα θέλει βοσκήσῃ αὐτοὺς ὁ Κύριος, ὡς ἀρνία ἐν τόπῳ πλατεῖ» (κεφ. δ' 16).

31. Ἰωήλ

«Πῶς στενάζουσι τὰ κτήνη! ἀδημονοῦσιν αἱ ἀγέλαι τῶν βοῶν, διότι δὲν ἔχουσι βοσκήν· ναί, τὰ ποίμνια τῶν προβάτων ἠφανίσθησαν»... «τὸ πῦρ κατηγάλωσε τὰς βοσκὰς τῆς ἐρήμου» (κεφ. α' 18—19). «Μὴ τρομάζετε, κτήνη τῆς πεδιάδος· διότι αἱ βοσκαὶ τῆς ἐρήμου βλαστάνουσι» (κεφ. β' 22).

32. Ἀμῶς

«... τρώγετε τὰ ἀρνία ἐκ τοῦ ποιμνίου, καὶ τοὺς μόσχους ἐκ μέσου τῆς ἀγέλης· οἵτινες ψάλλετε ἐν τῇ φωνῇ τῆς λύρας, ἐφευρίσκετε εἰς ἑαυτοὺς ὄργανα μουσικῆς καθὼς ὁ Δαβὶδ» (κεφ. στ' 4,5). «Καὶ ὁ Κύριος μὲ ἔλαθεν ἀπὸ ὀπισθεν τοῦ ποιμνίου, καὶ εἶπε Κύριος πρὸς ἐμέ...» (κεφ. ζ' 15).

33. Ἀθδιού

Δὲν ὑπάρχει ποιμενικὸ στοιχεῖο.

34. Ἰωνᾶς

«Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ κτήνη, οἱ βόες καὶ τὰ πρόβατα, νὰ μὴ γευθῶσι μηδὲ νὰ βοσκήσωσι, μηδὲ ὕδωρ νὰ πίωσιν» (κεφ. γ' 7).

35. Μιχαίας

«Θέλω θέσει αὐτοὺς ὁμοῦ ὡς πρόβατα τῆς Βοσόρρας, ὡς ποίμνιον ἐν μέσῳ τῆς μάνδρας αὐτοῦ» (κεφ. β' 12). «Καὶ τὸ υπόλοιπον τοῦ Ἰακώβ θέλει εἶσθαι μεταξύ ἔθνων, ἐν μέσῳ λαῶν πολλῶν, ὡς λέων μεταξύ κτηνῶν τοῦ ὄρυμοῦ, ὡς σκύμνος μεταξύ ποιμνίων προβάτων, ὅστις διαβαίνων καταπατεῖ, καὶ διασπαράττει, καὶ δὲν ὑπάρχει ὁ ἐλευθερῶν» (κεφ. ε' 8). «Θέλει εὐαρεστηθῆ ὁ Κύριος εἰς χιλιάδας κριῶν, ἢ εἰς μυριάδας ποταμῶν ἐλαίου;» (κεφ. στ' 8).

36. Ναούμ

«Οἱ ποιμένες σου ἐνύσταξαν, βασιλεὺ τῆς Ἀσσυρίας· οἱ δυνατοὶ σου ἀπεκοιμήθησαν» (κεφ. γ' 18).

37. Ἀθθακούμ

Δὲν ὑπάρχει ποιμενικὸ στοιχεῖο.

38. Σοφονίας

«Καὶ ποίμνια θέλουσι βόσκεισθαι ἐν μέσῳ αὐτῆς, πάντα τὰ ζῶα τῶν ἔθνων» (κεφ. β' 14). «... διότι αὐτοὶ θέλουσι βόσκει, καὶ πλαγιάζει, καὶ δὲν θέλει ὑπάρχει ὁ ἐκφοδῶν» (κεφ. γ' 13).

39. Ἄγγαίος

Δὲν ὑπάρχει ποιμενικὸ στοιχεῖο.

40. Ζαχαρίας

«Καὶ ἐποίμανα τὸ ποῖμνιον. Καὶ ἐξωλόθρευσα τρεῖς ποιμένας ἐν ἐνὶ μῆνί». «... καὶ οὕτω τὸ ποῖμνιον τὸ τεταλαιπωρημένον, τὸ ὅποσον ἀπέβλεπεν εἰς ἐμέ, ἐγνώρισεν ὅτι οὗτος ἦτο ὁ λόγος τοῦ Κυρίου», «Λάβε εἰς σεαυτὸν ἔτι τὰ ἐργαλεῖα ποιμένος ἀσυγέτου. Διότι, ἰδοῦ, ἐγὼ θέλω ἀναστήσει ποιμένα ἐπὶ τὴν γῆν, ὅστις δὲν θέλει ἐπισκέπτεσθαι τὰ ἀπολωλότα, δὲν θέλει ζητεῖ τὸ διεσκορπισμένον... οὐδὲ θέλει ποιμαίνει τὸ ὑγιές... Οὐαὶ εἰς τὸν μάταιον ποιμένα...» (κεφ. ια' 7, 8, 11, 15—17). «Πάταξον τὸν ποιμένα, καὶ τὰ πρόβατα θέλουσι διασκορπισθῆ» (κεφ. ιγ' 7).

41. Μαλαχίας

«Καὶ θέλετε ἐξέλθει, καὶ σκιρτήσῃ ὡς μοσχάρια τῆς φάτνης» (κεφ. δ' 2).

ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

42. Τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο

Ὁ Ματθαῖος, πρῶην Λευῖς, ἦταν τελώνης ἀπὸ τὴν Καπερναούμ. Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ καὶ εὐαγγελιστής, ἔγραψε τὸ πρῶτο εὐαγγέλιο στὴν ἑβραϊκὴ καὶ τὸ μετάφρασε ὁ ἴδιος ἢ ἄλλος ἀποστολικὸς ἄνδρας στὴν ἐλληνικὴ ἀνάμεσα στὰ χρόνια 60—66 μ.Χ.

Μερικὰ ὥραϊα καὶ γνήσια βουκολικὰ κομμάτια συναντᾶμε στὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ματθαίου. Ὑπάρχει σ' αὐτὰ ἓνα ἀπλοῦς καὶ γαλήνιο πνεῦμα καὶ ἡ ἀφήγησή του ἔχει μιὰ χωρὶς σύννεφα ξαστεριά: «Ἦτο δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη. Καὶ οἱ δαίμονες παρεκάλουν αὐτόν...», «Καὶ ἐκεῖνοι ἐξεληθόντες ὑπῆγαν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων. Καὶ ἰδοῦ, ὤρμησε πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασι. Οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων...» (κεφ. η' 30—33). «Ἰδοῦ, ἐγὼ σὰς ἀποστέλλω ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων» (κεφ. ι' 16). «Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, τίς ἄνθρωπος ἀπὸ σὰς θέλει εἶσθαι, ὅστις ἔχων πρόβατον ἓν, ἐὰν τοῦτο πέσῃ ἐν τῇ σαβάτῳ εἰς λάκκον, δὲν θέλει πιάσει καὶ σηκώσῃ αὐτό; πόσον λοιπὸν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου! ὥστε συγχωρεῖται ἐν τῷ σαβάτῳ νὰ ἀγαθοποιῇ τις» (κεφ. ιβ' 11,12). «Καὶ θέλουσι συναχθῆ ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη· καὶ θέλει χωρίσει αὐτούς ἀπ' ἀλλήλων, καθὼς ὁ ποιμὴν χωρίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐριφίων· καὶ θέλει στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ ἀριστερῶν» (κεφ. κε' 32—33). «Θέλω πατάξῃ τὸν ποιμένα, καὶ θέλουσι διασκορπισθῆ τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης» (κεφ. κστ' 31).

43. Τὸ κατὰ Μᾶρκον Εὐαγγέλιο

Ὁ Μᾶρκος, πρῶην Ἰωάννης, καταγόταν ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ στὸ εὐαγγέλιό του διάσωσε τὴ διδασκαλία τοῦ Πέτρου. Ἐγραψε τὸ εὐαγγέλιό του στὰ ἐλληνικὰ ἀνάμεσα στὰ χρόνια 63—70 μ.Χ. Στὴν ἀρχὴ (κεφ. ε' 11—14) ὁ Μᾶρκος περιγράφει σὰν τὸν Ματθαῖο τὴν εἴσοδο τῶν δαιμόνων στοὺς χοίρους καὶ τὴν πώση τους στὴ θάλασσα ὡς ἐξῆς: «Ἦτο δὲ ἐκεῖ πρὸς τὰ ὄρη ἀγέλη μεγάλη χοίρων βοσκομένη· καὶ παρεκάλεσαν πάντες οἱ δαίμονες, λέγοντες, Πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς χοίρους διὰ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς αὐτούς. Καὶ ἐξεληθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὤρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν (ἦσαν δὲ ἕως δύο χιλιάδες) καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσῃ. Οἱ δὲ βόσκοντες τοὺς

χαίρους ἔφυγον. καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς». «... Ἄνθρωπος τις ἐφύτευεν ἀμπελῶνα, καὶ περιέβαλεν εἰς αὐτὸν φραγμὸν, καὶ ἔσκαψεν ὑπολήμιον, καὶ ὠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐμίσθωσεν αὐτὸν εἰς γεωργούς, καὶ ἀπεδήμησε. Καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν καρπῶν ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργούς δούλον, διὰ νὰ λάβῃ παρὰ τῶν γεωργῶν ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος· ἐκεῖνοι δὲ πιάσαντες αὐτόν, ἔδειραν καὶ ἀπέπεμψαν κενόν. Καὶ πάλιν ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς ἄλλον δούλον· καὶ ἐκεῖνον λιθοβολήσαντες, ἐπλήρωσαν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπέπεμψαν ἠτιμώμενον. Καὶ πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλον· καὶ ἐκεῖνον ἐφόνευσαν· καὶ πολλοὺς ἄλλους, τοὺς μὲν ἔδειραν, τοὺς δὲ ἐφόνευσαν. Ἔτσι λοιπὸν ἔχων ἕνα υἱὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ, ἀπέστειλε καὶ αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἔσχατον, λέγων, Ὅτι θέλουσιν ἐντραπῆ τὸν υἱόν μου. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους, Ὅτι οὗτος εἶναι κληρονόμος· ἔλθετε, ἄς φονεύσωμεν αὐτόν, καὶ θέλει εἶσθαι ἡμῶν ἢ κληρονομία. Καὶ πιάσαντες αὐτόν, ἐφόνευσαν, καὶ ἔρριψαν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος. Τί λοιπὸν θέλει κάμει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; Θέλει ἔλθει ἀπολέσει τοὺς γεωργούς, καὶ θέλει δώσει τὸν ἀμπελῶνα εἰς ἄλλους...» (κεφ. ιβ' 1—9).

44. Τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιο

Ὁ Λουκᾶς ἦταν ἐθνικὸς καὶ καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας. Ἐγραφε τὸ εὐαγγέλιό του γύρω στὸ 70 μ.Χ. καθὼς καὶ τὶς πράξεις τῶν ἀποστόλων στὰ ἑλληνικά. Ὁ Λουκᾶς ἔχει μιὰν ἀπαλὴ ἀφηγηματικὴτητα καὶ ὁ λόγος του εἶναι ἀπλὸς καὶ περιγραφικὸς, δοσιμένος μὲ δύναμιν καὶ παραστατικὴτητα. Στὸ εὐαγγέλιό του ὑπάρχει ἴσως ἡ γνησιότερη ποιμενικὴ παρουσία ἀπὸ ὅλες τὶς γραφές μὲ ἐκείνη τὴν θεσπέσια περιγραφή τῆς γέννησης τοῦ Ἰησοῦ στὴ Βηθλεέμ καὶ τοὺς ποιμένες τοῦ ὑπαιθρου, ποὺ πρῶτοι εἶδαν τὸ θαῦμα καὶ μαγεύτηκαν ἀπὸ τὴ θεία νύχτα. «Καὶ ποιμένες ἦσαν κατὰ τὸ αὐτὸ μέρος διανυκτερεύοντες ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ φυλάττοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὸ ποιμνιον αὐτῶν. Καὶ ἰδοὺ, ἄγγελος Κυρίου ἐξαίφνης ἐφάνη εἰς αὐτούς, καὶ δόξα Κυρίου ἔλαμψε περὶ αὐτοῦς, καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ ἄγγελος. Μὴ φοβεῖσθε· διότι ἰδοὺ εὐαγγελίζομαι ἕως χάραν μεγάλην, ἣτις θέλει εἶσθαι εἰς πάντα τὸν λαόν· διότι σήμερον ἐγεννήθη εἰς ἐσᾶς ἐν πόλει Δαβὶδ σωτὴρ, ὅστις εἶναι Χριστὸς Κύριος... Θέλετε εὐρεῖ θρέφος ἐσπαργανωμένον, κείμενον ἐν φάτνῃ». «Καὶ καθὼς οἱ ἄγγελοι ἀνεχώρησαν ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ ἄνθρωποι οἱ ποιμένες εἶπον πρὸς ἀλλήλους. Ἄς υπάγωμεν λοιπὸν ἕως Βηθλεέμ, καὶ ἄς ἴδωμεν τὸ πρᾶγμα τοῦτο τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον ὁ Κύριος ἐφανέρωσεν εἰς ὑμᾶς. Καὶ ἦλθον μετὰ σπουδῆς, καὶ εὔρον τὴν τε Μαριὰμ καὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸ θρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ. Καὶ ἰδόντες, διεκλήρυσαν τὸν λόγον τὸν λαληθέντα πρὸς αὐτοὺς περὶ τοῦ παιδίου τούτου. Καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς. Ἡ δὲ Μαριὰμ ἐφύλαττε πάντας τοὺς λόγους τούτους, διαλογιζομένη περὶ αὐτῶν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. Καὶ ἐπέστρεψαν οἱ ποιμένες, δοξάζοντες καὶ ὑμνοῦντες τὸν Θεόν, διὰ πάντα ὅσα ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθησαν πρὸς αὐτούς» (κεφ. β' 8—20) Ὁ Λουκᾶς δίνει καὶ αὐτὸς τὴν ὁλοζώντανη ποιμενικὴ περιγραφή, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὰ γουρουῖνα στὰ ὅποια ὁ Ἰησοῦς ἐπέτρεψε νὰ μπουὺν τὰ δαιμόνια ὄρμησαν «κατὰ κρηνοῦ εἰς τὴν λίμνην καὶ πνίγηκαν». «Ἰδόντες δὲ οἱ βοσκοὶ τὸ γενόμενον, ἔφυγον...» (κεφ. η' 32—34). Ἐπιτόρικο ποιμενικὸ περιχόμενον ὑπάρχει καὶ στὴν παραβολὴ τοῦ Κυρίου μὲ τὸν ἄνθρωπο, ποὺ ἔκανε «μέγα δειπνον καὶ ἐκάλεσε πολλοὺς», ἀλλὰ οἱ προσκεκλημένοι μὲ διάφορες δικαιολογίας ἀρνήθησαν νὰ ἔλθουν στὸ τραπέζι. Ἐνάμισα στοὺς ἄλλους ὁ ἕνας δικαιολογεῖται: «Ἠγόρασα πέντε ζεύγη βοῶν, καὶ υπάγω νὰ δοκιμάσω αὐτά· παρακαλῶ σε ἔχε με παρητημένον» (κεφ. ιδ' 16—19). Κι ἄλλη μιὰ παραβολὴ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς τελῶνες καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς: «Τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν ἐὰν ἔχη ἑκατὸν πρόβατα, καὶ χάσῃ ἐν ἐξ αὐτῶν, δὲν ἀφίνει τὰ ἐννεηκόνταεννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ υπάγει ζητῶν τὸ ἀπολωλὸς,

έωσον εὔρη αὐτό;» Καί στή συνέχεια «ὅστις ἐπεμφεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγρούς αὐτοῦ διὰ νὰ θόσκει χίρους», «Καὶ φέροντες τὸν μόνον τὸν σιτευτὸν, σφάζατε, καὶ φαγόντες ἄς εὐφρανθῶμεν» «...καὶ ἔσφαξεν ὁ πατήρ σου τὸν μόνον τὸν σιτευτὸν, διότι ἀπῆ-
λαυσεν αὐτὸν ὑγιαίνοντα» (κεφ. ιε' 3, 4, 15, 23, 27), λόγοι, ποὺ ἀναφέρονται στήν
τόσο ἀνθρώπινη ἐπιστροφή τοῦ ἀσώτου γιου.

45. Τὸ κατὰ Ἰωάννη Εὐαγγέλιο

Ἦ Ἰωάννης, ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστής, ἦταν ἓνας, ἀπὸ τοὺς ψαράδες γιουὺς τοῦ Ζεβεδαίου καὶ ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἰωάννη τοῦ Πρόδρομου. Ἀγαπημένος καὶ ἐμπι-
στος τοῦ Χριστοῦ ἦταν ὁ μόνος, ποὺ ἀνέθηκε μέχρι τὸ σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου τοῦ
δασκάλου του καὶ σ' αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐμπιστεύθηκε τὴ μητέρα του. Ἐγραψε τὸ εὐαγ-
γέλιό του γύρω στὸ 85—95 μ.Χ. στήν Ἔφεσο. Τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη διαφέρει
ἀπὸ τὰ ἄλλα τρία προηγούμενα, γιατί ὁ εὐαγγελιστής ἐρμήνευσε τὸ Λόγο τοῦ Κυ-
ρίου μ' ἓναν τρόπο βαθιὰ στοχαστικὸ καὶ θεόπνευστο, ἔδωσε μεγαλύτερη ἔκταση σ'
αὐτὸ καὶ περιέλαβε γεγονότα, ποὺ οἱ ἄλλοι εὐαγγελιστὲς παράλειψαν. Γι' αὐτὸ τοῦτο
τὸ εὐαγγέλιο λέγεται «πνευματικὸ». Ἐπίσης ὁ Ἰωάννης ἔγραψε, πιθανὸν στήν Πά-
τριο, τὸ προφητικὸ βιβλίον τοῦ «Ἀποκάλυψις» γύρω στὸ 95 μ.Χ., στὸ ὁποῖο μὲ θεο-
πνευστία δίνει τὸν ἀγώνα καὶ τὴ νίκη τοῦ Χριστοῦ ἐνάντια στὶς δυνάμεις τοῦ Κακοῦ.

Ἦ Ὅπως τὸ «Ἄσρια Ἀσμάτων» εἶναι τὸ ἀντιπροσωπευτικότερο ποίημα τῆς Πα-
λαιᾶς Διαθήκης ἔτσι καὶ στὸν Ἰωάννη συναντᾶμε τὸ καθαρότερο κείμενο τῆς Καινῆς
Διαθήκης, μὲ γνήσιο βουκολικὸ περιεχόμενο, τὸ ὁποῖο ἔχει χάρη, ποιμενικὴ γνω-
ριμία, ἀπλοϊκότητα καὶ συναρπαστικὴ διατύπωση, ἂν καὶ βρίσκεται μέσα σὲ μιὰ
ρωμαλέα παραβολὴ τοῦ Κυρίου. Πρόκειται γιὰ τὸ κεφάλαιο, ὅπου γίνεται παραβο-
λικὰ σύγκριση ἀνάμεσα στὸν κανονικὸ θοσκό καὶ στὸν κλέφτη τῆς στάνης: «Ἀληθῶς,
ἀληθῶς σὰς λέγω, ὅστις δὲν εἰσέρχεται διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλήν τῶν προβάτων,
ἀλλὰ ἀναβαίνει ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος εἶναι κλέπτης καὶ ληστής. Ὅστις ὅμως εἰσέρχε-
ται διὰ τῆς θύρας, εἶναι ποιμὴν τῶν προβάτων. Εἰς τοῦτον ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει καὶ τὰ
πρόβατα τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούουσι καὶ τὰ ἑαυτοῦ πρόβατα κράζει κατ' ὄνομα, καὶ
ἐξέρχεται αὐτά. Καὶ ὅταν ἐκδόλη τὰ ἑαυτοῦ πρόβατα, ὑπάγει ἔμπροσθεν αὐτῶν καὶ τὰ
πρόβατα ἀκολουθοῦσι αὐτόν, διότι γνωρίζουσι τὴν φωνὴν αὐτοῦ. Ἔξενον ὅμως δὲν
θέλουσιν ἀκολουθῆσαι, ἀλλὰ θέλουσι φύγει ἀπ' αὐτοῦ διότι δὲν γνωρίζουσι τὴν φω-
νὴν τῶν ξένων». (Κεφ. ι' 1—5). Ὅμως οἱ ἀκρατεῖς δὲν κατάλαβαν τὸ νόημα
τῆς παραβολῆς τοῦ Κυρίου καὶ ἐκεῖνος ἐπανάλαβε διευκρινίζοντας: «... Σὰς λέγω
ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα τῶν προβάτων. Πάντες ὅσοι ἤλθον πρὸ ἐμοῦ, κλέπται εἶναι
καὶ λησταί· ἀλλὰ δὲν ἤκουσαν αὐτοὺς τὰ πρόβατα. Ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα δι' ἐμοῦ ἂν
τις εἰσέλθῃ, θέλει σωθῆ, καὶ θέλει εἰσέλθῃ καὶ ἐξέλθῃ, καὶ θέλει εὔρῃ θοσκήν. Ὁ
κλέπτης δὲν ἔρχεται, εἰμὴ διὰ νὰ κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπωλέσῃ· ἐγὼ ἤλθον διὰ νὰ
ἔχωσι ζωὴν, καὶ νὰ ἔχωσιν αὐτὴν ἐν ἀφθονίᾳ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ καλὸς· ὁ ποιμὴν
ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ βάλλει ὑπὲρ τῶν προβάτων. Ὁ δὲ μισθωτὸς, καὶ μὴ
ὄν ποιμὴν, τοῦ ὁποῖου δὲν εἶναι πρόβατα ἰδικὰ του, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ
ἀφίνει τὰ πρόβατα καὶ φεύγει καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτά, καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα.
Ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει, διότι εἶναι μισθωτὸς, καὶ δὲν μέλει αὐτὸν περὶ τῶν προβά-
των. Ἐγὼ εἶμαι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, καὶ γνωρίζω τὰ ἐμὰ, καὶ γνωρίζομαι ὑπὸ τῶν
ἐμῶν, καθὼς μὲ γνωρίζει ὁ Πατήρ, καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα καὶ τὴν ψυχὴν
μου βάλλω ὑπὲρ τῶν προβάτων. Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐκ τῆς
αὐτῆς ταύτης· καὶ ἐκεῖνα πρέπει νὰ συνάξω καὶ θέλουσιν ἀκούσει τὴν φωνὴν μου·
καὶ θέλει γίνῃ μίᾳ ποιμνῆ, εἰς ποιμνῆ». (Κεφ. ι' 7—18). Κι ἐπειδὴ ὑπῆρξε σύγ-
χυση στὸ ἀκρατήριο, ὁ Χριστὸς πρόσθεσε, διαπιστώνοντας τὴν ἀνθρώπινη ἀπιστία:
... «Καθὼς σὰς εἶπον, τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ ἀκούουσι τὴν φωνὴν μου, καὶ ἐγὼ γνωρί-
ζω αὐτά καὶ μὲ ἀκολουθοῦσι. Καὶ ἐγὼ δίδω εἰς αὐτὰ ζωὴν αἰώνιον» (κεφ. α'
27—28).

Στή θεόπνευστη «Αποκάλυψη» του Ἰωάννη, παράλληλα με τὸ προφητικὸ στοιχείο, ἡ ποιμενικὴ δροσιά, ἔστω καὶ μετὰ τὴ συμβολικὴ τῆς μορφῆς, εἶναι ἀρκετὰ συχνή. Ἔτσι, ἀπὸ τὸ 4ο κεφάλαιό της τὰ ζῶα θρίσκονται κυκλικὰ κοντὰ στὸ Θεό, εἶναι τὰ λειτουργικὰ πνεύματα, ποὺ ὑπηρετοῦν καὶ ἐκπροσωποῦν τὴ θεία δύναμη τῆς παντοδυναμίας φύσης. Στὸ 6ο κεφάλαιο περιγράφεται ἡ δόξα τοῦ Ἀρνίου, τοῦ Ἰησοῦ, ποὺ θυσιάστηκε καὶ ἀναστήθηκε γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου. Στὴ συμβολικὴ μορφὴ τοῦ Ἀρνίου συγκεντρώνεται ἡ πληρότητα τῆς θείας καὶ ὑπερφυσικῆς γνώσης καὶ δύναμης καὶ παριστάνεται μετὰ τὰ ἑπτὰ μάτια καὶ ἑπτὰ κέρατα τοῦ Ἀρνίου. Καὶ στὸ 6ο κεφάλαιο τῆς «Αποκάλυψης» συνεχίζεται ἀπὸ τὸ Ἀρνίο ἡ ἀποσφράγιση τῶν ἑξὶ σφραγίδων, ἐνῶ ἡ ἑβδομῆ ἀνοίγεται στὸ 8ο κεφάλαιο, μετὰ ἀπὸ μυσταγωγικὴ διαδικασία μετὰ τὶς σιχηγὲς τῶν ομάδων, ποὺ διαλέχθηκαν ἀπὸ τὶς φυλὲς τοῦ Ἰσραήλ. Ἀλλὰ καὶ ἡ εἰκόνα τοῦ Ἀντίχριστου συμβολίζεται μετὰ ζῶο (μετὰ θηρία). Σὲ πολλὰ σημεία τῶν 22 κεφαλαίων τῆς «Αποκάλυψης» τοῦ Ἰωάννη ἔχουμε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀκούσουμε τὸ ὑπαίθριο ἀεράκι καὶ νὰ ἰδοῦμε μερικὰ ζῶα ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ συχνάζουν στοὺς χώρους τῶν ποιμένων καὶ τῶν ζωτάρηδων.

Στὶς «Πράξεις τῶν ἀποστόλων» μπορεῖ νὰ ὑπάρχει διάσπαρτο καὶ ἀραιὸ ποιμενικὸ στοιχείο, τὸ ὁποῖο ὅμως λόγω τῆς φύσης τοῦ κειμένου δὲν προσφέρεται γιὰ μιὰ εἰδικότερη ἐπιλογή. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μετὰ τὶς «Ἐπιστολές» τῶν ἀποστόλων, στὶς ὁποῖες ἐντοπίζουμε ἕνα ἀντίστοιχο φαινόμενο. Καὶ εἶναι τοῦτο δικαιολογημένο, ἔαν σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι τὰ κείμενα αὐτὰ αποτελοῦν τὴν μερικότερη ἐξηγήσεια τοῦ θείου λόγου καὶ ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὴ συγκρότησή τους δὲν παρουσιάζουν τὴν αὐτοτέλεια τῆς ποιμενικῆς ἔκφρασης, ἔτσι ὅπως τὴν ἀπαντήσαμε στὰ ἄλλα κείμενα τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν «Ἀπόκρυφων» βιβλίων διαλέγουμε δειγματοληπτικὰ τὴν περίπτωση τοῦ «Βοσκοῦ Ἔριμα», σύμφωνα μετὰ τὴν ὁποία στὸ δεῦτερο μέρος τῆς 8ης ὀπτασίας, ὁ ἄγγελος ἐμφανίζεται μετὰ ροῦχα βοσκοῦ καὶ ἀπαγγέλλει δώδεκα λόγους. Τὸ ἔργο εἶναι ἀπλὰ γραμμμένο, μετὰ τρόπο ἐνδόμυξης μετάνοιας, πνεῦμα εὐσπλαχνίας καὶ ἀποτελεῖ ἀπόκτημα ἢ ὑπαρξή του γιὰ τὴν ἀρχαιότητα.

46. Συμπέρασμα

Ἀπὸ τὸν σύντομο περίπατο ποὺ κάναμε στὸν γαλήνιο βιβλικὸν χώρον διαπιστώνεται ὅτι σ' αὐτὸν ὑπάρχει διάχυτο καὶ πυκνὸ τὸ ποιμενικὸ στοιχείο. Τὸ στοιχείο αὐτὸ ἐκφράζεται μετὰ δύο τρόπους: στὴν Παλαιὰ Διαθήκη μετὰ τὸν ἄμεσο καὶ στὴν Καινὴ μετὰ τὸν ἕμμεσο. Τὰ ἀντιπροσωπευτικότερα κομμάτια ἐντοπίζονται στὸ «Ἄσμα Ἀσμάτων» (Παλαιὰ Διαθήκη) καὶ στὸ δέκατο εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη (Καινὴ Διαθήκη). Μετὰ ἐξαιρέση 4—5 βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ μερικὰ εὐαγγέλια τῆς Καινῆς, ὅλα τὰ ὑπόλοιπα βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, στὴν καθολικὴ τους δομὴ, ἔχουν μέσα τους εἴτε ἄμεσα εἴτε ἕμμεσα τὸ βουκολικὸ φίλτρο, μετὰ μιὰ μορφὴ βέβαια ἔξω ἀπὸ τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ παγανισμοῦ, ἀλλὰ πάντως μετὰ τὴν ἴδια ποιότητα, τὴν ἀπλότητα, τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴν αἰωνιότητα τῶν γνωρισμάτων τοῦ ποιμενικοῦ λόγου, ποὺ μπορεῖ σὲ ὅποιονδήποτε χώρο νὰ ἀναβιώνει στιγμὲς ἀληθινῆς τοῦ ὑπαίθρου καὶ νὰ μεταδίνει τὸν ἀργὸ φιλειρηνικὸ παλμὸ καὶ τὴν ἀθάνατη εὐωδιά του. Ἡ διαφορὰ τοῦ στοιχείου τῶν Γραφῶν μετὰ τὸ στοιχείο τῆς κλασσικῆς λογοτεχνίας θρίσκει στὸν μεγαλοπρεπεῖ συνηρητισμὸ τῶν πρώτων καὶ στὸ παγανιστικὸ πνεῦμα τῶν δευτέρων, γεγονός, ὅμως ποὺ δὲν μειώνει τὴν ἀξία του, γιατί ἡ ποιμενικὴ φωνὴ εἶναι πάντοτε τὸ ἴδιο πολυσήμαντη καὶ πολύφωνη καὶ ὅταν ἀντιλαλεῖ στὶς καθαρὲς τσοπάνικες μαδάρες καὶ ὅταν ἀνεβαίνει σὰν αἶγος μετὰ ἀπὸ τὴ βιβλικὴ ἀταραξία τοῦ κόσμου τῶν ἱερῶν κειμένων. Ἡ ἐπισήμανση τοῦ βουκολικοῦ πνεύματος, στὰ Ἁγία Γραφὴ δείχνει τὴ γενικὴ συγκρότησή της σὰν κειμένον λογοτεχνικόν, κατάλληλον γιὰ κάθε ἐποχὴ, ἀλλὰ σύγχρονα τὴν καθολικότητα καὶ τελειότητά του μετὰ τὴν ἐπικάλυψη ὅλων τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΟΠΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

Τώρα που καταλάγιασε πιά ο θόρυβος από τα megάφωνα των τελευταίων δημοτικών εκλογών, είναι, νομίζω, καιρός να ξανασκεφθούμε όλοι οι Γιαννιώτες, σε οποιαδήποτε παράταξη κι αν βρίσκεται ο καθένας μας, τα μεγάλα και επείγοντα προβλήματα του τόπου. Γιατί ασφαλώς δεν υπάρχει κανείς που να μην ενδιαφέρεται γι' αυτά, αφού τα κόμματα και οι παρατάξεις έχουν δικαίωμα ύπαρξεως όχι για τα λιγότερα κακά, αλλά για τα μεγαλύτερα κακά που μπορούν να πράξουν.

Τα προβλήματα είναι πολλά και γνωστά: Το αποχετευτικό, ή καθαριότητα της λίμνης και ο εμπλουτισμός της με κατάλληλα είδη ψαριών, ο δασικός πλούτος της περιοχής και η όρθη έκμετάλλευσή του, οι ύδατοπτώσεις των ποταμών της Ήπειρου, τα πιθανά μεταλλεύματά της, ή γεωργία και ή κτηνοτροφία της, ή συγκοινωνία, ή κοινοτική διαβίωση και ιατρική περίθαλψη των κατοίκων και άλλα πολλά που γυρεύουν από καιρό τη λύση τους.

Από την πλευρά μας θα σταθούμε στο νοσοκομειακό και το Πανεπιστημιακό. Δεν θα εισέλθουμε στην ειδική μελέτη που αφορά στους ειδικούς και τους αρμόδιους, αλλά θα σταθούμε στα πλαίσια του γενικού ενδιαφέροντος παντός ανθρώπου που ζη μόνιμα σ' αυτόν τον τόπο, δηλ. σε ό,τι είναι κοινό κτήμα ή όπως έλεγαν οι Λατίνοι Res Publica.

ΖΗΤΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΣΤΗ ΔΟΥΡΟΥΤΗ

Σταμάτησαν οι εργασίες γιατί υπήρχαν λάθη στη σύμβαση, λείπει ή επίσημη ανακοίνωση. Και οι ύπουργοί που έπεσκέφθηκαν την πόλη μας την περασμένη άνοιξη και το περασμένο καλοκαίρι μ'αε διαβεβαίωσαν ότι «έντος όλίγου ξαναρχίζουν τα έργα». Όμως στα τέλη του περασμένου Αυγούστου, στο Πανεπειρωτικό συνέδριο που έγινε εδώ στα Γιάννινα, ο ύπουργός Δημοσίων Έργων, δήλωσε «ότι συνεχίζονται οι διαπραγματεύσεις με τις εταιρείες που είχαν αναλάβει τα νοσοκομεία Ίωαννίνων, Πατρών και Ήρακλείου και εάν δεν καταλήξουν σε συμφωνία, θα άπευθυνθεί ή Κυβέρνηση σε άλλες εταιρείες».

Οί δηλώσεις αυτές του Ύπουργού των Δημοσίων Έργων μ'αε βάζουν σε ύποψίες ότι ή Κυβέρνηση μάλλον αναβάλλει, αν δεν μεταιώνει την ίδρυση των τριών αυτών μεγάλων νοσοκομειακών μονάδων. Και ξέρομε όλοι τί σημαίνει αναβολή. Δεν είναι, κατά τη γνώμη μας οικονομικοί οί λόγοι. Διότι, όταν ξοδεύονται δισεκατομμύρια για τη διάνοιξη νέων πολυτελών δρόμων, όπως π.χ. μεταξύ Πατρών Όλυμπίας (ένδεικτικά άπλως τὸ αναφέρομε) ή πεντακοσαριές εκατομμυρίων για την διεύρυνση υπαρχόντων δρόμων ή διάνοιξη νέων για την άνετότερη διακίνηση του ταξιδεύοντος κοινού και κατά δεύτερο λόγο των έμπορευμάτων, όπως ο δρόμος Κορίνθου - Νεμέας, που δεν φαίνεται να γίνεται για έμπορικούς λόγους, πρόβλημα χρημάτων και πρόγραμμα λιτότητας δεν μπορεί κατά τη γνώμη μας να ύπάρχει, γιατί δεν μπορούμε να φαντασθούμε ότι ή υγεία θεωρείται άγαθὸ κατώτερο από τὸ άνετο ταξίδι. Κάτι άλλο λοιπόν συμβαίνει. Φοβούμαστε ότι οί πολλές μελέτες και οί πολλές συζητήσεις θα οδηγήσουν στη μεταίωση των έργων. Ίσως να ύπάρχει και κάποια τάση — άμποτε να έχομε λάθος — να παραμείνει στο Κέντρο ή δυνατότητα παροχής ύψηλης στάρμης νοσοκομειακής περίθαλψης Αυτό από κύκλους έξω από την Κυβέρνηση, που μπορούν όμως να την έπηρεάζουν.

Έν τῷ μεταξύ ή κατάσταση στο Γενικό Νοσοκομείο είναι τόσο οίκτρη, ώστε όποιος εισέρχεται σ' αυτό, νομίζει ότι μπαίνει όχι σε νοσοκομείο, αλλά σε σταύλο.

Ἡ ἴδρυση αὐτῆς τῆς μεγάλης νοσοκομειακῆς μονάδας δὲν πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ μόνο τὸ λαὸ τῆς Ἠπείρου ἀλλὰ καὶ τῶν παρακειμένων νήσων Κέρκυρας, Παξῶν καὶ Λευκάδας, καθὼς καὶ τοὺς κατοίκους τῆς δυτικῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Βορείου τμήματος τῆς Αἰτωλοακαρνανίας.

Κάνουμε ἔκκληση στοὺς ἀρμόδιους Κυβερνητικοὺς παράγοντες καὶ σὲ ὅλους τοὺς Ἠπειρώτες βουλευτὲς νὰ ζητήσουν κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸ κ. Ἀνδρέα Παπανδρέου νὰ ἐξετάσει προσωπικὰ τὸ θέμα καὶ νὰ λύσει τὸ Γόρδιο δεσμὸ μὲ μιὰ γενναία κυβερνητικὴ ἀπόφαση.

ΖΗΤΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

Ἡ ἴδρυση τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς στὰ Γιάννινα στὰ 1964, ἐπὶ κυβερνήσεως Γ. Παπανδρέου, χαιρετίσθηκε ἀπὸ τὸν Ἠπειρωτικὸ λαὸ σὰν ἀρχὴ γιὰ ἓνα μεγάλο Πανεπιστήμιο μὲ πολλὰς Σχολές, μὲ ἄριστα ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια καὶ μὲ ὑψηλὴς στάθμης ἐπιστημονικὴ δραστηριότητα. Ἔτσι τὸ ὄνειρευτήκαμε τότε ὅλοι. Πολὺ σύντομα ὅμως, χωρὶς νὰ ἀντιδικήσουμε μὲ κανέναν, καὶ χωρὶς νὰ προκαλέσωμε κανέναν, ἀκούστηκαν, ἀπὸ σιμὰ καὶ ἀπὸ μακριὰ, λόγια ποὺ τὰ ἐνέπνεε (τί ἄλλο;) κάποια κακὴ διάθεση...

— Τέτοιο Πανεπιστήμιο νὰ λείπει! Δὲν τὸ θέλομε! ἦ

— Θὰ μείνουν τὰ Γιάννινα ἢ μικρὴ πόλη μὲ τὸ πανεπιστημιακὸ της χωρὶς ἄλλες Σχολές.

Νὰ ποῦμε ὅτι ἰδρύθηκαν στὸ μεταξὺ Πανεπιστημιακὲς Σχολές σὲ μικρότερες πόλεις; Θὰ τονίσουμε μόνο τοῦτο: Τὰ Γιάννινα, εἴτε μικρὴ πόλη εἶναι εἴτε μεγάλη συνεχῶς γίνε-
ται, βρίσκεται στὸ κέντρο τῆς Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδας, σὲ θέσι κλειδὶ καὶ συγκεντρώνει πλεονεκτήματα γεωγραφικῆς τοποθεσίας καὶ πνευματικότητας τῶν κατοίκων, καθὼς ἐπίσης καὶ ἱστορικὲς περγαμνὲς τῶν ἀνθρώπων τῆς περιοχῆς, ὥστε ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ κέντρο εὐρύτερης πνευματικῆς ἔλξης καὶ ἐπιστημονικῆς δραστηριότητας.

Τὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων ἔχει ἤδη νὰ ἐπιδείξει ἐπιστήμονες διεθνοὺς κύρους ποὺ πέρασαν ἀπ' αὐτὸ ἢ ἐξακλουθοῦν νὰ διδάσκουν, εἴτε τὸ θέλουν εἴτε ὄχι κάποιοι ἄλλοι. Καὶ δὲν εἶναι — ἔστω καὶ μὲ λίγες Σχολές — πανεπιστημιακὸ. Οὔτε μπορεῖ νὰ λείπει, γιὰτὶ ἔχει ἐπιβληθεῖ.

Στὸ Πανηπειρωτικὸ Συνέδριο τοῦ περασμένου Αὐγούστου, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω, ὁ ἀντιπρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου κ. Σωτ. Δάκαρης εἰσηγήθηκε τὴν ἴδρυση δύο Σχολῶν μιάς Ζωοτεχνικῆς καὶ μιάς Πολυτεχνικῆς.

Καὶ ἄλλοτε σὲ πρυτανικὸ λόγο του ὁ συμπολίτης μας Καθηγητὴς εἶχε ἀναπτύξει τὶς ἴδιες ἀπόψεις καὶ εἶναι γνωστὸ, ὅτι τὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων εἶχε συντάξει πρὸ ἐτῶν Σχέδιο Νόμου γιὰ τὴν ἴδρυση μιάς Πολυτεχνικῆς δικαιολογώντας καταλλήλως τοὺς λόγους ποὺ εὐνοοῦσαν ἀλλὰ καὶ ἐπέβαλαν τὴν ἴδρυσή της.

Δυστυχῶς ὅμως τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας τὸ ἀγνόησε ὅπως καὶ πολλὰ ἄλλα, γιὰτὶ δὲν ἀσκήθηκε καμμιά πίεση ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ ἀπὸ τὶς ὀργανώσεις. Εἶναι γνωστὸ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ θεμελίωση τῆς Πανεπιστημιούπολης ἴσως δὲν θὰ γινόταν, ἂν δὲν ἀκούονταν ἔντονος ἐκ τῶν κάτω φωνές, ὅπως ἐπίσημα ἀνάφερε τὸ γεγονός στὸν πρυτανικὸ του λόγο προπέρυσι ὁ Καθηγητὴς κ. Μπάνος.

Νομίζουμε ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ κινηθοῦν καὶ πάλι οἱ ὀργανώσεις τῆς πόλης, ὅπως ξεσηκώθηκαν πρὸ ἐτῶν καὶ μὲ τὴ συμπαράσταση ὅλων τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν πέτυχαν τότε τὴν ἴδρυση τῆς ἱατρικῆς Σχολῆς.

Τὴν πίεση ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ καμμιά Κυβέρνηση δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀγνοήσει. Γιὰτὶ δείχνει τὶς πραγματικὲς του ἀνάγκες καὶ τὶς σταθερές του ἐπιδιώξεις. Δὲν σχετίζεται μὲ παρατάξεις καὶ δὲν στρέφεται ἐναντίον κανενός. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ὑπάρχει Κυβέρνηση ποὺ δὲν συζητεῖ τὰ αἰτήματα τῶν λαϊκῶν ἐπιτροπῶν. Καὶ πολλὰς φορὲς γίνονται δεκτά.

“ΚΑΙ ΕΠΙ ΓΗΣ ΕΙΡΗΝΗ,,

Κάθε χρόνο, ετούτη τή μεγάλη γιορτή τῆς Γέννησης τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ, φέρεται στό νοῦ του ὁ κάθε χριστιανός τόν ἀγγελικό ὕμνο τῆς Βηθλεέμ: «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καί ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». (Λουκᾶ κεφ. β΄—14). Ἀπό συμπόνια (εὐδοκία) ὁ Θεός τὸ ἀποφάσισε: «καί ἐπὶ γῆς εἰρήνη!» (ἐξωγήϊνη εἰρήνη) στό ἀνθρώπινο γένος, νὰ τοῦ διώξει τὸ αἰώνιο ἄγχος τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ! «Καί ἐπὶ γῆς», γιατί ἔλλειπε ἀπὸ τῆ γῆ ἡ εἰρήνη! “Ὅσες φορὲς ἀποτόλμισε τὸν ἐρχομὸ τῆς, κάποιος Κάνν ἢ κάποιος Ἡρώδης τραβοῦσε τὸ σπαθὶ του τρόμαξε καὶ ἔφραγε! “Ἄλλου κόσμου «κυρὰ» ἡ εἰρήνη! Καί εἶναι οἱ κόσμοι πολλοὶ στό Σύμπαν, παραδέχεται ὁ Σωκράτης.

Ἐκεῖ, στοῦ Πλάτωνα τὸν «Τίμαιο» (Τ.Α., κεφ. ΙΔ΄ — μετάφρ. Π. Γρατσιάτου) διαβάσαμε:

«Δημιουργεῖ λοιπὸν τὰς λογικὰς ψυχὰς καὶ διανέμει εἰς τὰ ἄστρα, ὅπου δεικνύει εἰς αὐτὰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων (τὰς ιδέας), ἵνα ἀναμνησκῶνται, ὅταν θὰ καταβῶσι εἰς τὰ ἐπὶ γῆς σώματα. Καὶ ὅσα θὰ ζήσωσι μετὰ δικαιοσύνης θὰ ἐπιστρέψωσι πάλιν εἰς τὸν ἀστέρρα αὐτῶν, αἱ δὲ ἄλλαι θὰ μεταβῶσιν εἰς σώματα ζώων»!

Ἄλλὰ καὶ οἱ σημερινοὶ σοφοὶ ἐπιστήμονες: ἀστρονόμοι, βιολόγοι, ραδιοφυσικοὶ καὶ ἄλλοι, ποὺ ἀπασχολοῦνται μὲ «τὴν ἀναζήτηση ἔλλογης ζωῆς στό διάστημα» διατύπωσαν σὲ διεθνή συμπόσια, ὅπως τῆς Σοβιετικῆς Ἀρμενίας (1971) καὶ Ἑσθονίας (1981), τὴν ἄποψη, ὅτι «ἡ ὑπαρξὴ ζωῆς καὶ μάλιστα ἔλλογης ἔξω ἀπὸ τὴ Γῆ ἐμφανίζεται σάν πολὺ πιθανά, ἀλλὰ δὲν ἔχομε ἀκόμα ἀποδείξεις». (ἐφ)δα «ΤΑ ΝΕΑ» Ἀθηνῶν φ. 11116)17.12.81).

Γυρίζοντας, ἐξ ἄλλου, ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης στὸν ἑαυτὸ μας διαπιστώνομε ταυτότητα στοχασμοῦ! Νά! τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ γεμίσει ἓνα κενὸ τοῦ ἀνθρώπινου ἑαυτοῦ μας! “Ὅλα τ’ ἀγαθὰ τῆς γῆς χάνονται σ’ αὐτό! Τὰ καταστρέφει ὁ ἄνθρωπος καὶ ἄγνωστα ἀποζητᾶει γιὰ τὸ κενὸ του! Τ’ ἄλλα, τ’ ἄγνωστα, τὰ μακρινά, τὰ πέραν ἀπὸ τὰ γήϊνα, τὰ διασθάνεται, ὅπως τ’ ἀποδημητικά πουλιὰ, τ’ ἀταξίδευτα, τοὺς μακρινούς π’ ὁραματίζονται τόπους! Τάχα, δὲν ἔχει ὁ ἄνθρωπος σάν τοῦ πουλιοῦ τὸ ἐνστικτο ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἓνα κάτι; «ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ δέδοκεν ἡμῖν» (Ἰωάν. Καθ. Ἐπ. δ΄ — 13), «καθὼς εἶπεν ὁ Θεὸς ὅτι ἐνοιήσω ἐν αὐτοῖς» (Β΄ Κορ. στ΄ — 16). «Γνώριμη» ἡ μελωδία τῆς Σηληϊᾶς καὶ τὸ μήνυμα παρήγορο καὶ ἐλπιδοφόρο! Ἐπόνεσε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ διαβίβασε μὲ τὸν Ἰησοῦ του πρόγραμμα ὑποδοχῆς εἰρήνης! Ἀγάπη πανανθρώπινη ὄριζε αὐτό, χωρὶς διακρίσεις μεταξὺ φύλων καὶ φυλῶν. Σεβασμὸς, ὄριζε, ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, χωρὶς κοινωνικὰς διαφοροποιήσεις. Τελειότητα ἀνθρώπινης διαβίωσης, χωρὶς ἰδιοτελεῖς ἐπιδιώξεις. Ἐνότητα πνευματικὴ καὶ ψυχοσυναισθητικὴ προέβλεπε, καθορίζοντάς τὴν σύμφωνα μὲ τὸ «ἵνα ὄσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς» (Ἰωάν. ιζ΄ — ΙΙ) «ἐν οὐρανῷ». Οἱ ἄνθρωποι δόξασαν τὸ Θεὸ γιὰ τὴν εὐδοκία Του! Ἡ δροσιὰ τῆς ἀγάπης τοὺς ἀλάφρωσε τὸ βιωτικὸ ἄγχος! Ζήλησαν οἱ ἄνθρωποι τὴν ὁμορφίαν τῆς κινούργιας ζωῆς, τῆς χριστιανικῆς! Οἱ δοῦλοι ἐχαριστήθηκαν γλυκὸ λόγον καὶ μοσχοβολημένο ψωμί! Ἔστησαν θρόνον καὶ κάλεσαν τὸ Μεσσία Χριστὸ «Βασιλέα» τους! “Ὅμως «τὸ κατεστημένο σταύρωσε τὸ Χριστό», νὰ προλάβει ἐκθρόνισή του ἀπὸ τὴν κοσμικὴ ἐξουσία. («ΤΑ ΝΕΑ» φ. 10917) 23.4.81). Γιατὶ «Ἀμφισβήτησε τὸ κατεστημένο», ὁ Χριστός. («ΤΑ ΝΕΑ» φ. 10919)15.4.81). Τὸν εἶδε σάν μεγάλο «ἱστορικὸ πρόσωπον». («ΤΑ ΝΕΑ» φ. 10333)20.4.79). «Τέλειον Θεὸ καὶ τέλειον ἄνθρωπον» (Δ΄ Οἰκουμε. Σύν. Χαλκιδόνας 451). Εἶδε τὸ Χριστό, νὰ θεμελιώνει «κοινωνισμό καὶ προσμονὴ ἐσχάτων» (ἐσχατολογία) φυσικὸ καὶ μεταφυσικὸ, «θεοκεντρισμὸ καὶ ἀνθρωποκεντρισμὸ» (Γ. Μουστάκης) καὶ τὸν σταύρωσε σάν ἐπαναστάτη!

Ὅμως τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὸ ἦψος τοῦ Σταυροῦ, φώτισε τὸ δρόμον τῆς καινούργιας ζωῆς καὶ πλήθαιναν τὰ πλήθη τῶν πιστῶν. Οἱ στρατιῆς τους, σταυροφόρους ἔσεισαν τὴ γῆ. Θρόνοι ἔτριξαν καὶ τύραννοι ἔφριξαν! Καὶ ἡ πορεία τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων συνεχιζόταν. Τὸ πνευματικὸ φῶς ἄνοιγε στά σκοτάδια νέους δρόμους καὶ νέες

στρατιές σταυροφόρων οδηγούνταν σε πεδία αγάπης και ειρήνης, όταν «δλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Διοκλητιανοῦ οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐσταμάτησαν. Τὸ Κράτος ἀναλαμβάνει ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὴν νέαν θρησκείαν καὶ εὐρίσκει στήριγμα εἰς αὐτήν. Ἡ μεταβολὴ αὕτη τῶν μέχρι τοῦδε σχέσεων Κράτους καὶ χριστιανῶν πραγματοποιεῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, (306—337) (Ο.Ε.Σ.Β.) (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία» ἐκδ. 1962). Ἔτσι ἔσμιξαν ἡ λογχοφόρα στρατιὰ τοῦ Κράτους μετὰ τὴ σταυροφόρα στρατιὰ τῶν χριστιανῶν καὶ σταυρώθηκαν ὁ Σταυρὸς μετὰ τὸ σπαθί!

Τὸ «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» τοῦ Εὐαγγελίου (Ματθ. κη' — 19) ξε—5), χρυσοτολίστηκε καὶ ἐνθρονίστηκε ἄρχοντας — Δεσπότης — με ἄρχοντες φεουδάρχαστηκε! Ὁ «ἀδελφός» χριστιανός, ξεπερνώντας Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους (Ματθ. κγ' χες κοσμικῆς ἐξουσίας σὲ χρυσὸ παλάτι, ἀφέντης «ἀδελφῶν» δούλων, ἀπόδημος τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. (Ἰωάν. ιη'—36). Ὁ «κοινωνισμός» ἔδωκε τὴ θέση του στὴν «προσμονή» τῶν ἐσχάτων» καὶ ὁ ἄρχοντας, ἀπερίσπαστος, τὰ τοῦ οἴκου του φροντίζει! «ΕΡΓΑ... ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ... ΔΑΝΕΙΑ... «παρουσιάζει», σὸν οἶκος ἐμπορίων» στὸ ἐνεργητικὸ του «Οἶκος τοῦ Βατικανοῦ», διαβάξομε σὲ ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴ Ρώμη. («ΤΟ ΒΗΜΑ» φ. 10918)22.3.81). Ἀλλὰ καὶ «βίλα με χρυσοποίκιλτα φανάρια καὶ I.X. καὶ ψίνα» ἀπέκτησε καὶ δικός μας ἀρχιεπίσκοπος ὀρθοδοξίας! («Αἰριανή» φ. 537)17.12.81). Ἐκκλησιαστικὴ καὶ μοναστηριακὴ περιουσία ἐκατοντάδων δισεκατομμυρίων δραχμῶν «ἀποστερεῖται ἀπὸ τὸ λαὸ» γράφει ὁ τύπος. («ΤΟ ΒΗΜΑ» φ. 9219)8.7.75 καὶ «ΤΑ ΝΕΑ» φ. 9966)26.1.78). Γίνεται «Λευφάνον ἐμπόριο» (δο. Γ. Μουστάκης) καὶ «Ἐμπόριο τῆς λατρείας» ἀπασχολεῖ τὸν τύπον. («ΤΑ ΝΕΑ» φ. 10627)11.4.80 καὶ φ. 10653)13.5.80). Ἔτσι συντηροῦνται «567» μοναστήρια, ὅπου «ἐγκαταβιοῦν» 5.846 μοναχοὶ καὶ μοναχές. («ΤΟ ΒΗΜΑ» φ. 9828)7.7.77). Αὐτὴ ἦταν ἡ «κρατικὴ προστασία τῆς νέας θρησκείας». Τὸ σπαθί «προστάτευε» τὸ σταυρὸ καὶ ὁ σταυρὸς «ἀγίαζε» τὸ σπαθί! («ΤΑ ΝΕΑ» φ. 10031)14.4.78). Στὸ κοινὸ τραπέζι, κρατικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες, ἔβαν ἀπὸ τὸ ἴδιο κρασί τῆς «πολιτικῆς» καὶ στὸ μεθύσι «τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ὁμαδικοῦ καὶ κοινῶν συμφέροντος» (Λεξ. Πολιτ. Ἐπιστ. UNESCO Τ. 2ος — Πολιτικὴ — σελ. 732) δημιουργήθηκαν σφαίρες ἐπιρροῆς ἐθνοθηροσκευτικῆς, ἔγιναν ἐξοντωτικοὶ πόλεμοι θρησκευτικοί, ὅπου ἀλληλοσφάχτηκαν ἐκατομμύρια χριστιανῶν (1560—1629), ἔγιναν κατακτητικῆς σταυροφορίες (1095—1272), ἔγιναν ἐθνοθηροσκευτικοὶ καὶ καθεστωτικοὶ πόλεμοι. Στὸ διάβα τῶν αἰώνων πλήθη χριστιανῶν ἀλληλοσφάχτηκαν καὶ ἀλλοδόξουν σίφη! «Δυὸ Ἀμερικανοί: ὁ Τζὼν Κάρθου καὶ ὁ Φράνσις Ἐμπλιν, ὑπολόγισαν ὅτι ἀπὸ τὸ 1920 ὡς τὸ 1945 σκοτώθηκαν σὲ πολέμους πενηταετηνία ἐκατομμύρια ἄνθρωποι. Στὸ Βερντέν (πρῶτος μεγάλος πόλεμος) σ' ἓνα μέτωπο ἀπὸ εἴκοσι χιλιόμετρα στιβάχτηκαν ἑφτακόσιες χιλιάδες νεκροί, ἐνῶ ἄλλες ἑκατὸν πενήντα χιλιάδες πολτοποιήθηκαν ἀπὸ τὸ πυροβολικὸ, σόρλοιο, «ἀνακατωμέναι μετὰ τὴ λάπη». («ΤΟ ΒΗΜΑ» 4.8.71). Ἡ ἀλληλοσφαγὴ συνεχίζεται! Ἀθόρητος «ὁ συναγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ οὐ κατὰ Χριστὸν» (Κολασ. β'—8), διαίρεσε τοὺς πιστοὺς σὲ ὁμάδες με ἀντιμαχόμενα φαινομενικὰ συμφέροντα, καὶ με μεθόδους σκοταδισμοῦ ἀποπροσανατολίζει τοὺς νέους ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς των!

Πολλὰ τὰ «Παραθηροσκευτικὰ φαινόμενα τῆς ἐποχῆς μας». «Στὴν Ἑλλάδα, οἱ πρὸ γνωστῆς ἀπὸ τίς κινήσεις αὐτές, εἶναι ἡ ἀμερικανικὴ πολυεθνικὴ ἐταιρεία «ΣΚΟΠΙΑ» (Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά), ἡ «Ἀκαδημία Ράτζ Γιόγκι» (Μαχαράτζι), τὸ «Ἰνστιτοῦτο Φιλοσοφίας Διανοητικῶν Ἑλλάδος» (Ρὸν Χάμπριτ), τὰ «Παιδιὰ τοῦ Μῶ», ἡ «Κίνηση Πνευματικῆς Ἀναγεννήσεως» (Μαχαρίσι Μαχῆς Γιόγκι), Σαταναντάστραμ, «Ἐνωτικὴ Ἐκκλησία» (Σάν Μυονκ Μονν) («ΤΑ ΝΕΑ» φ. 11116)17.12.81) Χιλιάδες ἔντυπα κυκλοφοροῦν, ἐν ὀνόματι τῆς «ἐλευθερίας»! Τὸ ἔργο τῶν «πορευθέντων» (Ματθ. κη' — 19) νοσταλγικὸ καὶ ἀσύγκριτο μετὰ τὸ ἔργο τῶν «ἐνθρονισθέντων» (Κανὼν ΣΤ' τῆς Δης Οἰκ. Συν.). Ἐκεῖνον «Πνεῦμα ὁ Θεός», (Ἰωάν. δ' — 24) συνοδὸς στὸ δρόμο τους, βοηθὸς καὶ προστά-

της. Δίδασκαν τὸ «Σολομῶν δὲ ὠκοδόμησεν αὐτῷ οἶκον· ἀλλ' οὐκ ἔπιστος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ» (Πρωτομάρτυρας Στέφανος — Πράξ. 'Απ. Ζ' — 47 — 48). Τὸν ἄνθρωπον ἔλεγαν ναὸ τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μετὰ τὸ «ἡμεῖς γὰρ ναὸς Θεοῦ ἐστί ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ Θεὸς ὅτι ἐνοικησῶ ἐν αὐτοῖς» (Β' Κορ. στ' — 16). Παρήγορος καὶ ἀπλὸς ὁ λόγος τῶν «πορευθέντων» στὰ ἔθνη. Ἀντιλάλησε σὲ στεριεὶς καὶ θάλασσες τὸ «ἀγαπάτε ἀλλήλους» (Ἰωάν. ιε — 12) καὶ τὸ «ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν» (Ματθ. ε' — 44). Καὶ ἔτρεχαν πλήθη ἀμέτρητα στοὺς «διαβάτες» μετὰ τὸ φωτεινὸ σταυρὸ καὶ τὰ ἀγγελικὰ πρόσωπα! Ἰκανοποιοῦνταν ἡ ἐπιθυμία τοῦ Χριστοῦ: «καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστι ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης κἀκεῖνα με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι καὶ γενήσεται μία ποίμνη, καὶ εἷς ποιμὴν» (Ἰωάν. ι' — 16). Φωτεινὸς ὁ σταυρὸς, ἡ μορφὴ τους ἁγίου καὶ ὁ λόγος τους μέλι, γοητεῖαν ἀκόμα καὶ ἄγρια τόσα θηρία! «Παρατηρήθηκε πῶς, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀντιβασιλείας του ἔκτισε (σ.σ. ὁ Ἄλῃ Πασᾶς) πολλὰς ἐκκλησίαις, δὲν ἴδρυσεν ὅμως ποτὲ τζαμί» (TH. GORDON: Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπ. Β.Α' — Τ.Ι — Μ.Ι. — Κεφ. Α' σελ. 13). «Ἡ Κυρὰ Βασιλική, ὅπως εἶναι γνωστὸ, δὲν ἀλλαξοπίστησε. Ἐμεινε ὀρθόδοξος χριστιανὴ καὶ ὁ Ἄλῃς τῆς εἶχε, μέσα στοῦ σαράι, παρεκκλήσι γιὰ νὰ προσεύχεται». «Ὅταν τὸ «Λιοντάρι τῆς Ἡπείρου» ἦταν πολιορκημένο ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ Χουρσίτ, ὁ Ἄλῃς διέταξε καὶ ἔγινε λιτανεῖα τῆς κἀρα τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς πόλης, ὅπου τὴν ὑποδέχτηκαν καὶ τὴν προσκύνησαν, ὁ ἴδιος, ἡ Κυρὰ Βασιλικὴ καὶ ἀξιωματοῦχοι τοῦ σαραγιού». (Κ. Σαρδελῆ: «Ὁ Προφήτης τοῦ Γένους Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ἔκδ. «ΑΣΤΕΡΟΣ» σελ. 178). Ὁ σταυρὸς ἐκείνων, στοὺς πολέμους, ἐλπίδα αἰχμαλώτων, καταφύγιο προσφύγων, παρηγοριά ὑποδούλων. Ἡ δέηση ἐκείνων, δέηση «ὑπὲρ τῆς ειρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου», ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν τῶν δοκιμαζομένων λαῶν, ὑπὲρ φωτισμοῦ τῆς σκοτεινῆς διανοίας καὶ τῆς μαύρης ψυχῆς τῶν ἐμπολέμων ἀρχηγῶν! Ὁ κόσμος νοσταλγεῖ ἐκείνους! Οἱ «ἐνθρονισμένοι», ἄλλοι ἄνθρωποι! Ἀλυσόδεσαν στοῦ λαιμὸ τους τὸ σταυρὸ, κραδαίνον μετὰ τὸ δεξιὸ τους μάχαιραν, ὀρκίζον τοὺς πιστοὺς καὶ εὔχονταν πολέμων νίκης μετὰ τὴς εὐχῆς: «Κύριε! ἐπιλαβοῦ ὄπλον καὶ θυρεοῦ καὶ ἀνάστα εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν». («Μικρὸν Εὐχολόγιον» ἔκδ. Α.Δ.Τ.Ε.Τ.Ε. σελ. 392). «Χριστὸ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἄνελε τῷ Σταυρῷ σου τοὺς ἡμᾶς πολεμοῦντας». (Ἀκολουθία Α' Ὁρας) «...καὶ ἐν τῷ ἔλεει σου ἐξολοθρευεῖς τοὺς ἐχθροὺς μου καὶ ἀπολεῖς πάντας τοὺς θλίβοντας τὴν ψυχὴν μου». (Ψαλμὸς ρμβ' — 142) χωρὶς καὶ νὰ μποροῦν νὰ ἀποσβήσουν μετὰ τὴς ψαλμοδίας τους τὴ γλυκιὰ φωνὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ: «...οὐκ οἶδατε ποίου πνεύματος ἐστε ἡμεῖς· ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι ἀλλὰ σῶσαι» (Λουκᾶ θ' — 55—56).

Καὶ ἡ ἀμφισβήτηση χτυπεῖ ἀπειλητικὰ τὰ νήματα τῆς σχέσεως ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ (θρησκεία): τὸ δόγμα (αὐταπὸδειχτὴ ἀλήθεια), τὴν πίστη καὶ τὸν ὀρθὸν λόγο. Ἀδειάζουν οἱ ἐκκλησιᾶς καὶ τὸ σκόρπιο «ποίμνιο» τρέχει ὅπου ἀκούει: «...ἐγὼ εἰμὶ ὁ Χριστὸς» (Ματθ. κγ' — 5), πέφτοντας στὰ δίχτυα ποικίλων ἐξωχριστιανικῶν ὀργανώσεων ὁμαδικῶν συμφερόντων μετὰ ἀποτέλεσμα καὶ πάλι νὰ γυρίζουν καὶ ν' ἀποζητοῦν τὸ Χριστὸ στὴν ἐκκλησία καὶ στὴν πολιτεία μετὰ τὴ δύψα τοῦ λόγου Του! («...ἐκ τοῦ ὕδατος οὐ ἐγὼ δώσω αὐτῷ» (Ἰωάν. δ' — 14). Γιατί, ὅτι διαβάζεται στὰ αἰωνόβια ἐκκλησιαστικὰ βιβλία καὶ ὅτι ἀκούεται ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἄλλοι κόσμοι γ λ ὡ σ σ α! Πολλοὶ πέθαναν μετὰ τὸ παράπονο τῆς ἀμάθειας ὡς τότε, πὸν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία «ἐπέτρεψε στοὺς Σλάβους, στοὺς Ἀραβες κ.ἄ. νὰ ἔχουν τὴ γλώσσα τους στὰ λειτουργικὰ τους κείμενα καὶ στὰ θεολογικὰ τους γράμματα» (σ.σ. ἀντὶ τῆς λατινικῆς). Ἄν καὶ «εἶναι γνωστὸ σ' ὅλους, πῶς ἡ γλώσσα τοῦ Ἰησοῦ ἦταν ἡ ἀραμαϊκὴ, ἡ νεοεβραϊκὴ, ἡ δημοτικὴ. Πολὺ φυσικὸ. Γιατί ὁ Κύριος ἐπικοινωνοῦσε μετὰ τὴς μάξες τοῦ λαοῦ. Δὲν ἀπευθυνόταν στοὺς νομοδιδασκάλους (τοὺς θεολόγους) καὶ φαρισαίους, πὸν ἦταν καὶ ἀμύνητες τῆς ἀρχαίας ἐβραϊκῆς γλώσσας, τῆς γαλιλαϊκῆς. «Ἀκούονται, ὅχι σπάνια παρόμοια, πὸν φτάνουν καὶ σ' ἐπικρίσεις, γιὰ τὸ σημερινὸ ἄμβωνα». «...Ἐσῆμαε ἡ ὥρα τοῦ ἄμβωνα. Ν' ἀνέβῃ ἡ δημοτικὴ στὸν ἄμβωνα. Νὰ κἀμὴ προσιτὸ καὶ κοινὸ κτῆμα ὅσα λέγει. Καὶ καιρὸς ν' ἀκατή, μετὰ τὴ σειρά του, τὴς ἀπαι-

τήσεις τῶν ἀκροατῶν του». «...Ὁ πονεμένος κόσμος ζητᾷ τὸν παρήγορα λόγο». (Μητροπ. Περιστερίου Κ. Ἀλέξανδρος). Τὸ δόγμα βαρὺ δῶρο, κλειστὸ κι ἀθώροτο καὶ τὸ μυστήριο ἀπόκρυφο. Τοῦ Διδασκάλου χάθηκε ἡ φωνή (ὁ ὀρθὸς λόγος τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς) κι ἔμεινε ἡ πίστι ἴσως μόνο! Αὐτὴ φέρει τὸν ἄνθρωπο στὴν κρατικὴ ἐξουσία, τὴ ζωὴ τὴν «ἀνθρώπινη», νὰ τοῦ φτιάξει ὑπαρκτὴ! Χρόνια διάβηκαν, μαζὶ καὶ τὸ 1982.

Καὶ νά! «Γεγονότα ποὺ κατὰ κανόνα τὰ ὀχτὼ στὰ δέκα εἶναι μαῦρα κι ἄραχνα. Πόλεμοι, νέες ἀπειλές γιὰ πόλεμο, πραξικοπήματα ἢ ἀπόπειρα γιὰ πραξικοπήματα, δολοφονίες ἢ ἀπόπειρα γιὰ δολοφονία, ἀπαγωγές, πράξεις βίας, δυστυχίες, καταστροφές, γενοκτονίες, θεομηνίες καὶ ἄλλα παρόμοια καὶ συναφῆ». «...Ἡ μισὴ οἰκουμένη... προσφέρει ὅπλα ἀντὶ φρομὶ καὶ φρονικὲς ἰδέες ἀντὶ γιὰ εἰρηνικὴ συνύπαρξη». «Κοροϊδεύει τίς ἀξίες τῆς ἐλευθερίας, τῆς δημοκρατίας, τῆς ἀνθρωπιᾶς!» (Ι. Καμπανέλλης: «Στὴν ἀντίφαση...» (14. 1.82). Μιά ἀπάνθρωπη πραγματικότητα, χωρὶς Θεό! («Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ» (Ἰωάν. Α΄. Καθ. Ἐπ. δ΄—16). Καὶ ὁ νέος, ὁ γόνεας, ὁ δάσκαλος, ὁ λαός, ἀποζητοῦν τὸν ἄνθρωπο τῆς ἀγάπης στὸν «πνευματικὸ» ἄνθρωπο τῆς γῆς, καὶ ἀφοῦ δὲν τὸν βρίσκουν στὴν ἐπιστήμη, τὸν ἀποζητοῦν στὴν παραστατικὴ τέχνη. «Ἡ παραστατικὴ τέχνη (ποίημα, μυθιστόρημα, δρόμα, ἀλλὰ καὶ ζωγραφικὸ, πλαστικοὶ γενικότερα πίνακες)» «μορφώνουν τὸν ἄνθρωπο». «Τὸ παιδί καὶ ὁ ἀφελὴς ἄνθρωπος ποὺ ἐντροφεοῦν σὺς κατασκευές τῆς μᾶς δείχνουν τὸ δρόμο». «Ἐπιτυχημένο λοιπὸν εἶναι ἕνα καλλιτέχνημα ὄχι ἐπειδὴ μᾶς «κάνει πιστευτὸ» ἕναν ἄλλο κόσμο (...), ἀλλὰ ὅταν καὶ ὅσο προσφέρει στὴν ταλαιπωρημένη ψυχὴ μας (ψυχὴ τοῦ δημιουργοῦ, ἀλλὰ καὶ ψυχὴ τοῦ δέκτη τῆς δημιουργίας του) τὴν κάθαρση ποὺ ἐπιθυμεῖ». «Τάση του νὰ ἐλευθερώσει τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὰ «πάθη» ποὺ φαρμάκωναν τὴ συγκινησιακὴ του ζωὴ καὶ τὸν ἔκαναν νὰ ὑποφέρει». (Ε. Παπανούτσος).

Καὶ τὰ «πάθη, ποὺ φαρμακώνουν τὴν ψυχὴ», σήμερα, εἶναι σ' ὅλα τὰ ἔργα τῆς Τέχνης (προτοπόρας τῆς πολιτιστικῆς — ἠθικῆς ἀγωγῆς) πραγματικὴ ἀπεικόνιση τῆς ἀνῆθικης πραγματικότητος τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, χωρὶς τὴ γλῶσσα τῆς «ὕψιας» τῆς ἀνθρώπινης ἠθικῆς: μιὰ «καλὴ» καὶ «κακὴ» ἀπεικόνιση (τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ ἀνῆθικοῦ), «ν' ἀπευθύνεται στὴ λογικὴ καὶ στὴν κρίση τοῦ κοινοῦ» (Μπέρολτ Μπρέχτ). Λεῖπει γιὰ τὴν κρίση ἢ σύγκριση! «Οἱ μεγάλοι, ποὺ κατεξουσιάζουσι σήμερα τῶν ἔθνῶν τῆς Γῆς» φοβοῦνται τοὺς ἀρχόμενους καὶ ὅπως διαβάζομε στοὺς Νόμους τοῦ Πλάτωνα, τοὺς θέλουν «οὔτε καλοὺς» (διαφθορὰ μὲ τὸ ἔντυπο, τὸ θέαμα, τὸ ναρκωτικὸ, τὸ χαρτοπαίγνιο, τό., τό., τό..!). Τοὺς θέλουν «οὔτε πλούσιους» (οἰκονομικὴ κρίση, ἐξοπλισμοί). Τοὺς θέλουν «οὔτε ἰσχυροὺς οὔτε ἀνδρείους οὔτε πέρα γιὰ πέρα πολεμικοὺς» (πόλεμοι ἔθνῶν, ἐμφύλιοι, ἀλλὰ καὶ πόλεμοι ψυχολογικοί, ποὺ τοὺς δημιουργοῦν «οἱ μεγάλοι», παρατείνοντας τὴ λύση διεθνῶν προβλημάτων χρόνια καὶ χρόνια (ὅπως τὸ κυπριακὸ, τοῦ Λιβάνου κ.ἄ.) μὲ τῆς «διπλωματίας» τίς λέξεις: «σὲ φιλικὴ ἀτμόσφαιρα» καὶ «μεγίστης σημασίας συνομιλία», «ἐγκάρδια καὶ χρήσιμη», «ἐνημερωτικὴ», «ἐποικοδομητικὴ» καὶ «καρποφόρα, σὰν «θετικὸ βῆμα» «ἐκφράζου» τὴν ἀνησυχία μου» καὶ «θὰ μεταφέρω τίς ἐμπειρίες μου»! Δηλαδή: «βάλε τὴν κουλιά σου στὸ μούσιου!» Ἀγωνία, ἀνασφάλεια, ἀβεβαιότητα, κάνουν τοὺς λαοὺς τῶν ἐθνῶν ὑποταχτικοὺς σὺς ἐξουσίες τῶν «μεγάλων» καὶ στὰ «καθεστῶτα». Καὶ ἂν ἡ πλειοψηφία τῶν ἔθνῶν τοῦ Ο.Η.Ε. ὑψώσει φωνὴ ἀπόδοσης δικαιοσύνης, κάποιος «μεγάλος» θὰ προβάλλει τὸ «ὄχι»!, στὸν ἀνταγωνισμὸ ὁμαδικῶ καὶ κοινῶ συμφέροντος. Οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἐξουσίες τῶν μεγάλων τῆς Γῆς θρησκευτῶν, ποὺ ἀριθμοῦν σήμερα δισεκατομμύρια πιστοὺς «δούλους» ἐξουσιῶν, δὲν ἐγκαταλείπουν τοὺς ἐπιγείους θρόνους των, νὰ καθίσουν στὴν ἄδεια καρέκλα τους τοῦ Ο.Η.Ε. νὰ «μαλώσουν» καὶ νὰ συνεντίσουν τὰ «μεγάλα» «κακὰ παιδιὰ» μὲ τὰ σύγχρονα καταστρεπτικὰ τῆς Γῆς ὅπλα! Ὅμαδικὰ ἐξουσιῶν συμφέροντα διχάζουν τοὺς θρησκευτικοὺς ἡγέτες καὶ σκέπτονται καὶ ἐνεργοῦν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὅλους ἀνθρώπινα, χωρὶς νὰ δίνουν σημασία στὸ γεγονὸς, ὅτι καὶ «θεοί, ποὺ σκέφτηκαν καὶ ἔπρξαν σὰν ἄνθρωποι, πέθαναν καὶ σὰν ἄνθρωποι (Δίας)», ἐνῶ ἀντίθετα «ἄνθρωποι, ποὺ

σέφτηκαν καὶ ἔπραξαν σάν θεοί, ἀθάνατοι ζοῦν σάν θεοί (Σωκράτης κ.ἀ.).» Κρατιζὲς καὶ ἐκκλησιαστικὲς ἐξουσίαις ἄς τὸ ἀποφασίσουν: ἀ φ ο π λ ι σ μ ὅ ς, ἀγάπη, ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη, συνεργασία, πρόοδος, γιὰ ἓνα νέο «ὡς ἐν οὐρανῷ» (Ματθ. στ' — 10), κόσμος ἐξωγήϊνης εἰ ρ ῆ ν η ς!

ΛΑΜΠΡΟΣ ΑΠ. ΤΑΤΣΙΟΠΟΥΛΟΣ

“Ο ΟΛΥΜΠΟΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ,, ΤΟ Α΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΑΣΣΟΝΑ

Ἄπ' τὶς 2 ὡς τὶς 4 Ὀκτωβρίου, ἡ Λαογραφικὴ καὶ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία Ἐλασσόνας ὀργάνωσε, γιὰ πρώτη φορά στὴν ἱστορίαν τῶν παρόμοιων χρονικῶν, ἓνα ἐνδιαφέρον συνέδριο μὲ θέμα τὸν Ὀλυμπο στὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων. Καί, πράγματι, ἡ προσφορὰ τούτης πνευματικῆς ἔπαλξης στὴν ἐπαρχία, ποὺ τὴν κρατοῦν λίγοι διανοοῦμενοι — ὅπως συμβαίνει, δυστυχῶς, σὲ ὅλες τὶς πόλεις, χωρὶς οὔτε τὴν ἠθικὴ ἀναγνώριση οὔτε τὴν ὑλικὴ συμπαράσταση τῆς πολιτείας — ὑπῆρξε μιὰ πρώτη σημαντικὴ καταβολὴ γιὰ τὴν θέσπιση μιᾶς νέας ὀλύμπιας ἀμφικτυονίας, ποὺ θὰ δυνηθεῖ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὸ οἰκουμενικὸ αὐτὸ κεφάλαιο ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ ποὺ συνιστᾷ ὁ Ὀλυμπος. Ἔτσι, γιὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπο, ποὺ ἀντιμετωπίζει τῶρα τὴν πτώχευση ἀπὸ μυθογονία καὶ ὑπαρξιακὸ ἀντίκρουσμα ζωῆς, ὁ Ὀλυμπος (ὡς ρίζα καὶ ὡς κορμὸς ἐνὸς συμβόλου μνήμης, ἔπους καὶ ἀκτινοβολίας ὑπερχρονικῆς ἀξίας) μπορεῖ νὰ δώσει μιὰ γέφυρα, ζευγνύοντας τοὺς αἰῶνες, γιὰ τὴν συνάντηση τῆς παράδοσης τῶν λαῶν καὶ γιὰ τὴν χάραξη μιᾶς νέας ἀφετηρίας, μέσα ἀπ' τὸν χώρο τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ. Γι' αὐτὸ, παρ' ὅλο ποὺ τὸ Συνέδριο δὲν εἶχε ἓνα διεθνὲς εὔρος ποὺ θὰ κάλυπτε τὶς προθέσεις τῶν ὀργανωτῶν του, πῆρε τὴν βαρύτητα ἐνὸς μεγάλου μηνύματος, μιᾶς ἀφύπνισης κάτω ἀπ' τὴν ἀχλὺ τοῦ χρόνου, ποὺ ἔφρε τὴν πρώτη ὑπόσχεση τῆς ἀνοιξης, μέσα στὴν πιὸ αὐχμηρὴ ἐποχὴ τῆς μεταβιομηχανικῆς καὶ καταναλωτικῆς ἀπογύμνωσης. Γιατί, πέρ' ἀπ' τὶς δεδομέναις ἐπιστημονικῆς θέσεις, ἀπ' τὶς οὐδέτερες ψαύσεις καὶ τὴν ἀδικαίωτη διαλεκτικὴν προσπέλαση, τὸ θέμα τοῦτο ἔχει ἓνα βαθύτερο ὑπόστρωμα, μιὰ μυθολογικὴ διάρκεια κι' ἓναν ἀνέσπερον ὀρίζοντα, ποὺ ἀφήνει ἀνοιχτὸν τὸν οὐρανὸν ἀκόμα καὶ γιὰ τὰ πιὸ τολμηρὰ ὄνειρα. Καί, γι' αὐτὸ, πιστευόμε πῶς ἡ ἔμπνευση, γιὰ τὴν πρωτοβουλία, δὲν τιμᾷ μονάχα τὴν Λαογραφικὴν καὶ Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν Ἐλασσόνας, (μὲ προεξάρχοντα συντονιστὴ τὸν γνωστὸ λογοτέχνη καὶ δυναμικὸν στέλεχος τῆς πνευματικῆς ἐπαρχίας Γιάννη Ἀδάμο), ἀλλὰ καὶ θὰ μείνῃ στὴν ἱστορίαν ὡς ἓνας ὀριακὸς σταθμὸς.

Κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρῶμα — ποὺ μπορεῖ, γιὰ τὴν ὥρα, νὰ μὴν εἶναι ἀκόμα ὀρατὲς οἱ διαστάσεις τῶν παραπάνω λέξεων —, τὸ Α' Πανελλήνιο Συνέδριο τῆς Ἐλασσόνας, μὲ θέμα τὸν Ὀλυμπο στὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων, συγκέντρωσεν ἓναν ἀξιόλογο ἀριθμὸν ἐπιστημόνων καὶ διανοουμένων (ἱστορικοί, λαογράφοι, ποιητῆς, δημοσιογράφοι, πολιτικοί, ἐρευνητῆς, καθηγητῆς πανεπιστημίων, ἀστρονόμοι, μετεωρολόγοι, ἀθλητῆς, φίλοι τῆς ιδέας), ποὺ, μὲ τὶς ἀνακρινάσεις, τὶς ιδέαις καὶ τὴν γενικώτερη συμμετοχὴν τους, ἔδωσαν τὸν πρῶτον πυρῆνα καὶ τὶς ἀναγκαίαις καταθέσεις, γιὰ νὰ πάρῃ, ὁ θεσμὸς αὐτός, τόσο τὸ περιεχόμενον, ὅσο καὶ τὴν μορφήν, ποὺ θὰ τὸν κάμουν ἓνα γεγονός μὲ παγκόσμια ἀκτινοβολία. Ἔτσι, μπορούμε νὰ ὑποστηρίξουμε, πῶς ἔγινε, μαζὶ μὲ τὴν ιδέα γιὰ τὸ Συνέδριο, ἡ βασικὴ μετουσίωση, αὐτῆς τῆς εἰσφορᾶς τῶν συνέδρων, γιὰ τὴν παραπέρα ἀνάπτυξήν του, γιὰ τὴν ὁποία, θέλομε νὰ ἐλπίζουμε, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κρατικῆς ἀντίληψης, θὰ εἶναι μεγαλύτερον. Ἄλλωστε, ἡ προσφορὰ τοῦ Συνεδρίου, ποὺ ἀναπάτρισε δικὰς μας ἀξίαις, δὲν εἶταν μονάχα ἡ ἀναφορὰ στὴν ἱστορικὴν, τὴν λαογραφικὴν, τὴν πνευματικὴν, τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ τὴν πολιτιστικὴν ὄντοτητα τοῦ Ὀλύμπου, ἀλλὰ καὶ ἡ καλύτερη γνωριμία ὅλων τῶν συνέδρων, τόσο μὲ τὸν τόπον καὶ τὴν μυθολογικὴν ὑπόστασίν του, ὅσο καὶ μεταξὺ τους, πρᾶγμα ποῦ, κοντὰ στ' ἄλλα, δημιουργεῖται τὶς καλύτερες δυνατὰς προϋποθέσεις γιὰ τὴν

έπιτυχία του. Ξεκινώντας, μάλιστα, απ' αυτές τις διαπιστώσεις, θα πρέπει να πούμε, πώς ή σφαιρική θεώρηση, ή βαθύτερη αντίχνευση και ή ποιητική διάθεση, που κυριάρχησε στις ανακοινώσεις και στην συμμετοχή των ακροατών, ολοκλήρωσε τις προδιαγραφμένες προθέσεις των οργανωτών, πολύ πιό πέρα κι' απ' αυτήν την άκτινα της ημερήσιας διάταξης των δυο ημερών. Καί, άκόμα, ή άψογη όργάνωση, ή θαυμασία τήρηση τής διαδικασίας καί, πρό παντός ή φιλοξενία και ή ξενάγηση, για την γνωριμία του τόπου και για μιá πνευματική βραδυά στο Λιβάδι του 'Ολύμπου, έδεσαν όργανικά την πρωτοβουλία τής πόλης με το γεγονός, κάνοντας συνάμα άλληλέγγυους κοινωνούς, στην προσπάθειά της, τόσους άξιόλογους ανθρώπους. Κλείνοντας το σημείωμα τούτο, μαζί με τον χαιρετισμό και τις εύχές μας, θα ήθελα να μου έπιτραπεί να ύπομνήσω κι' έδω τις προτάσεις, που έκαμα, ως σύνεδρος:

- 1) Να πασχίσουμε να γίνει, αυτή ή ιδέα, ένα νέο ιδεώδες, για την συνάντηση στο χρόνο και στην ανθρωπότητα, τής έπαφής με τον "Όλυμπο.
- 2) Να άπογραφεί, σε οικουμενική κλίμακα, ή άκτινοβολία του 'Ολύμπου, ως παρουσία, τόσο στην μυθολογία, όσο και στη ζωή των λαών.
- 3) Να γίνει Παγκόσμιο Πνευματικό Κέντρο και χώρος όρειβατικής όλυμπιάδας.
- 4) Να καθιερωθεί παγκόσμιο 'Ολύμπιο Βραβείο για την Λογοτεχνία, την 'Επιστήμη και τον 'Αθλητισμό.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΚΡΑΤΙΚΟ ΒΡΑΒΕΙΟ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟ

Στον 'Ηπειρώτη Λογοτέχνη και Δ)ντή του περιοδικού «'Ηπειρωτική 'Εστία» Δημοσθένη Κόκκινο άπονemήθηκε ένα από τα δέκα Κρατικά Λογοτεχνικά Βραβεία του 'Υπουργείου Πολιτισμού και 'Επιστημών, που δίνονται κάθε χρόνο σε ισάριθμους συγγραφείς, σύμφωνα με άπόφαση τής άρμόδιας Κριτικής 'Επιτροπής, που άποτελέστηκε απ' τους γνωστούς λογοτέχνες, κριτικούς και συγγραφείς: 'Ηλία Σιμόπουλο (πρόεδρος), Α. Νάσιουζικ, Θ. Φραγκόπουλο, Ν. 'Αργυρίου, Α. Φραγγιά (μέλη) και Γ. Θηβαίο (χωρίς ψήφο) έκ μέρους του 'Υπουργ. Πολιτισμού και 'Επιστημών.

'Ο Δημοσθ. Κόκκινος Βραβεύτηκε με το Β' Κρατικό Βραβείο Διηγήματος για το βιβλίο του «'Ο άφοπλισμός» (έκδ. 1981) και είναι το πρώτο που άπονemεται σε λογοτέχνη στον χώρο τής 'Ηπείρου και, για έφέτος, το μοναδικό που δίνεται σε λογοτέχνη τής έπαρχίας. Γι' αυτό, ή διάκριση αυτή, που τιμáει ιδιαίτερα την πόλη μας, πρέπει να άξιολογηθεί και ως μιá νέα κατάκτηση τής πνευματικής έπαρχίας, όπως, άλλωστε, χαιρετίστηκε και έξω απ' την "Ηπειρο.

Οί ύπόλοιποι έννεά λογοτέχνες, που βραβεύτηκαν έφέτος (με Α' και Β' Βραβείο άντιστοίχως) είναι: Νικηφόρος Βρεττάκος και Μήτσος Λυγίζος (για την ποίηση), Μήτσος Κασόλας και "Ηβη Μελεάγρου (για το μυθιστόρημα), Στέλιος Ξεφλούδας (για το διήγημα), 'Απόστολος Σαχίνης και Θόδωρος Χατζηπαναγής (για το δοκίμιο), Δημήτρης Φωτιάδης (για την μυθιστορηματική βιογραφία) και Τάσος Ζάππας (για την ταξιδιωτική λογοτεχνία).

'Η «'Ηπειρωτική 'Εστία», που έκτιμάει ιδιαίτερα την άξία του έργου και την ποιητική προσφορά των βραβευθέντων, με ιδιαίτερη ίκανοποίηση και άνυπόκριτη χαρά, τους άπευθύνει τα πιό θερμά συγχαρητήρια.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΒΡΑΒΕΙΟ ΣΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΦΩΤΙΑΔΟΥ

Το 'Ιταλικό Κέντρο Κουλτούρας τής Ρώμης Centro Culturale Italiano, το όποιο άξιολογεί την συμβολή των γυναικών στα πολιτιστικά θέματα σε χώρο διεθνούς έπιπέδου,

Centro Culturale Italiano

Premio Adelaide Ristori

Anno XIII

-A-

Erminie Fotiadou

giornalista, gruppo folkloristico "Kristalle"

La Segretaria Nazionale
(Edith Mingoni Coussan)

Roma - Campidoglio
23 Giugno 1982

έβράβευσε έφέτος, μεταξύ τών γυναικών που διακρίθηκαν διεθνώς, και την συμπολίτισσά μας γνωστή Ηπειρώτισσα λογοτέχνιδα, λαογράφο, συγγραφέα και ιδρύτρια του Λαογραφικού Όμίλου Ίωαννίνων «Κρυστάλλης», Έρμηνεία Φωτιάδου. Το γεγονός αυτό, που τιμάει ιδιαίτερα τον τόπο μας και πού, γενικότερα, δίνει μιá ξεχωριστή θέση για την χώρα μας στην μεσογειακή πολιτιστική κλίμακα, άποτελεί μιá κατάκτηση, που δικαιώνει, άφ' ενός, την αναγνώριση της προσφοράς της Έρμηνείας Φωτιάδου και, άφ' έτέρου, της λαμπρής παρουσίας του «Κρυστάλλη» (δημιούργημα έξ όλokλήρου δικό της) στον ευρωπαϊκό χώρο.

Γι' αυτό, θα πρέπει να δοθεί, μαζί με την είδηση, και η ανάλογη σημασιοδότηση της αξίας αυτής της βράβευσης, που φέρει, για την πόλη μας, έναν ακόμα σπάνιον και δυσσάπκτητο τίτλο, πέρ' απ' την προσωπικήν ικανοποίηση και την δίκαιη στέψη της προσφοράς της. Καί, με την ευκαιρία, θα θέλαμε να υπομνήσουμε κι' εδώ την ξεχωριστή θέση, τις διακρίσεις και τὰ βραβεία, στα διεθνή φολκλορικά φεστιβάλ, που έχει άποσπάσει ο «Λαογραφικός Όμιλος «Κρυστάλλης», καθώς και την έξοχη προβολή της πατρίδας μας που δέν παραλείπει, να κάνει ή Έρμηναία Φωτιάδου, τόσο στα διεθνή συνέδρια (Ένωση Δημοσιογράφων και Συγγραφέων Τουρισμού), όσο και στις ειδικές παρουσίες του χορευτικού συγκροτήματος τών «Κρυστάλληδων», σε όλόκληρο τόν κόσμο.

Κατά την έφετεινή άπονομή του έν λόγω βραβείου, για την Έλλάδα, τὸ βραβείο δόθηκε στην Έρμηναία Φωτιάδου. Καί, πριν απ' την παραλαβή της περγαμηνής και του άργουρου μεταλλίου, διαβάστηκε, από την Γενική Γραμματέα, ένα συνοπτικό σκεπτικό, με τις άναγκαίες πληροφορίες και τις τεκμηριώσεις για την άξία του έργου της καθ' μιάς. Στην περίπτωση τούτη, ή Έρμ. Φωτιάδου, μίλησε, στο Καπιτώλιο (όπου έλαβε χώρα και ή τελετή της άπονομής), με θέμα την έλληνική και την ιταλική σχέση στα γράμματα και στις τέχνες ανά τούς αιώνες.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΤΗ ΓΕΝΟΒΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΥΓΕΝΙΟ ΜΟΝΤΑΛΕ

Έληξε τὸ Διεθνές συνέδριο πρὸς τιμήν του Νομπελίστα ποιητή Ευγένειου Μοντάλε στη Γένοβα της Ίταλίας.

Τὸ συνέδριο ὑπὸ την αϊγίδα του πανεπιστημίου και την συμμετοχή της Κυβέρνησης και του Δήμου της Γένοβα πραγματοποιήθηκε σε άτμόσφαιρα θερμής έπικοινωνίας και ποιητικής έξαρσης.

Τὸ συνέδριου προήδρευσε ὁ Μάριο Λούτσι, κορυφαίος σήμερα ποιητής και κριτικός καθηγητής του πανεπιστημίου της Φλωρεντίας, τιμημένος ήδη με τὸ Έθνικό βραβείο της Ρώμης.

Στην αίθουσα τελετῶν του πανεπιστημίου της Γένοβα, άπηύθυνε χαιρετισμὸ ὁ πρῦτανος, ὁ πρόεδρος του τοπικού συμβουλίου της έπαρχίας της Λιγούρια και ὁ Δήμαρχος της πόλης.

Τὸν έναρκτήριο λόγο του Πρωθυπουργού Τζιοβάνι Σπαντολίνι άπηύθυνε ὁ πρῦτανος του πανεπιστημίου.

Λόγοι πολιτικής σκοπιμότητας δέν επέτρεψαν την παρουσία του Πρωθυπουργού.

Διακεκριμένοι απ' ὄλον τὸν κόσμο έστειλαν τηλεγραφήματα.

Τηλεγράφημα έστειλε και ὁ Νομπελίστας της Έλλάδας Όδυσσεάς Έλύτης.

Με τηλεοπτική κάλυψη άρχισαν οί εργασίες του συνεδρίου με διάρκεια τεσσάρων ήμερών ήτοι: 25η, 26η, 27η 28η Νοέμβρη και με ὀμιλητές διακεκριμένους του λόγου απ' ὄλον τὸν κόσμο.

Χώροι ανάπτυξης τών ὀμιλιῶν ή αίθουσα τελετῶν του πανεπιστημίου της Γένοβα, ή αίθουσα τελετῶν του Δήμου, ή αίθουσα τελετῶν του Δήμου του Σανρέμο, ή βίλλα Νόμπελ, ή αίθουσα του κογκρέσσου της έπαρχίας της Λιγούρια.

Οί ὀμιλητές αναφέρθηκαν διεξοδικά στο έργο του Μοντάλε, στην πορεία του έργου του, στη μουσική, στην ποίησή του, στο μεταφυσικό, στο λυρικό, τὸ έγκεφαλικὸ μὰ και στο εϊρωνικό του έργου του. Ζῶα, πουλιά, θάλασσα, φύση συνυπάρχουν άρμονικά στην ποίηση του Μοντάλε, μιὰ ποίηση που άρνείται την παράδοση και την ιστορία.

Πάνω από σαράντα ποιητές κάλυψαν στην ὀλότητά του τὸ έργο του.

Στο θέατρο τής Γένοβα πρώτη ημέρα του συνεδρίου 25-11-82 κορυφαίοι ήθοποιοί απήγγειλαν ποιήματα του Μοντάλε σ' ένα κλίμα θαρρείς μυσταγωγίας, σ' ένα θέατρο κατάμεστο από κοινό.

«Καταρρακτώδη χειροκροτήματα εκ μέρους ενός κοινού πυκνότητας...» έγραφε την επομένη έφημερίδα τής Γένοβα.

Στην παρουσίαση των συνédρων αναφέρθηκε «ανάμεσά μας υπάρχουν και "Έλληνες". Η Μαργαρίτα Δαλμάτη, Έλληνίδα ποιήτρια και μουσικός, αναφέρεται έντεχνα στη μουσική, στην ποίηση του Μοντάλε, καθώς και στην προσωπική της άλληλογραφία με τον μεγάλο τής ποίησης για τήν μετάφραση του έργου του στην ελληνική γλώσσα.

Καταχειροκροτείται στη βίλλα Νόμπελ.

Έπιβλητικός και μοναδικός ο Φοίβος Δέλφης αναφέρεται στο δύσκολο τής μετάφρασης του Μοντάλε και στην άποτυχία των μεταφράσεων.

Φιλοσοφική, έρμητική, μουσική, έγκεφαλική μά και είρωνική χαρακτηρίζει την ποίηση του Μοντάλε.

Δέχεται τον Μοντάλε σαν ένα αξιο ποιητή, αξιο βραβευμένο με τὸ Νόμπελ, όχι ὅμως σαν τὸν μεγαλύτερο, ὅπως συχνά αναφέρθηκε, ποιητὴ τῆς Ἰταλίας.

Ὁ Φοίβος Δέλφης καταχειροκροτήθηκε επίσης στη βίλλα Νόμπελ.

Ὁ Δέλφης είναι ὁ ἀγαπημένος "Έλληνας τῆς Ἰταλίας πού ἡ φωνή του, ὅπως χαρακτηριστικά ὁ Μάριο Λούτσι ἀναφέρει, είναι αἰώνια.

«Ὁ λόγος του είναι αἰώνιος για σήμερα, γι' αὔριο και οὐδέποτε ἀναχρονιστικός. Ἡ φωνή του φωνὴ σειρήνας...».

Έγκάρδια ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Δέλφη ὄχι μόνο στο ἀεροδρόμιο τῆς Ρώμης ἀλλὰ και στην Γένοβα.

Ἡ Μαργαρίτα Φαουστίνι, δημοσιογράφος τῆς ἀπογευματινῆς έφημερίδας «Έμπορικὸς Ταχυδρόμος» ἀλλὰ και ποιήτρια και κριτικός, παίρνει συνέντευξή του και ἀμέσως μετὰ τὸν παρουσιάζει σὲ γνωστὸ ἐκδοτικὸ οἶκο. Γνωστὸς ἀπὸ τὸ ἔργο του ἤδη, γίνεται δεκτὸς μετὰ τὸ «καλῶς ἦλθατε υιοὶ τοῦ ἡλίου». Κατὰ τὴν συμπτωματικὴ παρουσίαση Ἰταλίδας ποιήτριας στο κοινὸ στὸν ἴδιο ἐκδοτικὸ οἶκο ἀπαγγέλλονται ἀπρόσμενα ποιήματα τοῦ Δέλφη μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα θερμῆς ὑποδοχῆς.

Τὴν επομένη στὸν «Έμπορικὸ Ταχυδρόμο» ὑπάρχει ἡ συνέντευξη τοῦ ποιητῆ «μετὴν κρυστάλλινη γλώσσα και τὴν κοულτούρα Εὐρωπαϊού»

Ἄσφογη ἡ φιλοξενία και ἡ ὀργάνωση. Διάχυτο τὸ πνεῦμα ἀγάπης κι ἀδελφούνης. Δεξιώσεις στο παλάτι τοῦ Δήμου στο Καζίνο τοῦ Σανρέμο ὅπερα στη Γένοβα.

Μὰ πέρα ἀπ' ὅλα ἡ φωνὴ τοῦ Μοντάλε και ἡ μουσικότητα τῶν στίχων του. Τὰ μηνύματά του μέσ' ἀπ' τοὺς στίχους του και μέσ' ἀπ' τὸ φόντο τῶν ὀμιλητῶν σ' ἕνα χῶρο μυσταγωγίας φθάνουν σὲ μᾶς ἀναλλοίωτα, κρυστάλλινα, διαυγή.

Ἡ Γένοβα μετὰ τὸ γραφικὸ τῆς χρῶμα και τὸ κλασσικὸ θάμπος τῆς γιόρτασε ἐπάξια τὸν μεγάλο τῆς ποίησης.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΒΡΑΒΕΙΟ ΣΤΟ ΒΑΣΙΛΗ ΤΣΙΑΤΗ

Ὁ γνωστὸς Ἡπειρώτης λογοτέχνης και συνεργάτης τῆς «Η.Ε.» Βασίλης Τσιάτης βραβεύτηκε μετὰ τὸ Β' Βραβεῖο τῆς Ἐνώσης Δημοσιογράφων και Συγγραφέων Τουρισμῶ, για τὸ βιβλίο του «Ἡλιόλουστη και θαλασσοφίλιτη χώρα», προσθέτοντας, σὴν σύγχρονη πνευματικὴ παρουσία τῆς Ἡπείρου, μὴν ἀκόμα ἀξιόλογη κατάντηση. Τὸ βραβεῖο τοῦτο, πού ἔχει και χρηματικὸ ἔπαθλο, ἀπονεμήθηκε, σὲ εἰδικὴ ἐπίσημη ἐκδήλωση, πού ἔγινε, στις 24-11-82, στὰ Γραφεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁργανισμοῦ Τουρισμῶ (ΕΟΤ).

Ἡ «Η.Ε.», μετὰ ἰδιαίτερην ἱκανοποίηση, συμμερίζει τὸν βραβευθέντα Ἡπειρώτη συγγραφέα και συνεργάτη τῆς.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

1

Α' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ἡ Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, στίς 5 καί 6 Νοεμβρίου 1982, ὀργάνωσε, στήν αἴθουσα τελετῶν τοῦ πανεπιστημίου, ἕνα πολὺ ἐνδιαφέρον, γιὰ τὴ χώρα μας, συμπόσιο (συνέδριο) μὲ θέμα τίς Λατινικῆς Σπουδῆς, ποῦ κάλυψε ὅλους τοὺς βασικούς τομεῖς τῆς φιλολογικῆς ἔρευνας τῆς κλασικῆς λατινικῆς γραμματείας. Τὸ γενικὸ θέμα ἦταν «Λογοτεχνία καὶ Πολιτικὴ στὰ χρόνια τοῦ Αὐγούστου», καί, μὲ τίς εἰσηγήσεις καὶ τὴν ἐλεύθερη συμμετοχὴ, κατόπιν, τῶν ἀκροατῶν, διευρύνθηκε καὶ ἔδωσε ἀφετηρίες, πέρ' ἀπ' τίς συγκεκριμένους ἀναφορές, γιὰ μιὰν ἀνάπτυξη πού, πολλές φορές, ἀνοίγει τὸν δρόμο στὴν ἀκαδημαϊκὴ θεώρηση ὡς τίς ἀποτιμήσεις μὲ τὰ σύγχρονα αἰσθητικὰ καὶ πολιτικὰ κριτήρια. Γι' αὐτὸ, ἐκτὸς ἀπ' τίς καθιερωμένες ἀπόψεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, πιστεύουμε πὼς ἡ συζήτηση, ποῦ ἔφερε στίς προσωπικῆς ἀπόψεις, δημιούργησε ἕναν θερμὸ προβληματισμὸ καὶ ἔδωσε τὴν δυνατότητα γιὰ πολλές νόμιμες προεκτάσεις. Ἔτσι, ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ ἀνίχνευση, πάνω σὲ μιὰ διαχρονικὴ γέφυρα μὲ ἐπάνυμους πρωταγωνιστές, ἔδειξε πόσο γόνιμο εἶναι τὸ ἔδαφος, ἀκόμα καὶ στὸν πολυξεσκονισμένο χώρο τῆς κλασικῆς φιλολογίας, πρᾶγμα ποῦ ἐνέχει, ὅπωςδὴποτε, ἕνα μήνυμα γιὰ τὴν σύγχρονη ἀξιολόγηση παρόμοιων κειμένων. Πιστεύουμε πὼς, σύντομα, ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἰωαννίνων, θὰ ἐκδώσει αὐτὲς τίς ἐργασίες, ποῦ θὰ προσφέρουν πράγματι ἕναν ἐνδιφέροντα καὶ πολυτιμὸ ὕλικό, ἐνὼ θὰ στηρίξουν τὴν θεσμικὴ καθιέρωση αὐτῆς τῆς ὠραίας πρωτοβουλίας.

Ἡ διάρθρωση τῆς διάταξης, ποῦ χωρίστηκε σὲ τρεῖς ὁμάδες εἰσηγήσεων, εἶχε μιὰ κοινότητα ἐσωτερικῆς ὕφης, ποῦ διευκόλυνε τὴν συνάντηση καὶ τὸν συσχετισμὸ μέσα σ' ἕνα χώρο φιλολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀναφορᾶς. Συγκεκριμένα, τὸ πρόγραμμα ποῦ ἀποτελεσε τὸν κύριο κορμὸ, εἶχε ὡς ἐξῆς:

Α' Ὅμάδα (ΓΕΝΙΚΑ — ΕΠΟΣ): Παρασκευὴ, 5 Νοεμβρίου, 10—12 π.μ.

Ν. ΚΟΝΟΜΗΣ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Ἡ πολιτικὴ κληρονομία τῆς ἀλεξανδρινῆς ποίησης στὴ λογοτεχνία τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου.

Ι. ΚΑΜΠΙΤΣΗΣ, Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων: Ἀπὸ τὴν προφητεία τοῦ Ἀγγίσου στοὺς θριάμβους τοῦ Αὐγούστου.

Ε. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Ἡ προβολὴ τῆς Ρώμης καὶ ἡ χρονικὴ τῆς διάσταση στὴν Αἰνεΐαδα.

Ν. ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΣ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Ἀθηλαϊκὸ κλίμα στὴν Αἰνεΐαδα.

Μ. ΠΑΣΧΑΛΗΣ, Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων: Ἡ ἀπομυθοποίηση τῆς VITRUS στίς Μεταμορφώσεις τοῦ Ὀβιδίου (χιτομορ, ἔρωτας καὶ πολιτικὴ).

Μετὰ ἀπὸ 10λεπτο διάλειμμα ἀκολουθεῖ συζήτηση μὲ τὸ ἀκροατήριον.

Β' Ὅμάδα (ΔΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ — ΕΛΕΓΕΙΑ): Παρασκευὴ, 5 Νοεμβρίου, 5—7 μ.μ.

Κ. Χ. ΓΡΟΛΛΙΟΣ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Ὁράτιος καὶ πολιτικὴ.

Ε. ΚΑΡΑΜΑΛΕΓΚΟΥ, Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν: Δυρισμὸς καὶ πολιτικὸς λόγος στὸν Ὁράτιο.

Γ. ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗΣ, Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων: Πολιτικὲς ἀντινομίες στὸν Προπέρτιο.

Α. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, Πανεπιστήμιο Κρήτης: Ἡ μορφὴ τῆς Μήδειας στὸ ἔργο τοῦ Ὀβιδίου.

Μετὰ ἀπὸ 10λεπτο διάλειμμα ἀκολουθεῖ συζήτηση μὲ τὸ ἀκροατήριον.

Γ' Ὅμάδα (ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ κλπ.): Σάββατο, 6 Νοεμβρίου, 10—12 π.μ.

Ι. Γ. ΤΑΤ-ΦΑΚΟΣ, Ἀθήνα: Ἐνας τύραννος καὶ ἡ τυραννίδα του στὸν Τίτο Λίβιο.

Δ. ΤΣΙΤΣΙΚΑΝΗ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Πομπήσιος Τρόγος καὶ ρωμαϊκὴ παράδοση.

Δ. ΝΙΚΗΤΑΣ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Ὁ Αὐγούστος καὶ ἡ «μὴ στρατευμένη» ρωμαϊκὴ λογοτεχνία.

Κ. ΜΠΟΥΡΑΖΕΛΗΣ, ΚΕΑ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν: Ὁ Αὐγούστος καὶ ἡ CIVITAS ROMANA.

Μετά από 10λεπτο διάλειμμα ακολουθεί συζήτηση με το άκροατήριο.

Ήπιτακτη συμμετοχή: HUBERT ZEHACKER (UNIVERSITE DE STRASBOURG): OVI-DE ET LA TRAGEDIE.

Προλογίζει και συντονίζει ο Φ. ΑΚΡΙΔΗΣ, Πανεπιστήμιο Ίωαννίνων.

Τὴν ἔναρξή τοῦ Συμποσίου κήρυξε ὁ Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Ίωαννίνων Καθηγητῆς Δ. Μεταξᾶς.

2

ΤΑ 70 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠ' ΤΗΝ ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ

Με τὴν συμπλήρωση τῶν ἑβδομήντα χρόνων ἀπ' τὸν ἡρωϊκὸ θάνατο τοῦ ποιητῆ Λορέντζου Μαβίλη, ὀργανώθηκαν στὰ Γιάννινα σημαντικὲς ἐκδηλώσεις, οἱ ὁποῖες, με τὴν μεγάλη καὶ ἐπίσημη συμμετοχὴ τῆς Κέρκυρας, τοῦ Ἴταλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν, τοῦ Πολιτιστικοῦ Συλλόγου «Ὁ Μαβίλης» τῆς Κοινότητος Βασιλικῆς, τῆς VIII Μεραρχίας, τῆς Ἑπειρωτικῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, τῆς Ἑταιρείας Κερκυραϊκῶν Σπουδῶν καὶ τῆς Ἑταιρείας Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν, διευρύνθηκαν σ' ἕνα γεγονός πανελληνίας σημασίας, πού θὰ ἔπρεπε νὰ πάρει καὶ τὴν ἀνάλογη προβολή του σὲ ἀνάλογη κλίμακα, πράγμα πού, δυστυχῶς, δὲν μπορούμε νὰ πούμε ὅτι ἔγινε.

Στὶς ἐκδηλώσεις αὐτές, ἔλαβαν μέρος ὁ Μητροπολίτης Κερκύρας καὶ Παξῶν κ. Πολύκαρπος, ὁ νομάρχης Ἰωαννίνων κ. Χρ. Μαρτίνης, ὁ βουλευτὴς Ἰωαννίνων κ. Θ. Λούλης, ὁ Διοικητὴς τῆς VIII Μεραρχίας κ. Ν. Δαβέτας, ὁ Δήμαρχος Κερκύρας κ. Κούρκουλος, ὁ ἀντιδήμαρχος Ἰωαννίνων κ. Π. Γιακουμῆς, πολλὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας Κερκυραϊκῶν Σπουδῶν με ἐπικεφαλῆς τὸν πρόεδρο καὶ γνωστὸ συγγραφέα καὶ δημοσιογράφο κ. Κώστα Δαφνῆ, καθὼς καὶ οἱ γνωστοὶ λογοτέχνες ἀπὸ τὴν Ἀθήνα Γ. Βαλέτας καὶ Μ. Περάνθης, πράγμα πού, μαζί με τοὺς Γιαννιώτες πνευματικὸς ἀνθρώπους, συντέλεσε ὥστε ἡ ἐπέτειος αὐτὴ νὰ πάρει ἀκόμα μεγαλύτερες διαστάσεις. Ἔτσι, ἡ πρωτοβουλία, πού εἶχαν, παράλληλα, ἡ «Ἑπειρωτικὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν» καὶ οἱ συμπράττουσες ἀπὸ κοινου Ἑταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν καὶ Ἑταιρεία Κερκυραϊκῶν Σπουδῶν, ἐπέτυχαν μιὰ κοινότητα πανηγυρισμοῦ καὶ ὀφειλόμενης ἐθνικῆς ἀπότισης τιμῆς στὸν ἀρματωμένον ποιητῆ, πού ἔπεσε με τὸ ὄνομα καὶ τὸ ὄραμα τῆς πατρίδας, τὴν 28ην Νοεμβρίου 1912, στὸ Δρίσκο, φορώντας τὴν στολὴ τοῦ λοχαγοῦ τῶν Γαριβαλδινῶν. Στὴν ὀργάνωση τῶν ἐκδηλώσεων καί, ἰδιαίτερα, τόσο στὸν χώρο τοῦ μνημείου τοῦ Μαβίλη, ὅσο καὶ στὸ παρακείμενο Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, στενὰ δεμένο με τὴν θυσία τοῦ ποιητῆ, καθὼς καὶ στὸ χωριὸ Βασιλική, ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Χρ. Μπούκας καὶ ὁ Πολιτιστικὸς Σύλλογος «Λορέντζος Μαβίλης», πρῶτα στὴ δεξίωση καί, κατόπιν στὴ συνεστίαση στὴν Κοινότητα, πρόσφεραν μιὰ θερμὴ ἀτμόσφαιρα ἑξαρσης καὶ κοινῆς γιορτῆς Ἑπειρωτῶν καὶ Κερκυραίων.

Οἱ ἐκδηλώσεις, πού κάλυψαν ἕνα δοῆμερο, ἄρχισαν στὶς 5,30 τῆς 27 Νοεμβρίου (Σάββατο), με ἔκθεση φωτογραφίας τῶν Γαριβαλδινῶν στὴν Ἑλλάδα, πού ὀργανώθηκε ἀπ' τὴν Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν στὴν αἴθουσα τῆς Στέγης, με τὴν συμβολὴ τοῦ Ἴταλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν, γιὰ τὰ 100 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Γαριβάλδη. Ἡ ἀξία τῆς ἔκθεσης αὐτῆς, ὑπῆρξε πράγματι μεγάλη, γιὰτὶ περιλαμβάνει ντοκουμέντα, πίνακες, αὐτόγραφα, ἱστορικὰ μανιφέστα, διακηρύξεις φωτογραφίες ἀπὸ πολλὰ μουσεῖα, πού δίνουν πράγματι μιὰ εὐρύτερη θεώρηση τόσο τῶν συνταρακτικῶν ἐκείνων ἐπαναστατικῶν γεγονότων, ὅσο καὶ τὴν μεγάλη ἀπήχηση, πού εἶχε τὸ κίνημα τῶν Γαριβαλδινῶν στὴν πατρίδα μας, με κορύφωση τὴν μάχη τοῦ Δρίσκου. Στὴ συνέχεια, τὸ βράδι, στὶς 7,00 καὶ 7,30, δόθηκαν δυὸ διαλέξεις, ἡ μία ἀπ' τὶς Ἑταιρείες Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν καὶ Κερκυραϊκῶν Σπουδῶν, στὴν αἴθουσα τῆς Ἑταιρείας Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν με ὀμιλητῆς τὸν Γ. Βαλέτα, τὸν Μιχ. Περάνθη καὶ τὸν Κώστα Δαφνῆ καὶ ἡ ἄλλη, στὴν αἴθουσα τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, ἀπ' τὴν Ἑπειρωτικὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ

Τεχνών με όμιλητή τὸν Δημοσθ. Κόκκινο καὶ με θέμα «Λορέντζος Μαβίλης — ὁ ἀρματωμένος ποιητής». Τὴν ἄλλη μέρα (Κυριακὴ 28.11.82), ἔγινε ἐπιμνημόσυνη δέηση, στὸν τάφο τοῦ Μαβίλη, ὅπου ἡ μπάντα καὶ τιμητικὸ ἀπόσπασμα τῆς VIII Μεραρχίας ἀπέδωσε τιμές, ἐκφωνήθηκε ὁ πανηγυρικός ἀπ' τὴν δασκάλια τοῦ χωριοῦ καὶ ἀπαγγέθηκαν ποιήματα ἀπὸ μαθήτριες τοῦ σχολείου της, ἐνῶ κατατέθηκαν στεφάνια ἀπ' τὸν στρατηγὸ, τὸν Νομάρχη, τὸν Ἀνώτερο Διοικητὴ Χωροφυλακῆς, τοὺς Δημάρχους Κερκύρας καὶ Ἰωαννίνων, τῆς Κοινότητος Βασιλικῆς, τὶς Ἐταιρεῖες Κερκυραϊκῶν Σπουδῶν καὶ Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν, τὴν Ἐταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν (ποὺ ἐκπροσώπησε ὁ Γ. Βαλέτας), τὸν Σύνδεσμο τῶν Ἑλληνίδων Ἐπιστημόνων καὶ τὴν Ἑπειρωτικὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν.

Τέλος, πρέπει νὰ σημειώσουμε, ὅτι τὴν εὐθύνη καὶ τὴν φροντίδα γενικά, γιὰ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς Κυριακῆς, τόσο στὸ Δρίσκο, ὅσο καὶ στὴν συνεστίαση Βασιλικῆς, τὴν εἶχαν οἱ πρόεδροι τῆς Κοινότητος καὶ τοῦ Συλλόγου «Λ. ΜΑΒΙΛΗΣ».

Ἐκινώντας ἀπ' τὴν ἐπιτυχία καὶ τὴν θερμὴ συμμετοχὴ τῶν ἀρχῶν, τῶν σωματείων καὶ τοῦ κοινοῦ γενικά, συζητήθηκε ἡ ἰδέα νὰ γίνεи, με διευρυμένη πρωτοβουλία, μιὰ πανελλήνια κίνηση γιὰ τὴν ὀργάνωση μουσείου Λ. Μαβίλη στὸν χῶρο τοῦ μνημείου, καθὼς καὶ γιὰ τὴν καθιέρωση, σὲ πανελλήνιο ἐπίπεδο, ἀναλόγων ἐκδηλώσεων, ὡς γιορτῆς ἐθνικῆς σημασίας.

Γι' αὐτὸ, ἐλπίζουμε, ὅτι οἱ ἐκδηλώσεις αὐτές, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἔδωσαν καὶ μιὰν ἀφειρητρία, ποὺ δὲν θὰ μείνει χωρὶς συνέχεια.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Φ ω κ ᾶ Φ ω κ α ῖ δ η : «ΛΑΠΗΘΟΣ — Ἱστορία - Παράδοση», Λευκωσία, σελ. 328. Ἔκδοση Δήμου Κερυνείας. 1982.

Τὸ βιβλίο εἶναι ἀφιερωμένο ἀπὸ τὸ συγγραφέα «Σὲ ὅλους τοὺς Ἑλληνοκυπρίους ξεριζωμένους ἀπὸ τὶς ἐστίες τους, με τὴν εὐχὴ τοῦ γυρισμοῦ στὴν πατρικὴ γῆ τους».

«Μὲ ἱερὰν ἀφοσίωση, ζῆλον θερμόν... πίστη, ὑπομονὴ καὶ θάρρος, ἀνεγράφη τὸ παρὸν ἔργον...», ἀναφέρει στὸν πρόλογο ὁ συγγραφέας. Καὶ πραγματικά, ὁ κ. Φωκᾶς Φωκαΐδης, ἓνας ψυχωμένος πνευματικὸς ἀγωνιστής, ἐπεστράτευσε ἐδῶ ὅλη τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ του δύναμη, γιὰ νὰ συγκεντρώσει τὸ πολῦτιμο ὕλικό καὶ νὰ συνθέσει τὸ πολύμοχθο, ὅσο κι ἀξιόλογο, αὐτὸ βιβλίο, γιὰ τὴν ἀγαπημένη πατρίδα του, ποὺ τῶρα τὴν πατοῦν, τὴν ἐξουσιάζουν, καὶ κορσεύουν ξένοι ἐπιδρομεῖς. Ἔργο ἀγάπης, ἱστορικῆς μνήμης, νόστου, καύμοῦ, ἀγανάκτησης γιὰ τὴν ἀδικία. Μνημειῶδες καὶ ἐμπεριστατωμένο, με αἴσθημα εὐθύνης. Περπάτησε με πλατεία, σταθερὰ βήματα, τοὺς δρόμους τῆς μα-

κραιώνης ἱστορίας της καὶ μάζεψε τ' ἀκριβὰ μύρα τ' ἀξεθύμαστα. Ἱστορικὸ - λαογραφικὸ ἀποθησαύρισμα, με ὅ,τι ἀφορᾶ τὰ Λάπηθο, τοὺς κατοίκους, τὴν πρόοδο σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τὸ 3500 π.Χ., ποὺ ἦρθαν οἱ πρῶτοι οἰκιστὲς της, οἱ Λάκωνες, ὡς τὸ 1974, τὸν μαῦρο χρόνο, ποὺ οἱ κάτοικοι, κυνηγημένοι ἀπὸ τὶς ὀρδὲς τοῦ Ἀττίλα, ἐγκαταλείψανε τὰ σπιτάρια τους καὶ τὴ μικρὴ πολιτεία τους.

Τὸ βιβλίο χωρίζεται σὲ τρία μέρη. Μέρος Α: Ἱστορία τῆς Λαπήθου ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν χρόνων. Μέρος Β: Παραδοσιακὲς τέχνες καὶ τεχνίτες Λαπήθου. Μέρος Γ: Εὐαγεῖς μορφαὶ τῆς εὐάνδρου Λαπήθου. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ τρίπτυχο, σὰν σὲ καθρέφτη, παρουσιάζεται ἀνάγλυφα ὅλη ἡ ἑλληνικὴ τῆς πορεία κι ὅλη ἡ ζωὴ της. Ἐκτὸς αὐτῶν, στὶς τελευταῖες σελίδες γίνεται καὶ μιὰ συμπληρωματικὴ προσθήκη με πολὺ νεώτερα γεγονότα καὶ ὀνόματα. Ἀκριβεῖς οἱ ἱστορικὲς μαρτυρίες, ἀπὸ τὰ πλοῦσια εὐρήματα σὲ τάφους ἀρχαίους, ποὺ ἀποτελοῦν πάντα μιὰ πηγὴ γνήσια κι ἀδιάφειστη. Λάμπουσα λεγότανε, κι ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ ἐννέα βασίλεια τῆς Κύπρου.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ, ἡ Λάμπουσα

γνώρισε άκμή. Ύπηρξε κέντρο έπεξεργασίας του. Κι ή κεραμική τέχνη ήκμασε εκεί, όπως και ή ύφαντική, ή κλωστούφαντουργική κ.ά.

Στά νεώτερα χρόνια παρουσίαζε πνευματική και οικονομική άνθηση. Μετά Σχολεία, τὸ φημισμένο Γυμνάσιο, όπου φοιτούσαν παιδιά τῆς περιοχῆς, τὰ λεμονοπερίβολα, τ' άρχοντικά με τὶς γραφικὲς κομάρες, ανάμεσα σὲ κήπους, με τὸ κεφαλόδρυσσο, πὸν ἔκανε τὴ Λάπηθο νὰ μοιάζει παραδεισένια. Εἶχε ἑπτὰ ἑνοριακὲς ἐκκλησίες, ὠραῖο Δημαρχεῖο, Βιβλιοθήκη, Σωματεία. Πρωτοπόρα σὲ ὅλα. Τὰ ἔργαστήρια ἀποτελοῦσαν προγονικὴ κληρονομία. Ἐννιακόσιους ἀργαλειοὺς εἶχε ἡ μικρὴ αὐτὴ γραφικὴ πόλη τῆς Κύπρου.

Σπουδαία, με γενικώτερη σημασία, σὲ εὐρύτερα πλαίσια, ὅσα ἀναφέρονται γιὰ τὴ Βυζαντινὴ ἐποχὴ, ὅπως και γιὰ ἄλλες περιόδους και βιώματα τοῦ νησιοῦ.

Ἡ Λάπηθος εἶναι πατρίδα τοῦ Στρατηγοῦ Λαπαθιώτη, πατέρα τοῦ ποιητῆ Ναπολέοντα Λαπαθιώτη. Ἐπίσης πατρίδα τοῦ Στρατηγοῦ Τσαγγαρίδη, ἥρωα σὲ Ἑλλαδικοὺς πολέμους.

Ἐνδιαφέροντα κι ὅσα μαθαίνουμε γιὰ τὸν πηγαϊμὸ ἐκεῖ τοῦ Κανάρη, στίς 21 Ἰουνίου τὸ 1821. Με τὴν μπρατσίερα του κι ἑφτά πυρπολικά, ἔφτασε ἐκεῖ κι ἔδωσε ὅπλα γιὰ ἐξέγερση ἐνάντια στοὺς Τούρκους. Συναντήθηκε με τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό, πὸν ἀπαγχόνισαν μετὰ οἱ Τούρκοι, στίς 9 Ἰουλίου 1921.

Ἀπὸ τὴ Λάπηθο, ὁ θρυλικὸς πυρπολητῆς παρέλαβε ἀλεύρι, πρόβια, ὄνους, χρήματα. Τὸν ἀκολούθησαν κι 20 νέοι ἀπὸ τὴ Λάπηθο.

Πόσα και πόσα δὲν περικλείει τὸ βιβλίον αὐτό, σὰν μιὰ χρυσὴ κιβωτός, ἐνδιαφέροντα κι ἄγνωστα.

Ἡ προτομὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (230 π.Χ.), πὸν φυλάγεται στὸ Μουσεῖο Λευκωσίας, στὴ Λάπηθο βρέθηκε. Ὅπως και μαρμάρينو ἀνάγλυφο τῆς Σωτήρας Ἀθηνῶς (400 π.Χ.), πὸν λατρευόταν στὴ Λάπηθο και ὀνομαζόταν «Λάμπουσα», ὅπως ἡ πολιτεία.

Πλούσια κι ἐντυπωσιακὴ εἶναι κι ἡ εἰκονογράφηση τοῦ βιβλίου.

Τὸ βιβλίον προλογίζει με τὴ γλαφυρὴ

πέννα τῆς ἡ Κερυνειώτισσα συγγραφέας - βουλευτῆς Ρίνα Κατσελλῆ.

Δ η μ ο σ θ έ ν η Ζ α δ έ : «ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ». Ἐλεγείο - Ποίηση. Ἀθήνα, 1981.

Γνωστό, καθιερωμένο κι ιδιαίτερα ὑπολογίσιμο, τὸ ὄνομα τοῦ Δημοσθένη Ζαδέ, στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα. Γιὰ τριάντα ὀλόκληρα ὡς τώρα, χωρὶς ἀνάπαυλα, δημιουργεῖ και προσφέρει τοὺς ἐκλεκτοὺς κι ὤριμους καρποὺς τῶν ἔργων του, σ' ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου. Πεζογραφία, ποίηση, δοκίμιο, θέατρο, κριτικὴ βιβλίου. Πλούσιος ὁ μέχρι τώρα ἀπολογισμός. Κάθε βιβλίον και μιὰ νέα κατάκτηση, και μιὰ καινούργια προσφορὰ στὸν ξεχωριστό του τομέα. Μιὰ παρουσία πὸν κυριαρχεῖ κι ἐγγυᾶται τὴ γνησιότητα και τὴν ποιότητα. Εἶναι ὁ δυνατὸς πεζογράφος με τὴν ἀντιπολεμικὴ φωνή, και τὸ πολυπόθητο μήνυμα τῆς Εἰρήνης και τῆς δικαιοσύνης. Ὁ εὐαίσθητος ποιητῆς, με τὸ λυρικὸ φωτεινὸ στίχο, ὁ στοχαστικὸς κριτικὸς. Παντοῦ ἡ σφραγίδα τῆς υπευθυνότητας.

Ἐδῶ θάθελα νὰ κάνω μιὰ ξεχωριστὴ ἀναφορὰ και στὴ συμβολὴ του — ὑπολογίσιμη κι αὐτὴ — πρὸς τὴ λογοτεχνία μας, με τὴν κριτικὴ τοῦ βιβλίου, πὸν ἀσκει σοβαρά, ἀντικειμενικά, υπεύθυνα, σ' ὅλα τὰ χρόνια τῆς λογοτεχνικῆς του θητείας.

Ἀναρίθμητες οἱ κριτικὲς, πὸν γεμίζουν πάντα τὰ λογοτεχνικὰ περιοδικά. Με δέος διάβασα κάποιου τελευταία πὸς ἔγραψε ὡς τώρα 1600 κριτικὲς. Ἀγαλιάζει μ' ἐνδιαφέρον κάθε καινούργιον βιβλίον, και τὸ παρουσιάζει με σαφήνεια και σωστό ἀντίκρουσμα, ἀνθρώπου πὸν χαίρεται τὸ καλὸ ὅπου κι ἂν τὸ συναντήσῃ, και τὸ τονίζει, με τὸ συναίσθημα τοῦ πνευματικοῦ χρέους.

Ἐξέδωσε ὡς τώρα 22 βιβλία. Τὸ νέο του βιβλίον Ποιητικὸ «ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ» εἶναι τὸ πρῶτο πὸν ἐκδίδει μετὰ τὸ κλείσιμο τῶν τριάντα χρόνων στὸν πνευματικὸ στίβο. Τοῦ εὐχόμεστε κι ἄλλες πολλὲς δεκαετίες, τὸ ἴδιο γόνιμες κι ἀποδοτικὲς.

Τὸ «Κυπρισσία» εἶναι ἓνα πολὺστιχο ποίημα, γραμμένο — ὅπως ἀναφέρει ὁ ποι-

ητής του — πριν από το 1960. Είναι το Νόστιμον Ἴμαρ, με τῆς φαντασίας τὰ πτερά.

Ἀπὸ τὸν ἴδιο νόστο τῆς ἐπιστροφῆς στὴν Πατρίδα, εἶναι ἐμπνευσμένο καὶ τὸ μυθιστόρημα «Μιά Πολιτεία Ὀνειρεύεται» 1964. Πόσο φλογερὴ πρέπει νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία, ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὸν Ὅμηρο καὶ διαποτίζει τοὺς Ἑλληνικοὺς αἰῶνες.

Ἡ «νοερὴ αὐτὴ ἐπιστροφή» ἀποτελεῖται ἀπὸ 420 σφιχτοδεμένους δεκαπεντασύλλαβους μουσικοὺς στίχους καὶ χωρίζεται σὲ δέκα ἐνότητες. Γιὰ νὰ τιμῆσει τὴ φλογερὴ ἀγάπη του στὴν πατρίδα καὶ νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὸν ἀσίγαστο καὶμὸ της.

Κι εἶναι πολὺ πικρὰ, καὶ δραματικὰ τὰ χρόνια ποὺ λείπει. Ἡ κατοχικὴ ἐποχὴ κι ἡ καταραμένη μετακατοχικὴ περίοδος.

Μιά ραφωδία πλατειᾶς ἀνάσας, λυρικῆς ἀνάτασης, βαθύτατης ψυχικῆς δόνησης, με ἄμεση τὴ συγκίνηση, καὶ τὴ γοητεία τῆς ἔλξης.

«Νυχτοπατώντας σὰν τὸν κλέφτη, παίρνω
τούτη τὴ νύχτα ποὺ κυλᾶνε τ' ἄστρα
στοθὺς δρόμους καὶ στὰ δέντρα, σὰ δια-
(μάντια,

τὴ στράτα τῆς Ἀνάμνησης, γιὰ νὰ ῥθω
σιμὰ σου, Πόλη ἀγαπημένη, Μάνα
ποὺ με νανοῦριζες στὰ ὄνειράτά μου...
...σὰ μὴν αἰτοκρατόρισσα τοῦ ὄνειρου...»

Ἔτσι ἀνοίγει τὴν αὐλαία ὁ ποιητής, καὶ μᾶς ὀδηγεῖ σ' ὄλους τοὺς κύκλους τῆς ὀμορφιάς, τοῦ καίμου, τῆς ἀγάπης, τῆς ἀδικίας τῶν καιρῶν, ἐξιστορώντας μας, τὴ δική του μὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἀκόμα, σύγχρονη Ὀδύσεια, μέσα στὴ σκληρότητα τητὰ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, με τὸν ἥλιο τῆς μνήμης στὴν ψυχὴ καὶ τ' ὄνειρο τῆς ἀνθρωπιάς. «Τοῦτον τὸν ἥλιο στοὺς ἀνθρώπου ἦρθα / νὰ φέρω: τῆς Ἀγάπης, τῆς Εἰρήνης / τῆς Ὁμορφιάς, τοῦ Λίσιου, τῆς Ἀλήθειας...».

Μ' αὐτὸ τὸ ὄραμα ξετυλίγεται τὸ πολὺστιχο ποίημα τοῦ Δημοσθένη Ζαδέ, με τίτλο τ' ὄνομα τῆς πατρίδας του «ΚΤΠΑ-ΡΙΣΣΙΑ» καὶ κατακτᾷ ὁλόψυχα τὸν ἀναγνώστη.

Εὐγενίας Παλαιολόγου -
Πετρώνδα: «ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙ-
ΘΕΡΣΗΣ — Ὁ δάσκαλος τοῦ στίχου
καὶ τοῦ στίβου». Λευκωσία. Δοκίμιο.
1981.

Ἡ Εὐγενία Παλαιολόγου - Πατρώνδα, μία ἀπὸ τὶς πιδὲ ἐκλεκτές, δημιουργικές, ὅσο καὶ δυναμικές, λογοτεχνικές πέννες τῆς Κύπρου, τύπωσε τώρα μιὰ νέα, ἀξιόλογη ἐργασία της, ποὺ ἐντάσσεται στὸ χῶρο τῆς δοκιμιογραφίας. Τρίτο βιβλίο κατὰ σειρά. Ἀφιέρωματα ὅλα σὲ Κύπριους λογοτέχνες, ποὺ τίμησαν στὸ ἐξωτερικὸ τὰ Κυπριακὰ Γράμματα. Τὰ δύο προοιούμενα ἦταν μελέτες γιὰ τὸν Νίκο Νικολαΐδη καὶ τὴ Μαρία Ρουσιᾶ.

Καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ Κύπριοι λογοτέχνες ἔζησαν στὴν Ἀλεξάνδρεια, τότε ποὺ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα γνώρισαν ἀκμὴ καὶ δοξάστηκαν ἀπὸ τὸν Καβάφη. Ἐκεῖ δημιούργησαν τὸ ἔργο τους ὁ καθένας με τὴ δική του καὶ τὴν ἀτομική, προσωπικὴ του σφραγίδα. Ἰδιαίτερα τοῦ ποιητῆ Γλαύκου Ἀλιθέρης τὰ βιβλία κυκλοφοροῦσαν καὶ στὴν Ἑλλάδα κι εἶχαν ἀποκτήσει πανελλήνια ἀκτινοβολία κι ἀναγνώριση. Θυμοῦμαι πόσο ἐντυπωσίασε τὸ 1923 ἡ συλλογὴ του «Ὁραματισμοὶ τοῦ Ἐωσφόρου» τοὺς τότε πνευματικοὺς κύκλους με πρῶτον τὸν Παλαμᾶ. Στίχοι μεστοί, με κλασικὴ ἀρτιότητα, λυρισμὸ κι ἑλληνολατρεία. «...Ἑλληνολάτρης καὶ πατριδολάτρης ὅσο λίγοι τῆς γενιάς του, ἀναδείχτηκε ὁ Γλαῦκος Ἀλιθέρης...», γράφει ἡ Εὐγ. Πετρώνδα. Μεταφέρω ἐδῶ λίγους χαρακτηριστικὸς στίχους, ἀπὸ τὸ ποίημα «Ἑλλάδα», ποὺ δημοσιεύεται στὴ μελέτη, σὰν δείγμα τῆς μεγαλόφρονος ἔμπνευσῆς του:

«Εἶναι ποὺ ἀγαποῦμε τὰ καρβία
ὅπου εἶναι ἡ τόλμη γιὰ λευτεριά
(καὶ γνώση
ὅπου ἴστορία καὶ περιπέτεια γου
(γουν
κι ὁ χρυσὸς μύθος ζεῖ τὴ φαντασία...
Ρυθμὸς ὑγείας ἢ θάλασσα τοῦ Αἰ-
(γαίου...
Νὰ ταξιδεύεις μ' ὅλες τὶς φουρ-
(τούνες

μέ ὅλους τοὺς θεοὺς καὶ τ' ἄστρα
(τῶν ἡρώων...)

Δημοτικιστής, προσευτικός, με πλα-
τιὰ ὄραση, στοιχεῖα ποὺ τοῦ δημιούργη-
σαν πολλές πικρίες καὶ περιπέτειες
στὴν ἐπαγγελματική του καριέρα, σὰν κα-
θηγητὴς στὰ Σχολεῖα Μέσης Ἐκπαίδευ-
σης, τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος. Ἐμπε-
ριστατωμένη καὶ πολύπλευρα ἐνδιαφέρου-
σα ἡ μελέτη. Παρουσιάζει με πολλὴ γνώ-
ση, ἀνάγλυφα, τὸ πνευματικὸ καὶ ἠθικό
του ἀνάστημα. Τὸ ἔργο του ἀναλύεται, ἀ-
ξιολογεῖται, τονίζεται ἢ προσφορά του
καὶ, παράλληλα, μᾶς δίνει τὸ πολιτικο-
κοινωνικὸ κλίμα, ποὺ τότε ἐπικρατοῦσε.
Εἶναι μαζί καὶ χρονικὸ μιᾶς ταραγμένης
ἐποχῆς, ἀπὸ ἄνθρωπο ποὺ τὰ ἔζησε ἀπὸ
κοντὰ καὶ πολλὰ γνωρίζει. Στὸ τέλος
συμπεριλαμβάνονται καὶ πολλὰ γράμματα
τοῦ ποιητῆ σὲ φωτοαντίγραφο, ἀπὸ τὸ
χέρι του, σταλμένα στὴ συγγραφέα, με
τὴν ὁποία τὸν συνέδεε στενὴ φιλία. «Στά-
θηκε πάντα ψηλομέτωπος, γράφει, ἔφυγε
ὀρθὸς καὶ ποτὲ δὲν πρόδωσε τὴν Ἀπολλώ-
νια λύρα του». Τελειώνοντας, θέλω νὰ ἀ-
ναφέρω, ὅτι μερικοὶ στίχοι τοῦ Γ.Α. ἔ-
μειναν σὰν ρητά, ὅπως: «Ἡ τέχνη δὲν εἶ-
ναι τῶν ὀκνῶν παιγνίδι μὰ θρησκεία».

Π ά ν ο υ Π α π α ρ ρ η γ ό π ο υ -
λ ο υ : «ΕΠΙΛΟΓΗ». Ποιήματα.
1981.

Μιά ποιητικὴ ἐπιλογή ἀπὸ τρεῖς ποιητι-
κὲς συλλογές του — «Νοσταλγικοὶ Ρυθμοὶ»
1964, «Τὸ Τραγοῦδι τοῦ Λάδωνα» 1967,
«Λυρικὴ Πορεία» 1971 — μαζί με ἄλλα
νεώτερα ποιήματα, παρουσίασε τώρα ὁ
γνωστὸς φυσιολάτρης, παραδοσιακὸς ποι-
ητῆς, Πάνος Παπαρρηγόπουλος. Ὅλα τὰ
ποιήματα εἶναι πλημμυρισμένα ἀπὸ ἕνα
φῶς λαμπερό, ἕναν ἥλιο, ποὺ ἀγκαλιάζει
μὲ τὶς χρυσὲς ἀχτίδες του καὶ θερμαίνει
ὅλα τὰ θαυμαστά, ὠραῖα καὶ αἰώνια τῆς
Ἑλληνικῆς φύσης. Κι αὐτῆς τῆς γοητευ-
τικῆς φύσης, τῆ δροσερῆ, ἀνάσα ἔχει τού-
τη ποίηση, ὅπως καὶ τὴν εὐεργετικὴ τῆς
ἐπίδραση. Μέσα ἀπὸ τοὺς ἱαμβικοὺς δεκα-
πεντασύλλαβους στίχους, ξετυλίγονται, σὰν

ζωγραφικοὶ πίνακες, βουνά, ποτάμια, πλα-
γιές καὶ κάμποι. Προβάλλουν ὅλα ἀτόφια
μπροστὰ στὰ μάτια μας, ἀνόθευτα, μεγα-
λόπρεπα.

«Νάτος ξαγνάντησε ὁ Χελμὸς γίγαντας
(μέσ' στὴ φύση
μὲ στέφνα δροσοῖσκιωτη καὶ κάτασπρες
(ραχοῦλες
πλυμένες ἀπ' τὸ δρόλαπα τὰ χιόνια τοῦ
(χειμῶνα...

Μὲ μὰ βουκολικὴ φλογέρα, ποὺ εἶναι ὁ
ἴδιος ὁ ἀρχαῖος αἰλὸς τοῦ Πάνα, τραγου-
δαίει συναραμένους τῆ ζωοδότρα Ἑλληνικὴ
φύση, καὶ μᾶς μεταγγίζει ὅλη τὴν ὁμο-
φία καὶ τὴ μαγεία τῆς. Μὲ ξεχωριστὴ θέρ-
μη καὶ νοσταλγία τραγουδαίει τὴν ἰδιαίτε-
ρη πατρίδα του, τὴν Πελοπόννησο, ὅπως
καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ μόχθου καὶ τῆς
ἀγροτιάς. «Ἐβλογημένο τὸ φωμὶ ποὺ με
ἰδρὸ τὸ βγάξει / ὁ δουλειτάρης γεωρ-
γός...».

Μέσα στῆς σημερινῆς ζωῆς τὸ ἄγχος,
ἀλλὰ καὶ μέσα στὸ θολὸ καὶ συγκεχυμένο
ποιητικὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς, τούτη ἡ ποίη-
ση, ποὺ κρατᾶει ἀπὸ τὶς ρίζες τοῦ Κου-
στάλλη, εἶναι μιὰ γνήσια δροσερῆ πνοή,
σὰν καὶ ἐκείνη ποὺ σκορπάει στὸ διάβα του,
ὁ Λάδωνας, ὁ ποταμὸς τῆς πατρίδας του,
ποὺ σὰν «θεῖο δῶρο» χαρίζει ζωὴ καὶ χαρά.

«...» Ἀ τὸ ποτάμι τὸ ποτάμι
τί θεῖο δῶρο τὸ νερό.

ἶνει στὸ δέντρο τὸ ροδάμι
ζωὴ στὸ σπόρο τὸ νεκρό...»

Ἀπὸ τὰ νεώτερα ξεχωρίζουμε τὸ «Τρα-
γοῦδι τῆς Μάννας». Μέσα στὸν πόνο του,
ἔχει μὰ λεβεντιά καὶ ἀντρευσίονη. Αὐτὰ
ποὺ χαρακτηρίζουν ὅλες τὶς ἀγρότισσες
μάνες, τὶς δυνατὲς ὅσο καὶ στοργικὲς μέ-
σα στὴ φτώχεια τους.

«Ἦσουν κολώνα ἀλύγιστη στὸν πόνο καὶ
(στὴ φτώχεια...»

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

«ΔΥΟ ΣΙΚΕΛΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ: Rolando
Certa - Nat Scammacca». Εἰσαγωγή -
Ἀπόδοση Κώστα Βαλέτα. Ἀθήνα,
1982.

Ὁ Κώστας Βαλέτας, διευρύνοντας τὴν

γέφυρα έπαφής, στον πνευματικό χώρο της Μεσογείου, παρουσιάζει τους δυο παραπάνω σύγχρονους ποιητές της Σικελίας, εντάσσοντάς τους — σχεδόν οργανικά — στο κλίμα της έναστώσης γραμματείας μας. Κι' αυτό είναι μια ανταπόδοση, που την οφείλουμε στους Ίταλους αυτούς ποιητές. Γιατί, εκτός απ' την ελληνική μνήμη που διαστρώνει την αίσθηση και την όρασή τους, και οι δυο έχουν προσφέρει μιαν ανυπολόγιστη συμβολή, τόσο για την ουσιαστική γνωριμία της ποίησής μας στα ιταλικά γράμματα, όσο και στην βαθύτερη άνασύνδεση αυτής της πανάρχαιας συγγένειας που μας δένει μαζί τους. Μάλιστα, ο Ceria που διευθύνει ένα αξιόλογο περιοδικό (το «IMEGNO 70») και είναι απ' τους πιό όξυδερκείς κριτικούς, αφιερώνει ένα μεγάλο μέρος για τη νεοελληνική ποίηση, με κάποια ευρύτερη άναφορά, πράγμα που τον φέρνει στις πρώτες γραμμές μαχόμενων διανοουμένων και στον δικό μας χώρο. Έπίσης, ο Scammacca, απ' τους αγωνιζόμενους ποιητές για τη νέα κοινωνική συνείδηση, συνιστά μια σημαντική μονάδα, απ' αυτές που ανοίγουν καινούργιους δρόμους συνάντησης. Γι' αυτό, ή αξιολογική παρουσίαση, ή σφαιρική τοποθέτηση, ή συνοπτική πληροφόρηση και, πρό παντός, ή αντιπροσωπευτική μυθολόγηση στην γλώσσα μας, που κάνει ο Κώστας Βαλέτας με το βιβλίο τουτο, άποτελεί πράγματι μια πολυσήμαντη προσφορά. Ακόμα, θά πρέπει να παρατηρήσουμε, ότι ή εργασία τούτη, πέρ' απ' την πληρότητα και την οργανωμένη κριτική σκέψη, έχει μια ζεστή ποιητική άτμόσφαιρα και μια βαθύτερη υποστρωματική κοινότητα λυρικής καταβολής, που μεταπλάθει, χωρίς πλασματικές παρενθέσεις, το άκριβό φώς, το ρίμος και την ανθρώπινη άξία που ξεχωρίζει αυτούς τους δυο Σικελούς. Γιατί, στις μεταφράσεις τέτοιων άποχρώσεων, όπου ο λόγος καταξιώνεται με το όνειρο, τη μουσική και την έγρηγορη, δέν άρκεί μονάχα ή καλή κατοχή των έκφραστικών μέσων, άλλά και ή ψυχική προσπέλαση πάνω σ' έναν πίδακα διαθλάσεων, για να μη μείνουν οι λέξεις χωρίς το άνάλογο αντίκρυσμα.

Και, σ' αυτό το κρίσιμο σημείο, ο

Κώστας Βαλέτας ετύχησε να δώσει, με την ελληνική γλώσσα, τους δυο τούτους Ίταλους ποιητές που νοιώθουν να είναι Έλληνες, έχοντας μνήμη της μακρότατης πορείας απ' την άρχική τους άφετηρία. Πρόκειται, αναντίρρητα, για μια σοβαρή κατάθεση στην γενικότερη πνευματική μας ζωή.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Σ α ρ α ν τ ο υ Π α υ λ έ α : «ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΣΙΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΩΝ ΣΚΟΤΩΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΣΚΟΠΕΥΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ», 1982.

Περισσότερο απ' όσα λένε, οι πολιτικοί και δημοσιογράφοι πρόσφατα, για την Έθνηκή Άντίσταση, με συγκίνησε το πολύμορφο πολύκλαδο, πολυσήμαντο, όγκωδες (320 σελ. μεγ. σχημ.) ποιητικό μεγαλόουγμα: «Μνήμη των διακοσίων δικαίων των σκοτωμένων στο σχολείο της Καισαριανής» του Σαράντου Παυλέα.

Ό ποιητής, άφορμήθηκε πιό πολυ άπό αντίστοιχες προσωπικές εμπειρίες, για να στυλώσει τοίτο το έναυπωσιακό και μεγαλόπνευστο έργο. Γιατί είμαι άπόλυτα βέβαιος, πώς ή Έστορική, ή συνταραχτική, άν θέλετε, έγκόσμη πράξη είναι που εκπίτσει τις δυνατότητες της ποιητικής συν—είδησης.

Έτσι, ο Σαράντος Παυλέας, μας πρόσφερε απ' τη πλούσια λυρική του ψυχή τα μουσικά πουλιά, που στο ζοφερό χαραμέρι εκείνων των καταχνασμένων καιρών, θρήνησαν το χαμό των Γενναίων.

Μέσα στην άλλεπάλληλη σειρά των μακρόπνοων ποιημάτων δείχνεται με γνώση και φώς, πώς και γιατί σταυρώθηκαν οι άγαθοποιοί της Έλευθερίας. Δίδαξε σ' όλους μας, ο ποιητής αυτός, και θα διδάσκει με θάμβος και έκσταση, πώς όπου υπάρχει τυραννία εκεί δέν λάμπει όλόκληρος ο ήλιος.

Ό στίχος του Σ.Π. είναι ρωμαλέος χυμώδης χειμαρρώδης Οδύμνικός, πληθωριστικότετος. Έρχεται με βροντή άπό το

Βορῶ νὰ μᾶς ἀφηνίσει μὲ τ' ἀστροπελέ-
κια του. Φορὲς γεωμετρῆι τὸν λόγο. Γίνε-
ται στοχαστικός ἐνδελεχῆς ἀπροσμέτρητα
βαθὺς καὶ ἔνθεος. Εἶναι ἕνας στίχος, ποὺ
δὲν κουράζει παρὰ τὴν μεγαλοστομία του,
ἀλλὰ ἀντίθετα κάνει τὴν ψυχὴ ν' ἀγρυπνεῖ.
Τὴν κάνει ν' ἀνοίγει τὶς πόρτες τῆς γιὰ νὰ
δεχτεῖ τὶς σπῆτες τῆς φωτιᾶς, ποὺ ἐκπύσ-
σονται ἀπ' τὸ Ποιητικὸ Σῆμα τῶν Ρω-
μαλέου Λόγου.

Ἡ ποίηση τοῦ Σαρ. Παυλέα εἶναι εὐ-
ρύχωρη, ἐμπλουτισμένη μὲ πολλὴ ἐλευθε-
ρία καὶ ὀρθὴ στόχαση. Εἶναι μιὰ ποίηση,
ποὺ ἀντλεῖ στοιχεῖα ἀπ' τὴν Ἱστορία κυ-
ρίως καὶ τὰ μετουσιώνει σὲ λαμπροὺς λυ-
ρικοὺς σάπφειρους.

Ὁ Σαρ. Παυλέας σὰν ποιητὴς μὲ συ-
νέπεια προσ—εγγίζει τοὺς χώρους, ὅπου
ἀνθοῦν τὰ μεγάλα νοήματα. Αὐτὰ τὸν συγ-
κινοῦν καὶ αὐτὰ τὸν ἐμπνέουν. Ὁ ἡρωϊσμός
ἀκόμα τῶν ἀδερφῶν του — ἀνθρώπων,
τοῦ προσφέρει μιὰ δημιουργοῦ πηγὴ καινο-
φανῶν πραγματικότητων. Καὶ ὁ ὅλος του
λυρικός οἶστρος δρᾷ μέσα του, ὡς Ἔρως
ὑπερβάσεως.

Τὸν Ποιητὴ τῆς «Μνήμης τῶν διακοσί-
ων» τὸν συνεπαίρνει καὶ τὸν κάνει ἀληθι-
νὸ δημιουργὸ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ὑποστασιακὴ
ἐλευθερία καὶ τῆς δικῆς τὸν πνευματικῆς
καταφάσεως. Γιατὶ ὁ Σ. Π. ἔγραψε τὴν
«Μνήμη», σὰν πραγματικὸς ἔραστής τῆς
ἐλευθερίας, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ ὡς ἔρα-
στής τοῦ ἡρωϊκοῦ θανάτου. Μόνο μὲ τὸ θά-
νατο νικᾷ κανεὶς τὶς ἀναρίθμητες δουλεῖες
τοῦ κόσμου τούτου.

Ὁ Ποιητὴς αὐτός, πῆρε ἄφθονη ζύμη
δακρῶν καὶ αἵματος, γιὰ νὰ πλάσει μιὰ
ὑπέρτατη Μνήμη!! Γιατὶ μόνο αὐτὴ ἡ μνή-
μη μπορεῖ νὰ νικήσει τὴν πηχτή, χιονισμέ-
νη Νύχτα καὶ νὰ φτάσει ἡ ξεστῆ ἀμφυλίξη
τῆς ἀφθορίας καὶ τῆς αἰωνιότητος.

Ἡ ποίηση τοῦ Σ. Παυλέα ὀρθώνεται
στὴν περσιπὴ τῆς ἔκστασης καὶ τοῦ λυρι-
κοῦ οἶστρου κατὰ τρόπο πρωτότυπο, συνε-
χὴ καὶ ἀδιάπτωτο. Κρατεῖ σὲ διαρκὴ ἐγρή-
γορη τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ μελε-
τητῆ — ἀναγνώστη τῆς. Γιατὶ, ἡ ποίηση
αὐτὴ, παρέχει οἶκησιν στὸν ἡρωϊκὸ ἄνθρω-
πο καὶ καθιστᾷ τὴ Γῆ Οἰκουμένην, ἐπειδὴ ἡ

Ποίηση, μὲ τὴν ἀλήθεια τῆς θεμελιώνει
τὴν Ἱστορία.

Καὶ πραγματικά, ἡ Παίηση τῶν «Διακο-
σίων Δικαίων» διδάσκει πὼς ἡ Ἱστορία καὶ
ἰδιαίτερα ἡ πρόσφατη, εἶναι γιὰ τὸ Ἔθνος
ὅτι ἡ μνήμη, γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Εἶναι ὁ
ἐσωτερικός Οὐρανὸς τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς
σκέψης. Μὲ τὴν τέτοια Ποίηση γίνεσαι Ὀ-
ραματιστὴς καὶ ὄνειρεῦσαι ἕνα δίκαιο κό-
σμο χωρὶς πατριότους. Δὲν χάνεις τὴν ἀ-
κοῆ τοῦ Θεοῦ, μέσα σου. Χτίζεις μέσα σου
ἕνα σταυρωμένο μὲ τὸ ξύλο τῆς κατάρας,
τῆς μέσης τῶν φόβων καὶ τῶν χλευασμῶν.
Ἄλλὰ μπορεῖ νὰ τὸ πυροπολήσεις αὐτὸ τὸ
ξύλο κι ὅλους τοὺς ξύλινους Ἐσταυρωμέ-
νους μέσα σου γιὰ νὰ ζεσταθεῖς. Καὶ μὲ
τὴν αὐτόχρεια αὐτῆς σου τῆς ἱερῆς ἀνά-
σας νὰ πάρεις ὅλα τὰ Σῆμα πάντα μέσα σου.

Ὁ Σαράντος Παυλέας, λοιπόν, εἶναι
Ποιητὴς πνευματικῶς εὐρύστερος. Χωρᾷ
μέσα του ὅλη τὴν ἔκταση τῆς ἔκστασης.
Θορακίζει μὲ τὴν Ἠχώ τῶν ὄραματισμῶν
τοῦ τὴν λεπτὴ ἀνάβαση τῶν λυρικῶν του
ἀναβαθμῶν. Ἐμπλουτίζει μὲ διάρχεια φω-
τὸς τὴν Εὐρηχωρία τῆς Ἐλευθερίας μας.
Εἶναι ποιητὴς μὲ γυμνασμένη ἐκφραστικό-
τητα γι' αὐτὸ καὶ τὸν ἀκολουθεῖς ἀνετα
στό κάθε εὐγενικό καὶ εὐτυχισμένο του Νό-
ημα.

Μέσα στὴ «Μνήμη τῶν Διακοσίων...»
βρίσκουμε τὴν σχεδιά τῆς σίγουρης Ποί-
ησης γιὰ νὰ ταξιδέψουμε στὴ μυθικὴ θά-
λασσα, ὅπου πνέουν οἱ χροσοὶ ἄνεμοι ὑψη-
λῶν ἐξάρσεων καὶ ὄραματισμῶν. Στὴ Μνή-
μη... ἀκοῦς τὴν μελωδία ἐνὸς θρήνου μα-
κρινοῦ αἰσθάνεσαι νὰ σὲ συγκλονίζει τὸ
μουσικὸ ἀηδόνι τῆς Καρδιάς σου τὸ ριζο-
μένο μέσα σου. Εἶναι ἕνα ζωηρὸ «πατρι-
ωτικό» ἀηδόνι, τὸ ἀνθισμένο παιδί εἶναι,
ποὺ τὸ σκότωσαν στὸ Σκοπευτήριον.

Ἄλλὰ ἐκεῖνο ποὺ ἀληθινὰ ἐντυπωσιάζει
στὴ «Μνήμη τῶν Διακοσίων...» εἶναι ἡ
πληθώρα τῶν μουσικῶν μοτιβῶν, ἡ πλού-
σια θὰ λέγαμε καὶ ἀνεξάντηλη θεματο-
γραφία τοῦ Σαρ. Παυλέα. Παράλληλα
καὶ ἡ πλούσια γνώση καὶ ἐπί—γνωση δί-
νουν στὰ θέματα αὐτὰ βάθος καὶ ἔκταση
καὶ κάνουν τὸ Λόγο πρόσωπο δίχως σκιές,

αληθινό και περιλαμπρο, δίχως φόβους από αγγίγματα φθοράς.

Η ποίηση του Σαράντου Παυλέα και πέρα πολύ ακόμα από την «Μνήμη των Διακοσίων είναι από τις σφριγηλότερες παρουσίες στα Γράμματά μας. Είναι μια ποίηση, που μας καλεί να σκεφτούμε το δικό της φως, με όσο έχουμε δικό μας. Να σκεφτούμε με έν-θύμηση και ευχαριστία. Να έπι-σεφτούμε το ενδιαίτημα όπου έπι-τελείται ή διεργασία του Ποιητικού Όντος και ή Σκέψη έρχεται ντυμένη μ' όλη την λυρική της εμφάνεια και γίνεται παρόν. Κι αυτό το ποιητικό παρόν του Σ. Παυλέα, είναι από τα σημαντικότερα που έχει να παρουσιάσει ο τόπος μας τα τελευταία χρόνια.

Δημοσθένη Κόκκινου: «ΑΦΟΠΛΙΣΜΟΣ», 1981.

Κάθε φορά, που έπι-κοινωνεί κανείς με το διήγημα του Δημοσθ. Κόκκινου έχει την αίσθηση μιας έσωτερικής μετα-μόρφωσης: που, ενώ λειτουργεί στο κείμενο του συγγραφέα, λειτουργεί και μέσα του.

Θέλω να πώ, πώς παίρνεις με μιας γεύση ιερής και τολμηρής μαζί ποίησης, καθώς μεταλαμβάνεις τις λέξεις και το κρυστάλλινό τους αυγασμό. Πάντα αισθάνεσαι να σε συνεπαίρνει, μια αίωρούμενη όμιχλη, στεφανωμένη με φως, ενώ κάτω από σένα, ή βουή και το πάθος περικαλύπτουν την έρημία, που αναδύεται, περιβλημένη κι' αυτή, με την κρυστάλλινή σιωπή της.

Ο λόγος του Δημοσθ. Κόκκινου και στο νέο του βιβλίο διηγημάτων «Αφοπλισμός» είναι βιβλικά εύφρόσυνος και στέφεται με άνθη αγράμπελης ταπεινής σ' ένα πανέμοστο σχήμα εξάστιας γοητείας.

Ένα πλήθος εικόνων σου δίνουν την παραίσθηση άστρων, που σου πλάθουν ένα όραμα, με τις περίφωτες και ιριδένιες ανταύγειες των λέξεων.

Απ' το «Ίκρίωμα» ως τον «Κότινο έξ ακανθών» ο συγγραφέας ή καλύτερα ο

ποιητής, οδηγεί την ψυχή έπί πτερύγων ανέμων, σε χώρους όπου θρηνείται το γλυκό έαρ των νεκρών άκροβολιστών του, ή περι-γράφεται με κοφτερό σπαθί ο αίμάτινος κύκλος της ζωής, κάτω από τα όρη των άρωμάτων, όπου κατάντησαν μνήμη λούσθια και κόσμος διαφύσεων, καταπυμένους άνεπίστροφα από το Χρόνο.

Ο Δημοσθ. Κόκκινος, μας παίρνει συνοδίτες του και συνοδοιπόρους και συνασκητές και συντρόφους στην μεγάλη και πολύμορφη και όνειρική στράτα των λαμπρών ποιητικών του δραματισμών. Στην συνοδοιπορία μας αυτή θα μας συνηθίσει να κουβαλάμε τα όνειρά μας, μεθυσμένοι από τα σύγνεφα της αύγης. Θα μας μάθει, με λευκό χιτώνα, να περπατάμε εν νεφέλαις άοπλοι, ειρηνικοί και άμίλητοι... Θα μας κάνει, ως νέος Αίτωλός, διδαχή, πληροφορώντας μας, γιατί ή γή έγινε έρημη και τα πουλιά έφυγαν μαζί με τα βραδυνά σύγνεφα, πάνω άπ' τους βάλτους του κάμπου άθόρυβα. Μας δείχνει μίαν άδυσσο τεφρή και μας μαθαίνει, πώς να την γεφρώσουμε, μ' ένα ούράνιο τόξο και πώς να όνειρευόμαστε, για να μοιράσουμε τη Γή και την Άνοιξη.

Τέλος, μας λέει, να μην άνυπομονύμε και να περιμένουμε ώσπου νάρθει να πεθάνει σιμά μας ένα χτυπημένο περιστέρι, σ' ένα βωμό αρχαίας τραγωδίας που έσθισσε, δίχως σπονδές από χοηφόρες.

Μέσα σ' αυτό τον άπιθανο λυρικό κόσμο του Δ.Κ., όπου συν-τελείται ο «Αφοπλισμός» των γενναίων, άστράφτει ένα γαλήνιο μεσημέρι περισυλλογής και γλυκιάς θλίψης. Και βομβούν όλόγυρα οί ειρηνεμένες ψυχές, στις παρυφές εκεί της πολιτείας των άσκητών όπου άναβαίνει ένύπνιο οσμα προσευχής των καλών γερόντων, που άνήθηκαν την σαγήνη του χάματος».

Και πέρα μακριά ή άπειλή του κόσμου καταφθάνει. Ίδου πέφτει ένας Ίσκιος βόρυς: και άκούγεται ο συρμός του άνέμου που καταφθάνει και έκσπά σε ριπές ψύχους θανάτου.

Ο Δημοσθ. Κόκκινος είναι πάνω άπ' όλα ποιητής. Και στην πρόζα του δέν λησμονεί τούτη την θαυμαστή του ιδιότητα. Και έξαμολογείται, με τόνους χρυ-

σους και δονούμενους από ένθεη μελωδία: «Είρχομαι κι' εγώ, απ' τή συνείδηση του κόσμου, ένας ποιητής με τάλαντο, μ' έναν ραγισμένον αυλό, ένα κανάτι για τὰ μαλλιά τῆς μικρότερης ἀδερφῆς κι' έναν σπασμένον καθρέφτη... Ὁ ἀγώνας και τὸ ματωμένο ἰκρίωμα εἶναι και δῶθε και πέρ' απ' τὴν παραίτηση τοῦ ἀνθρώπου.

— Ὁ σταυρὸς εἶναι βαρὺς... Ἀλλὰ μονάχα πάνω του μπορεί να γιομίσεις αὐτὸ τὸ χάος ποῦ ἔχεις μέσα σου. Πρόσεξε, πρέπει ν' ἀρνηθεῖς τῇ πηλίνῃ παλάμῃ τὴν ὁμοφιλία τῆς ἀνοιξης...».

Ὁ συγγραφέας τοῦ «Ἀφοπλισμοῦ» μυθοποιεῖ τὸ κοσμικὸ δρᾶμα με ποιητικὴ μυστικοπάθεια. Ἀτενίζει με δέος τὸν ὄλθο τῆς αἰωνιότητος, ποῦ ὑπερ-βαίνει και ὑπεραίρει τὸν ἀνθρώπο. Ἀντλεῖ ἰκμάδες ζωῆς ἀπὸ τὴν εὐκληματοῦσα ἄμπελο τῆς ἀγάπης. Εἶναι γνήσιος ποιητῆς και γι' αὐτὸ τὰ ἐντὸς του δρώμενα παίρνουν τὴν σημασία μιᾶς υπερκόσμιας ἱερότητας. Παρέχει τὴ διάσταση, ποῦ πρέπει γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ μεγέθυνση και ἡ συγκλονιστικὴ δραματοποίηση τῶν ἡρώων του. Ἀνυψώνεται και ἀνυψώνει ὡς τὰ δυσπρόσιτα ὕψη μιᾶς τραγικῆς αὐτοσυνειδησίας. Καὶ μερμνά ὡς ἀσκητῆς, ἐγγὺς στὸ Πνεῦμα τοῦ Παλαιοῦ τῶν Ἡμερῶν, νὰ ὀρθοτομηθεῖ ἡ δια-ανθρώπινη συνείδηση χωρὶς ν' ἀπωλέσει τὴν ὄντολογικὴ ἐγρήγορή της.

Ὁ ἔξοχος αὐτὸς πεζογράφος ἐναγγελίζεται τὴν ἔλευση τοῦ καλοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ἔρθει δικαιοσύνη και ἐλευθερία στὴ Γῆ τὴν ματωμένη. Καὶ μέσα στὸ στυγνὸ παραλογισμὸ τοῦ ὑπάρχειν, ὁ ποιητῆς τοῦ «Ἀφοπλισμοῦ», μάχεται γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἀξιπρέπεια τὴν ὥρα, ποῦ κυβεύεται ἡ ἴδια ἡ συνείδηση και ἡ ζωὴ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς οἰκουμένης.

Ὁ Δημοσθ. Κόκκινος εἶναι ὁ λεπταίσθητος πνευματικὸς ἀνθρώπος, ποῦ συγκομίζει με ἀληθινὴ ποίηση, ὅλους τοὺς κραδασμοὺς και τὰ ὁράματα τῆς πολύπαθης κι' ἀδικαιώτης γενεᾶς του. Εἶναι ὁ ἱερός ἀλλὰ και τραγικὸς ἀπολογητῆς της. Αὐτὴ ἡ γενιὰ ἡ δική του, ποῦ τόσο ἀγωνίστηκε γιὰ ἰδανικὰ και ἐλευθερία, θρέθηκε ξαφνικὰ στερημένη ἀπὸ φῶς — στὴν

εὐρύτερῃ του ἔννοια, και ἀποξενωμένη και ἀλλοτριωμένη και δεδιωγμένη «ἐνεκεν δικαιοσύνης». Ἀπὸ μιὰ τέτοια Ἐξορία, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Καμύ, δὲν ὑπάρχει διαφυγὴ, γιατί εἶναι στερημένη ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις τῆς χαμένης πατρίδας ἢ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα μιᾶς ὑποσχέμενης γῆς.

Ὅστόσο ὁ Δ.Κ. βρῆκε και τὴν διαφυγὴ και τὶς ἀναμνήσεις και τὴν χαμένη πατρίδα και τὴν ἐλπίδα και τὴν ὑποσχέμενη Γῆ! Τοῦ τὰ πρόσφερε ἀφειδώλευτα ἡ μεγάλη του φίλη, ἡ ποίηση. Καὶ στὴν αὐχηρῆ ἐξορία του τὸν ἔμαθε νὰ μοιράζεται με τοὺς ἀδερφοὺς του συνοδοίτες τὴ χολὴ και τὸ ὄξος!

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

Γ κ ρ ἄ τ σ ι α ς Σ π . Δ ε π ο ὄ ν -
τ η : «ΠΕΙΝΑ». Διηγήματα.

Τὴ Γκράτσια Δελπούνη τὴν ξέρομε ἀπὸ πολλὰς προηγούμενες προσφορῆς της. Γιὰ ἀρετὰ βιβλία της ἔχουμε ἐκφράσει τὴν ταπεινὴ μας γνώμη. Σὰν ποιήτρια μᾶς ἄρρεσε. Παρουσιάζει ἡ ποίησή της μιὰ εὐαισθησία κ' ἕνα λυρισμὸ, μὰ κ' ἕναν ἀνθρώπινο παλμὸ ὑπολογίσιμο. Σήμερα θὰ τὴν δοῦμε σὲ μιὰ μικρὴ συλλογὴ της με πέντε διηγήματά της, τὴν «Π ε ἶ ν α». Ουμνηθήκαμε κεινὴ τὴν ἀνατριχιαστικὴ «π ε ἶ ν α», τοῦ Κνουτ Χάμσον και μᾶς διαπεράσανε ἔντονος ἀνατριχίλες. Ὅποιος ἔχει, λοιπόν, διαβάσει τὸν Χάμσον δὲ μπορεί νὰ βρεῖ ἐνδιαφέρον σ' ἕνα διήγημα ἢ νοβέλα με τὸ ἴδιο θέμα. Ὅπως, ὅποιος θὰ ἰδεῖ τὸν κολοσομένο Παρθενώνα, δὲ θὰ μπορέσει νὰ ἱκανοποιηθεῖ ἀπόσους ἄλλους Παρθενῶνες ἄρτιους κι' ἂν δεῖ σ' ἄλλους τόπους. Ὅμως ἔξω ἀπ' τὸ θέμα, τὸ διήγημα τῆς Δελπούνη ὑστερεῖ και στὴν ἐχτέλεση. Μιὰ πεινασμένη γυναικὰ δὲν τριγυρίζει στοὺς δρόμους ψάχνοντας νὰ συντύχει με τὸν ἀνθρώπο ποῦ θὰ τὴν ἀγαποῦσε (ἄλλη «πεινα» τοῖτη). Καὶ μιὰ πεινα δυνατὴ δὲ χορταίνεται μ' ἔξη... πάστες κ' ἕνα σάμαλι, ποῦ στὸ τέλος θὰ τὰ... Ξαναβγάλε τὸ ἀδειανὸ στομάχι. Θ' ἀγόραζε μιὰ φραντζόλα ψωμὶ κ' ἕνα κομάτι τυρὶ

πού θά τῆς στοιχίζαν τὰ μισὰ λεφτά... Τὸ διήγημα δὲν εἶναι... πειστικὸ κ' ἐνδιαφέρον. Μᾶλλον ἀποτυχημένον.

Μά, τί νὰ ποῦμε γιὰ τ' ἄλλα τέσσερα, πού εἶναι σὰ νὰ γραφτήκανε ἀπὸ ἄλλο χέρι; Κεῖνῃ ἢ τραγικῇ μορῇ τοῦ γλυκοῦ ἀγγελουδοῦ τῆς Μαργαρίτας, πού ἔσπειρε τὸ μίσος ἀνάμεσα στὶς δυὸ, δίδυμες ἀδερφάδες καὶ πού τὶς ξανάσμιξε μὲ τὸ θάνατό του. Πόσο μακάβρια ἢ σκηνῇ τοῦ πνιγμοῦ τῆς μικρῆς πού παρακολούθησε ἡ Αἰμιλία, δίχως νὰ τρέξει νὰ τῇ σώσει, σὺν ἐνδόμυχα νὰ πρόσμενε ἀπ' αὐτὸν κάποια λυτρωτικὴ λύση. Τοῦτο τὸ διήγημα, θαροῦμε πὼς εἶναι τὸ καλύτερο τῆς συλλογῆς. Μὲ ἀδρά ψυχολογημένους καὶ ψυχογραφημένους ἀνθρώπους μὲ πολλὴ εὐαισθησία μπροστὰ στὸν ἀνθρώπινο πόνο, μὲ γνώση τοῦ ὑποσυνειδητοῦ κόσμου τῶν ἀνθρώπων του. Ἀφήγησι ἀπλή, ἀβίαστη, πειστικῇ. Κ' ἡ τραγικῇ μορῇ τῆς ἀθώας μικρούλας πού τόσο ἀγαπήθηκε κι ἀπ' τὶς δυὸ γυναῖκες. Πρωτότυπο, συγκινητικὸ, δείχνει τ' ἀξιόλογα προσόντα τῆς Δεπούντη καὶ στὴν πεζογραφία. Ἔχει κι ἄλλα διηγήματα γράφει ἢ πεζογράφος, μὰ τοῦτα νομίζουμε πὼς τὴν καταξιώνουν.

Τὸ ἴδιο πρωτότυπα εἶναι καὶ τ' ἄλλα τρία. Τὸ ἴδιο συγκινητικά. Ἡ γυναίκα πού βάζει τὸν ἑαυτὸ τῆς στὴ θέση μιᾶς ἄλλης γυναίκας καὶ γλυκαίνει τὶς τελευταίες στιγμὲς τοῦ ἀγνωστοῦ ἄντρα πού ξεψυχαίει κρατώντας τὰ δάχτυλά του (Ἡ Κυριακῇ μιᾶς μοναχικῆς γυναίκας), ἀναπάντεχο κεῖνο τὸ δόσιμο τῆς ἄρρωστης ἀπὸ καρκίνο στὸ κεφάλι σ' ἕνα ἀγνωστὸ τῆς καλλιτέχνη, ἀφίοντας στὸ τραπέζι του τὰ ἐγκεφαλογραφημάτα τῆς γι' ἀνάμνηση (Τὰ μάτια τῆς δὲν πονοῦσαν πιά στὸ φῶς), καὶ τὸ τελευταῖο, τῆς ἀμαρτωλῆς ἐκείνης πόρνης, πού ἕνα παιδί 8 μὲ 10 χρονῶ, θά τὴν ἔκανε νὰ θυθιστεῖ στὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ νὰ διαπιστώσει πὼς τὸ βούλιαγμά τῆς στὴν ἁμαρτία δὲ στεκότανε μπόδισμα στὴ λύτρωσή τῆς (Θὰ ψάξεις καὶ γιὰ μένα;) Μόνο πού ὁ κουτσὸς ἄντρας πού θ' ἀγόραζε τὴν ἡδονὴ κείνῃ τῇ νύχτα, δὲν εἶτανε δυνατὸ νὰ ἐχτιμήσει τὸ ξαναγέννημα τῆς ψυχῆς τῆς Ἑλένης. Ἡ Γρ. Δεπούντη κατά-

φερε μὲ τὸ λόγο τῆς νὰ σμιλέψει τὶς μορφὲς τῶν τριῶν διηγημάτων τῆς τραγικῆς, τόσο πού νὰ κινήσουνε τὴ συμπάθεια καὶ τὴν ἐκτίμησή μας. Μέσα τους πλημμυρίζει ἢ ἀνθρωπιά κ' ἢ καλοσύνη. Ἡ εὐγένεια κ' ἢ τρυφερότητα. Δὲ μποροῦμε, λοιπόν, παρὰ νὰ ἐκτιμήσουμε καὶ τούτῃ τὴν προσφορά τῆς καὶ ν' ἀναγνωρίσουμε τὸ ταλέντο τῆς.

Σ πύρου Δ. Παντελάτου:
«ΣΥΜΠΛΗΓΑΔΕΣ», Σατιρικά ποιήματα.

Ἀπὸ τὴν πιζορὴ τούτῃ ἐποχῇ μας λείπει ἕνα σημαντικό στοιχεῖο πού θ' ἀπόδιωχνε τὸ καθημερινὸ ἄγχος καὶ θά ξεκουράζε τὸν ταλαιπωρημένο ἀπὸ χίλιες αἰτίες ἄνθρωπο: τὸ γέμο. Τὸ πηγαῖο, τὸ τρανταχτό. Πολλοὶ εἶναι οἱ λόγοι. Κ' ἕνας ἀπ' τοὺς πολλοὺς (μπορεῖ ὁ σημαντικότερος) εἶναι ὅτι μᾶς λείπει ἢ σάτιρα. Παλιὰ ὁ Σουηθς, ὁ Σούτσοσ κάνανε μὲ τὴν (κάποτε κωτερῇ) σάτιρά τους τοὺς ἀνθρώπους νὰ γελάνε. Σήμερα μᾶς λείπουν οἱ σατιρικοὶ συγγραφεῖς. Ἐπάρχουν οἱ εὐθιμογράφοι, οἱ χιουμουρίστες, μὰ σατιρικοὶ μὲ φλέβα δὲν ὑπάρχουν πιά. Κι ὁ δυστυχισμένος ἄνθρωπος γιὰ ν' ἀλλεγοράει, ν' ἀνοίξει λίγο ἢ σαραβαλισμένη ἀπ' τὴν ἀνεπάροκεια στεφανιαίας καρδιάς του, σιγά-σιγά, ἐκεῖ τὸν κατευθύνανε, δείγμα κι αὐτὸ τῆς ἀλλοτριώσεώς του, πού γίνεται ὄλο καὶ πὸ ὀλοκληρωτικῇ, βρίζει ἀποκοῦμπι καὶ καταφνῆ στὸ γαργάλημα τοῦ σέξ. Ἐκατοντάδες (ἴσως καὶ χιλιάδες) οἱ ἐκδόσεις πορνογραφικῶν βιβλίων καὶ περιοδικῶν πού ὑποθαμίζουν τὴν ἐτυμολογικὴ ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου. Καί, βέβαια, μὲ ἀνοχὴ τοῦ ἐπίσημου Κράτους. Πὸν δίνει χαρτὶ ἀφορολόγητο γιὰ κάθε πορνοφυλλάδα, πού θά τυπωθεῖ καὶ θά μπεῖ στὸ συντηρητικὸ ἀδόμα ἐλληνικὸ σπῆτι, ἐνὼ τὸ ἀρνεῖται στοὺς πνευματικούς του ἀνθρώπους γιὰ ἔκδοσι λογοτεχνικῶν ζειμένων. Ὡς κι αὐτοὶ οἱ «τραβεστὶ» (δμοφυλόφιλοι) ἀποχτήσανε τὸ δημοσιογραφικὸ τους ὄργανο (Τὸ Λάμδα). Κι ἔχουμε καὶ Ἐπουργεῖο... Πολιτισμοῦ! Εὔγε του!... Ἐνας ἀπλοϊκὸς ἄνθρωπος πού ἔθρεψε

τήν οικογένειά του (πολυμελέστατη, βέβαια!) κάνοντας και το γκαρσόνι, μὰ μὲ τὸ πλατωνικὸ δαιμόνιο μέσα του, ἀγκαλιασμένο τὸν κεφαλλονίτικο δαίμονα, ὁ Σπ. Παντελέτος, μᾶς δίνει τὸ τρίτο βιβλίο του τίς «Σ υ μ π λ η γ ἄ δ ε ς» μὲ 64 σελίδες σάτιρα. Μᾶς ἔκαμε νὰ γελάσουμε μερικές φορές. Γιατὶ ἔχει τὴ φλέβα (κάτι κρατάει ἀπ' τὸν Ἄβλιχο καὶ τὸ Λασσαράτο). Κι αὐτὸς ὁ ἀγράμματος (πὲς) ἔνωσε τὴν ἀνάγκη νὰ πλησιάσει τὸ συνάνθρωπο καὶ νὰ τοῦ προσφέρει (ἂν ὄχι τὸ ἀφθονο γέλιο) τὸ χαμόγελο. Στίχοι ἀπλοὶ καὶ φορὲς ἀπλοϊκοί. Λίγο πιστοὶ στοὺς αὐστηροὺς κανόνες τῆς παράδοσης. Ὅμως, μὲ σαφήνεια κι εὐστοχία βρίσκει τὸ σατιρικὸ στοιχεῖο, τὸ καταγράφει καὶ τὸ προσφέρει. Ὅχι πολλὰ πράματα. Ὅχι ἄριστα. Μά, ὄχι καὶ δίχως ἔπαινο. Ἀκοῦστε λίγους στίχους του νὰ μᾶς δικαιώσετε. Ἀρχίζει: «Ἐφυγα ἀπὸ τὸ χωριό μου γιὰ νὰ ζήσω στὴν Ἀθήνα / ποῦ ὁ κόσμος ἔδω πέρα τὰ βολεῦει κάπως... φίνα. / Γιὰ νὰ μένεις, ὅμως σὲ Ἄστν πρέπει νὰ τὸ μελετήσεις / καὶ συμφώνως μὲ τὴν τάξη καί... ποδιές θεὲ νὰ φιλήσεις / καὶ σ' ἀνθρώπους ποῦ δὲν ξέρεις. θεὲ νὰ ὑποχωροθεῖς». Καὶ προχωρεῖ: «Βρὲ παιδιά, αὐτὸν τὸν κόσμο / δὲν μπορῶ νὰ ἐννοήσω καὶ συμπέρασμα νὰ βγάλω / ἐὰν πρέπει νὰ τὸν φτύσω ἢ ἐκεῖνος νὰ μὲ φτύσει». Νά, κ' ἡ κοινωνικὴ αἰχμὴ: «Ὡς γνωστὸν, σεισμοὶ μεγάλοι συνταράξαν τὸ νησί μας / καὶ γκρεμίστηκαν τὰ σπίτια, κι ἦσαν θύματα πολλὰ / μὰ γκρεμίστηκε μαζί τους κ' ἡ... λερὴ συνείδησή μας / κι ὅλο ἓνα μὲς τόν... βοῦρκο τῶν πταισμάτων τῆς κυλᾶ». Πολὴ ὁμορφο καὶ ρεαλιστικὸ τὸ «Προσεννή» (σελ. 28). Θὰ ἀφιερῶμαι ἀκόμα μερικὸς στίχους, σὲ μιὰ κ. Βαλέτα καὶ θὰ τὴ σατιρίσει γιὰ τὸ σκύλο τῆς τὸ μοσχαναθρεμένο ποῦ κάποτε ψόφησε καὶ τῆς γράφει χαρακτηριστικά: «Μὰ γιὰ νῆναι ὁ δικός σου ἔξεψήχησε στὸ στρώμα / καὶ ἐκνηδεύθῃ σάν... Δεσπότης στοῦ περιβολιοῦ τὸ χῶμα. / Ὅττερα ἀπ' ὅλα τοῦτα ἀπὸ νᾶμαι φίλος σου, / πιὸ πολὺ θὰ προτιμοῦσα νᾶμουν ὁ... σκύλος σου». Χαρακτηριστικὸ τὸ «Πρὸς Γεράσιμον», ὅπου θὰ βροῦμε τούτους τοὺς θαυμάσιους στίχους: «Καὶ παρ' ὄλη μου τὴ φτώχεια δὲ μὲ

μέλει ἂν ὑποφέρω / μοναχὰ ἂν ἔχω βλάβει κάποιον θέλω νὰ τὸ ξέρω». Καὶ θὰ κλείσουμε τὸ σημεῖομά μας, ἀντιγράφοντας ἀκόμα ἓνα τετράστιχο σχετικὸ μ' ὅσα γράψαμε στὴν ἀρχή, γιὰ δικαιοσύνη μας: «Γιατὶ σ' ἄρσεις φαίνεται, φίλε, τὸ καλαμποῦρι / καὶ σὲ συγχάρω δι' αὐτὸ διότι κάνω κέφι / π' ἄλλοι νὰ τ' ἀπολαύσουνε χαλᾶνε τό... μασοῦρι / γιατί τὸ γέλιο τὴ ζωὴ μακραίνει καὶ τὴν τρέφει».

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔЭС

Ἰωάν. Βασιλείου: «ΑΣΙΑΤΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ». Ἀνθολογία.

Τὸν Ἰ. Βασιλείου τότε χαρήκαμε στὰ ταξιδιωτικὰ του (Ἀνγκὸρ, Νεπάλ, Μπαζι κ.ἄ.) καὶ στὰ διηγήματά του (Ἀμάρτημα στὸν Ἄθω). Ἐκεῖ, ὁ λυρικός του λόγος ξεδιπλώνεται σὰν ἓνα δίχτυ μαγικὸ, ποῦ σὲ τυλίγει καὶ σὲ πλημμυρίζει μὲ αἰσθητικὴ χαρὰ κι ἀγαλλίαση. Γιατὸ τὸ λυρισμὸ του, μὰ καὶ γιὰ τὸν τρόπο ποῦ ζωγραφίζει τίς ἔξωτικὲς χῶρες, τῆς Ἀνατολῆς, ποῦ ψυχουλεύει καὶ μᾶς γυμνώνει τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ τους, τιμήθηκε μὲ Κρατικὸ Βραβεῖο. Δίκαιη διάκριση, ἀπὸ κείνες τίς ἀναπάντεχες τῶν ἐπιτροπῶν Κρατικῶν Βραβείων, ποῦ τίς δικαιώνουν καὶ τίς συγχωροῦν τ' ἄλλα τους παραστρατήματα. Κι ὅπως, μετὰ τὰ ταξιδιωτικὰ ἤρθαν τὰ διηγήματα, ποῦ τὸν καθιερώσανε ὄψιμα σὰν ὑπολογισμοὺς πᾶ λογοτέχνη (ἔξᾶλλον καὶ τὸ ταξιδιωτικὸ λογοτεχνία εἶναι. Τὸ λαμπρῶνανε ἓνας Καζαντζάκης, ἓνας Οἰρῶνης κ' ἓνας Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος), ἔτσι ξαφνικὰ ἤρθαν τ' «Ἀ σ ι α τ ι κ ἄ ποιήματα» γιὰ νὰ μᾶς δείξουνε πὼς ὁ Βασιλείου εἶναι κ' ἓνας ἄξιος ποιητής.

Πολὴ θὰ βασανίστηκε νὰ συγκεντρώσει ἀπὸ διάφορα ἔντυπα (ἀγγλικά, γαλλικά κ' ἰταλικά) ἓνα - ἓνα τὰ ποιήματα κι ἀγνωστον καὶ γνωστών ποιητῶν σ' ἐμᾶς, μερικῶν μάλιστα ποῦ ἔρχονται ἀπ' τὴν προχριστιανικὴ ἐποχὴ. Ἐπειτα ν' ἀποδόσει τὸ «χρῶμα» τῆς λαϊκῆς ψυχῆς ποῦ καθρεφτίζεται στοὺς στίχους, νὰ διατηρήσει κείνο

τό μυστηριακό μύρο της ανατολίτικης νοστροπίας κ' έκφρασης. Τὰ κατάφερε όμως, όσο μπόρεσε. Γιατί ὁ Βασιλείου ἀναγκάζοταν νὰ τρυγήσει ἀπὸ κάθε ποιητικό ἀνθό, ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ἀπ' τὴν ψυχὴ τοῦ πρωτότυπου, ἀπ' τὸ ὁποῖο μετάφρασε ὁ ξένος μεταφραστής. "Ἐτσι ὁ Βασιλείου μετάφρασε τίς... μεταφράσεις τους! Τί μπορούσε νὰ μᾶς δώσει πὸ πολὺ ἀπὸ μιὰ πιστὴ μετάφραση ἄλλο; Κι ἂν εἶτανε ἀπ' τὸν ξένο πετυχημένη (πράμα πὸ δὲ μπόραγε νὰ ἐλέγξει), πάει καλά. "Ἄν δόθηκε, όμως κροουρημένη τί εἰθὴν μπορούσε νάχει ὁ ἕλληνας μεταφραστής;

"Ὄμως, ποιητὴς προικισμένος κι ὁ Βασιλείου κατάφερε ἀπ' ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ν' ἀποδόσει ἐλεύθερα πολλὲς φορὲς τὴ γοητεία καὶ τὴ μυστηριακὴ διάθεση τῆς ψυχῆς τῆς "Ἄπο Ἀνατολῆς. Θ' ἀναφερθοῦμε σ' ἓνα Κινέζικο χαριτωμένο ἐφτάστιχο γραμμένο ἀπ' τὸν Τσουάγκ-Τσὲ τοῦ 4ου π.Χ. αἰώνα: «Συχνά, σ' ὄνειρό μου, γίνομαι πεταλούδα, / πὸν τριγύρω χαρούμενα πετάει. / "Ἐστερα ξυπνάω καὶ πάλι ὁ Τσουάγκ-Τσὲ εἶμαι. / Μὰ ἐγὼ ὄνειρεύομαι πὸς εἶμαι πεταλούδα, / ἢ ἢ πεταλούδα πὸς ὁ Τσουάγκ-Τσὲ εἶναι; / Κι ἐγὼ δὲν ξέρω στὴν πραγματικότητα τί εἶμαι; / Τσουάγκ-Τσὲ ἢ πεταλούδα;» Τὸ λυρικό, τ' ὄνειρικό στοιχεῖο βρῖσκεται μέσα στοὺς στίχους αὐτοὺς πὸν θὰ μᾶς δείξει πὸς ὁ μεταφραστὴς γνωρίζει καλὰ τὴν ψυχολογία τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, πὸν ἔζησε κοντὰ τους πολὺν καιρὸ καὶ μελέτησε τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά τους, τὴν παραμυθία ζωὴ τους.

Ἐκεῖνο πὸν ἱκανοποιεῖ τὸν ἀναγνώστη εἶναι κ' οἱ πλατιεὲς εἰσαγωγὲς πὸν κάνει γύρω ἀπ' τὴν ποίηση τῆς κάθε χώρας. Ἀκόμα καὶ οἱ παραπομπὲς του εἶναι πολὺτιμες, βοηθοῦν στὴν κατανόηση τῶν στίχων καὶ δειχνοὺν μὲ τί κέφι καὶ προσοχὴ δούλεψε ὁ Βασιλείου. Στῆς σελίδες τῆς Κινέζικης ποίησης θὰ μᾶς δώσει πολλοὺς στίχους τοῦ ὁ Μάο Τσε-Τουνγκ πὸν θὰ βροῦμε μέσα τους ἀξιοθαύμαστα ζευγαρωμένες τὴ λυρικὴ - ποιητικὴ οὐσία καὶ τὴν προπαγάντα. Δὲν εἶναι ξερὸ τὸ ποίημα. Γιωματὸ ἀπὸ μεταφορὲς, συμβολισμὸ κι ἀλληγορία. Ἡ ποίηση τῶν ἀνατολικῶν λαῶν

(ὅπως κι ὅλη ἡ πνευματικὴ κουλτῦρα) ξεκίναγε πάντοτε ἀπ' τὸ Παλάτι. Οἱ βασιλιάδες, οἱ αὐτοκράτορες, οἱ πρίγκηπες, οἱ στρατηγοί, εἶναι κ' οἱ πρῶτοι ποιητὲς. Ὁ λαός, ἡ μάζα, ἀμόρφωτη, πεινασμένη, ἐξουθενωμένη, χροιαζότανε μόνο γιὰ τὴν παραγωγή τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν (πὸν τοὺς τ' ἀρπάζανε) καὶ γιὰ στρατός. Ποιὸς ἀπ' τοὺς μόνο ἓνα σκαλοπάτι πάνου ἀπ' τὸ ζῶο χωρικούς μπορούσε νὰ σκεφτεῖ πὸς εἶτανε γεννημένος σκλάβος καὶ νὰ διαμαρτυρηθεῖ;

Στὴ μικρὴ τούτῃ Ἀνθολογία σὲ μετάφραση ποιήματα ἔντεκα ἀνατολικῶν χωρῶν. Τοῦ Βιετνάμ, τῆς Βερμανίας, Ἰαπωνίας, Ἰνδίας, Ἰνδονησίας, Καμπότζης, Κίνας, Μαλαισίας, Νεπάλ, Περσίας καὶ Ταϊλάνδης. Μερικοὺς ποιητὲς ἀπὸ μερικὲς χώρες τοὺς ξέραμε (Ἰνδίας, Κίνας, Περσίας). Ὄμως τώρα, καὶ χάρι σ' ἓναν ἐκλεκτὸ ἀρχιτέκτονα, πὸν ξεπῆδησε στὸ στίβο τῆς Λογοτεχνίας πάνοπλος, τὸν Ἰ. Βασιλείου, κρατᾶμε στὸ χέρι μας ἓνα ἐξωτικό μπουκέτο μ' ἐξωτικὰ λουλούδια πὸν μᾶς μεθάει τ' ἄρωμά τους. Ἡ γεύση πὸν πῆραμε ἀπ' τὴν ποίηση τῶσων μακρινῶν μας χωρῶν εἶναι ἀρετὰ ἔντονη.

Ἐ λ ἔ ν η ς Ἀ . Σ ο φ ρ ᾶ : «ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ». Μελέτη.

Τὴν Ἐλένη Σοφρᾶ εἶχαμε χαρεῖ σὰν πρωταγωνίστρια τοῦ «Θυμεικῶ Θεάτρου» τοῦ ἀείμνηστου Λ. Καρζῆ. Δὲν ξέραμε πὸς εἶχαμε νὰ κάνουμε μ' ἓνα πολυσύνθετο τάλεντο. Ὄμως ἡ Ἐλ. Σοφρᾶ ἔχει σπουδάσει μουσικὴ, χορὸ, θέατρο καὶ τραγούδι. Ἀκόμα ἔχει κάμει μελέτες λογοτεχνικὲς κ' εἰδικότερα στὴν κλασικὴ καὶ νεότερη ποίηση. Μιὰ τόσο πολυτάλαντη γυναίκα, βάλθηκε λοιπὸν νὰ μᾶς σκιτσάσει τὴν ἀξέχαστη μορφὴ τῆς ἀριστοκράτισσας τῶν Ἐλληνικῶν Γραμμάτων, Ἀθηνᾶς Ταρσούλη. Καταλληλότερος ἄνθρωπος δὲ θὰ βρισκότανε. Βέβαια, δὲ θὰ ἐπιχειρήσει νὰ μᾶς παρουσιάσει πλατιὰ τὸ πολύμορφο καὶ πλουσιότατο ἔργο τῆς Ταρσούλη. Σὲ μιὰ διάλεξη (πὸν ἀποτέλεσε πρῶτα τὸ κείμε-

νο) τί μπορεί νὰ πεί κανείς; Μόλις πού μπορεί ν' ἀναφερθεῖ στοῦ ἔργο καὶ νὰ δώσει λίγα βιογραφικὰ στοιχεῖα. Ὅποιος ἐπιχειρήσει ν' ἀσχοληθεῖ μετὰ τὴν Ἀθηνᾶ Ταρσοῦλη πρέπει νὰ δυσκολευτεῖ πολὺ. Γιατὶ τὸ πολὺκλαδο ἔργο της (ζωγραφικὸ, λαογραφικὸ, λογοτεχνικὸ) εἶναι πλατύτατο κι ὀγκωδέστατο (χιλιάδες σελίδες) καὶ δύσκολα μπορεί νὰ τὸ κλείσει κανείς σὲ σαράντα σελίδες.

Ἡ Ἑλένη Σοφρᾶ θὰ μᾶς μιλήσει ἀποκλειστικὰ γιὰ τὴν ποίηση τῆς Ἀθ. Ταρσοῦλη. Μόνο γιὰ τὸ ἓνα παρακλάδι τοῦ ἔργου της. Κ' ἔκαμε καλὰ πού περιόρισε τὸ δικό της λόγο καὶ δὲν ἀσχολήθηκε μετὰ ἀναλύσεις καὶ τὴν κριτικὴ τοποθέτηση τῆς γλυκιᾶς κ' εὐγενικῆς τούτης ποίησης καὶ μᾶς δίνει πλούσια κομμάτια του. Ἔτσι γεύομαστε τὴν τρυφερὴ ψυχὴ τῆς Ταρσοῦλη σ' ὅλο τὸ μᾶκρος τῆς ψητείας της στὴν Τέχνη τοῦ στίχου. Προπαντὸς ἀπ' τὴν πρώτη της ἐκείνη συλλογὴ «Σπίθες καὶ τέφρες» τοῦ 1928. Μετὰ εἰλικρίνεια ἡ Ἑλ. Σοφρᾶ θὰ γράφει γιὰ τὰ λυρικά ξεσπάσματα τῆς ποιήτριας: «Μπορεῖ ὁ στίχος τῆς Ἀθ. Ταρσοῦλη νὰ μὴν ἔχει δυνατὲς ἐξάρσεις, μπορεί νὰ μὴν κλείνει, μέσα του «ἓνα καινούργιο μήνυμα» εἶναι ὅμως, πολὺ ἀληθινός. Κι αὐτὸ ἀκριβῶς τὴν κάνει πιὸ ἀξιοπρόσεκτη, πιὸ πειστικὴ στὰ θέματά της». Αὐτὴ ἡ πρισματικὴ κριτικὴ γυνὴ ἰσχύει γιὰ ὁλόκληρο τὸ ποιητικὸ ἔργο τῆς Ταρσοῦλη. Καταπατίστηκε ἡ ποιήτρια μετὰ τὴν μικροχαρὲς καὶ τὰ μικροπάθη τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου, τοὺς ἀνθρώπινους πόνους. Ὅμως, μ' ἓναν πηγαῖο λυρισμὸ, πού τὴν ἔκανε νὰ στέκεται πλᾶι στὴν ἄλλη μεγάλη Κυρία τῆς Τέχνης, τῆ Μυρτιάτισσα: «...Κ' ἦρθες ἐσὺ χωρὶς νὰ θές, / μετὰ τὰ χαμόγελα ἀρμαθιᾶς / νὰ μετὰ μαγέψεις / ... / κ' ἦρθες. Ποιὸς ἄγγελος γλυκός, / ποιὸς ζέφυρος μεθυστικός, / σου ἄνοιξε στράτα, / καὶ βρέθηκες μπροστὰ σ' ἐμὲ / καὶ μ' ἀνθίσεις, χρυσὲ καυμὲ, / τὰ ὠραῖα μου νιάτα;»

Ἄλλ' ἡ μεγάλη κι ἀληθινὴ Ταρσοῦλη βρίσκεται στοὺς μεγάλους λαογραφικοὺς τόμους της (Κύπρος, Δωδεκάνησα, Κάστρα τοῦ Μωηρᾶ κλπ.) μετὰ τὴν ἑκατοντάδες σκίτσα. Στὶς ἑλληνικὲς φορεσιᾶς της, «πού ἀποτελοῦν ἓνα τεράστιο οἰκοδόμημα τῆς

ἐθνικῆς μας παράδοσης. Μιὰ ἀνεκτίμητη παρακαταθήκη τῆς εὐαισθησίας καὶ τοῦ πλοῦτου τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς», ὅπως λέει κ' ἡ Ἑλ. Σοφρᾶ. Οἱ ζωγραφικοὶ τῆς πίνακες μετὰ γωνιᾶς χαρακτηριστικῆς ἀπ' τὴν ἑλληνικὴ ὑπαιθρο, μετὰ τ' ἀπαλὰ τῆς χρώματα, μετὰ τοὺς σαφῆς συνδυασμοὺς τους, δείχνανε ἀστραφτερὸ τὸ ταλέντο της. Πῶς τὰ πρόφτανε ὅλα τούτα ἡ Ἀθ. Ταρσοῦλη, εἶτανε θαῦμα. Γι' αὐτὴν, ἡ Τέχνη στάθηκε λυτρωτικὴ, μετὰ τὸ χάσιμο τοῦ μοναδικοῦ παιδιοῦ πού ἀπόχτησε πέντε μόλις χρονῶ. Μετὰ σπαραγμὸ καὶ τρυφεράδα θὰ περιγράψει τὴ λαχτάρια της γιὰ τὰ παιδιὰ: «...» Ἄν δὲν εἶχαμε στὴν ἀρχὴ τὴν πρέλλα τῶν σπόρ, ἰδίως τῆς ἰππασίας, θὰ εἶχαμε τώρα μιὰ στάνη παιδιὰ. Σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἡ ἰππασία ἐστάθηκε ἡ καταστροφὴ μου, γιατί ἐβλάφτηκα καὶ ἄργησα ν' ἀποκτήσω παιδί, πού τόσο τὸ λαχταροῦσα. Ὅχι ἓνα, ἀλλὰ δέκα. Ἄν ὁ Θεὸς μοῦ τὰ ἔδινε, ἡ καρδιά μου ὅλα θὰ τὰ χωροῦσε...».

Αὐτὴ ἔτανε ἡ Ἀθηνᾶ Ταρσοῦλη. Μιὰ λεπτὴ ψυχὴ, εὐγενικὴ, ποιητικὴ — μ' ὅλη τὴ σημασίαν τῆς λέξης! Ἡ προσωπικὴ γνωριμία μας, λίγον καιρὸ πρὶν πεθάνει, στάθηκε γιὰ μᾶς ἓνα σημαντικὸ γεγονός στὴ ζωὴ μας.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ

Δ η μ . Π α π α κ ω ν σ τ α ν τ ῖ -
ν ο υ : « Η Α Π Ε Κ Δ Υ Σ Η » .

Στὴν ἀπειρὴ εὐαισθησία τοῦ φιλοσοφικοῦ συμπαντικοῦ γεγονότος μᾶς φέρουν τὰ ποιητικὰ σχήματα μετὰ τὴν Α Π Ε Κ Δ Υ Σ Η τοῦ κ. Δημ. Παλαουσαντινίου.

Ἐπὶ τοῦ στίχου μᾶς πρωτογενῆς διερρηγασίας διδαχῆς — ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ Σ. 11. — Ἐπὶ τοῦ στίχου μᾶς φαινομενολογία εἰδικώτερα ἢ καθαρὴ ἐποπτεία τοῦ ὑπαρξιακοῦ δεδομένου. Η ΕΝΟΧΑΝΗΣΗ Σ. 12. Καὶ πάντα ὁ στίχος ἀποβάλλοντας τὴν ἀρχικὴ λαμπρότητα τῆς ἐξομολογητικῆς, αὐτὴ τὴ φορὰ σοφίας, γίνεται τὸ δεύτερον κρινόμενον πρόσωπο — ΜΕΤΑΜΕΛΕΙΑ/Σ. 12. — Ἐπὶ ἡ αὐτοζωτικὴ βγαίνοντας εἰλικρινὰ στὴν ὀδὸν τοῦ μαῦρου καὶ τοῦ ἄ-

σπον δίνει μιὰ διαδικασία ζωῆς, ἐνῶ αὐτό, δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο, παρὰ τὸ Ρέκβι-εμ μιᾶς προικισμένης λειτουργικότητας ποὺ ἰσχύοντα στὴν δυσπόστατα προβληματισμένη ἰκεσία τοῦ ταπεινοῦ. Η ΙΚΕΣΙΑ/Σ. 15—

Στίχος λιτὸς ποὺ πορεύεται πρὸς τὴν Α-ΠΕΚΛΤΣΗ ὕστερα ἀπὸ καταλυτικὴ παραίτηση γιὰ τὸ πεπερασμένο.

Ἄν θυμηθεῖς τοὺς ἄλλους, οἱ συγκοινωνίες κατάφορτες ἀπὸ ξένους ποὺ κοιτάζουν αἰχμηρὰ τὰ δικὰ τους ὄραματα Σ. 62 Στ. 12—14.

Βασικὰ ἔχουμε μιὰ συμφωνία ἀπὸ ἦχο καὶ χρώματα τονισμένη στὸ μινότερ τῆς ὑπαρξῆς, μιὰ δήλωση ἐσώτερης ἐπίκλησης ποὺ ἀπευθύνεται στὶς ὑπαρκτὲς εὐαισθησίες τοῦ ΘΕΙΟΥ ἐνῶ ἡ ἀποτύπωση τῆς διεργασίας στὸ κοινὸ σημεῖο τῆς προσέγγισης γίνεται ἐντυπωσιακὰ εὐρηματικὴ — ἀλλὰ καὶ λογιστικοποιεῖται σὲ μιὰ διαφοροποίηση ἀπὸ διαπιστώσεις—

— Θεέ μου
νάγκωσε τὴ σαδιστικὴ μνήμη
στὸν ὕπνο, τουλάχιστον — Σ. 64

Ὁ κ. Παλακωνσταντίνου στὴν ποιητικὴ ταυτότητα τοῦ στίχου του ὀριοθετεῖ τὸ εἰδολογικὸ μέτρο τῆς σκέψης ἀνάμεσα στὸ θρησκευόμενο ὑπαρξιακὸ δεδομένο καὶ στὴ σκληρότητα τῆς διαλεκτικῆς ἐμπειρίας. Ἔτσι ἡ ποίηση ἐδῶ ξεπερνάει τὴ νομοτέλεια τοῦ πεπερασμένου, συνομιλεῖ μὲ τὸ Θεὸ καὶ δὲν εἶναι μοῖρα.

— Ὅμως κι' ὅταν κήδενα ὅτι ἀνθρώπινο
(καὶ μεγάλο ἔσπειρες
μέσα μου, στὸ βάθος σὲ περίμενα. Σ. 94

Πρόσθετα σημειώνουμε καὶ μερικὸς Εὐρηματικούς στίχους ὕστερα ἀπὸ προσωπικὴ ἐπιλογή.

— Ἡ Αὐγὴ κάποτε φιλεῖ ἕναν πεθαμένο
(Σ. 24

— Ἐδῶ δὲν εἶναι μόνο ἡ βοή τῆς μοναξιάς
μέσα στοὺς τρελλοὺς καὶ πετρωμένους
(δρόμου Σ. 60

— Συναρτημένο σκεῖος κεράμεως
Νὰ εἰσχωροῦσες τουλάχιστον στὸ χῶμα
(σου Σ. 63

— Καὶ βέβαια
ὅταν θὰ λειτουργήσει καὶ σὲ σὰς ὁ ἔσω
(ζῶδονας
ἐγὼ πὰ πρόσωπο δὲ θάμαι Σ. 68

Ἄναρωτιόμαστε μήπως αὐτὴ ἡ ΑΠΕΚ-ΔΤΣΗ εἶναι ἕνας καινούργιος τρόπος προσειχῆς.

— Ἡ σιωπὴ μὲ μαχαιρώνει βαθύτερα
ὅμως τὴν προτιμῶ ἀπ' τὸ κυνικὸ θέατρο
(σας Σ. 77

Ἴσως καὶ νὰ εἶναι μιὰ συνταγὴ στὸ πῶς νὰ μὴ πλησιάσουμε τὴν περίπτωση τοῦ Φάουστ.

Δ η μ ῆ τ ρ η Χ . Χ α λ α τ σ ᾶ : «Υ-ΜΝΟΛΟΓΙΟΝ».

Αὐτὴ ἡ ποίηση ἀπὸ τὸ Ὑμνολόγιο τοῦ Δ. Χαλατσᾶ εἶναι μιὰ φωνὴ ἐκ θαθέων γεμάτη ἀπὸ τὴν εὐαισθησία τοῦ πάθους καὶ ἀπὸ τὴν εἰλικρίνεια τοῦ πάσχοντος.

Ἔτσι ἐδῶ γίνεται ὅμοια σχεδὸν παράθεση, μὲ ἐκείνες τὶς διαδικασίες ποὺ ἰερούργουν τόσο ἀνθρώπινα ὅπως στὸ Ἄσμα Ἀσμάτων.

Φορτισμένη ἀπὸ μιὰ λυρικὴ καὶ ἐφηβικὴ ὅμως μαρτυρία καὶ μπολιασμένη ἀπὸ μιὰ προικισμένη διεργασία, ἡ ποίηση τοῦ Δ. Χαλατσᾶ ἐπικοινωνεῖ σὰν εὐλογία ζωῆς μὲ τὰ κάποια ἀνθρώπινα συμβάντα ἀφοῦ ὅμως διασυνδέσει τὸ ἐπίγραμμα τῆς ἀδελφῆς ψυχῆς μέσα στὸ χῶρο καὶ στὸν χρόνο σὰν ἀποκλειστικὸ πρόσωπο τῆς μοίρας. Ἡ ποίηση ἐδῶ ἔχει τὴν ταυτότητα μιᾶς λειτουργίας στίχων, μοναδικῆς γιὰ τοὺς καιροὺς μας ἐπιστροφῆς, στὸ ὕφος καὶ στὸν παλμὸ τῆς ρωμαντικῆς λατρείας. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ εὐλογημένα κόλυβα τοῦ Ἐσπερίου ἀφοῦ τὰ πάρει ἀπὸ τὸ Ὑμνολόγιο, ζωγραφίζει μαστορικὰ μ' αὐτὰ ἕνα βυζαντινὸ ψηφιδωτὸ τοῦ φλογισμένου λογικοῦ του. Στὴν τεχνικὴ ὁ Δ. Χαλατσᾶς δίνει ἕνα ἐλεύθερο ἐλεγειακὸ στίχο, μὲ κύριο εὔρημα τὴν ἀντίστροφη μέτρηση (Ὑμνος 10. Ποῦ θυμίζει τὸ Θεᾶτρο τοῦ Παράλογου — Ἐπιστροφή Πίντερ).

Καταξιωμένος πνευματικὸς ἄνθρωπος καὶ κριτικὸς θεάτρου καὶ βιβλίου ὁ Δ. Χα-

λατώς χρησιμοποιεί έδω στον τελευταίο "Υμνο, την αλλαγή της έγκλησης σαν απολογητική διαπίστωση που σημαίνει ίσως και την όνειρική προσδοκία του ύμνητή. Είναι ένα έξοχο και λιτό εύρημα τεχνικής και έρωτικής ιδεολογίας που καθιερώνει το "Υμνολόγιο σαν ένα λογοτεχνικό κείμενο σφαιρικότερης έμβέλειας.

" Ο λ γ α ς Β ό τ σ η : «Η ΑΛΛΗ ΓΝΩΣΗ».

Ποίηση με έπιτροπέσιμη και χωρισματική προσπέλαση στη σοφία της μεταφυσικής, είναι ή ΑΛΛΗ ΓΝΩΣΗ της κ. "Ολγας Βότση.

"Ετσι ενώ ό στίχος ξεκινάει από τη σκληρότατη παράθεση της αναφοράς για τη γήινη δοκιμασία μας, έν τούτοις δέν γίνεται ούτε μοίρα αλλά ούτε και περιθωριακή μαρτυρία. "Η άλλη γνώση είναι αδύνη, είναι το κοσμογονικό όν της όδυνηοής καθέτου, είναι τα άχόρταγα χέρια της ανθρώπινης διαμαρτυρίας και είναι το ΟΛΟ ΤΨΟΣ μιάς σφραγισμένης πιά έποπτείας από τη Βαβέλ του θανάτου και της ανάστασης.

Πρόσθετα ή χρησιμοποιήηση του Α και Β προσώπου πέρα από την εύρηματική τεχνική σημαίνει έδω τον έξομολογητικό θόηνο του παράλογου αιτή τη φορά που προσπαθεί μέσα από τους ασύμμετρους της όποιος αναζήτησης να βρει το σχήμα του συμπαντικού όντος.

"Ο στίχος της "Ολγας Βότση είναι μέτρο ενός κειμένου γνώσης αλλά και ηρωικής.

— "Η εικόνα του ανθρώπου σιωπηλή πυρακιά του καλού Σ. 80 Σ. Η.

Μ. ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Χ ρ υ σ ά ν θ η ς Ζ ι τ σ α ί α ς : «ΣΥΝΕΠΕΙΑ». Ποιήματα. Θεσσαλονίκη, 1982.

"Έδω και 50 χρόνια ή Χρυσάνθη Ζι-

τσία, κάνει ποίηση την κραυγή της αγάπης και το δρόμο του Σταυρού. Την καλλιέργει με πολλή έπιτυχία στην έκφραση και στη μορφή. "Η ποίηση γι' αυτήν είναι παντού, μέσα στον άέρα, στα πράγματα, στη φύση και μέσα σε μάς τους ίδιους.

Τά ποιήματά της στη «Συνέπεια» είναι έμπνευσμένα από τις χίλιες εκφάνσεις της ζωής. "Από την έσωτερική ζωή του άτομου, που τυλίγεται σε έλπίδες, σε φαντασιώσεις, στην αναζήτηση ενός ιδανικού αγάπης, όμορφιάς, φωτός, και στη ζωή που περιβάλλει τον κόσμο, από τον όποιο δοκιμάζει να καταγράψει τις ρίζες, μέσα από την ποιητική θεώρηση και το πρίσμα της "Ελληνικότητας.

Κι ακόμα τη διακρίνει μια αγάπη παθιασμένη για την Κύπρο, το άλλοτινό ήρεμο και γλυκό νησί, το σημερινό λυπημένο και δολοφονημένο. Την πατρίδα του "Ανθρώπου, εκείνου που ύποφέρει, εκείνου που περιμένει, και παρ' όλα αυτά, έλπίζει.

GASTON - HENPY AUFRERE

Β α σ . Κ ρ α ψ ί τ η : «Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ (1600—1803)». "Αθήνα, 1982.

Το Σούλι άποτελει σταθμόν σηματικώτατον εις την "Ιστορίαν του νεωτέρου "Ελληνισμού. "Υπήρξεν ό προμαχών του "Ελληνισμού και ό προάγγελος της "Ελληνικής "Επαναστάσεως. "Η ιστορία του, πολυτάραχος και πολυκύμαντος, προεκάλεσε το ενδιαφέρον όχι μόνον των "Ελλήνων ιστορικών, αλλά και ξένων μελετητών και έρευνητών της "Ιστορίας, οί όποιοι διά διαφόρων περιηγήσεων εξέητασαν και έμελέτησαν έπιτοπίως την θέσιν του Σουλίου, την ζωήν των κατοίκων, την άνδρείαν, τον ήρωισμόν, τα ήθη και έθιμα και τας έν γενει παραδόσεις της Σουλιώτικης Πολιτείας. Καί ή μελέτη όλων αυτών των στοιχείων προεκάλεσε τον θαυμασμόν διά το μεγαλείον του λαού του, δέν έλειψαν όμως κατά καιρούς και αί άμφισβητήσεις διά την ζωήν, τους άγώνας και την προσ-

φορὰν τῆς Πολιτείας αὐτῆς εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Ἀκριβῶς λοιπὸν τὰς ἀμφισβητήσεις αὐτὰς καὶ τυχὸν παρερμηνείας ἔρχεται νὰ ἄρῃ ὁ κ. Βασίλειος Κραψίτης μετὰ τὴν νέαν ἀξιόλογον μελέτην του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ ἀληθινὴ Ἱστορία τοῦ Σουλίου».

Ὁ κ. Κραψίτης, ἄνθρωπος διανοούμενος καὶ εὐρύτατα γνωστὸς εἰς τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος, δὲν διεκρίθη μόνον ὡς ἐξαιρετὸς ποιητῆς καὶ λογοτέχνης, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀξιόλογος ἱστορικός. Βαθῶς μελετητῆς καὶ ἐρευνητῆς τῆς «Ἱστορίας τοῦ Σουλίου, παρουσίασε μέχρι σήμερον πολλὰς ἱστορικὰς μονογραφίας καὶ πραγματείας. Εἶναι γνωστὸς ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον ὡς διακεκριμένος Σουλιωτολόγος, διὰ τοῦτο ἀξίζει τῆς προσοχῆς καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος ἢ νεωτέρα μελέτη του. Τὸ ὅλον ἔργον του διαίρει εἰς ἑννέα (9) κεφάλαια, ἀφοῦ προηγουμένως προτάσσει σύντομον εἰσαγωγὴν, ἐκθέτων τοὺς λόγους ποῦ τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς παρούσης μελέτης, ὡς καὶ τὰς πηγὰς καὶ βοηθήματα, ποῦ εἶχεν ὑπ' ὄψιν του δι' αὐτὴν.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναπτύξωμεν ἐν πλάτει τὸ περιεχόμενον, ἀλλὰ θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὸν τονισμὸν βασικῶν σημείων τῆς μελέτης. Ἐξ ὅλων τῶν κεφαλαίων ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ τονισθῶν τὰ περὶ καταγωγῆς τῶν Σουλιωτῶν, τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς, τῆς ἀγωγῆς καὶ πολεμικῆς ζωῆς, ὡς καὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Καλογήρου Σαμουήλ. Πέριξ τῶν θεμάτων αὐτῶν πολλὰ ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν, ἄλλα ὑπεύθυνα καὶ ἄλλα ἀνεύθυνα, ὁπότε νὰ δημιουργηταί μίαν σύγχυσιν, ποῦ δὲν ἀποδίδει τὴν ἀλήθειαν. Μὲ προσοχὴν καὶ ὑπευθυνότητα ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει τὰ περὶ καταγωγῆς τῶν Σουλιωτῶν. Ὅπως δὲ ἀναφέρει, τὸ θέμα αὐτὸ «ἔρχεται συχνὰ σ' ἐπικαιρότητα εἴτε ἀπὸ σκοπιμότητες ξένων κρατῶν, εἴτε ἀπὸ πραγματικὴ ἐρευνητικὴ διάθεση λογίων, εἴτε ἀκόμα — καὶ κυριότερα ἀπὸ εὐκολογραφία δικίων μας, ποῦ βάσει τῆς ὡς τώρα πνευματικῆς τους δημιουργίας δὲν μποροῦν νὰ ἐνταχθῶν στοὺς ἱστορικοὺς συγγραφεῖς». Ἀκριβῶς λοιπὸν αὐτὴ ἡ σύγχυσις ὑποχρεώνει τὸν συγγραφεῖα νὰ ἐρευ-

νήσῃ ἐξονυχιστικὰ τὸ θέμα καὶ μὲ ὑπευθυνότητα, ἀλλὰ καὶ προσεκτικὴ μελέτη τῶν πηγῶν νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ Σούλι ἦτο Ἑλληνικὸν ἔμπεδον μέσα εἰς τὰ ὅρια τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, οἱ δὲ Σουλιῶται «κρᾶμα Ἑλληνοφῶνων καὶ Ἀλβανοφῶνων Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, μὲ ἐπικρατέστερο στοιχεῖο τοὺς Ἑλληνοφῶνους, ἦταν Ἕλληνες καὶ ἔδρασαν ὡς Ἕλληνες».

Τὰ περὶ τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῶν Σουλιωτῶν ἔχουν ἐπίσης ἀξιόλογον ἐνδιαφέρον, διότι γίνεταί λόγος περὶ τῆς κατοικίας, τῶν νάων τοῦ Σουλίου, τῶν ἡθῶν, ἐθίμων καὶ ἄλλων παραδόσεων, ποῦ ἐκράτησαν εἰς τὴν ζωὴν τὴν Πολιτείαν καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας ἦντλον οἱ Σουλιῶται πάντοτε τὴν δύναμιν εἰς τοὺς ὑπὲρ πάντων ἀγῶνας των. «Ὅλα ἐκεῖ ἦταν ἀπλᾶ, ὅσο γιὰ νὰ διατηροῦνται στὴ ζωὴ, νὰ πολλαπλασιάζονται νὰ προετοιμάζονται γιὰ μάχης καὶ γιὰ θυσίας. Ἡ ζωὴ τους ἦταν λεύτερη ἐσωτερικὰ καὶ ἔθνικὰ, καθὼς καὶ δέσμια στὴν προγονικὴ κληρονομιά».

Ἡ ἀγωγή καὶ ἡ πολεμικὴ ζωὴ τῶν Σουλιωτῶν φέρει εἰς τὴν μνήμην μας τὴν ὅλην ἀγωγὴν καὶ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν. Ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ «τῆ διάρκειά της καὶ τῆ δόξα της ἡ Σουλιώτικη Πολιτεία κυριότερα τὴν χρωστοῦσε στὴν αὐστηρὴ καὶ στρατιωτικὴ ἀγωγή τῶν νέων της», τονίζει ὁ συγγραφεὺς. Οἱ Σουλιῶται «μὲ ὀδηγοὺς τὴν προγονικὴ κληρονομία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Βυζαντινῶν ποῦ ἐπικαλοῦνταν συχνὰ στὶς μάχης τους καὶ μὲ προσωπικὴ πολεμικὴ ἀρετὴ καὶ ἦθος, μὲ ἡρωικὴ ἀντίληψιν τῆς ζωῆς, ἔγραφαν ἀπαράμιλλη ἱστορία». Ἡ μόνη συντροφία ἦσαν τὰ ὄπλα. Εἰς τὴν διάπλασίν των συνέβαλε καὶ ἡ Παιδεία καὶ ἡ Χριστιανικὴ Ὀρθοδοξία.

Δεσπόζουσα φυσιογνωμία εἰς τὴν ζωὴν καὶ τοὺς ἀγῶνας των ἦτο ὁ καλόγηρος Σαμουήλ. Πολὺς θόρυβος πέριξ τῆς καταγωγῆς του καὶ πολλὰ ἀλληλοσυγκρούμενα ἀπόψεις διετυπώθησαν μέχρι σήμερον. Μὲ βάσιν τὰς πηγὰς καὶ ἄλλα στοιχεῖα, ποῦ κατάρθωσε νὰ φέρῃ εἰς φῶς ὁ συγγραφεὺς, θέτει τὸ ὅλον πρόβλημα ἐπὶ ὀρθῆς βάσεως, διὰ νὰ συνταχθῇ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Περ-

ραιβοῦ, ὅτι κατάγεται ἀπὸ τὰ περίχωρα τοῦ Σουλίου καὶ δὴ τῆς Παραμυθιάς.

Τὴν ὄλην μελέτην διακρίνει σαφήνεια, γλαφυρότης, ὑπευθυνότης καὶ ἀσίγαστον πάθος διὰ τὴν ἀλήθειαν. Δὲν ἀπεραντολογεῖ ὁ συγγραφεὺς καὶ δὲν ἐκθέτει ἱστορίαν ἀβασάνιστα, ἀλλ' εἰς τὸ ἔργον του ἔθεσαν ὡς σκοπὸν τὴν ἀλήθειαν ἀπηλλαγμένην μύθων καὶ θρύλων. Πρόκειται περὶ σοβαρὰς συμβολῆς εἰς τὴν ὄλην ἱστορίαν τοῦ ἔπους τοῦ Σουλίου. Τοῦ ἀνήκει ὁ ἔπαινος.

Χρήστου Ε. Γιαννοῦλα :
«ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟ-
ΛΕΩΣ ΑΞΩΜΗΣ (Ἀπὸ τὸ 328 μ.Χ.
μέχρι σήμερα) — ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ
ΑΙΘΙΟΠΙΑΣ». Ἀθήναι, 1981.

Ὁ κ. Χρήστος Γιαννοῦλας, φιλόλογος Β. Γυμνασίου, κάμνει τὴν ἐμφάνισίν του εἰς τὸν χῶρον τοῦ πνεύματος μὲ μίαν μελέτην ἀξιώσεων. Πρόκειται διὰ τὴν πρωτότυπον ἐργασίαν του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἱστορία τῆς Μητροπόλεως Ἀξώμης» (ἀπὸ τὸ 328 μ.Χ. μέχρι σήμερα). Εἶναι δὲ πρωτότυπος ἡ μελέτη ὄχι μόνον διὰ τὴν μεθοδικότητά της, τὴν πυκνότητα τῶν νοημάτων της καὶ τὴν ἀρίστην τεκμηρίωσίν της, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἀρχαιολογικοῦ ὑλικοῦ σπανίου καὶ διὰ πτότην φορὰν βλέποντος τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Ὅπως ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν πρόλογόν του, ἡ μελέτη αὐτὴ «δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μία «Ἱστορία τῶν ἑλληνοαιθιοπικῶν σχέσεων» μὲ ἔμφαση στὶς σχέσεις μεταξὺ Ἑλληνικῆς καὶ Αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ κέντρο ἀναφορᾶς τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Αἰθιοπίας, κυρίως ὑπὸ τὴ μορφή τῆς ὀργανομένης θρησκευτικῆς ζωῆς». Ἐκ τῶν ὀλίγων ἀκριβῶς γραμμῶν τοῦ προλόγου δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν τὴν σπουδαιότητα τῆς ὑπὸ κρίσιν μελέτης.

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Ἀξώμης, ἡ ἱστορία τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ καὶ τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς παρούσης μελέτης εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Μητρόπολις εἰς τὸ κράτος τῆς Αἰθιοπίας καὶ ἀνήκει εἰς τὸ

κλίμα τοῦ Ἑλληνορθόδοξου Πατριαρχείου τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἡ Μητρόπολις αὐτὴ ἰδρύθη (γιὰ νὰ προστατεύσει κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη της τοὺς Ἑλληνας τῆς Αἰθιοπίας καὶ νὰ ἀνανεώσει τὴν παράδοση τῆς ἀρχαίας Ἀξωμικῆς Ἐκκλησίας). Ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ καταφαίνεται τὸ ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον τῆς μελέτης τοῦ κ. Γιαννοῦλα, διότι βλέπομεν τὴν μεγάλην συμβολὴν τοῦ ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ προάγοντα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ὄλης ζωῆς τῆς Αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Αἰθιοπικοῦ ἔθνους γενικώτερον.

Τὸ ὄλον ἔργον, ἀποτελούμενον ἐκ 454 σελίδων, διαιρεῖ ὁ συγγραφεὺς εἰς ὀκτώ (8) κεφάλαια. Εἰς τὸ Α' Κεφ. κάμνει μίαν γνωριμίαν τῆς Αἰθιοπίας, διὰ νὰ τονίσει ἐκ προοιμίου ὅτι ἡ χώρα αὐτὴ ἐδέχθη κάποτε ἔντονον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ Χριστιανισμὸς ἐκνήρυσθη ἀπὸ Ἑλλήνων, ὁ δὲ Ἑλληνισμὸς ὑπῆρξεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν προπομπὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἰς τὸ Β' Κεφ. γίνεται λόγος περὶ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀξώμης, ἡ σπουδαιότης τῆς ὁποίας ὑπῆρξε μεγίστη εἰς τὴν καθόλου διαμόρφωσιν τοῦ Αἰθιοπικοῦ ἔθνους καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ὑπῆρξεν ἡ Ἀξώμη «κληρονόμος ἑνὸς ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ φορέας μιᾶς ἀξιόλογης πνευματικῆς κινήσεως, πὸν ὀφείλεται σὲ πολλὰ σημεῖα στὶς ἐπιδράσεις τοῦ Ἀλεξανδρικοῦ Ἑλληνισμοῦ». Αὐτὴ πλέον ὑπῆρξεν ὁ δέκτης τοῦ πανανθρωπίνου μηνύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κατέστη οὕτω τὸ Χριστιανικὸν κέντρο τῆς Αἰθιοπίας.

Ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέροντος εἶναι τὰ κεφ. Γ' καὶ Δ', διότι ἀναφέρονται εἰς τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῆς Αἰθιοπίας ἀπὸ τοὺς Φρουμέντιον καὶ Αἰδέσιον, τὴν ἰδρυσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀξώμης καὶ τὴν ἀνθρωπίνην καὶ στερέωσίν της μέχρι τῆς ἐμφάνισσος τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Καί, ὅπως ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς, «ἡ τιμὴ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν Ἀξώμη ἐπιφυλάχθη ἀπὸ τὴ Θεῖα Πρόνοια στὸν Ἑλληνισμὸ, ὁ ὁποῖος, στὴν εὐγενή του προσπάθεια νὰ ἐπικρατήσῃ πολιτικὰ στὸ χῶρον αὐτὸ, χάρισε στὴν Αἰθιοπία τὸ πολυτιμότερον καὶ μονιμότερον πνευ-

ματικό δῶρο ἀπέναντι στὶς ἄλλες παραδόσεις στὸν αἰθιοπικὸ χῶρο». Ἔτσι ἀπετέλεσε διὰ τὴν Αἰθιοπίαν ὁ Χριστιανισμὸς τὴν ἰσχυρὰν πνευματικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία κατόρθωσε νὰ ἐνώσει τὰ διάφορα στοιχεῖα καὶ νὰ τὰ κατευθύνει πρὸς τὴν ὀρθὴν ἰστορικὴν πορείαν.

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνδρώσεως τῆς Ἀξωμικῆς Ἐκκλησίας ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου εἰς τὴν Ἀξωμὴν «ὄχι μόνον ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνεται περισσότερο προσδιοριστικὴ τῆς πορείας τῆς». Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἐπίσημος γλῶσσα τῆς Ἀξωμῆς, οἱ αὐτοκράτορες κόπτουν νομίσματα μὲ ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς, ἡ δὲ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία αὐτῆς συσφίγγει περισσότερον τοὺς δεσμοὺς τῆς μὲ τὸν Ἑλληνισμόν, προσανατολιζομένη πλέον σταθερῶς πρὸς τὸν ἑλληνοχριστιανικὸν κόσμον τοῦ Βυζαντίου καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας.

Εἰς τὸ Ε' κεφ. ἐκτίθεται ἡ περίοδος τῶν μεσαιωνικῶν καὶ νεωτέρων χρόνων, ὅπου κατ' αὐτὴν παρατηρεῖται μία παρακμὴ τοῦ Ἀξωμικοῦ κράτους καὶ τῆς Αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας, ὀφειλομένη τὸσον εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἰσλάμ, ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἀραβικὴν ἐξάπλωσιν. Ἡ Αἰθιοπικὴ Ἐκκλησία ὑπάγεται πλέον εἰς τὴν Κοπτικὴν. Τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ διεσπείρει εἰς Αἰθιοπίαν.

Ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος εἶναι τὸ ΣΤ' κεφ., διότι ἀναφέρεται εἰς τὴν σύγχρονον περίοδον τῆς Ἀξωμικῆς Ἐκκλησίας, ὅπου καὶ πάλιν παρατηρεῖται ἔντονος ἡ παρουσία τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἡ ὅλη δὲ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐκτίθεται μὲ προσοχὴν, μὲ ἀκριβείαν καὶ τεκμηριώμεναι μὲ ἀρχαικὸν ὕλικόν, γεγονός πὸν δίδει μεγίστην ἀξίαν εἰς τὴν μελέτην. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ὀργανώνεται καὶ πάλιν ἡ ζωὴ τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος, ἀποκαθίσταται ἡ ἐπικοινωνία τοῦ Πατριαρχείου μὲ τὰς αἰθιοπικὰς ἀρχάς, διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ ἐγκατάστασις Ἑλληνορθοδόξου Μητροπολίτου εἰς Ἀντίς Ἀμπέμπα, ὅποτε εἰς τὰ δύο ἐπόμενα κεφάλαια (Ζ καὶ Η) ἐκτίθεται ἐν πλάτει ἡ περίοδος τῆς Ἀρχιερατείας

αὐτοῦ τῶν Μητροπολιτῶν Ἀξωμῆς Νικολάου καὶ Μεθοδίου.

Μίαν σύντομον σχηματίζουσαν τοῦ ἔργου τοῦ κ. Γιαννοῦλη ἐπιχειρήσαμεν. Ἡ ὅλη ὁμολογία ἀνάγνωσις τοῦ δὲν ἐντυπωσιάζει ἀπλῶς, ἀλλὰ προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν τὸσον διὰ τὴν γλαφυρότητα τῶν νοημάτων, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀριτίαν ἐπιστημονικὴν τεκμηρίωσιν. Ἡ βιβλιογραφία εἶναι ὄχι ἀπλῶς πλουσιοπάχη, ἀλλὰ καταπληκτικὴ. Ἡ μελέτη φανερῶν ἐπιστήμονα ὄχι τυχαίον, ἀλλὰ πνευματικὸν ἄνθρωπον μὲ συγκρότησιν, ὑποδομὴν ἐπιστημονικὴν καὶ πρὸ πάντων μὲ ἤθους. Προσωπικῶς ἐκφράζω τὸν θαυμασμόν μου καὶ τὴν συγκίνησίν μου, διότι καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν μας ὑπάρχουν ἄνθρωποι μὲ ὑψηλὸν αἶσθημα εὐθύνης, ἄνθρωποι χαριέντες. Ἐνα μεγάλο εὖγε τοῦ ἀνήκει.

ΘΕΜ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΝΙΚ. ΠΑΝ. ΚΑΠΕΛΩΝΗ : «ΑΝΑΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΚΑΙΡΟΥ».

Ὁ Νικ. Παν. Καπελώνης, ἐξάετος ἐκπαιδευτικὸς, μᾶς ἔδωσε σ' ἕνα καλαισθητὰ τυπωμένο βιβλίον, τὸ Ἀναστορήματα τοῦ παλίου καιροῦ, ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν ζωὴ τῆς Κρήτης, πὸν μπορεῖ ν' ἀντιπροσωπεύει λίγο-πολύ, τὴν ἀγροτικὴν ζωὴ ὅλης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας.

Τ' «Ἀναστορήματα», αὐτὰ κλείνουν μέσα τους τὴν γεμάτην μύθο ἀλλὰ καὶ λεβεντιά ψυχῆ τοῦ λαοῦ μας. Ἡ λαϊκὴ σοφία, τὸ κοινωνικὸ πνεῦμα, ἡ συντροφικότης καὶ τόσα ἄλλα στοιχεῖα μᾶς ζωῆς ἀληθινῆς, πὸν οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι τούτης τῆς νόθας ἀφθονίας, τόσο πολὺ στεροῦνται, δίνονται ἐδῶ μὲ γλῶσσα γλαφυρὴ, διανθισμένη ἀρετῆς φορῆς μὲ ἰδιωματισμοὺς τῆς Κρητικῆς ντοπιολαλιάς, πὸν ὅμως, ἐρμηνεύονται ἀπ' τὸ συγγραφέα, σὲ ὑποσημειώσεις τοῦ κειμένου.

Τὸ βιβλίον εἶναι, ἐπίσης, στολισμένον μὲ φωτογραφίας, πὸν, ἂν καὶ μιλοῦν ἀπὸ μόνες τους, συνοδεύονται καὶ ἀπὸ πετυχημένους λεζάντες γεμάτες φιλοσοφικὴ διάθεση, ὅ,

πως αυτή κάτω απ' τή φωτογραφία πού υπάρχει στο κομμάτι με τόν τίτλο «άλωνο-λιχνίσματα»:

«Νά μπορούσε νά ξεχωρίζει κ' ή άλλη-θεια από τò ψέμα τόσο καθαρά όσο ό καρ-πός απ' τ' άχυρο...».

Τόσο καθαρά, όσο και μέσα στο βιβλίο τούτο, θά λέγαμε έμεις, πού μās δίνει τήν εύκαιρία νά δραπετεύσουμε απ' τά κλου-διά μας, έστω και νοερά, για και πού ή ψυχή άσκειται, νά ξανάβρει ό,τι τής ανή-κει: τήν ειθύτητα τών όριζόντων.

Κ ό σ τ α Κ α λ α π α ν ί δ α: «ΠΑ-ΡΑΣΤΑΣΕΙΣ»

Καλαίσθητο βιβλίο κ' ή ποιητική συλλο-γή με τόν τίτλο «Παραστάσεις» τού ξει-ρετου, έπίσης, έκπαιδευτικού Κώστα Κα-λαπανίδα. 'Ο ποιητής περνώντας απ' τò χώρο τής λογοτεχνίας για παιδιά, μās δί-νει τώρα τούτες τίς διαχρονικές του παρα-στάσεις πού κεντρίζουν γενικότερα τò έν-διαφέρον μας. Ρωμαλέος ό στίχος του δέ-νει τò παρελθόν, με τò παρόν και τò μέλ-λον, περνώντας μέσα από μιá μαχόμενη μνήμη για νά καταλήξει σ' ένα μαχόμενο, έπίσης, όραματισμό. 'Η άγωνιστική διάθε-ση τού ποιητή, σάν μικρό καταστάλαγμα πού άπορρέει απ' τήν κοινωνική άδικία, ξε-σπά σ' ένα λόγο πού δέν άγγίζει άλλά τά όρια τής πράξης, άλλά είναι έτοιμος νά έζοραγει σέ πράξη. 'Ετσι,

«...αυτή ή διαμαρτυρία δέν θά αυτοεγ- (λειστεί στο άρχείο.

Θά κάμει και τήν τελευταία της παρουσία γυμνή, μ' ένα περίστροφο στο χέρι
Δέν μπορεί, κάπου θά βρίσκεται ή λύση».

"Όπως βλέπουμε, γενικά, ή ποίηση τού Κώστα Καλαπανίδα δέν βολεύεται με λύ-σεις πού χαρακτηρίζονται σάν «κάποιες».

Ρ ή γ α Σ κ ο υ τ έ λ α: «ΤΟ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ»

'Ο σημερινός άνθρωπος, σγλάβος τού

στρές, τής νοθείας, τής εκμετάλλευσης, τής ανέχειας, τής μοναξιάς πού τρελαίνει, ζει και κινείται μέσα στον «έλεύθερο κό-σμο» μας, άλλά και στο διήγημα τού Ρή-γα Σκουτέλα. Τò «κατά κεφαλήν εισόδη-μα» — τίτλος τής νέας συλλογής διηγη-μάτων του, δηλώνει όλο τò βάρος αυτής τής σκλαβιάς πού αναλογεί στην «κεφαλή» τού καθένα μας. Και τούτη ή συλλογή συ-ναραπάζει στην άλήθεια της και δέν σου έ-πιτρέπει νά έγκαταλείψεις τήν άνάγνωση για κάτι άλλο, άν δέν διαβαστεί και τò τε-λευταίο της διήγημα. Κι όπως μās δίνει παραστατικά αυτή τήν κάλπικη έλευθερία τού σημερινού ανθρώπου, μās όθει νά συμ-περάνουμε τò έξής: Πολυάριθμα δοκίμια για τήν άνάλυση τής έννοιας «έλευθερία» θ' άχρηστεύονταν μπροστά σ' αυτή τήν τό-σο λαγερή φράση τού Σκουτέλα:

«Δέν είναι «λευτεριά» μονάχα νά μπο-ρείς νά φωνάζεις για τò δικιο σου, για τά δικαιώματά σου. Σά δέ βρσκεις τò δικιο σου δέ βρίσκεις και τή λευτεριά».

Π ά ν ο υ ' Α τ τ α λ ι ώ τ η: «ΜΝΗΜΟ-ΣΥΝΟ ΜΙΚΡΑΣΙΑΣ»

«'Ο συναισθηματικός τόνος δίνει θεομό-τητα κι άρμονία στα τρία λυρικά ποιήμα-τα, πού καταλήγουν πάντα στον άνθρωπο και στον όραματισμό για καλύτερες μέρες».

Τά παραπάνω λόγια ανήκουν στη Σοφία Μανουειδή - Παπαδάκη σάν κριση στην πρώτη έκδοση τού «Μνημόσυνο Μικρασί-ας» τού Πάνου 'Ατταλιώτη, πού ανήκει κι αυτός στην έλκεκτη πλειάδα τών δασκά-λων λογοτεχνών. Τώρα ό Πάνος 'Αττα-λιώτης ξανατύπωσε τò «Μνημόσυνο» στη μνήμη τών 60 χρόνων απ' τή Μικρασιατι-κή καταστροφή. Πρόκειται για μιá πλα-κέττα πού τò περιεχόμενό της ανταποκρί-νεται άπόλυτα στον έπαινο τής μεγάλης ποιήτριας. 'Εχουμε έδω μιá ποίηση Δωρι-κής γραφής, τέτια πού νά ταιριάζει στο μεγάλο πόνο πού πηγάζει από κείνο τò «ξε-οίζωμα» τής καρδιάς τού Μικρασιατικού 'Ελληνισμού, όταν,

«τὸ λεπίδι ἄστραφτε στὸ χέρι τοῦ Τούρζου
ποῦ μανιασμένους ξεχυνότανε στοὺς δρό-
(μους)»

ὄταν,

«Ἡ Ἑλλάδα μὴν ἄλλη Ἑλλάδα ἔχανε»

“Τότερα ἀζολοῦθησε ἡ «Δικαιοσύνη»
τῶν τύψεων (ἄραγε ὑπῆρξαν ποτέ;) γιὰ
τοὺς σίμμαχους — ἐχθροὺς καί, τέλος ἡ
«Θύμηση» τῶν ξεριζωμένων, ποῦ δὲν θὰ
σβήσει ποτέ, γιὰ νὰ μείνει γιὰ πάντα ἓνα
«μήνυμα παννθρώπινης ἀγάπης / σ’ ὀλάξε-
ρη τὴν Πλάση».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

Πάνου Τζιόβας: «Ο ΑΣΤΕΡΙ-
ΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΙΓΟΚΕΡΩ». Ποίηση.
Ἔκδ. 1982.

Πρόσφατα κυκλοφόρησε ἡ συλλογὴ ποι-
ημάτων «Ὁ Ἀστερισμὸς τοῦ Αἰγόκερω»
τοῦ Πάνου Τζιόβας.

Μὲ τὴ συλλογὴ αὐτὴ ὁ Γιαννιώτης ποι-
ητὴς κάνει τὴ δευτέρη παρουσία στὸν ἐλ-
ληνικὸ πνευματικὸ χῶρο.

Ὁ Πάνος Τζιόβας μᾶς προσφέρει μιὰ
ποίησι γιομάτη αἰσθαντικότητα καὶ γνή-
σιο λυρισμό. Γράψιμο λαγαρό, ἀστραφτε-
ρὴ φράση, διαλεγμένη λέξη, χωρὶς τίποτα
τὸ περιττὸ καὶ ἐξεζητημένο. Τὰ βιώματα
τοῦ ποιητῆ, τὰ διαβάσματα, τὰ ἀκούσμα-
τα ἢ τὰ ἰδανικά του γαλθανισμένα ἀπόνα
πλούσιο ψυχικὸ ὑπόστρωμα μᾶς δίνουν
στίχους ἀνεπανάληπτους. Εἶναι μιὰ ποί-
ηση ὄριμη, κατασταλαγμένη. Ἐκεῖνο ποῦ
δημιουργεῖ ξέχωρη αἴσθησι εἶναι ἡ ψυχι-
κὴ εὐγένεια τοῦ Πάνου Τζιόβας ποῦ καθρε-
φτίζεται πεντακάθαρα στοὺς στίχους του.
Ἐνα δείγμα ποῦ φανερώνει τὴν ἐρωτικὴ
στιγμὴ μὲ περισσὴ ἀβρότητα εἶναι τὸ «Ἐ-
ρωτικό» του:

«Παιδοῦλα σ’ ἀντίκρυσά τὸ μεσημέρι
στὰ πόδια τοῦ χωριοῦ
καὶ ζήτησα νερὸ νὰ πιῶ διαβάτης·
ἀμίλητη μὲ κοιτάζεις κι ἐσύ...
Ἦταν ἡ ὥρα ποῦ βούιζαν οἱ μελισσες
πετώντας σ’ ἐρωτιάτρικο κυνήγι

πάνω στὰ ὄριμα ἄνθη...

Τότε ἔπесαν τὰ βλέφαρα στὴ γῆ
καὶ τρέμανε τὰ χέρια ταιριασμένα...»

Τί μπορεί νὰ μᾶς δώσει πιότερο δυνατὰ
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν παρηγο-
ριὰ γιὰ τὸ στερνὸ ταξίδι τοῦ ἀνθρώπου
ἀπ’ τὴν «Ὦδὴ στὴν Κατερίνα»;

«Στὶς τρεῖς τὸ βράδυ
χτύπησαν τὰ σήμαντρα τῆς ἐκκλησιάς
κι ἀπλώθηκε βουδὸς ὁ πόνος...

Ἡ πάλι ἡ ἄνιση εἶχε κριθεῖ
καὶ φάνηκε ἡ ὁδὸς ἡ μακαρία·
κουστωδία ἀνθρώπινη σ’ ἀκολουθεῖ
στὴ ματωμένη δύση...

Μὰ μένει ὁ πόνος ὁ βουδὸς
κρυφὴ ἐλπίδα κάποιου γυρισμοῦ
ὅταν ἀνθίσουνε ξανά τὰ δέντρα
καὶ γύρω θὰ καρπίσουν οἱ ἀγροί...
Τώρα ἡ θλίψη ρήμαξε τὴ στράτα
κι ἄφησε πικρὴ παρηγοριὰ
τὸ πετρωμένο γέλιο σου
στοῦ τοίχου τὸ πορτραῖτο...»

Θεὶ στιγμὲς ποῦ συγκλόνισαν τὴν ψυχὴ
τοῦ φανερώνονται μ’ ἓνα τρόπο λιτὸ καὶ
σιγαλόφωνο καὶ γιὰ τοῦτο γίνονται τρα-
γουδι βελούδινο, λεπταίσθητο καὶ πρωτό-
τυπο. Κι εἶναι αὐτὸ ἓνα ἀπ’ τὰ στοιχεῖα
ποῦ κάνουν τὴν ποίηση τοῦ Πάνου Τζιόβας
μοναδικὴ καὶ γοητευτικὴ. Ἐντονη σοῦ
προσφέρεται ἡ προσωπικὴ σφραγίδα. Ὁ
κάθε στίχος εἶναι τοποθετημένος στὴ θέ-
ση του σὰν ἀτόφια δωρικὴ κολώνα. Ὁ
ἔρωτας, ὁ θάνατος, ἡ λευτεριά, μιὰ ψυ-
χικὴ ἀναδρομὴ, ὁ πόλεμος... θέματα χιλι-
επωμένα. Κι ὅμως: Ὁ Πάνος Τζιόβας τὰ
κάνει τραγουδιὰ πρωτολάλητα. Ἀβίαστα
ἀναβλύζουν ἀπ’ τὸ πλούσιο καμίνι τῆς ψυ-
χῆς του φλόγες κι ὄνειρα κι ὀραματισμοὶ
καὶ κάλλος, σεμνότητα κι ἀρετή.

Κοντολογία: Ὁ Πάνος Τζιόβας πορεύε-
ται στὸν δρόμο τῆς ἀληθινῆς ποίησης.
Γι’ αὐτὸ, μ’ αὐτὴ τὴν ποιοτικὴ του συλ-
λογή, δικαιούται νὰ στοχαστεῖ ὅτι πρό-
σφερε τὸ ἄρτιο στὸν ἀλωμένο καὶ ρη-
μαγμένο χῶρο τῆς γνήσιας ποιητικῆς
δημιουργίας.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΣΤΑΓΕΑΣ

Σ τ έ ρ γ ι ο υ Β α λ ι ο ύ λ η : «ΤΟ ΠΟΥΠΟΥΛΟ» — «Ο ΒΑΤΡΑΧΟΣ ΜΕ ΤΙΣ ΚΑΦΕΤΙΕΣ ΒΟΥΛΕΣ». Διηγήματα. Θεσσαλονίκη, 1982.

Διηγήματα, μ' ένα θετικό υπόστροφμα κοινωνικής συνείδησης, που δίνουν την αθέατη όψη της καθημερινότητας και την δραματική ποίηση που διαφεύγει απ' τις συμβατικότητες της επιφάνειας, είναι το νέο βιβλίο του Στέργιου Βαλιούλη. Και, μέσα στον παράλογο καθρέφτη της εποχής μας, όπου οι άνθρωποι σχέσεις απογυμνώνονται από εκείνη την δόνηση που δίνει ένα υπαρκτικό αντίκρισμα, ανοίγουν την υπαρκτή σκηνή, πάνω σε μια προοπτική ρεαλιστικής χαροτογράφησης, πράγμα που φωτίζει έντονα, την προσωπική κατάθεση. Γι' αυτό, κι ο λόγος του συγγραφέα, εμπροσθισμένος με τα μικρά βιώματα και την αδικαιώτη προσδοκία της γενειάς μας, κρατεί μια σπάνια ξεστασιά, που φτάνει μέχρι το βάθος του πηχθέντα, δίνοντας έναν στέγχο κομμό νεότερης γραφής. Άκόμα, τα διηγήματα του Σ. Β., με την προσωπική συμμετοχή στα δρώμενα και την υπεύθυνη μαρτυρία, παίρνουν ένα ιδιαίτερο βάρος ντοκουμέντων. Γιατί, πέρα απ' τις θέσεις, τα γεγονότα και τα πρόσωπα της ζωής, α-

νιχνεύουν στις μνήμες της κατοχικής περιόδου και διευρύνονται με την όραση στον χώρο της Έθνικης Αντίστασης. Έτσι, τα διηγήματα τούτα, αναπτυσσόμενα σ' ένα επίπεδο χωρίς προκαλήψεις, προσφέρουν στον συγγραφέα την δυνατότητα να δένει την αφήγηση με άνεση, δίχως διαταραξεις στο ύψος, πράγμα που ολοκληρώνει την ισόρροπη κατασκευή, που ζητάει ή νεορεαλιστική μορφή αυτής της γραφής.

Στο νεότερο βιβλίο του «Ο βάτραχος με τις καφετιές βούλες», ο Στ. Βαλιούλης κορυφώνεται με την καινή μετουσίωση των μικρών βιωμάτων απ' την δίωξη, την χολή και το ίκρίομα που έλαβε, αντί στεφάνου, αυτή η γενειά με τα χαμένα όνειρα και τις ξεραμένες δάφνες. Μάλιστα, στη γραφή τούτη, ο λόγος είναι έντονα φορτισμένος με τις εφιαλτικές εικόνες της βίας σ' ένα έλλειπτικό παραλήρημα, πράγμα που δίνει, στις λέξεις και σχοτό ύφος του, ένα ποιητικό πύκνωμα που ανανεώνει, στον χώρο της προχωρημένης σύγχρονης πεζογραφίας, τις εκφραστικές δυνατότητες. Και, ακόμα, διαποτίζει αυτές τις συγχετιστικές μαρτυρίες, μ' ένα άλλενό ορίγος, που τραυματίζει βαθύτατα, αγγίζοντας την ψυχή και την σκέψη. Γι' αυτό πιστεύω, πως είναι απ' τις πιο σημαντικές κατακτήσεις του.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

I

ΘΕΑΤΡΟ ΓΙΩΡΓΟΥ ΜΕΣΣΑΛΑ

Κ. Τρυπάνη: «ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ»

Έργο που στηρίζεται έννοιολογικά σε δύο παράλληλους μύθους, είναι οι Πρόσφυγες του Κ. Τρυπάνη.

Άρχικά έχουμε εδώ τη σκηνική δράση να ξεκινάει λίγο πριν, από την Μικρασιατική καταστροφή και που τελειώνει, αυτή η ίδια, στην προσφυγιά στην Ελλάδα.

Παράλληλα όμως βρίσκουμε και μια δεύτερη θεατρική αναφορά που μάς μιλάει για χτυπημένες οικογενειακές και προσωπικές ιστορίες και συμφορές. Υπάρχει ακόμα και μια έκδανειοδότηση της βασικής θεματογραφίας από ένα μύθο στον άλλο, με συνέπεια ο θεατρικός προβληματισμός να δένεται με τα ανθρώπινα της πίκρας και της οδύνης σε μια διακινούμενη επικοινωνία ανάδρωμης και αναπόλησης.

Ό συγγραφέας πετυχαίνει ένα ιστορικό ντοκουμέντο να το μεταπλάσει σε καλλιτεχνική δημιουργία.

Ὡστόσο ὅμως καὶ ἰδιαίτερα στὸ Δεύτερο μέρος, ὅπου ἡ θεατρικὴ ἀφήγηση παρουσιάζεται πιὸ δυνατὴ, ἀντὶ νὰ βρεθοῦμε μέσα σὲ μιὰ προχωρημένη ἀνθρώπινα τραγικὴ περιδίνηση, ἀντίθετα βλέπουμε νὰ ξετυλίγεται μπροστὰ μας μιὰ ποιότητα αἰσθηματικῆς ἱστορίας ἀνάμεσα σ' ἕνα πλατωνικὸ τρίγωνο ποὺ τὸ φτιάχνουν δύο συμπολεμιστὲς ἄντρες καὶ σπαρασσόμενη ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ, νέα γυναίκα καὶ μητέρα. Κατὰ τὴν γνώμη μας, ἐδῶ εἶναι ἡ βασικὴ ἀδυναμία τοῦ ἔργου.

Γιατὶ στὸ ἀνοικτὸ αὐτὸ σημεῖο, δὲν γίνεται καμιὰ συγγραφικὴ ἐκμετάλλευση γιὰ νὰ προχωρήσει τὸ ἴδιο αὐτὸ ἔργο στὶς ἀναπόφευκτες δραματικὲς, πάνω στὸ ὅποιο ἀνθρώπινο, σχέσεις, διαφοροποιεῖται στὸν προσανατολισμὸ τῆς ἀντίστοιχης ἀναφορᾶς του.

Δηλαδή δὲν ἔχουμε θέατρο τῆς τραγικότητος τοῦ ψυχισμοῦ, ἀλλὰ μιὰ παράθεση διαλεκτικῆς ἀπὸ μοῖρα, παιδεία καὶ εὐγένεια ἀγωγῆς.

Πρόσθετα, πιστεύουμε ὅτι αὐτὴ τὴν κλασσικὴ ἀνέλιξη τοῦ ἔργου ἢ εὐρηματικὴ σκηνοθεσία τοῦ Γ. Μεσσάλα τὴν μπόλιασε καὶ τὴν ζωντάνεψε ἀκόμα περισσότερο, ἢ παρεμβολὴ μὲ μικρὲς εἰκόνες ἀπὸ ὄνειρικὲς καταστάσεις ποὺ σημάδευαν τὸ προηγούμενο ἢ τὸ ἐπόμενο γεγονός.

Ἔργο λιτὸ «Οἱ Πρόσφυγες», προσφέρει κυρίως ἱστορικὴ μνήμη στὸ κοινὸ του.

Γιὰ τὴν ὑποειγματικὴ σκηνικὰ παράσταση τοῦ ἔργου ἢ προσφορά τῆς Λίζας Ζαῖμη, Δ. Εὐαγγελίου, Β. Μπλαζουδάκη, Θ. Ἀντωνίου ἔχει τὴ σφραγίδα τῆς ποιότητος.

Ὁ Γ. Μεσσάλας δούλεψε καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἔργο κάθε λεπτομέρεια καὶ μὲ φαντασία, παρόμοια ὅπως τὸν γνωρίζουμε καὶ ἀπὸ πολλὲς προηγούμενες σκηνοθεσίες του.

Ἀπὸ τοὺς ἠθοποιοὺς ἡ κ. Θ. Καλιγᾶ καὶ ὁ Ν. Παπαχρήστου ζοῦν τὸ ρόλο ἐνῶ οἱ Ντ. Θεμέλη, Δ. Γαλανάκης, Β. Μπλαζουδάκη εἶναι θετικοὶ στὴν παρουσία τους.

Ἡ Βαλεντίνη Μουστάφη εἶναι τὸ κάτι παραπάνω καὶ κλέβει τὴν παράσταση. Γενικώτερα «Οἱ Πρόσφυγες» σὰν ἱστορικὸ ντοκουμεντὸ ἐπικοινωνεῖ καλλιτεχνικὰ μὲ τὸν θεατῆ.

ΘΙΑΣΟΣ Γ. ΠΑΝΤΖΑ

Κ. Παπαπέτρου: «Ο ΠΡΑΣΙΝΟΚΑΜΜΕΝΟΣ»

Τὴν κάποια συγγένεια τῆς κωμῳδίας «Ὁ Πρασινοκαμμένος» μὲ τὸ βουλευτάρτο ὁ συγγραφέας Κ. Παπαπέτρου τὴν ξεπερνᾷ χάρις σὲ μερικὰ ἐπικαιρικὰ καὶ ἑλληνοπρεπῆ εὐρήματα ποὺ δέονται ὀργανικὰ μέσα στὸ ἔργο.

Π.χ. ἡ ἀρνηση τοῦ ἰδεολόγου ἀριστεροῦ, νὰ δεχθεῖ τὴν ἐλευθερία τῆς Πολιτείας.

Ἡ βαθμιαία ἀποκάλυψη τῆς μοιχείας. Τὸ ὁμαδικὸ γέλιο στὴν Γ' εἰκόνα. Ἡ τελευταία πολιτικὴ ἀλλαγὴ. Ἀκόμα παίζεται μὲ πολλὴ μπριὸ ἢ παρεξήγηση στὴν παρερμηνεῖα φράσης καὶ ἀφήγησης. Τὸ ἔργο κυλάει εὐχάριστα καὶ ἑλληνικά.

Ἀπὸ τοὺς ἠθοποιούς ἡ Τζ. Νιχαροπούλου στέκεται πολὺ καλύτερα ἀπὸ τὴν Τ.Β. Ὁ Χρήστος Νομικός παίζει, ἀλλὰ ἡ κινητικότητά του στὴ σκηνὴ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἄλλη ἐκδοση. Ὁ Σπύρος Φασσιανὸς ντύθηκε στὸ ρόλο του ἐνῶ ὁ Ἔρικ. Μπριόλας εἶναι πάντα ὁ στυλιζαρισμένος ἄντρας. Ἡ Ἄννα Πατρέλη ἔχει κι' αὐτὴ ἐδῶ τὴν παρουσία της. Ἡ Φ. Φιλοσόφου, ἐντυπωσιακὴ.

Ὁ Γ. Πάντζας εἶναι ὁ ἐξαιρετὸς κωμικός. Ποτὲ δὲν εἶναι λίγος. Τὸ παίξιμό του μᾶς θυμίζει ἕνα Τζέρυ Λούις. Κίνηση, ἔκφραση, ὁμιλία κλ σουνιστικά ἀλλὰ ὄχι βαρετά. Ὁ Γ. Πάντζας αὐτοσχεδιάζει πληθωρικά. Καὶ λέμε ὅτι εἶναι καιρὸς αὐτὸς ὁ ἠθοποιὸς νὰ ἐπιδιώξει νὰ παίξει κανένα ἀντίστοιχο ρόλο μέσα σ' ἕνα σοβαρότερο ρεπερτόριο.

ΘΕΑΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΡΟΛΟΥ ΚΟΥΝ

Λούλας Ἀναγνωστάκη: «Η ΚΑΣΕΤΑ»

Ἐννιά εἰκόνες στὸ πρῶτο μέρος καὶ ὀκτὼ στὸ δεύτερο συνθέτουν τὸ καινούργιο θεα-

τρικό έργο «ή Κασέτα» τής κ. Λούλας 'Ανανωσάκη. "Έτσι τὸ έργο παρουσιάζεται σπονδυλωτὸ κι' αὐτὸς εἶναι ὁ σκηνοθετικὸς καὶ ἐξυπνος τρόπος, πὸν παραβλέπεται ὁ πλατεϊασμὸς. Κρατᾷ γύρω στὶ 2.15' ὥρες ἐνὼ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι γύρω στὶς 1.30. Ἡ θεματογραφία του εἶναι μιὰ βελτιωμένη ἐκδοσὴ τῆς Νίκης. Κοινωνικοπολιτικὴ ἀθλιότητα κάποιας οἰκογένειας Ἑλλήνων μεταναστῶν πὸν ζεῖ στὸ ἐξωτερικὸ εἶναι ἡ Νίκη. Κοινωνικοπολιτικὴ καὶ ἐδῶ, ἡ ἀθλιότητα κάποιας οἰκογένειας πὸν ἄφησε τὸ χωριὸ καὶ ζεῖ στὴν πόλη. Εἰκόνες σκηνικὰ πὸν μᾶς θυμίζουν ἐκ νέου τὸ ρεαλισμὸ τοῦ Ζολᾶ, ἐνὼ ὁ ἄλλοπρόσαλος προσανατολισμὸς ἀλληλοσυγκρούεται μὲ τὶς ὅποιες ἐπιχειρούμενες κατευθύνσεις τοῦ ἀδύναμου προσανατολισμοῦ. Συγκεκριμένα:

1) Τὸ εὕρημα τῆς «Κασέτας» πὸν δίνει μιὰ ὑπαρξιακὴ καὶ ἴσως μεταφυσικὴ θέση, ὅταν ὁ Παῦλος ἐδῶ νομίζει ὅτι ξαναζεῖ παραισθητικὰ, τὴν γνωριμία μὲ τὸν ἀνύπαρκτο παιδικὸ φίλο του καὶ δολοφόνου τοῦ Πάπα. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ περίγραμμα τῆς κύριας ἀπασχόλησης τοῦ Παύλου καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μοναξιά του καὶ ὄχι ἀπομόνωση, ὑπάρχει ἀκόμα κι' ἡ ἐπανάληψη γύρω ἀπὸ τὴν φράση «λευκὸ χιόνι - κόκκινο αἷμα».

2) Ἡ συμμίλια τῶν δύο φίλων Παύλου καὶ Σπύρου πὸν καταλήγει σὲ μιὰ ὑπαρξιακὴ καὶ διανοουμενιστικὴ κοινωνικοπροβληματικὴ, ἀλλὰ καὶ πὸν πρέπει, σύμφωνα μὲ τὸν συγγραφέα, νὰ εἶναι καὶ ἡ βάση τῆς ρεαλιστικῆς ἐρμηνείας γιὰ ὅσα συμβαίνουν στὸν περίγυρο τῆς ζωῆς, ἐνὼ ἔχουμε μπροστὰ μας αὐθεντικὴ μοῖρα.

3) Ἡ αὐτοκτονία τοῦ Σπύρου πὸν μᾶς θυμίζει τρόπο ἀντιμετώπισης τῆς μοῖρας καὶ ὄχι τῆς ζωῆς καθαρὰ διανοουμενιστικὸς. Κανένας χωριατόβλαχος δὲν ἔχει αὐτοκτονήσει νοσταλγώντας τὸ χωριὸ του. "Όλοι ζοῦν καὶ χαίρονται ἄσχετα ἂν ἐνοχλοῦν τὴν ἄμοιρη ἀστικὴ κοινωνία.

Ἡ «Κασέτα» δὲν ἔχει σταθερὴ ἰσορροπία θεατρολογίας.. "Όπως εἶπαμε καὶ παραπάνω, παραπαίει ἀνάμεσα στοὺς ὑπαρξιακοὺς ρόλους καὶ στὴ θεατρικὴ ἀπεικόνιση. Θὰ μπορούσε νὰ δεθεῖ ἡ μοῖρα καὶ ἡ ζωὴ. "Όμως ἔτσι δὲν ἔγινε. Καὶ γι' αὐτὸ ἄλλωστε οἱ δύο θαυμάσιοι ἠθοποιοὶ ὁ Γιώργος Ἀρμένης καὶ ὁ Μ. Κουγιουμτζῆς βρισκόντουσαν μακριὰ ἀπὸ τὸ έργο, ὁ ἕνας μὲ τὴν αὐθεντικότητα τῆς διανοουμενιστικῆς μοναξιάς κι' ὁ ἄλλος μὲ τὴν διανοουμενιστικὴ θυμοσοφία. Ἀντίθετα ἡ Σ. Ὀλυμπίου καὶ ἡ Σ. Ἀθανασιάδη ἔπαιξαν πιὸ ἄνετα στὸ ρόλο τους.

Καλοὶ ἐπίσης οἱ Ρ. Βασιλακοπούλου, Λ. Κονιόρδου, Λ. Γεωργακόπουλος καὶ ὁ Σπύρος Κωνσταντόπουλος.

Ὁ Κ. Κουν σκηνοθέτησε μὲ πολλὴ ποτρικὴ φροντίδα —αὐτὸ φαίνεται— τὴν «Κασέτα» παρόμοια ὅπως ἔκανε καὶ μὲ τὴν «Νίκη». "Όμως ἴσως προαισθανόμενος καὶ τὶς ἀνάλογες ἐντυπώσεις, ἐπέτρεψε νὰ γίνεῖ τόσο ἀπαράδεκτα φωνακλάδικο τὸ έργο. Εἶναι κι' αὐτὸς ἕνας τρόπος ἀσφαλιστικῆς δικλείδας ἢ καὶ ἐξιλέωσης —συγγνώμη στὸ δάσκαλο καὶ στὸ μεγάλο Κουν— ἀλλὰ αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μας.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

II

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ

(αἶθουσα «Ξενία» 13—21 Νοεμβρίου)

Μιὰ ἐνδιαφέρουσα ἐκθεσὴ ζωγραφικῆς, πὸν ἐγκαινιάστηκε στὸ «Ξενία», δίνει τὸ μῆνυμα τῆς ἐναρξῆς, γιὰ τὴν ἀρχόμενη χειμερινὴ σαζόν, τῆς καλλιτεχνικῆς κίνησης στὸ χώρο τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν. Καί, πράγματι, ἡ ζωγραφικὴ τοῦ Γ. Βασιλόπουλου, πὸν κρατεῖ τὴν ὀρθόδοξη, τὴν ἀναλλοίωτη ἔραση στὴ χρωματικὴ εὐαισθησία, φέρνει καὶ μιὰ μουσικὴ κλίμακα φθινοπωρινῆς ἀνταύγειας, πὸν ἀποτυπώνεται, μὲ πολλὴ εὐαισθησία, στοὺς πίνακές του. "Έτσι, μὲ

ποιητική διάθεση και καθαρή λυρική ρέμδη, ο ζωγράφος μεταξιώνει μιὰ ὁμορφὴν καὶ κάπως μελαγχολικὴν περιήγησιν, ποὺ ἐνανθρωπίζεται στὰ εἰδυλλιακὰ σκηνακὰ καὶ ποὺ χνοῦτίζεται, μὲ διαφεύγουσα τὴν ἀντανάκλασιν τῆς ἀποχώρησος, ἀπὸ μιὰ πλοῦσια ζωγραφικὴ αἰσθησιν. Γιατί, πέρ' ἀπ' τὸ στέρεο σχέδιον, τὴν ρευστὴν κίνησιν καὶ τὴν λαπταίσθητὴν ἀπόχρωσιν ποὺ κυριαρχεῖ στὰ περισσότερα ἀπ' τὰ ἔργα του, ἐνυπάρχει ἡ συνομιλία μὲ τὴν μοναξιά, ἡ φιλοσοφικὴ ἐνατένισιν καὶ, πρὸ παντός, ἡ ἀναζητήθησιν τῆς δικαίωσος τῆς ζωῆς. Γι' αὐτὸ, στοὺς πίνακες μὲ τὴν εἰκόνα τῆς καθημερινότητος ἢ μὲ τὴν γέφυρα τῆς ἐργασίας πάνω στὴ γῆ, ὅσο καὶ ἂν χρωματίζονται ἰδεαλιστικὰ, πάντα μένει ἡ ὑπαρκτὴ πραγματικότης, ποὺ κινῶνει τὴν ὁμορφίαν καὶ τὸν μόχθον τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασος. Ἀκόμα, μποροῦμε νὰ ξεχωρίσουμε, σὲ τρεῖς-τέσσερις πίνακες, τὴν προσωπικὴν κατὰκτησιν τοῦ ζωγράφου, ποὺ δίνεται, μὲ ἰδιαιτέρην τεχνικὴν, πολὺ πέρ' ἀπ' τὴν πλουραλιστικὴν ἀντίληψιν καὶ βατότητα τῆς προσπέλασος γιὰ τὸ πλατύτερον κοινόν. Ὁ Γ. Βασιλόπουλος, δουλεύοντας μὲ ἀσκημένην καλλιέργειαν, ἔχει δαμάσει τὴν παλέτταν του καὶ, πάνω σ' ἓνα ἀνεβασμένο ἐπίπεδον κριτικῆς ἀφαίρεσος, κατορθώνει νὰ κρατεῖ τὴν μουσικὴν ἀπ' τὸ χρῶμα, νὰ δένει τὴν ζωγραφικὴν του εὐαισθησίαν καὶ νὰ μεταπλάθει, σὲ γοητευτικὰς ὀντότητες, τόσο τὴν πλοῦσιαν εὐαισθησίαν του, ὅσο καὶ τὴν ἐκπηγάζουσα, ἀπ' τοὺς ἐρεθισμοὺς τῆς φυσικῆς ἀλήθειας, ποιητικὴν του πνοήν. Μάλιστα, στὶς καλύτερας περιπτώσεις, ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτῆς διεργασία, χωρὶς καμμιά θήρευσιν ἐντυπωσιασμοῦ, ἀποτελεῖ μιὰ πραγματικὴ ὀπτικὴ εὐφροσύνη, ποὺ καταξιώνει, ὄχι μονάχα τὸ δικόν του πάθος, ἀλλὰ καὶ ποὺ δημιουργεῖ, γιὰ τὸν θεατὴν, τὴν μέθεξιν καὶ τὴν μετάδωσιν, ἔξω ἀπ' τὴν τετριμμένην κοινοτοπίαν. Γι' αὐτὸ, ἀκριβῶς, ἡ ζωγραφικὴ τούτη τοῦ Γ. Βασιλόπουλου, νομίζουμε πῶς, χωρὶς νὰ διακινδυνεύει κανεὶς, προσφέρει μιὰ καλὴ εὐκαιρίαν γνωριμίας καὶ ἀπόκτησος ἐνὸς εὐχάριστου χώρου, τόσο ἀναγκαῖον στὴν ἐποχὴν μὲ τὶς γυμνωμένες ὄψεις, στὴν ὁποία πάσχουμε γιὰ ἓνα ὄνειρον, γιὰ ἓνα φθινόπωρον πάνω στὴ λεῦκα ἢ γιὰ μιὰ εἰκόνα ἀπ' τὴν περασμένην γενεάν, ὥστε νὰ μὴ ἔχομε τὴν ἐρημίαν μὲ τὰ ἀγαθὰ μονάχα στὸ σπύρι μας.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

Ἡ Ἐταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν στὴν προσπάθειάν της νὰ συμβάλλει στὴν προώθησιν τοῦ βιβλίου στὸ πλατύτερον κοινόν καθὼς καὶ στὴν ποιοτικὴ ἀνέλιξιν τῆς νεώτερης Λογοτεχνίας, ἀποφάσισεν τὴν ἀπονομὴν διακρίσεων καὶ βραβείων στὰ καλύτερα πρωτότυπα Ἑλληνικὰ βιβλία ποὺ κυκλοφοροῦν στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικόν.

Οἱ διακρίσεις καὶ τὰ βραβεῖα θὰ δίνονται σὲ βιβλία ποὺ ὑποβάλλονται γιὰ κρίσιν γραφίας, δοκιμίου ἢ μελέτης.

Τὰ βραβεῖα θὰ ἀπονέμονται στὸ τέλος κάθε χρονιάς στὸ καλύτερον ἀπὸ τὰ βιβλία ποὺ διακρίθηκαν στὴ διάρκειάν της.

Οἱ διακρίσεις καὶ τὰ βραβεῖα θὰ δίνονται σὲ βιβλία ποὺ ὑποβάλλονται γιὰ κρίσιν στὴν Ἐταιρίαν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν σὲ 3 ἀντίτυπα στὰ Γραφεῖα τῆς Ἐταιρίας — Ἀκαδημίας καὶ Γενναδίου 8, 7ος ὄροφος, τηλ. 36 34 559.

Γιὰ τὸ σκοπὸν αὐτὸ συγκροτήθηκε Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς: Μανόλη Γιαλουράκη, Γιωργὴ Κότσιρα, Δημήτρην Σιατόπουλον, Ἡλίαν Σιμόπουλον, Πέτρο Σπεντζῆ, Ἄγγελον Φουριώτη καὶ Θ. Δ. Φραγκόπουλον.

Ἀπὸ τὴ Γραμματεῖαν τῆς Ε.Ε.Λ.

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΟΥ ΛΑ' ΤΟΜΟΥ

Rafael Alberti, Τάσος 'Αναγνώστου, Εὐάγγελος 'Ανδρέου, 'Αθαν. Ι. 'Αντωνίου, Κίτσος Γ. 'Ανυφαντῆς, Γκυγιώμ 'Απολιναίρ, Gaston - Henry Aufrere, 'Ηλίας Βασιλάς, Charles Baudelaire, Κώστας Βελιαρούτης, Ion Brad, Bertol Brecht, Viviano Viterbori, Βασ. Εὐαγγέλου - Γαζῆς, Μιχ. Γάκης, Κώστας Γάλλος, 'Αρσένης Γεροντικός, Γ. Γεωργάκης, George Gott, 'Ελένη Π. Γύζη, Μαρία Μιχαήλ - Δέδε, Φοῖβος Δέλφης, Κων. 'Αθ. Διαμάντης, Μαρία Ε. Δικήτα, Ναπολ. Σταμ. Δοκανάρης, Νίκος Μπλέτας - Δούκαρης, Τ. S. Eliot, Κώστας 'Ερασιώτης, 'Αναστ. Εὐθυμίου, Βίκυ Ζαγκαβιέρου, Δημοσθ. Ζαδές, Zawgyi, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Σωτ. Ζοῦμπος, Ι. Γ. Θεοχάρης, 'Αννα Μπουρατζῆ - Θώδα, Traian Iancu, Τάσος Κανάτσης, Γιάννης Καραβίδας, Παν. Καραγιώργος, Μ. Ν. Καραγκούνης, Φωκ. Ι. Καψάλης, Γ. Δ. Κόκκινος, Δημοσθ. Κόκκινος, Felice Conti, Μιχ. Κορδώσης, Γερ. Κουστοράκης, Τασία Κουτσογιαννοπούλου, Maria Teresa Cristofano, Παῦλος Κυριακίδης, Βασίλης Λαζανᾶς, 'Αλέξ. Λαζάνης, Κώστας Π. Λαζαρίδης, Φούλα Λαμπελέ, Λαφονταίν, Κώστας Λιάπης, F. G. Lorca, Δημ. Λουκάτος, Νικ. Β. Λώλης, Δήμος Μαλακάσης, Πην. Π. Μαρνέλη, Γρηγ. Μαρτίνης, Διον. Μιτάκης, Κώστας Μιχαήλ, Κώστας Π. Μόντης, Σπῦρος Μουσελίμης, Γιάννης Προσήλιος - Μπαρμπαγιάννης, Κων. Μπράτσος, 'Αλ. Μυριάλλης, Κώστας Νίκας, Γιώργος Ματθ. Οἰκονόμου, Oliverfriggieri, Δ. Β. Παναγόπουλος, 'Ιωάννης Ρ. Πανέρης, Κατερίνα Πάουελ, 'Εζρα Πάουντ, Θεμ. Παπαθανασίου, Δημ. Τρ. Παπαζήσης, Ι. Παπαδημητρίου, Γ. Παπαστάμος, Δανάη Παπαστράτου, Ι. Πανγιώτα, Στάθης Παρασκευόπουλος, Γ. Πατσούρος, Ρωξάνη Παυλέα, Α. Κ. Πεردικούλης, Χρήστος Πέτρου, Μιχ. Πετρόχειλος, Κώστας Πλακωτάρης, Γ. Μ. Πολιτάρχης, Δημ. Πολυμέρης, Μανώλης Πράτσικας, 'Ανδρέας Ράδος, Μάριος Βύρων Ραϊζης, Χρήστος Κ. Ρέππας, Silvano Ridolfi, Raine Maria Rilke, Antonio Rinaldi, Μίλια Ροζίδη, Εὐάγ. Ρόζος, Italo Rocco, William Shakespeare, Rosa Bertì Sabbieti, Γιάννης Σακελλίων, Γιάννης Σαράφης, Κώστας Σαρδελλῆς, Vittorio Sereni, Δημ. Β. Σιωμόπουλος, Χρήστος Σκανδάλης, Δημ. Σκυλίτσης, Νίκος Σπάνιας, Γ. Σπανόπουλος, Γρηγ. Σταγέας, Κώστας Μιχ. Σταμάτης, Παν. Σωτήρχος, Peter Stoica, Rabindranath Tagore, Διον. Δημ. Τάτσης, Λάμπρος 'Απ. Τατσιόπουλος, Νίκος Α. Τέντας, Πάνος Δημ. Τζιόβας, Γ. Λαδογιάννη - Τζούφη, ΤΙΔ, Κώστας Γ. Τσιλιμαντός, Στεφ. Μ. Φίλιος, 'Ανδρέας Φουοκαρίνης, Κώστας Φώτου, Γεώργιος Δρ. Χαραμαντᾶς, Γ. Δ. Χουρμουζιάδης, Lu Hsun, Μαρία Μαρινέσκου - Χύμου, Γεράσιμος Χυτήρης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΛΑ' ΤΟΜΟΥ

ΕΙΚΟΝΕΣ

Κώστα Πλακωτάρη — «Σπήλαιο Περάματος 'Ιωαννίνων» (έλαιογραφία) Σελ. 650

ΑΡΘΡΑ

'Η φωνή τῆς ἐπαρχίας — Δ. Κόκκινου Σελ. 262
 Δύο πνευματικὲς ἐπάλξεις τῆς ἐπαρχίας «Φιλολογικὴ Φωνή» - «Λογοτεχνικὰ
 περιθώρια» — Δ. Κόκκινου » 268
 Νοσοκομεῖο καὶ Πανεπιστημιακὲς Κλινικὲς — Δ. Β. Σιωμοπούλου » 791

ΙΣΤΟΡΙΑ

Μοσχόπολις - Ἀμπελάκια — Δημ. Τρ. Παπαζήση Σελ. 1
 'Ο ἥρωϊκὸς θάνατος τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη στὴ Σπλάντζα — Χ. Σ. Γάκη » 6
 'Ιερατικὴ Σχολὴ Μεταμορφώσεως 'Ιωαννίνων καὶ «ἐν 'Ιωαννίνοις 'Ιουδαϊκὰ
 τοῦ 1872» — Γεωργίου Δρ. Χαραμαντᾶ » 9
 'Ηπειρωτικὰ σύμμεικτα — Πάνου Δημ. Τζιόβα Σελ. 20, 171
 'Η παιδεία στὴν Ἄρτα κατὰ τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας — Στεφάνου Μ.
 Φίλου Σελ. 161
 'Ιωάννης Μπαϊρακτάρης — Διονύση Μιτάκη » 166
 Ἄπαικοι Ἴταλοὶ εἰς Πρέβεζαν καὶ Κρητικοὶ — Ἡλία Βασιλᾶ » 176
 'Η ληστεία καὶ τὸ ληστρικὸ κύκλωμα — Ναπολέοντος Σταμ. Δοκανάρη Σελ. 321, 503
 'Η ἀνοικοδόμησις τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς — Πάνου Δ. Τζιόβα Σελ. 329
 Ἀναστάσιος Γ. Πλέσσας — Χρήστου Κ. Ρέππα Σελ. 341, 510
 Κονιτσιώτικα Χρονικὰ — Ἀναστασίου Εὐθυμίου » 350, 699
 'Ο 'Ιωαννίνων Γερβάσιος Ὁρολογᾶς — Πάνου Δημ. Τζιόβα » 481, 686
 'Η ἱερὰ Μονὴ Μαραλέξη - Πωγωνίου — Πρεσβ. Διονυσίου Δημ. Τάση Σελ. 494
 'Η Μολδοβλαχία τοῦ 18ου αἰῶνος — Δρος Δημοσθένους Γραμματοπούλου » 651
 Δύο Καλαριτινοὶ ἀγιογράφοι στὴ Δυτικὴ Θεσσαλία — Τριανταφύλλου Δημ.
 Παπαζήση » 660
 Οἱ Μαλαμαῖοι ἐπὶ Βαβαροκρατίας — Διονύση Μιτάκη » 673

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Λαογραφικὰ Ροδαυγῆς Τζουμέρκων — Κων. Ἀθ. Διαμάντη Σελ. 28, 189, 358, 530, 709
 Λαογραφικὰ Κατσανοχωρίων Ἠπείρου — Ἀλεξ. Λαζάνη Σελ. 33, 199, 362, 537, 705
 Ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ παλίου σπιτιοῦ καὶ οἴκογ. ζωὴ Κρυφοβοῦ Ἠπείρου —
 Χρήστου Σκανδάλη Σελ. 37, 193, 368, 522
 Ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ τὸ ἔργο ἐνὸς Ζαγορίσιου Κομπογιαννίτη — Κώστα Π. Λα-
 ζαρίδη Σελ. 179

Μισθώσεις οικοσίων ζώων — Δήμου Α. Μαλακάση	Σελ.	353
Παναγία ή Λαμποβίτρια — Γιάννη Σαράφη	»	356
Γλωσσικά Κομποτίου — Λάμπρου 'Απ. Τατσιοπούλου	Σελ.	517, 714
Κονιτσιώτικα Χρονικά — 'Αναστ. Εύθυμίου	Σελ.	350, 699

Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Η

'Ιαματικές θερμομεταλλικές πηγές Καθασίων Ν. 'Ιωαννίνων — Ν. Μ. Καραγκούνη	Σελ.	45
Συνέπειες από τον γηρασμό του πληθυσμού — Γ. Πατσούρου	»	202

Φ Ι Λ Ο Λ Ο Γ Ι Α

'Ο Erich Form και ό στοχασμός του — Κώστα Γάλλου	Σελ.	57
'Ο «Laelius de Amicitia» διάλογος του Κικέρωνα σε σχέση με την αρχαία ελληνική φιλοσοφία — 'Ιωάννου Ρ. Πανέρη	Σελ.	207, 383, 549, 736
«Τὰ μεταλλεία της 'Αττικής στην αρχαιότητα» — 'Αθαν. Ι. 'Αντωνίου	»	542

Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

α. Π ο ί η σ η

Δύο ποιήματα — Πηνελόπης Π. Μαρνέλη	Σελ.	66
Κρατᾶς μιὰ νύχτα, κρατῶ ἕναν ἥλιο — 'Αννας Μπουρατζή-Θῶδα	»	67
Μητέρα γῆ — Βίκυς Ζαγκαβιέρου	»	79
Δίκαιοι καὶ Μόνοι — Γ. Μ. Πολιτάρχη	»	80
Χειμωνιάτικη νύχτα στὴ στάνη — Σπύρου Γ. Μουσελίμη	»	83
Δύο ποιήματα — Πάνου Δημ. Τζιόβα	»	84
Οὔτε κι' ἡ πλάκα — Κώστα Μόντη	»	103
Πολιορκία — Γρηγόρη Μαρτίνη	»	117
Γερόντιον — T. S. Eliot (μετ. 'Αντρέα Φουσκαρίνη)	»	219
'Ελένη — Νίκου Α. Τέντα	»	238
'Η μοναξιά τοῦ πνεύματος — Δ. Β. Παναγόπουλου	»	239
Κίνδυνος — Rafael Alberti (μετ. Φοίβου Δέλφη)	»	240
Πουλιά ποιητῆς — George Gott (μετ. Φοίβου Δέλφη)	»	240
Εἴμαστε νερό ποῦ γουργουρίζει — Oliverfriggieri (μετ. Φοίβου Δέλφη)	»	240
'Ανεγείρεται — Italo Rocco (μετ. Φοίβου Δέλφη)	»	241
Στὴν 'Ελλάδα — Rosa Berti Sabbieti (μετ. Φοίβου Δέλφη)	»	241
Θεὸς - 'Ανοιξη — Maria Teresa Cristofano (μετ. Φοίβου Δέλφη)	»	241
'Ενας βάτραχος — Felice Conti (μετ. Φοίβου Δέλφη)	»	242
«'Η νύχτα τοῦ Χαλδαίου» — Viviana Viterbori (μετ. Φοίβου Δέλφη)	»	242
Ταξιδεύοντας — Μιχ. Κ. Πετρόχειλου	»	247
Μαῦρο — Κατερίνας Πάουελ	»	247

«Πάνω στο τόξο του Γιαγουάθα» — Α. Χ. Περδικούλη	Σελ. 255
«Ἐπικήδειος σὲ χίλια φιλιὰ» — Α. Χ. Περδικούλη	» 256
Βαθμίδες — Ἀντέλα Ποπέσκου (μετ. Μαρίας Μαρινέσκου - Χύμου)	» 257
Θρύλος — Ἰλεάνα Μαλαντσόιου (μετ. Μαρίας Μαρινέσκου - Χύμου)	» 258
Οἱ κυράδες μοῖρες — Φλορέντσα Ἄλμπου (μετ. Μαρίας Μαρινέσκου - Χύμου)	» 258
Μέγα χορικό τῶν εὐχαριστιῶν — Bertol Brecht (μετάφρ. Νίκου Σπάνια)	» 261
Ἕσματα — Γ. Παπαστάμου	» 392
Ὁ Ξέρξης — Γιάννη Μπαρμπαγιάννη - Προσήλιου	» 408
Χαιρετισμὸς — Π. Σωτήρχου	» 409
«Ἀναδρομὴ» — Πάνου Δημ. Τζιόβα	» 409
Τρία ποιήματα (Ἡ μῆμη του ἀνθρώπου - Λειτουργία - Ἡ γῆ μου) — Γεράσι- μου Κουστουράκη	» 411
Ἀπόψε — Μαρίας Ε. Δικήτη	» 411
Τρία ποιήματα — Τάσου Κανάτση	» 420
Οὔτε φῶς, οὔτε ἦχος — Γιώργου Μ. Οἰκονόμου	» 421
Ἡ καρδιά μου — Πηνελόπης Π. Μαρέλλη	» 421
Μητέρα γῆ — Βίκυς Ζαγκαλιέρου	» 422
«Ἕνας κανένας, ἑκατὸ χιλιάδες» — Silvano Ridolfi (μετ. Κώστα Φώτου)	» 425
«Ὡδὴ στὸ πεπρωμένο» — Πάνου Δημ. Τζιόβα	» 426
Μεγαλεῖο ψυχῆς — Κίτσιου Γ. Ἀνυφαντῆ	» 430
Πόλεμος - Ὁ ἀόρατος ἦσκιος - Τὰ δόντια τοῦ δράκοντα - Ποιητὲς - Ἡ μάγισσα - Δημόσιο λειτούργημα - Παιχνίδια — Κώστα Γ. Τσιλιμαντοῦ	» 431
Προανάκρουσμα — Rainer Maria Rilke (μετ. Νίκου Σπάνια)	» 432
Τὸ κλάμα — F. G. Lorca (μετ. Νίκου Σπάνια)	» 432
Σονέτο 130 — William Shakespeare (μετ. Μ. Βύρ. Ραῖζη)	» 439
Ἐγὼ πῆγα στὴ Γρανάδα — Νίκου Μπλέτα - Δούκαρη	» 561
Οἱ κατακτητὲς — José Maria de Heredia (μετ. Μάρκου Βύρωνος Ραῖζη)	» 573
Ἡ γυναίκα τοῦ ἐμπόρου τοῦ ποταμοῦ: ἓνα γράμμα - Σ' ἓνα σταθμὸ τοῦ μετρὸ - Ἰώνη πέθανε ὁ μεγάλος χρόνος — Ἐζρα Πάουντ (μετάφρ. Ἀνδρέα Φουσκαρίνη)	» 574
Ἡ ἐπίθεση — Γκυγιὼμ Ἀπολιναῖρ (μετ. Ἀνδρέα Φουσκαρίνη)	» 575
Εὐρώπη — Vittorio Sereni (μετάφρ. Φοίβου Δέλφη)	» 575
Συνεπῶς - Scherzo - Μόνο τόσο Ὀδοφραγμένοι ἀνάμεσα στὰ γράμματα - Χαρακτηριστικὰ — Πέτρε Στόικα (μετ. Ἀνδρέα Ράδου)	» 589
Τὸ αἶσθημα τῆς ἀνοιξης - Ἐξέλιξη — Τραϊὰν Ἰάνκου (μετ. Ἀνδρέα Ράδου)	» 591
Ἀστακὸς — Νίκου Α. Τέντα	» 592
Τῆς Κύπρου — Χρυσάνθης Ζιτσαίας	» 593
Στὴν εἴσοδο τῆς νύχτας - Φιλοδώρημα - Φιλοσοφικὴ σκέψη — Ρωξάνης Παυλέα	» 593
Ἡ ἐκκλησιὰ τῆς Παναγίας — Ι. Παπαδημητρίου	» 597
«Τὸν ἥλιο κρατοῦσες μὴ δύσει» — Ἀλέξανδρου Ι. Μυριάλλη	» 598
Ἀφροδίτη - Ἀρσινόη — Φωκίωνα Ι. Καψάλη	» 603
Ἕσματα — Γ. Παπαστάμου	» 604
Ἡ μάχη μετὰ τὶς Ἀμαζόνες — Ion Brad (μετ. Γ. Δ. Χουρμουζιάδη)	» 746

Ἄνταπόκριση ἐρημιᾶς — Τάσου Κανάτση	Σελ.	757
Στὸ Λορένζο Μαβίλη — Σωτ. Ζούμπου	»	758
Ὁ ἄνθρωπος κι' ἡ θάλασσα — Ch. Baudelaire (μετ. Μ. Γάκη)	»	759
Χριστούγεννα — Ν. Α. Τέντα	»	759
Αἰγαῖο — Κώστα Π. Μιχαήλ	»	763
Τοῦ κατακλυσμοῦ — Γρηγ. Μαρτίνη	»	764
Ἀγάπη - Τὸ ἄστρο τῆς Βηθλεὲμ — Τ. Κουτσογιαννοπούλου	»	765
Ἡ δυναστεία τῆς φλόγας — Ἄννας Μπουρατζῆ - Θῶδα	»	767
Χορικὸ — Δημοσθ. Κόκκινου	»	775

β. Π ε ζ ο γ ρ α φ ί α

Ὁ ἀρχέγονος πρόγονος καὶ ὁ ὁδοιπóρος — Γιώργου Παπαστάμου	Σελ.	61
Μυστικὴ μεταλλαγή — Γερ. Χυτήρη	»	68
Ἕνα μικρὸ ἐπεισόδιο — Lu Hsun (μετάφρ. Νικ. Β. Λώλη)	»	81
Στὸ Ζαγόρι τῆς θλίψης — Κώστα Λιάπη	»	96
Ὁ γλάρος — Χρήστου Πέτρου	»	99
Ὁ ἕνας τοῦ Θεοῦ — Γιώργου Μ. Οἰκονόμου	»	214
Γοβγίνας καὶ Ἀλὴ Πασᾶς — Γιώργου Παπαστάμου	»	221
Κέρκυρα - Γιάννινα — ΤΙΑ	»	243
Στὸν Ἀθῶνα — Μιχ. Κορδῶση	»	259
Σάμος - Γράμμα ἀπ' τῆ Ρουμανία — ΤΙΑ	Σελ.	412, 576
Τὸ εἰσιτήριο τοῦ νεκροῦ — Κώστα Σαρδελῆ	Σελ.	423
Τὸ Ζαγόρι τῆς θλίψης — Κώστα Λιάπη	»	427
Ὁ στρατοδίκης — Μίλιας Ροζίδη	»	440
Οἱ γειτόνισες — Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε	»	595
Μπούρμα — Zawgyi (μετάφρ. Νίκου Α. Λώλη)	»	599
Ἡ Σπηλιὰ τοῦ Μαχαιρᾶ — Χρ. Ζιτσαίας	»	755
Ὁ πάπυρος τοῦ Ἀλ - Μπακίμ - τοῦ λεηλατημένου βυθοῦ — Γ. Μ. Οἰκονόμου	»	760
Πές μου καμιὰ ἱστορία — R. Tagore (μετ. Ν. Β. Λώλη)	»	766
Στὸν Ἀθῶνα — Μιχ. Κορδῶση	»	772
Οἱ φίλοι — Δημ. Σκυλίτση	»	776

Φ Ι Λ Ο Λ Ο Γ Ι Κ Α — Δ Ο Κ Ι Μ Ι Α

Φεντερικό Γκαρθία Λόρκα — Ubaldo Bardi (μετ. Νίκου Μπλέτα - Δούκαρη)	»	85
Felice Mastroianni — Γιάννη Καραβίδα	»	104
Τὸ ἰδεολογικὸ ὑπόβαθρο τοῦ ἀγῶνα — Εὐάγγελου Γ. Ρόζου	»	248
Magda Isanos, ἡ Πολυδούρη τῆς Ρουμανίας — Γ. Δ. Χουρμουζιάδη	»	396
«Ἐγὼ πῆγα στὴ Γρανάδα» — (μετ. Ν. Μπλέτα - Δούκαρη)	»	561
Τὸ ποιμενικὸ στοιχεῖο στὰ ἱερὰ κείμενα — Κ. Μ. Σταμάτη	Σελ.	433, 612, 778
Ὁ Λαφονταίν: Ζωὴ καὶ ἔργο — Ἀρσένη Γεροντικῶ	»	568
Πέτρε Στόικα - Τραϊὰν Ἰάνκου — Ἀνδρέα Ράδου	Σελ.	589, 591

Παρακμή — Γιώργου Παπαστάμου	Σελ. 621
Ἡ ποίηση τοῦ Antonio Rinaldi — Κώστα Νίκα	» 608
Συμπληρωματικά — Ἀρσένη Γεροντικοῦ	» 749
Κιλικίς: Ἕνα ἄγνωστο ποίημα τοῦ Γιωσέφ Ἐλιγιὰ — Ν. Τέντα	» 753
Edgar Lee Masters — Νίκου Σπάνια	» 768

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Τ Α

Ἡ πνευματικὴ συνάντηση τῆς Κύπρου — Δ. Κόκκινου	Σελ. 118
Τουρισμός — Δ. Κόκκινου	» 120
Λεπτομέρειες ἢ ἀντιεπαρέρχηση — Γιώργου Γεωργάκη	» 122
Προτάσεις γιὰ τὴν πνευματικὴ, καλλιτεχνικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων μέσα στὴν πενταετία 1982—1987 — Δ Κόκκινου	» 265
Στὰ ἴχνη τοῦ James Joyce — Φούλας Λαμπελὲ (Ζυρίχη)	» 270
Ἅγιος Στυλιανὸς ὁ φτωχὸς — Δανάης Παπαστράτου	» 273
Τὰ ψάρια τοῦ Ἀμβρακικοῦ — Ἡλία Βασιλᾶ	» 444
Ἡ ἐπανάσταση τῶν συνειδήσεων — Γ. Α. Σακελλίωνα	» 446
Νικολάε Ἰόργκα — Μαρίας Μαρινέσκου - Χύμου	» 447
Τὸ Λεύκωμα τοῦ Γ. Μούγιου — Εὐάγγελου Ἀνδρέου	» 449
Τὸ 3ο Παγκόσμιο Πανηπειρωτικὸ Συνέδριο — Δ. Κόκκινου	» 623
«Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη» — Λ. Α. Τατσιοπούλου	» 793
«Ὁ Ὀλυμπος στὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων» — Δ. Κόκκινου	» 797
Κρατικὸ Βραβεῖο στὸν Δημοσθ. Κόκκινου	» 798
Διεθνὲς Βραβεῖο στὴν Ἑρμ. Φωτιάδου — Δ. Κόκκινου	» 798
Διεθνὲς ποιητικὸ συνέδριο στὴ Γένοβα γιὰ τὸν Ε. Μοντάλε — Παν. Παρθενοῦ	» 800
Λογοτεχνικὸ βραβεῖο στὸν Βασ. Τσιάτη — Δ. Κόκκινου	» 801

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Ε Σ

(Γύρω ἀπὸ ἓνα Ἡπειρωτικὸ παραμῦθι) — Δημ. Λουκάτου	Σελ. 275
--	----------

Π Ε Ν Θ Η

Ἀχιλλέας Καρανάσιος — Δ. Κόκκινου	Σελ. 452
Φελίτσε Μαστροϊάννι — Φοίβου Δέλφη	» 452
Ἱερεὺς Γεώργιος Παῖσιος — Δ. Κόκκινου - Ἀναστ. Εὐθυμίου	» 626
Χαράλαμπος Δημ. Πέτσκος — Δ. Κόκκινου - Κώστα Δ. Βελιαροῦτη	» 627
Δημοσθένης Γ. Νασούλης — Δ. Κόκκινου - Κώστα Δ. Βελιαροῦτη	» 628

Π Ν Ε Υ Μ Α Τ Ι Κ Α Γ Ε Γ Ο Ν Ο Τ Α

Ὁ Δήμος Ἰωαννιτῶν τίμησε τὴν παιδεία	Σελ. 124
--------------------------------------	----------

Ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἐταιρεία ἐτίμησε τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία»	Σελ.	124
Ἔκθεση Σεφέρη στὰ Γιάννινα	»	125
Διάλεξη τοῦ Δ. Κόκκινου	»	125
Ἡ Γέλα τὰ τιμῆσει τὸν Αἰσχύλο — Φοῖβου Δέλφη	»	269
Τὰ πνευματικὰ 50 χρόνια τοῦ Γιάννη Γ. Μπενέκου — Δ. Κόκκινου	»	450
Τιμητικὲς διακρίσεις (Φοῖβος Δέλφης - Χρῆστος Πύρπασος - Σπύρος Κοκκινάκης	»	450
Α΄ Πανελλ. Συμπόσιο Λατινικῶν Σπουδῶν	»	802
Τὰ 70 χρόνια ἀπ' τὴν θυσία τοῦ Μαβίλη — Δ. Κόκκινου	»	803

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Γιῶργου Μ. Οἰκονόμου: «Θερμοκῆπια» — Γ. Σπανόπουλο	Σελ.	126
Νίκου Δήμου: «Παρ' ὅλα αὐτὰ» — Μανώλη Πράτσικα	»	130
Ἐρσης Λάγκει: «Ἰσπανία» — Μ. Πράτσικα	»	131
Ἀχιλλέα Θεοφίλου: «Ἐνα κατέλο Ἑλληνες» — Μ. Πράτσικα	»	131
Βασίλη Συκιώτη: «Ἡ ἔνατη μοναξιά» — Μ. Πράτσικα	»	132
Βασίλη Βιτσαξή: «Ποιητὲς τῆς Ἀργεντινῆς» — Μ. Πράτσικα	»	132
Βασίλ. Ι. Λαζανά: «Ἡ τριλογία τοῦ πάθους» — Δημοσθ. Ζαδὲ	»	133
Μάγιας Μαρίας Ρούσσου: «Τῆς φωτιᾶς καὶ τῆς στάχτης» — Δημοσθ Ζαδὲ	»	134
Δημοσθένη Κόκκινου: «Λυρικά» — Δημοσθ. Ζαδὲ	»	135
Ρήγα Σκουτέλα: «Τὸ κατὰ κεφαλὴ εἰσόδημα» — Δημοσθ. Ζαδὲ	»	137
Βασίλη Β. Τσιάτη: «Ἀρμενίζοντας στὴ Μεσόγειο» — Δ. Ζαδὲ	»	138
Γιῶργου Βρέλλη: «Κώστας Κρυστάλλης» — Δημοσθ. Ζαδὲ	»	139
Φοῖβου Δέλφη: «Ἡ ἐνδότερη πυρρὰ» — Τ. Ἀναγνώστου	»	140
Ρολάντο Τσέρτα: «Ποιητὴς στὴν Ἀθήνα» — Τ. Ἀναγνώστου	»	140
Φελίτσε Μαστρογιάννι: «Τὸ παραθύρι τοῦ Εὐτύχιου» — Τ. Ἀναγνώστου	»	140
Γκαμπριέλε Ἀλντο Μπερτόσι: «Ἐκλογή ποιημάτων» — Τ. Ἀναγνώστου	»	140
Θανάση Πετσάλη - Διομήδη: «Λόγια τοῦ σύθαμπου» — Ι. Γ. Θεοχάρη	»	141
Ἀποστόλου Ι. Πάσχου: «Προσφορὰ παρρησίας» — Θεμ. Πα- παθανασίου	»	142
Κώστα Γάλλου: «Θησαυρὸς ἀδαπάνητος» — Δημ. Πολυμέρη	»	143
Διον. Τροβᾶ: «Δημ. Καμπούρογλου, ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του» — Βασ. Λαζανά	»	145
Κώστα Οἰκονόμου: «Ἀναδυόμενη σιωπὴ» — Γ. Παπαστάμου	»	146
Γιάννη Κοφίνη: «Τὸ χοντρὸ κλειδί» — Γ. Παπαστάμου	»	147
Σπύρου Σίγμα: «Ἡ σφαγὴ τῶν ἐντόμων» — Γ. Λαδογιάννη - Τζούφη	»	148
Ἄννας Μπουρατζή - Θώδα: «Ἡλιαγῆς» - «Ποτὲ δὲ νύχτωσε στὴ χώρα μου» — Δ. Κόκκινου	»	149

Κ. Ἀναγνωστοπούλου: «Πορεία πρὸς τὴν αἰωνιότητα» — Ν. Τέντα Σελ.	276
George Kokkinos: «L' influence hellénique chez Jean Moreas» — Π. Καραγιώργου	» 278
Κώστα Οἰκονόμου: «Ἀναδύομενη σιωπὴ» — Δ. Κόκκινου	» 279
Ἀθαν. Φ. Παπαγιάννη: «Μαντινειακὰ μυστήρια» — Δ. Κόκκινου	» 280
Ἀνδρέα Λασκαράτου: «Αἰσθητικὰ καὶ ἄλλα δοκίμια» — Δ. Κόκκινου	» 281
Σπαράγματα Φωταψίας: «Σφραγίδες» — Κ. Γάλλου	» 282
Π. Α. Σινόπουλου: «Κείμενα καὶ μεταφράσματα» — Γ. Παπαστάμου	» 287
Σαράντου Παυλέα: «Τὰ κατοικημένα ὄστρακα» — Γ. Παπαστάμου	» 289
Δημοσθένη Κόκκινου: «Ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν» — Κ. Μπράτσου	» 291
Φοίβου Δέλφη: «Τρία νέα βιβλία» — Κ. Ἐρανιώτη	» 294
Odysséas Elytis: «Sintezá realizate de Jourdan Chimet» — Μαρίας Μαρινέσκου - Χύμου	» 295
Νίκου Καραντινοῦ: «Ἄπ' τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη» — Μ. Μ. Χύμου	» 296
Βασίλη Κραψίτη: «Φῶς ἀπὸ τοὺς τάφους» — Ἑλένης Π. Γύζη	» 298
Τάσου Βασιλείου: «Μνήμες» — Στ. Παρασκευόπουλου	» 301
Κίκας Πουληρίου: «Μαριγούλα Μαριγῶ» — Χρ. Ζιτσασίας	» 455
Δημοσθένη Κόκκινου: «Ὁ ἀφοπλισμὸς» — Ν. Τέντα	» 456
Ἰωάννου Ν. Νικολαΐδου: «Ἀνδρομῆ» — Ν. Τέντα	» 456
Ἰωάννου Ν. Νικολαΐδου: «Ζαγόρι. Δοκίμιο ἀνθρωπογεωγραφίας» — Ν. Τέντα	» 457
Κίμωνα Τζάλλα: «Σκάκι» — Ν. Τέντα	» 458
Δημοσθένη Ζαδέ: «Κυπαρισσία» — Ν. Τέντα	» 459
Ἑλένης Δημ. Μπριάκου: «Στροφές τῆς μοίρας μου» — Ν. Τέντα	» 460
Ἄννας Μπουρατζῆ - Θῶδα: «Ἡλιαυγές» — Ν. Τέντα	» 460
Ξάνθου Λυσιώτη: «Τὸ βουλιαγμένο καράβι» — Ν. Τέντα	» 460
Εὔης Παπαδήμα: «Ψιθυρίσματα» — Ν. Τέντα	» 461
Νανᾶς Κοντοῦ: «Μεταρσιώσεις» — Ν. Τέντα	» 461
Μάγιας - Μαρίας Ρούσου: «Τῆς φωτιᾶς καὶ τῆς στάχτης» — Ν. Τέντα	» 462
Ἄννας Δερέκα: «Δυὸ φορὲς λὲν τὴν ἀλήθεια ἢ ὁ σπόρος τοῦ κακοῦ» — Ν. Τέντα	» 462
Ἰωάννου Ν. Νικολαΐδου: «Ἀνδρομῆ» — Γ. Καραβίδα	» 463
Ἄννας Δερέκα: «69 Ποιήματα ἀγάπης» καὶ «Δυὸ φορὲς λὲν τὴν ἀλήθεια» — Γ. Οἰκονόμου	» 464
Χρήστου Κορέλα: «Καφενεῖο ἢ ἔρημιὰ» — Μ. Πράτσικα	» 464
Μανώλη Γιαλουράκη: «Τὸ δωμάτιο μὲ τίς φωνές» — Μ. Πράτσικα	» 465
Γιώργου Παπαστάμου: «Τὸ συναξάρι ἐνὸς Μετανάστη» — Μ. Πράτσικα	» 465
Ἄγγελου Βογιάσαρη: «Τὸ φάντασμα τοῦ Τσέ Γκέ Βάρα» — Μ. Πράτσικα	» 465
Τάκη Ἀντωνίου: «Ἰούδας ὁ γιὸς τοῦ Ροβέλ» — Μ. Πράτσικα	» 466
Ἄγγελικῆς Παυλοπούλου: «Ποίηση» — Μ. Πράτσικα	» 466

Μανώλη Μαρκάκη: «Έβδομήντα Έφτα στοχασμοί» — Π. Κυριακίδη Σελ.	466
Δημήτρη Φερούση: «Φιλοθέη Μπενιζέλου, ή 'Αθηνιώτισσα κυρά»	
Ι. Γ. Θεοχάρη	» 467
Σπύρου Κοκκίνου: «Βιβλιοθήκες και βιβλία ή τὰ σκοτάδια με αριθ- μούς» — Ι. Γ. Θεοχάρη	» 467
Γιάννη Τζαβάρα: «Τὸ βέβαιο τοῦ ἀθάνατου»	» 468
Γιάννη Τζαβάρα: «Τὸ βέβαιο τοῦ ἀθάνατου». — Ι. Γ. Θεοχάρη	» 468
Βασ. Ι. Λαζανᾶ: «'Ο ρομαντισμὸς καὶ ἡ ἀπήχησή του στὴν Εὐρώπη καὶ ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία», «'Ο δέκατος πυθινίκης τοῦ Πίνδα- ρου», «Τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ ἐπίγραμμα»	» 468
Δημοσθένη Κόκκινου: 'Ο ἀφοπλισμὸς» — Βασ. Εὐαγγέλου - Γαζῆ	» 629
Τζέκας ΤΙΛ: «Μοναδικὴ στιγμή» — Α. Γεροντικὸυ	» 630
Ἰωάννου Ν. Νικολαΐδου: «Ζαγόρι» — Α. Γεροντικὸυ	» 631
Γιώργου Μ. Οἰκονόμου: «Θερμοκῆπιο» — Γ. Παπαστάμου	» 632
Μανώλη Πράτσικα: «Τὸ ἡμερολόγιο τῆς Πέμπτης» — Γ. Παπαστάμου	» 633
Ρούλας Παπαδημητρίου: «Μάρτυρες τῆς λευτεριάς» — Χρ. Ζιτσαίας	» 635
Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε: «'Αλῆστη» — Χρ. Ζιτσαίας	» 636
Κατίνας Βέϊκου - Σεραμέτη: «Λεπτομέρεια σὲ ἀληθινὸ φόν- το» — Χρ. Ζιτσαίας	» 637
Ἄντρης Κροκίδου: «Πορεία σιωπῆς» — Χρ. Ζιτσαίας	» 637
Χρήστου Ντάλια: «Δάσος 1» «Δάσος 2» — Χρ. Ζιτσαίας	» 638
ΤΙΛ (Τζέκας Ι. Λαγωνίκα): «Μικρὸ βιογραφικὸ» — Γ. Δ. Κόκκινου	» 638
Γ. Ε. Γεωργάκη: «Δίχως μύθους» — Δ. Κόκκινου	» 640
Ἄριστοτέλη Μητσάκου: «Ἐπνοβάτες» — Ν Τέντα	» 641
Νίκου Σταφυλοπάτη: «Ποιήματα» — Βασ. Ι. Λαζανᾶ	» 641
Φωκᾶ Φωκαΐδη: «Λάπηθος» — Χρ. Ζιτσαίας	» 804
Δημοσθ. Ζαδέ: «Κυπαρισσία» — Χρ. Ζιτσαίας	» 805
Εὐγ. Παλαιολόγου Πετρώνα: «Γλαῦκος Ἄλιθέρης» — Χρ. Ζιτσαίας	» 806
Πάνου Παπαρρηγόπουλου: «Ἐπιλογή» — Χρ. Ζιτσαίας	» 807
Κώστα Βαλέτα: «Δυὸ Σικελοὶ ποιητῆς» — Δ. Κόκκινου	» 807
Σαράντου Παυλέα: «Μνήμη τῶν διακοσίων δικαίων σκοτωμένων στὸ Σκοπευτήριο τῆς Καισαριανῆς» — Γ. Παπαστάμου	» 808
Δημοσθ. Κόκκινου: «'Ο ἀφοπλισμὸς» — Γ. Παπαστάμου	» 810
Γκράτσιας Σπ. Δεπούντη: «Πεῖνα» — Δημοσθ. Ζαδέ	» 811
Σπύρου Δ. Παντελάτου: «Συμπληγάδες» — Δημοσθ. Ζαδέ	» 812
Ἰωάν. Βασιλείου: «Ἀσιατικὰ ποιήματα» — Δημοσθ. Ζαδέ	» 813
Ἐλένης Α. Σοφρᾶ: «Ἄθηνᾶ Ταρσούλη» — Δημοσθ. Ζαδέ	» 814
Δημ. Παπακωνσταντίνου: «Ἀπέκδυση» — Μαν. Πράτσικα	» 815
Δημ. Χαλατσᾶ: «Ἐμνολόγιον» — Μαν. Πράτσικα	» 816
Ἰολγας Βότση: «Ἡ ἄλλη γνώση» — Μαν. Πράτσικα	» 817
Χρυσάνθη Ζιτσαίας: «Συνέπεια» — G. Aufrege	» 817

Βασίλη Κραψίτη: «Ἡ ἀληθινὴ ἱστορία τοῦ Σουλίου» — Θ. Παπα- θανασίου	Σελ. 817
Χρήστου Ε. Γιαννούλα: «Ἱστορία τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἀζώμης» — Θ. Παπαθανασίου	» 819
Νικ. Παν. Καπελώνη: «Ἀνιστορήματα τοῦ παλιοῦ καιροῦ» — Γ. Κα- ραβίδα	» 820
Κώστα Καλαπανίδα: «Παραστάσεις» — Γ. Καραβίδα	» 821
Ρήγα Σκουτέλα: «Τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα» — Γ. Καραβίδα	» 821
Πάνου Ἀταλιώτη: «Μνημόσυνο Μικρασίας» — Γ. Καραβίδα	» 821
Πάνου Τζιόβα: «Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Αἰγόκερω» — Γρ. Σταγέα	» 822
Στέργιου Βαλιούλη: «Τὸ πούπουλο» - «Ὁ βάτραχος μὲ τὶς κα- φετιὲς βούλες» — Δ. Κόκκινου	» 823

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

Θέατρο Τέχνης Γιώργου Ἀρμένη: «Ὁ Λήσταρχος Νταβέλης» — Μ. Πράτσικα	Σελ. 150
Ἡμικρατικὸ Θέατρο Πελοποννήσου - Ἰακώβου Καμπανέλη: «Τὰ τέσσερα πόδια τοῦ τραπεζιοῦ» — Μ. Πράτσικα	» 151
Δημοτικὸ Θέατρο Πάτρας: Δύο μονόπρακτα — Μ. Πράτσικα	» 152
Θέατρο «Ἀκροπόλ»: «Νὰ τί θέλει ὁ λαὸς» — Μ. Πράτσικα	» 152
Ὁργανισμὸς Ἡπειρωτικοῦ Θεάτρου - Ἐρασιτεχνικὸ τμήμα: «Περιμένοντας τὸν Γκοντὸ» — Δ. Κόκκινου	» 153
Ἐκθέσεις: Τίνας Δογορίτη - Ἀσαντοῦρ Μπαχαριὰν — Δ. Κόκκινου	» 154
Ἕνα ὥραῖο ἔργο στὸν Ο.Η.Θ. (τοῦ Τούρκου συγγραφέα Ἀζίζ Νεσίν) — Α. Γεροντικοῦ	» 301
Ἰακώβου Καμπανέλλη: «Παραμῦθι χωρὶς ὄνομα» (Καμπέρειον Πνευματικὸν Κέντρον) — Δ. Κόκκινου	» 469
Μαρίας Ριάλδη: «Τὸ βαριετὲ» — Μ. Πράτσικα	» 470
Ἡλία Λυμπερόπουλου - Γ. Λαζαρίδη: «Καὶ πράσινα ἄλογα» — Μ. Πράτσικα	» 471
Β. Μακρίδη - Ν. Καμπάνη: «Σᾶς ἀρέσει...» — Μ. Πράτσικα	» 471
50 χρόνια ἀφιερωμένα στὴν Τέχνη (Ἀναμνηστικὴ ἔκθεση τοῦ Κώστα Πλακωτάρη στὴ Γκαλερί Νέες Μορφές)	» 472
Θέατρο Γ. Μεσσάλα - Κ. Τρυπάνη: «Οἱ πρόσφυγες» — Μαν. Πράτσικα	» 823
Θίασος Γ. Πάντζα: - Κ. Παπαπέτρου: «Ὁ πρασινοκαμένος» — Μαν. Πράτσικα	» 824
Θέατρο Τέχνης - Λ. Ἀναγνωστάκη: «Ἡ κασέτα» — Μαν. Πράτσικα	» 824
Ἡ ἔκθεση τοῦ Γ. Βασιλόπουλου — Δ. Κόκκινου	» 825

Δ Ι Ο Ρ Θ Ω Σ Ε Ι Σ

(Κριτική τοῦ Μανώλη Πράτσικα στὸ βιβλίο τοῦ Γ. Παναγιολόπουλου: «Μά-
ταιο παιχνίδι») Σελ. 474

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ε Ι Σ

Νέα διεύθυνση τοῦ Νίκου Τέντα Σελ. 642

Δ Ι Α Φ Ο Ρ Α

Προκήρυξη ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ Συνδέσμου Φιλίας Ἑλλάς - Κύπρος	Σελ. 156
Ἡ ἔκθεση τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπέζης Ἑλλάδος	» 314
Εὐχαριστήριον	» 453
Τιμητικὲς συνδρομὲς	» 453
Πνευματικὰ γεγονότα	» 454
Προκήρυξη Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ μαθητῶν	» 474
Ὁμιλία τοῦ Διοικητῆ τῆς ΕΤΒΑ	» 475
Ἡ Γενικὴ Συνέλευση τῶν μετόχων τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης	» 643
Προκήρυξη διαγωνισμοῦ τῆς Ἐταιρ. Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν	» 826

ΑΡΔΩΝΙΔΕ

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΜΜΕΝΤΑΛ

ΓΡΑΒΙΕΡΑ

ΚΕΦΑΛΟΓΡΑΒΙΕΓΡΑ

ΦΕΤΑ

ΦΟΝΤΙΝΑ

ΝΟΠΟΙ ΤΥΡΟΙ

προϊόντα ποιότητας
 με το προβαδισμα
 στην υπεροχη

ΜΕΛΟ

ΣΟΚΟΛΑΤΕΣ - ΚΑΚΑΟ - ΚΑΡΑΜΕΛΛΕΣ